Yesus Aqa Anjam Bole

2000

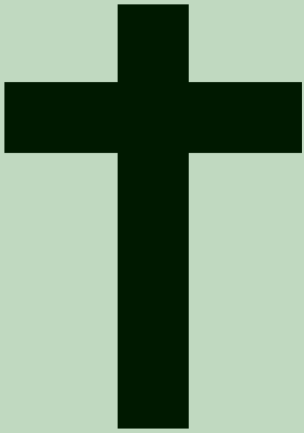

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2000 edition

Yesus Aqa Anjam Bole 2000

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2000 edition

Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2000

Copyright © 2000 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2001-01-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
6bd977a8-0139-583b-a367-c04faf6223cc

Contents

intro 1
Matyu 2
Mak 71
Luk 113
Jon 184
Aposel 234
Rom 302
1 Korin 333
2 Korin 363
Galesia 383
Efesus 394
Filipai 404
Kolosi 411
1 Tesalonaika 418
2 Tesalonaika 425
1 Timoti 429
2 Timoti 438
Taitus 444
Filemon 448
Hibru 450
Jems 474
1 Pita 482
2 Pita 491
1 Jon 496
2 Jon 503
3 Jon 504
Jut 506
Uli Anjam 509
OTH 541
BAK 542
Anjam Mutu Qudei 549

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo uýgasari Astrolabe Bay di unub qaji naýgo anjam na neýgreýyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qariýyonaqa a mandamq aisiqa ýamburbasq di moiej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo naýgo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo naýgi powo enjrnaqa naýgi anjam bole endi neýgreýyeb. Naýgi Grik anjam na neýgreýyeb. Ariya bunuqna tamo qudei naýgi olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na neýgreýyoqneb. Tamo qudei naýgi bulyosib Inglis anjam na neýgreýyeb. Tamo qudei naýgi bulyosib Qebari anjam na neýgreýyeb. O anjam gargekoba na neýgreýyoqneb.

Tulaý nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naýgi ti Qotei aqa anjam bei neýgreýyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqa Qotei na iga oqajqa gam torei babtekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam di agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma naŋgo ñam kalil

1 Endi Yesus Kristus aqa moma naŋgo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leŋ na ŋambabej. Devit a Abraham aqa leŋ na ŋambabej.
2 Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was naŋgi ti naŋgo abu.
3 Juda a Peres Sera wo naŋgo abu. Naŋgo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu.
4 Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu.
5 Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu.
6 Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.
Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ŋauŋ soqnej.
7 Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu.
8 Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu.
9 Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu.
10 Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu.
11 Josaia a Jehoiakin aqa was naŋgi ti naŋgo abu. Aqa bati qa jeu tamo naŋgi na Israel naŋgi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.
12 Babilon qureq di naŋgi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa aŋgro Sealtiel a ŋambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu.
13 Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu.
14 Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu.
15 Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu.
16 Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbuluŋ.
Maria aqa miligiq na Yesus a ŋambabej. Naŋgi a qa mareqnub, a Kristus.
17 Deqa Abraham aqaq dena bosi bosiq Devit a ŋambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosi bosiq Israel naŋgi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Naŋgi Babilon qureq di soqneb dena bosi bosiq Kristus a ŋambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ŋambabej

18 Yesus Kristus a endegsi ŋambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ŋereŋosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumaŋej.
19 Onaqa Maria aqa gumbuluŋ Josep a endegsi quej, “Maria a gumaŋqo.” Josep aqa kumbra tulaŋ boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.”
20 Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a Josep aqaq ainaqa ŋeiobilqei na unej. Unnaqa laŋ aŋgro na minjej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumaŋqo.

21 Deqa a aŋgro mel oqas. Amqa bunuqna aŋgro dena aqa segi tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrsim naŋgi eleŋqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam."
22 Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,
23 "Niŋgi quiy. Bunuqna duŋgeŋge bei a tamo ombla ŋereŋosaisosimqa a gumaŋosim aŋgro mel oqas. Amqa naŋgi aqa ñam Emanuel waiyqab." Ñam di aqa damu, "Qotei a iga koba na unum."
24 Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro na anjam minjej qaji di dauryosiqa Maria ej.
25 Bati deqa a Maria ombla ŋereŋosaioqneb. Gilsi gilsiq Maria a aŋgro mel ej. Onaqa Josep na aŋgro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo naŋgi Yesus unqajqa beb

1 Yesus a Betlehem qureq di ŋambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ŋambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei naŋgi seŋ oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei naŋgi endegsib nenemnjroqneb,
2 "Juda naŋgo mandor koba ŋambabej qaji a qabi unu? Iga seŋ oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum."
3 Onaqa Mandor Herot a naŋgo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo uŋgasari kalil Jerusalem di soqneb qaji naŋgi dego are koba qaloqneb.
4 Deqa Herot a Israel naŋgo atra tamo kokba ti naŋgo dal anjam qalie tamo naŋgi ti kalil metnjrnaqa naŋgi bosib koroonabqa a na naŋgi endegsi nenemnjrej, "Kristus a qabia ŋambabqas?"
5 Onaqa naŋgi na kamba minjeb, "Kristus a Betlehem qureq di ŋambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi neŋgreŋyej,
6 'O Betlehem tamo uŋgasari, nuŋgo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji naŋgi na nuŋgo qure buŋyqasai. Di kiyaqa? Nuŋgo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrqas.' "
7 Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo naŋgi lumu na metnjrnaqa naŋgi aqa areq bonabqa nenemnjrej, "Bati gembu bongar di brantej?"
8 Onaqa naŋgi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, "Niŋgi Betlehem aisib aŋgro deqa geregere ŋamoiy. Ŋamosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai."
9 Onaqa naŋgi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib ŋam atsibqa bongar nami seŋ oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq aŋgro soqnej qaji tal di tiŋsi sonaq uneb.
10 Unsib naŋgi tulaŋ areboleboleinjrej.
11 Onaqa naŋgi tal miligiq gilsib aŋgro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa aŋgro aqa areq di siŋga pulutosib a qa loueb. Osib naŋgo qasaŋ iŋgi iŋgi qudei ti gol ti goreŋ ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di eleŋosib aŋgro atraiyeb. Iŋgi iŋgi di naŋgi nami silali kokba na awaiyeleŋeb.

12 Ariya naŋgi tal uratosib olo puluqa laqnabqa Qotei a ŋeiobilqei na
minjrej, “Niŋgi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa naŋgi gam bei
dauryosib naŋgo segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb

13 Naŋgi ainabqa bati di Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a Josep aqaq gilsiq
ŋeiobilqei na minjej, “Herot a bosim aŋgro Yesus qalsim moiyotqajqa ŋamqas.
Deqa ni tigelosim aŋgro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di
soqnibqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.”
14 Onaqa Josep a qolo tigelosiqa aŋgro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb.
15 Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa
anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu
brantej. A endegsi marej, “Ijo aŋgro mel a Isip sawaq di soqnimqa e dena
metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

Qaja tamo naŋgi na aŋgro mel naŋgi ñumeleŋeb

16 Herot a bongar sisiyo qaji tamo naŋgi qa tariŋonaq ugeiyonaq qalieej,
naŋgi a gisaŋyeb. Deqa a minjiŋ ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei naŋgi
qariŋnjrnaqa aisib Betlehem qureq di aŋgro mel kiñilala wausau aiyel osaiso-
qneb qaji naŋgi kalil ñumeleŋosib moiyotnjreb. Qure qure Betlehem jojomq
di soqneb qaji dia dego aŋgro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji naŋgi
kalil moiyotnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra
degyej.
17 Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di
aqa damu brantej. A endegsi marej,
18 “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa aŋgro kalil
naŋgi ñumnab moreŋeb deqa akameqnaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa are
latetqa yeqnab a naŋgo anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqa? Aqa aŋgro kalil
naŋgi moreŋekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

19 Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a Isip sawaq di Josep
aqaq di brantosiqa ŋeiobilqei na minjej,
20 “Ni tigelosim aŋgro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq
gile. Tamo naŋgi Yesus qalsib moiyotqa maroqneb qaji naŋgi moreŋekriteb
deqa ni olo gile.”
21 Onaqa Josep a tigelosiqa Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq
gilej.
22 Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa
taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa
Qotei a Josep ŋeiobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.”
23 Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq
qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa
medabu o tamo qudei naŋgi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Naŋgi
endegsib maroqneb, “Naŋgi a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

1 Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia naŋgo wadau sawaq di brantej.
Brantosiq dia tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi
minjroqnej,

2 “Qotei laŋ qureq di unu qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi
taqatŋgwajqa bati jojomqo. Deqa niŋgi are bulyiy.”
3 Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia
nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei
a wadau sawaq di tigelosimqa a tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi en-
degsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Gam tingitetiy.’ ”
4 Jon a wadau sawaq di sosiqa a gara jugo kamel aqa juŋgum na gereiyo
qaji di jugoqnsiqa alalag na siŋgilatosiq laqnej. A iŋgi uyo saiqoji deqa a sis ti
bisim qaq ti uyoqnej.
5 Bati deqa tamo uŋgasari Jerusalem di soqneb qaji naŋgi ti Judia sawaq di
soqneb qaji naŋgi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji naŋgi ti tigelosib
Jon aqa areq boqneb.
6 Boqnsibqa naŋgo une kalil babteqnab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.
7 Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulaŋ gargekoba naŋgi Jon na
yansnjrqa marsibqa aqa areq beqnabqa unjrsiqa naŋgi endegsi minjroqnej,
“Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo. Niŋgi amal uge bul. Niŋgi yai na merŋgwoqa
mondoŋ Qotei aqa minjiŋ nuŋgoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?
8 Niŋgi are bulyosib nuŋgo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole
yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, niŋgi are bulyonub.’ Osiy niŋgi yansŋgwai.
9 Niŋgi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga
Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole.’ Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi quiy. Qotei
na marimqa meniŋ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa
moma brantqab.
10 Qotei na tapor qalat ojsiqa ŋam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ŋam
kalil gei bole atosaieqnub qaji di Qotei na tapor dena qomeleŋosim ŋamyuwoq
di breinjrqas.
11 “Niŋgi are bulyqajqa deqa e ya na niŋgi yansŋgeqnum. Ariya Tamo Koba
a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo siŋgila koba. Ijo siŋgila aqa siŋgila ti
keresai. Deqa e a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa
siŋgila na ti ŋamyuwo na ti niŋgi yansŋgwas.
12 A bem sum ñoqoryosim damu eleŋosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum
aqa suwi breinjrim ŋamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

13 Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiqa walwelosiq Jordan yaq
gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej.
14 Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaqa e ni
yansmqa marsim ijoq bonum?”
15 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Uŋgum. Ni ijo anjam dauryosim e
yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dau-
ryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.
16 Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiqa tarosiq laŋ goge koqyonaqa laŋ
waqej. Laŋ waqonaqa Qotei aqa Mondor a binoŋ bulosiq aisiq Yesus aqa
jejamuq di awoonaq unej.
17 Unnaqa laŋ goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo
aŋgro qujai. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. E a qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

1 Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiqa di uratonaqa
Satan bosiqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.
2 Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa iŋgi uratoqn-
siqa qurieŋ ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej.
3 Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiqa minjej, “Ni Qotei
aqa Ŋiriamqa meniŋ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”
4 Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami
endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Tamo naŋgi iŋgi uyo na segi ŋambile sqasai. Anjam
kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena naŋgi ŋambile sqab.’ ”
5 Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra
tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minjej,
6 “Ni Qotei aqa Ŋiriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa
anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Qotei na aqa laŋ aŋgro naŋgi
minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego neŋgreŋq di unu. Anjam
agiende, ‘Laŋ aŋgro naŋgi bosib baŋ na ni soqtmibqa ino siŋga meniŋ na
qalqasai.’ ”
7 Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego neŋgreŋq
di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa siŋgila laŋa tenemtqa
osim a gisaŋyaim.’ ”
8 Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus
tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba naŋgi na taqatejunub qaji naŋgo
siŋgila ti ñoro ti di Yesus osoryosiqa minjej,
9 “Ni ijo ulatamuq endi siŋga pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di
naŋgo siŋgila ti ñoro ti ni emqai.”
10 Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulaŋ. Qotei aqa anjam bei nami
endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa
sorgomq di soqne.’ ”
11 Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulaŋej. Onaqa Qotei aqa laŋ aŋgro
naŋgi bosib Yesus siŋgilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

12 Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo
tigelosiq Galili sawaq gilej.
13 Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiqa Kaperneam qureq
gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya
agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub.
14 Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo
Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,
15 “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa
ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diŋejunu. Gam qalaq di Sebulun ti
Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji naŋgi beleŋosib Galili di unub.
16 Deqa tamo uŋgasari ambruq di unub qaji naŋgi puloŋ kobaquja unqab.
Tamo uŋgasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji naŋgi puloŋ dena
suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe naŋgi metnjrnaq a dauryeb

17 Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa
tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a nuŋgo
Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa bati jojomqo. Deqa niŋgi are bulyiy.”

18 Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa ŋam atej di
Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Naŋgi aiyel qe o
qaji tamo soqneb deqa naŋgi kakaŋ waiyeqnab unjrsiqa minjrej,
19 "Niŋgi e daurbiy. Niŋgi qe o qaji tamo unub deqa niŋgi qe eqnub. Dego
kere e wau eŋgitqa niŋgi olo tamo oqnqab."
20 Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi naŋgo kakaŋ uratosib Yesus dau-
ryeb.
21 Onaqa Yesus a olo walwelosiq aisiqa Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon
wo naŋgi aiyel qobuŋ miligiq di naŋgo abu ti kakaŋ braŋo qandimeqnabqa
unjrsiqa metnjrej.
22 Metnjrnaqa naŋgo abu Sebedi a qobuŋ miligiq di sonaqa uratosib Yesus
dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo naŋgi boletnjroqnej

23 Yesus a dena walwelosiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda naŋgo Qotei tal
miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo
uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na
palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil naŋgi boletnjroqnej.
24 Yeqnaqa tamo uŋgasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji naŋgi Yesus qa
quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu
jaqatiŋnjro qaji naŋgi ti tamo mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi ti tamo
nanarioqnsib maŋgaloqneb qaji naŋgi ti tamo jejamu lainjro qaji naŋgi ti kalil
joqsib beqnab Yesus na boletnjroqnej.
25 Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus dauryoqnsib
laqneb. Galili sawa naŋgi ti Dekapolis sawa naŋgi ti Jerusalem qure naŋgi
ti Judia sawa naŋgi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji naŋgi ti
kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

1 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi di unjrsiqa a manaq oqsiq di
awesonaqa aqa segi aŋgro naŋgi aqa areq beb.
2 Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej,
3 "Tamo uŋgasari qudei naŋgi poinjrqo, naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di sougete-
junub. Tamo uŋgasari naŋgi di areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu
qaji a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.
4 "Tamo uŋgasari akam ti unub qaji naŋgi dego areboleboleinjreme. Qotei
na naŋgo are olo boletetnjrqas.
5 "Tamo uŋgasari lawo na sosib naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji naŋgi
dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim naŋgi enjrqas.
6 "Tamo uŋgasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji naŋgi dego
areboleboleinjreme. Naŋgi tulaŋ kere na sqab. Iga iŋgi ti ya ti uyqajqa
arearetgeqnu dego kere.
7 "Tamo uŋgasari duleqnub qaji naŋgi dego areboleboleinjreme. Qotei a
kamba naŋgi qa duloqnqas.
8 "Tamo uŋgasari naŋgo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji naŋgi dego
areboleboleinjreme. Naŋgi Qotei aqa ulatamu unqab.
9 "Tamo uŋgasari jeu turyeqnub qaji naŋgi dego areboleboleinjreme. Qotei
a naŋgi qa marqas, 'Naŋgi ijo segi aŋgro bole.'

10 “Tamo uŋgasari qudei naŋgi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo
naŋgi na naŋgi gulbe enjreqnub. Tamo uŋgasari naŋgi di dego areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu qaji a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.
11 “Niŋgi ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na niŋgi misiliŋgoqnsib ugeugeiŋgoqnsib nuŋgo jejamu laŋa gisaŋyoqnqab. Di uŋgum. Niŋgi areboleboleiŋgeme.
12 Od, nuŋgo are tulaŋ boleiŋgim soqniy. Nuŋgo awai bole agi laŋ goge di unu. Nami jeu tamo naŋgi na Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Niŋgi bar ti puloŋ ti bul soqniy

13 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di iŋgi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei naŋgi bosib siŋga na sosqab.
14 “Niŋgi mandamq endi puloŋ bul soqniy. Niŋgi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai.
15 Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwaŋamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji naŋgi warum geregere unqab.
16 Dego kere niŋgi puloŋ bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqnibqa tamo uŋgasari naŋgi na nuŋgo kumbra di unoqnsib nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

17 Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Niŋgi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai.
18 E bole merŋgwai. Laŋ ti mandam ti koboosaisoqnimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas.
19 Deqa niŋgi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo uŋgasari naŋgi dego titnjroqnim naŋgi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulaŋ aguq aiqas. Deqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo uŋgasari naŋgi dego dauryqa minjroqnqas tamo di aqa ñam tulaŋ kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas.
20 E niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi kumbra tulaŋ bolequja yoqniy. Yoqnib nuŋgo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi ti naŋgo kumbra bole buŋyoqneme. Buŋyqasai di Qotei laŋ qureq di unu qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwasai.

Yesus a ŋiriŋ kumbra qa anjam palontej

21 “Niŋgi dal anjam endegsib queb, ‘Niŋgi tamo bei moiyotaib. Niŋgi tamo bei moiyotqab di niŋgi une ti sqab.’ Dal anjam di nuŋgo moma naŋgi nami minjreb.
22 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo bei na aqa was ŋiriŋtqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misiliŋyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulaŋ nanari,

areqalo saiqoji,' degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ŋamyuwoq waiyqas di kere.
23-24 "Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa ŋiriŋ ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiyo iŋgi iŋgi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.
25 "Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa niŋgi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di niŋgi segi aiyel na anjam urur gereiyoqujatiy. Yosib anjam moiyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya niŋgi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo naŋgo baŋq di atqas. Yimqa naŋgi na ni osib tonto talq di waimqab.
26 Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo naŋgi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a uŋa jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

27 "Niŋgi dal anjam endegsib queb, 'Niŋgi tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaib.'
28 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo bei a uŋa bei laŋa kokoqyosiqa are prugyqo di aqa are miligiq na a uŋa di aqa jejamu ojetqo.
29 "Ino ŋamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ŋamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ino ŋamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ŋamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas di keresai.
30 Ino baŋ wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa baŋ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ino baŋ qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni baŋ aiyel ti soqnimqa Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a uŋa uratqajqa kumbra qa anjam palontej

31 "Nami naŋgi dal anjam endegsib mareb, 'Tamo bei na aqa uŋa uratqa osimqa pepa bei neŋgreŋyosim yosim di a uratqas.'
32 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo bei na aqa ŋauŋ laŋa uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa ŋauŋ kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaqa? Uŋa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Niŋgi anjam bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib

33 "Niŋgi dal anjam endegsib queb, 'Ni anjam bei siŋgilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.' Dal anjam di nuŋgo moma naŋgi nami minjreb.
34 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi anjam bei siŋgilataib. Niŋgi anjam bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib. Laŋ qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa niŋgi laŋ qure aqa ñam na anjam bei siŋgilataib.
35 Mandam a Qotei aqa siŋga atqajqa sawa. Deqa niŋgi mandam aqa ñam na anjam bei siŋgilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa niŋgi Jerusalem aqa ñam na anjam bei siŋgilataib.
36 Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam siŋgilataim. Ni segi na marimqa ino gate baŋga sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam siŋgilataim.
37 Niŋgi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Niŋgi anjam bei totoryosib marqab di niŋgi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

38 “Niŋgi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa ŋamdamu
ugetetqas di niŋgi kamba aqa ŋamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa
qalagei ugetetqas di niŋgi kamba aqa qalagei ugetetiy.’
39 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo bei na
ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula
poŋmimqa belosim waliŋe bei osoryimqa poŋyem.
40 Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa
ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye.
41 Qaja tamo bei na ni ojsim siŋgila na mermqas, ‘Ni ijo iŋgi iŋgi qoboiyet-
bosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa
anjam di buŋyosim aqa iŋgi iŋgi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi
gilete.
42 Tamo bei na ino iŋgi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino iŋgi
bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa iŋgi di ye. A
saidyaim.

Niŋgi na jeu tamo naŋgi geregereinjroqniy

43 “Niŋgi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was naŋgi qalaqalainjroqne.
Osim ino jeu tamo naŋgi qoreinjroqne.’
44 Ariya e dal anjam di buŋyosiy niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi nuŋgo jeu
tamo naŋgi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na niŋgi ugeugeiŋgibqa niŋgi
olo naŋgi qa Qotei pailyoqniy.
45 Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa
aŋgro bole sqab. Niŋgi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti naŋgi
turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa seŋ qariŋyeqnaqa
tamo bole ti tamo uge ti naŋgoq aiyeqnu. Awa dego qariŋyeqnaqa tamo bole
ti tamo uge ti naŋgoq aiyeqnu.
46 Tamo uŋgasari niŋgi qalaqalaiŋgeqnub qaji naŋgi segi niŋgi kamba
qalaqalainjroqnqab di kumbra tulaŋ bolesai. Nuŋgo kumbra deqa Qotei a
niŋgi awai bole eŋgwasai. Takis o qaji tamo naŋgi dego kumbra degyeqnub.
47 Niŋgi nuŋgo was naŋgi segi gereinjroqnqab di kumbra tulaŋ bolesai.
Nuŋgo kumbra dena niŋgi na tamo qudei buŋnjrqasai. Tamo naŋgi Qotei
qaliesai qaji naŋgi dego naŋgo segi was naŋgi gereinjreqnub.
48 Nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq
yeqnu. Deqa niŋgi dego nuŋgo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole
bole keretoqnsib yoqniy.

6

Niŋgi laŋa babaŋ na kumbra bole yaim

1 “Tamo qudei naŋgi endegsib are qaleqnub, ‘E laŋa babaŋ na kumbra bole
yoqnit tamo naŋgi e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqnqab.’ Ariya niŋgi degyaib.
Niŋgi degyqab di nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a niŋgi awai bole eŋgwasai.
2 “Niŋgi gisaŋ tamo naŋgo kumbra dauryaib. Gisaŋ tamo naŋgo kumbra
agiende. Naŋgi na tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqa oqnsib tamo
qudei qariŋnjreqnab naŋgi qa namooqnsib gul anjameqnub. Gul anjame-
qnab tamo uŋgasari naŋgi na gisaŋ tamo naŋgi di unjroqnsib naŋgo ñam
soqtetnjreqnub. Gisaŋ tamo naŋgi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di
kumbra degyeqnub. Deqa e bole merŋgwai. Qotei a tamo naŋgi di awai bole

enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjreqnub di kere.
3 Deqa ni degyaim. Ni tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqa osimqa baŋ qonaŋ a uli na aqaryainjrimqa baŋ wo a qalieqasai.
4 Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrimqa tamo uŋgasari kalil naŋgi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas."

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

5 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi Qotei pailyqa osibqa gisaŋ tamo naŋgi pailyeqnub degsib pailyaib. Gisaŋ tamo naŋgi Qotei pailyqa oqnsib tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di tigeleqnab unjroqnsib naŋgo ñam soqtetnjreqnub. Tamo naŋgi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merŋgwai. Qotei a naŋgi awai bole enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjreqnub di kere.
6 Deqa ni degsi pailyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siraŋ qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil naŋgi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.
7 "Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi laŋa laŋa pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, 'Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.' Di gisaŋ. Deqa niŋgi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib.
8 Niŋgi naŋgo kumbra di dauryaib. Niŋgi iŋgi bei qa truquosib nuŋgo Abu pailyosaisoqnibqa a nami qalieqo.
9 "Deqa niŋgi endegsib Qotei pailyoqniy,
'O gago Abu, ni laŋ qureq di unum.
Ino ñam tulaŋ getento.
10 Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.
Laŋ qureq di naŋgi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.
11 O Abu, gago iŋgi uyo bati gaigai keretgoqnime.
12 Tamo naŋgi iga qa une ateqnub qaji naŋgo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.
13 Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.
Yim Satan na iga ugetgwasai.'
14 "O ijo aŋgro, niŋgi degsib Qotei pailyoqniy. Niŋgi quiy. Niŋgi tamo bei qa anjam soqnimqa niŋgi na aqa une kobotiy. Yimqa nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a na kamba nuŋgo une kalil kobotetŋgwas.
15 Niŋgi aqa une kobotetqasai di nuŋgo Abu a dego nuŋgo une kobotetŋgwasai."

Yesus a qurieŋ qa anjam palontej

16 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi qurieŋqa marsibqa gisaŋ tamo naŋgi qurieŋeqnub niŋgi degsib qurieŋaib. Gisaŋ tamo naŋgi qurieŋoqnsibqa ulatamu ugeinjreqnu. Tamo uŋgasari kalil naŋgi na unjrsib naŋgo ñam soqtetnjrqajqa deqa naŋgi kumbra degyeqnub. Deqa e bole merŋgwai. Tamo naŋgi di Qotei na awai bole enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjreqnub di kere.

17 Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurieŋqa osimqa ino ulatamu geregere
yansoqnsim ino gate baŋga praŋyoqnsim ino jejamu gereiyoqnsim laqne.
18 Yimqa tamo uŋgasari kalil naŋgi ni numoqnsib ni qurieŋ ti unum di naŋgi
qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqnqas. Deqa a
segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqnqas.”

Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib

19 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib. Di
sisimbiŋ na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajiŋ tamo naŋgi tal paratosib oqab.
20 Deqa niŋgi laŋ qure qa iŋgi iŋgi koroiyiy. Di sisimbiŋ na ugetqasai.
Baisuwi ojqasai. Bajiŋ tamo naŋgi tal paratosib oqasai dego.
21 Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego siŋgilatim sqas.”

Ino ŋamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul

22 Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ŋamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul. Deqa
ino ŋamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwaŋesqas.
23 Ariya ino ŋamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa
puloŋ ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil
ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel naŋgi wauetnjrqa keresai

24 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel naŋgi wauet-
njrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei
jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere niŋgi silali ti
Qotei ti turtnjrsib naŋgi wauetnjrqa keresai.”

Niŋgi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

25 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo
kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara
qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib. Niŋgi iŋgi uyo
na segi ŋambile oqasai. Niŋgi gara jugoqnqab dena segi nuŋgo jejamu bole
sqasai.
26 Niŋgi qebari naŋgi unjriy. Naŋgi iŋgi yagosaieqnub. Iŋgi otorosib talq di
atosaieqnub. Ariya nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a na qebari naŋgi iŋgi
anainjreqnu. Niŋgi qalie, qebari naŋgi qunuŋ saiqoji. Niŋgi tamo qunuŋ ti.
Niŋgi na qebari naŋgi tulaŋ buŋnjrejunub.
27 Niŋgi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niŋgi are
koba qalqab dena niŋgi nuŋgo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai
bole sai.
28 “Deqa niŋgi kiyaqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba
qaleqnub? Niŋgi ŋam so unjriy. Naŋgo wala kiyersib branteqnub di niŋgi
qaliesai. Naŋgi segi wauosaieqnub. Naŋgo segi wala gereiyosaieqnub.
29 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Nami Solomon a gara wala boledamu
jugoqnej. Ariya ŋam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaŋ buŋyejunu.
30 Maŋ laŋaj a bini oqwas nebe tamo naŋgi na giŋgeŋyosib ŋamyuwoq
waiyqab. Maŋ laŋaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niŋgi kiyaqa Qotei qa
nuŋgo areqalo siŋgilatqa yonub keresaiiŋgwo? Niŋgi maŋ laŋaj sai. Niŋgi tamo
qunuŋ ti. Deqa niŋgi endegsi poiŋgem, Qotei a niŋgi dego gara eŋgoqnqas.
31 Niŋgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim
uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib.

32 Tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi iŋgi iŋgi deqa are koba qaleqnub.
Ariya niŋgi deqa are koba qalaib. Nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a qalie,
niŋgi laŋa sqa keresai. Niŋgi iŋgi iŋgi deqaji oqnsib sqab.
33 Deqa niŋgi kumbra qujai endi yoqniy. Niŋgi Qotei na taqatŋgosim nuŋgo
Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti siŋgilaoqniy. Niŋgi
degyqab di Qotei na kamba iŋgi uyo ti gara ti dego eŋgoqnqas.
34 Deqa nebe kumbra kiye nuŋgoq di brantqas niŋgi deqa are koba qalaib.
Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di
naŋgo segi segi. Deqa niŋgi are koba qalaib."

7

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

1 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi
peginjrqasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋgwasai.
2 Ariya niŋgi na tamo naŋgi peginjrqab kere dego Qotei a kamba niŋgi
pegiŋgwas. Niŋgi na tamo naŋgo jejamuq di une qametnjrqab kere dego Qotei
a kamba nuŋgo jejamuq di une qametŋgwas.
3 Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unu di unsimqa ino
segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai?
4 Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim
ino was minjqam, 'Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unonum di osiy
taqal waiyetmqai'?
5 Ni gisaŋ tamo. Ni mati ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di
taqal waiyosim ŋamdamu suwaŋmimqa ariya degam ŋam ñeŋgi kiñala ino was
aqa ŋamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.
6 "Niŋgi ñoro bole bole oqnsib bauŋ naŋgi enjroqnaib. Enjrqab di naŋgi
ñoro di taqal waiyosib bosib niŋgi uñiŋgwab. Niŋgi kolilei bole bole oqnsib bel
naŋgi enjroqnaib. Enjrqab di naŋgi kolilei di mandamq di waiyosib naŋgo
siŋga na soseleŋqab."

Niŋgi Qotei pailyqab di a na niŋgi aqaryaiŋgwas

7 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi iŋgi bei qa Qotei pailyqab di a na eŋgwas.
Niŋgi iŋgi bei oqa marsibqa ŋamqab di itqab. Niŋgi siraŋme kindokindoŋabqa
Qotei na siraŋ waqtetŋgwas.
8 Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji naŋgi iŋgi eqnub. Tamo kalil iŋgi qa
ŋameqnub qaji naŋgi iteqnub. Tamo kalil siraŋme kindokindoŋeqnub qaji
naŋgi Qotei na siraŋ waqtetnjreqnu.
9 "Tamo bei aqa aŋgro a mamyim iŋgi qa minjimqa a iŋgi yqas. A meniŋ
yqasai.
10 A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai.
11 Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo bolesai. Ariya niŋgi nuŋgo aŋgro naŋgi
iŋgi bole bole enjreqnub. Niŋgi naŋgi saidnjrosaieqnub. Nuŋgo kumbra
dena niŋgi endegsi poiŋgem, nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego niŋgi
saidŋgosaieqnu. Niŋgi pailyqab di a na iŋgi bole bole niŋgi eŋgoqnqas. A na
niŋgi saidŋgwasai bole sai.
12 "Kumbra bole bole tamo naŋgi na niŋgi eŋgwajqa areareturŋgeqnu qaji di
niŋgi na olo naŋgi enjroqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Moses aqa dal anjam ti
Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti kalil keretosib dauryqab."

Niŋgi siraŋme kiñala miligiq giliy

13 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi siraŋme kiñala miligiq giliy. Niŋgi siraŋme
kobaquja miligiq gilqab di niŋgi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja.
Tamo gargekoba naŋgi gam di dauryeqnub.
14 Niŋgi siraŋme kiñala miligiq gilqab di niŋgi gam kiñala dauryosib ŋambile
gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib daurye-
qnub.”

Niŋgi gisaŋ anjam maro tamo naŋgi qa ŋam atoqniy

15 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei
na bosib gisaŋosib merŋgwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di
sai. Tamo naŋgi di kaja bul lawo na boqnsib niŋgi walawalaiŋgoqnsib anjam
merŋgeqnub. Ariya naŋgo are miligiq di naŋgi tamo uge. Naŋgi bauŋ juwaŋ
kaja naŋgi ñumeqnub dego bul.
16 Niŋgi naŋgo kumbra di geregere tenemtosib poiŋgwas, naŋgi Qotei aqa
medabu o qaji tamo bolesai. Niŋgi are qaliy. Tamo naŋgi sil luwit mariŋq
dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Maŋ luwit mariŋq dena qura gei osib
uyeqnub e? Sai.
17 Niŋgi qalie, ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. Ŋam uge naŋgi gei uge
ateqnub.
18 Ŋam bole naŋgi gei uge atosaieqnub. Ŋam uge naŋgi gei bole ato-
saieqnub.
19 Ŋam kalil gei bole atosaieqnub qaji di tamo naŋgi na qomeleŋoqnsib
ŋamyuwoq di breinjreqnub.
20 Dego kere niŋgi gisaŋ tamo naŋgo kumbra geregere tenemtosib
poiŋgwas, naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.
21 “Niŋgi endegsib are qalaib. Tamo uŋgasari naŋgi ‘O Tamo Koba, O Tamo
Koba’ e degsib metbqab di Qotei na naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba
sqas. Di sai. Tamo uŋgasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji naŋgi segi
Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Qotei agi laŋ qureq di unu.
22 Mondoŋ diŋo bati bamqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi ijo ulatamuq di
tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare
laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa maŋwa gargekoba
yoqnem.’ Naŋgi e degsib merbqab.
23 Merbibqa e kamba minjrqai, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai. Deqa niŋgi
jaraiyiy. Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

24 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di
a tamo bei meniŋ quraq di aqa tal atej a bul sqas.
25 Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai.
Siŋgila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniŋ quraq di tal atej deqa.
26 Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari
tamo bei laŋa sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas.
27 Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqa ya meli dosiqa tal di qamsiq
reŋgiŋtosiq putonaq aisiq tulaŋ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”
28 Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba
naŋgi queb. Qusib naŋgi prugugeteb.
29 Di kiyaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di siŋgila ti. Dal anjam qalie tamo
naŋgo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji di boletej

1 Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi a dauryosib aiyeb.
2 Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji a Yesus aqa areq bosiqa aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”
3 Degsi minjnaqa Yesus a baŋ waiyosiq tamo di ojsiqa minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.
4 Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei naŋgi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa iŋgi iŋgi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo uŋgasari naŋgi ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kaŋgal tamo boletej

5 Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqa pailyosiq minjej,
6 “O Tamo Koba, ijo kaŋgal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulaŋ jaqatiŋyqoqa talq di ŋeiejunu.”
7 Onaqa Yesus na minjej, “E gilsiy boletqai.”
8 Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minjej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kaŋgal tamo a boleqas.
9 E dego tamo kokba qudei naŋgo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo naŋgi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kaŋgal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”
10 Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulaŋ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo uŋgasari gargekoba a dauryoqneb qaji naŋgi minjrej, “E bole merŋgwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulaŋ siŋgilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo siŋgilato qaji bei unosai.
11 “Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop naŋgi koba na awoosib iŋgi uyoqnqab. Yimqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.
12 Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqa osiq metnjrej qaji naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqasai. A na naŋgi osim qalaq di breinjrimqa naŋgi sawa ambruq di sqab. Sawa dia naŋgi akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnqas.”
13 Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo siŋgilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kaŋgal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kaŋgal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

14 Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kaŋkaŋyonaq bijalq di ŋeiesonaq unej.
15 Unsiqa aqa baŋ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kaŋkaŋ di koboonaqa a tigelosiqa iŋgi goiyetej.

Yesus a tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

16 Seŋ aiqa laqnaqa tamo uŋgasari mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgo
was naŋgi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnabqa Yesus a anjam
segi minjreqnaqa mondor uge naŋgi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb.
Tamo ma utru segi segi so qaji naŋgi dego osi beqnab Yesus na boletnjroqnej.
17 A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia
nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma
utru segi segi kalil yaiyetgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei naŋgi Yesus dauryqajqa minjeb

18 Bati deqa Yesus a ŋam atej di tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi aqa
areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Iga qobuŋ
gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.”
19 Degsi minjrsiqa naŋgi joqsiq koba na gilqa laqnabqa dal anjam qalie
tamo bei a Yesus aqa areq bosiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq
giloqnimqa e ni daurmoqnqai.”
20 Onaqa Yesus na minjej, “Bauŋ juwaŋ naŋgi tal ti. Agi sub miligiq di
ŋereŋeqnub. Qebari naŋgi simi ti. Deqa naŋgi simiq di ŋereŋeqnub. Ariya e
Tamo Aŋgro ŋeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”
21 Onaqa Yesus aqa aŋgro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati
aisiy ijo abu qa tariŋoqnqai. A moiyimqa subq atsiy di e ni daurmqai.”
22 Onaqa Yesus na minjej, “Uŋgum. Tamo moiyo qaji naŋgi segi na tamo
moiyo qaji naŋgi subq ateleŋoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

23 Osiqa Yesus a qobuŋ gogetonaqa aqa aŋgro naŋgi a dauryosib koba na
qobuŋ gogetosib gileb.
24 Naŋgi gileqnabqa Yesus a qobuŋ miligiq di ŋeisiq qambumtej. Onaqa
jagwa tulaŋ koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuŋ qaloqnsiqa mormaŋ
miligiq aiyeqnaqa ya maqej.
25 Deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi tulaŋ ulaugetosib aqa areq bosib
dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.”
26 Onaqa Yesus a tigelosiqa minjrej, “Niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatqa
yonub tulaŋ keresaiiŋgwo. Niŋgi kiyaqa ulaonub?” Degsi minjrsiqa jagwa ti
ya ti ŋiriŋtnjrnaqa naŋgi laeb.
27 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus
a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel naŋgo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

28 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di
brantosib Gadara naŋgo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel naŋgi tamo
sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo naŋgi di
mondor uge uge na ojeleŋo qaji. Naŋgi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil naŋgi
gam dena walwelqa keresai.
29 Naŋgi aiyel Yesus aqa areq bosib leleŋkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Ŋiri,
ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laŋa ambleq
di iga jaqatiŋ egwa bonum e?”
30 Bati deqa isaq yala dia bel tulaŋ gargekoba naŋgi suwaroqneb.
31 Deqa mondor uge naŋgi siŋgila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga
qariŋgimqa iga bel naŋgo jejamuq gileleŋqom.”

32 Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Niŋgi jaraiyosibqa bel naŋgo jejamuq gileleŋoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge naŋgi na tamo aiyel di uratnjrsib bel naŋgo jejamuq gileleŋeb. Gilnabqa bel kalil naŋgi gurgurosib botau dena prugeleŋosib yaq aisib ya uysib moreŋeb.
33 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo naŋgi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi qa ti saoqnsib laqneb.
34 Onaqa qure deqaji kalil naŋgi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

1 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti olo qobuŋ gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb.
2 Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a naŋgo areqalo unej di naŋgo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo aŋgro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”
3 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misiliŋyqo.”
4 Naŋgi degsib are qaleqnabqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niŋgi kiyaqa areqalo uge di onub?
5 Anjam kiye e na tamo jejamu laiyqo qaji di minjit niŋgi qusib e qa poiŋgwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?
6 Ariya e segi Tamo Aŋgro. E mandamq endi siŋgila ti unum deqa e na tamo naŋgo une kobotetnjrqa kere. Niŋgi degsi poiŋgwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”
7 Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa talq gilej.
8 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaqa? Qotei na siŋgila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

9 Onaqa Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.
10 Onaqa bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib iŋgi uyoqneb. Naŋgi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulaŋ gargekoba naŋgi dego bosib awoosib Yesus aqa aŋgro naŋgi ti iŋgi uyoqneb.
11 Onaqa Farisi qudei naŋgi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti naŋgi koba na iŋgi uyeqnab unjrsibqa Yesus aqa aŋgro naŋgi nenemnjreb, “Nuŋgo Qalie Tamo a kiyaqa takis o qaji tamo ti une tamo ti naŋgi koba na awoosib iŋgi uyeqnub?”
12 Onaqa Yesus a Farisi naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji naŋgi yu qaŋgra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti naŋgi segi yu qaŋgra tamo aqaq gileqnub.

13 Qotei aqa anjam bei nami neŋgreŋyeb qaji di niŋgi sisiyosib geregere poiŋgem. Agi endegsib neŋgreŋyeb, ‘Niŋgi e laŋa atraibeqnub. E nuŋgo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ariya niŋgi tamo naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnqab di e tulaŋ arearetbqas.’ ” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurieŋ qa anjam marej

14 Bati bei Jon aqa aŋgro naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi naŋgi ti iŋgi uratoqnsim qurieŋeqnum. Kiyaqa ino aŋgro naŋgi qurieŋosaieqnub?”

15 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uŋa baŋ ojqa bati qa aqa was naŋgi ti soqnibqa naŋgi are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna naŋgo was a naŋgi uratnjrimqa bati deqa naŋgi qurieŋoqnsib sqab.

16 “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari braŋoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim braŋ qelikobaqas.

17 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kaŋgraŋosiq siŋgilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bileŋosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di naŋgi ombla bole sqab.”

Uŋa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo aŋgro moiyej qaji a tigeltej

18 Yesus na Jon aqa aŋgro naŋgi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiqa siŋga pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ijo aŋgro sebiŋ a endego moiqo. Deqa ni bosim ino baŋ aqa jejamuq di atimqa a olo ŋambile sqas.”

19 Onaqa Yesus na tamo di odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa aŋgro naŋgi dego naŋgi aiyel daurnjrsib gileb.

20 Naŋgi gileqnabqa uŋa bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa baŋ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uŋa di a nami bai na unej leŋ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

21 A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi baŋ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa baŋ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej.

22 Ojnaqa Yesus a bulosiqa uŋa di unsiqa minjej, “O ijo aŋgro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa siŋgilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leŋ aiyoqnej qaji di koboej.

23 Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqa ŋam atej di tamo uŋgasari naŋgi yumba anjamoqnsib akam murqumyeqnab unjrej.

24 Unjrsiqa minjrej, “Niŋgi sasaloiy. Aŋgro sebiŋ di a moiyosai. A laŋa ŋeisiq qambumtejunu.” Degsi minjrnaqa naŋgi Yesus kikiyeb.

25 Osib naŋgi sasalosib tal uratonabqa Yesus a aŋgro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiqa aŋgro aqa baŋ ojsiq soqtonaqa a olo ŋambile osiq tigelosiq awoej.

26 Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa maŋwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei naŋgi boletnjrej

27 Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ŋam
qandimnjro qaji naŋgi gam na Yesus dauryosib giloqneb. Naŋgi giloqnsib
leleŋoqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa Ŋiri, ni iga qa are ugeimeme.”
28 Degsib Yesus minjeqnabqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa naŋgi
aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E niŋgi boletŋgwa kere niŋgi degsib
are qalonub e?” Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”
29 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib ijoq bonub
deqa e niŋgi boletŋgwai.” Osiqa aqa baŋ waiyosiq naŋgo ŋamdamu ojej.
30 Ojnaqa naŋgo ŋamdamu poinjrnaqa naŋgi sawa uneb. Onaqa Yesus a
siŋgila na minjrej, “Nuŋgo ŋamdamu boleqo deqa niŋgi tamo qudei naŋgi
ubtosib minjraib.”
31 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a naŋgi aiyel bolet-
njrej deqa naŋgi gilsib mare mare laqnab sawa deqaji tamo uŋgasari kalil
naŋgi quekriteb.
32 Naŋgi aiyel gileqnabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu geteŋyej
qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.
33 Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meŋ otyonaqa med-
abu waqtosiqa anjam maroqnej. Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi maŋwa
di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na
kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”
34 Onaqa Farisi naŋgi maroqneb, “Mondor uge naŋgo gate koba Satan
a Yesus aqa jejamuq di unu. Siŋgila dena Yesus na mondor uge naŋgi
winjreqnu.”

Yesus a tamo uŋgasari naŋgi qa dulej

35 Yesus a dena walwelosiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa
Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq min-
jroqnej. Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor
Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda naŋgi minjroqnej.
Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji naŋgi boletnjroqnej.
36 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus aqa areq beqnabqa unjroqn-
siq a naŋgi qa duloqnej. Di kiyaqa? Naŋgi tulaŋ sougetesoqneb deqa. Naŋgi
kaja bul mandor saiqoji.
37 Deqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq
di iŋgi gargekoba melionub. Ariya iŋgi meli bunuj otorqajqa wau tamo
gargekoba sai.
38 Deqa niŋgi wau lanja minjibqa a na wau tamo naŋgi qariŋnjrimqa naŋgi
aqa wauq gilsib iŋgi meli bunuj otoreleŋqab.”

10

Yesus aqa aŋgro 12 naŋgo ñam

1 Onaqa Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa
a na naŋgi siŋgila enjrej. Naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo jejamuq dena
mondor uge uge winjrqajqa ti tamo uŋgasari naŋgo ma utru segi segi kalil
kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq naŋgi siŋgila enjrej.
2 Aqa anjam maro tamo 12 siŋgila enjrej qaji naŋgo ñam agiende. Bei
Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Naŋgi aqa was Andru wo. Bei
Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon wo.

3 Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas naŋgi takis o qaji tamo Matyu wo.
Bei Alfias aqa ŋiri Jems naŋgi Tadius wo.
4 Bei Saimon agi Rom naŋgi winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas
Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji.

Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi wau enjrej

5 Osiqa Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi di qariŋnjrqa osiqa minjrej, “Niŋgi qure
qureq giloqniy. Niŋgi sawa bei bei qaji naŋgoq giloqnaib. Samaria naŋgo
qureq dego giloqnaib.
6 Niŋgi Israel naŋgo segiq giloqniy. Israel naŋgi sougetejunub. Naŋgi kaja
bul mandor saiqoji.
7 Deqa niŋgi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei laŋ qureq di
unu qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa bati jojomqo.’
8 O ijo aŋgro, niŋgi na Israel naŋgi degsib minjroqnsibqa naŋgo ma tamo
naŋgi boletnjroqniy. Tamo moreŋoqnibqa olo tigeltnjroqniy. Tamo naŋgo
jejamu yu na ugeeleŋo qaji naŋgi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge naŋgi
dego tamo uŋgasari naŋgo jejamuq dena winjroqniy. E siŋgila eŋgonum qaji
di niŋgi awaiyosai. E laŋa eŋgonum. Deqa niŋgi dego tamo naŋgi laŋa
gereinjroqniy. Naŋgi awai bei yainjraib.
9 “Niŋgi meniŋ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib.
10 Niŋgi walwelosib nuŋgo qaquŋ aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Siŋga tatal
aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqoŋ ojaib. Niŋgi Qotei aqa wau tamo unub
deqa niŋgi qure qureq giloqnibqa naŋgi na iŋgi iŋgi deqaji niŋgi eŋgoqnqab.
11 “Niŋgi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di
soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy.
12 Niŋgi tal bei gogetoqnsibqa tamo uŋgasari tal miligiq di unub qaji naŋgi
endegsib minjroqniy, ‘Niŋgi lawo na soqniy.’
13 Degsib minjroqnibqa naŋgi niŋgi joqsib gereiŋgibqa nuŋgo lawo anjam
di naŋgoq di uratib soqnem. Ariya naŋgi niŋgi gereiŋgosaiabqa nuŋgo lawo
anjam di olo puluosim nuŋgoq bem.
14 Tamo bei a niŋgi gereiŋgwa uratimqa kiyo nuŋgo anjam quqwa asgiy-
imqa kiyo niŋgi qure di uratqa oqnsib nuŋgo siŋga tumbrum butuyoqniy.
15 E bole merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgo une qa peginjrqa
batiamqa Qotei na qure deqaji naŋgi tulaŋ padaltnjrougetqas. Sodom qure
ti Gomora qure ti naŋgi Qotei na mondoŋ degsim padaltnjrqasai. A naŋgi
gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqnqab

16 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi quiy. Niŋgi kaja du du bul unub deqa e na
niŋgi qariŋgitqa gilsib bauŋ juwaŋ naŋgo ambleq di wauoqnqab. Deqa niŋgi
amal naŋgo kumbra dauryiy. Agi amal naŋgi gaigai ŋam atoqnsib laqnub.
Niŋgi binoŋ naŋgo kumbra dego dauryiy. Agi binoŋ naŋgi kumbra bole segi
yeqnub. Naŋgi kumbra uge yosaieqnub.
17 Deqa niŋgi tamo naŋgi qa geregere ŋam atoqniy. Naŋgi bosib niŋgi
ojeleŋosib anjam pegiyo talq di niŋgi tigeltŋgoqnqab. Osib naŋgo Qotei tal
miligiq di niŋgi kumbaiŋgoqnqab.
18 Osib niŋgi olo joqoqnsib Rom naŋgo gate ti naŋgo mandor ti naŋgo ulata-
muq di niŋgi tigeltŋgoqnqab. Yimqa niŋgi ijo anjam bole palontoqnsib naŋgi
minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji naŋgi dego ijo anjam minjroqnqab.

19 Naŋgi na niŋgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltŋgoqnibqa niŋgi ulaaib.
Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Niŋgi
degaib. Bati deqa Qotei na powo eŋgimqa niŋgi kamba anjam minjrqab.
20 Niŋgi segi na anjam minjrqasai. Nuŋgo Abu aqa Mondor na nuŋgo
medabu siŋgilatetŋgim niŋgi anjam marqab.
21 “Bati deqa kumbra uge endeqaji branteleŋqas. Tamo qudei na naŋgo
segi was naŋgi ojoqnsib jeu tamo naŋgo baŋq di atoqnibqa naŋgi na naŋgi
ñumoqnib moreŋoqnqab. Tamo qudei na naŋgo segi aŋgro naŋgi dego degsib
ojoqnqab. Aŋgro qudei na naŋgo segi ai abu naŋgi ojoqnsib jeu tamo naŋgo
baŋq di atoqnibqa naŋgi na naŋgi ñumoqnib moreŋoqnqab.
22 Niŋgi ijo ñam ejunub deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi niŋgi qa tulaŋ
ugeoqnsib jeutŋgoqnqab. Ariya niŋgi ijo ñam siŋgila na ojsib gilsib diŋo bati
itqab di Qotei na niŋgi eleŋqas.
23 Niŋgi qure bei beiq di brantoqnibqa tamo uŋgasari naŋgi na niŋgi
ugeugeiŋgoqnibqa niŋgi naŋgo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E
bole merŋgwai. Niŋgi Israel naŋgo qure kalil keretosaisoqnibqa e Tamo Aŋgro
olo bqai.
24 “Skul aŋgro na aqa qalie tamo a buŋyqa keresai. Kaŋgal tamo na aqa tamo
koba a buŋyqa keresai.
25 Skul aŋgro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.
Kaŋgal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E
tal aqa abu bul. Jeu tamo naŋgi na e merbeqnub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam
merbeqnub. Niŋgi ijo talq di unub deqa jeu tamo naŋgi na niŋgi dego ñam
tulaŋ ugedamu merŋgoqnqab.”

Niŋgi Qotei segi ulaiyiy

26 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi jeu tamo naŋgi di ulainjraib. Kumbra
kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo naŋgi
qusib poinjrqas.
27 Deqa anjam e ambruq di merŋgeqnum qaji di niŋgi olo suwaŋoq di
maroqniy. Anjam niŋgi lumu na queqnub qaji di niŋgi olo bijal gogeq di
tigelosib palontoqniy.
28 Niŋgi jeu tamo naŋgi ulainjraib. Naŋgi nuŋgo qunuŋ moiyotqa keresai.
Naŋgi nuŋgo jejamu segi moiyotqa kere. Deqa niŋgi naŋgi ulainjraib. Qotei a
segi ulaiyiy. A na qujai tamo naŋgo qunuŋ ti jejamu ti turtnjrsim ŋamyuwoq
di breinjrqa kere.
29 “Niŋgi qalie. Tamo naŋgi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyo-
saieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. 10 toea dego. Ariya nuŋgo Abu a
na qebari sinjir naŋgi geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a uloŋosim
mandamq aiqa keresai.
30 Dego kere Qotei a nuŋgo gate baŋga segi segi sisiyoqnsiq geregere
taqateqnu.
31 Deqa niŋgi ulaaib. Niŋgi qebari kalil naŋgi tulaŋ buŋnjrejunub.”

Niŋgi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

32 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandam tamo naŋgo ulatamuq di ijo ñam
boleq atsib marqab di mondoŋ e kamba ijo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa
ulatamuq di nuŋgo ñam boleq atsiy marqai.

33 Ariya niŋgi mandam tamo naŋgo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgiŋgwas di mondoŋ e kamba ijo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nuŋgo ñam marqajqa asgibqas."

Iga Yesus tulaŋ qalaqalaiyoqnqom

34 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo uŋgasari naŋgi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo uŋgasari naŋgi pupoinjritqa naŋgi jeu jeu sqajqa deqa bem.

35 Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa aŋgro mel naŋgi na naŋgo segi abu naŋgi jeutnjroqnqab. Aŋgro sebiŋ naŋgi na naŋgo segi ai naŋgi jeutnjroqnqab. Aiŋ yala naŋgi na naŋgo segi aiŋ qeli naŋgi jeutnjroqnqab.

36 Tamo uŋgasari tal qujaiq di unub qaji naŋgi jeu jeu sqab.

37 "Deqa niŋgi quiy. Tamo bei na aqa ai abu naŋgi tulaŋ qalaqalainjrsimqa ariya di buŋyosim e tulaŋ qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa aŋgro mel naŋgi ti aqa aŋgro sebiŋ naŋgi ti tulaŋ qalaqalainjrsimqa ariya di buŋyosim e tulaŋ qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai.

38 Tamo bei na aqa segi ŋamburbas qoboiyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai.

39 Tamo bei a aqa segi ŋambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ŋambile uratqas di a olo ŋambile bole oqas."

Tamo bei na Yesus aqa aŋgro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

40 Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na niŋgi osim geregereiŋgwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qariŋbej qaji di dego oqas.

41 Tamo bei a endegsi are qalqas, 'Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.' A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, 'Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.' A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa.

42 Tamo bei a ijo aŋgro bei unsim endegsi are qalqas, 'Tamo di a Yesus aqa aŋgro.' A degsi are qalsimqa ijo aŋgro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merŋgwai. A ijo segi aŋgro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai."

11

Jon yansnjro qaji aqa aŋgro qudei naŋgi anjam bei Yesus nenemyeb

1 Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

2 Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei naŋgi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa aŋgro qudei naŋgi qariŋnjrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb,

3 "Kristus agi Qotei na nami qariŋyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tariŋqom kiyo?"

4 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi aisib anjam niŋgi queqnub qaji deqa ti kumbra niŋgi uneqnub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy.

5 Endegsib minjiy, ‘Tamo ŋam qandimnjro qaji naŋgi olo ŋam poinjreqnaqa
sawa uneqnub. Tamo jejamu lainjro qaji naŋgi olo walweleqnub. Tamo
naŋgo jejamu yu na ugeeleŋo qaji naŋgo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala
geteŋnjro qaji naŋgo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo
tigeleqnub. Tamo sougetejunub qaji naŋgi Qotei aqa anjam bole queqnub.
6 Tamo naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqnub
qaji naŋgi tulaŋ areboleboleinjreqnu.’ ”
7 Onaqa Jon aqa aŋgro naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon
minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo uŋgasari gargekoba a ombla
soqneb qaji naŋgi Jon qa endegsi minjrej, “Niŋgi tamo kiyero unqajqa wadau
sawaq gileb? Niŋgi tamo silai aqa baŋga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa
gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.
8 Deqa niŋgi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niŋgi tamo gara
bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole
walaeqnub qaji naŋgi mandor kokba naŋgo talq di unub.
9 Deqa niŋgi kiyaqa wadau sawaq gileb? Niŋgi Qotei aqa medabu o qaji
tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Niŋgi deqa unqa gileb. Deqa e niŋgi
endegsi merŋgwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei
aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.
10 Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej,
‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qariŋyitqa a ni qa namoosim ino gam
gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa neŋgreŋq di unu.
11 Deqa e bole merŋgwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi
unub qaji naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji
naŋgi Qotei na taqatnjroqnsiqa naŋgo Mandor Koba unu deqa naŋgi olo Jon
tulaŋ buŋyejunub.
12-13 “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo
anjam ti maroqneb dena bosi bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena
bosiq bini tamo uŋgasari naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba
sqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub. Qotei agi laŋ qureq di unu.
14 Niŋgi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di
neŋgreŋq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merŋgwa osimqa Elaija aqa ñam na
yawo anjam merŋgeqnum. Niŋgi ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy.
15 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.
16 “Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra qa e yawo
anjam kiyersiy marqai? E naŋgo kumbra qa endegsi marqai. Naŋgi aŋgro
du du bul qure ambleq di alaŋoqnsib aŋgro qudei na qudei minjreqnub,
17 ‘Iga yumba anjamonumqa niŋgi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa
niŋgi akamosai.’ ”
18 Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiqa iŋgi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo
naŋgi a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’
19 Ariya e Tamo Aŋgro bosimqa iŋgi ti wain ti uyeqnamqa tamo naŋgi e
nuboqnsib mareqnub, ‘Niŋgi uniy. Yesus a qunjaŋ ani. A wain uyo ani. A
takis o qaji tamo ti une tamo ti naŋgi koba na walweleqnub.’ ” Osiqa Yesus a
olo marej, “Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi aqa wau kalil unoqnsib dena naŋgi
bole qalieeqnub, aqa powo tulaŋ kobaquja.”

Yesus na tamo uŋgasari are bulyosai qaji naŋgi ŋiriŋtnjrej

20 Qure qudei Yesus a dia maŋwa gargekoba yoqnej qaji naŋgi are bulyosai
deqa a naŋgi qa ŋiriŋej.

21 Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Di kiyaqa? Maŋwa e nuŋgoq di yoqnem qaji di Tair qure ti
Saidon qure ti naŋgoq di brantej qamu naŋgi nami are bulyosib are uge qa
gara jigsib ŋam sumq di awoeb qamu.
22 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgo une
qa peginjrqa batiamqa a na niŋgi tulaŋ padaltŋgougetqas. Qotei na Tair qure
ti Saidon qure ti naŋgi degsim padaltnjrqasai. A naŋgi gulbe kiñala enjrqas.
23 O Kaperneam tamo uŋgasari, niŋgi laŋ qureq oqwa kere e? Keresai.
Qotei na niŋgi breiŋgimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaqa? Maŋwa e nuŋgoq di
yoqnem qaji di Sodom qure naŋgoq di brantej qamu naŋgi bini unub qamu.
Naŋgi padalosai qamu.
24 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgo une
qa peginjrqa batiamqa a na niŋgi tulaŋ padaltŋgougetqas. Qotei na Sodom
qure naŋgi degsim padaltnjrqasai. A naŋgi gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na niŋgi aqaryaiŋgimqa niŋgi aqaratqab

25 Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi laŋ qa ti mandam
qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo
naŋgi qa ulitoqnsimqa tamo naŋgi aŋgro du du bul unub qaji naŋgi segi qa
babteqnam naŋgi poinjreqnu.
26 Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”
27 Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na iŋgi iŋgi kalil ijo
baŋq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Ŋiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu
a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie.
E na tamo qudei naŋgi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqai. Yim naŋgi
dego ijo Abu qa qalieqab.
28 “Niŋgi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqnub qaji niŋgi kalil ijoq babqa e
na aqaryaiŋgitqa niŋgi aqaratqab.
29 E ijo segi ñam aguq atoqnsim tamo naŋgi lawo kumbra enjreqnum. Deqa
niŋgi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim niŋgi aqaratqab.
30 Niŋgi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na niŋgi eŋgeqnum
qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

1 Yori bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa
aŋgro naŋgi mamnjrnaqa bem sum gei elenoqnsib uye uye giloqneb.
2 Naŋgi degsib gileqnabqa Farisi qudei naŋgi bosib naŋgi unjrsib Yesus
minjeb, “Ni une. Ino aŋgro naŋgi gago dal anjam groteqnub. Yori bati qa
kumbra degyo di getento koba.”
3 Onaqa Yesus na kamba Farisi naŋgi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo
naŋgi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di niŋgi buk miligiq di sisiyosai kiyo?
4 Devit a atra tal miligiq gilsiqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo
naŋgi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo naŋgo segi uyqajqa bem.
Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji.
5 Dal anjam bei dego neŋgreŋq di unu. Anjam agiende. Atra tamo naŋgi
yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqnub. Naŋgo kumbra dena naŋgi dal
anjam groteqnub. Ariya naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji. Niŋgi anjam
di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo?

6 Ariya e niŋgi endegsi merŋgwai. Bini tamo bei atra tal tulaŋ buŋyejunu
qaji a nuŋgo ambleq di unu.
7 Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Niŋgi e laŋa
atraibeqnub. E nuŋgo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Niŋgi tamo naŋgi qa
duloqnsib kumbra bole bole enjroqnqab di e tulaŋ arearetbqas.’ O Farisi,
niŋgi Qotei aqa anjam di sisiyosib poiŋgo qamu niŋgi tamo une saiqoji naŋgi
gulbe enjrosai qamu.
8 E Tamo Aŋgro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa
Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo baŋ qandamyej qaji di boletej

9 Onaqa Yesus a dena walwelosiqa qure beiq di brantosiqa Juda naŋgo
Qotei tal miligiq gilej.
10 Qotei tal miligiq di tamo bei baŋ qandamyej qaji a soqnej. Deqa tamo
qudei naŋgi Yesus aqa jejamuq di anjam laŋa qametqa marsibqa endegsib
nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi
marqo?”
11 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa
uloŋosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim
goge atqas. Di niŋgi qalie.
12 Ariya tamo naŋgi kaja sai. Naŋgi tamo qunuŋ ti. Deqa iga yori bati qa
tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.”
13 Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa tamo baŋ qandamyej qaji di minjej, “Ni
ino baŋ waiy.” Degsi minjnaqa aqa baŋ waiyonaq boleej. Aqa baŋ bei ombla
na kerekereeb.
14 Onaqa Farisi naŋgi Qotei talq dena oqedosib naŋgi gam kiyersib Yesus
qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

15 Farisi naŋgi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqa qure di uratosiq
walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi a dauryeqnab
a naŋgo ma tamo kalil naŋgi boletnjroqnej.
16 Osiqa a na naŋgi saidnjroqnej, “Niŋgi ijo ñam ubtosib maraib.”
17 Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia
nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej,
18 “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. E
a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji
naŋgi endegsim minjroqnqas, ‘Niŋgi kumbra bole dauryiy.’
19 A ŋiriŋ anjam maroqnqasai. A leleŋkobaoqnqasai. Gamq di tamo uŋgasari
naŋgi aqa kakro quoqnqasai.
20 Silai aqa baŋga geŋqa laqnimqa a na torei gentqasai. Waŋal aqa puloŋ
kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim
gilsim kumbra bole torei siŋgilatqas.
21 Yimqa sawa bei bei qaji naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatosib a na naŋgi
aqaryainjrqajqa deqa tariŋoqnsib sqab.”

Tamo qudei naŋgi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa siŋgila na waueqnu”

22 Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq ŋam
qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq
beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meŋ otyonaqa
aqa ŋamdamu boleosiq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. 23 Onaqa

tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugugetosib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Ŋiri kiyo?”
24 Onaqa Farisi naŋgi naŋgo anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor uge naŋgo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Siŋgila dena a na mondor uge naŋgi winjreqnu.”
25 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo naŋgi sawa qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi koba na geregere sqa keresai. Naŋgi niñaqosib koboqab. Tamo naŋgi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi dego koba na geregere sqa keresai.
26 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge naŋgi winjrqas di naŋgi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge naŋgi olo taqatnjrqas? Di keresai.
27 Niŋgi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa siŋgila na mondor uge naŋgi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa siŋgila na mondor uge naŋgi winjrqai di yai aqa siŋgila na nuŋgo aŋgro naŋgi mondor uge winjrqab? Deqa naŋgi segi na merŋgwab, niŋgi anjam groteqnub.
28 Ariya e Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na mondor uge naŋgi winjrqai di niŋgi endegsi poiŋgwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Niŋgi degsi poiŋgwas.
29 “Tamo bei a kiyersim tamo siŋgila koba bei aqa tal gogetosim aqa iŋgi iŋgi kalil bajiŋqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa iŋgi iŋgi kalil bajiŋqas. Tontqasai di aqa iŋgi iŋgi bajiŋqa keresai.
30 “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.
31 “Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo uŋgasari naŋgo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Naŋgo misiliŋ anjam mareqnub qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqas. Ariya naŋgi Qotei aqa Mondor misiliŋyqab une di Qotei na kobotetnjrqasai.
32 E Tamo Aŋgro. Tamo a e misiliŋbqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misiliŋyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondoŋ dego Qotei na kobotqasai.”

Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub

33 Osiqa Yesus a olo marej, “Ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub. Deqa tamo naŋgi ŋam aqa gei unsibqa dena poinjrqas, ‘Ŋam di bole. Ŋam di uge.’
34 Niŋgi amal uge bul. Niŋgi tamo uge. Deqa niŋgi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo naŋgo areqalo kalil naŋgo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.
35 Tamo bole naŋgo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa naŋgi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge naŋgo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa naŋgi kumbra uge yeqnub.
36 “Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa naŋgo anjam kalil naŋgi laŋa laŋa mareqnub qaji di Qotei na naŋgo jejamuq di qametnjrqas.
37 Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei naŋgi Yesus aqa maŋwa unqajqa minjeb

38 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti naŋgi na kamba
Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa maŋwa bei babtim iga unqom.”
39 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub
qaji naŋgo kumbra tulaŋ ugedamu. Naŋgi Qotei areiyosaieqnub. Naŋgi
gaigai ijo maŋwa laŋa unqajqa metbeqnub. Deqa e na ijo maŋwa bei naŋgi
osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa maŋwa segi osornjritqa
naŋgi unqab.
40 Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere
e Tamo Aŋgro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai.
41 Mondoŋ Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa Ninive tamo
naŋgi tigelqab. Tigelosibqa tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo
kumbra uge babtetnjrqab. Naŋgi degyqab. Di kiyaqa? Ninive tamo naŋgi
nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaŋ
buŋyejunu qaji a nuŋgo ambleq di unu.
42 Mondoŋ Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa uŋa mandor
nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo uŋgasari
bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di
kiyaqa? Uŋa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq
na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaŋ buŋyejunu qaji a
nuŋgo ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

43 Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena
ulaŋosim sawa kaŋgraŋoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa
ŋamam ugeiyim marqas,
44-45 ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa
aisim tal di laŋa unu degsim unqas. Tal di nami maŋ solsib iŋgi iŋgi kalil
gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulaŋ
ugedamu naŋgi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa
so tulaŋ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulaŋ ugedamuqas.
Dego kere tamo uŋgasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi
degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was naŋgi tal qabe?”

46 Yesus na tamo uŋgasari gargekoba naŋgi anjam degsi minjreqnaqa aqa
was naŋgi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq
di sonaqa naŋgi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb.
47 Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni que. Ino was naŋgi ino ai ombla na
ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”
48 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai ijo was naŋgi tal qabe?”
49 Degsi minjsiqa aqa baŋ na aqa segi aŋgro naŋgi osoryosiqa minjej, “Ni
une. Ijo ai ijo was naŋgi agide.
50 Tamo a ijo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo
was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

1 Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej.
2 Onaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi bosib aqa areq di koroon-
abqa a sasalosiqa qobuŋ gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo uŋgasari kalil
naŋgi alile di tigelesoqneb.

3 Tigelesonabqa a na yawo anjam gargekoba naŋgi minjroqnej. Yawo
anjam bei endegsi minjrej, “Niŋgi quiy. Tamo bei a gilsiqa aqa iŋgi wauq di
saga yago breiyeleŋej.
4 Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleŋeb. Ainabqa qebari naŋgi
bosib uyekriteb.
5 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleŋeb. Mandam di guma meniŋ
ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyeleŋosib urur oqoqujateb.
6 Naŋgo jirim tulaŋ guma aiyosai deqa seŋ oqsiq kaŋkaŋonaqa naŋgi laosib
moreŋeb.
7 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleŋeb. Dena oqeb qaji sil luwit na
dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.
8 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib
oqoboledamuyosib gei tulaŋ gargekoba ateleŋeb. Qudei 100. Qudei 60.
Qudei 30.
9 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaqa tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam minjroqnej?

10 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa yawo anjam di qusibqa naŋgi aqa areq
bosib nenemyeb, “Ni kiyaqa tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam minjreqnum?”
11 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa
segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa
utru uliejunu. Di Qotei na babtimqa ijo aŋgro niŋgi segi utru qalieqab. Ariya
a na tamo uŋgasari laŋaj naŋgi yawo anjam aqa utru osornjrqasai.
12 Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas.
Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo
yaiyimqa a laŋa sqas.
13 Tamo uŋgasari naŋgi di ŋam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqnub.
Naŋgi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnub. Osib poinjrosaieqnu.
Deqa e na naŋgi yawo anjam segi minjreqnum.
14 Naŋgo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami
marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Niŋgi dab atoqnqab di
ijo anjam aqa utru poiŋgwasai. Niŋgi ŋam atoqnqab di ijo anjam aqa damu
dego poiŋgwasai.
15 Tamo uŋgasari di naŋgo are miligi geteŋnjrejunu. Naŋgo dabkala na ijo
anjam quqwajqa asginjreqnu. Naŋgi ŋam bruŋejunub. Deqa naŋgo ŋamdamu
na ijo kumbra unqasai. Naŋgo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqasai.
Naŋgi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na naŋgi boletnjrqasai.’ Qotei a
nami degsi marej.
16 “O ijo aŋgro, niŋgi nuŋgo ŋamdamu na ijo kumbra uneqnub. Nuŋgo
dabkala na ijo anjam queqnub. Deqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgem.
17 E bole merŋgwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ti tamo bole
bole naŋgi ti gargekoba kumbra niŋgi bini uneqnub qaji di unqajqa are koba
soqnej. Ariya naŋgi unosaioqneb. Anjam niŋgi bini queqnub qaji di dego
naŋgi quqwajqa are koba soqnej. Ariya naŋgi quosaioqneb.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa
utru e na babtitqa niŋgi quiy.
19 Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari naŋgi bosib uyekriteb di aqa
utru endegsi unu. Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari
naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei naŋgi

qusibqa ariya naŋgi geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na naŋgo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.
20 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib tulaŋ areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib naŋgo areq atqab.
21 Ariya anjam di naŋgo are miligiq tulaŋ guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo qudei na bosib naŋgi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di naŋgi olo ulontqab.
22 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna naŋgi olo mandam qa iŋgi iŋgi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjroqnqas. Yimqa kumbra dena naŋgi gisaŋnjrsim Qotei aqa anjam naŋgo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge naŋgi gei bole atosaieqnub dego kere.
23 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa naŋgo are miligiq di siŋgilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di naŋgo are miligiq di saga bul tulaŋ kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagiŋ yago breiyqajqa yawo anjam

24 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqa aqa iŋgi wauq di bem sum yageleŋej dego kere.
25 Bem sum yageleŋonaqa qolo tamo uŋgasari naŋgi ŋereŋesonabqa jeu tamo bei a bosiqa bem sum yago ambleq di pilagiŋ yago dego breiyej. Breiyosiq ulaŋej.
26 Ariya bunuqna bem sum oqsib geiteleŋonabqa pilagiŋ na dego dauryosiq oqej.
27 Deqa kaŋgal tamo naŋgi na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaqa bem sum oqsib geitonubqa pilagiŋ dego dauryosib oqonub?’
28 “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagiŋ yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagiŋ di otoreleŋqom.’
29 Onaqa minjrej, ‘Niŋgi pilagiŋ otoraib. Niŋgi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge.
30 Deqa niŋgi uratib soqneb. Bem sum ti pilagiŋ ti koba na oqsib geiteleŋabqa e na ijo wau tamo qudei naŋgi endegsi minjrqai, “Niŋgi pilagiŋ otorosib ruwoeleŋosib ŋamyuwoq di koitiy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di ateleŋiy.” ’ ”

Sis yago qa yawo anjam

31 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere.
32 Sis yago naŋgi tulaŋ kiñilala kas yago bul. Iŋgi iŋgi qudei naŋgo yago kokba yala. Sis yago naŋgi tulaŋ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulaŋ kobaqujaqas. Osim ŋam qudei

buŋnjrsim dani kokba ateleŋqas. Amqa qebari naŋgi bosib aqa daniq di simi ateleŋqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

33 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uŋa bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum laŋaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

34 Yesus a na tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaioqnej. Yawo anjam segi minjroqnej.

35 A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,
“E yawo anjam tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqai.
Tulaŋ nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej.
Sosiq agi bini uliejunu.
Deqa e na ubtosiy maroqnqai.”

Pilagiŋ yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

36 Osiqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi uratnjrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagiŋ qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge.”

37 Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Aŋgro.

38 Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo uŋgasari Qotei na taqatnjreqnu qaji naŋgi. Pilagiŋ yago di Satan aqa segi tamo uŋgasari naŋgi.

39 Jeu tamo pilagiŋ yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geiteleŋo bati di diŋo bati. Wau tamo bem sum otoreleŋeb qaji di laŋ aŋgro naŋgi.

40 Deqa niŋgi quiy. Wau tamo naŋgi bosib pilagiŋ otorosib ŋamyuwoq di koiteleŋeb dego kere laŋ aŋgro naŋgi diŋo bati qa kumbra degyqab.

41 Bati deqa e Tamo Aŋgro na ijo laŋ aŋgro naŋgi qariŋnjritqa aisib iŋgi uge uge kalil tamo naŋgi uneq breinjreqnub qaji naŋgi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi ti pilagiŋ bul breinjrib ŋamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a naŋgo Mandor Koba sqasai. Osim naŋgi taqatnjrqasai dego.

42 Naŋgi ŋamyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnqas.

43 Bati deqa tamo uŋgasari kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgo Abu Qotei na naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Deqa naŋgi seŋ bul tulaŋ suwaŋesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

44 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib ŋam moŋgum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di ŋam moŋgum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq ŋam moŋgum di itosiq tulaŋ areboleboleiyej. Deqa a ŋam moŋgum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa iŋgi iŋgi kalil qariŋyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

45 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di iŋgi iŋgi qariŋyo tamo bei a kolilei qa ŋamoqnej dego kere.
46 A gilsiq kolilei tulaŋ boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa iŋgi iŋgi kalil qariŋyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakaŋ waiyqa yawo anjam

47 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo naŋgi yuwalq di kakaŋ waiyosib qe gargekoba utru segi segi eleŋeb dego kere.
48 Kakaŋ maqonaqa tamo naŋgi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaq di jigeleŋeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb.
49-50 Kumbra deqaji diŋo bati qa brantqas. Laŋ aŋgro naŋgi bosib tamo bole bole naŋgi eleŋqab. Osib tamo uge uge naŋgi breinjribqa ŋamyuwoq aiqab. Ŋamyuwo koba dia naŋgi akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnqas.”
51 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merŋgonum qaji endi niŋgi utru poiŋgwo e?” Onaqa naŋgi na minjeb, “Od.”
52 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei naŋgi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji naŋgi tal aqa abu bul sqab. Deqa naŋgi naŋgo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti eleŋoqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru naŋgi aqa anjam quetosai

53 Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej.
54 Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa tamo uŋgasari gargekoba sonab tigelosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa anjam qusibqa tulaŋ prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam siŋgila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq maŋwa deqaji babteleŋeqnu?
55 Aqa abu a laŋa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa ŋiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na naŋgo was.
56 Aqa jaja kalil naŋgi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq maŋwa deqaji babteleŋeqnu?”
57 Naŋgi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”
58 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a maŋwa gargekoba yosai. Di kiyaqa? Naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

1 Bati deqa tamo uŋgasari naŋgi Yesus qa saosib laqnabqa Mandor Herot a quej.
2 Qusiqa aqa wau tamo naŋgi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa siŋgila osiqa maŋwa babteleŋeqnu.”

3-4 Herot a nami aqa was Filip aqa ŋauŋ Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon na
Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uŋa em di kumbra bolesai. Ni kumbra
ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjiŋ
oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qariŋnjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib
tonto talq di waiyeb.
5 Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit
moiqas.” Ariya tamo uŋgasari kalil naŋgi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu
o qaji tamo bole.” Naŋgi degsib maroqneb deqa Herot a naŋgi ulainjrsiq Jon
qalqa uratej.
6 Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa ŋambabo
bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei naŋgi metnjrnaq bosib aqa talq
di koroeb. Koroosib iŋgi uyeqnabqa Herot aqa ŋauŋ aqa aŋgro sebiŋ a
warum miligiq bosiqa naŋgi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulaŋ
areboleboleiyej.
7 Deqa a na aŋgro sebiŋ di minjej, “Ni ijo iŋgi kiye oqajqa merbqam e
ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo siŋgilatosiq minjej, “Ijo anjam di e bole
dauryqai. E uratqasai bole sai.”
8 Onaqa aŋgro sebiŋ aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.”
Onaqa aŋgro sebiŋ na Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di
atsim ebe.”
9 Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulaŋ gul-
bekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil naŋgo ulatamuq di marsiq
siŋgilatej qaji deqa are qalsiqa aŋgro sebiŋ di minjej, “Di kere.”
10 Osiqa aqa qaja tamo bei qariŋyonaq gilsiqa tonto talq di Jon aqa kakro
gentetej.
11 Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq aŋgro sebiŋ di yonaqa a na osi
gilsiqa aqa ai yej.
12 Onaqa bunuqna Jon aqa aŋgro naŋgi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa
osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq
moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 naŋgi iŋgi anainjrej

13 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobuŋ bei gogetosiqa
wadau sawaq gilej. Aqa aŋgro naŋgi ti gileb. A gileqnaqa tamo uŋgasari kalil
naŋgi deqa qusibqa naŋgo segi segi qureq na tigelosib siŋga na gurgurosib
Yesus ŋamqajqa gileb.
14 Onaqa Yesus a qobuŋ na gilsiq tiryosiqa ŋam atej di tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba naŋgi nami tiryqa sawaq di tariŋesonab unjrej. Unjrsiqa a naŋgi
qa are ugeiyej. Deqa a naŋgo areq aisiqa naŋgo ma tamo kalil boletnjroqnej.
15 Onaqa seŋ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib
minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seŋ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na
tamo uŋgasari naŋgi minjrimqa qure qureq gilsib di iŋgi awaiyosib uyqab.”
16 Onaqa Yesus na minjrej, “Naŋgi kiyaqa qure qureq gilqab? Niŋgi segi na
iŋgi anainjriy.”
17 Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, “Iga iŋgi sai. Iga bem 5 qe
aiyela segi unu.”
18 Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”
19 Onaqa naŋgi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo uŋgasari
kalil naŋgi minjrej, “Niŋgi kalil ñiŋq di awoeleŋoiy.” Onaqa naŋgi kalil
awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laŋ goge tarosiq Qotei

pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi enjrnaqa naŋgi na osi giloqnsibqa tamo uŋgasari naŋgi jeisib enjreqnab uyoqneb.
20 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa iŋgi oto uratelenŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro naŋgi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej.
21 Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji naŋgi sisiyeb 5,000. Ariya uŋgasari ti aŋgro du du ti naŋgi sisiyosai.

Yesus a ya baŋgaq na walwelej

22 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi qobuŋ gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo uŋgasari naŋgi minjritqa naŋgo qure qureq jaraiyoqnib e bqai.”
23 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi namoosib qobuŋ na gileqnabqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi minjrnaq jaraiyeqnabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej.
24 Onaqa aqa aŋgro naŋgi qobuŋ na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa naŋgi pulutnjrej.
25 Nobqolo ambru Yesus a aqa aŋgro naŋgoq bosiqa ya baŋgaq na walwelosiqa naŋgi daurnjrsiq gilej.
26 Onaqa naŋgi ŋam ateb di Yesus a ya baŋgaq na walwelosiq naŋgo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib naŋgi tulaŋ ulaugetosib leleŋkobaeb.
27 Onaqa Yesus na minjrej, “Nuŋgo are siŋgilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”
28 Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya baŋgaq na walwelosiy ino areq bqai.”
29 Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobuŋ uratosiqa ya baŋgaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej.
30 Yesus jojomyosiqa ŋam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”
31 Onaqa Yesus na aqa baŋ waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo siŋgilatqa yonum keresaiimqo.”
32 Degsi minjsiqa naŋgi aiyel qobuŋ gogetonabqa jagwa laej.
33 Onaqa tamo qobuŋq di soqneb qaji naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi aqa ñam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Ŋiri.”

Tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa gara mutu ojeqnab naŋgo ma kobooqnej

34 Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.
35 Tiryonabqa qure deqaji naŋgi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qariŋyonab qure qure kalil jojom di soqneb naŋgi quoqnsib naŋgo ma tamo naŋgi joqoqnsib Yesus aqa areq osi beleŋoqneb.
36 Beleŋoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Naŋgi ino gara mutu segi ojibqa naŋgo ma kobooqnqas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo uŋgasari kalil ma ti soqneb qaji naŋgi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil naŋgo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma naŋgo kumbra qa ti marej

1 Onaqa bati deqa Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo qudei ti naŋgi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb,

2 “Ino aŋgro naŋgi kiyaqa gago moma naŋgo kumbra gotraŋyeqnub? Agi
naŋgi iŋgi uyqa oqnsib mati baŋ yansosaisosib laŋa uyeqnub.”
3 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi kiyaqa Qotei aqa dal anjam
gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo segi moma naŋgo kumbra dauryeqnub?
4 Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa
naŋgo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu naŋgi misiliŋnjrimqa a qalib
moiyem.’ Qotei a nami degsi marej.
5 Ariya niŋgi mareqnub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo iŋgi qa
truquamqa a na minjqas, “Ijo iŋgi iŋgi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E
ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’
6 A degsi minjqas di niŋgi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu naŋgi
aqaryainjraiq.’ Niŋgi degsib marqab. Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa
anjam gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo segi moma naŋgo kumbra dauryeqnub.
7 “Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Qotei aqa medabu o
qaji tamo Aisaia a kere niŋgi qa anjam endegsi marej,
8 ‘Tamo naŋgi di naŋgo medabu na ijo ñam soqteqnub. Ariya naŋgo are
miligi e qa sosai. Isaq di unu.
9 Naŋgi laŋa babaŋ na e qa loueqnub. Osib mandam tamo naŋgo dal anjam
palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ”

Iŋgi kiye na tamo a jiga yeqnu?

10 Yesus a Farisi naŋgi anjam degsi minjrsiqa olo tamo uŋgasari kalil naŋgi
metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Niŋgi ijo anjam endi geregere qusib
poiŋgem.
11 Tamo bei a iŋgi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Iŋgi uge
uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”
12 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa aŋgro
naŋgi aqa areq bosib minjeb, “Farisi naŋgi ino anjam di qusib ni qa are
ugeinjrqo. Di ni qalie e?”
13 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a iŋgi yagobule-
qnu. Iŋgi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas.
14 Deqa niŋgi Farisi naŋgi uratnjrib soqneb. Naŋgi tamo ŋam qandimo bul
unub deqa naŋgi na tamo bei gam osoryqa keresai. Niŋgi qalie, tamo ŋam
qandimo bei na tamo ŋam qandimo bei aqa baŋ ojsim ombla walwelqab di
ombla maŋgalsib subq aiqab. Farisi naŋgi tamo deqaji bul.”
15 Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, iŋgi jiga qa yawo anjam ni
maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.”
16 Onaqa Yesus na kamba aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi dego ijo
yawo anjam di aqa utru poiŋgosai e?
17 Tamo naŋgi iŋgi uyeqnabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di
waiyeqnub. Niŋgi di poiŋgosai kiyo?
18 Iŋgi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu
qaji dena tamo jiga yeqnu.
19 Iŋgi uge uge di agi ubtosiy merŋgwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, uŋa
qa laoqa, was aqa ŋauŋ anjamyoqa, bajiŋoqa, was aqa jejamu laŋa gisaŋyoqa,
was yomuiyoqa.
20 Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a baŋ yansosaisosim laŋa
iŋgi uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji uŋa a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej

21 Onaqa Yesus a dena tigelosiqa walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti naŋgo sawaq gilej.
22 Gilsiq di sonaqa Kenan qaji uŋa bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiqa siŋgila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Ŋiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo aŋgro sebiŋ a tulaŋ ugeugeiyoqnsiq jaqatiŋ koba yeqnu.”
23 Onaqa Yesus a uŋa di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, uŋa di a siŋgila na iga pailgoqnsiqa daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulaŋqas.”
24 Onaqa Yesus na minjrej, “Israel naŋgi sougetejunub. Naŋgi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qariŋbonaq naŋgo segiq bem.”
25 Onaqa uŋa di a Yesus aqa areq di siŋga pulutosiqa pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.”
26 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga aŋgro du du naŋgo iŋgi yainjrsim olo bauŋ naŋgi anainjrqom di kumbra bolesai.”
27 Onaqa uŋa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Aŋgro du du naŋgi iŋgi uyeqnabqa iŋgi ñeŋgi ululoŋeqnaqa bauŋ naŋgi dego uyeqnub.”
28 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa minjej, “O uŋa, ni e qa ino areqalo tulaŋ siŋgilatonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino aŋgro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa aŋgro di uratonaqa a boleej.

Yesus a tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

29 Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiq dena manaq oqsiq dia awesoqnej.
30 Awesonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi na tamo siŋga qandamnjro qaji ti tamo ŋam qandimnjro qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo meŋ siŋgilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji naŋgi ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateqnabqa a na naŋgi kalil boletnjroqnej.
31 Deqa tamo meŋ siŋgilainjro qaji naŋgi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji naŋgo jejamu olo siŋgilaoqnej. Tamo siŋga qandamnjro qaji naŋgi olo tigelosib walweloqneb. Tamo ŋam qandimnjro qaji naŋgi olo ŋam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unoqnsib tulaŋ prugoqnsib Israel naŋgo Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 naŋgi iŋgi anainjrej

32 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo uŋgasari naŋgi bati qalub e koba na soqneb naŋgi iŋgi saiqoji. Deqa e naŋgi qa are ugeibqo. E naŋgi mam ti suweinjritqa gamq di naŋgi mam na lao uge.”
33 Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga iŋgi qabe na osimqa tamo uŋgasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”
34 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”
35 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi minjrej, “Niŋgi kalil mandamq di awoeleŋoiy.”
36 Degsi minjrnaqa naŋgi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro

naŋgi enjreqnaqa naŋgi na osi giloqnsibqa tamo uŋgasari naŋgi anainjreqnab uyoqneb.
37 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa iŋgi oto uratelеŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro naŋgi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqeleŋej.
38 Tamo kalil iŋgi uyeb qaji naŋgi sisiyeb 4,000. Ariya uŋgasari ti aŋgro du du ti naŋgi sisiyosai.
39 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi suweinjrnaqa naŋgo qure qureq gileqnabqa a qobuŋ gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi naŋgi Qotei aqa maŋwa bei unqajqa mareb

1 Onaqa Farisi ti Sadyusi ti naŋgi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisaŋyosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa maŋwa bei babtim iga unqom.”
2 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa niŋgi mareqnub, ‘Seŋ lentqo. Laŋbi usriŋqo. Deqa sawa boleqas.’
3 Nebeeqnaqa niŋgi mareqnub, ‘Laŋbi tuluqo. Seŋ lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, niŋgi laŋ unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya Qotei aqa maŋwa bini branteqnu qaji di niŋgi kiyaqa utru poiŋgosaieqnu?
4 Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra tulaŋ ugedamu. Naŋgi Qotei areiyosaieqnub. Naŋgi gaigai Qotei aqa maŋwa laŋa unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa maŋwa bei naŋgi osornjrqasai. Jona aqa maŋwa segi osornjritqa naŋgi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti naŋgi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

5 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na olo qobuŋ gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa aŋgro naŋgi bem oqajqa are walnjrej.
6 Onaqa Yesus a naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi geregere ŋam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi naŋgo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas. Sadyusi naŋgo bem dego tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas.”
7 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”
8 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nuŋgo areqalo e qa siŋgilatqa yonub tulaŋ keresaiiŋgwo. Niŋgi kiyaqa bem osai deqa mareqnub?
9 Niŋgi e qa poiŋgosai unu kiyo? E nami bem 5 giŋgeŋyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niŋgi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej. Niŋgi deqa are walŋgwo kiyo?
10 E bati bei bem 7 dego giŋgeŋyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niŋgi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqeleŋej. Niŋgi deqa are walŋgwo kiyo?
11 O ijo aŋgro, e niŋgi bem tiyeqnu qaji sum qa merŋgonum di e niŋgi yawo anjam merŋgonum. E niŋgi bem bole qa merŋgosai. Niŋgi kiyaqa deqa poiŋgosai? Niŋgi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti naŋgo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas. Niŋgi deqa geregere ŋam atsib soqniy.”

12 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi qusib poinjrej, “Bole,
Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti
naŋgo gisaŋ anjam bem bul tulaŋ kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

13 Onaqa bati bei Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo joqsiqa koba na walwelosib
Sisaria Filipai qure naŋgo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa aŋgro
naŋgi endegsi nenemnjrej, “Tamo uŋgasari naŋgi e Tamo Aŋgro e qa kiyersib
mareqnub?”
14 Onaqa naŋgi na minjeb, “Tamo qudei naŋgi mareqnub, ni Jon yansnjro
qaji. Qudei naŋgi mareqnub, ni Elaija. Qudei naŋgi mareqnub, ni Jeremaia
kiyo Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami soqneb deqaji bei kiyo?”
15 Onaqa Yesus a naŋgi olo nenemnjrej, “Niŋgi segi e qa kiyersib mare-
qnub?”
16 Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei ŋambile gaigai unu
qaji aqa Ŋiri.”
17 Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, “O Saimon, Jona aqa ŋiri,
ni tulaŋ areboleboleimeme. Di kiyaqa? Ino anjam merbonum di mandam
tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a segi na
anjam di babtosiq mermqo.
18 Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniŋ bul. Meniŋ quraq di e na
ijo segi tamo uŋgasari kalil naŋgi koroinjrqai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa
siŋgila na naŋgi ugetnjrqa keresai.
19 O Pita, ni que. Qotei a laŋ qureq di Mandor Koba unu deqa e ni siŋgila
emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego laŋ qureq
di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego laŋ qureq
di gam waqtqas.”
20 Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “E
Kristus. Niŋgi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

21 Bati deqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “E Jerusalem
aiyeqnum. Dia Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo
naŋgi ti e jaqatiŋ koba ebsib lubsib moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo
subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.
22 Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiqa ŋiriŋtosiq minjej,
“O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.”
23 Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa ŋiriŋtosiq minjej, “Ni Satan bul.
Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai.
Ni mandam tamo naŋgo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di
merbonum.”
24 Osiqa Yesus na aqa aŋgro kalil naŋgi endegsi minjrej, “Tamo bei na e
daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ŋamburbas
qoboiyosim e daurbem.
25 Tamo bei na aqa segi ŋambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya
tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ŋambile uratqas di a olo ŋambile bole
oqas.
26 Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoŋ aqa segi
qunuŋ padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa
qunuŋ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuŋ olo aqaryaiyosim a
ŋambile sqas? Di keresai.

27 E Tamo Aŋgro. Mondoŋ e ijo Abu aqa riaŋ na ti aqa laŋ aŋgro naŋgo
riaŋ na ti bqai. Bosiy tamo uŋgasari kalil naŋgo kumbra qa peginjrsiy awai
keretosiy enjrqai.
28 E bole merŋgwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji naŋgi
moreŋosaisoqnibqa e Tamo Aŋgro bqai. Bosiy naŋgi taqatnjrsiy naŋgo Mandor
Koba soqnit naŋgi e nubqab."

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa aŋgro qalub naŋgi unobeiteb

1 Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na naŋgi
segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb.
2 Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq naŋgi unobeiteb. Aqa ulatamu seŋ
bul tulaŋ suwaŋoqnej. Aqa gara dego tulaŋ puloŋosiq qatekritej.
3-4 Onaqa Moses Elaija wo naŋgi brantosib Yesus koba na anjam maro-
qneb. Mareqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na naŋgi aiyel unjrsibqa Pita a
Yesus minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo naŋgi bosib iga koba na endi
unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei
ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."
5 Pita a degsi mareqnaqa laŋbi tulaŋ suwaŋosiq aisiqa naŋgi kabutnjrej.
Onaqa laŋbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq naŋgi queb, "Endi
ijo Aŋgro qujai e na tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu.
Deqa niŋgi aqa anjam quetoqniy."
6 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi anjam di qusibqa tulaŋ ulaugeteb. Osib
siŋga pulutosib mandamq di ŋam quosib ŋereŋeb.
7 Onaqa Yesus a naŋgo areq gilsiqa naŋgo gateq di aqa baŋ atsiqa minjrej,
"Niŋgi tigeliy. Niŋgi ulaaib."
8 Degsi minjrnaqa naŋgi tigelosib ŋam ateb di Yesus a segi naŋgi koba na
sonab uneb. Naŋgi tamo bei unosai.
9 Naŋgi Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus a siŋgila na
minjrej, "Maŋwa niŋgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei
minjraib. Bunuqna e Tamo Aŋgro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa
niŋgi na ubtosib minjroqnqab."
10 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, "Dal anjam qalie
tamo naŋgi mareqnub, 'Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.'
Anjam di kiyaqa degsib mareqnub?"
11 Onaqa Yesus na minjrej, "Naŋgo anjam di bole. Elaija a namo bosim
tamo uŋgasari kalil naŋgo areqalo gereiyetnjrsim soqnimqa bunuqna Kristus
a bqas.
12 Ariya e niŋgi endegsi merŋgwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo naŋgi a qa
poinjrosai. Deqa gulbe kalil naŋgi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo
Aŋgro dego degsib jaqatiŋ ebqab."
13 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, "Bole, Yesus a
Elaija qa bole marosai. A Jon yansnjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na
yawo anjam marqo."

Yesus a aŋgro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

14 Onaqa Yesus na aqa aŋgro qalub naŋgi di joqsiqa koba na aisib tamo
uŋgasari tulaŋ gargekoba mana utruq di tariŋesonab itnjreb. Onaqa tamo bei
a bosiqa Yesus aqa areq di siŋga pulutosiqa minjej,

15 “O Tamo Koba, ni ijo aŋgro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati
gaigai nanarioqnsiqa dena aqa jejamu tulaŋ ugeeqnu. Bati gargekoba a
uloŋoqnsiqa ŋamyuwoq o yaq aiyeqnu.
16 Deqa e a osim ino aŋgro naŋgoq osi bonumqa naŋgi na boletqa yonub
keresaiinjrqo.”
17 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Niŋgi tamo uŋgasari
bini bati endeqa unub qaji nuŋgo areqalo e qa siŋgilatosai bole sai. Nuŋgo
kumbra tulaŋ uge. Bati gembub e niŋgi koba na sosiyqa nuŋgo gulbe di
qoboiyoqnqai? Aŋgro mel di ijo areq osib boiy.”
18 Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di ŋiriŋtosiq minjej, “Ni aŋgro
di uratosim ulaŋ.” Degsi minjnaqa mondor uge na aŋgro di uratosiq ulaŋej.
Ulaŋonaqa bati qujai deqa aŋgro a boleej.
19 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga
kiyaqa mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”
20 Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Niŋgi e qa nuŋgo areqalo
siŋgilatqa yonub niŋgi tulaŋ truquonub. E bole merŋgwai. Nuŋgo areqalo
e qa siŋgilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di niŋgi
mana kobaquja endi minjibqa a nuŋgo anjam dauryosim tigelosim sawa
beiq gilqas. Nuŋgo areqalo e qa siŋgilato qaji degesqas di niŋgi kumbra kalil
yqa kereiŋgwas.
21 Deqa niŋgi mondor uge deqaji winjrqa osibqa niŋgi mati iŋgi uratosib
qurieŋosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai niŋgi na mondor uge winjrib
jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

22 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib
Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Aŋgro. Jeu tamo
naŋgi na e ojsib tamo qudei naŋgo baŋq di e atqab.
23 Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa
Yesus aqa aŋgro naŋgi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa naŋgi are tulaŋ
gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

24 Onaqa bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib Kaperneam
qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo naŋgi Pita aqa areq bosib
nenemyeb, “Nuŋgo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?”
25 Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”
Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo naŋgo anjam di Yesus minjqa
laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are
qalonum? Mandam endeqaji mandor naŋgi yai naŋgoq dena takis eqnub?
Naŋgo segi aŋgro naŋgoq dena eqnub kiyo tamo laŋaj naŋgoq dena eqnub
kiyo?”
26 Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo laŋaj naŋgoq dena eqnub. Naŋgo
segi aŋgro naŋgoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere
maronum. E Qotei aqa Aŋgro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.
27 Uŋgum. Iga takis o tamo naŋgo are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim
yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa
medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago
aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo naŋgi enjre.”

18

Niŋgi aŋgro kiñilala bul soqniye

1 Bati deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba,
Qotei laŋ qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim
bati deqa ino aŋgro yai a iga kalil buŋgosim ñam ti sqas?”
2 Onaqa Yesus na aŋgro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa naŋgo ambleq
di tigeltosiqa osornjrej.
3 Osornjrsiqa minjrej, “E bole merŋgwai. Niŋgi are bulyosib aŋgro kiñala
endeqaji bulqasai di Qotei laŋ qureq di unu qaji a na niŋgi taqatŋgwasai. Osim
a nuŋgo Mandor Koba sqasai dego.
4 Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim aŋgro kiñala endeqaji bulqas di Qotei
na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil naŋgi buŋnjrsim a ñam ti sqas.
Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.
5 “Tamo bei a e qa are qalsimqa aŋgro kiñala endeqaji bei osim
geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Niŋgi une torei uratiy

6 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aŋgro kiñala endeqaji bei e qa aqa
areqalo siŋgilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulaŋ ugedamu
yqo. Iga tamo di ojsim meniŋ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim
waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.
7 “Bunuqna tamo qudei naŋgi tamo qudei uneq breinjroqnqab. Bole,
kumbra di brantoqnqas. Ariya tamo naŋgi kumbra di yoqnqab qaji naŋgi
tulaŋ padalougetqab.
8 Ino baŋ na kiyo ino siŋga na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa
di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni baŋ geŋo kiyo siŋga geŋo kiyo
sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ŋambile gaigai sqam. Ariya ni baŋ
aiyel ti kiyo siŋga aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni
ŋamyuwoq waimqas. Ŋamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.
9 Ino ŋamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ŋamdamu di
otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni ŋamdamu qujai ti sosimqa une bei
yqasai di kere. Di ni ŋambile gaigai sqam. Ariya ni ŋamdamu aiyel ti sosimqa
une yqam di keresai. Di Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas.
10 “Deqa niŋgi aŋgro kiñilala endeqaji naŋgi qa ugeaib. E merŋgwai. Naŋgo
laŋ aŋgro naŋgi na ijo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqye-
qnub.
11 E segi Tamo Aŋgro. E na tamo uŋgasari padalo gamq di unub qaji naŋgi
eleŋeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

12 “Niŋgi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 naŋgi manaq di
soqnibqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merŋgwai. A na kaja 99 naŋgi
uratnjrsim qujai alelqo qaji di ŋamosim gilsim itqas.
13 E bole merŋgwai. A na kaja qujai di itosim tulaŋ areboleboleiyqas. A kaja
du du 99 alelosai qaji naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a
qa tulaŋ areboleboleiyqas.
14 Dego kere nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a aŋgro kiñala endeqaji bei
padalqajqa a deqa are sosai.”

Niŋgi nuŋgo was aqa une olo gereiyetiy

15 Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa niŋgi
segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa
a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum.
16 Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel
kiyo joqsimqa naŋgi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab.
17 Ariya a naŋgo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo uŋgasari
kalil naŋgi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib
minjqab. Ariya a naŋgo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na
une tamo ti takis o qaji tamo ti naŋgi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was
di qoreiye.
18 “E bole merŋgwai. Niŋgi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego
laŋ qureq di gam getentqas. Niŋgi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a
dego laŋ qureq di gam waqtqas.
19 “E olo merŋgwai. Mandamq endi ijo aŋgro aiyel naŋgi iŋgi bei oqa
marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a pailyqab di a
na iŋgi di enjrqas.
20 Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e naŋgo
ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

21 Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba,
ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyotqai? E
endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyotqai. Ariya a olo une
bei ebimqa e moiyotqasai. Degyqai kiyo?”
22 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une
di segi moiyotqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa
une kalil di dego moiyotoqne. A ni une 7 emoqnim une di moiyotoqne. Olo
une 7 emoqnim moiyotoqne. Degsim giloqnem.
23 “Niŋgi quiy. Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi
taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra
sigitejunu. Mandor dena aqa kaŋgal tamo qudei nami silali yaiyeb qaji di
kamba olo yqajqa minjrej.
24 Aqa kaŋgal tamo bei 10 milion kina yaiyej qaji di osib aqa ulatamuq di
tigelteb.
25 Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiiyej. Deqa mandor
a na minjej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino ŋauŋ
wo ino aŋgro naŋgi ti osiy tamo bei aqa baŋq di uratŋgitqa tamo dena silali
ebimqa niŋgi a laŋa wauetoqnqab. Ino iŋgi iŋgi kalil dego e ni yaimosiy tamo
qudei naŋgi enjritqa naŋgi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami
yaibem qaji di kobotqam.’
26 Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O
Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariŋoqnime. E
silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’
27 Onaqa mandor a kaŋgal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yaiyej qaji
di laŋa kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.
28 “Gilsiqa kaŋgal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq
minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’
29 “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni
e qa dulosim mati e qa tariŋoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e
kamba emekritqai.’

30 Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiqa tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’
31 “A degyonaqa kaŋgal tamo qudei a koba na wauo qaji naŋgi unsibqa are ugeinjrnaqa aisib naŋgo mandor a deqa saiyosib minjeb.
32 Minjnab qusiqa kaŋgal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kaŋgal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum.
33 E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaqa ni olo gilsim kaŋgal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’
34 Degsi minjsiqa a qa tulaŋ minjiŋ oqetonaqa osiq qaja tamo naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, ‘Niŋgi a wau koba yibqa a jaqatiŋ ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa niŋgi a olo uratib gilqas.’
35 “O ijo aŋgro, dego kere niŋgi nuŋgo are miligiq na nuŋgo Kristen was naŋgo une kobotetnjrqasai di ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego nuŋgo une kobotetŋgwasai.”

19

Yesus a uŋa uratqajqa anjam marej

1 Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej.
2 A di sonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi a dauryosib aqa areq di koroonabqa a na naŋgo ma tamo kalil naŋgi boletnjroqnej.
3 Onaqa Farisi naŋgi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib naŋgi a ojqajqa deqa gisaŋyosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa ŋauŋ aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”
4 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so qaji di niŋgi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulaŋ nami Qotei a mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti gereiyosiqa bati deqa a tamo uŋa wo dego gereinjrej.
5 Gereinjrsiqa marej, “Tamo bei na aqa ai abu naŋgi uratnjrsimqa aqa ŋauŋ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ’
6 Qotei aqa anjam di agi neŋgreŋq di unu. Deqa tamo uŋa wo naŋgi jejamu qujai sqab. Naŋgi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na naŋgi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq.”
7 Onaqa Farisi naŋgi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaqa dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa ŋauŋ uratqa osimqa pepa bei neŋgreŋyosim yosim di a uratqas’?”
8 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuŋgo are geteŋgejunu deqa Moses a niŋgi uŋa uratqa merŋgej. Ariya tulaŋ nami kumbra degsi sosai.
9 Niŋgi quiy. Tamo bei na aqa ŋauŋ laŋa uratosim olo uŋa bei oqas di a na aqa ŋauŋ kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaqa? Uŋa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”
10 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “Tamo uŋa ti unub qaji naŋgi gulbe deqaji oqab deqa uŋgum. Naŋgi uŋa aib. Naŋgi laŋa soqneb.”
11 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi anjam maronub di tamo kalil naŋgi dauryqa keresai. Tamo naŋgi Qotei na siŋgila enjreqnu qaji naŋgi segi anjam di dauryqa kere.

12 Tamo qudei naŋgo jejamu bolesai. Naŋgi degsib ai miligiq na ŋambabeb.
Deqa naŋgi uŋa oqa keresai. Tamo qudei naŋgi tamo qudei na welum etnjreb
deqa naŋgi aŋgrotqa keresai. Deqa naŋgi dego uŋa oqa keresai. Naŋgi laŋa
unub. Ariya tamo qudei naŋgo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa
uŋa oqa urateqnub. Tamo naŋgi ijo anjam endi dauryqa kereamqa naŋgi
dauryebe."

Aŋgro du du naŋgi Yesus aqa areq beb

13 Onaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi naŋgo aŋgro du du joqsib Yesus na
aqa baŋ naŋgo gateq di atetnjrsim naŋgi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib
Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na saidnjrsib minjreb,
"Nuŋgo aŋgro du du naŋgi joqsib endeq baib."
14 Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, "Aŋgro du du
naŋgi uratnjrib ijo areq beb. Naŋgi saidnjraib. Tamo uŋgasari naŋgi aŋgro
du du bul sqab di Qotei laŋ qureq di unu qaji a naŋgo Mandor Koba sosim
naŋgi taqatnjrqas."
15 Osiqa Yesus na aŋgro du du naŋgo gateq di aqa baŋ atetnjrsiqa a sawa di
uratosiq gilej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

16 Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqa nenemyej, "O Qalie Tamo, e
kumbra bole kiye dauryosiy dena e ŋambile gaigai sqai?"
17 Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni kiyaqa e kumbra bole qa nenem-
bonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni ŋambile gaigai sqajqa osimqa
ni Qotei aqa dal anjam daurye."
18 Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, "E dal anjam kiye dauryqai?"
Onaqa Yesus na minjej, " 'Ni tamo bei qalsim moiyotaim. Ni tamo bei aqa
uŋa jejamu ojetaim. Ni bajiŋaim. Ni tamo bei aqa jejamu laŋa gisaŋyaim.
19 Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa naŋgo anjam dau-
ryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was naŋgi degsim
gereinjroqne.' "
20 Onaqa aŋgro wala dena olo Yesus minjej, "E dal anjam kalil di nami
dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye
keretosai unum?"
21 Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa
osimqa endegye. Ni gilsim ino iŋgi iŋgi kalil qariŋyosim silali osim tamo
iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim
bunuqna ni laŋ qureq di awai bole itqam."
22 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaŋ gulbeiyej. A iŋgi iŋgi
koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaŋej.
23 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, "E bole merŋgwai. Tamo
uŋgasari iŋgi iŋgi koba ti unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor
Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba.
24 E niŋgi olo merŋgwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa baŋgi koba. Dego
kere tamo uŋgasari iŋgi iŋgi koba ti unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim
naŋgo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba."
25 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi anjam di qusibqa tulaŋ prugugetosib
minjeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai naŋgi Qotei na eleŋamqa
naŋgi ŋambile gaigai sqa kere?"

26 Onaqa Yesus a naŋgi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo naŋgi segi ŋambile sqa keresai. Ariya Qotei na naŋgi eleŋqa kere. Di kiyaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”
27 Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago iŋgi iŋgi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”
28 Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merŋgwai. Mondoŋ Qotei a laŋ bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Aŋgro ñam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa niŋgi tamo e daurbeqnub qaji metŋgitqa niŋgi dego awo jaram kokba 12 di awoeleŋqab. Awoosib Jekop aqa aŋgro 12 naŋgo moma kalil naŋgi taqatnjroqnqab.
29 Deqa tamo naŋgi ijo ñam qa are qaloqnsib naŋgo segi tal, naŋgo was naŋgi, naŋgo jaja naŋgi, naŋgo ai abu naŋgi, naŋgo aŋgro naŋgi ti naŋgo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo iŋgi bole bole tulaŋ gargekoba naŋgi enjrqas. Yimqa mondoŋ naŋgi ŋambile gaigai sqab.
30 Deqa niŋgi quiy. Tamo gargekoba bini ñam ti unub qaji naŋgi mondoŋ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji naŋgi mondoŋ ñam ti sqab.”

20

Yesus a iŋgi wauqa yawo anjam marej

1 Osiqa Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei naŋgi aqa iŋgi wauq di wauetqajqa itnjrej.
2 Itnjrsiqa minjrej, ‘Niŋgi ijo iŋgi wauq di wauoqnib wau qa bati koboamqa e na silali quruŋo quja quja eŋgwai.’ Degsi minjrsiq qariŋnjrnaqa naŋgi gilsib aqa iŋgi wauq di wauoqneb.
3 Seŋ kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei naŋgi laŋa tigelesonab unjrsiqa minjrej,
4 ‘Niŋgi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai eŋgwai.’
5 Degsi minjrnaqa naŋgi gilsib aqa iŋgi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei naŋgi dego laŋa tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Niŋgi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai eŋgwai.’ Degsi minjrnaqa naŋgi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Seŋ keliŋtonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa naŋgi gilsib wauoqneb.
6 “Seŋ bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei naŋgi laŋa tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Niŋgi kiyaqa laŋa tigelesonab seŋ bilaqtqo?’
7 Onaqa naŋgi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga laŋa tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Niŋgi dego gilsib ijo iŋgi wauq di wauoiy.’
8 “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qariŋyosiq minjej, ‘Ni gilsim wau tamo naŋgi di metnjrim ino areq di koroabqa naŋgo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo naŋgi bilaq bosib wauonub qaji naŋgo awai namo enjrsimqa ariya tamo naŋgi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji naŋgo awai bunuqna enjre.’
9 Degsi minjnaq qusiqa tamo naŋgi bilaq bosib waueb qaji naŋgi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruŋo quja quja enjrej.
10 Onaqa tamo naŋgi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji naŋgi degsib unsibqa are qaleb, ‘Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum.

Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na naŋgi metnjrnaq aqa areq bonabqa naŋgi dego silali quruŋo quja quja enjrej.
11 Onaqa naŋgi degsib unsibqa naŋgi na wau lanja ŋiriŋtosib minjeb,
12 'Tamo naŋgi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere naŋgi enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam seŋ oqsiq gago jejamu tulaŋ kaŋkaŋeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'
13 "Onaqa wau lanja a naŋgo anjam di qusiqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruŋo qujai emqa mermonum.
14 Deqa ni ino silali quruŋo qujai osim aiye. E ni silali quruŋo qujai emonum dego kere tamo naŋgi bunuqna bosib wauonub qaji naŋgi silali quruŋo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum.
15 Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo naŋgi bunu bonub qaji naŋgi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqai. Deqa ni kiyaqa e qa are ugeimqo?' "
16 Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji naŋgi mondoŋ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji naŋgi mondoŋ ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

17 Osiqa Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na naŋgi segitnjrsiqa endegsi minjrej,
18 "Niŋgi quiy. E Tamo Aŋgro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti naŋgo baŋq di e atqab. Yimqa naŋgi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.'
19 Naŋgi e degsib merbosib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgo baŋq di e atqab. Yimqa naŋgi na e misiliŋboqnsib bu toqoŋ na kumbaiŋboqnsib ŋamburbasq di lubsib moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo naŋgi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

20 Onaqa Sebedi aqa ŋiri aiyel naŋgo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa naŋgo ai a siŋga pulutosiqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?"
21 Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni iŋgi kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondoŋ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo aŋgro aiyel endi naŋgi ino baŋ woq ino baŋ qonaŋq di awoqab."
22 Onaqa Yesus na kamba naŋgi aiyel endegsi minjrej, "Anjam niŋgi merbonub di aqa utru niŋgi geregere poiŋgosai. E jaqatiŋ koba oqai. Jaqatiŋ di ya uge uyo bul. Jaqatiŋ e oqai di niŋgi aiyel dego oqa kere e?" Onaqa naŋgi na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."
23 Onaqa Yesus na olo naŋgi aiyel minjrej, "Bole, jaqatiŋ e oqai di niŋgi dego oqab. Ariya tamo yai naŋgi ijo baŋ woq ijo baŋ qonaŋq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo naŋgi ijo Abu na giltnjrej qaji naŋgi segi ijo baŋ woq ijo baŋ qonaŋq di awoqab."
24 Yesus aqa aŋgro 10 naŋgo ŋamdamuq di was aiyel naŋgi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib naŋgi aiyel qa ŋiriŋeb.
25 Onaqa Yesus na aqa aŋgro 10 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Niŋgi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub qaji naŋgi naŋgo segi ñam soqtoqnsib tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋ na taqatnjreqnub.

26 Ariya kumbra di nuŋgoq di saiq. Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a ñam ti sqa
marsimqa a mati nuŋgo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas.
27 Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nuŋgo
kaŋgal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.
28 E Tamo Aŋgro. Niŋgi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo
kumbra agiende. E na tamo uŋgasari naŋgi wauetnjreqnum. E deqa bem.
Tamo uŋgasari naŋgi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ŋambile
uratosiy tamo uŋgasari gargekoba naŋgi eleŋqai.”

Yesus na tamo aiyel ŋam qandimnjro qaji naŋgi boletnjrej

29 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko
qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko
uratosib aiyeqnabqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus dauryosib
koba na aiyoqneb.
30 Aiyeqnabqa tamo aiyel ŋam qandimnjro qaji naŋgi gam qalaq di awe-
sosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Naŋgi degsib qusibqa tulaŋ
leleŋosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Ŋiri, ni aqo aiyel qa dulame.”
31 Onaqa tamo uŋgasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji naŋgi na
naŋgi aiyel ŋiriŋtnjrsib minjreb, “Niŋgi leleŋkobaaib. Kirioiy.” Degsib minjrn-
abqa naŋgi aiyel kiriosai. Naŋgi olo tulaŋ leleŋoqnsib Yesus minjoqneb, “O
Tamo Koba, Devit aqa Ŋiri, ni aqo aiyel qa dulame.”
32 Onaqa Yesus a tigelosiqa naŋgi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa
minjrej, “E niŋgi aiyel kiyerŋgwajqa deqa niŋgi e qa leleŋoqnab?”
33 Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo ŋam poigim
sawa unqajqa deqa iga ni qa leleŋoqnam.”
34 Onaqa Yesus a naŋgi aiyel qa dulosiqa aqa baŋ waiyosiq naŋgo ŋamdamu
ojetnjrej. Ojetnjrnaqa naŋgi aiyel ŋam poinjrnaqa sawa unsibqa tigelosib
Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

1 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib aisib Jerusalem jo-
jomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu.
Di brantosib Yesus na aqa aŋgro aiyel qariŋnjrsiqa minjrej,
2 “Niŋgi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo
tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy.
3 Niŋgi sil palontoqnibqa tamo bei na nenemŋgwas kiyo, ‘Niŋgi kiyaqa
donki aiyel naŋgo sil palonteqnub?’ Degsi nenemŋgimqa niŋgi na minjiy,
‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki
aqa du wo naŋgi qariŋnjrim ijoq bqab.”
4 Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Ǫotei aqa medabu o tamo bei nami
marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,
5 “Niŋgi na Saion qure naŋgi endegsib minjriy, ‘Niŋgi uniy. Nuŋgo Mandor
Koba a nuŋgoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjiŋ saiqoji. Deqa
a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq
beqnu.’ ”
6 Onaqa Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di
dauryeb.

7 Osib naŋgi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib naŋgo segi
gara jugo piqtosib donki aiyel naŋgo quraq di tunabqa Yesus a segi donki
gogetosiqa quraq di awoej.
8 Awoonaqa donki aiyel naŋgi walwelosib aiyeqnabqa tamo uŋgasari tu-
laŋ gargekoba naŋgi beleŋosib naŋgo segi gara jugo piqteleŋosib gamq di
tueleŋoqneb. Tamo qudei naŋgi nañuq dena ŋam baŋga giŋgeŋyosibqa osi bosib
di dego gamq di tueleŋoqneb.
9 Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo uŋgasari
namooqneb qaji naŋgi ti bunuoqneb qaji naŋgi ti tulaŋ leleŋoqnsibqa maro-
qneb, “O Devit aqa Ŋiri, iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa
ñam na bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu. Deqa iga Qotei laŋ goge di
unu qaji aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom.” Tamo uŋgasari naŋgi degoqnsib leleŋ
ti Yesus dauryoqneb.
10 Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo uŋgasari
kalil naŋgi a unsibqa tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi
yaiyo?”
11 Degsib mareqnabqa tamo uŋgasari qudei Yesus dauryosib aiyoqneb qaji
naŋgi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo
bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo uŋgasari naŋgi atra talq dena winjrej

12 Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqa ŋam
atej di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi iŋgi iŋgi qariŋyoqnsibqa dena silali
eqnab unjrsiqa naŋgi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei naŋgi silali piloqneb.
Qudei naŋgi binoŋ qariŋyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a naŋgo jar ti
jaram ti bilbelyosiqa naŋgi dego winjrnaq jaraiyeb.
13 Naŋgi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami
endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya niŋgi na olo tal
endi ugetonubqa a bajiŋ tamo naŋgo tal bulqo.”
14 Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo ŋam qandimnjro qaji ti tamo siŋga
qandamnjro qaji ti naŋgi aqa areq beqnabqa a na naŋgi kalil boletnjroqnej.
15 Onaqa aŋgro du du atra tal miligiq di soqneb qaji naŋgi Yesus aqa maŋwa
di unsibqa tulaŋ leleŋoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Ŋiri, iga ni qa tulaŋ
areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti atra tamo kokba ti
naŋgi aŋgro du du naŋgo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb.
16 Osib Yesus minjeb, “Aŋgro du du naŋgi leleŋoqnsib anjam mareqnub di ni
queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e naŋgo anjam queqnum.
Ariya anjam bei neŋgreŋq di unu qaji di niŋgi nami sisiyosai kiyo? Anjam
agiende, ‘O Abu, aŋgro du du ti aŋgro mom ti naŋgi ino ñam soqteqnub.’ ”
17 Yesus a naŋgi degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq
Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ŋeiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

18 Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqa Jerusalem aiyoqnsiqa gamq di a
mamyej.
19 Mamyonaqa ŋam atsiqa qura baŋga ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa
aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Baŋga segi sonab
unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati
qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.
20 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa kumbra di unsibqa tulaŋ prugugetosib
Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiqo?”

21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. Niŋgi Qotei qa nuŋgo
areqalo siŋgilatosib nuŋgo areqalo aiyeltqasai di niŋgi dego qura minjibqa
a laosim moiqas. Qura segi sai. Niŋgi mana kobaquja endi dego minjqab,
‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nuŋgo anjam di dauryosim tigelosim
yuwalq aiqas.
22 Deqa niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib iŋgi bei qa pailyqab di
niŋgi iŋgi di oqab.”

Juda naŋgi na Yesus nenemyeb, “Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

23 Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej.
Onaqa Israel naŋgo gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na Yesus aqa areq
bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi
yeqnum? Yai na ni qariŋmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”
24 Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei niŋgi nenemŋgwai. Nen-
emŋgitqa niŋgi e merbibqa e yai na qariŋbonaq bosim wau endi yeqnum di
ubtosiy merŋgwai.
25 Niŋgi na merbiy. Yai na Jon qariŋyonaq bosiqa tamo uŋgasari naŋgi
yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”
Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga
Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qariŋyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas,
‘Kiyaqa niŋgi Jon aqa anjam quetosai?’
26 Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qariŋyej,’ degsi minjqom di dego
keresai. Tamo uŋgasari naŋgi mareqnub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo
bole.’ Deqa iga naŋgi ulainjronum.”
27 Naŋgi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qariŋyej di iga
qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi degsib merbonub deqa e
dego yai na qariŋbonaq bosim wau endi yeqnum di niŋgi merŋgwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

28 Osiqa Yesus a olo Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi endegsi
minjrej, “Niŋgi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa ŋiri aiyel soqneb. Bati
bei a aqa ŋiri matu aqaq bosiqa minjej, ‘O ijo aŋgro, ni gilsim ijo iŋgi wauq di
wauame.’
29 Onaqa aqa ŋiri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu
saidyosiqa bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej.
30 Onaqa abu a aqa ŋiri yala aqaq bosiqa minjej, ‘O ijo aŋgro, ni gilsim ijo
iŋgi wauq di wauame.’ Onaqa aqa ŋiri yala na minjej, ‘Od, Abu, e wauqai.’
Degsi aqa abu odyosiqa ariya a wauosai. A laŋa talq di soqnej.
31 Deqa niŋgi na merbiy. Aŋgro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa
naŋgi na kamba Yesus minjeb, “Ŋiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”
Naŋgi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole merŋgwai. Takis
o qaji tamo ti gam qaji uŋa ti naŋgi na niŋgi buŋgosib namoosib Qotei aqaq
oqibqa a naŋgi eleŋosim naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.
32 Di kiyaqa? Jon yansnjro qaji a nuŋgoq bosiqa Qotei aqa kumbra bole
niŋgi osorŋgonaqa niŋgi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti
gam qaji uŋa ti naŋgi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab niŋgi di
unsibqa ariya niŋgi olo are bulyosai. Osib niŋgi Jon aqa anjam quetosai
dego.”

Wain wau qa yawo anjam

33 Yesus a Juda tamo kokba naŋgi degsi minjrsiqa olo endegsi minjrej, “E
niŋgi yawo anjam bei merŋgit niŋgi quiy. Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq
gilej. Gilsiqa wain sil yageleŋosiqa jeŋ qosej. Qoso koboonaqa meniŋ qura
gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib
paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal
atsiqa wau taqato tamo qudei naŋgo baŋq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq
gilsiq di soqnej.
34 Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kaŋgal tamo qudei naŋgi
qariŋnjrnaqa wau taqato tamo naŋgoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga
qariŋgwo bonum. Deqa niŋgi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’
35 Degsi minjrnabqa naŋgi na naŋgi ojeleŋosib bei qalougeteb. Bei qalnab
moiyej. Bei meniŋ na qalnab moiyej.
36 Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kaŋgal tamo gargekoba naŋgi
qariŋnjroqnej. Qariŋnjreqnaqa aiyeqnab naŋgi dego ñumoqneb.
37 “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi aŋgro qujai qariŋyit aiqas
di naŋgi a qalqasai. Naŋgi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiqa aqa segi ŋiri
qariŋyonaq aiyej.
38 Aiyeqnaqa wau taqato tamo naŋgi a unsibqa segi segi qairosib mareb,
‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi ŋiri. A na aqa abu aqa iŋgi iŋgi kalil oqas.
Deqa iga a qalsim moiyotosimqa wau endi iga na oqom.’
39 Degsib marsibqa wau lanja aqa ŋiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab
moiyej.
40 Deqa niŋgi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo
uge naŋgi di kiyernjrqas? Niŋgi na merbiy.”
41 Onaqa naŋgi na minjeb, “Wau lanja a bosimqa tamo uge naŋgi di tulaŋ
ugeugeinjrsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo
qudei naŋgo baŋq di uratetnjrimqa naŋgi na kamba wau taqatosib wain gei
melioqnimqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnqab.”
42 Naŋgi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei
unu. Niŋgi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.
Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.
Tal ai di tal siŋgilatqajqa deqa tigeltej.
Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,
“Tal ai di tulaŋ bolequja.” ’

43 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Qotei a nuŋgo Mandor Koba sosim
niŋgi taqatŋgwajqa uratosim niŋgi taqal breiŋgwas. Osim olo tamo uŋgasari
qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji naŋgi eleŋosim naŋgo Mandor Koba
sosim naŋgi taqatnjrqas. Naŋgi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na naŋgi
taqatnjrqas.
44 Tamo uŋgasari ululoŋosib tal ai quraq aiqab qaji naŋgi di tal ai dena naŋgo
tanu giŋgeŋyqas. Ariya tal ai di uloŋosim tamo uŋgasari qudei naŋgoq aisim
jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas.”
45 Onaqa atra tamo kokba ti Farisi naŋgi ti yawo anjam di qusib endegsib
qalieeb, Yesus a yawo anjam dena naŋgo jejamuq di une qametnjrej.
46 Naŋgi degsib qalieosib deqa naŋgi Yesus ojqa mareb. Ariya naŋgi tamo
uŋgasari naŋgi ulainjrsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari
kalil naŋgi maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

1 Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba naŋgi yawo anjam bei endegsi
minjrej,
2 “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim
naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa ŋiri uŋa baŋ ojqa
bationaqa maruro atej dego kere.
3 A maruro atsiqa aqa kaŋgal tamo qudei qariŋnjrnaqa naŋgi gilsib tamo
uŋgasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji naŋgi metnjreb, ‘Niŋgi boiy.’
Onaqa naŋgi bqa asginjrej.
4 Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kaŋgal tamo qudei olo
qariŋnjrsiqa minjrej, ‘Niŋgi gilsib tamo uŋgasari e ijo maruro unqa minjrem
qaji naŋgi olo endegsib minjriy, “Niŋgi quiy. Mandor a iŋgi iŋgi kalil
gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsiqa goiqo.
Deqa niŋgi asgiŋgaiq. Niŋgi bosib aqa maruro uniy.” O kaŋgal tamo, niŋgi
gilsib naŋgi degsib minjriy.’
5 “Onaqa naŋgi gilsib tamo uŋgasari naŋgi di minjreb, ‘Niŋgi boiy.’ Min-
jrnabqa naŋgi kalil bqa asginjrej. Bei a ulaŋosiqa aqa iŋgi wauq gilej. Bei a
ulaŋosiqa aqa silali wauq gilej.
6 Qudei na kaŋgal tamo naŋgi di ojeleŋosib ugeugeinjrsib ñumnab moreŋeb.
7 Onaqa mandor a deqa qusiqa minjiŋ oqetonaqa aqa qaja tamo naŋgi
qariŋnjrnaqa gilsib tamo naŋgi kaŋgal tamo ñumeb qaji naŋgi kamba
ñumekriteb. Osib naŋgo tal iŋgi iŋgi kalil qatrentonab yuekriteb.
8 “Onaqa mandor a olo aqa kaŋgal tamo qudei qariŋnjrsiqa minjrej, ‘Ijo
aŋgro aqa uŋa baŋ ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo
uŋgasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji naŋgi bqa asginjrej. Naŋgi
tamo uŋgasari bolesai deqa naŋgi ijo maruro unqa keresai.
9 Deqa niŋgi gilsib gamq di tamo uŋgasari laŋa laŋaj naŋgi turosib metnjrib
ijo maruro unqa beb.’
10 Onaqa naŋgi gilsib gamq di tamo uŋgasari gargekoba bole ti uge ti naŋgi
turosib metnjrnabqa naŋgi kalil maruro unqajqa bosib koroonabqa tal tamo
na maqej.
11 “Onaqa mandor a na tamo uŋgasari naŋgi di unjrqa marsiqa tal miligiq
gilej. Gilsiq ŋam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa
minjej,
12 ‘O was, ni kiyaqa maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro
unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa
keresaiiyonaqa laŋa kiriesoqnej.
13 Onaqa mandor a na aqa kaŋgal tamo naŋgi minjrej, ‘Niŋgi na tamo di
siŋga ti baŋ ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa
dia tamo naŋgi akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam
atoqnqas.’ ”
14 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi quiy. Qotei a tamo tulaŋ gargekoba naŋgi
metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

15 Onaqa Farisi naŋgi gilsib naŋgi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam
grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb.
16 Qairosib anjam kereonaq naŋgo aŋgro qudei Herot aqa wau tamo qudei
ti qariŋnjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam

bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo uŋgasari naŋgi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti naŋgi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji naŋgi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil naŋgi minjreqnum.
17 Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"
18 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo uge di poiyonaqa minjrej, "Niŋgi gisaŋ tamo. Kiyaqa niŋgi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisaŋbeqnub?
19 Niŋgi meniŋ silali bei osorbiy." Degsi minjrnaqa naŋgi meniŋ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej,
20 "Meniŋ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?"
21 Onaqa naŋgi na minjeb, "Di Sisar aqa." Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy. Qotei aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy."
22 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugugeteb. Osib naŋgi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo morenɔ qaji naŋgi olo subq na tigelqab

23 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei naŋgi Yesus aqa areq beb. Sadyusi naŋgi mareqnub, "Tamo morenɔ qaji naŋgi olo subq na tigelqasai." Deqa naŋgi bosib Yesus endegsib minjeb,
24 "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, 'Tamo bei a moiyimqa aqa ŋauŋ aŋgro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unɟa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa aŋgro ŋambabtetqas.' Moses a nami degsi marej.
25 Deqa ni que. Was 7 naŋgi soqneb. Naŋgo was matu a unɟa osiqa moiyej. A aŋgro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unɟa qujai di ej.
26 Osiqa a dego moiyej. A aŋgro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unɟa qobul di osiqa a dego moiyej. A aŋgro saiqoji. Was 7 kalil naŋgi unɟa qujai di osib morenɟeb. Naŋgi aŋgro saiqoji.
27 Naŋgi kalil morenɔnabqa ariya bunuqna unɟa di a dego moiyej.
28 Deqa ni iga merge. Mondoŋ subq na tigelo batiamqa tamo kalil naŋgi subq na tigelabqa unɟa di a yai aqa ŋauŋ tiŋtiŋ sqas? Ni qalie, was 7 kalil naŋgi unɟa qujai di eb."
29 Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu niŋgi poiŋgosai. Qotei aqa siŋgila dego niŋgi poiŋgosai. Deqa niŋgi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.
30 Mondoŋ tamo uŋgasari naŋgi subq na tigelosibqa naŋgi unatqasai. Naŋgi tamotqasai. Naŋgi laŋ aŋgro bul laŋa sqab.
31 "Niŋgi quiy. Tamo naŋgi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq niŋgi merŋgej. Di niŋgi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej,
32 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo morenɔ qaji naŋgo Qotei sai. A tamo ŋambile so qaji naŋgo Qotei."
33 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulaŋ bolequja?

34 Yesus a Sadyusi naŋgi anjam degsi minjrnaqa naŋgi na kamba olo anjam bei minjqa keresaiinjrej. Onaqa Farisi naŋgi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb.

35 Naŋgo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqa Yesus
gisaŋyosiq nenemyej,
36 "O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulaŋ
bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buŋnjrejunu?"
37 Onaqa Yesus na minjej, "Dal anjam tulaŋ bolequja agi mermqai.
Dal anjam agiende. 'Ni ino Tamo Koba Qotei a tulaŋ qalaqalaiyime.
Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuŋ ti ino areqalo ti kalil a yekritime.'
38 Dal anjam di a segi qujai tulaŋ bolequja. A na dal anjam kalil buŋnjrejunu.
39 Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino
segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was naŋgi degsim geregereinjroqn-
ime.' Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.
40 Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa
medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti kalil keretosim dauryqam."

Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?

41 Onaqa Farisi naŋgi olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej,
42 "Niŋgi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa ŋiri?" Onaqa naŋgi na
kamba minjeb, "Kristus a Devit aqa ŋiri."
43 Onaqa Yesus na olo minjrej, "Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo
Koba.' Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu siŋgilatetonaqa a endegsi
marej,
44 'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
"Ni ijo baŋ woq endi awo.
Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil naŋgi eleŋosiy ino sorgomq di atitqa ni na
naŋgi taqatnjroqnqam." '
45 Niŋgi uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a
kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?"
46 Yesus a Farisi naŋgi anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam
bei minjqa keresai. Deqa tamo naŋgi olo bunuqna anjam bei Yesus nene-
myqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba naŋgi kumbra uge uge yoqneb

1 Onaqa Yesus na olo aqa aŋgro naŋgi ti tamo uŋgasari kalil naŋgi ti endegsi
minjrej,
2 "Dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti Moses aqa ñam osib dal
anjam plaltoqnsib niŋgi merŋgeqnub.
3 Deqa anjam kalil naŋgi na merŋgeqnub qaji di niŋgi qusib dauryoqniy.
Ariya kumbra naŋgi yeqnub qaji di niŋgi dauryaib. Naŋgi anjam maroqnsib
ariya naŋgi segi anjam di dauryosaieqnub.
4 Naŋgi gulbe kokba tamo uŋgasari naŋgi enjreqnab qoboiyoqnsib unub.
Ariya naŋgi olo tamo uŋgasari naŋgo gulbe di qoboiyetnjrosaieqnub.
5 Kumbra kalil naŋgi yeqnub qaji di tamo uŋgasari naŋgi unoqnsib naŋgo
ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqnub. Naŋgo kumbra bei agiende. Naŋgi Qotei
aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di neŋgreŋyoqnsibqa lopo miligiq di
jigeleŋoqnsib naŋgo lanjaq di gara ñeŋgi na qoseqnub. Osib naŋgo gara jugo
mutuq di gara burbur neŋgreŋ ti wala bole bole tonteqnub.
6 Naŋgi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti naŋgo awo
jaramq di awoqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu.

7 Naŋgi koro sawaq di tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtoqnsib baŋ
ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo uŋgasari naŋgi na 'O Qalie
Tamo Koba' degsib minjroqnqajqa deqa ti naŋgi areboleboleinjreqnu.
8 "O ijo aŋgro, tamo qudei na niŋgi 'O Qalie Tamo Koba' degsib merŋgaib.
Tamo qujai a segi nuŋgo Qalie Tamo. Niŋgi kalil was.
9 Mandamq endi niŋgi na tamo bei endegsib minjaib, 'O Abu.' Tamo qujai
a segi nuŋgo Abu. Agi a laŋ qureq di unu.
10 Tamo qudei na niŋgi endegsib merŋgaib, 'O Gate Koba.' Tamo qujai a segi
nuŋgo Gate Koba. Agi e Kristus.
11 Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nuŋgo wau tamo
soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.
12 Tamo kalil naŋgo segi ñam soqteqnub qaji naŋgi Qotei na olo ñam aguq
atetnjrqas. Ariya tamo kalil naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji naŋgi Qotei
na olo ñam soqtetnjrqas."

Yesus a Juda tamo kokba naŋgo kumbra uge qa marej

13 Osiqa Yesus a olo marej, "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ
tamo. Deqa niŋgi tulaŋ padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi
tamo uŋgasari naŋgi laŋ qureq oqwajqa gam itqa mareqnabqa niŋgi na olo
gam getentetnjreqnub. Niŋgi segi laŋ qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa
tamo uŋgasari naŋgi dego laŋ qureq oqwajqa gam itqa yeqnab niŋgi na gam
getentetnjreqnub.
14 O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ tamo. Deqa niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi niŋgi uŋa qobul naŋgi
gisaŋnjroqnsibqa naŋgo tal ti iŋgi iŋgi ti laŋa yainjreqnub. Osib tamo uŋgasari
naŋgi na niŋgi nuŋgsib nuŋgo ñam soqtetŋgwajqa deqa pailyo olekokba
yeqnub. Deqa mondoŋ Qotei na tamo naŋgi peginjrqa batiamqa a na niŋgi
awai tulaŋ uge eŋgwas.
15 "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ tamo. Deqa niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi niŋgi na tamo qujai
segi niŋgi daurŋgwa maroqnsib siŋga na kiyo qobuŋ na kiyo sawa sawa
kalil keretoqnsib laqnub. Ariya tamo qujai di a niŋgi daurŋgwas di a na
niŋgi buŋgosim tamo tulaŋ ugedamu sqas. Deqa a niŋgi qa namoosim torei
ŋamyuwoq aiqas.
16 "Niŋgi tamo ŋam qandimo bul unub. Deqa niŋgi tamo naŋgi gam
osornjrqa keresai. Agi niŋgi mareqnub, 'Tamo bei a anjam siŋgilatqa osimqa
atra tal aqa ñam na siŋgilatqas di aqa anjam siŋgilaqasai. Deqa a na anjam di
uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam
siŋgilatqas di aqa anjam bole siŋgilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Niŋgi degsib
mareqnub.
17 Niŋgi tamo ŋam qandimo bul unub. Niŋgi tulaŋ nanari. Niŋgi na merbiy.
Iŋgi kiye a Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ bole? Atra tal a tulaŋ bole kiyo atra tal
aqa gol a tulaŋ bole kiyo? Od, atra tal a tulaŋ bole. Ariya gol atra tal miligiq
di unu qaji a dego iŋgi bole.
18 Niŋgi endegsib mareqnub, 'Tamo bei a anjam siŋgilatqa osimqa atra bijal
aqa ñam na siŋgilatqas di aqa anjam siŋgilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas
di kere. Ariya a atraiyo iŋgi iŋgi atra bijal gogeq di unub qaji naŋgo ñam na
anjam siŋgilatqas di aqa anjam bole siŋgilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Niŋgi
degsib mareqnub.

19 Niŋgi tamo ŋam qandimo bul unub. Niŋgi na merbiy. Iŋgi kiye a Qotei
aqa ŋamgalaq di tulaŋ bole? Atra bijal a tulaŋ bole kiyo atraiyo iŋgi iŋgi atra
bijal gogeq di unub qaji naŋgi tulaŋ bole kiyo? Od, atra bijal a tulaŋ bole.
Ariya atraiyo iŋgi iŋgi atra bijal gogeq di unub qaji naŋgi dego bole kalil.
20 Deqa niŋgi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam siŋgilatqas di a
atra bijal ti iŋgi iŋgi kalil atra bijal gogeq di unub qaji naŋgi ti naŋgo ñam na
anjam siŋgilatqas.
21 Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam siŋgilatqas di a atra tal ti Qotei agi
atra tal miligiq di unu qaji a ti naŋgo ñam na anjam siŋgilatqas.
22 Tamo bei a laŋ qure aqa ñam na anjam siŋgilatqas di a Qotei ti aqa awo
jaram ti naŋgo ñam na dego anjam siŋgilatqas.
23 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ tamo. Deqa niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi niŋgi dal anjam kiñilala
segi dauryeqnub. Niŋgi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto
qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya niŋgi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa
urateqnub. Agi niŋgi kumbra bole bole dauryqa asgiŋgeqnu. Niŋgi tamo
naŋgi qa dulosaieqnub. Niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub. Niŋgi
dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi are
bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Niŋgi dal anjam kiñilala dego
dauryqa urataib.
24 Niŋgi tamo ŋam qandimo bul unub. Deqa niŋgi tamo naŋgi gam
osornjrqa keresai. Agi niŋgi qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa
unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa niŋgi unosaieqnub.
Qoji uyeqnub.
25 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ tamo. Deqa niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi niŋgi ya gambaŋ ti tabir
ti qore segi yanseqnub. Niŋgi miligi yansosaieqnub. Dego kere niŋgi babaŋ
na tamo bole. Ariya nuŋgo are miligi bajiŋ kumbra ti jejamu qa kumbra uge
ti dena maqejunu.
26 O Farisi niŋgi tamo ŋam qandimo bul unub. Deqa niŋgi endegyiy.
Niŋgi mati ya gambaŋ ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego
milalqas.
27 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ tamo. Deqa niŋgi tulaŋ
padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Agi niŋgi tamo moiyo qaji
sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ŋam qaq na liyeb. Ariya sub
miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu.
28 Niŋgi sub di bul. Deqa tamo uŋgasari naŋgi na niŋgi nuŋgoqnsib mare-
qnub, niŋgi tamo bole. Ariya nuŋgo are miligi gisaŋ kumbra ti dal anjam
gotraŋyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”
29 Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niŋgi gisaŋ
tamo. Deqa niŋgi tulaŋ padalougetqab. Niŋgi anjam maro aiyelteqnub. Bole,
niŋgi Qotei aqa medabu o tamo naŋgo sub gereiyoqnsib tamo uŋgasari nami
kumbra bole bole yoqneb qaji naŋgo sub walateqnub.
30 Ariya niŋgi olo endegsib mareqnub, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago
moma naŋgi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ñumosai qamu.’ Di
gisaŋ koba. Niŋgi nuŋgo moma naŋgi ti areqalo qujai.
31 Niŋgi mareqnub, ‘Gago moma.’ Nuŋgo anjam dena niŋgi segi qa ubtosib
endegsib marobuleqnub, ‘Tamo naŋgi na Qotei aqa medabu o tamo naŋgi
ñumoqneb qaji naŋgo aŋgro agi iga.’

32 Niŋgi degsib marobuleqnub. Deqa uŋgum. Nuŋgo moma naŋgo kumbra
uge di niŋgi na olo keretosib yoqniy.
33 Niŋgi amal uge bul. Deqa mondoŋ Qotei a nuŋgo une qa merŋgsim niŋgi
ŋamyuwoq di breiŋgwas. Yimqa niŋgi kiyersib olo bole sqab? Keresai.
34 “Deqa niŋgi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ti Qotei aqa powo
tamo naŋgi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti qariŋnjroqnit nuŋgoq
boqnqab. Boqnibqa niŋgi na naŋgi qudei ñumoqnsib moiyotnjroqnqab. Osib
naŋgi qudei ŋamburbasq di gaintnjrqab. Osib naŋgi qudei ojeleŋosib nuŋgo
Qotei tal miligiq di kumbaiŋnjroqnqab. Osib naŋgi qudei teteinjribqa naŋgi
jaraiyosib qure bei beiq giloqnqab.
35 Niŋgi naŋgi degnjroqnibqa bati deqa Qotei a nuŋgo moma naŋgo une
kalil osim nuŋgo jejamuq di ateleŋqas. Nuŋgo moma naŋgo une agiende.
Naŋgi na tamo uŋgasari kumbra bole bole yoqneb qaji naŋgi ñumoqneb. Naŋgo
une di agi naŋgi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena
bosi bosib Berekia aqa ŋiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab
moiyej. Une kalil di Qotei na osim nuŋgo jejamuq di ateleŋqas.
36 E bole merŋgwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo uŋgasari
bini bati endeqa unub qaji naŋgi enjrqas.”

Yesus a Jerusalem naŋgi qa dulej

37 Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni
na Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ñumoqnsim moiyotnjreqnum. Osim
tamo uŋgasari Qotei na inoq qariŋnjreqnu qaji naŋgi meniŋ na ñumeqnam
moreŋeqnub. Bati gargekoba e ino aŋgro naŋgi tuwe du du bul koroinjrqajqa
yeqnam niŋgi saideqnub.
38 Deqa niŋgi quiy. Qotei a nuŋgo atra tal koba uratetŋgimqa a laŋa sqas.
39 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi olo e nubqasai. Degsim gilsim
mondoŋ e olo laŋ qureq na boqnitqa niŋgi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo
endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulaŋ geregereiyeqnu.’ ”

24

Bunuqna jeu tamo naŋgi na atra tal niñaqyqab

1 Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa aŋgro naŋgi na aqa
areq bosib atra tal osoryeb.
2 Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merŋgwai. Atra tal niŋgi unonub
endi bunuqna jeu tamo naŋgi na bosib tulaŋ niñaqyosib aqa meniŋ kalil
paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq
di sqasai. Meniŋ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

3 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awes-
onaqa aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati
gembu jeu tamo naŋgi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa
laqnimqa ni olo laŋ qureq na boqnim kumbra kiye namoqna brantim iga
unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo’?”
4 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei
na niŋgi gisaŋgo uge.
5 Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba naŋgi ijo ñam na boqnsib tamo uŋgasari
naŋgi endegsib minjroqnqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba naŋgi gisaŋnjroqnqab.

6 Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi aŋ na qotokobaoqnqab. Niŋgi deqa
qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem.
Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim bran-
tqas.
7 Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor qudei naŋgi
tigeloqnsibqa mandor qudei naŋgi qoto itnjroqnqab. Sawa bei beiq di
miniŋ kokba ti mam ti iŋgi saio bati dego brantelеŋqas.
8 Kumbra kalil di uŋa aŋgrotqa osiqa mati jaqatiŋ kiñala eqnu dego kere.
9 “Bati deqa naŋgi na niŋgi ojeleŋoqnsib jaqatiŋ ti gulbe ti eŋgoqnqab. Osib
niŋgi qudei luŋgsib moiyotŋgwab. Niŋgi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji
naŋgi niŋgi qa tulaŋ ugeoqnsib jeutŋgoqnqab.
10 Bati deqa tamo uŋgasari gargekoba e qa naŋgo areqalo siŋgilato qaji
naŋgi ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa naŋgo segi was naŋgi
ojeleŋoqnsib tamo uge naŋgo baŋq di atoqnqab.
11 Gisaŋ tamo tulaŋ gargekoba naŋgi boqnsib ijo segi tamo uŋgasari naŋgi
endegsib minjroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib naŋgi
gisaŋnjroqnqab.
12 Kumbra uge deqaji tulaŋ kobaoqnimqa tamo gargekoba naŋgi
qalaqalaiyo kumbra uratoqnqab.
13 Ariya niŋgi ijo ñam siŋgila na ojsib gilsib diŋo bati itqab di Qotei na niŋgi
eleŋqas.
14 Ijo wau tamo naŋgi sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole
mare mare laqnqab. Amqa diŋo bati brantqas. Anjam bole di aqa damu
agiende. Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor
Koba sqas.”

Iŋgi tulaŋ ugedamu brantqas

15 Osiqa Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Diŋo batiamqa iŋgi
tulaŋ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di
brantim niŋgi unqab. Iŋgi ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq
di tigelesqas.” E Matyu. Tamo uŋgasari ijo anjam endi sisiyeqnub qaji naŋgi
geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole.
16 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo endegsi minjrej, “Niŋgi iŋgi ugedamu
di unsibqa bati deqa tamo uŋgasari Judia sawaq di unub qaji naŋgi jaraiyosib
manaq oqoqujatebe.
17 Tamo uŋgasari tal meq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib iŋgi iŋgi oqa
osibqa olo warum miligiq gilaib. Naŋgi jaraiyoqujatebe.
18 Tamo uŋgasari wauq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib naŋgo gara jugo
oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe.
19 Bati deqa uŋa gumaŋ ti uŋa aŋgro mom ti jaraiyo baŋgioqnsib gulbe koba
oqab.
20 Deqa niŋgi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati
qa dego brantaiq.’
21 Niŋgi degsib pailyoqniy. Di kiyaqa? Bati deqa tamo uŋgasari naŋgi
gulbe tulaŋ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na
mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosi bosiq agi bini unum.
Bunuqna laŋa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.
22 Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo uŋgasari
kalil naŋgi padalekritqab. Aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji naŋgi
padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

23 “Bati deqa tamo qudei na merŋgwab, ‘Niŋgi uniy. Kristus bqo agiende’ o
‘Kristus bqo agide.’ Degsib merŋgibqa niŋgi naŋgo anjam quetnjraib.
24 Tamo qudei naŋgi bosib gisaŋosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab,
‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib maŋwa kokba
babtoqnqab. Naŋgo maŋwa dena naŋgi na tamo uŋgasari kalil areqalo
niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji naŋgi
dego areqalo niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.
25 “Niŋgi quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merŋgonum.
26 Deqa tamo qudei na niŋgi endegsib merŋgwab, ‘Niŋgi uniy. Kristus bqo
agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merŋgibqa niŋgi naŋgo anjam di dauryosib
wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na niŋgi merŋgwab, ‘Kristus bqo agi talq di
unu.’ Degsib merŋgibqa niŋgi naŋgo anjam quetnjraib.
27 Niŋgi qalie, kola minjaleqnaqa laŋ kalil suwaŋeqnu. Dego kere e Tamo
Aŋgro laŋ qureq na boqnitqa tamo uŋgasari kalil naŋgi e nubqab.
28 “Tamo naŋgo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal naŋgi koroqab.”

Tamo Aŋgro a siŋgila ti riaŋ ti bqas

29 Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di naŋgo bati koboamqa seŋ
ambruqas. Bai dego suwaŋqasai. Bongar naŋgi laŋ goge na ululoŋosib
mandamq aiyeleŋqab. Laŋ goge dia iŋgi iŋgi kalil reŋgiŋyeleŋqab.
30 Bati deqa e Tamo Aŋgro bqai. Ijo toqor a laŋ goge dia brantimqa tamo
uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi e qa akamugetqab. E siŋgila ti
riaŋ ti laŋbiq na boqnit tamo uŋgasari kalil naŋgi e nubqab.
31 Yimqa e siŋgila na gul anjamosiy ijo laŋ aŋgro naŋgi qariŋnjritqa naŋgi
sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji
naŋgi laŋ utru utruq na koroinjrqab.”

Niŋgi qura qa yawo anjam dena poiŋgem

32 Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam niŋgi merŋgitqa dena
poiŋgwas. Qura baŋga qalsim olo ñalguyoqnimqa niŋgi unsib qalieqab, ‘Seŋ aqa
bati jojomqo.’
33 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merŋgonum qaji endi brantimqa niŋgi
unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siraŋmeq di
tigelejunu.’
34 E bole merŋgwai. Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi kalil
moreŋosaisoqnibqa kumbra kalil endi branteleŋqas.
35 Laŋ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

36 Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Laŋ
aŋgro naŋgi qaliesai. E Qotei aqa Ŋiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.
37 Noa aqa bati qa tamo uŋgasari naŋgi kumbra yoqneb dego kere e Tamo
Aŋgro bqajqa bati qa tamo uŋgasari naŋgi kumbra degyoqnqab.
38 Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo uŋgasari naŋgi iŋgi
ti ya ti uyoqnsib uŋa baŋ ojeleŋoqnsib sonabqa Noa a qobuŋ miligiq gilej.
39 Mandam ya maqosim naŋgi padaltnjrqas naŋgi deqa qaliesai. Naŋgi laŋa
nanari soqneb. Sonabqa gulbe di naŋgoq di brantej. Dego kere e Tamo Aŋgro
bqajqa bati qa tamo uŋgasari naŋgi nanari degsib sqab.
40 Tamo aiyel wau qujaiq di iŋgi yagoqnibqa Qotei na bei laŋ qureq osi
oqsimqa bei uratim sqas.

41 Uŋa aiyel tal qujaiq di saplaŋ gereiyoqnibqa Qotei na bei laŋ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.
42 Deqa niŋgi geregere ŋam atiy. E nuŋgo Tamo Koba. E bati gembu bqai di niŋgi qaliesai.
43 Niŋgi are qaliy. Bati gembu bajiŋ tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajiŋ tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu.
44 Dego kere e Tamo Aŋgro bqajqa bati niŋgi qaliesai. E bosiy niŋgi pruqtŋgaim deqa niŋgi geregere ŋam atoqnsib e qa tariŋoqnsib soqniy."

Tamo yai a kaŋgal tamo bole?

45 Osiqa Yesus a olo marej, "Kaŋgal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kaŋgal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, 'Ni na ijo kaŋgal tamo kalil naŋgi geregere taqatnjroqnsimqa naŋgo iŋgi uyqajqa batioqnimqa iŋgi anainjroqnsim soqne.'
46 Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kaŋgal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnimqa a bosim unimqa kaŋgal tamo di a tulaŋ areboleboleiyqas.
47 Deqa e bole merŋgwai. Kaŋgal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa iŋgi iŋgi kalil osim aqa baŋq di atim a na taqatetoqnqas.
48 Ariya kaŋgal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, 'Ijo tamo koba a urur bqasai.'
49 Degsi are qalsimqa a na kaŋgal tamo qudei a ombla wauo qaji naŋgi laŋa laŋa kumbaiŋnjroqnqas. Osim wain uyo tamo qudei naŋgi joqsim koba na iŋgi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnqab.
50 Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulaŋ prugugetqas.
51 Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisaŋ tamo naŋgo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo naŋgi tulaŋ akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnqas."

25

Duŋgeŋge 10 naŋgo yawo anjam

1 Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di duŋgeŋge 10 naŋgo kumbra sigitejunu. E deqa niŋgi saiŋgwai. Tamo bei a uŋa baŋ ojej. A uŋa baŋ ojqa sawaq gilqa laqnaqa duŋgeŋge 10 naŋgi a ombla gilqa marsib naŋgo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariŋoqneb.
2 Duŋgeŋge 5 naŋgi nanari. Duŋgeŋge 5 naŋgi powo ti.
3 Duŋgeŋge nanari naŋgo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Naŋgi lam ya bei o ti aiyosai.
4 Duŋgeŋge powo ti naŋgi naŋgo lam osibqa lam ya jaliŋaq di qamsib o ti aiyeb.
5 Ariya tamo a uŋa baŋ ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa duŋgeŋge 10 naŋgi gamq di a qa tariŋosib sonabqa urŋamnjrnaqa ŋereŋeb.
6 "Ŋereŋesonabqa qolo jige tamo qudei naŋgi maosib mareb, 'Tamo uŋa baŋ ojqo qaji agi gileqnu. Deqa niŋgi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.'
7 Onaqa duŋgeŋge 10 naŋgi tigelosib naŋgo lam gereiyeb.
8 Gereiyoqnsibqa duŋgeŋge nanari naŋgi na duŋgeŋge powo ti naŋgi minjreb, 'Niŋgi lam ya kiñala egiy. Gago lam ya saiqo deqa mosoqa laqnu.'

9 Onaqa duŋgeŋge powo ti naŋgi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi
qa kere. Iga niŋgi qa ti keresai. Deqa niŋgi olo sumsib nuŋgo segi lam ya
awaiyiy.’
10 Onaqa duŋgeŋge nanari 5 naŋgi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqn-
abqa tamo di a uŋa baŋ ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa duŋgeŋge powo ti
naŋgi nami naŋgo lam gereiyosib soqneb deqa naŋgi na tamo di dauryosib
uŋa baŋ ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritosib siraŋ kabuteb.
11 “Sokiñalayonaq duŋgeŋge nanari naŋgi tal meq di brantosib maosib tamo
di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siraŋme waqtetgime.’
12 Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole merŋgwai. E niŋgi qaliesai.’ ”
13 Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere niŋgi geregere ŋam atsib soqniy. Di
kiyaqa? Ijo bqajqa bati niŋgi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

14 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqat-
njrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di
soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kaŋgal tamo naŋgi koroinjrsiqa naŋgi na
aqa silali taqatqa minjrsiq naŋgo baŋq di uratetnjrej.
15 A na aqa kaŋgal tamo naŋgo segi segi siŋgila pegiyetnjrsiqa naŋgi wau
yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina
yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej.
16 Sonaqa kaŋgal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000
kina bei ej.
17 Kaŋgal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina
bei ej.
18 Ariya kaŋgal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi
gilsiqa mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.
19 “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqa aqa kaŋgal
tamo naŋgi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa naŋgi aqa areq
bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali eŋgem qaji dena niŋgi waueb olo silali di
osorbiy.’
20 Onaqa kaŋgal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqa aqa
tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji
dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’
21 Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kaŋgal tamo bolequja. Ni wau
kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino baŋq di uratitqa
ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’
22 “Onaqa kaŋgal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqa aqa tamo koba minjej, ‘O
Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000
kina bei brantej agiende.’
23 Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni dego kaŋgal tamo bolequja. Ni wau
kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino baŋq di uratitqa ni
na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’
24 “Onaqa kaŋgal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqa aqa tamo koba minjej, ‘O
Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo ŋiriŋ ani. Tamo qudei naŋgi iŋgi
yageqnab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei naŋgi saga
yago breiyeqnab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.
25 Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq
di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.’

26 “Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kaŋgal tamo uge. Ni lola ani.
Ni nami qalieem, tamo qudei naŋgi iŋgi yageqnab melieqnaqa e segi na
otorosim uyeqnum. Tamo qudei naŋgi saga yago breiyeqnab boleeqnaq e
segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.
27 Deqa ni kiyaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu
e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum
qamu.’
28 Degsi minjsiqa aqa kaŋgal tamo qudei naŋgi minjrej, ‘Niŋgi 1,000 kina di
yaiyosibqa kaŋgal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy.
29 Niŋgi degyiy. Di kiyaqa? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na
olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere
taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei
na a kobotimqa a laŋa sqas.
30 Deqa niŋgi na kaŋgal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq
di soqnem. Sawa dia naŋgi akamkobaoqnsib pailoqnsib naŋgo jaqatiŋ qa
qalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondoŋ Tamo Aŋgro a bosim tamo uŋgasari kalil naŋgi peginjrqas

31 Osiqa Yesus a olo marej, “Mondoŋ e Tamo Aŋgro ñam kobaquja oqai.
Osiy laŋ aŋgro kalil naŋgi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq
di awesqai.
32-33 Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil naŋgi bosib ijo ulatamuq di koroabqa
e na naŋgi peginjrqai. E na naŋgi qudei ijo baŋ woq di ateleŋosiy olo naŋgi
qudei ijo baŋ qonaŋq di ateleŋqai. Wagme taqato tamo naŋgi na kaja ti meme
ti naŋgi peginjreqnub dego kere.
34 Osiy tamo uŋgasari ijo baŋ woq di unub qaji naŋgi endegsi minjrqai, ‘Ijo
Abu a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a
nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa gam gereiyetŋgej. Deqa niŋgi
ijoq babqa ijo Abu na niŋgi taqatŋgwas.
35 Di kiyaqa? E mambonaqa niŋgi na e iŋgi anaibeb. E ya qarbonaqa niŋgi
na e ya anaibeb. E yauŋ tamo sonamqa niŋgi na e osib nuŋgo talq di gereibeb.
36 E gara saiqoji sonamqa niŋgi na gara tigetbeb. E maibonaqa niŋgi na e
taqatbeb. E tonto talq di sonamqa niŋgi na bosib e gereibeb.’
37 “E na tamo uŋgasari ijo baŋ woq di unub qaji naŋgi degsi minjritqa naŋgi
e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na iŋgi
anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem?
38 Bati gembu ni yauŋ tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem?
Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem?
39 Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq
di sonamqa iga bosim ni gereimem?’
40 “Naŋgi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole merŋgwai.
Niŋgi na ijo was ñam saiqoji unub qaji naŋgi geregereinjroqneb di agi niŋgi
e dego gereiboqneb.’
41 “Ariya e na tamo uŋgasari ijo baŋ qonaŋq di unub qaji naŋgi endegsi min-
jrqai, ‘Niŋgi tamo uŋgasari tulaŋ ugedamu. Deqa niŋgi jaraiyiy. Jaraiyosib
aisib ŋamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa laŋ aŋgro naŋgi ti
dia sqab. Qotei a nami ŋamyuwo di naŋgi gereiyetnjrej.
42 Deqa niŋgi ŋamyuwo deq aiyiy. Di kiyaqa? E mambonaqa niŋgi na e iŋgi
anaibosai. E ya qarbonaqa niŋgi na e ya anaibosai.

43 E yauŋ tamo sonamqa niŋgi na e osib nuŋgo talq di gereibosai. E gara
saiqoji sonamqa niŋgi na gara tigetbosai. E maibonaqa niŋgi na e taqatbosai.
E tonto talq di sonamqa niŋgi na bosib e gereibosai.'
44 "E na tamo uŋgasari ijo baŋ qonaŋq di unub qaji naŋgi degsi minjritqa
naŋgi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati
gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yauŋ tamo soqnem? Bati gembu ni gara
saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem?
O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?'
45 "Naŋgi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole merŋgwai.
Niŋgi na ijo was ñam saiqoji unub qaji naŋgi gereinjrosaioqneb di agi niŋgi e
dego gereibosaioqneb.'
46 E na naŋgi degsi minjrsiyqa naŋgo awai uge enjrsiy breinjrit ŋamyuwoq
aiqab. Dia naŋgi bati gaigai jaqatiŋ oqnsib sqab. Ariya tamo uŋgasari kumbra
bole yeqnub qaji naŋgi ŋambile gaigai sqab."

26

Juda tamo kokba naŋgi Yesus qalib moiqajqa gam ŋamoqneb

1 Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa aŋgro naŋgi endegsi
minjrej,
2 "Niŋgi qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di
brantimqa Juda tamo kokba naŋgi na e Tamo Aŋgro ojsib jeu tamo naŋgo
baŋq di atqab. Atibqa naŋgi na e ŋamburbasq di lubib moiqai." Yesus na aqa
aŋgro naŋgi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di
padalqa laqnabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.
3 Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel naŋgo gate naŋgi ti
gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb.
4 Koroosib endegsib nenemoqneb, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim
qalsim moiyotqom?"
5 Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo uŋgasari naŋgi
iga nugsib ŋiriŋosib qoto tigelto uge."

Uŋa bei a goreŋ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

6 Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqa tamo bei nami yu na aqa jejamu
ugeeleŋej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej.
7 Sosiqa iŋgi uyeqnaqa uŋa bei a goreŋ quleq ti tulaŋ boledamu silali
kobaquja na awaiyej qaji di jaliŋaq jigsiqa osi bosiqa Yesus aqa gateq di
bilentej.
8 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi uŋa di aqa kumbra unsibqa ŋiriŋosib segi
segi maroqneb, "Uŋa di a kiyaqa goreŋ di laŋa ñaŋguiyqo?
9 A goreŋ di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu
gilsiq tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisi enjrqo qamu di kere."
10 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, "Niŋgi kiyaqa uŋa di
gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo.
11 Tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi bati gaigai niŋgi ti sqab. Ariya e bati gaigai
niŋgi ti sqasai.
12 E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Uŋa di a e qa are qalsiqa ijo jejamuq di
goreŋ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo.
13 E bole merŋgwai. Bunuqna ijo wau tamo naŋgi sawa sawa kalilq di ijo
anjam bole mare mare laqnsibqa uŋa endena kumbra ebqo qaji deqa are
qaloqnsib a qa saoqnqab."

Judas a Yesus osim atra tamo kokba naŋgo baŋq di atqas

14 Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqa atra tamo kokba naŋgoq gilej. Judas a
Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei.
15 A naŋgoq gilsiqa minjrej, “Niŋgi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nuŋgo
baŋq di atqai?” Onaqa naŋgi na meniŋ silali 30 yeb.
16 Yonab a gilsiqa a Yesus osim naŋgo baŋq di atqajqa gam ŋamoqnej.

Yesus aqa aŋgro naŋgi ti yori bati aqa iŋgi uyeb

17 Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi
aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori
bati aqa iŋgi iŋgi gereiyetmonamqa ni iŋgi uyqam?”
18 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi aisib qure ambleq di tamo bei
itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo aŋgro
naŋgi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa iŋgi uyqom.” ’ ”
19 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na
minjrej qaji degsib brantonab dauryosib iŋgi iŋgi kalil gereiyeleŋeb.
20-21 Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi ti koba na aisib tal
gogetosib awoosib iŋgi uyoqnsibqa Yesus na naŋgi endegsi minjrej, “E bole
merŋgwai. Niŋgi ijo aŋgro 12. Nuŋgo ambleq dena aŋgro bei a tigelosim e osim
tamo qudei naŋgo baŋq di atqas.”
22 Degsi minjrnaq qusibqa are tulaŋ gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nene-
myoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”
23 Onaqa minjrej, “Aŋgro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di
tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei naŋgo baŋq di atqas.
24 Niŋgi quiy. E Tamo Aŋgro moiqai. Nami Qotei aqa anjam degsib e
qa neŋgreŋyeb. Deqa uŋgum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya aŋgro e
osim tamo qudei naŋgo baŋq di atqas qaji a tulaŋ padalougetqas. A nami
ŋambabosai qamu di kere.”
25 Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas qaji a na Yesus
nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na
kamba minjej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa aŋgro naŋgi bem ti wain ti anainjrej

26 Osiqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na iŋgi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pai-
lyosiqa bem bei osiq giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi enjrsiqa endegsi minjrej,
“Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”
27 Osiqa wain osiqa gambaŋq di bilentosiqa Qotei pailyosiqa aqa aŋgro
naŋgi enjrsiqa minjrej, “Niŋgi kalil wain endi uyiy.
28 Endi ijo leŋ. Tamo uŋgasari gargekoba naŋgo une kobotetnjrqajqa deqa
ijo leŋ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siŋgilatqas.
29 E niŋgi merŋgwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoŋ diŋo
batiamqa ijo Abu a nuŋgo Mandor Koba soqnimqa e niŋgi koba na awoosiy
olo wain bunuj uyqai.”
30 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi koba na louosib koboon-
aqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Niŋgi kalil e uratbosib jaraiqab”

31 Yesus aqa aŋgro naŋgi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo
qujai endeqa niŋgi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nuŋgo
kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb, ‘E na kaja

naŋgo mandor qalitqa kaja naŋgi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami
degsib neŋgreŋyeb.
32 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy niŋgi qa namoosiy
Galili sawaq gilitqa niŋgi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”
33 Onaqa Pita na minjej, “Aŋgro kalil naŋgi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi
ino ñam ulontqasai.”
34 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni
ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E
Yesus qaliesai.’ ”
35 Onaqa Pita a tulaŋ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa,
uŋgum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa aŋgro kalil naŋgi anjam
qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

36 Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb.
Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa aŋgro naŋgi
minjrej, “Niŋgi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”
37 Degsi minjrsiqa aqa aŋgro qalub agi Sebedi aqa ŋiri aiyel naŋgi Pita
koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqa pailyoqnsiqa a are tulaŋ
gulbekobaiyej.
38 Osiqa aqa aŋgro qalub naŋgi minjrej, “E are tulaŋ gulbekobaibqo. Gulbe
dena e moiyepratonum. Deqa niŋgi e ombla endi sosimqa ŋam atoqniy.”
39 Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqa mandamq di ŋam quosiqa Qotei
pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi
ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uŋgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino
segi areqalo dauryosim ye.”
40 Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqa aqa aŋgro naŋgo areq aisiq
ŋam atej di naŋgi are gulbe na ŋereŋesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej,
“Niŋgi e ombla na ŋam sokiñalayqa keresai e?
41 Niŋgi ŋereŋaib. Niŋgi ŋam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bqas
di gulbe dena niŋgi uneq waiŋgwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e
daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa siŋgila saiqoji.”
42 Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei
saiamqa, uŋgum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.”
43 Degsi pailyosiq bosiqa aqa aŋgro qalub naŋgi urŋamnjrnaqa ŋereŋesonab
unjrej.
44 Unjrsiqa olo naŋgi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo
pailyej.
45 Osiqa a olo aqa aŋgro naŋgo areq aisiq minjrej, “Niŋgi aqaratosib
geregere ŋereŋejunub e? Uŋgum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo Aŋgro osib
une tamo naŋgo baŋq di atqajqa bati bqo.
46 Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim naŋgo baŋq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

47 Onaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba
naŋgi sebru ti torom ti eleŋonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel
naŋgo gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na naŋgi qariŋnjrnab Yesus ojqa
beb.
48 Judas a nami naŋgi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E
tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.”

49 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.”
Degsi minjsiq kundoqyej.
50 Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum
ni degye.” Degsi minjnaqa tamo naŋgi di brantosib baŋ waiyosib Yesus ojeb.
51 Onaqa Yesus aqa aŋgro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kaŋgal
tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej.
52 Onaqa Yesus na aqa aŋgro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru
na qotqab qaji naŋgi sebru na moreŋqab.
53 Ni que. E ijo Abu minjqai di a na laŋ aŋgro 72,000 naŋgi qariŋnjrimqa
bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?
54 Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam neŋgreŋq di
unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib neŋgreŋyeb, ‘Kristus
a moiqas.’ ”
55 Osiqa bati deqa Yesus na tamo naŋgi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum
deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti eleŋosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra
tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala baŋ
waiyosib e ojosai.
56 Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo naŋgo anjam
neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa
aqa aŋgro kalil naŋgi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

57 Onaqa tamo Yesus ojeb qaji naŋgi na a osib atra tamo gate aqa ñam
Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi
ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo naŋgi na Yesus osi gilsib naŋgo
ulatamuq di tigelteb.
58 Naŋgi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli
uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa naŋgi
Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei naŋgo ambleq di
awesoqnej.
59 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti kalil koroesosibqa naŋgi
gisaŋ anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam
ŋamoqneb. Di kiyaqa? Anjam dena naŋgi Yesus qalib moiqajqa deqa.
60 Anjam ŋamonab ŋamonab ugeinjrej. Deqa naŋgi tamo gargekoba met-
njreqnab boqnsib gisaŋ anjam Yesus aqa jejamuq di qameleŋoqneb. Naŋgo
ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu laŋa gisaŋyosib mareb,
61 “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi
koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ ”
62 Onaqa atra tamo gate a naŋgo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa
areq bosiq nenemyej, “Tamo naŋgi endi une gargekoba ino jejamuq di
qameqnub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”
63 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra
tamo gate na olo nenemyej, “Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni
nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Ŋiri e? Ni e merbe.”
64 Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo
Aŋgro. Bunuqna e laŋ qureq oqsiy Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa baŋ woq
di awesosiy olo laŋbiq na boqnit niŋgi e nubqab.”
65 Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulaŋ minjiŋ
oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbraŋyosiqa marej, “Aqa une agi a segi

babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misiliŋ anjam niŋgi quonub.
66 Deqa niŋgi kiyersib marqab?" Onaqa naŋgi kalil mareb, "A bole une ti. Deqa qalib moiyem."
67-68 Naŋgi kalil degsib marnabqa naŋgo ambleq dena tamo qudei naŋgi tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib baŋ na qaloqneb. Osib aqa ŋamdamu gara na qosetosib ula poŋyoqnsib minjoqneb, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?"

Pita a gisaŋoqalubtosiq marej, "E Yesus qaliesai"

69 Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kaŋgal uŋa bei na aqa areq bosiqa minjej, "Ni dego Yesus Galili qaji aqa aŋgro bei. Ni nami a dauryosim laqnem."
70 Onaqa Pita a tamo kalil naŋgo ŋamdamuq di tulaŋ saidosiq uŋa di minjej, "Ni anjam merbonum di e qaliesai."
71 Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kaŋgal uŋa bei na Pita unsiqa tamo naŋgi Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi minjrej, "Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa aŋgro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej."
72 Onaqa Pita a olo tulaŋ saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum."
73 Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji naŋgi Pita aqa areq bosib minjeb, "Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa aŋgro bei."
74 Onaqa Pita a olo tulaŋ siŋgila na saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisaŋot Qotei na e lubem." A degsi marnaqa tuwe anjamej.
75 Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,' " anjam deqa olo are qalsiqa poiyonaqa oqedosiqa tulaŋ akamugetej.

27

Juda tamo kokba naŋgi Yesus osib Pailat aqa baŋq di ateb

1-2 Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel naŋgo gate naŋgi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq naŋgi Yesus aqa baŋ tontetosib osi gilsib Rom naŋgo gate Pailat aqa baŋq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

3-4 Atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa naŋgo areq bosiq minjrej, "E une kobaquja yonum. Tamo e nuŋgo baŋq di atonum qaji a une saiqoji. Niŋgi a laŋa qalsib moiyotqab. Deqa meniŋ silali 30 niŋgi na ebeb qaji endi olo oiy." Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, "Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe."
5 Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiqa atra tal meq di breiyosiqa aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gaiŋosiq moiyej.
6 Onaqa atra tamo kokba naŋgi mareb, "Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai."

7 Naŋgi degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa
mandam mutu bei awaiyeb. Yauŋ tamo naŋgi moreŋoqnibqa mandam mutu
dia subq ateleŋqajqa deqa awaiyeb.
8 Mandam mutu di “Leŋ Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di
bini mareqnub.
9-10 Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji
di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel naŋgi Kristus aqa jejamu
awaiyqa marsib meniŋ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo
qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi
merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?”

11 Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej,
“Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni
maronum di kere.”
12 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti Yesus aqa anjam di
qusib minjiŋ oqetnjrnaqa Yesus gisaŋyoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba
qameleŋoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala
marosai.
13 Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Naŋgi une gargekoba ino jejamuq
di qameqnub. Di ni queqnum e?”
14 Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulaŋ
prugugetej.

Pailat a marej, “Niŋgi Yesus a ŋamburbasq di qamiy”

15 Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa
Juda tamo uŋgasari naŋgi tamo qujai aqa ñam maroqnibqa Pailat na tamo di
tonto talq dena uratoqnsim enjroqnqas.
16 Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A leŋ ojo
tamo.
17 Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Pailat aqa areq di koroonabqa a na
nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy eŋgwai? E Barabas uratosiy
eŋgwai kiyo Yesus agi niŋgi Kristus qa mareqnub qaji a uratosiy eŋgwai kiyo?
Niŋgi na merbiy.”
18 Pailat a naŋgi degsi nenemnjrej. Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba
naŋgi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa baŋq di ateb.
19 Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ŋauŋ na
anjam bei pepa mutu kiñalaq di neŋgreŋyosiq Pailat aqaq qariŋyej. A endegsi
neŋgreŋyej, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei
yaim. Qolo e ŋeiobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulaŋ gulbekobaibqo.”
20 Onaqa Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na tamo uŋgasari
naŋgo areqalo tigeltetnjreb. Tamo uŋgasari naŋgi Pailat minjibqa a na
Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqajqa deqa naŋgo areqalo
tigeltetnjreb.
21 Onaqa Pailat na olo tamo uŋgasari naŋgi nenemnjrej, “E tamo yai
uratosiy eŋgwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Niŋgi na merbiy.” Onaqa naŋgi
na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.”
22 Onaqa Pailat na olo minjrej, “E niŋgi Barabas eŋgwajqa merbonub deqa
e Yesus kiyeryqai? Agi niŋgi a qa mareqnub. ‘A Kristus.’ ” Onaqa naŋgi kalil
murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim ŋamburbasq di qame.”

23 Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a ŋamburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa naŋgi olo tulaŋ murqumyoqnsib waiŋyoqnsib minjoqneb, “Ni a ŋamburbasq di qame.”
24 Onaqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo uŋgasari naŋgi ijo anjam quetbqasai. E naŋgi saidnjrqai di naŋgi ŋiriŋosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo uŋgasari naŋgo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa baŋ yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqas di nuŋgo une. Di ijo une sai.”
25 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na minjeb, “Di kere. Uŋgum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago aŋgro naŋgo une dego.”
26 Naŋgi Pailat degsib minjnabqa a naŋgo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa naŋgi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbaiŋyiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi na Yesus osib kumbaiŋyeb. Kumbaiŋyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Niŋgi Yesus ŋamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo naŋgi Yesus misiliŋyoqneb

27 Pailat na qaja tamo naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi Yesus osib Rom naŋgo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil naŋgi metnjrnab bosib tal dia koroeb.
28 Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba naŋgi gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb.
29 Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor naŋgo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siŋgila na teqiyeb. Osib bu toqoŋ kaneŋo osib Yesus aqa baŋ woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di siŋga pulutosib a gisaŋ na biŋiyoqnsib minjoqneb, “O Juda naŋgo Mandor Koba, kaiye.”
30 Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqoŋ esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.
31 Naŋgi degsib Yesus misiliŋyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ŋamburbas atetosib a baŋ ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Naŋgi Yesus osib ŋamburbasq di qameb

32 Naŋgi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ŋamburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.
33 Naŋgi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”
34 Di brantosib qaja tamo naŋgi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.
35 Onaqa qaja tamo naŋgi na Yesus osib ŋamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara eleŋqa marsib gilteleŋeb. Osib meniŋ silali alaŋeb. Tamo yai aqa meniŋ na buŋnjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniŋ silali alaŋosib gara eleŋeb.
36 Onaqa Yesus a ŋamburbas goge di gaiŋesonaqa qaja tamo naŋgi ŋamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.
37 Osib ŋamburbas mutu gogeq di anjam endegsib neŋgreŋyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda naŋgo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda naŋgo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di neŋgreŋyeb.

38 Bati deqa bajiŋ tamo aiyel dego ŋamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei
Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb.
39 Yesus a ŋamburbas goge di sonaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa ulatamuq
dena walwelosib gile beoqnsib a misiliŋyoqnsib gate gaiŋyoqnsib minjoqneb,
40 “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo
tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa
Ŋiriamqa ni ŋamburbas uratosim mandamq aiye.”
41-42 Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi
ti dego Yesus degsib misiliŋyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo
uŋgasari gargekoba naŋgi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu
aqaryaiyqa keresai. A Israel naŋgo Mandor Koba boleamqa a ŋamburbas
uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’
43 A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatejunum. E segi Qotei aqa
Ŋiri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”
44 Onaqa bajiŋ tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji naŋgi dego Yesus
degsib misiliŋ anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

45 Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ
bati 3 onaq bilaqtej.
46 Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di
Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaqa e
qoreibonum?”
47 Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi aqa anjam
di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”
48 Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñeŋgi bei osiq wain isa
kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa
aqa medabuq di atej.
49 Onaqa tamo qudei naŋgi mareb, “Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija
a bosim Yesus ŋamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”
50 Onaqa Yesus a olo tulaŋ leleŋosiqa mondor titosiq aqa ŋambile uratosiq
moiyej.
51 Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gaiŋesoqnej qaji a goge
na braŋosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiŋ kobaquja dego dosiq mandam
reŋgiŋyonaqa meniŋ kokba paraparaeleŋeb.
52-53 Bati deqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari gargekoba nami moreŋeb qaji
naŋgo sub waqeleŋonabqa naŋgi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego
subq na tigelonaqa tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa qure koba Jerusalem
miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba naŋgi na unjreb.
54 Ariya qaja tamo naŋgi ŋamburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji
naŋgo gate ombla na mimiŋ dosiq mandam reŋgiŋyonaq meniŋ kokba para-
paraeleŋonab unsibqa naŋgi tulaŋ ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a
Qotei aqa Ŋiri.”
55-56 Uŋgasari gargekoba naŋgi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei
Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo naŋgo ai. Ariya
uŋa bei Sebedi aqa ŋiri aiyel naŋgo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa
uŋgasari naŋgi dena a dauryosib laqnsib kaŋgalyoqneb. Bati Yesus a Galili
sawa uratosiqa a na naŋgi joqsiqa koba na Jerusalem beleŋeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

57-58 Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei naŋgi minjrej, “Niŋgi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”
59-60 Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiqa gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniŋ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniŋ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.
61 Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo naŋgi sub me taqatesoqneb

62 Juda naŋgo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi naŋgi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb,
63 “O Tamo Koba, Yesus a gisaŋ tamo. Deqa a moiyosaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem.
64 Deqa ni ino qaja tamo qudei qariŋnjrimqa naŋgi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqnibqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa aŋgro naŋgi gilsib aqa jejamu bajiŋosib gisaŋosib tamo uŋgasari naŋgi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa naŋgo gisaŋ anjam di tulaŋ kobaosim Yesus aqa gisaŋ anjam nami marej qaji di tulaŋ buŋyqas.”
65 Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi nuŋgo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa naŋgi sub me geregere getentosib taqatesqab.”
66 Pailat a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi na qaja tamo qudei naŋgi joqsib gilsib minjreb, “Niŋgi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniŋ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere siŋgilatosib sub meq di saga waiyeb. Naŋgi degyeb. Di kiyaqa? Yesus aqa aŋgro naŋgi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil naŋgi poinjrqas, Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa jejamu bajiŋonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

1 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb.
2 Naŋgi gileqnabqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a laŋ goge na aisiqa meniŋ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniŋ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiŋ kobaquja dej.
3 Laŋ aŋgro di aqa ulatamu kola bul tulaŋ minjalej. Aqa gara laŋbi bul tulaŋ qat.
4 Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji naŋgi na laŋ aŋgro di unsibqa naŋgi tulaŋ ulaugetosib gindagindaŋosib mandamq di ululoŋosib tamo moreŋo bul tindaŋesoqneb.
5 Onaqa laŋ aŋgro na uŋa aiyel di minjrej, “Niŋgi ulaaib. E qalie, niŋgi Yesus ŋamburbasq di qameb qaji a qa ŋameqnub. 6 A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami niŋgi endegsi merŋgej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa niŋgi aiyel bosib sub miligi uniy. A ŋeioteb qaji lume agi unu.
7 Niŋgi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa aŋgro naŋgi endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niŋgi qa namoosiq Galili sawaq

gilqo. Niŋgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' O unga aiyel, e niŋgi anjam di merŋgwa bonum."
8 Onaqa unga aiyel di naŋgi tulaŋ ulaugeteb. Osib naŋgi olo areboleboleinjrej. Deqa naŋgi subq dena olo puluosib laŋ aŋgro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa aŋgro naŋgi minjrqajqa gurgur ti aiyeb.
9 Aiyeqnabqa gamq di Yesus a segi naŋgi aiyel turosiqa minjrej, "Nobqolo bole." Degsi minjrnaqa naŋgi aiyel aqa areq bosibqa aqa siŋga ojsib a biŋiyeb.
10 Onaqa Yesus na minjrej, "Niŋgi ulaaib. Niŋgi aisib ijo was naŋgi endegsib minjriy, 'Niŋgi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.' "

Qaja tamo naŋgo gisaŋ anjam

11 Unga aiyel aiyeqnabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji naŋgi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba naŋgi sainjreb.
12 Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil naŋgi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo naŋgi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb,
13 "Niŋgi na tamo unŋgasari naŋgi anjam endegsib minjroqniy, 'Iga sub taqatosim ŋereŋesonamqa Yesus aqa aŋgro naŋgi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajiŋosib jaraiyeb.'
14 Yimqa Pailat a nuŋgo anjam di qusim niŋgi qa ŋiriŋamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a niŋgi gulbe bei eŋgwasai."
15 Onaqa qaja tamo naŋgi silali di osib atra tamo kokba naŋgo anjam dauryosib Yesus aqa aŋgro naŋgi na aqa jejamu subq dena bajiŋeb anjam di mare mare laqneb. Laqnab Juda tamo unŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi anjam di queleŋosib naŋgi kamba saoqneb agi bini saoqnsib unub.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi wau enjrej

16 Onaqa Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami naŋgi deq oqwajqa minjrej qaji deq oqeb.
17 Oqsib dia Yesus itosib a biŋiyosib aqa ñam soqteb. Ariya naŋgi qudei areqalo aiyelteb.
18 Onaqa Yesus a naŋgo areq gilsiqa minjrej, "Ijo Abu na siŋgila kalil ijo baŋq di atej deqa e mandam ti laŋ ti taqatejunum.
19 Deqa niŋgi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unŋgasari naŋgi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim naŋgi e daurbqajqa deqa. Niŋgi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Ŋiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti naŋgi yansnjroqniy.
20 O ijo aŋgro, anjam kalil e nami merŋgoqnem qaji di niŋgi walwelosib tamo unŋgasari naŋgi minjroqniy. Yim naŋgi anjam di dauryqajqa deqa. Niŋgi quiy. E bati gaigai niŋgi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diŋo bati brantqas."

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

1 Qotei aqa Ŋiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

2 Nami Qotei na aqa Ŋiri Yesus endegsi minjej, “Ni que. E na ijo anjam maro
tamo qariŋyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.
3 A wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjro-
qnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.’ ” Qotei a
nami aqa Ŋiri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam
di neŋgreŋyonaq soqnej.
4-5 Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia
tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo uŋgasari
Judia sawaq di soqneb qaji naŋgi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji naŋgi
ti kalil Jon aqa areq gileqnabqa a na naŋgi endegsi minjroqnej, “Niŋgi are
bulyibqa Qotei na nuŋgo une kalil kobotetŋgwas. Amqa e na niŋgi yansŋgwai.”
Degsi minjreqnaqa naŋgi na naŋgo une kalil babteqnabqa Jordan yaq di
yansnjroqnej.
6 Jon a wadau sawaq di soqnej di a iŋgi iŋgi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel
aqa juŋgum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na siŋgilatosiq laqnej. A iŋgi
uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.
7 A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjro-
qnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo siŋgila koba. Ijo
siŋgila aqa siŋgila ti keresai. Deqa e a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai.
8 E ya na niŋgi yansŋgeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole
aqa siŋgila na niŋgi yansŋgwas.” Jon na tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi
minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

9 Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa
Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej.
10 Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosiq laŋ goge koqyonaqa laŋ waqej.
Laŋ waqonaqa Qotei aqa Mondor a binoŋ bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq
di awoej.
11 Awoonaqa laŋ goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A
endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Aŋgro qujai. E ni tulaŋ qalaqalaimeqnum. E ni
qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

12-13 Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiqa di uratonaqa bati
40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqa Yesus a une bei atqa marsiqa
walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwaŋ naŋgi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa
laŋ aŋgro naŋgi bosib Yesus siŋgilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

14 Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq
aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej.
15 A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim
naŋgo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa niŋgi are bulyosib Qotei aqa
anjam bole nuŋgo areqaloq di siŋgilatiy.”

Yesus na tamo qolqe naŋgi metnjrnaq a dauryeb

16 Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa ŋam atej di Saimon aqa was Andru wo naŋgi qe o qaji tamo soqneb deqa naŋgi kakaŋ waiyeqnab unjrej.
17 Unjrsiqa minjrej, “Niŋgi aiyel e daurbiy. Niŋgi qe o qaji tamo unub deqa niŋgi qe eqnub. Dego kere e wau eŋgitqa niŋgi olo tamo oqnqab.”
18 Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi naŋgo kakaŋ uratosib Yesus dauryeb.
19 Onaqa Yesus a olo walwelosiq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon wo naŋgi aiyel qobuŋ miligiq di kakaŋ braŋo qandimeqnabqa unjrsiqa metnjrej.
20 Metnjrnaqa naŋgo abu Sebedi wau tamo ti qobuŋ miligiq di sonabqa naŋgi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

21 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda naŋgo yori batiej. Deqa Yesus a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.
22 Aqa anjam palontej di siŋgila ti. Dal anjam qalie tamo naŋgo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo naŋgo anjam tulaŋ buŋyoqnej. Deqa tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam di qusib tulaŋ prugeb.
23 Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulaŋ leleŋosiqa minjej,
24 “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ñi Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”
25 Onaqa Yesus na mondor uge di ŋiriŋtosiq minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulaŋ.”
26 Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulaŋ leleŋosiqa a uratosiq ulaŋej.
27 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siŋgila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge naŋgi minjreqnaqa naŋgi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnub.”
28 Tamo uŋgasari naŋgi degsib maroqneb. Osib naŋgi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa maŋwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

29 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo naŋgo tal gogeteb. Jems Jon wo naŋgi koba na tal gogeteb.
30 Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulaŋ kaŋkaŋyonaqa ŋeiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na Yesus minjeb, “Ni na uŋa di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.”
31 Degsi minjrsiqa uŋa maiyej qaji aqa areq gilsiqa baŋ ojsiqa tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kaŋkaŋ di koboonaqa a tigelosiqa naŋgi iŋgi goiyetnjrej.

Yesus a tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

32 Seŋ aiyeqnaqa qure deqaji tamo uŋgasari ma utru segi segi so qaji naŋgi ti mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi ti naŋgo was naŋgi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb.
33 Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb.
34 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari kalil ma ti soqneb qaji naŋgi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge naŋgi dego winjroqnej. Mondor uge naŋgi di Yesus qa qalieeb deqa naŋgi aqa ñam ubtqa mareqnab a na naŋgi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

35 Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo uŋgasari naŋgi alelnjrsiqa wadau sawaq gilsiqa dia Qotei pailyoqnej.
36-37 Pailyeqnaqa aqa aŋgro naŋgi Saimon koba na a qa ŋamosib gilsib itosib minjeb, “Tamo uŋgasari kalil naŋgi ni qa ŋameqnub.”
38 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.”
39 Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiqa Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge naŋgi winjreqnaqa naŋgi na tamo uŋgasari naŋgoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji di boletej

40 Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji a Yesus aqa areq bosiqa aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”
41 Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa baŋ waiyosiq ojej. Ojsiqa minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.”
42 Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.
43 Onaqa Yesus a siŋgila na minjej, “Ni tigelosim gile.
44 Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei naŋgi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa iŋgi iŋgi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo uŋgasari naŋgi ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”
45 Onaqa a gilsiqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo uŋgasari naŋgi a jujuŋyaib deqa a qure beiq di brantosaioqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq beleŋoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

1 Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji naŋgi endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.”
2 Deqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi bosib siraŋmeq di jujuŋonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.
3 Onaqa tamo qolqe naŋgi na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboiyosib Yesus aqa talq osi beb.
4 Osi bosib ŋam ateb di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi siraŋme juŋonab unjreb. Deqa naŋgi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib

goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.
5 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo unej di naŋgo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo aŋgro, ino une kalil e na kobotetmonum.”
6 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgo areqalo na mareb,
7 “Yesus a kiyaqa anjam degsi marqo? A Qotei misiliŋyqo. Yai na tamo naŋgo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”
8 Naŋgi degsib are qaleqnabqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niŋgi kiyaqa areqalo di onub?
9 Anjam kiye e na tamo jejamu laiyqo qaji di minjitqa niŋgi qusib e qa poiŋgwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo?
10 Ariya e segi Tamo Aŋgro. E mandamq endi siŋgila ti unum deqa e na tamo naŋgo une kobotetnjrqa kere. Niŋgi degsi poiŋgwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej,
11 “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”
12 Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa sapera osiqa tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Maŋwa iga endego unonum di kumbra tulaŋ bei. Tamo bei na maŋwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

13 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi bosib aqa areq di koroonabqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq naŋgi quoqneb.
14 Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa ŋiri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.
15 Onaqa bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti Livai aqa talq gilsib awoosib iŋgi uyoqneb. Naŋgi segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba naŋgi dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa aŋgro naŋgi ti iŋgi uyoqneb.
16 Onaqa Farisi qudei naŋgi bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti naŋgi koba na iŋgi uyeqnab unjrsibqa Yesus aqa aŋgro naŋgi minjreb, “Yesus a kiyaqa une tamo ti takis o qaji tamo ti naŋgi koba na iŋgi uyeqnub?”
17 Onaqa Yesus a Farisi naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji naŋgi yu qaŋgra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti naŋgi segi yu qaŋgra tamo aqaq gileqnub. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurieŋ qa anjam marej

18 Bati bei Jon aqa aŋgro naŋgi ti Farisi naŋgi ti iŋgi uratoqnsib qurieŋoqneb. Deqa naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa aŋgro naŋgi iŋgi uratoqnsib qurieŋeqnub. Farisi naŋgo aŋgro naŋgi dego iŋgi uratoqnsib qurieŋeqnub. Ariya ino aŋgro naŋgi kiyaqa qurieŋosaieqnub?”
19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uŋa baŋ ojqa bati qa aqa was naŋgi ti soqnibqa naŋgi qurieŋqab e? Sai.

20 Bunuqna naŋgo was a naŋgi uratnjrimqa bati deqa naŋgi qurieŋoqnsib
sqab.
21 “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari
braŋoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo
sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim braŋ
qelikobaqas.
22 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya
nobu sari di nami kaŋgraŋosiq siŋgilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain
a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bileŋosim mandamq aiqas. Ya
nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

23 Yori bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa
aŋgro naŋgi bem sum gei eleŋoqnsib uye uye giloqneb.
24 Naŋgi degsib gileqnabqa Farisi qudei naŋgi bosib unjrsibqa Yesus min-
jeb, “Ino aŋgro naŋgi kiyaqa kumbra degyeqnub? Yori bati qa kumbra degyo
di getento koba.”
25 Onaqa Yesus na kamba Farisi naŋgi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo
ti naŋgi mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di niŋgi buk miligiq di sisiyosai kiyo?
26 Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqa
Qotei atraiyqajqa bem uysiqa aqa wau tamo naŋgi dego anainjrnaq uyeb.
Bem di getento. Di atra tamo naŋgo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a
dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji. Niŋgi anjam di
sisiyosai kiyo?”
27 Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo naŋgi atosai. A tamo
naŋgi qa are qalsiq yori bati atej.
28 E Tamo Aŋgro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa
Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo baŋ qandamyej qaji di boletej

1 Olo yori bati bei Yesus a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa tamo bei baŋ
qandamyej qaji a di sonaq unej.
2 Onaqa Farisi naŋgi Yesus koqyoqneb. Naŋgi are qaleb, “Yesus a yori bati
qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa
naŋgi Yesus koqyoqneb.
3 Onaqa Yesus a tamo baŋ qandamyej qaji di minjej, “Ni tigelosim au.”
4 Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi
naŋgi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge
yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas
di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi
marqo? Niŋgi na merbiy.” Onaqa Farisi naŋgi kamba olo anjam bei Yesus
minjosai. Naŋgi mequmesoqneb.
5 Naŋgo are geteŋnjresoqnej deqa Yesus a naŋgi koqnjrej. Osiqa naŋgi qa
minjiŋ oqetonaqa tamo baŋ qandamyej qaji di minjej, “Ni ino baŋ waiy.”
Degsi minjnaqa aqa baŋ waiyonaq boleej.
6 Onaqa Farisi naŋgi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo naŋgi
ti koba na koroosib naŋgi kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Yesus dauryoqneb

7-8 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti tigelosib tamo uŋgasari kalil naŋgi uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi endegsib queb, “Yesus a maŋwa gargekoba yeleŋeqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di korooqneb. Galili sawa naŋgi ti Judia sawa naŋgi ti Jerusalem qure naŋgi ti Idumia sawa naŋgi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji naŋgi ti Tair qure ti Saidon qure ti naŋgi kalil beleŋosib Yesus aqaq di korooqneb.

9 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Qobuŋ bei atib soqnem. Tamo uŋgasari naŋgi bosib e jujuŋbaib deqa e qobuŋ gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa aŋgro naŋgi qobuŋ bei atnab soqnej. Naŋgi degyeb. Di kiyaqa?

10 Yesus a nami tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil naŋgi aqa areq boqnsibqa naŋgo baŋ aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujuŋyoqneb.

11 Tamo mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge naŋgi na Yesus unoqnsib aqa siŋgaq di siŋga pulutoqnsib leleŋoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Ŋiri.”

12 Degsib minjeqnabqa a naŋgi siŋgila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Niŋgi ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 naŋgi giltnjrej

13 Onaqa Yesus a dena walwelosiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa naŋgi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnqab.” A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei naŋgi metnjrnaqa aqa areq beb.

14 Bonabqa a na tamo 12 naŋgi giltnjrej. Naŋgi a ombla sqajqa deqa ti a na naŋgi qariŋnjrimqa naŋgi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti naŋgi giltnjrej.

15 Naŋgi na mondor uge uge tamo uŋgasari naŋgo jejamuq dena winjrqajqa deqa ti naŋgi giltnjrej.

16 Tamo 12 giltnjrej qaji naŋgo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej.

17 Bei Sebedi aqa ŋiri Jems aqa was Jon wo. Naŋgo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.”

18 Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa ŋiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom naŋgi winjrqajqa maroqnej qaji.

19 Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji.

Tamo qudei naŋgi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa siŋgila na waueqnu”

20 Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi olo bosib korooqneb. Deqa aqa aŋgro naŋgi ti iŋgi uyqa bati saiinjrej.

21 Yesus aqa was naŋgi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Naŋgi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

22 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji naŋgi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge naŋgo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Siŋgila dena Yesus na mondor uge naŋgi winjreqnu.”

23 Onaqa Yesus a naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge naŋgi kiyersim winjrqas? Di keresai.

24 Tamo naŋgi qure qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi koba na geregere sqa keresai.
25 Tamo naŋgi tal qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi dego koba na geregere sqa keresai.
26 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge naŋgi jeutnjrsim winjrqas di aqa siŋgila koboosim aqa wau uloŋqas.
27 "Tamo bei a tamo siŋgila koba bei aqa tal gogetosim aqa iŋgi iŋgi kalil bajiŋqa keresai. A mati tamo siŋgila di sil na tontim soqnimqa di aqa iŋgi iŋgi kalil bajiŋqas. Tontqasai di aqa iŋgi iŋgi bajiŋqa keresai.
28 "E bole merŋgwai. Tamo uŋgasari naŋgo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo uŋgasari naŋgi misiliŋ anjam mareqnub une di dego Qotei na kobotetnjrqas.
29 Ariya tamo a Mondor Bole misiliŋyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas."
30 Yesus na dal anjam qalie tamo naŋgi anjam degsi minjrej. Di kiyaqa? Naŋgi maroqneb, "Yesus a mondor uge ti."

Yesus a marej, "Ijo ai ijo was naŋgi tal qabe?"

31 Onaqa Yesus aqa was naŋgi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa naŋgi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, "Iga Yesus qa bonum. Deqa niŋgi a minjib endeq bem."
32 Onaqa tamo uŋgasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji naŋgi na Yesus minjeb, "Ino was naŋgi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub."
33 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ijo ai ijo was naŋgi tal qabe?"
34 Degsi minjrsiqa tamo uŋgasari aqa areq di awesoqneb qaji naŋgi koqnjrsiqa minjrej, "Niŋgi segi ijo ai ijo was naŋgi.
35 Niŋgi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole."

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

1-2 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiqa qobuŋ bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.
A na yawo anjam bei endegsi minjrej,
3 "Niŋgi quiy. Tamo bei a gilsiqa aqa iŋgi wauq di saga yago breiyeleŋej.
4 Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleŋeb. Ainabqa qebari naŋgi bosib uyekriteb.
5 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleŋeb. Mandam di guma meniŋ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyeleŋosib urur oqoqujateb.
6 Naŋgo jirim tulaŋ guma aiyosai deqa seŋ oqsiq kaŋkaŋonaqa naŋgi laosib moreŋeb.
7 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleŋeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.
8 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulaŋ gargekoba ateleŋeb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100."
9 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, "Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Yesus a kiyaqa tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam minjroqnej?

10 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiqa a
segi sonaqa aqa aŋgro 12 naŋgi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji naŋgi
ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa
nenemyeb.
11 Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo
uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru
uliejunu. Di Qotei na babtimqa ijo aŋgro niŋgi segi utru qalieqab. Ariya tamo
uŋgasari qala qalaq di unub qaji naŋgi yawo anjam segi minjroqnqai.
12 Deqa naŋgi ŋam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqasai.
Naŋgi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqasai dego.
Deqa naŋgi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a naŋgo une
kobotetnjrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

13 Osiqa Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo
anjam maronum di aqa utru niŋgi poiŋgosai e? Dego di niŋgi kiyersib ijo
yawo anjam kalil qa poiŋgwas?
14 Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej.
15 Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari naŋgi bosib uyekriteb di aqa
utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam
di naŋgo are miligiq di soqnimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqas.
Qotei na naŋgo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.
16 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu.
Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib tulaŋ areboleboleinjrimqa anjam
di oqujatosib naŋgo areq atqab.
17 Ariya anjam di naŋgo are miligiq tulaŋ guma aiyosai. Deqa sokiñala
Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo qudei na bosib naŋgi gulbe enjrsib
ugeugeinjrqab. Yimqa naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di naŋgi olo
ulontqab.
18-19 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi
unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna naŋgi olo
mandam qa iŋgi iŋgi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnqajqa are prugn-
jroqnqas. Yimqa kumbra dena naŋgi gisaŋnjrsim Qotei aqa anjam naŋgo are
miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge naŋgi gei bole atosaieqnub dego
kere.
20 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru
endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib naŋgo are miligiq di
geregere ojsib siŋgilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di naŋgo are miligiq di saga
bul tulaŋ kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim puloŋamqa guwe na kabutqasai

21 Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim puloŋamqa guwe
na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwaŋesqas.
22 Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra
kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas.
23 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”
24 Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam niŋgi queqnub qaji di geregere quo-
qniy. Niŋgi geregere quoqnqab kere dego Qotei a kamba powo eŋgoqnqas.
Osim olo powo tulaŋ koba eŋgoqnqas.

25 Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya
tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyim
a laŋa sqas."

Saga yago naŋgi segi oqeleŋeqnub

26 Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjr-
sim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu
dego kere.
27 Tamo di a qolo ŋeioqnsiqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walweleqnu. A
kumbra degyeqnaqa saga yago naŋgi segi kokitoqnsibqa oqeleŋeqnub. Saga
yago naŋgi kiyersib oqeleŋeqnub di tamo a qaliesai.
28 Mandam a segi waueqnaqa saga yago naŋgi kokitoqnsibqa baŋgateqnub.
Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnub.
29 Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giŋgeŋyosim oqas."

Sis yago qa yawo anjam

30 Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjr-
sim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru niŋgi geregere poiŋgwajqa
deqa yawo anjam bei endegsi merŋgwai.
31-32 Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis
yago naŋgi tulaŋ kiñilala kas yago bul. Iŋgi iŋgi qudei naŋgo yago kokba yala.
Sis yago naŋgi tulaŋ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq
di yagimqa bunuqna a oqsim tulaŋ kobaqujaqas. Osim ŋam qudei bunjrsim
dani kokba ateleŋqas. Amqa qebari naŋgi bosib aqa waburq di awoeleŋqab."

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

33 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej.
Naŋgi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej.
34 A anjam bei minjrosaioqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo se-
gitoqnsiqa aqa segi aŋgro naŋgi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq
minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

35 Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, "Iga gilsim
ya agu taqal beiq di brantqom."
36 Degsi minjrsiqa naŋgi koba na tamo uŋgasari kalil naŋgi uratnjrsibqa
qobuŋ na gileqnabqa tamo qudei naŋgi dego naŋgo qobuŋ osib Yesus dau-
ryosib giloqneb.
37 Yesus aqa aŋgro naŋgi ti qobuŋ na gileqnabqa jagwa tulaŋ koba tigelosiq
ya korkortosiqa qobuŋ qaloqnsiqa mormaŋ miligiq aiyeqnaqa ya maqej.
38 Yesus a nami qobuŋ bunuq di gate kuluŋ atsiqa ŋeisiq qambumtej. Deqa
aqa aŋgro naŋgi tulaŋ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, "O
Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?"
39 Onaqa Yesus a tigelosiqa jagwa ti ya ti siŋgila na minjrej, "Niŋgi laoiy."
Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej.
40 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, "Niŋgi kiyaqa ulaosib
e qa yala poiŋgosai?"
41 Onaqa aqa aŋgro naŋgi olo tulaŋ ulaugetosib segi segi maroqneb, "Yesus
a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam qusib laonub?"

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

1 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di
brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.
2 Tiryosib Yesus a qobuŋ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub
ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na
ojeleŋo qaji.
3 A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ŋeioqnej. A tamo siŋgila koba. Tamo
bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego.
4 Bati gargekoba tamo qudei naŋgi aqa siŋga ti baŋ ti sil kokba na tonteqn-
abqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai.
5 A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaŋ leleŋoqnsiqa aqa
segi jejamu meniŋ na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.
6-8 Deqa a isaq na ŋam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiqa aqa
siŋgaq di siŋga pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minjej, “O mondor
uge, ni tamo di uratosim ulaŋ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulaŋ
leleŋosiqa siŋgila na pailosiq Yesus minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa
Ŋiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatiŋ
ebaim.”
9 Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemy-
onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulaŋ gargekoba
tamo endi aqa jejamuq di unum.”
10 Osiqa siŋgila na pailosiq Yesus minjej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”
11 Bati deqa bel tulaŋ gargekoba naŋgi mana goge dia suwaroqneb.
12 Deqa mondor uge naŋgi na Yesus minjeb, “Ni iga qariŋgimqa iga bel
naŋgo jejamuq gileleŋqom.”
13 Mondor uge naŋgi degsib Yesus minjnabqa a na naŋgi odnjrnaqa tamo di
uratosibqa bel naŋgo jejamuq gileleŋeb. Gilnabqa bel kalil naŋgi gurgurosib
botau dena prugeleŋosib yaq aisib ya uysib moreŋeb. Bel moreŋeb qaji naŋgi
sisiyeb 2,000.
14 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo naŋgi kumbra di unsibqa jaraiyosib
qure miligiq aisib tamo uŋgasari kalil naŋgi sainjroqnsib laqneb. Gamq di
dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo uŋgasari naŋgi kumbra di unqajqa
beb.
15 Bosib Yesus aqa areq di koroosib ŋam ateb di tamo nami mondor uge
ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsiq awesonaq uneb. Unsib tulaŋ
ulaugeteb. Di kiyaqa? Mondor uge tulaŋ gargekoba nami tamo di aqa
jejamuq di soqneb deqa.
16 Onaqa tamo naŋgo ŋamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb
qaji naŋgi bel qa ti mondor uge qa ti tamo uŋgasari naŋgi sainjrnab queb.
17 Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”
18 Onaqa Yesus a qobuŋ gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na
mondor uge uge winjretej qaji a siŋgila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.”
19 Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim
Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulaŋ boledamu emqo deqa ino was
naŋgi sainjre.”
20 Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulaŋ boledamu
yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo uŋgasari kalil
naŋgi sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqnaqa naŋgi aqa anjam quoqnsib tulaŋ
prugoqneb.

Uŋa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo aŋgro moiyej qaji a tigeltej

21 Onaqa Yesus a olo qobuŋ gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobuŋ
tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba bosib
aqaq di korooqneb.
22-23 Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a wal-
welosiq Yesus unsiqa aqa areq bosiqa siŋga pulutosiqa siŋgila na pailyosiq
minjej, “O Tamo Koba, ijo aŋgro sebiŋ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino baŋ
aqa jejamuq di atimqa a olo boleosim ŋambile sqas.”
24 Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa a dauryosiq gileqnaqa tamo uŋgasari
tulaŋ gargekoba naŋgi dego naŋgi aiyel daurnjrsib jujuŋosib giloqneb.
25 Gileqnabqa naŋgo ambleq di uŋa bei ma ti soqnej qaji a naŋgi daurnjrsiq
giloqnej. Uŋa di a nami bai na unej leŋ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12
uratej.
26 Yu qaŋgra tamo gargekoba naŋgi nami a boletqa yeqnab a
jaqatiŋkobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiqa silali koba urateqnaqa naŋgi
aqa jejamu gereiyeqnabqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej.
27-28 Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi baŋ na
ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa
baŋ waiyosiq aqa gara mutu ojej.
29 Ojnaqa aqa leŋ aiyoqnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu
qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqo.”
30 Onaqa Yesus a poiyej, “Siŋgila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi
poiyonaqa bulosiq tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba soqneb qaji naŋgi unjrsiqa
nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojqo?”
31 Degsi nenemnjrnaqa aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “Ni kiyaqa degsi
nenemonum? Ni une. Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi ni daurmosib
jujuŋmejunub.”
32 Onaqa Yesus a uŋa gara mutu ojej qaji di unqajqa ŋam atoqnej.
33 Onaqa uŋa di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa
ŋam ateqnu.” A degsi qalieosiqa tulaŋ ulaugetosiq are toŋtoŋyonaqa jiŋga na
bosiq Yesus aqa areq di siŋga pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino
gara mutu ojonum.”
34 Onaqa Yesus na minjej, “O uŋa, ni ino areqalo e qa siŋgilatosim ijoq
bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”
35 Yesus a uŋa degsi minjeqnaqa tamo qudei naŋgi Jairus aqa talq dena
bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib naŋgi na Jairus minjeb, “Uŋgum. Ino
aŋgro a nami moiqo. Deqa ni na Qalie Tamo a laŋa wau koba yaim. Uratim
aiyem.”
36 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa
ino areqalo siŋgilatime.”
37-39 Degsi minjsiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi a dauryqa saidnjrsiqa Jems
aqa was Jon wo Pita ombla naŋgi segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di
branteb. Brantosib Yesus a ŋam atej di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi qatroŋ
koba yoqnsib akam murqumyeqnab unjrej. Unjrsiqa tal gogetosiqa minjrej,
“Niŋgi kiyaqa qatroŋ koba yoqnsib akameqnub? Aŋgro di a moiyosai. A laŋa
ŋeisiq qambumtejunu.”
40 Degsi minjrnaqa naŋgi Yesus kikiyeb. Naŋgi qalieeb, “Aŋgro a nami
moiyoboletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a naŋgi
kalil minjrej, “Niŋgi sasaloiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi sasalonabqa Yesus a
aŋgro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi aŋgro qalub naŋgi dego joqsiqa
aŋgro aqa warum miligiq gilej.

41 Gilsiq aŋgro aqa baŋ titosiqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O aŋgro, ni tigel.”
42 Degsi minjnaqa aŋgro di a olo ŋambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Aŋgro aqa wausau 12. Onaqa naŋgi kalil Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugeb.
43 Onaqa Yesus a naŋgi siŋgila na endegsi minjrej, “Niŋgi ijo maŋwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiqa marej, “Niŋgi aŋgro endi iŋgi anaiyiy.”

6

Yesus aqa qure utru naŋgi aqa anjam quetosai

1 Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa aŋgro naŋgi joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.
2 Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa tamo uŋgasari gargekoba sonabqa tigelosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa anjam qusibqa tulaŋ prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam siŋgila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq maŋwa endeqaji babteleŋeqnu?
3 Iga qalie, a laŋa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa ŋiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na naŋgo was. Aqa jaja kalil naŋgi agi iga koba na endi unum.” Tamo uŋgasari naŋgi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb.
4 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”
5 Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa aqa segi qure utruq di maŋwa bei yqajqa keresaiiyej. A tamo quja quja segi naŋgo gateq di aqa baŋ atnaqa naŋgo ma koboej.
6 Aqa segi qure utru naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi wau enjrej

Onaqa Yesus a walwelosiqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.
7 Osiqa bati bei a na aqa aŋgro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa naŋgi tamo uŋgasari naŋgo jejamuq na mondor uge uge winjroqnqajqa deqa siŋgila enjrej. Osiqa minjrej, “Niŋgi aiye aiyel giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy.
8 Niŋgi iŋgi iŋgi osib gilaib. Iŋgi uyo bei aib. Nuŋgo qaquŋ aib. Silali osib gilaib. Toqoŋ segi osib walweliy.
9 Siŋga tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiyel aib.”
10 Osiqa minjrej, “Niŋgi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy.
11 Tamo bei na niŋgi gereiŋgwa uratimqa kiyo nuŋgo anjam quqwa asgiyimqa kiyo niŋgi qure di uratqa oqnsib nuŋgo siŋga tatal tumbrum butuyoqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ”

12 Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi degsi minjrsiq qariŋnjrnaqa naŋgi qure
qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo uŋgasari naŋgi en-
degsib minjroqneb, “Niŋgi are bulyiy.”
13 Osib mondor uge uge naŋgi winjroqnsibqa tamo uŋgasari naŋgo gateq di
goreŋ bilenteqnabqa naŋgo ma saioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

14 Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa ñam mare mare laqnabqa Mandor Herot a
quej. Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon
yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa siŋgila osiqa maŋwa
endeqaji babteleŋeqnu.”
15 Onaqa tamo qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa
qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami
soqneb deqaji bei.”
16 Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami
kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”
17-18 Herot a nami aqa was Filip aqa ŋauŋ Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon
yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uŋa em di kumbra
bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot
a Jon qa minjiŋ oqetonaqa aqa qaja tamo qudei naŋgi qariŋnjrnaqa gilsib Jon
ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.
19 Bati deqa Herot aqa ŋauŋ a Jon qa tulaŋ ŋiriŋugetej deqa a na Herot
waiŋyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moiyem.” Yeqnaqa Herot na saidy-
oqnej.
20 Di kiyaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A
endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei
aqa tamo tiŋtiŋ.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam
quoqnej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulaŋ
arearetoqnej.
21 Ariya bati bei Herot aqa ŋauŋ a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej.
Herot aqa ŋambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa
qaja tamo naŋgo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo naŋgi ti metnjrnaq
bosib aqa talq di koroeb.
22 Koroosib iŋgi uyeqnabqa Herot aqa ŋauŋ aqa aŋgro sebiŋ a warum
miligiq bosiqa naŋgi lou tuetnjreqnaqa naŋgi a unsibqa tulaŋ areboleboleinjrej. Deqa Herot na aŋgro sebiŋ di minjej, “Ni ijo iŋgi kiye oqajqa merbqam e
ni emqai.”
23 Osiqa aqa anjam di olo siŋgilatosiqa minjej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na
potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”
24 Onaqa aŋgro sebiŋ a gilsiqa aqa ai nenemyej, “E iŋgi kiye qa Herot
minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.”
25 Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiqa Herot minjej, “Ni Jon yansnjro
qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”
26 Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulaŋ gul-
bekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil naŋgo ulatamuq di marsiq
siŋgilatej qaji deqa are qalsiq aŋgro sebiŋ di saidyqa uratej.
27-28 Osiqa aqa qaja tamo bei qariŋyosiqa minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro
gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiqa tonto talq di Jon aqa kakro
gentosiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq aŋgro sebiŋ di yej. Yonaqa a na
osi gilsiqa aqa ai yej.

29 Onaqa bunuqna Jon aqa aŋgro naŋgi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa
osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 naŋgi iŋgi anainjrej

30 Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi olo aqa areq di koroosib
kumbra kalil naŋgi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil naŋgi palontoqneb qaji
deqa ti Yesus saiyoqneb.
31 Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi gile be eqnab Yesus aqa
aŋgro naŋgi ti iŋgi uyqa bati saiinjrej. Deqa a na naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi
tigeliy. Iga tamo uŋgasari naŋgi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala
aqaratqom.”
32 Degsi minjrsiqa aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na qobuŋ gogetosib wadau
sawaq gileb.
33 Naŋgi qobuŋ na gileqnabqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus unsibqa aqa
ulatamu poinjrnaqa naŋgo qure qureq na tigelosib siŋga na gurgurosib gilsib
Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb.
34 Onaqa Yesus a qobuŋ na gilsiq tiryosiqa ŋam atej di tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba naŋgi nami tiryqa sawaq di tariŋesonab unjrej. Naŋgi kaja bul
mandor saiqoji. Deqa Yesus a naŋgi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba
minjroqnej.
35 Onaqa seŋ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib
minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seŋ aiqo. Qoloqas.
36 Deqa ni na tamo uŋgasari naŋgi minjrimqa qure qureq gilsib dia iŋgi
uysib ŋereŋqab.”
37 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi na iŋgi anainjriy.” Degsi minjrnaqa
naŋgi na kamba minjeb, “Iga kiyersim iŋgi anainjrqom? Iga 200 kina qabe
na osimqa iŋgi awaiyosim naŋgi anainjrqom?”
38 Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Niŋgi iŋgi gembub unu? Niŋgi gilsib uniy.”
Onaqa naŋgi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”
39 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi minjrej, “Niŋgi qur segi segi
yosibqa ñiŋq di awoeleŋoiy.”
40 Onaqa naŋgi kalil dedegsib awoeb. Qudei naŋgi qur segi segi 100
awoeleŋeb. Qudei naŋgi qur segi segi 50 awoeleŋeb.
41 Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laŋ goge tarosiq
Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi enjrsiqa
minjrej, “Bem endi jeisib tamo uŋgasari naŋgi anainjriy.” Osiqa qe aiyel
dego giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi enjrsiqa minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo
uŋgasari naŋgi anainjriy.” Degsi minjrnaqa naŋgi bem ti qe ti osi giloqnsibqa
tamo uŋgasari naŋgi jeisib anainjreqnab uyoqneb.
42 Uynab kalil menetnjrej.
43 Onaqa iŋgi oto uratelеŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro naŋgi na koroiyosib
gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej.
44 Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji naŋgi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya baŋgaq na walwelej

45 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi qobuŋ gogetosib
namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo uŋgasari naŋgi
minjritqa naŋgo qure qureq jaraiyoqnib e bqai.”

46 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi namoosib qobuŋ na gileqnabqa Yesus na
tamo uŋgasari naŋgi minjrnaq jaraiyeqnabqa a segi Qotei pailyqa marsiq
manaq oqej.
47-50 Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa aŋgro naŋgi
qobuŋ na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkor-
tosiqa naŋgi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya baŋgaq na walwelosiqa
aqa aŋgro naŋgi daurnjrsiq gilej. Gilsiq naŋgi jojomnjrsiq buŋnjrqa laqnaqa
ŋam ateb di Yesus a ya baŋgaq na walwelosiq naŋgoq beqnaqa unsib mareb,
“Di buga beqnu.” Osib tulaŋ ulaugetosib leleŋkobaeb. Onaqa Yesus na
minjrej, “Nuŋgo are siŋgilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”
51-52 Degsi minjrsiqa qobuŋ gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa aŋgro
naŋgi tulaŋ prugugeteb. Di kiyaqa? Naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsib utru
geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 naŋgi iŋgi anainjrej
maŋwa di dego aqa aŋgro naŋgi unsib poinjrosai. Naŋgo are geteŋnjresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba naŋgi boletnjroqnej

53 Ariya Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq
di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.
54-55 Tiryonabqa qure deqaji naŋgi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjr-
naqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo
uŋgasari naŋgi minjroqneb. Minjreqnab quoqnsib naŋgo ma tamo naŋgi
saperaq di ateleŋoqnsib qoboiyoqnsib Yesus aqa areq osi beleŋeqnab a na
naŋgi boletnjroqnej.
56 A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo
uŋgasari naŋgi a unoqnsibqa tamo ma ti naŋgi joqoqnsib naŋgo qure ambleq
di atoqnsib endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, naŋgi ino gara mutu segi
ojibqa naŋgo ma saioqnqas.” Onaqa Yesus a naŋgi odnjreqnaqa ma tamo
kalil naŋgi aqa gara mutu ojoqneb. Ojeqnab naŋgo ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma naŋgo kumbra qa ti marej

1 Onaqa Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo qudei ti naŋgi Jerusalem dena
bosibqa Yesus aqa areq di koroeb.
2 Koroosib ŋam ateb di Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi baŋ yansosaisosib laŋa
iŋgi uyeqnab unjreb.
3 Farisi naŋgo kumbra agiende. Bati gaigai naŋgi iŋgi uyqa oqnsib mati
baŋ yanseqnub. Naŋgi baŋ yansqasai di naŋgi iŋgi uyqasai. Juda kalil naŋgi
kumbra degyeqnub. Di naŋgo moma naŋgo kumbra dauryeqnub.
4 Naŋgi iŋgi qariŋyo sawaq dena boqnsibqa iŋgi uyqa oqnsib mati naŋgo
jejamu geregere yanseqnub. Naŋgi naŋgo jejamu yansqasai di naŋgi iŋgi
uyqasai. Naŋgi kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Naŋgo ya gambaŋ, ya
nobu, web dego mati geregere yaneleŋoqnsib iŋgi uyeqnub. Kumbra di
naŋgo moma naŋgoq dena eleŋosib dauryeqnub.
5 Deqa bati di Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Yesus nenemyeb,
“Ino aŋgro naŋgi kiyaqa gago moma naŋgo kumbra gotraŋyeqnub? Agi naŋgi
iŋgi uyqa oqnsib mati baŋ yansosaisosib laŋa uyeqnub.”
6 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi anjam maro
aiyelteqnub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere niŋgi qa anjam
endegsi neŋgreŋyej, ‘Tamo naŋgi di naŋgo medabu na ijo ñam soqteqnub.
Ariya naŋgo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

7 Naŋgi laŋa babaŋ na e qa loueqnub. Osib mandam tamo naŋgo dal anjam
palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’
8 Aisaia a anjam degsi neŋgreŋyej. Aqa anjam di bole. Agi niŋgi Qotei aqa
dal anjam gotraŋyoqnsibqa olo mandam tamo naŋgo dal anjam dauryqajqa
tulaŋ siŋgilaeqnub.”
9 Yesus na Farisi naŋgi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Niŋgi Qotei aqa
dal anjam gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo segi moma naŋgo kumbra dauryeqnub.
10 Moses a marej, ‘Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa naŋgo
anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu naŋgi misiliŋnjrimqa a qalib
moiyem.’ Moses a degsi marej.
11 Ariya niŋgi mareqnub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo iŋgi qa
truquamqa a na minjqas, “Ijo iŋgi iŋgi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E
ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’
12 A degsi minjqas di niŋgi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu naŋgi
aqaryainjraiq.’ Niŋgi degsib marqab.
13 Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo
segi moma naŋgo kumbra dauryeqnub. Niŋgi kumbra deqaji gargekoba
yeqnub.”

Iŋgi kiye na tamo a jiga yeqnu?

14 Yesus a Farisi naŋgi anjam degsi minjrsiqa olo tamo uŋgasari kalil naŋgi
metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Niŋgi kalil ijo anjam endi geregere
qusib poiŋgem.
15 Tamo bei a iŋgi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Iŋgi uge
uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.
16 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”
17 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a naŋgi
uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa aŋgro naŋgi na
aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.
18-19 Nenemyonabqa minjrej, “Niŋgi dego ijo yawo anjam di aqa utru
poiŋgosai e? Niŋgi quiy. Tamo naŋgi iŋgi uyeqnabqa aisiq meneq di unu.
Meneq dena bi talq di waiyeqnub. Iŋgi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa
bi aniq aiqo koboqo. Deqa iŋgi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam
dena a iŋgi uyo kalil jiga saiqoji qa marej.
20 Osiqa aqa aŋgro naŋgi olo minjrej, “Iŋgi uge uge tamo aqa miligiq na
oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.
21 Di kiyaqa? Iŋgi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Iŋgi uge
uge di agi ubtosiy merŋgwai. Areqalo uge uge, uŋa qa laoqa, bajiŋoqa, tamo
qaloqa,
22 was aqa ŋauŋ anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge
yoqa, gisaŋoqa, laŋa laŋa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam
soqtoqa, nanari kumbra yoqa.
23 Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo
jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji uŋa a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej

24 Onaqa Yesus a dena tigelosiqa walwelosiq Tair qure naŋgo sawaq gilej.
Tamo naŋgi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiqa a
uliesqa keresai. Tamo qudei naŋgi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo.
A talq di unu.”

25 Degsib marnabqa unа bei a qusiqa aqa aŋgro sebiŋ a mondor uge ti
soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiqa aqa areq di siŋga pulutej.
26 Unа di a Grik qaji. A Juda unа sai. A Siria sawaq di ŋambabej. A Fonisia
qure qaji. A Yesus aqa areq di siŋga pulutosiq a waiŋyoqnsiqa minjoqnej, “Ni
na mondor uge di wiyimqa a ijo aŋgro uratosim ulaŋqas.”
27 Onaqa Yesus na minjej, “Iga aŋgro du du naŋgi mati iŋgi anainjrim uyib
menetnjrqas di kumbra bole. Iga aŋgro du du naŋgo iŋgi yainjrsim olo bauŋ
naŋgi anainjrqom di kumbra bolesai.”
28 Onaqa unа dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum.
Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Aŋgro du du naŋgi iŋgi uyeqnabqa
iŋgi ñeŋgi ululoŋeqnaqa bauŋ naŋgi dego uyeqnub.”
29 Onaqa Yesus na minjej, “O unа, ni kere maronum. Ni degsi maronum
deqa ni gilime. Mondor uge a ino aŋgro uratosiq ulaŋqo.”
30 Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiqa ŋam atej di mondor uge a nami aqa
aŋgro uratonaqa a bijalq di ŋeiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteŋo meŋ siŋgilaej qaji di Yesus na boletej

31 Onaqa Yesus a Tair qure naŋgo sawa uratosiqa Saidon qure ambleq na
walwelosiqa Dekapolis sawaq gilsiqa Galili ya aguq di brantej.
32 Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteŋo meŋ
siŋgilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino baŋ
aqa gateq di atimqa a boleqas.”
33 Onaqa Yesus a tamo di osiqa tamo unŋgasari naŋgi uratnjrsiq a segi sosiqa
aqa baŋ gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiqa aqa segi maul osiqa tamo
di aqa meŋ toŋyetej.
34 Osiqa laŋ tarosiqa are tulaŋ gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej,
“Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”
35 A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa meŋ dego boleej.
Boleonaqa a anjam bole maroqnej.
36 Onaqa Yesus na tamo unŋgasari naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi kumbra
unonub endi tamo qudei naŋgi ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa naŋgi
aqa anjam di quetosai. Naŋgi giloqnsibqa Yesus aqa maŋwa deqa mare mare
laqneb.
37 Mare mare laqnabqa tamo gargekoba naŋgi quoqnsib tulaŋ prugoqnsib
maroqneb, “Maŋwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a
na tamo dabkala geteŋnjro qaji naŋgi boletnjreqnaqa naŋgo dabkala olo
waqeqnaqa naŋgi anjam queqnub. Tamo meŋ siŋgilainjro qaji naŋgi dego
gereinjreqnaqa naŋgi anjam bole mareqnub.”

8

Yesus a tamo 4,000 naŋgi iŋgi anainjrej

1 Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo unŋgasari tulaŋ
gargekoba naŋgi olo aqa areq di korooqneb. Naŋgi iŋgi saiqoji. Deqa Yesus
na aqa aŋgro naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,
2 “Tamo unŋgasari naŋgi bati qalub e koba na soqneb naŋgi iŋgi saiqoji. Deqa
e naŋgi qa are ugeibqo.
3 Naŋgi qudei isaq na beb. Deqa e naŋgi mam ti suweinjritqa gamq di naŋgi
mam na lao uge.”
4 Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga
qabe na iŋgi osimqa tamo unŋgasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

5 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem
7 unu.”
6 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi minjrej, “Niŋgi kalil mandamq di
awoeleŋoiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi kalil mandamq di awoonabqa Yesus
na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro
naŋgi enjreqnaqa naŋgi na osi giloqnsibqa tamo uŋgasari naŋgi anainjreqnab
uyoqneb.
7 Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa
aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Qe endi dego tamo uŋgasari naŋgi anainjriy.” Degsi
minjrnaqa naŋgi na qe di osib tamo uŋgasari naŋgi jeisib anainjreqnab
uyoqneb.
8 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa iŋgi oto uratelеŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro
naŋgi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqeleŋej.
9 Tamo kalil iŋgi uyeb qaji naŋgi sisiyeb 4,000.
Onaqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi suweinjrnaqa naŋgo qure qureq
giloqneb.
10 Naŋgi gileqnabqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo joqsiqa koba na qobuŋ
gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi naŋgi Qotei aqa maŋwa bei unqajqa mareb

11 Onaqa Farisi naŋgi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a
ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisaŋyosib minjeb, “Ni Qotei aqa
maŋwa bei babtim iga unqom.”
12 Degsib Yesus minjnabqa a naŋgi qa are tulaŋ gulbeiyonaqa jagwa
titosiqa minjrej, “Niŋgi tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji kiyaqa e
Qotei aqa maŋwa bei laŋa babtit niŋgi unqajqa metbeqnub? Niŋgi quiy. E
Qotei aqa maŋwa bei niŋgi osorŋgwasai.”
13 Yesus a Farisi naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi uratnjrsiqa olo qobuŋ goge-
tosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

14 Bati deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole
qujai qobuŋ miligiq di soqnej.
15 Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niŋgi geregere ŋam
atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi naŋgo bem ti bulyimqa bem dena
tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulaŋ
kobaqujaqas.”
16 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi
maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”
17 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Niŋgi kiyaqa
bem osai deqa mareqnub? Kiyaqa niŋgi e qa poiŋgosai unu? Nuŋgo are
geteŋgejunu kiyo?
18 Niŋgi ijo siŋgila unoqnsib unosaibuleqnub. Niŋgi ijo anjam quoqnsib
quosaibuleqnub.
19 E nami bem 5 giŋgeŋyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menet-
njrnaqa niŋgi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqeleŋej?”
Onaqa naŋgi na Yesus minjeb, “Gumba 12.”
20 Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego giŋgeŋyosimqa tamo 4,000
anainjronam uynab menetnjrnaqa niŋgi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba
gembub jignab maqeleŋej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.”

21 Onaqa minjrej, “Niŋgi kiyaqa e qa poiŋgosai unu?”

Yesus a tamo ŋam qandimyej qaji boletej

22 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrsiqa koba na qobuŋ na gilsib
Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo
bei ŋam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino baŋ aqa
gateq di atimqa a olo boleosim ŋam poiyqas.”
23 Onaqa Yesus a tamo di aqa baŋ ojsiqa qure polomq osi gilsiqa aqa
ŋamdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa baŋ atsiqa nenemyej, “Ni
sawa unqa kere e?”
24 Onaqa a ŋam atsiqa marej, “E tamo naŋgi unjronum naŋgi ŋamtaŋ bul
anŋileqnub.”
25 Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ŋamdamuq di aqa baŋ atnaqa a ŋam atej
ŋamdamu bole suwaŋej. A sawa kalil geregere unej.
26 Onaqa Yesus na minjej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

27 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria
Filipai qure naŋgo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa aŋgro naŋgi
endegsi nenemnjrej, “Tamo uŋgasari naŋgi e qa kiyersib mareqnub?”
28 Onaqa naŋgi na minjeb, “Tamo qudei naŋgi mareqnub, ni Jon yansnjro
qaji. Qudei naŋgi mareqnub, ni Elaija. Qudei naŋgi mareqnub, ni Qotei aqa
medabu o tamo naŋgi nami soqneb deqaji bei.”
29 Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niŋgi segi e qa kiyersib mareqnub?”
Onaqa Pita na minjej, “Ni Kristus.”
30 Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi siŋgila na getent-
njrsiqa minjrej, “Niŋgi anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

31 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “E Tamo Aŋgro.
Bunuqna e jaqatiŋ koba oqai. Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti dal anjam
qalie tamo naŋgi ti e qoreibosib lubsib moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e
olo subq na tigelqai.”
32 Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqa
ŋiriŋtej.
33 Onaqa Yesus a bulosiqa aqa aŋgro naŋgi koqnjrsiqa Pita ŋiriŋtosiq minjej,
“Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni
mandam tamo naŋgo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di
merbonum.”
34 Osiqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi ti aqa segi aŋgro naŋgi ti
metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa
a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ŋamburbas qoboiyosim e
daurbem.
35 Tamo bei na aqa segi ŋambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya
tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi ŋambile uratqas
di a olo ŋambile bole oqas.
36 Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoŋ aqa segi
qunuŋ padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.
37 Aqa qunuŋ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuŋ olo
aqaryaiyosim a ŋambile sqas? Di keresai.
38 E Tamo Aŋgro. Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi Qotei
torei qoreiyoqnsib une atoqnsib laqnub. Deqa bini bati endi tamo bei a e

qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondoŋ e ijo Abu aqa riaŋ na ti aqa laŋ aŋgro naŋgo riaŋ na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas."

9

1 Osiqa Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, "E bole merŋgwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji naŋgi moreŋosaisoqnibqa Qotei a siŋgila ti bqas. Bosim naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba soqnim naŋgi unqab."

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa aŋgro qalub naŋgi unobeiteb

2 Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na Jon na naŋgi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq naŋgi unobeiteb.

3 Aqa gara dego tulaŋ puloŋosiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.

4-5 Onaqa Moses Elaija wo naŋgi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na naŋgi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo naŋgi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."

6 Yesus aqa aŋgro naŋgi tulaŋ ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di laŋa marej.

7 Onaqa laŋbi aisiqa naŋgi kabutnjrnaqa laŋbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq naŋgi queb, "Endi ijo Aŋgro qujai e na tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji. Niŋgi aqa anjam quetoqniy."

8 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi bulosib ŋam ateb di Yesus a segi naŋgi koba na sonab uneb. Naŋgi tamo bei unosai.

9 Onaqa naŋgi Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus na minjrej, "Maŋwa niŋgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Aŋgro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niŋgi na ubtosib minjroqnqab."

10 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, "Yesus a kiyaqa subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai." Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di naŋgo areqaloq di atnab soqnej.

11 Osib naŋgi Yesus minjeb, "Dal anjam qalie tamo naŋgi mareqnub, 'Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.' Anjam di kiyaqa degsib mareqnub?"

12 Onaqa Yesus na minjrej, "Naŋgo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo uŋgasari kalil naŋgo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye neŋgreŋq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo naŋgi na e Tamo Aŋgro kumbra uge ebibqa e jaqatiŋ koba oqai.

13 E niŋgi olo merŋgwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil naŋgi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa neŋgreŋyeb unu."

Yesus a aŋgro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

14 Onaqa Yesus na aqa aŋgro qalub naŋgi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib ŋam ateb di Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnab unjreb. Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi dego Yesus aqa aŋgro naŋgi kaiŋnjresonab unjreb.

15 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus unsibqa tulaŋ prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, bilaq bole."

16 Degsib minjnabqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi nenemnjrej, “Niŋgi naŋgi ti
anjam kiye na qoteqnub?”
17 Onaqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus
minjej, “O Qalie Tamo, e ijo aŋgro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa
deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu geteŋyejunu.
18 Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara
gijiriqtoqnsiqa tindaŋeqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino aŋgro
naŋgi minjronum, ‘Niŋgi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa naŋgi na
wiyqa yonub keresaiinjrqo.”
19 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Niŋgi tamo uŋgasari bini bati
endeqa unub qaji nuŋgo areqalo e qa siŋgilatosai bole sai. Bati gembub e
niŋgi koba na sosiyqa nuŋgo gulbe di qoboiyoqnqai? Aŋgro mel di ijo areq
osi boiy.”
20 Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa aŋgro di qunjimyon-
aqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.
21 Onaqa Yesus na aŋgro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degeso-
qnej?” Onaqa minjej, “A aŋgro kiñala qa degesoqnej agi bini unu.
22 Mondor uge na a qalsim moiyotqa oqnsiqa bati gaigai a ŋamyuwoq o yaq
waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.”
23 Onaqa Yesus na minjej, “ ‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa
aqa areqalo siŋgilatqas di a kumbra kalil yqa kere.”
24 Onaqa tamo dena leleŋosiqa Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo
siŋgilatonum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa
e geregere ijo areqalo ni qa siŋgilatqai.”
25 Onaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi gurgur ti bosib Yesus aqa areq
di koroeqnabqa Yesus a naŋgi unjrsiqa mondor uge di ŋiriŋtosiq minjej, “Ni
mondor uge. Ni na aŋgro di aqa dabkala getentonum. Ni aqa medabu dego
getentonum. Deqa ni aŋgro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.”
26 Degsi minjnaqa mondor uge a leleŋkobaosiqa aŋgro di siŋgila na qun-
jimyosiqa a uratosiq ulaŋej. Ulaŋonaqa aŋgro di a moiyobulosiqa ŋeiesonaqa
tamo qudei naŋgi unsib mareb, “A moiqo.”
27 Onaqa Yesus na aŋgro di aqa baŋ titonaqa a boleosiq tigelej.
28 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga
kiyaqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?”
29 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei
pailyoqniy. Dena qujai niŋgi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na
sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

30 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib
Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo uŋgasari naŋgi a qa
qalieaib deqa naŋgi uliosib giloqneb.
31 Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam endegsi minjrej,
“E Tamo Aŋgro. Jeu tamo naŋgi na e ojsibqa tamo qudei naŋgo baŋq di atib
lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”
32 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa
naŋgi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa aŋgro yai a ñam ti sqas?

33 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi nenemnjrej, “Niŋgi gamq di anjam kiye na qotoqnab?”
34 Onaqa naŋgi mequmosib soqneb. Di kiyaqa? Naŋgi gamq di Yesus aqa aŋgro yai a naŋgi kalil buŋnjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.
35 Onaqa Yesus a awoosiqa aqa aŋgro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil naŋgo kaŋgal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.”
36 Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa aŋgro kiñala bei osiqa naŋgo ambleq di tigeltosiqa olo soqoŋyosiqa naŋgi minjrej,
37 “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa aŋgro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qariŋbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo naŋgi iga jeutgosaieqnub di naŋgi iga koba na wau qujai

38 Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge naŋgi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”
39 Onaqa Yesus na minjej, “Niŋgi a saidyaib. A ijo ñam na maŋwa bei babtqas di a urur olo e misiliŋbqa keresai.
40 Tamo naŋgi iga jeutgosaieqnub di naŋgi iga koba na wau qujai.
41 Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

Niŋgi une torei uratiy

42 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aŋgro kiñala bei e qa aqa areqalo siŋgilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulaŋ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniŋ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.
43-44 Ino baŋ na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa baŋ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni baŋ geŋo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ŋambile gaigai sqam. Ariya ni baŋ aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas. Ŋamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas.
45-46 Ino siŋga na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa siŋga di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni siŋga geŋo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ŋambile gaigai sqam. Ariya ni siŋga aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas.
47 Ino ŋamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ŋamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni ŋamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ŋamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ŋamyuwoq waimqas.
48 Ŋamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Ŋamyuwoq di tamo naŋgo ambli bati gaigai sqab. Naŋgi moreŋqa keresai.”
49 Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo aŋgro kalil naŋgi jaqatiŋ oqnsib sqab. Atraiyo iŋgiq di bar atoqnsib ŋamyuwo na koiteqnub dego kere.
50 “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di iŋgi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere niŋgi bar bul sosibqa nuŋgo was naŋgi koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a uŋa uratqajqa anjam marej

1 Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal
beiq di soqnej. A di sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi bosib aqaq di
koroonabqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa
anjam plaltosiq minjroqnej.
2 Onaqa Farisi naŋgi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa
qusib naŋgi a ojqajqa deqa laŋa gisaŋyosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei
na aqa uŋa uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?”
3 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”
4 Onaqa naŋgi na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa ŋauŋ uratqa
osimqa pepa bei neŋgreŋyosim yosim di a uratqas.’ ”
5 Onaqa Yesus na minjrej, “Nuŋgo are geteŋgejunu deqa Moses a dal anjam
degsi neŋgreŋyosiq niŋgi eŋgej.
6 Ariya niŋgi quiy. ‘Tulaŋ nami Qotei a mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti
gereiyosiqa a tamo uŋa wo dego gereinjrej.
7-8 Deqa tamo bei na aqa ai abu naŋgi uratnjrsimqa aqa ŋauŋ wo beterosib
jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di neŋgreŋq di unu. Deqa tamo uŋa
wo naŋgi jejamu qujai sqab. Naŋgi olo jejamu aiyel sqasai.
9 Qotei na naŋgi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq.”
10 Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa aŋgro naŋgi aqa areq bosib
aqa anjam deqa nenemyeb.
11 Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa ŋauŋ uratosim olo uŋa bei
oqas di a na aqa ŋauŋ kumbra ugeq waiyqo.
12 Uŋa a dego aqa gumbuluŋ uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa
gumbuluŋ kumbra ugeq waiyqo.”

Aŋgro du du naŋgi Yesus aqa areq beb

13 Onaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi naŋgo aŋgro du du joqsib Yesus na
aqa baŋ naŋgo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa
Yesus aqa aŋgro naŋgi na saidnjrsib minjreb, “Nuŋgo aŋgro du du naŋgi joqsib
endeq baib.”
14 Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi ŋiriŋtnjrsiqa minjrej,
“Aŋgro du du naŋgi uratnjrib ijo areq beb. Naŋgi saidnjraib. Tamo uŋgasari
naŋgi aŋgro du du deqaji bul sqab di Qotei a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi
taqatnjrqas.
15 E bole merŋgwai. Tamo naŋgi aŋgro du du bul sqasai di Qotei na naŋgi
osim taqatnjrqasai. Deqa a naŋgo Mandor Koba sqasai dego.”
16 Osiqa Yesus na aŋgro du du naŋgi di soqoŋnjrsiqa aqa baŋ naŋgo gateq di
atetnjrsiqa naŋgi qa Qotei pailyej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

17 Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur
ti aqa areq bosiqa aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo
Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ŋambile gaigai sqai?”
18 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaqa e tamo bole qa merbonum?
Qotei a segi qujai tamo bole.
19 Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim
moiyotaim. Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim. Ni bajiŋaim. Ni tamo bei

aqa jejamu laŋa gisaŋyaim. Ni was bei aqa iŋgi iŋgi laŋa gisaŋ na yaiyaim. Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa naŋgo anjam dauryoqne.' "
20 Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, "O Qalie Tamo, e aŋgro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum."
21 Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalaiyosiq minjej, "Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino iŋgi iŋgi kalil qariŋyosim silali osim tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni laŋ qureq di awai bole itqam."
22 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaŋ gulbekobaiyej. A iŋgi iŋgi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaŋej.
23 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi koqnjrsiqa endegsi minjrej, "Tamo uŋgasari iŋgi iŋgi koba ti unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa baŋgi koba."
24 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, "O ijo aŋgro, niŋgi quiy. Tamo uŋgasari naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba.
25 Kamel a yumba miligiq gilqajqa baŋgi koba. Dego kere tamo uŋgasari iŋgi iŋgi koba ti unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba."
26 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa olo tulaŋ pruguge-tosib segi segi maroqneb, "Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai naŋgi Qotei na eleŋamqa naŋgi ŋambile gaigai sqa kere?"
27 Onaqa Yesus a naŋgi koqnjrsiqa minjrej, "Tamo naŋgi segi ŋambile sqa keresai. Ariya Qotei na naŋgi eleŋqa kere. Di kiyaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere."
28 Onaqa Pita na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni une. Iga gago iŋgi iŋgi kalil uratosim ni daurmeqnum."
29-30 Onaqa Yesus na minjrej, "E bole merŋgwai. Tamo naŋgi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib naŋgo segi tal, naŋgo was naŋgi, naŋgo jaja naŋgi, naŋgo ai abu naŋgi, naŋgo aŋgro naŋgi ti naŋgo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, aŋgro, wau gargekoba naŋgi enjrqas. Yimqa jeu tamo naŋgi dego bosib naŋgi gulbe enjroqnqab. Ariya mondoŋ naŋgi ŋambile gaigai sqab.
31 Deqa niŋgi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji naŋgi mondoŋ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji naŋgi mondoŋ ñam koba ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

32 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa aŋgro naŋgi bunuqna dauryoqnsibqa are toŋtoŋnjroqnej. Tamo uŋgasari qudei gam na dauryoqneb qaji naŋgi dego ulaosib aiyoqneb. Onaqa Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa naŋgi sainjroqnej.
33-34 A na naŋgi endegsi minjrej, "Niŋgi quiy. E Tamo Aŋgro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgo baŋq di e atqab. Yimqa naŋgi na ijo jejamu laŋa gisaŋyosib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' Naŋgi e degsib gisaŋbosib e olo ojsib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgo baŋq di e atqab. Yimqa

naŋgi na e misiliŋboqnsib miselboqnsib bu toqoŋ na e kumbaiŋboqnqab. Osib e ŋamburbasq di lubsib moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo naŋgi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

35 Onaqa Sebedi aqa ŋiri aiyel Jems Jon wo naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, "O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?"

36 Onaqa Yesus na naŋgi aiyel nenemnjrej, "E niŋgi kiyerŋgwajqa deqa niŋgi ijoq bonub?"

37 Onaqa naŋgi aiyel na Yesus minjeb, "Mondoŋ ni rianŋ koba ti laŋ goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino baŋ woq ino baŋ qonaŋq di awoqom."

38 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Anjam niŋgi merbonub di aqa utru niŋgi geregere poiŋgosai. E jaqatiŋ koba oqai. Jaqatiŋ di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo naŋgi ya tuqtnjro bul. Jaqatiŋ ti gulbe ti e oqai di niŋgi aiyel dego oqa kere e?"

39 Onaqa naŋgi na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."

Onaqa Yesus na olo naŋgi aiyel minjrej, "Bole, jaqatiŋ e oqai di niŋgi dego oqab. Gulbe e oqai di niŋgi dego oqab.

40 Ariya tamo yai naŋgi ijo baŋ woq ijo baŋ qonaŋq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo naŋgi Qotei na giltnjrej qaji naŋgi segi ijo baŋ woq ijo baŋ qonaŋq di awoqab."

41 Yesus aqa aŋgro 10 naŋgo ŋamdamuq di Jems Jon wo naŋgi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib naŋgi aiyel qa ŋiriŋeb.

42 Onaqa Yesus na aqa aŋgro 10 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Niŋgi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub qaji naŋgi naŋgo segi ñam soqtoqnsib tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋ na taqatnjreqnub.

43 Ariya kumbra di nuŋgoq di saiq. Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nuŋgo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas.

44 Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nuŋgo kaŋgal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

45 E Tamo Aŋgro. Niŋgi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo uŋgasari naŋgi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo uŋgasari naŋgi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ŋambile uratosiy tamo uŋgasari garkekoba naŋgi eleŋqai."

Yesus na tamo ŋam qandimo boletej

46 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqnabqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeqnabqa tamo bei ŋam qandimyej qaji aqa ñam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo uŋgasari naŋgi silali qa ŋilnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa ŋiri.

47 A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, "Yesus Nasaret qaji a beqnu." A degsi qusiqa tulaŋ leleŋosiq marej, "O Yesus, Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame."

48 Onaqa tamo uŋgasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji naŋgi na Bartimeus ŋiriŋtosib minjeb, "Ni leleŋkobaaim. Kiri." Degsib minjeqnabqa a naŋgo anjam quetnjrosai. A olo tulaŋ leleŋoqnsiq Yesus minjoqnej, "O Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame."

49 Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo uŋgasari naŋgi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa naŋgi na tamo ŋam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are siŋgilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.”
50 Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiqa Yesus aqa areq bej.
51 Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa leleŋoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ŋam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa leleŋoqnam.”
52 Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo siŋgilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ŋamdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa ŋamdamu poiyonaqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

1 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa aŋgro aiyel qariŋnjrsiqa minjrej,
2 “Niŋgi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaioqnej qaji. Niŋgi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy.
3 Niŋgi sil palontoqnibqa tamo bei na nenemŋgwas kiyo, ‘Niŋgi kiyaqa donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemŋgimqa niŋgi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qariŋyim ijoq bqas.”
4-5 Yesus a naŋgi aiyel degsi minjrsiq qariŋnjrnaqa aisib gam jojomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji naŋgi na naŋgi aiyel nenemnjreb, “Niŋgi kiyaqa donki aqa sil palonteqnub?”
6 Onaqa naŋgi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo naŋgi di minjrnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb.
7 Bosib naŋgo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej.
8 Awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi beleŋosib naŋgo segi gara jugo piqteleŋosib gamq di tueleŋoqneb. Tamo qudei naŋgi nañuq dena ŋam baŋga giŋgeŋyosibqa osi bosib di dego gamq di tueleŋoqneb.
9 Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo uŋgasari namooqneb qaji naŋgi ti bunuoqneb qaji naŋgi ti tulaŋ leleŋoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu.
10 Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei laŋ goge di unu qaji aqa ñam soqtoqnqom!” Tamo uŋgasari naŋgi degoqnsib leleŋ ti Yesus dauryoqneb.
11 Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantosiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq iŋgi iŋgi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi aŋgro 12 naŋgi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

12 Nebeonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Naŋgi aiyoqnsibqa gamq di Yesus a mamyej.
13 Onaqa a isaq na ŋam atsiqa qura baŋga ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa baŋga segi sonab unej.
14 Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa aŋgro naŋgi queb.

Yesus na tamo uŋgasari naŋgi atra talq dena winjrej

15 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqa ŋam atej di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi iŋgi iŋgi qariŋyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa naŋgi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei naŋgi silali piloqneb. Qudei naŋgi binoŋ qariŋyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a naŋgo jar ti jaram ti bilbelyosiqa naŋgi dego winjrnaq jaraiyeb.
16 Osiqa tamo uŋgasari atra tal miligiq di iŋgi iŋgi osi laqneb qaji naŋgi dego saidnjrsiqa winjrnaq jaraiyeb.
17 Naŋgi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo uŋgasari kalil naŋgo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya niŋgi na olo tal endi ugetonubqa a bajiŋ tamo naŋgo tal bulqo.”
18 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam ŋamoqneb. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa anjam quqwajqa tulaŋ arearetnjroqnej deqa.
19 Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

20 Nebeonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyoqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej.
21 Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya ŋiriŋtem qaji agi laosiq moiqo.”
22 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy.
23 E bole merŋgwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.
24 Deqa niŋgi quiy. Niŋgi iŋgi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Iŋgi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na eŋgwas.
25 Deqa niŋgi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa niŋgi na aqa une kobotosib Qotei pailyiy. Yimqa nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a kamba nuŋgo une kalil kobotetŋgwas.
26 Ariya niŋgi tamo di aqa une kobotetqasai di nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego nuŋgo une kobotetŋgwasai.”

Juda naŋgi na Yesus nenemyeb, “Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

27 Osiqa Yesus a aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem
di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa
atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi ti Yesus aqa
areq bosib nenemyeb,
28 "Ni iga merge. Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na
ni qariŋmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?"
29 Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei niŋgi nenemŋgwai. Nen-
emŋgitqa niŋgi e merbibqa e yai na qariŋbonaq bosim wau endi yeqnum di
ubtosiy merŋgwai.
30 Niŋgi na merbiy. Yai na Jon qariŋyonaqa bosiqa tamo uŋgasari naŋgi
yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"
31 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga
Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qariŋyej,' degsi minjqom di a iga mergwas,
'Kiyaqa niŋgi Jon aqa anjam quetosai?'
32 Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qariŋyej,' degsi minjqom di dego
keresai." Naŋgi tamo uŋgasari naŋgi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di
kiyaqa? Tamo uŋgasari naŋgi maroqneb, "Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo
bole."
33 Naŋgi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qariŋyej di iga
qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi degsib merbonub deqa e
dego yai na qariŋbonaq bosim wau endi yeqnum di niŋgi merŋgwasai."

12

Wain wau qa yawo anjam

1 Yesus na Juda tamo kokba naŋgi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei
endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqa wain sil
yageleŋosiqa jeŋ qosej. Qoso koboonaqa meniŋ qura gogeq di tabir kuru bul
gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia
bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei
naŋgo baŋq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej.
2 Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kaŋgal tamo bei qariŋyonaqa wau
taqato tamo naŋgoq aisiqa minjrej, 'Wau lanja na e qariŋbqo bonum. Deqa
niŋgi wain gei ebibqa e na osi gilqai.'
3 Degsi minjrnaqa naŋgi na a ojsib qalougetosib wiyonab laŋa puluosiq
gilej.
4 Gilnaqa wau lanja na olo kaŋgal tamo bei qariŋyonaq ainaqa a dego ojsib
aqa gate paratetosib tulaŋ ugeugeiyeb.
5 Onaqa wau lanja na olo kaŋgal tamo bei qariŋyonaq ainaqa a dego
qalougetosib moiyoteb. Olo kaŋgal tamo gargekoba naŋgi qariŋnjreqnaqa
aiyeqnab qudei ñumougetoqneb. Qudei moiyotnjroqneb.
6 Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi aŋgro qujai e na tulaŋ
qalaqalaiyeqnum qaji di qariŋyit aiqas di naŋgi a qalqasai. Naŋgi aqa anjam
quetqab.'
7 Degsi are qalsiqa aqa segi ŋiri qariŋyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato
tamo naŋgi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja
aqa segi ŋiri. A na aqa abu aqa iŋgi iŋgi kalil oqas. Deqa iga a qalsim
moiyotosimqa wau endi iga na oqom.'
8 Degsib marsibqa wau lanja aqa ŋiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib
wau qalaq di waiyeb.

9 “Deqa niŋgi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato
tamo uge naŋgi di kiyernjrqas? E niŋgi merŋgwai. A bosim naŋgi ñumsim
moiyotnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei naŋgo baŋq di
uratetnjrimqa naŋgi na kamba taqatesqab.
10 “Qotei aqa anjam bei unu. Niŋgi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam
agiende,
‘Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.
Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.
Tal ai di tal siŋgilatqajqa deqa tigeltej.
11 Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,
“Tal ai di tulaŋ bolequja.” ’ ”
12 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb,
Yesus a yawo anjam dena naŋgo jejamuq di une qametnjrej. Naŋgi degsib
qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya naŋgi tamo uŋgasari naŋgi ulainjrsib
deqa naŋgi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

13-14 Juda tamo kokba naŋgi jaraiyosib Farisi naŋgi ti Herot aqa wau
tamo qudei ti naŋgoq aisib minjreb, “Niŋgi Yesus aqaq gilsib anjam bei
nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojqom.” Degsib minjrsib naŋgi
qariŋnjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam
bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo uŋgasari naŋgi minjroqnsim
Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo
ñam ti naŋgi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji naŋgi anjam bei
minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil naŋgi minjreqnum. Deqa ni iga
merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”
15 Onaqa Yesus a naŋgo gisaŋ anjam di poiyonaqa minjrej, “Kiyaqa niŋgi
e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisaŋbeqnub? Meniŋ silali bei osi
boiy. Osbab e unqai.”
16 Degsi minjrnaqa naŋgi meniŋ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa
minjrej, “Meniŋ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?”
Onaqa naŋgi na minjeb, “Di Sisar aqa.”
17 Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy. Qotei aqa iŋgi
iŋgi a qa olo yiy.” Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugugeteb.

Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab

18 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei naŋgi Yesus aqa areq beb. Sadyusi
naŋgi mareqnub, “Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai.” Deqa
naŋgi bosib Yesus endegsib minjeb,
19 “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi neŋgreŋyej,
‘Tamo bei a moiyimqa aqa ŋauŋ aŋgro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo
uŋa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa aŋgro ŋambabtetqas.’ Moses a nami
dal anjam degsi neŋgreŋyej.
20 Deqa ni que. Was 7 naŋgi soqneb. Naŋgo was matu a uŋa osiqa moiyej.
A aŋgro saiqoji.
21 Onaqa aqa was yala na olo uŋa qujai di osiqa a dego moiyej. A aŋgro
saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uŋa di ej. Osiqa a dego moiyej. A aŋgro
saiqoji.
22 Was 7 kalil naŋgi uŋa qujai di osib moreŋeb. Naŋgi aŋgro saiqoji. Naŋgi
kalil moreŋonabqa ariya bunuqna uŋa di a dego moiyej.

23 Deqa ni iga merge. Mondoŋ subq na tigelo batiamqa tamo kalil naŋgi
subq na tigelabqa unᵃ di a yai aqa ŋauŋ tiŋtiŋ sqas? Ni qalie, was 7 kalil naŋgi
unᵃ qujai di eb."
24 Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji di aqa
damu niŋgi poiŋgosai e? Qotei aqa siŋgila dego niŋgi poiŋgosai e? Od, niŋgi
poiŋgosai. Utru deqa niŋgi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.
25 Mondoŋ tamo unᵍasari naŋgi subq na tigelosibqa naŋgi unᵃtqasai. Naŋgi
tamotqasai. Naŋgi laŋ aŋgro bul laŋᵃ sqab.
26 "Niŋgi quiy. Tamo naŋgi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa
utru Moses a nami babtosiq neŋgreŋyej. Di niŋgi sisiyosai kiyo? Ŋam mariŋ
miligiq di puloŋeqnaqa Qotei a ŋam puloŋq di sosiqa Moses metosiq endegsi
minjej, 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.'
27 Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreŋo
qaji naŋgo Qotei sai. A tamo ŋambile so qaji naŋgo Qotei. Anjam di niŋgi tulaŋ
grotonub!"

Dal anjam kiye a tulaŋ bolequja?

28 Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqa Yesus a Sadyusi naŋgi ti
anjam na qoteqnab unjrej. Yesus a geregere Sadyusi naŋgi kamba anjam
minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, "Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai
tulaŋ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buŋnjrejunu?"
29 Onaqa Yesus na minjej, "Dal anjam tulaŋ bolequja agi mermqai. 'O Israel
niŋgi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.
30 Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulaŋ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim
ino are miligi ti ino qunuŋ ti ino areqalo ti ino siŋgila ti kalil a yekritime.' Dal
anjam di a segi qujai tulaŋ bolequja. A na dal anjam kalil buŋnjrejunu.
31 Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino
segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was naŋgi degsim geregereinjroqn-
ime.' Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei
saiqoji."
32 Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, "O Qalie Tamo,
ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.
33 Iga a tulaŋ qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago siŋgila ti
kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum
dego kere gago was naŋgi degsim geregereinjroqnqom di dego kumbra
bolequja. Dal anjam aiyel di tulaŋ boledamu. Iga iŋgi iŋgi Qotei atraiyqom
di laŋᵃ kiñala. Iga iŋgi bei ŋamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laŋᵃ
kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulaŋ bolequja."
34 Dal anjam qalie tamo di a tulaŋ poiyonaqa anjam degsi marnaqa Yesus
a qusiqa minjej, "Ni anjam tulaŋ boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei
na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas."
Onaqa tamo unᵍasari naŋgi olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?

35 Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej.
Osiqa tamo unᵍasari naŋgi anjam bei endegsi minjrej, "Dal anjam qalie tamo
naŋgi kiyaqa mareqnub, 'Kristus a Devit aqa ŋiri'?
36 Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi Mondor Bole na Devit
aqa medabu siŋgilatetonaqa a endegsi marej,
'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
"Ni ijo baŋ woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil naŋgi eleŋosiy ino sorgomq di atitqa ni na
naŋgi taqatnjroqnqam." '
37 Niŋgi uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a
kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?"

Dal anjam qalie tamo naŋgi kumbra uge uge yoqneb

Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulaŋ
arearetnjroqnej.
38 Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, "Niŋgi dal anjam qalie
tamo naŋgo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Naŋgi koro sawaq di
tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjrsib baŋ ojetnjrqajqa deqa gara
olekokba jugoqnsib laqnub.
39 Naŋgi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti naŋgo
awo jaramq di awooqnqajqa deqa areboleboleinjreqnu.
40 Naŋgi uŋa qobul naŋgi gisaŋnjroqnsibqa naŋgo tal ti iŋgi iŋgi ti laŋa
yainjreqnub. Osib tamo uŋgasari naŋgi na unjrsib naŋgo ñam soqtetnjrqajqa
deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi awai tulaŋ
ugedamu enjrqas."

Uŋa qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

41 Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di
awoej. Awoosiqa ŋam atej di tamo uŋgasari naŋgi boqnsib silali ateqnab
unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba naŋgi boqnsib silali tulaŋ kokba atoqneb.
42 Onaqa uŋa qobul bei ñoro tulaŋ saiqoji a dego bosiqa meniŋ silali kiñilala
aiyel segi atej.
43 Atnaqa Yesus na unsiqa aqa aŋgro naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa
minjrej, "E bole merŋgwai. Uŋa qobul endi a ñoro tulaŋ saiqoji. Deqa a na
ñoro tamo kalil naŋgi buŋnjrsiqa silali kobaquja atqo.
44 Ñoro tamo naŋgi silali koba ejunub. Naŋgi oto kiñala segi ateqnub. Ariya
uŋa qobul endi a silali tulaŋ sai bole sai. Aqa meniŋ silali kiñilala aiyel segi
naj agi atekritqo."

13

Bunuqna jeu tamo naŋgi na atra tal niñaqyqab

1 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na atra tal koba uratosib
giloqnsibqa aqa aŋgro bei na minjej, "O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi
tulaŋ bolequja. Atra tal walato qaji meniŋ di tulaŋ boledamu!"
2 Onaqa Yesus na kamba minjej, "Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu
tamo naŋgi na bosib tulaŋ niñaqyosib aqa meniŋ kalil paraparainjrsibqa
taqal breinjrqab. Yimqa meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ
kalil segi segiqab."

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

3 Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems
na Jon na naŋgi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,
4 "Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo naŋgi bosib atra tal endi niñaqyqab?
Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, 'Bati di
jojomqo'?"
5 Onaqa Yesus na minjrej, "Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na
niŋgi gisaŋgo uge.

6 Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba naŋgi ijo ñam na bosib tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi gisa gisaŋnjroqnqab.
7 “Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi aŋ na qotokobaoqnqab. Niŋgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.
8 Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor qudei naŋgi tigeloqnsibqa mandor qudei naŋgi qoto itnjroqnqab. Sawa bei beiq di mimiŋ kokba ti mam ti iŋgi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di unа aŋgrotqa osiqa mati jaqatiŋ kiñala eqnu dego kere.
9 “Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda naŋgi na bosib niŋgi ojeleŋosib anjam pegiyo talq di niŋgi tigeltŋgoqnqab. Osib naŋgo Qotei tal miligiq di niŋgi kumbaiŋgoqnsib olo niŋgi joqoqnsib Rom naŋgo gate ti naŋgo mandor ti naŋgo ulatamuq di niŋgi tigeltŋgoqnqab. Yimqa niŋgi ijo anjam bole palontoqnsib naŋgi minjroqnqab.
10 Sawa sawa kalilq di dego niŋgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnibqa tamo uŋgasari naŋgi quoqnqab. Amqa diŋo bati brantqas.
11 Naŋgi na niŋgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltŋgoqnibqa niŋgi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Niŋgi degaib. Bati deqa Qotei na powo eŋgoqnimqa niŋgi kamba anjam minjroqnqab. Niŋgi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nuŋgo medabu siŋgilatetŋgim niŋgi anjam marqab.
12 Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na naŋgo segi was naŋgi ojoqnsib qaja tamo naŋgo baŋq di atoqnibqa naŋgi na naŋgi ñumoqnib morenoqnqab. Tamo qudei na naŋgo segi aŋgro naŋgi dego degsib ojoqnqab. Aŋgro qudei na naŋgo segi ai abu naŋgi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo naŋgo baŋq di atoqnibqa naŋgi na naŋgi ñumoqnib morenoqnqab.
13 Niŋgi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil naŋgi niŋgi qa are tulaŋ ugeinjroqnqas. Ariya niŋgi ijo ñam siŋgila na ojsib gilsib diŋo bati itqab di Qotei na niŋgi eleŋqas.”

Iŋgi tulaŋ ugedamu brantqas

14 Osiqa Yesus a olo marej, “Diŋo batiamqa iŋgi tulaŋ ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim niŋgi unqab.” E Mak. Tamo uŋgasari ijo anjam endi sisiyeqnub qaji naŋgi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo endegsi minjrej, “Niŋgi iŋgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo uŋgasari Judia sawaq di unub qaji naŋgi jaraiyosib manaq oqoqujatebe.
15 Tamo uŋgasari tal meq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib iŋgi iŋgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Naŋgi jaraiyoqujatebe.
16 Tamo uŋgasari wauq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib naŋgo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe.
17 Bati deqa unа gumaŋ ti unа aŋgro mom ti naŋgi jaraiyo baŋgioqnsib gulbe koba oqab.
18 Deqa niŋgi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’
19 Niŋgi degsib pailyoqniy. Di kiyaqa? Bati deqa tamo uŋgasari naŋgi gulbe tulaŋ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosi bosiq agi bini unum. Bunuqna laŋa ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

20 Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo uŋgasari kalil naŋgi padalekritqab. Aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji naŋgi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.
21 "Bati deqa tamo qudei na merŋgwab, 'Niŋgi uniy. Kristus a bqo agiende' o 'Kristus a bqo agide.' Degsib merŋgibqa niŋgi naŋgo anjam quetnjraib.
22 Tamo qudei naŋgi bosib gisaŋosib maroqnqab, 'E Kristus.' Qudei naŋgi maroqnqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib maroqnsib maŋwa kokba gargekoba babtoqnqab. Naŋgo maŋwa dena naŋgi na tamo uŋgasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji naŋgo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.
23 Deqa niŋgi geregere ŋam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merŋgonum."

Tamo Aŋgro a siŋgila ti riaŋ ti bqas

24 Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di naŋgo bati koboamqa seŋ ambruqas. Bai dego suwaŋqasai.
25 Bongar naŋgi laŋ goge na ululoŋosib mandamq aiyeleŋqab. Laŋ goge dia iŋgi iŋgi kalil reŋgiŋyeleŋqab.
26 Bati deqa e Tamo Aŋgro siŋgila ti riaŋ koba ti laŋbiq na mandamq aiyoqnit tamo uŋgasari naŋgi tarosib e nubqab.
27 Yimqa bati deqa e na ijo laŋ aŋgro naŋgi qariŋnjritqa naŋgi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo uŋgasari nami giltnjrej qaji naŋgi laŋ utru utruq na koroinjrqab."

Niŋgi qura qa yawo anjam dena poiŋgem

28 Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam niŋgi merŋgitqa dena geregere poiŋgem. Qura baŋga qalsim olo ñalguyoqnimqa niŋgi unsib qalieqab, 'Seŋ aqa bati jojomqo.'
29 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merŋgonum qaji endi brantimqa niŋgi unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siraŋmeq di tigelejunu.'
30 E bole merŋgwai. Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi kalil moreŋosaisoqnibqa kumbra kalil endi brantqas.
31 Laŋ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

32 Osiqa Yesus a olo marej, "Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Laŋ aŋgro naŋgi qaliesai. E Qotei aqa Ŋiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.
33 "Niŋgi ijo bqajqa bati qaliesai deqa niŋgi geregere ŋam atsib soqniy.
34 Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kaŋgal tamo naŋgo baŋq di aqa tal ti iŋgi iŋgi ti uratetnjrsiqa naŋgi wau segi segi enjrej. Aqa kaŋgal tamo bei minjej, 'Ni siraŋmeq di tigelesosim geregere ŋam atoqne.'
35 Degsi minjej. Dego kere niŋgi geregere ŋam atsib soqniy. Di kiyaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati niŋgi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas.
36 A boqujatosim niŋgi ŋereŋesoqnib nuŋgaim deqa niŋgi geregere ŋam atsib soqniy.
37 E anjam merŋgonum qaji endi tamo kalil naŋgi dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, 'Niŋgi geregere ŋam atsib soqniy.' " Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba naŋgi Yesus qalib moiqajqa gam ŋamoqneb

1 Onaqa Juda naŋgo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem
Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa
laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel
soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti endegsib
nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyotqom?”
2 Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo uŋgasari naŋgi
iga nugsib ŋiriŋosib qoto tigelto uge.”

Uŋa bei a goreŋ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

3 Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqa tamo bei nami yu na aqa jejamu
ugeeleŋej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa iŋgi uyeqnaqa uŋa
bei a goreŋ quleq ti tulaŋ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jaliŋaq
jigsiqa osi bosiqa aqa medabu paratosiqa Yesus aqa gateq di bilentej.
4 Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji naŋgi uŋa di aqa
kumbra unsibqa ŋiriŋosib segi segi maroqneb, “Uŋa di a kiyaqa goreŋ di laŋa
ñaŋguiyqo?
5 A goreŋ di osiq tamo qudei enjrqo qamu meniŋ silali 300 yonub qamu
gilsiq tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib naŋgi uŋa
di ŋiriŋteb.
6 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi kiyaqa uŋa di gulbe yeqnub? A
kumbra bole ebqo.
7 Tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi bati gaigai niŋgi ti sqab. Deqa niŋgi na naŋgi
aqaryainjrqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai niŋgi ti
sqasai.
8 E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Uŋa di a e qa are qalsiqa ijo jejamuq di
goreŋ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di
e qa yqa kere agi yqo.
9 E bole merŋgwai. Bunuqna ijo wau tamo naŋgi sawa sawa kalilq di ijo
anjam bole mare mare laqnsibqa uŋa endena kumbra ebqo qaji deqa are
qaloqnsib a qa saoqnqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba naŋgo baŋq di atqas

10 Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqa atra tamo kokba naŋgoq gilej. Judas a
Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei. A naŋgoq gilsiqa minjrej, “E Yesus osiy
nuŋgo baŋq di atqai.”
11 Degsi minjrnaqa naŋgi qusib tulaŋ areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni
Yesus osim gago baŋq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a
gilsiqa a Yesus osim naŋgo baŋq di atqajqa gam ŋamoqnej.

Yesus aqa aŋgro naŋgi ti yori bati aqa iŋgi uyeb

12 Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel naŋgi
endegsi minjrej, “Niŋgi kaja du du naŋgi ñumeleŋosib siraŋmeq di leŋ liyibqa
e na unsiy niŋgi uratŋgwai. E niŋgi padaltŋgwasai.” Qotei a nami Israel naŋgi
degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda
naŋgi mareb, “Iga kaja du du naŋgi ñumeleŋosim Qotei atraiyqom.” Onaqa
bati deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga
aisim tal qabia yori bati aqa iŋgi iŋgi gereiyetmonamqa ni iŋgi uyqam?”

13 Onaqa Yesus na aqa aŋgro aiyel qariŋnjrsiqa minjrej, “Niŋgi aiyel aisib
qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib
dauryiy.
14 Niŋgi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib
minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo aŋgro naŋgi koba na awoosim yori bati
aqa iŋgi uyqajqa warum a qabi unu?” ’
15 Niŋgi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di niŋgi
osorŋgwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleŋeb unu. Niŋgi aiyel
aisib warum dia gago iŋgi iŋgi gereiyeleŋoiy.”
16 Onaqa naŋgi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji
degsi brantonab unsibqa iŋgi iŋgi kalil warum dia gereiyeleŋeb.
17-18 Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi ti koba na aisib tal
gogetosib awoosib iŋgi uyoqnsibqa Yesus a naŋgi endegsi minjrej, “E bole
merŋgwai. Niŋgi ijo aŋgro 12. Nuŋgo ambleq dena aŋgro bei a tigelosim e osim
tamo qudei naŋgo baŋq di atqas. Aŋgro di agi iga koba na iŋgi uyeqnum.”
19 Degsi minjrnaq qusibqa are tulaŋ gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus
nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”
20 Onaqa minjrej, “Aŋgro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di
tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei naŋgo baŋq di atqas. A dego ijo aŋgro
12 niŋgi deqaji bei.
21 Niŋgi quiy. E Tamo Aŋgro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib
neŋgreŋyeb. Deqa uŋgum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya aŋgro e
osim tamo qudei naŋgo baŋq di atqas qaji a tulaŋ padalougetqas. A nami
ŋambabosai qamu di kere.”

Yesus na aqa aŋgro naŋgi bem ti wain ti anainjrej

22 Osiqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na iŋgi uyoqnsibqa Yesus a Qotei
pailyosiqa bem bei osiq giŋgeŋyosiqa naŋgi enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi
ijo jejamu. Osib uyiy.”
23 Osiqa wain osiqa gambaŋq di bilentosiqa Qotei pailyosiqa aqa aŋgro
naŋgi enjrnaqa naŋgi kalil osib uyeb.
24 Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambaŋ endi ijo leŋ. Tamo uŋgasari
gargekoba naŋgo une kobotetnjrqajqa deqa ijo leŋ aiqas. Aisim Qotei aqa
anjam bunuj nami gereiyej qaji di siŋgilatqas.
25 E bole merŋgwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoŋ diŋo
batiamqa Qotei a nuŋgo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”
26 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi koba na louosib koboon-
aqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Niŋgi kalil e uratbosib jaraiqab”

27 Yesus aqa aŋgro naŋgi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Niŋgi kalil
ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nuŋgo kumbra deqa Qotei aqa anjam
bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘E na kaja naŋgo mandor qalitqa kaja
naŋgi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib neŋgreŋyeb.
28 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy niŋgi qa namoosiy
Galili sawaq gilitqa niŋgi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”
29 Onaqa Pita na minjej, “Aŋgro kalil naŋgi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi
ino ñam ulontqasai.”

30 Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa
ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim
marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”
31 Onaqa Pita a tulaŋ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa,
uŋgum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa aŋgro kalil naŋgi anjam
qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

32 Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb.
Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa aŋgro naŋgi
minjrej, “Niŋgi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”
33 Degsi minjrsiqa aqa aŋgro qalub agi Pita na Jems na Jon na naŋgi segi jo-
qsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqa pailyoqnsiqa a are tulaŋ gulbekobaiyej.
34 Osiqa aqa aŋgro qalub naŋgi di minjrej, “E are tulaŋ gulbekobaibqo.
Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa niŋgi e ombla endi sosimqa ŋam
atoqniy.”
35-36 Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqa mandamq di ŋam quosiqa en-
degsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei
soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e buŋbosim gilem. Ni
kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya
uge uyo bul. Uŋgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim
ye.”
37 Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqa aqa aŋgro naŋgo areq aisiq
ŋam atej di naŋgi are gulbe na ŋereŋesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej,
“O Saimon, ni ŋeiejunum e? Ni ŋam sokiñalayqa keresai e?
38 Niŋgi ŋereŋaib. Niŋgi ŋam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bqas
di gulbe dena niŋgi uneq waiŋgwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e
daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa siŋgila saiqoji.”
39-40 Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo
pailyosiq bosiqa aqa aŋgro qalub naŋgi urŋamnjrnaqa ŋereŋesonab unjrej.
Unjrnaqa naŋgi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.
41 Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa aŋgro naŋgi itnjrsiq minjrej, “Niŋgi
aqaratosib geregere ŋereŋejunub e? Uŋgum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo
Aŋgro osib une tamo naŋgo baŋq di atqajqa bati bqo.
42 Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo naŋgo baŋq di atqajqa agi
brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

43 Onaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba
naŋgi sebru ti torom ti eleŋonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda
gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na naŋgi
qariŋnjrnab Yesus ojqa beb.
44 Judas a nami naŋgi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E
na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”
45 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi
minjsiq kundoqyej.
46 Kundoqyonaqa tamo naŋgi brantosib baŋ waiyosib Yesus ojeb.
47 Onaqa Yesus aqa aŋgro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqa
atra tamo gate aqa kaŋgal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa
dabkala segi gentetej.

48 Onaqa Yesus na tamo naŋgi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti eleŋosib e ojqa bonub e?
49 E bati gaigai atra tal miligiq di niŋgi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala baŋ waiyosib e ojosai. Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di aqa damu brantej.”
50 Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa aqa aŋgro kalil naŋgi a uratosib jaraiyeb.

Aŋgro wala bei a yosi ulaŋej

51 Bati deqa aŋgro wala bei a ŋeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo naŋgi na aŋgro di ojeb.
52 Ojnabqa a ŋeio gara segi naŋgo baŋq di uratosiqa yosi ulaŋej.

Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

53 Onaqa tamo naŋgi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo naŋgi na Yesus osi gilsib naŋgo ulatamuq di tigelteb.
54 Naŋgi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa naŋgi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei naŋgi tal meq di ŋam tuŋguyosib awesonabqa bosiq naŋgi koba na ŋam yoroqneb.
55 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti kalil koroesosibqa naŋgi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ŋamoqneb. Di kiyaqa? Anjam dena naŋgi Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ŋamonab ŋamonab ugeinjrej.
56 Deqa naŋgi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisaŋ anjam Yesus aqa jejamuq di qameleŋoqneb. Naŋgi anjam laŋa laŋa maroqneb. Naŋgo anjam di qujaiosai.
57 Onaqa naŋgo ambleq dena tamo qudei naŋgi tigelosib Yesus aqa jejamu laŋa gisaŋyosib mareb,
58 “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’ ”
59 Ariya naŋgo anjam di dego qujaiosai. Naŋgi anjam laŋa laŋa maroqneb.
60 Onaqa atra tamo gate a naŋgo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo naŋgi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqnub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”
61 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.
Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Ŋiri e? Ni e merbe.”
62 Onaqa Yesus na minjej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Aŋgro. Bunuqna e laŋ qureq oqsiy Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa baŋ woq di awesosiy olo laŋbiq na boqnit niŋgi e nubqab.”
63 Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulaŋ minjiŋ oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbraŋyosiqa marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?
64 Aqa misiliŋ anjam niŋgi quonub. Deqa niŋgi kiyersib marqab?” Onaqa naŋgi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiyem.”

65 Naŋgi kalil degsib marnabqa naŋgo ambleq dena tamo qudei naŋgi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa ŋamdamu gara na qosetosib baŋ na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei naŋgi Yesus aqa areq boqnsib a ula poŋyoqneb.

Pita a gisaŋoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

66-67 Ariya Pita a tal meq di awesosiq ŋam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kaŋgal uŋa bei a bosiqa Pita unsiqa koqyosiq minjej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa aŋgro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

68 Onaqa Pita a tulaŋ saidosiq minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej.

69 Sonaqa kaŋgal uŋa dena olo Pita unsiqa tamo naŋgi jojom di tigelesoqneb qaji naŋgi minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa aŋgro bei.”

70 Onaqa Pita a olo tulaŋ saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa aŋgro bei.”

71 Onaqa Pita a olo tulaŋ siŋgila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisaŋot Qotei na e lubem.”

72 A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyonaqa tulaŋ akamugetej.

15

Juda tamo kokba naŋgi Yesus osib Pailat aqa baŋq di ateb

1 Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq naŋgi Yesus aqa baŋ tontetosib osi gilsib Rom naŋgo gate Pailat aqa baŋq di ateb.

2 Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

3 Onaqa atra tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusib minjiŋ oqetnjrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb.

4 Deqa Pailat na olo Yesus minjej, “Naŋgi une gargekoba ino jejamuq di qameleŋeqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?”

5 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulaŋ prugugetej.

Pailat a marej, “Niŋgi Yesus a ŋamburbasq di qamiy”

6 Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo uŋgasari naŋgi tamo qujai aqa ñam maroqnibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnqas.

7 Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom naŋgi ti qotsib tamo qudei ñumnab moreŋeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb.

8 Waiyonab sonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Pailat aqa areq gilsibqa a naŋgo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb.

9 Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda naŋgo Mandor Koba uratosiy eŋgwai e? Niŋgi na merbiy.”

10 Pailat a naŋgi degsi nenemnjrej? Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba
naŋgi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa baŋq di ateb.
11 Onaqa atra tamo kokba naŋgi na tamo uŋgasari kalil naŋgo areqalo
tigeltetnjreb. Tamo uŋgasari naŋgi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim
enjrsimqa olo Yesus qalim moiqajqa deqa naŋgo areqalo tigeltetnjreb.
12 Onaqa Pailat na olo minjrej, “E niŋgi Barabas eŋgwajqa merbonub deqa
e Yesus kiyeryqai? Agi niŋgi a qa mareqnub, ‘A Juda naŋgo Mandor Koba.’ ”
13 Onaqa naŋgi kalil murqumyosib minjeb, “Ni a ŋamburbasq di qame.”
14 Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a
ŋamburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa naŋgi olo tulaŋ murqumyoqnsib
waiŋyoqnsib minjoqneb, “Ni a ŋamburbasq di qame.”
15 Onaqa Pailat a naŋgo are latetnjrqa osiqa naŋgo anjam di dauryosiqa
Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa naŋgi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja
tamo naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbaiŋyiy.”
Degsi minjrnaqa naŋgi na Yesus osib kumbaiŋyeb. Kumbaiŋyosib koboonaqa
Pailat na olo minjrej, “Niŋgi Yesus ŋamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo naŋgi Yesus misiliŋyoqneb

16-17 Pailat na qaja tamo naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi Yesus baŋ ojsib Rom
naŋgo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil naŋgi metnjrnab
bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba naŋgi
gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil
dena mandor naŋgo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siŋgila na
teqiyeb.
18 Osib gisaŋ na Yesus biŋiyoqnsib minjoqneb, “O Juda naŋgo Mandor Koba,
kaiye!”
19 Degsib Yesus minjoqnsib bu toqoŋ na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqn-
sib aqa areq di siŋga pulutoqneb.
20 Naŋgi degsib Yesus misiliŋyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa
segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi ŋamburbas atetosib a baŋ ojsib
gaintqa sawaq osi gileb.

Naŋgi Yesus osib ŋamburbasq di qameb

21 Naŋgi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem
aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ŋamburbas yaiyosib tamo
di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di
aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo naŋgo abu.
22 Naŋgi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb.
Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”
23 Di brantosib qaja tamo naŋgi na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib
Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.
24 Onaqa qaja tamo naŋgi na Yesus osib ŋamburbasq di qameb. Qamsib
Yesus aqa gara eleŋqa marsib gilteleŋeb. Osib meniŋ silali alaŋeb. Tamo
yai aqa meniŋ na buŋnjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniŋ silali
alaŋosib gara eleŋeb.
25 Seŋ bati 9 onaqa nobqolo naŋgi Yesus ŋamburbasq di qameb.
26 Qamsib ŋamburbas mutu gogeq di anjam endegsib neŋgreŋyeb, “Tamo
endi a Juda naŋgo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda naŋgo
Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di neŋgreŋyeb.

27 Bati deqa bajiŋ tamo aiyel dego ŋamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei
Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb.
28 Kumbra dena Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so qaji di aqa damu
brantej. Agi endegsib neŋgreŋyeb, “Tamo uŋgasari naŋgi marqab, ‘Kristus a
dego une tamo.’ ”
29 Yesus a ŋamburbas goge di sonaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa ulatamuq
dena walwelosib gile beoqnsib a misiliŋyoqnsib gate gaiŋyoqnsib minjoqneb,
“Ni nami marem, ‘E atra tal koba koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’
Ni nami degsi marem.
30 Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim ŋamburbas
uratosim mandamq aiye.”
31 Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti dego Yesus degsib
misiliŋyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo uŋgasari gargekoba naŋgi
aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.
32 A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel naŋgo Mandor Koba.’ Aqa anjam
di boleamqa a ŋamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom,
‘Bole.’ ” Onaqa bajiŋ tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji naŋgi dego Yesus
degsib misiliŋ anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

33 Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ
bati 3 onaq bilaqtej.
34 Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di
Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaqa e
qoreibonum?”
35 Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi aqa anjam
di qusib mareb, “Niŋgi quiy. A Elaija meteqnu.”
36 Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñeŋgi bei osiq wain isa
kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa
aqa medabuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija a
bosim Yesus ŋamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”
37 Onaqa Yesus a olo tulaŋ leleŋosiqa mondor titosiq aqa ŋambile uratosiq
moiyej.
38 Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gaiŋesoqnej qaji a goge
na braŋosiq aisiq poaiyelej.
39 Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo naŋgo gate Yesus
aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa
Ŋiri.”
40 Uŋgasari qudei naŋgi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria
Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo naŋgo ai. Uŋa bei
Salome.
41 Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uŋgasari naŋgi dena a dauryosib
laqnsib kaŋgalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqa a na naŋgi
qalub uŋgasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleŋeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

42 Juda naŋgo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil
gereiyosib atnab soqnej.
43 Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim
subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda naŋgo gate bei. A
Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulaŋ boledamu. Deqa tamo uŋgasari

kalil naŋgi a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariŋoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiqa aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

44 Onaqa Pailat a tulaŋ prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiqo e?” Osiqa qaja tamo naŋgo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiqo e?”

45 Onaqa minjej, “Od, a moiqo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minjej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.”

46 Onaqa Josep a gilsiqa gara qat awaiyosiqa Yesus aqa jejamu ŋamburbasq dena osiqa gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiqa sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniŋ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej.

47 Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

1 Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na naŋgi qalub ŋam so aqa ya quleq tulaŋ boledamu awaiyeb. Ŋam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb.

2-3 Osib nobqolo ambru naŋgi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniŋ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?”

4 Degsib maroqnsib gilsib ŋam ateb di meniŋ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniŋ di tulaŋ kobaquja.

5 Onaqa naŋgi sub miligiq aisib aŋgro wala bei baŋ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Aŋgro wala di aqa gara tulaŋ qat.

6 Onaqa aŋgro wala na minjrej, “Niŋgi ulaaib. E qalie, niŋgi Nasaret tamo Yesus ŋamburbasq di qameb qaji a qa ŋameqnub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niŋgi bosib sub miligi uniy. A ŋeioteb qaji lume agi unu.

7 Niŋgi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niŋgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niŋgi endegsi merŋgej, “E niŋgi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa niŋgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

8 Onaqa naŋgi qalub tulaŋ ulaugetosib are toŋtoŋnjrnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamq di tamo uŋgasari naŋgi turoqnsib anjam bei minjrosaioqneb. Naŋgi laŋa aiyoqneb. Di kiyaqa? Naŋgi tulaŋ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

9 Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 naŋgi aqaq dena winjretej qaji.

10-11 A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa aŋgro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji naŋgi are ugeinjrnaqa akameqnabqa itnjrsiqa minjrej, “E Yesus unonum. A ŋambile unu.” Onaqa naŋgi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Naŋgi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi gamq di Yesus uneb

12 Olo bati bei Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi nañu gam bei dauryosib
gileqnabqa Yesus aqa jejamu bulyosiqa naŋgoq di brantonaq uneb.
13 Unsibqa naŋgi olo puluosib aisib Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi minjreb,
“Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa naŋgi dego
qunab ugeinjrej. Naŋgi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi wau enjrej

14 Olo bati bei Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi tal miligiq di awoosib iŋgi uye-
qnabqa Yesus a naŋgoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei
na unsib naŋgi sainjrnab qunab ugeinjrej. Naŋgo are geteŋnjresoqnej. Deqa
Yesus a segi naŋgoq di brantosiqa naŋgi ŋiriŋtnjrej.
15 Osiqa minjrej, “Niŋgi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo
uŋgasari kalil naŋgi ijo anjam bole minjre minjre laqniy.
16 Tamo uŋgasari naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatosib yanso oqab di Qotei
na naŋgi eleŋqas. Ariya tamo uŋgasari naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatqasai
di Qotei na naŋgi eleŋqasai. A na naŋgo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.
17 Tamo uŋgasari e qa naŋgo areqalo siŋgilatqab qaji naŋgi maŋwa gargekoba
endeqaji babtoqnqab. Naŋgi ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei
na naŋgo meŋ bulyetnjroqnimqa naŋgi qure utru bei bei naŋgo anjam bunuj
maroqnqab.
18 Naŋgi baŋ waiyosib amal uge ojoqnqab. Naŋgi ya isa koba qaja ti di
uyoqnib dena moreŋqasai. Naŋgi ma tamo naŋgo gateq di baŋ atoqnib naŋgi
olo boleoqnqab.”

Yesus a laŋ qureq oqej

19 Tamo Koba Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrnaqa Qotei a Yesus laŋ
qureq osi oqsiqa aqa baŋ woq di awotej.
20 Onaqa aqa aŋgro naŋgi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa
anjam palontoqneb. Palonteqnabqa Tamo Koba a naŋgi koba na wauoqn-
siqa maŋwa gargekoba babtoqnsiqa dena naŋgo anjam siŋgilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi neŋgreŋyosiq Tiofilus aqaq qariŋyej

1-2 O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo naŋgi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Naŋgo anjam di tamo gargekoba naŋgi quoqnsib neŋgreŋyoqneb.
3 Deqa e dego anjam di neŋgreŋyosiy inoq qariŋyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na neŋgreŋyosim agi inoq qariŋyonum.
4 Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa ŋauŋ Elisabet a gumaŋej

5 Herot a Judia sawa naŋgo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa ŋauŋ a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet.
6 Sekaraia aqa ŋauŋ wo naŋgo kumbra tulaŋ boledamu. Naŋgi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Naŋgi Tamo Koba aqa ŋamgalaq di une saiqoji.
7 Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbuluŋ wo aŋgro saiqoji sosibqa qelieb.
8 Bati bei Sekaraia aqa wau qujai naŋgi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. 9 Naŋgo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim ŋam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib naŋgi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa naŋgi meniŋ alaŋo bubuŋeb. Meniŋ alaŋonabqa Sekaraia aqa meniŋ na buŋyej. Deqa naŋgi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiqa Qotei atraiyej.
10 Qotei atraiyeqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb.
11-12 Onaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal ŋam qaq koitoqnej qaji baŋ woq di tigelonaq unsiqa tulaŋ ulaugetej.
13 Onaqa laŋ aŋgro na minjej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino ŋauŋ Elisabet a gumaŋosim aŋgro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam.
14 Aŋgro di a ŋambabimqa ni tulaŋ areboleboleimqas. Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi dego a unsibqa tulaŋ areboleboleinjrqas.
15 Aŋgro di a Tamo Koba aqa ŋamgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya siŋgila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a siŋgilatoqnqas.
16 Bunuqna a na Israel gargekoba naŋgi are bulyetnjroqnim naŋgi naŋgo Tamo Koba Qotei areiyoqnqab.
17 Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti siŋgila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu naŋgo aŋgro naŋgi ti jeu jeu soqnibqa a na naŋgi are bulyetnjroqnim naŋgi are qujaitosib sqab. Tamo uŋgasari Qotei aqa anjam gotraŋyeqnub qaji naŋgi dego a na are bulyetnjroqnim naŋgi kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo uŋgasari naŋgo areqalo gereiyetnjrim soqnibqa Tamo Koba a bqas.”

18 Onaqa Sekaraia na kamba laŋ aŋgro di minjej, “E tulaŋ qelionum. Ijo
ŋauŋ a dego qeliqo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”
19 Onaqa laŋ aŋgro na Sekaraia minjej, “Ijo ñam Gebriel. E Qotei aqa
ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qariŋbqoqa bosim anjam bole endi
ni mermonum.
20 Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu geteŋmimqa sqam.
Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu
olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo
anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Laŋ aŋgro na degsiqa Sekaraia
minjej.
21 Tamo uŋgasari naŋgi Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa
tariŋoqneb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaqa atra tal miligiq di
sokobaiyqo?”
22 Onaqa Sekaraia a oqedosiqa naŋgi anjam minjrqa yonaq keresaiiyej.
Deqa naŋgi mareb, “Qotei aqa maŋwa bei atra tal miligiq di brantqoqa
Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu
geteŋyej deqa a baŋ na segi naŋgi anjam minjroqnej.
23 Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqa aqa
qureq oqej.
24 Bati bei aqa ŋauŋ Elisabet a gumaŋej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A
boleq di walwelosaioqnej. Osiqa marej,
25 “Bini Tamo Koba a kumbra tulaŋ boledamu e ebsiqa tamo uŋgasari naŋgo
ŋamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Laŋ aŋgro Gebriel a Maria aqaq di brantej

26 Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa laŋ aŋgro Gebriel olo qariŋyonaqa
Galili sawa naŋgo qure bei ñam Nasaret deq aiyej.
27 Aisiq dia duŋgeŋge bei aqa ñam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ñam
Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma.
28 Gebriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba
a ni ombla unub. A ni kumbra tulaŋ boledamu emqo.”
29 Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulaŋ prugugetej. Osiqa are qalej, “Laŋ
aŋgro di aqa anjam e poibosai.”
30 Onaqa laŋ aŋgro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulaŋ
boledamuiyqo.
31 Deqa ni gumaŋosim aŋgro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam.
32 A ñam tulaŋ kobaquja oqas. Naŋgi a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba
aqa Ŋiri.’ Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami
mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas.
33 Deqa a Jekop aqa moma kalil naŋgo Mandor Koba sosimqa naŋgi bati
gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai.”
34 Onaqa Maria na laŋ aŋgro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E
tamo osaiunum.”
35 Onaqa laŋ aŋgro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba
aqa siŋgila emimqa ni aŋgro oqam. Deqa naŋgi a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa
Ŋiri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.
36 “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego aŋgro mel oqas. A qeliosiq gumaŋqo.
Naŋgi nami a qa maroqneb, ‘A aŋgro oqa keresai.’ Ariya bini a gumaŋqo bai
6 gilqo.
37 Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

38 Onaqa Maria na laŋ aŋgro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kaŋgal
uŋa. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.”
Onaqa laŋ aŋgro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

39 Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di
yambaŋ. A Judia sawaq di unu.
40 Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai
Elisabet, kaiye.”
41-42 Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa aŋgro a Elisabet aqa
meneq di annjilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq siŋgila yonaqa
a tulaŋ maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulaŋ boledamu ni emqo.
Kumbra deqaji Qotei a nami uŋgasari qudei naŋgi enjrosaioqnej. Aŋgro ino
meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulaŋ boledamu yqo.
43 O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E uŋa kiyero deqa ni ijo talq bonum?
44 Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa aŋgro ijo meneq di unu
qaji a areboleboleiyqoqa annjilqo.
45 Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa
ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi
marem deqa ni tulaŋ areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria
minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

46 Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej,
“Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a biŋiyeqnum.
47 E Qotei qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na eleŋej.
48 E aqa kaŋgal uŋa. E ñam saiqoji. Di uŋgum. Qotei na e uratbosai. A na e
nubsiqa areibqo.
Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo uŋgasari kalil naŋgi e qa endegsib
maroqnqab, ‘Qotei na Maria kumbra tulaŋ boledamu yej.’
49 Qotei siŋgila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.
Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.
50 Qotei a tamo uŋgasari kalil aqa sorgomq di unub qaji naŋgi qa tulaŋ
duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a naŋgi qa duloqnsim sqas.
51 Qotei a wau siŋgila koba yeqnu.
Tamo uŋgasari naŋgo segi ñam soqtqa are qaleqnub qaji naŋgi Qotei na olo
winjreqnaq jaraiyeqnub.
52 A na mandor kokba naŋgi kobotnjroqnsiqa tamo uŋgasari naŋgo segi ñam
aguq ateqnub qaji naŋgi olo ñam soqtetnjreqnu.
53 Tamo uŋgasari mam unub qaji naŋgi Qotei na iŋgi anainjreqnaq naŋgi kere
na unub.
Ariya tamo uŋgasari iŋgi koba ti unub qaji naŋgi a na uratnjreqnaqa naŋgi
iŋgi saiinjreqnu.
54-55 A na aqa wau tamo Israel naŋgi aqaryainjreqnu.
A nami marej, ‘E Israel naŋgi qa gaigai duloqnqai.’
A aqa anjam deqa are qaloqnsiqa agi bini Israel naŋgi aqaryainjreqnu.
Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru naŋgi minjrej.
Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil naŋgi ti minjrej.”
Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.
56 Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo
puluosiqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ŋambabej

57 Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa aŋgro
mel ŋambabej.
58 Ŋambabonaqa aqa qure qujai naŋgi ti aqa leŋ naŋgi ti kalil endegsi
poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulaŋ dulosiqa aqa miligi gereiyqoqa
aŋgro mel oqo.” Naŋgi degsi poinjrej deqa naŋgi Elisabet koba na arebole-
boleinjrej.
59-60 Bati 8 koboonaqa naŋgi aŋgro di muluŋ waiyqa marsib koroeb.
Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej,
“Iga aqa ñam Jon waiyqom.”
61 Onaqa naŋgi na minjeb, “Ñam di ino leŋ naŋgoq di sosai.”
62 Degsi minjsib baŋ na Sekaraia nenemyeb, “Ni ino aŋgro ñam yai
waiyqam?”
63 Onaqa a baŋ na minjrej, “Pepa bei osbabqa e aqa ñam neŋgreŋyit niŋgi
unqab.” Pepa osi bonabqa endegsi neŋgreŋyej, “Aqa ñam Jon waiyqom.”
Degsi neŋgreŋyonaqa naŋgi kalil tulaŋ prugeb.
64 Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meŋ otyonaqa medabu waqtosiqa
anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.
65 Bati deqa tamo uŋgasari kalil qure dia soqneb qaji naŋgi kumbra deqa
qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnabqa naŋgo anjam di
tulaŋ kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji naŋgi quekriteb.
66 Tamo uŋgasari anjam di queb qaji naŋgi kalil maroqneb, “Aŋgro di a tamo
kiyero sqas?” Naŋgi degsi maroqneb. Di kiyaqa? Qotei aqa siŋgila aŋgro di
aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

67 Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq siŋgila yonaqa
medabu waqtosiqa anjam endegsi marej,
68 “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom. A Israel gago Qotei.
Iga aqa segi tamo uŋgasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai.
69 Aqa wau tamo Devit aqa leŋ na tamo siŋgila koba bei ŋambabqas. Qotei
na tamo di giltej deqa a na iga eleŋqas.
70 Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo naŋgi anjam
palontoqneb.
71 Naŋgi anjam endegsib palontoqneb, ‘Qotei a gago jeu tamo naŋgo baŋq
dena iga eleŋqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji naŋgo baŋq na dego
iga eleŋqas.’ Naŋgi anjam degsib palontoqneb.
72 Qotei a gago moma utru naŋgi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam
nami siŋgilatej qaji deqa are qalsiqa naŋgi aqaryainjrej.
73 Aqa anjam di a siŋgilatosiq gago moma utru Abraham minjej.
74 Deqa a na gago jeu tamo naŋgo baŋq dena iga eleŋamqa iga aqa wau
ojoqnqom. Iga ulaqasai.
75 Iga bati gaigai Qotei aqa ŋamgalaq di aqa segi kumbra bole tiŋtiŋ daury-
oqnqom.
76 O ijo aŋgro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo
sqam. Tamo uŋgasari naŋgi degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa
laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas.
77-78 Ni na Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi anjam minjroqnimqa naŋgi
quoqnsib endegsi poinjroqnqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago

une kobotetgosim iga eleŋqas.' Gago Qotei a laŋ goge na suwaŋ qariŋyim gagoq bqas.
79 Tamo uŋgasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji naŋgi Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnimqa iga lawo kumbra dauryoqnqom." Sekaraia a anjam degsi marej.
80 Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na siŋgila yoqnej. A wadau sawaq di sosiqa a na Israel tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam minjrqajqa bati qa tariŋoqnej.

2

Maria a aqaratonaqa Yesus a ŋambabej

1 Bati deqa Rom naŋgo mandor koba Sisar Ogastus a marej, "Iga sawa sawa kalilq di tamo uŋgasari naŋgo ñam sisiyqom."
2 Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa naŋgi na ñam sisiyeb. Naŋgi nami ñam sisiyosaioqneb.
3 Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi na naŋgo ñam ateleŋqajqa marsibqa naŋgo segi segi qure utruq gileleŋeb.
4 Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaqa? A Devit aqa leŋ na ŋambabej deqa.
5 Maria a Josep aqa ŋauŋ soqnej deqa naŋgi aiyel ombla na naŋgo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumaŋ ti.
6-7 Naŋgi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a aŋgro ej. Ŋereŋo tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa aŋgro matu mel ŋambabonaqa gara na dalaosiq makau naŋgo iŋgi uyo tabirq di ŋeiotej.

Laŋ aŋgro naŋgi na kaja taqato tamo naŋgi Qotei aqa anjam minjreb

8 Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei naŋgo kaja ñiŋ uyeqnabqa taqatnjresoqneb.
9 Onaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei aisiqa naŋgo areq di tigelonaq uneb. Aqa riaŋ na naŋgi suwantnjrnaqa naŋgi unsib tulaŋ ulaugeteb.
10 Onaqa laŋ aŋgro dena naŋgi minjrej, "Niŋgi ulaaib. E niŋgi anjam bole merŋgwajqa bonum. Merŋgitqa niŋgi qusib tulaŋ areboleboleiŋgwas. Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi dego tulaŋ areboleboleinjrqas.
11 Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di ŋambabqo. A na qujai tamo uŋgasari naŋgi eleŋamqa naŋgi padalqasai.
12 Aŋgro mom di gara na dalaosib makau naŋgo iŋgi uyo tabirq di ŋeiotonub unu. Niŋgi aisib unsib poiŋgwas."
13 Degsi minjreqnaqa laŋ aŋgro tulaŋ gargekoba naŋgi laŋ goge na bosib laŋ aŋgro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,
14 "Laŋ goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo uŋgasari naŋgi lawo na soqnebe. Qotei a naŋgi qa are tulaŋ boleiyeqnu."

Kaja taqato tamo naŋgi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

15 Laŋ aŋgro naŋgi olo puluosib laŋ qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo naŋgi qairosib mareb, "Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom."

16 Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo naŋgo aŋgro mom a
makau naŋgo iŋgi uyo tabirq di ŋeiotosib sonab unjreb. 17 Unjrsibqa aŋgro
deqa anjam laŋ aŋgro na minjrej qaji di kalil ubtosib saoqneb.
18 Saeqnab tamo uŋgasari kalil anjam di queb qaji naŋgi prugugetosib are
koba qaloqneb.
19 Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej.
20 Onaqa kaja taqato tamo naŋgi olo puluosib gileb. Anjam kalil laŋ aŋgro
na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil naŋgi uneb qaji deqa ti naŋgi
tulaŋ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Naŋgi aŋgro aqa ñam Yesus waiyeb

21 Ariya Yesus a ŋambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluŋ waiyeb. Osib
aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami laŋ aŋgro na Maria gumaŋosaisonaq
minjej qaji.

Simeon Ana wo naŋgi atra talq di Yesus uneb

22 Juda naŋgo dal anjam bei agiende. Uŋa aŋgrotimqa bati 40 koboamqa
naŋgi uŋa aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa
Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluŋ wo Jerusalem
gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo
Koba aqa baŋq di ateb.
23 Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi neŋgreŋyej, “Aŋgro
matu mel ŋambabamqa niŋgi Tamo Koba Qotei aqa baŋq di atiy. Atibqa a Qotei
aqa segi tamo sqas.”
24 Naŋgi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib
Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binoŋ aiyel kiyo qebari bunuj
aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”
25 Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulaŋ
boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a
siŋgilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel
tamo uŋgasari naŋgo are boletetnjrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di
brantqajqa tariŋoqnsiq soqnej.
26 Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moiyosaiso-
qnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qariŋyim bamqa ni unsim moiqam.”
27 Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra
tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo naŋgi dal anjam dauryosib
naŋgo aŋgro Yesus osib Qotei aqa baŋq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb.
28 Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqoŋyej. Soqoŋyosiqa Qotei aqa ñam
soqtosiq endegsi pailyej,
29 “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni
uratosai. Deqa e lawo na moiqai.
30 Ni na ino segi tamo uŋgasari naŋgi eleŋam naŋgi padalaib deqa ino Kristus
qariŋyem agi e unonum.
31 Tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.
32 Kristus aqa rianŋ na sawa bei bei qaji naŋgi suwantnjroqnqas.
Osim ino segi tamo uŋgasari Israel naŋgi dego suwantnjrimqa naŋgo ñam
kobaqas.”
33 Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu naŋgi qusib
tulaŋ prugeb.
34 Onaqa Simeon a naŋgi aiyel qa Qotei pailyosiqa Yesus aqa ai Maria
minjej, “Ni que. Qotei na aŋgro endi giltej deqa Israel gargekoba naŋgi

uloŋosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ŋambile bole oqab. Aŋgro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba naŋgi na a jeutoqnqab.
35 Deqa gargekoba naŋgo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatiŋ oqnqam."
36 Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uŋa bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa aŋgro. A Aser aqa moma. A tulaŋ qeliej. A nami tamo osiqa gumbuluŋ wo wausau 7 soqneb.
37 Aqa gumbuluŋ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqa iŋgi ti ya ti uratoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaioqnej.
38 Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiqa aŋgro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo uŋgasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariŋoqneb qaji naŋgi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo naŋgi olo Nasaret qureq gileb

39 Maria Josep wo naŋgi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib naŋgi olo puluosib Galili sawaq gilsib naŋgo segi qure utru Nasaret di soqneb.
40 Di sosibqa naŋgo aŋgro kiñala Yesus a boleoqnsiqa siŋgilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulaŋ boleiyoqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

41 Yesus aqa ai abu naŋgi wausau gaigai Juda naŋgo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb.
42 Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu naŋgi daurnjrsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb.
43 Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi puluosib naŋgo segi segi qureq olo gileqnabqa aŋgro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu naŋgi deqa qaliesai.
44 Naŋgi are qaleb, "Yesus a tamo qudei naŋgi daurnjrsiqa nami gilqo kiyo?" Degsib are qalsibqa qanam qujai naŋgi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa naŋgi na naŋgo segi kadoi naŋgi ti naŋgo segi leŋ naŋgi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb.
45 Onaqa ugeinjrnaqa naŋgi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ŋamoqneb.
46 Bati qalub naŋgi Yesus qa ŋamoqneb. Ŋamosib gilsib atra tal miligiq di ŋam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo naŋgo ambleq di awesosiqa naŋgo anjam quoqnsiqa anjam qudei naŋgi nenemnjroqnej.
47 Aqa powo tulaŋ kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo naŋgi kamba anjam bole bole minjreqnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji naŋgi prugoqneb.
48 Onaqa aqa ai abu naŋgi a unsib prugugetosib aqa ai na minjej, "O ijo aŋgro, ni kiyaqa aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulaŋ gulbeigwoqa ni qa ŋamoqnam."
49 Onaqa Yesus na minjrej, "Niŋgi kiyaqa e qa ŋamoqnab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Niŋgi di qaliesai kiyo?"
50 Onaqa aqa ai abu naŋgi aqa anjam di qusib poinjrosai.
51 Onaqa Yesus a tigelosiqa aqa ai abu naŋgi daurnjrsiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a naŋgo aiyel anjam geregere dauryoqnsiqa naŋgo sorgomq

di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulaŋ areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej.
52 Yesus a Nasaret qureq di sosiqa a tamo kobaqujaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyoqnej. Tamo uŋgasari naŋgi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

1-2 Bunuqna Sekaraia aqa ŋiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom naŋgo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa naŋgo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisanias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo naŋgi aiyel atra tamo gate soqneb.
3 Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnej, “Niŋgi are bulyibqa e na niŋgi yansŋgwai. Amqa Qotei a nuŋgo une kalil kobotetŋgwas.”
4 Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami neŋgreŋyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi neŋgreŋyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi endegsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Gam tingitetiy.
5 Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil giŋgeŋnjrsib taqal atiy. Gam kaneŋo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy.
6 Yimqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi Qotei na padalo sawaq dena eleŋam unqab.’ ”
7 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq beqnabqa siŋgila na endegsi minjroqnej, “Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo. Niŋgi amal uge bul. Niŋgi yai na merŋgwoqa mondoŋ Qotei aqa minjiŋ nuŋgoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?
8 Niŋgi are bulyiy. Osib nuŋgo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, niŋgi are bulyonub.’ Osiy niŋgi yansŋgwai. Niŋgi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole.’ Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi quiy. Qotei na marimqa meniŋ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.
9 Qotei na tapor qalat ojsiqa ŋam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ŋam kalil gei bole atosaieqnub qaji di Qotei na tapor dena qomeleŋosim ŋamyuwoq di breinjrqas.”
10 Jon a tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrnaqa naŋgi na kamba nenemyeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?”
11 Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni iŋgi uyo soqnimqa qudei osim tamo iŋgi saiqoji di anaiye.”
12 Onaqa takis o qaji tamo qudei naŋgi Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?”
13 Onaqa Jon na minjrej, “Nuŋgo gate kokba naŋgi takis silali gembub niŋgi oqajqa merŋgonub kere dego oqniy. Silali bei laŋa goge ataib.”

14 Onaqa qaja tamo qudei naŋgi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Niŋgi tamo naŋgi ugeugeinjraib. Osib naŋgo silali bajiŋoqnaib. Niŋgi tamo qudei gisaŋ na naŋgo jejamuq di une qametnjraib. Niŋgi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’ ”
15 Bati di tamo uŋgasari naŋgi Kristus bqajqa tariŋoqnsib soqneb. Deqa naŋgi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?”
16 Onaqa Jon a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo siŋgila koba. Ijo siŋgila aqa siŋgila ti keresai. Deqa e a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai. E ya na laŋa yansŋgeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa siŋgila na ti ŋamyuwo na ti niŋgi yansŋgwas.
17 A bem sum ñoqoryosim damu eleŋosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ŋamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”
18 Jon na tamo uŋgasari naŋgo are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba naŋgi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole naŋgi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

19 Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa ŋiriŋtej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa ŋauŋ Herodias yaiyosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na ŋiriŋtej.
20 Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.
21 Ariya tamo uŋgasari kalil naŋgi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq laŋ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa laŋ waqej.
22 Laŋ waqonaqa Mondor Bole a binoŋ bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa laŋ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi aŋgro qujai. E ni tulaŋ qalaqalaimeqnum. E ni qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma naŋgo ñam kalil

23 Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Naŋgi Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa ŋiri.” Yesus aqa moma naŋgo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa ŋiri.
24 Heli a Matat aqa ŋiri. Matat a Livai aqa ŋiri. Livai a Melki aqa ŋiri. Melki a Janai aqa ŋiri. Janai a Josep aqa ŋiri.
25 Josep a Matatias aqa ŋiri. Matatias a Amos aqa ŋiri. Amos a Nahum aqa ŋiri. Nahum a Esli aqa ŋiri. Esli a Nagai aqa ŋiri.
26 Nagai a Mat aqa ŋiri. Mat a Matatias aqa ŋiri. Matatias a Semen aqa ŋiri. Semen a Josek aqa ŋiri. Josek a Joda aqa ŋiri.
27 Joda a Joanan aqa ŋiri. Joanan a Resa aqa ŋiri. Resa a Serubabel aqa ŋiri. Serubabel a Sealtiel aqa ŋiri. Sealtiel a Neri aqa ŋiri.
28 Neri a Melki aqa ŋiri. Melki a Adi aqa ŋiri. Adi a Kosam aqa ŋiri. Kosam a Elmadam aqa ŋiri. Elmadam a Er aqa ŋiri.
29 Er a Josua aqa ŋiri. Josua a Elieser aqa ŋiri. Elieser a Jorim aqa ŋiri. Jorim a Matat aqa ŋiri. Matat a Livai aqa ŋiri.
30 Livai a Simeon aqa ŋiri. Simeon a Juda aqa ŋiri. Juda a Josep aqa ŋiri. Josep a Jonam aqa ŋiri. Jonam a Eliakim aqa ŋiri.
31 Eliakim a Melea aqa ŋiri. Melea a Mena aqa ŋiri. Mena a Matata aqa ŋiri. Matata a Natan aqa ŋiri. Natan a Devit aqa ŋiri.

32 Devit a Jesi aqa ŋiri. Jesi a Obet aqa ŋiri. Obet a Boas aqa ŋiri. Boas a
Salmon aqa ŋiri. Salmon a Nason aqa ŋiri.
33 Nason a Aminadap aqa ŋiri. Aminadap a Atmin aqa ŋiri. Atmin a Arni
aqa ŋiri. Arni a Hesron aqa ŋiri. Hesron a Peres aqa ŋiri. Peres a Juda aqa
ŋiri.
34 Juda a Jekop aqa ŋiri. Jekop a Aisak aqa ŋiri. Aisak a Abraham aqa ŋiri.
Abraham a Tera aqa ŋiri. Tera a Nahor aqa ŋiri.
35 Nahor a Seruk aqa ŋiri. Seruk a Reu aqa ŋiri. Reu a Pelek aqa ŋiri. Pelek
a Eber aqa ŋiri. Eber a Sela aqa ŋiri.
36 Sela a Kainan aqa ŋiri. Kainan a Arpaksat aqa ŋiri. Arpaksat a Siem aqa
ŋiri. Siem a Noa aqa ŋiri. Noa a Lamek aqa ŋiri.
37 Lamek a Metusela aqa ŋiri. Metusela a Enok aqa ŋiri. Enok a Jaret aqa
ŋiri. Jaret a Mahalalel aqa ŋiri. Mahalalel a Kenan aqa ŋiri.
38 Kenan a Enos aqa ŋiri. Enos a Set aqa ŋiri. Set a Adam aqa ŋiri. Adam a
Qotei aqa ŋiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

1-2 Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena
olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa
bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqa Yesus a une bei atqa marsiqa
walawalaiyoqnej.
Bati deqa Yesus a iŋgi uratoqnsiqa qurieŋ ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a
mamyej.
3 Onaqa Satan na minjej, “Ni Qotei aqa Ŋiriamqa meniŋ kalil endi minjrim
bem bulyibqa ni uye.”
4 Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami
endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Tamo naŋgi iŋgi uyo na segi ŋambile sqasai.’ ”
5 Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigel-
tosiqa sawa sawa kalil mandor kokba naŋgi na taqatejunub qaji di Yesus
osoryej.
6 Osoryosiqa minjej, “Sawa sawa kalil di naŋgo siŋgila ti ñoro ti ni emqai.
Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are
soqnim yqai.
7 Deqa ni ijo ulatamuq endi siŋga pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil
di ni emqai.”
8 Onaqa Yesus na minjej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib neŋgreŋyeb
unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”
9 Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge
dia Yesus atsiqa minjej, “Ni Qotei aqa Ŋiriamqa endena prugosim mandamq
aiye.
10 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Qotei na aqa
laŋ aŋgro naŋgi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’
11 Anjam bei dego neŋgreŋq di unu. Anjam agiende, ‘Laŋ aŋgro naŋgi bosib
baŋ na ni soqtmibqa ino siŋga meniŋ na qalqasai.’ ”
12 Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego
neŋgreŋq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa siŋgila laŋa
tenemtqa osim a gisaŋyaim.’ ”
13 Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a
uratosiq ulaŋej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariŋosiq
soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

14 Qotei aqa Mondor aqa siŋgila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa
Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo uŋgasari naŋgi a qa
saoqnsib laqneb.
15 A bati gaigai Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo uŋgasari naŋgi
Qotei aqa anjam minjreqnaqa naŋgi quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di naŋgi Yesus qa minjiŋ oqetnjrej

16 Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru.
A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di
dauryosiqa Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa Qotei aqa anjam sisiyqa osiq
tigelej.
17 Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo
Aisaia aqa anjam nami neŋgreŋyej qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyej,
18 “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbej, ‘Ni
na tamo uŋgasari sougetejunub qaji naŋgi ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a
na e qariŋbosiq merbej, ‘Ni na tamo uŋgasari ŋam qandimo unub qaji naŋgi
boletnjroqne. Osim tamo uŋgasari naŋgo segi une na ojejunu qaji naŋgi
gereinjroqne. Osim tamo uŋgasari jeu tamo naŋgi na ugeugeinjreqnub qaji
naŋgi aqaryainjroqne.
19 Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo uŋgasari naŋgi
boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ”
20 Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei
tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo uŋgasari kalil Qotei tal miligiq
di soqneb qaji naŋgi Yesus koqyesoqneb.
21 Onaqa Yesus na naŋgi minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum
niŋgi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.”
22 Degsi minjrnaqa naŋgi kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa
anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a
Josep aqa ŋiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq
mergeqnu?”
23 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O
yu qaŋgra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib niŋgi endegsib merbqab,
‘Kaperneam qureq di ni maŋwa babteqnam iga deqa queqnum. Maŋwa kere
dego ni ino segi qure utruq endi babtim iga unqom.’ ”
24 Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merŋgwai. Qotei aqa medabu o
tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam
quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas.
25 E bole merŋgwai. Elaija aqa bati qa laŋ geteŋesonaqa wausau qalub bai
6 gilsiq awa bosaioqnej. Deqa sawa sawa kalilq di naŋgi mam koba eb. Bati
deqa Israel sawaq di uŋa qobul gargekoba soqneb.
26 Sonabqa Qotei na Elaija naŋgoq qariŋyosai. A na Elaija qariŋyonaqa
Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uŋa qobul bei aqaq di segi brantosiq
aqaryaiyej.
27 Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba naŋgo
jejamu yu na ugeeleŋej qaji naŋgi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a naŋgi
boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleŋej
qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”
28-29 Yesus na tamo uŋgasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji naŋgi anjam
degsi minjrnaqa naŋgi kalil qusibqa minjiŋ ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus

ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Naŋgo qure mana goge di soqnej deqa naŋgi Yesus mana goge dena waiyqa mareb.
30 Onaqa a naŋgo ambleq na loumosiq ulaŋej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

31 Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.
32 Yesus aqa anjam maroqnej di siŋgila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa anjam di quoqnsib tulaŋ prugugetoqneb.
33 Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulaŋ leleŋosiqa Yesus minjej,
34 "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Ŋiri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji."
35 Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a siŋgila na ŋiriŋtosiq minjej, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulaŋ." Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq di a waiyonaq mandamq di ŋeiesonaqa uratosiq ulaŋej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej.
36 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, "Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siŋgila ti mareqnu. Agi a na mondor uge naŋgi anjam minjreqnaqa naŋgi aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnub."
37 Tamo uŋgasari naŋgi degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa maŋwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

38 Onaqa Yesus a tigelosiqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kaŋkaŋyonaq unej. Deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, "Ni a boletime."
39 Onaqa Yesus a gilsiq uŋa maiyej qaji aqa areq di tigelosiqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kaŋkaŋ di koboej. Onaqa uŋa a tigelosiqa naŋgi iŋgi goiyetnjrej.

Yesus a tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

40 Seŋ aiqa laqnaqa tamo uŋgasari ma utru segi segi so qaji naŋgo was naŋgi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnabqa Yesus na aqa baŋ naŋgo gateq di ateqnaqa naŋgo ma koboeqnaqa naŋgi jaraiyoqneb.
41 Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa naŋgi olo tamo uŋgasari naŋgi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulaŋ leleŋoqnsib Yesus minjoqneb, "Ni Qotei aqa Ŋiri." Yeqnabqa Yesus a siŋgila na saidnjroqnej, "Niŋgi ijo ñam ubtosib maraib." Degsi saidnjroqnej. Di kiyaqa? Naŋgi qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

42 Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo uŋgasari naŋgi alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa naŋgi a qa ŋamosib gilsib itosib minjeb, "Ni iga uratgaim."
43 Onaqa Yesus na minjrej, "E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnqai, 'Niŋgi are bulyibqa Qotei a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwas.' Degsi minjroqnqai. Qotei a deqa e qariŋbonaq mandamq aiyem."

44 Yesus na tamo uŋgasari naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakaŋ waiyosiq qe ani ej

1 Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiqa alile dia tigelesonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb.

2 Koroesonabqa Yesus a ŋam atsiqa qobuŋ aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo naŋgi qobuŋ dena mandamq aisib naŋgo kakaŋ yansoqneb.

3 Qobuŋ bei Saimon aqa qobuŋ. Yesus a Saimon aqa qobuŋ gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobuŋ tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobuŋ tututonaq sasalonaqa Yesus a qobuŋ miligiq di awoosiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

4 Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Niŋgi qobuŋ oyoosib ya robuq oqsib nuŋgo kakaŋ waiyqab qe oqab.”

5 Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di uŋgum. Ni maronum deqa e kakaŋ olo waiyqai.”

6-7 Onaqa qe o qaji tamo naŋgi ya robuq oqsib kakaŋ olo waiyosib qe tulaŋ ani eb. Qe ani onabqa naŋgo kakaŋ qe na maqej deqa braŋqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa naŋgi na naŋgo was qudei qobuŋ beiq di soqneb qaji naŋgi metnjrnab bosib koba na kakaŋ titosib qe osib qobuŋ aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb.

8 Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa maŋwa di unsiqa aqa siŋgaq di siŋga pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.”

9 Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaqa? Aqa was naŋgi ti qe tulaŋ koba eleŋosib prugugeteb deqa.

10 Sebedi aqa ŋiri aiyel Jems Jon wo naŋgi Saimon ombla wau qujai. Naŋgi dego Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.”

11 Onaqa naŋgi naŋgo qobuŋ alile dia atsib naŋgo ai abu naŋgi uratnjrsib naŋgo ñoro ti iŋgi iŋgi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji di boletej

12 Naŋgi Yesus dauryosib bati bei naŋgi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleŋej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiqa siŋga pulutosiqa mandamq di ŋam quosiqa Yesus pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”

13 Degsi minjnaqa Yesus a baŋ waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqa minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

14 Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei naŋgi ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa iŋgi iŋgi Moses a nami marej qaji di osim Qotei

atraiyime. Yimqa tamo uŋgasari naŋgi ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

15 Onaqa a gilsiqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulaŋ kobaosiqa sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na naŋgo ma boletetnjrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb.

16 Ariya bati gargekoba Yesus a tamo uŋgasari naŋgi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiqa dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

17-18 Bati bei tamo uŋgasari naŋgi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqnaqa bati di Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Naŋgi Galili sawa ti Judia sawa ti naŋgo qure qureq dena beleŋeb. Naŋgi Jerusalem dena dego beleŋeb. Tamo Koba Qotei aqa siŋgila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo uŋgasari naŋgo ma boletetnjrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei naŋgi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di ŋeiotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboiyosib beb.

19 Bosib ŋam ateb di tamo tulaŋ gargekoba siraŋmeq di jujuŋeb. Deqa naŋgi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

20 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo unej di naŋgo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.”

21 Onaqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti tal dia awesoqneb qaji naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misiliŋyqo. Yai na tamo naŋgo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

22 Naŋgi degsib are qaleqnabqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niŋgi kiyaqa degsib are qaleqnub?

23 Anjam kiye e na tamo jejamu laiyqo qaji di minjit niŋgi qusib e qa poiŋgwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

24 E segi Tamo Aŋgro. E mandamq endi siŋgila ti unum deqa e na tamo naŋgo une kobotetnjrqa kere. Niŋgi degsi poiŋgwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

25 Degsi minjnaqa a tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di tigelosiqa aqa sapera ŋeiesoqnej qaji di qoboiyosiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa walwelosiq aqa talq gilej.

26 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Qotei aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib a biŋiyeb. Osib naŋgi ulaosib mareb, “Maŋwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na maŋwa deqaji yeqnab iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

27 Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiqa minjej, “Ni e daurbe.”

28 Onaqa a na aqa iŋgi iŋgi kalil uratosiqa tigelosiq Yesus dauryej.

29 Osiqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulaŋ gargekoba naŋgi ti Yesus aqa segi aŋgro naŋgi ti tamo laŋa laŋaj naŋgi ti metnjrnaq bosib koba na awoosib iŋgi uyoqneb.
30 Onaqa Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ŋiriŋtnjrsib minjreb, “Niŋgi kiyaqa takis o qaji tamo ti une tamo ti naŋgi koba na awoosib iŋgi ti ya ti uyeqnub?”
31 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji naŋgi yu qaŋgra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti naŋgi segi yu qaŋgra tamo aqaq gileqnub.
32 Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji naŋgi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurieŋ qa anjam marej

33 Onaqa Farisi naŋgi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa aŋgro naŋgi bati gaigai iŋgi uratoqnsib qurieŋoqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi naŋgo aŋgro naŋgi dego kumbra degyeqnub. Ariya ino aŋgro naŋgi kiyaqa qurieŋosaieqnub? Agi naŋgi bati gaigai iŋgi ti ya ti uyoqnsib unub.”
34 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a uŋa baŋ ojqa bati qa aqa was naŋgi ti soqnibqa naŋgi qurieŋqab e? Sai.
35 Bunuqna naŋgo was a naŋgi uratnjrimqa bati deqa naŋgi qurieŋoqnsib sqab.”
36 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari braŋoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaqa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai.
37 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kaŋgraŋosiq siŋgilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bileŋosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas.
38 A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab.
39 Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaqa? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

1 Yori bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa aŋgro naŋgi bem sum gei eleŋoqnsib baŋ na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneb.
2 Naŋgi degsib gileqnabqa Farisi qudei naŋgi bosib naŋgi unjrsib minjreb, “Niŋgi kiyaqa kumbra degyeqnub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”
3 Onaqa Yesus na kamba Farisi naŋgi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo naŋgi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di niŋgi buk miligiq di sisiyosai kiyo?
4 Devit a atra tal miligiq gilsiqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqa aqa wau tamo naŋgi dego anainjrnaq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo naŋgo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji. Niŋgi anjam di sisiyosai kiyo?”
5 Osiqa minjrej, “E Tamo Aŋgro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo baŋ qandamyej qaji di boletej

6 Olo yori bati bei Yesus a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa Qotei aqa
anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei baŋ wo qandamyej
qaji a soqnej.
7 Onaqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti Yesus koqyoqneb.
Naŋgi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom,
‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa naŋgi Yesus koqyoqneb.
8-9 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa tamo baŋ qandamyej qaji
di minjej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq
naŋgo ambleq bonaqa Yesus na Farisi naŋgi minjrej, “E niŋgi anjam bei
nenemŋgwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom
kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere
kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”
10 Yesus na naŋgi kalil degsi minjrsiq koqnjrsiqa tamo baŋ qandamyej qaji
di minjej, “Ni ino baŋ waiy.” Degsi minjnaqa aqa baŋ waiyonaq boleej.
11 Onaqa Farisi naŋgi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjiŋ oqetnjrnaqa
naŋgi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi giltnjrej

12 Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiq
dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. 13 Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib
laqneb qaji naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa naŋgo ambleq dena aŋgro
12 giltnjrej. Naŋgi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej.
14 Naŋgo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej.
Naŋgi aqa was Andru wo. Bei Jems. Naŋgi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei
Bartolomyu.
15 Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa ŋiri Jems. Bei Saimon agi Rom
naŋgi winjrqajqa maroqnej qaji.
16 Ariya bei Jems aqa ŋiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa
jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji.

Yesus na tamo uŋgasari gargekoba naŋgi boletnjroqnej

17-18 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi di joqsiqa koba na manaq dena olo
aiyeb. Aisib sawa guŋ dia sonabqa tamo uŋgasari gargekoba a dauryosib
laqneb qaji naŋgi bosib aqa anjam quqwajqa ti a naŋgo ma boletetnjrqajqa
ti koroeb. Tamo uŋgasari laŋa laŋaj gargekoba dego Judia sawa naŋgo qure
qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo naŋgo sawa
alile jojom dena ti beleŋeb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na
ojeleŋo qaji naŋgi boletnjroqnej.
19 Aqa jejamuq na siŋgila gileqnaqa tamo ma ti kalil naŋgo ma kobooqnej.
Deqa naŋgi kalil aqa jejamuq di naŋgo baŋ atqa maroqnsib baŋ waiyoqnsib
ojoqneb.

Tamo yai naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas?

20 Onaqa Yesus a bulosiqa aqa aŋgro naŋgi koqnjrsiqa endegsi minjrej,
“Niŋgi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nuŋgo Mandor Koba sosim
niŋgi taqatŋgwas. Deqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwas.
21 “Niŋgi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa niŋgi tulaŋ
areboleboleiŋgwas.
“Niŋgi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa
niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwas.

22-23 “Niŋgi e Tamo Aŋgro daurbeqnub deqa bunuqna tamo qudei na niŋgi
jeutŋgoqnsib misiliŋgoqnsib nuŋgo ñam ugeugeiyoqnqab. Nami naŋgo moma
naŋgi na Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi degsib ugeugeinjroqneb. Naŋgi
niŋgi ugeugeiŋgibqa, di uŋgum, niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgem. Niŋgi quiy.
Nuŋgo awai bole agi laŋ goge di unu. Bunuqna niŋgi oqsib awai di itqab.
24 “Ariya niŋgi bini ñoro koba ti unub qaji niŋgi ŋam atoqniy. Nuŋgo are
boletetŋgwajqa iŋgi iŋgi agi niŋgi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna
niŋgi gulbe koba oqab.
25 “Niŋgi bini iŋgi qa kere na unub qaji niŋgi dego ŋam atoqniy. Bunuqna
niŋgi mam oqab.
“Niŋgi bini kikieqnub qaji niŋgi dego ŋam atoqniy. Bunuqna niŋgi are
ugeiŋgim akam ti sqab.
26 “Tamo kalil naŋgi na nuŋgo ñam soqtetŋgwab di uge. Deqa niŋgi ŋam
atoqniy. Nami naŋgo moma naŋgi na dego gisaŋ anjam maro tamo naŋgo
ñam soqtetnjroqneb.

Niŋgi nuŋgo jeu tamo naŋgi qa boleoqnsib gereinjroqniy

27 “Niŋgi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi merŋgwai. Tamo
qudei na niŋgi jeutŋgoqnibqa niŋgi kamba olo naŋgi jeutnjraib. Niŋgi naŋgi
qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy.
28 Tamo qudei na niŋgi misiliŋgoqnibqa niŋgi kamba olo naŋgi misiliŋnjraib.
Niŋgi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na niŋgi ugeugeiŋgoqnibqa
niŋgi kamba olo naŋgi ugeugeinjraib. Niŋgi naŋgi qa Qotei pailyoqniy.
29 Tamo bei na ula poŋmimqa belosim waliŋe bei osoryimqa poŋyem. Tamo
bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye.
30 Tamo bei na ino iŋgi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba
olo ni emqajqa minjaim.
31 Kumbra bole bole tamo naŋgi na niŋgi eŋgwajqa areareteŋgeqnu qaji di
niŋgi na olo naŋgi enjroqniy.
32 “Tamo uŋgasari niŋgi qa boleeqnub qaji naŋgi qa segi niŋgi kamba
boleoqnqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgi dego
kumbra degyeqnub.
33 Tamo uŋgasari niŋgi geregereiŋgeqnub qaji naŋgi segi niŋgi na kamba
geregereinjroqnqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgi
dego kumbra degyeqnub.
34 Niŋgi na tamo qudei naŋgi iŋgi bei enjrqa osibqa naŋgi kamba olo niŋgi
eŋgwajqa minjrsib iŋgi enjrqab di kumbra tulaŋ bolesai. Dal anjam gotraŋyo
qaji tamo naŋgi dego kumbra degyeqnub.
35 Deqa niŋgi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na niŋgi jeutŋgoqnibqa niŋgi
kamba olo naŋgi jeutnjraib. Niŋgi naŋgi qa boleoqnsib naŋgi qalaqalain-
jroqniy. Osib iŋgi bole bole enjroqnsib naŋgi na kamba olo niŋgi eŋgwajqa
minjroqnaib. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi Qotei Goge Koba aqa aŋgro
bole sosib awai tulaŋ boledamu oqab. Niŋgi qalie, tamo uŋgasari kumbra uge
uge yoqnsib Qotei biŋiyqa urateqnub qaji naŋgi di Qotei na kamba kumbra
uge uge enjrosaieqnu. A na naŋgi olo kumbra bole bole enjreqnu. Deqa
niŋgi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti naŋgi
turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi
Qotei aqa aŋgro bole sqab.

36 Nuŋgo Abu a tamo naŋgi qa duleqnu deqa niŋgi dego Qotei aqa kumbra
di dauryosib tamo naŋgi qa duloqniy.

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

37 “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjrqasai di Qotei
a kamba dego niŋgi pegiŋgwasai. Niŋgi na tamo qudei naŋgo jejamuq
di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nuŋgo jejamuq di une
qametŋgwasai. Niŋgi na tamo naŋgo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei
a dego nuŋgo une kalil taqal atetŋgoqnqas.
38 Niŋgi na tamo naŋgi lueinjroqnsib iŋgi iŋgi enjroqniy. Yimqa Qotei
a kamba dego niŋgi lueiŋgoqnsim iŋgi iŋgi eŋgoqnqas. Osim iŋgi iŋgi tulaŋ
koba eŋgoqnsim nuŋgo mogomq di bilentoqnimqa ojqa keresaiiŋgoqnimqa
bileŋoqnsib dobulq aiyoqnqab. Niŋgi tamo naŋgi kumbra enjroqnqab kere
dego Qotei a kamba niŋgi kumbra eŋgoqnqas.” Yesus na aqa aŋgro naŋgi
anjam degsi minjrej.
39 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ŋam
qandimo unu qaji a na tamo bei dego ŋam qandimo unu qaji di gam osoryqa
keresai. A na aqa baŋ ojsim ombla walwelqab di ombla maŋgalsib subq
aiqab.
40 Skul aŋgro na aqa qalie tamo a buŋyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa
qalie tamo ombla kerekereqab.
41 “Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unu di unsimqa ino
segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai?
42 Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim
ino was minjqam, ‘Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unonum di osiy
taqal waiyetmqai’? Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa ŋampaŋ kobaquja
ino segi ŋamdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisaŋ tamo. Ni mati
ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ŋamdamu
suwaŋmimqa ariya degam ŋam ñeŋgi kiñala ino was aqa ŋamdamuq di unu qaji
di geregere unsim taqal waiyete.”

Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub

43 Osiqa Yesus a olo marej, “Ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. Naŋgi gei uge
atosaieqnub. Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub. Naŋgi gei bole atosaieqnub.
44 Deqa tamo naŋgi ŋam aqa gei unsibqa dena naŋgi poinjrqas, ‘Ŋam di bole.
Ŋam di uge.’ Niŋgi maŋ luwit mariŋq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil
luwit mariŋq dena wain gei osib uyosaieqnub.
45 Dego kere tamo bole naŋgo are miligiq di areqalo bole na maqejunu.
Deqa naŋgi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge naŋgo are miligiq di
areqalo uge na maqejunu. Deqa naŋgi kumbra uge yeqnub. Tamo naŋgo
areqalo kalil naŋgo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

46 Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa niŋgi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e
degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub?
47-48 Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari naŋgi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab
di naŋgi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa
tal ai sub bogeleŋosiq guma koba aiyeleŋosiq meniŋ iteleŋej. Bunuqna awa
koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Siŋgila na tigelesqas.
Di kiyaqa? A meniŋ quraq di tal atej deqa.

49 Ariya tamo uŋgasari naŋgi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di naŋgi
tamo bei laŋa sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa
awa koba bosiqa ya meli dosiqa tal di qamsiq reŋgiŋtosiq putonaq aisiq tulaŋ
niñaqej."

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kaŋgal tamo boletej

1 Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo uŋgasari naŋgi qunabqa a naŋgi
uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej.
2 Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kaŋgal tamo a tulaŋ
qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej.
3 Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, "Yesus a bqo Kaperneam
endi unu." Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei naŋgi Yesus minjib
bosim aqa kaŋgal tamo boletqajqa deqa qariŋnjrnaq gileb.
4 Gilsib Yesus itosib siŋgila na pailyosib minjeb, "O Tamo Koba, ni iga
uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja.
5 A Juda kalil naŋgi qa tulaŋ boleoqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na
gago Qotei tal gereiyej."
6 Naŋgi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq naŋgi daurnjrsiq koba na
aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei naŋgi
olo qariŋnjrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, "O Tamo Koba, gago was
a marqo, 'Uŋgum, ni laŋa waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim.
7 E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kaŋgal tamo
a boleqas.
8 E dego tamo kokba qudei naŋgo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo naŋgi ijo
sorgomq di unub. E bei minjqai, "Ni gile." Yimqa a gilqas. Bei minjqai, "Ni
au." Yimqa a bqas. Ijo kaŋgal tamo bei minjqai, "Wau di ye." Degsi minjitqa
a ijo anjam dauryqas.' "
9 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulaŋ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo
uŋgasari gargekoba a dauryoqneb qaji naŋgi minjrej, "E niŋgi endegsi
merŋgwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulaŋ siŋgilatqo. Israel tamo
nami e qa degsi aqa areqalo siŋgilato qaji bei unosai."
10 Onaqa qaja tamo gate aqa was naŋgi a na qariŋnjrej qaji naŋgi olo
puluosib aqa talq gilsib kaŋgal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a uŋa qobul bei aqa ŋiri moiyej qaji di olo tigeltej

11 Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo uŋgasari
gargekoba naŋgi Yesus aqa aŋgro ti koba na aiyeb.
12 Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq
atqajqa qoboiyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa aŋgro qujai
bole qujai agi a segi. Aŋgro di qoboiyosib gileqnabqa tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba qure dia soqneb qaji naŋgi uŋa di koba na walwelosib giloqneb.
13 Onaqa Tamo Koba a uŋa di unsiqa a qa tulaŋ dulosiqa minjej, "Ni
akamaim."
14 Degsi minjsiq walwelosiqa baŋ waiyosiq kulum aŋgro jigeb qaji di
ojnaqa tamo naŋgi a qoboiyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na aŋgro
moiyej qaji di minjej, "O aŋgro, e ni mermqai, ni tigel."
15 Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a
baŋ ojsiqa osi gilsiqa aqa ai yej.

16 Onaqa tamo uŋgasari kalil qure dia soqneb qaji naŋgi Qotei aqa maŋwa di unsibqa naŋgi tulaŋ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjrqajqa deqa tamo di qariŋyqo bqo.”
17 Yesus a maŋwa di yonaqa tamo uŋgasari naŋgi unsib deqa mare mare laqnab Judia sawaq di, sawa bei beiq di naŋgi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa aŋgro aiyel naŋgi anjam bei Yesus nenemyeb

18 Jon aqa aŋgro naŋgi maŋwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyeb.
19 Saiyonab Jon na aqa aŋgro aiyel naŋgi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Niŋgi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qariŋyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tariŋqom kiyo?’ ”
20 Jon na naŋgi aiyel degsi minjrsiq qariŋnjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qariŋgwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qariŋyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tariŋqom kiyo?’ ”
21 Bati deqa Yesus na tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba ma utru segi segi naŋgi ti tamo naŋgo jejamu mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi ti boletnjroqnej. Tamo ŋam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa ŋam poinjroqnej.
22 Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qariŋnjrej qaji naŋgi di minjrej, “Niŋgi aisib kumbra niŋgi uneqnub qaji deqa ti anjam niŋgi queqnub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo ŋam qandimnjro qaji naŋgi olo ŋam poinjreqnaqa sawa uneqnub. Tamo jejamu lainjro qaji naŋgi olo walweleqnub. Tamo naŋgo jejamu yu na ugeeleŋo qaji naŋgo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala geteŋnjro qaji naŋgo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo tigeleqnub. Tamo sougetejunub qaji naŋgi Qotei aqa anjam bole queqnub.
23 Tamo naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqnub qaji naŋgi tulaŋ areboleboleinjreqnu.’ ”
24 Onaqa Jon aqa aŋgro aiyel naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo uŋgasari gargekoba a ombla soqneb qaji naŋgi Jon qa endegsi minjrej, “Niŋgi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niŋgi tamo silai aqa baŋga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.
25 Deqa niŋgi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niŋgi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib ñoro koba ti unub qaji naŋgi mandor kokba naŋgo talq di unub.
26 Deqa niŋgi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Niŋgi deqa unqa gileb. Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.
27 Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qariŋyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa neŋgreŋq di unu.
28 Deqa e bole merŋgwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjroqnsiqa naŋgo Mandor Koba unu deqa naŋgi olo Jon tulaŋ buŋyejunub.”

29 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi ti takis o qaji tamo naŋgi ti anjam di qusib
mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tiŋtiŋ.” Naŋgi degsib mareb. Di
kiyaqa? Naŋgi nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa.
30 Ariya Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Jon na yansnjrqa
urateb deqa naŋgi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.
31 Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji
naŋgo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai?
32 E naŋgo kumbra qa endegsi marqai. Naŋgi aŋgro du du bul qure ambleq
di alaŋoqnsib aŋgro qudei na qudei minjreqnub, ‘Iga yumba anjamonumqa
niŋgi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa niŋgi akamosai.’ ”
33 Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqa iŋgi ti wain ti
uratosiq sonaqa niŋgi a qa mareqnub, ‘A mondor uge ti unu.’
34 Ariya e Tamo Aŋgro bosimqa iŋgi ti wain ti uyeqnamqa niŋgi e nuboqn-
sib mareqnub, ‘Niŋgi uniy. Yesus a qunjaŋ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji
tamo ti une tamo ti naŋgi koba na walweleqnub.’ ”
35 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi bole qalieeqnub,
aqa powo tulaŋ kobaquja.”

Uŋa bei a goreŋ quleq ti osiq Yesus aqa siŋga liyoqnej

36 Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq
bamqa aqo ombla iŋgi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq
gilsiqa Saimon ombla awoosib iŋgi uyoqneb.
37-38 Onaqa sambala uŋa bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej,
“Yesus a Saimon aqa talq di sosiqa iŋgi uyeqnu.” A anjam degsi qusiqa goreŋ
jaliŋa quleq ti osiqa Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiqa
aqa siŋga jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ŋam ya Yesus aqa
siŋgaq ainaqa siŋga tombol na awoosiq aqa ŋam ya siŋgaq aiyej qaji di aqa
segi gate baŋga na piyoqnsiqa Yesus aqa siŋga kundoqyoqnsiqa goreŋ quleq
ti dena Yesus aqa siŋga liyoqnej.
39 Uŋa a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa
medabu o tamo unu qamu uŋa endi bosiq aqa jejamu ojqo qaji di sambala
uŋa a degsi poiyqo qamu.”
40 Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minjej, “Saimon, e ni
anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.”
41 Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyel na
tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej.
Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna niŋgi na kamba silali di olo e ebqab.’
42 Ariya bunuqna naŋgi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na
naŋgi aiyel minjrej, ‘Uŋgum, niŋgi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej.
Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulaŋ are boledamuiyqas?
Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?”
43 Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo
deqa tulaŋ are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere
maronum.”
44 Osiq bulosiqa sambala uŋa di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uŋa endi
unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo siŋga yansetbosai. Ariya uŋa endi a
bosiqa aqa ŋam ya na ijo siŋga yansetbosiqa aqa gate baŋga na ijo siŋga piyqo.
45 E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uŋa endi a bosiqa
ijo siŋga kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu.
46 Ni na ijo gate goreŋ na liyosai. Ariya uŋa endi a goreŋ boledamu quleq
ti osi bosiqa dena ijo siŋga liyqo.

47 Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uŋa endi aqa une tulaŋ gargekoba.
E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulaŋ boledamuiyqo. Ariya
e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas."
48 Osiqa uŋa di minjej, "Ino une kalil e na kobotetmonum."
49 Onaqa tamo naŋgi Yesus koba na awoosib iŋgi uyoqneb qaji naŋgi aqa
anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo
naŋgo une kobotetnjreqnu?"
50 Onaqa Yesus na uŋa di minjej, "Ni ino areqalo e qa siŋgilatonum deqa
Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime."

8

Uŋgasari qudei naŋgi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

1 Bati bei Yesus a walwelosiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa Qotei a tamo uŋgasari naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas
anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji naŋgi a
ti walweloqneb.
2 Uŋgasari qudei nami naŋgo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge
winjrej qaji naŋgi ti uŋa qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji
naŋgi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uŋa bei aqa ñam Maria. A
Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 naŋgi aqa jejamuq di sonabqa Yesus
na winjretej.
3 Uŋa bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ŋauŋ. Kusa a Mandor Herot aqa tal
taqatoqnej qaji. Uŋa bei aqa ñam Susana. Uŋgasari gargekoba naŋgi dego
Yesus dauryoqneb. Naŋgi naŋgo segi silali na Yesus aqa aŋgro naŋgi ti iŋgi
awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

4 Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi qure qure kalilq dena
bosib Yesus aqa areq di koroonabqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej,
5 "Tamo bei a saga yago osiq aqa iŋgi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga
yago qudei gam qalaq aiyeleŋeb. Ainabqa tamo qudei naŋgi walwelosib saga
yago di soseleŋonabqa qebari naŋgi bosib uyekriteb.
6 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleŋeb. Mandam di guma meniŋ
ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyeleŋosib urur oqoqujateb.
Onaqa mandam olo kaŋgraŋonaq saga yago laosib moreŋeb.
7 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleŋeb. Dena oqeb qaji sil luwit na
dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.
8 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib
oqoboledamuyosib gei tulaŋ gargekoba ateb. 100 dego." Yesus na tamo
uŋgasari naŋgi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulaŋ leleŋosiq
marej, "Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Yesus a kiyaqa tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam minjroqnej?

9 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa yawo anjam di qusibqa naŋgi anjam
aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb.
10 Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, "Qotei na aqa segi tamo
uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru
uliejunu. Di Qotei na babtimqa ijo aŋgro niŋgi segi utru qalieqab. Ariya tamo
uŋgasari laŋaj naŋgi yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa naŋgi ŋam atoqnqab

di naŋgi ijo anjam aqa damu unqasai. Naŋgi dab atoqnqab di naŋgi ijo anjam aqa utru poinjrqasai."

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

11 Osiqa Yesus a olo marej, "Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babtitqa niŋgi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam.

12 Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib naŋgo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Yim naŋgi Qotei aqa anjam naŋgo areqaloq di siŋgilatqa keresai. Deqa Qotei a naŋgi eleŋqasai.

13 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib tulaŋ areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib naŋgo areq atqab. Ariya anjam di naŋgo are miligiq tulaŋ guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei naŋgoq bamqa naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di naŋgi olo ulontqab.

14 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna naŋgo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa iŋgi iŋgi qa areboleboleinjrqajqa ti kumbra dena anjam bole naŋgo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge naŋgi gei bole atosaieqnub dego kere.

15 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Naŋgo are miligi bolequja deqa naŋgi siŋgila na tigelesosib gulbe qoboiyoqnqab. Saga yago bole naŋgi gei bole ateleŋeqnub dego kere."

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

16 Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwaŋamqa tamo uŋgasari naŋgi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

17 Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Iŋgi iŋgi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo uŋgasari naŋgi unsib utru qalieqab.

18 "Deqa niŋgi ijo anjam geregere qusib poiŋgem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyimqa a laŋa sqas. Tamo di a marqas, 'E powo ti.' Di sai. A powo saiqoji."

Tamo yai naŋgi Yesus aqa was bole? Tamo yai naŋgi Yesus aqa ai bole?

19 Onaqa Yesus aqa was naŋgi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo uŋgasari gargekoba siraŋmeq di jujuŋeb deqa naŋgi aqa areq gilqa keresaiinjrej.

20 Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, "Ino was naŋgi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub."

21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo uŋgasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji naŋgi ijo ai bole. Naŋgi ijo was bole dego."

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

22-23 Bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti qobuŋ bei gogetosibqa Yesus na minjrej, "Iga ya agu taqal beiq gilqom." Degsi minjrsiqa naŋgi koba na qobuŋ na gileqnabqa Yesus a urŋamyonaqa qobuŋ miligiq di ŋeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuŋ qaloqnsiqa mormaŋ miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobuŋ tugwa laqnej.

24 Deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi tulaŋ ulaugetosib aqa areq bosib
dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa
Yesus a naŋgo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiqa jagwa ti ya ti
siŋgila na minjrej, “Niŋgi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulaŋ maninej.
25 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Niŋgi kiyaqa e qa nuŋgo
areqalo siŋgilatosai?” Degsi minjrnaqa naŋgi tulaŋ ulaugetosib segi segi
maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam
qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

26 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na
potosib qobuŋ na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb.
27 Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqa Yesus
itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleŋo qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A
nami koba degsi soqnej. A talq di ŋeiosaioqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq
di ŋeioqnej.
28 Deqa a Yesus unsiqa tulaŋ leleŋosiqa bosiq Yesus aqa areq di siŋga
pulutosiqa minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Ŋiri, ni e kiyerbqa bonum?
E ni endegsi mermqai, ni e jaqatiŋ ebaim.”
29 Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaqa? Yesus na siŋgila na
minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulaŋ.” Mondor uge dena bati gargekoba
tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba
na aqa siŋga ti baŋ ti tontoqnsib geregere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor
uge dena sil kokba kukoqyeleŋoqnsiqa tamo di oqnsiqa wadau sawaq osi
giloqnej.
30 Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej,
“Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaqa? Mondor
uge tulaŋ gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.
31 Onaqa mondor uge naŋgi siŋgila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub
guma kobaq di waigaim.”
32-33 Bati deqa bel tulaŋ gargekoba naŋgi mana goge dia suwaroqneb. Deqa
mondor uge naŋgi na Yesus minjeb, “Ni iga qariŋgimqa iga bel naŋgo jejamuq
gileleŋqom.” Onaqa Yesus a mondor uge naŋgi odnjrnaqa naŋgi na tamo di
uratosibqa segi segi bel naŋgo jejamuq gileleŋeb. Gilnabqa bel kalil naŋgi
gurgurosib botau dena prugeleŋosib yaq aisib ya uysib moreŋeb.
34 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo naŋgi kumbra di unsibqa jaraiyosib
qure miligiq aisib tamo uŋgasari kalil naŋgi sainjroqnsib laqneb. Gamq di
dego sainjroqnsib laqneb.
35 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa
areq di koroosib ŋam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji
aqa areqalo boleosiq gara tigsiq Yesus aqa siŋga jojomq di awesonaq uneb.
Unsib ulaugeteb.
36 Onaqa tamo naŋgi Yesus aqa maŋwa di uneb qaji naŋgi na tamo uŋgasari
naŋgi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb.
37 Yesus a maŋwa di babtej deqa tamo uŋgasari kalil Gerasa sawaq di soqneb
qaji naŋgi tulaŋ ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulaŋ.” Onaqa Yesus a
qobuŋ gogetosiqa naŋgi uratnjrsiq aiyej.
38 Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a siŋgila na
pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej,

39 “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulaŋ boledamu emqo
deqa naŋgi sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra
tulaŋ boledamu yej deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi sainjroqnsiq laqnej.

Uŋa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo aŋgro moiyej qaji a tigeltej

40 Onaqa Yesus a olo qobuŋ gogetosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobuŋ tiry-
onaq mandamq aisiq ŋam atej di tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi nami
bosib a qa tariŋesonab unjrej. Deqa naŋgi a unsibqa tulaŋ areboleboleinjrej.
41 Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosiq Yesus aqa areq
di siŋga pulutosiqa pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.”
42 Degsi minjej. Di kiyaqa? Aqa aŋgro sebiŋ qujai bole qujai moiqa laqnej
deqa. Aŋgro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo
uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi dego naŋgi aiyel daurnjrsib jujuŋosib gilo-
qneb.
43 Gileqnabqa naŋgo ambleq di uŋa bei ma ti soqnej qaji a naŋgi daurnjrsiq
giloqnej. Uŋa di nami bai na unej leŋ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12
uratej. Tamo gargekoba naŋgi nami a boletqa yeqnab naŋgi keresaiinjro-
qnej.
44 Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa baŋ waiyosiq Yesus aqa gara
mutu ojej. Ojnaqa aqa leŋ aiyoqnej qaji di koboej.
45 Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojqo?” Onaqa tamo uŋgasari kalil
naŋgi saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo
uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi ni daurmosib jujuŋmejunub.”
46 Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojqoqa siŋgila
qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.”
47 Onaqa uŋa di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di
ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqa are toŋtoŋyonaqa jiŋga na bosiq Yesus aqa
areq di siŋga pulutosiq tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di aqa kumbra
yej qaji di ubtekritej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa
ti ubtej.
48 Onaqa Yesus na minjej, “O uŋa, ni ino areqalo e qa siŋgilatosim ijoq
bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”
49 Yesus na uŋa degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiqa
Jairus minjej, “Uŋgum. Ino aŋgro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a laŋa wau
koba yaim. Uratim aiyem.”
50 Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e
qa ino areqalo siŋgilatimqa ino aŋgro a boleosim ŋambile sqas.”
51 Osiqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na
tamo uŋgasari kalil naŋgi tal gogetqa saidnjrsiqa aŋgro moiyej qaji aqa ai abu
aqa aŋgro qalub agi Pita na Jon na Jems na naŋgi segi joqsiqa tal gogeteb.
52 Tamo uŋgasari kalil naŋgi na aŋgro moiyej qaji a akamkobatoqneb.
Deqa Yesus na minjrej, “Niŋgi akamaib. Aŋgro di a moiyosai. A laŋa ŋeisiq
qambumtejunu.”
53 Degsi minjrnaqa naŋgi Yesus kikiyeb. Naŋgi qalieeb, “Aŋgro a nami
moiyoboletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb.
54 Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqa aŋgro aqa baŋ ojsiqa soqtosiq
minjej, “O Aŋgro, ni tigel.”
55 Degsi minjnaqa a olo ŋambile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai
abu naŋgi minjrej, “Niŋgi iŋgi osib a anaiyiy.”

56 Aqa ai abu naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsib deqa naŋgi tulaŋ prugugeteb.
Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi ijo maŋwa endi unonub deqa niŋgi ijo ñam
ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi wau enjrej

1 Bati bei Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi koroinjrsiqa siŋgila enjrej. Naŋgi
tamo uŋgasari naŋgo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo naŋgo
ma kobotetnjrqajqa ti deqa siŋgila enjrej.
2 Osiqa naŋgi qariŋnjrsiqa minjrej, “Niŋgi giloqnsibqa Qotei na aqa segi
tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam di minjre
minjre laqnsibqa naŋgo ma kobotetnjroqniy.”
3 Osiqa olo minjrej, “Niŋgi iŋgi iŋgi osib gilaib. Toqoŋ ojaib. Nuŋgo qaquŋ
aib. Iŋgi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib.
4 Niŋgi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo
tigeloqnsib qure beiq giloqniy.
5 Tamo naŋgi niŋgi gereiŋgosaiabqa niŋgi qure di uratqa oqnsib nuŋgo siŋga
tumbrum butuyoqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole,
iga kumbra ugetonum.’ ”
6 Onaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus
aqa anjam bole tamo uŋgasari naŋgi minjre minjre laqnsib naŋgo ma kobotet-
njroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”

7 Mandor Herot a maŋwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa
areqalo kobaiyej. Di kiyaqa? Tamo qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Jon
yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”
8 Onaqa qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei
naŋgi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami soqneb
deqaji bei. A olo subq na tigelqo.”
9 Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem
moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.”
Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 naŋgi iŋgi anainjrej

10 Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 naŋgi olo bosib aqa areq di
koroosibqa kumbra kalil naŋgi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Min-
jnabqa Yesus a qusiqa naŋgi joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb.
11 Gileqnabqa tamo uŋgasari naŋgi endegsib queb, “Yesus a Betsaida gile-
qnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnabqa unjrsiqa
Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas
anjam di minjroqnej. Tamo uŋgasari ma ti so qaji naŋgi dego Yesus dauryosib
gileqnabqa a na naŋgi kalil boletnjroqnej.
12 Onaqa seŋ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi aqa areq bosib
minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo uŋgasari naŋgi minjrimqa qure qureq
gilsib dia iŋgi uysib ŋereŋqab. Endi wadau sawa. Iŋgi saiqoji.”
13 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi na iŋgi anainjriy.” Degsi minjrnaqa naŋgi
na kamba minjeb, “Iga iŋgi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga
aisim iŋgi tulaŋ koba awaiyosim tamo uŋgasari kalil endi naŋgi anainjrqom
di dego kereqasai.”

14 Naŋgi degsib mareb. Di kiyaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.
Onaqa Yesus a kamba aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi na tamo
uŋgasari naŋgi minjribqa qur segi segi 50 awoeleŋqab.”
15 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na tamo uŋgasari naŋgi minjrnab dedegsib
awoeleŋeb.
16 Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laŋ goge tarosiqa
Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi
enjreqnaqa naŋgi na osi giloqnsibqa tamo uŋgasari naŋgi jeisib enjreqnab
uyoqneb.
17 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa iŋgi oto urateleŋeb qaji di Yesus aqa aŋgro
naŋgi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

18 Bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti sasalosib naŋgi segi sosibqa Yesus a
Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa aŋgro naŋgi endegsi nenem-
njrej, “Tamo uŋgasari naŋgi e qa kiyersib mareqnub?”
19 Onaqa aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “Tamo qudei naŋgi mareqnub, ni Jon
yansnjro qaji. Qudei naŋgi mareqnub, ni Elaija. Qudei naŋgi mareqnub, ni
Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”
20 Onaqa Yesus a naŋgi olo nenemnjrej, “Niŋgi segi e qa kiyersib mare-
qnub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

21 Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi siŋgila na getent-
njrsiqa minjrej, “Niŋgi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”
22 Osiqa minjrej, “E Tamo Aŋgro. Bunuqna e jaqatiŋ koba oqai. Juda gate
naŋgi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti e qoreibosib lubsib
moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”
23 Osiqa aqa aŋgro kalil naŋgi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa
osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi ŋamburbas
qoboiyosim e daurboqnem.
24 Tamo bei na aqa segi ŋambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya
tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ŋambile uratqas di a olo ŋambile bole
oqas.
25 Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoŋ aqa segi
qunuŋ padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai.
26 E Tamo Aŋgro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondoŋ
e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi riaŋ na ti ijo Abu
aqa riaŋ na ti ijo Abu aqa laŋ aŋgro naŋgo riaŋ na ti bqai.
27 E bole merŋgwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji naŋgi
moreŋosaisoqnibqa Qotei na naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba soqnimqa
naŋgi unqab.”

Yesus aqa aŋgro qalub naŋgi mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

28 Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa
marsiqa Pita na Jon na Jems na naŋgi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.
29 Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq naŋgi
unobeiteb. Aqa gara dego tulaŋ puloŋosiq qatekritej.
30 Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel
di Moses Elaija wo.

31 Naŋgi aiyel rianŋ koba ti Qotei aqa siŋgila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna
Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa
Yesus ombla qairoqneb.
32 Yesus aqa aŋgro qalub naŋgi tulaŋ urŋamnjrnaqa ŋereŋesoqneb deqa olo
qutuosibqa ŋam poinjrnaqa Yesus aqa rianŋ koba de ti tamo aiyel a ombla
tigelesoqneb qaji naŋgi ti unjreb.
33 Onaqa Moses Elaija wo naŋgi olo Yesus urateqnabqa Pita na minjej, “O
Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa
iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita
a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di laŋa marej.
34 Mareqnaqa laŋbi aisiqa naŋgi kabutnjrnaqa naŋgi ulaugeteb.
35 Onaqa laŋbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq naŋgi queb,
“Endi ijo Aŋgro qujai e segi na giltem qaji. Niŋgi aqa anjam quetoqniy.”
36 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi anjam di qusib ŋam ateb di Yesus a segi
naŋgi koba na sonab uneb. Naŋgi tamo bei unosai. Bati deqa naŋgi kumbra
uneb qaji di ubtosib tamo qudei naŋgi minjrosaioqneb. Naŋgi mequmosib
soqneb.

Yesus a aŋgro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

37 Nebeonaqa naŋgi manaq dena olo aisib tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba
mana utruq di tariŋesonab itnjreb.
38 Onaqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulaŋ
maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo aŋgro mel unime. A ijo aŋgro qujai
bole qujai.
39 Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulaŋ
leleŋoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimy-
oqnsiqa aqa jejamu tulaŋ ugeugeiyeqnu. A olo uratosaieqnu.
40 Deqa e na ino aŋgro naŋgi minjronum, ‘Niŋgi mondor uge di wiyiy.’
Minjronumqa naŋgi na wiyqa yonub keresaiinjrqo.”
41 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Niŋgi tamo uŋgasari bini bati
endeqa unub qaji nuŋgo areqalo e qa siŋgilatosai bole sai. Nuŋgo areqalo ti
kumbra ti tulaŋ uge. Bati gembub e niŋgi koba na sosiyqa nuŋgo gulbe di
qoboiyoqnqai?” Degsi marsiqa aŋgro di aqa abu minjej, “Ino aŋgro mel di
osau.”
42 Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq
waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di ŋiriŋtosiq wiy-
onaq aŋgro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na aŋgro di baŋ
ojsiq osi gilsiqa aqa abu yej.
43 Onaqa tamo uŋgasari kalil mana utruq di soqneb qaji naŋgi Qotei aqa
maŋwa di unsibqa tulaŋ prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo uŋgasari naŋgi maŋwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba
qaleqnabqa a na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej,
44 “Niŋgi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Aŋgro. Jeu tamo naŋgi na e
ojsib tamo qudei naŋgo baŋq di atqab.”
45 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei
na ulitej deqa naŋgi poinjrosai. Deqa naŋgi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa aŋgro yai a ñam ti sqas?

46 Bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi segi segi ŋiriŋosib aŋgro yai a naŋgi kalil
buŋnjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

47-48 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa aŋgro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa naŋgi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa aŋgro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qariŋbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nuŋgo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena niŋgi kalil buŋgosim ñam ti sqas.”

Tamo naŋgi niŋgi jeutŋgosaieqnub di naŋgi niŋgi koba na wau qujai

49 Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge naŋgi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

50 Onaqa Yesus na minjej, “Niŋgi a saidyaib. Tamo naŋgi niŋgi jeutŋgosaieqnub di naŋgi niŋgi koba na wau qujai.”

Samaria tamo naŋgi na Yesus qoreiyeb

51 Onaqa Yesus a mandam uratosim laŋ qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej.

52-53 Walweloqnsiqa aqa aŋgro qudei naŋgi qariŋnjrnaqa naŋgi namo aisib Samaria naŋgo qure beiq di brantosib Yesus a di ŋeiqajqa minjrnabqa naŋgi na saideb. Di kiyaqa? A Jerusalem aiyoqnej deqa.

54 Onaqa Yesus aqa aŋgro aiyel Jems Jon wo naŋgi kumbra di unsibqa minjiŋ oqetnjrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ŋamyuwo metonam laŋ goge na aisim tamo naŋgi di koitnjrqas.”

55 Onaqa Yesus a bulosiqa naŋgi aiyel ŋiriŋtnjrej.

56 Osiqa aqa aŋgro kalil naŋgi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei naŋgi Yesus dauryqajqa mareb

57 Naŋgi gam dauryosib aiyeqnabqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqnimqa e ni daurmoqnqai.”

58 Onaqa Yesus na minjej, “Bauŋ juwaŋ naŋgi tal ti. Agi sub miligiq di ŋereŋeqnub. Qebari naŋgi simi ti. Deqa naŋgi simiq di ŋereŋeqnub. Ariya e Tamo Aŋgro ŋeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

59 Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariŋoqnqai. A moiyimqa subq atsiy di e ni daurmqai.”

60 Onaqa Yesus na minjej, “Uŋgum. Tamo moiyo qaji naŋgi segi na tamo moiyo qaji naŋgi subq ateleŋoqnqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

61 Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was naŋgi baŋ ojeleŋosiy bosiy ni daurmqai.”

62 Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ŋam atoqnqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 naŋgi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

1 Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa naŋgo ambleq dena tamo 72 naŋgi giltnjrej. Naŋgi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. Giltnjrsiqa naŋgi aiye aiyel

namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji naŋgi deq aiqajqa minjrsiqa qariŋnjrnaq aiyeb.
2 A naŋgi qariŋnjrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di iŋgi
gargekoba melionub. Ariya iŋgi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba
sai. Deqa niŋgi wau lanja minjibqa a na wau tamo naŋgi qariŋnjrimqa naŋgi
aqa wauq gilsib iŋgi meli bunuj otoreleŋqab.
3 “Deqa niŋgi aiyiy. Niŋgi kaja du du bul unub deqa e na niŋgi qariŋgitqa
aisib bauŋ juwaŋ naŋgo ambleq di wauoqnqab.
4 Niŋgi silali osib aiyaib. Nuŋgo qaquŋ aib. Siŋga tatal jigaib. Niŋgi
aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa naŋgi anjam bei minjraib.
5 Niŋgi tal bei gogetoqnsibqa tamo uŋgasari tal miligiq di unub qaji naŋgi
endegsib minjroqniy, ‘Niŋgi lawo na soqniy.’
6 Degsib minjroqnibqa lawo tamo bei sqas di a nuŋgo lawo anjam di oqas.
Ariya lawo tamo bei sqasai di nuŋgo lawo anjam di olo puluosim nuŋgoq
bqas.
7 Niŋgi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei
gogetoqnaib. Naŋgi na niŋgi joqsib iŋgi ti ya ti anaiŋgoqnibqa uyoqniy. Niŋgi
Qotei aqa wau tamo unub deqa nuŋgo awai agi oqniy.
8 “Niŋgi qure beiq di brantoqnibqa naŋgi niŋgi joqoqnsib iŋgi
anaiŋgoqnibqa uyoqniy.
9 Niŋgi qure dia sosibqa tamo uŋgasari ma ti unub qaji naŋgi boletnjroqnsib
endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa
bati jojomqo.’
10 Ariya niŋgi qure beiq di brantoqnibqa naŋgi niŋgi gereiŋgosaiabqa niŋgi
naŋgi uratnjrqa oqnsib naŋgo qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib min-
jroqniy,
11 ‘Niŋgi Qotei qoreiyonub deqa nuŋgo qure qa tumbrum gago siŋga
qandratqo qaji agi butuyetŋgonum. Ariya niŋgi endegsib qalieoiy, Qotei a
nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa bati jojomqo.’ O ijo aŋgro, niŋgi
degsib minjroqniy.
12 E niŋgi merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgo une qa peginjrqa
batiamqa a na qure deqaji naŋgi tulaŋ padaltnjrougetqas. A na Sodom qure
naŋgi degsim padaltnjrqasai. A naŋgi gulbe kiñala enjrqas.

Tamo uŋgasari are bulyosai qaji naŋgi mondoŋ tulaŋ padalougetqab

13 “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di
kiyaqa? Maŋwa e nuŋgoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti naŋgoq
di brantej qamu naŋgi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ŋam sumq di
awoeb qamu.
14 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari naŋgo
une qa peginjrqa batiamqa a na niŋgi tulaŋ padaltŋgougetqas. A na Tair qure
ti Saidon qure ti naŋgi degsim padaltnjrqasai. A naŋgi gulbe kiñala enjrqas.
15 O Kaperneam tamo uŋgasari, niŋgi laŋ qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei
na niŋgi breiŋgimqa moiyo qureq aiqab.”
16 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Tamo bei a nuŋgo
anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a
niŋgi qoreiŋgwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo
Abu e qariŋbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qariŋnjrej qaji naŋgi olo aqa areq beb

17 Yesus na tamo 72 naŋgi di qariŋnjrnaq aisib aqa anjam mare mare
laqneb. Onaqa bunuqna naŋgo wau di koboonaqa naŋgi olo puluosib Yesus
aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam
na mondor uge uge naŋgi winjreqnamqa naŋgi gago anjam dauryoqnsib
jaraiyoqneb.”
18 Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere
Satan a urur laŋ goge na uloŋosiq aiyeqnaq e unonum.
19 Niŋgi quiy. E na Qotei aqa siŋgila niŋgi eŋgonum. Deqa niŋgi siŋgila di
osib amal uge ti degiŋ ti naŋgo siŋgila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo
Satan aqa siŋgila kalil dego niŋgi na kobotoqnqab. Deqa iŋgi bei na yala niŋgi
ugeugeiŋgwa keresai.
20 Mondor uge naŋgi nuŋgo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnub di bolequja.
Ariya niŋgi deqa tulaŋ areboleboleiŋgaiq. Qotei a nuŋgo ñam laŋ qureq di
neŋgreŋyej unu. Niŋgi deqa tulaŋ areboleboleiŋgem.”

Yesus a tulaŋ areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

21 Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo siŋgilatetonaqa a tulaŋ
areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi laŋ qa ti mandam
qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo
naŋgi qa ulitoqnsimqa tamo naŋgi aŋgro du du bul unub qaji naŋgi segi qa
babteqnam naŋgi poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi
degyeqnum.”
22 Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na iŋgi iŋgi kalil ijo
baŋq di ateleŋej unu. E segi Qotei aqa Ŋiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu
a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie.
E na tamo qudei naŋgi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqai. Yim naŋgi
dego ijo Abu qa qalieqab.”
23 Yesus a degsi marsiqa aqa aŋgro naŋgi joqsiqa naŋgi segi sasalosib a
na minjrej, “Niŋgi nuŋgo ŋamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa niŋgi tulaŋ
areboleboleiŋgem.
24 Niŋgi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo naŋgi
ti gargekoba kumbra niŋgi bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej.
Ariya naŋgi unosaioqneb. Anjam niŋgi bini queqnub qaji di dego naŋgi
quqwajqa are koba soqnej. Ariya naŋgi quosaioqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

25 Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa siŋgila laŋa tenemtqa osiqa
endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e
ŋambile gaigai sqai?”
26 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam neŋgreŋq di kiyersi unu? Ni
gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.”
27 Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba
Qotei a tulaŋ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuŋ ti ino
siŋgila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum
dego kere ino was naŋgi degsim geregereinjroqnime.’ ”
28 Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam
dena ni ŋambile oqam.”
29 Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus
nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?”
30 Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a
Jerusalem dena tigelosiqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq

di bajiŋ tamo qudei naŋgi na a ojsib aqa iŋgi iŋgi kalil yaiyekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. 31 A gam qalaq di ŋeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na buŋyosiqa gilej.

32 Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di ŋeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na buŋyosiqa walwelosiq gilej.

33-34 "Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulaŋ dulosiqa aqa areq bosiqa goreŋ ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleŋeb qaji di yanseleŋosiqa qoseleŋetej. Osiqa a soqtosiqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqa tamo ŋereŋo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej.

35 Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa ŋereŋo qaji tal taqato tamo aqa baŋq di silali baŋga qudei atsiqa minjej, 'Ni silali endena tamo di geregereiyoqne. E bosiy ino segi silali baŋga gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.' "

36 Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, "Tamo qalub naŋgi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab ŋeiesoqnej qaji aqa was bole?"

37 Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, "Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole." Onaqa Yesus na minjej, "Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne."

Yesus a Marta Maria wo naŋgo talq di soqnej

38 Onaqa bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia uŋa bei soqnej aqa ñam Marta. A naŋgi joqsiq koba na aqa tal gogeteb.

39 Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa siŋga jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej.

40 Ariya Marta a naŋgo iŋgi goiyetnjrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, "O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi iŋgi goiyoqnsim iŋgi iŋgi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem."

41 Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, "O Marta, ni iŋgi iŋgi kalil qa are koba qaleqnum. Ni iŋgi iŋgi deqa are kobaimaiq.

42 Iŋgi qujai qa are qalqam di kere. Maria a iŋgi qujai di oqo. Iŋgi di tulaŋ boledamu. Iŋgi di tamo bei na olo yaiyqa keresai."

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

1 Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa aŋgro bei na minjej, "O Tamo Koba, Jon a nami aqa aŋgro naŋgi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge."

2 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, "Niŋgi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,
'O Abu, ino ñam tulaŋ getento.
Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.
3 Gago iŋgi uyo bati gaigai keretgoqnime.

4 Tamo naŋgi iga qa une ateqnub qaji naŋgo une kalil iga na kobotetnjre-
qnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.
Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigo-
qnime.' "
5-6 Osiqa Yesus na olo minjrej, "Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa
oqeq di tigelosim mermqas, 'O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo
talq bqoqa e iŋgi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e
anaiyqai.'
7 A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, 'Ni e ŋeio ŋam gentbaim. E
siraŋ qandimtonum. E ijo aŋgro naŋgi ti ŋeiejunum. Deqa e ni bem emqa
keresai.'
8 Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulaŋ waiŋmqas. Waiŋmimqa ni
tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni
tulaŋ waiŋmqo deqa ni tigelosim iŋgi keretosim yqam.
9 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi iŋgi bei qa Qotei pailyqab di a
na eŋgwas. Niŋgi iŋgi bei oqa marsibqa ŋamqab di itqab. Niŋgi siraŋme
kindokindoŋabqa Qotei na siraŋ waqtetŋgwas.
10 Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji naŋgi iŋgi eqnub. Tamo kalil iŋgi qa
ŋameqnub qaji naŋgi iteqnub. Tamo kalil siraŋme kindokindoŋeqnub qaji
naŋgi Qotei na siraŋ waqtetnjreqnu.
11 "Tamo bei aqa aŋgro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge
yqasai.
12 A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degiŋ yqasai.
13 Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo bolesai. Ariya niŋgi nuŋgo aŋgro naŋgi
iŋgi bole bole enjreqnub. Niŋgi naŋgi saidnjrosaieqnub. Nuŋgo kumbra
dena niŋgi endegsi poiŋgem, nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego niŋgi
saidŋgosaieqnu. Niŋgi pailyqab di a na aqa Mondor Bole eŋgwas. A na niŋgi
saidŋgwasai bole sai."

Tamo qudei naŋgi maroqneb, "Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu"

14 Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di
mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa
tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugugeteb.
15 Onaqa tamo qudei naŋgi dego Yesus aqa maŋwa di unsib Yesus
yomuiyosib maroqneb, "Mondor uge naŋgo gate koba Belsebul a Yesus aqa
jejamuq di unu. Siŋgila dena a na mondor uge naŋgi winjreqnu."
16 Onaqa tamo qudei naŋgi Yesus aqa siŋgila laŋa tenemtqa osib gisaŋyosib
minjeb, "Ni Qotei laŋ goge di unu qaji aqa siŋgila bei babtim iga unqom."
17 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej,
"Tamo naŋgi sawa qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi
koba na geregere sqa keresai. Naŋgi niñaqosib koboqab. Tamo naŋgi tal
qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi dego koba na
geregere sqa keresai.
18 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge naŋgi winjrqas di naŋgi
poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge naŋgi olo taqatnjrqas?
Di keresai. Niŋgi mareqnub, 'Yesus a Belsebul aqa siŋgila na mondor uge
naŋgi winjreqnu.'
19 Di sai. E Belsebul aqa siŋgila na mondor uge naŋgi winjrqai di yai aqa
siŋgila na nuŋgo aŋgro naŋgi mondor uge winjrqab? Deqa naŋgi segi na
merŋgwab, niŋgi anjam groteqnub.

20 Ariya e Qotei aqa siŋgila na mondor uge naŋgi winjrqai di niŋgi endegsi poiŋgwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Niŋgi degsi poiŋgwas.
21 “Tamo siŋgila koba bei a aŋ ti qaja ti ojeleŋosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa iŋgi iŋgi kalil bole sqab.
22 Ariya tamo bei tulaŋ siŋgila koba a bosim tamo di ombla qotsim siŋgilaqas di a na qaja ti aŋ ti tal aqa abu a dena siŋgilaoqnej qaji di yaiyeleŋosim aqa iŋgi iŋgi kalil eleŋqas. Osim iŋgi iŋgi di tamo qudei naŋgo baŋq di olo ateleŋqas.
23 “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

24 Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulaŋosim sawa kaŋgraŋoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa ŋamam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’
25-26 A degsi marsimqa aisim tal di nami maŋ solsib iŋgi iŋgi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulaŋ ugedamu naŋgi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulaŋ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulaŋ ugedamuqas.”

Tamo yai naŋgi tulaŋ areboleboleinjrim sqab?

27 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq dena uŋa bei a brantosiqa tulaŋ leleŋosiqa Yesus minjej, “Ino ai agi ni nami ŋambabtmosiqa muŋgum anaimoqnej qaji a Qotei aqa ŋamgalaq di uŋa tulaŋ bolequja. Deqa a tulaŋ areboleboleiyim sqas.”
28 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo naŋgi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji naŋgi dego tulaŋ areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei naŋgi Yesus aqa maŋwa unqajqa minjeb

29 Onaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na naŋgi endegsi minjroqnej, “Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra tulaŋ ugedamu. Naŋgi gaigai Qotei aqa maŋwa laŋa unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa maŋwa bei naŋgi osornjrqasai. Jona aqa maŋwa segi osornjritqa naŋgi unqab.
30 Agi Jona a segi maŋwa bul sonaqa tamo uŋgasari Ninive qureq di soqneb qaji naŋgi maŋwa di uneb. Dego kere e Tamo Aŋgro maŋwa bul soqnit tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi maŋwa di unqab.
31 Mondoŋ Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa uŋa mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di kiyaqa? Uŋa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaŋ buŋyejunu qaji a nuŋgo ambleq di unu.
32 Mondoŋ Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa Ninive tamo naŋgi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo kumbra uge babtetnjrqab. Naŋgi degyqab. Di kiyaqa? Ninive tamo naŋgi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaŋ buŋyejunu qaji a nuŋgo ambleq di unu.”

Ino ŋamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul

33 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di
atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwaŋamqa tamo
uŋgasari naŋgi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.
34 Ino ŋamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul. Deqa ino ŋamdamu boleqas di
ino jejamu kalil suwaŋesqas. Ariya ino ŋamdamu ugeqas di ino jejamu kalil
ambruesqas.
35 Deqa niŋgi geregere unoqniy. Nuŋgo jejamu suwaŋejunu qaji di olo
ambruo uge.
36 Ino jejamu kalil suwaŋekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino
jejamu kalil suwaŋoq di soqneme. Lam puloŋosiq ni suwantmeqnu dego
kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti kumbra uge uge yeqnub

37 Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq
bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim iŋgi uyqom.” Osiqa naŋgi ombla aqa
talq gilsib awoeb.
38 Awoosib Yesus a iŋgi uyqa osiqa a mati baŋ yansosaisosiq laŋa uyej.
Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulaŋ prugugetej.
39 Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Niŋgi Farisi nuŋgo kumbra uge agi
ubtosiy merŋgwai. Niŋgi ya gambaŋ ti tabir ti qore segi yanseqnub. Niŋgi
miligi yansosaieqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Niŋgi babaŋ
na tamo bole. Ariya nuŋgo are miligi kumbra uge ti bajiŋ kumbra ti dena
maqejunu.
40 Niŋgi nanari tamo! Qotei a nuŋgo jejamu gereiyosiqa nuŋgo are miligi
dego gereiyej. Di niŋgi qaliesai kiyo?
41 Deqa iŋgi iŋgi kalil nuŋgo are miligiq di unu qaji di niŋgi eleŋosib tamo
iŋgi saiqoji naŋgi enjroqniy. Niŋgi kumbra degyibqa nuŋgo iŋgi iŋgi kalil
milalesqas.
42 “O Farisi tamo, niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Niŋgi dal anjam
kiñilala segi dauryeqnub. Agi niŋgi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10
yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya niŋgi Qotei aqa dal anjam kokba
dauryqajqa urateqnub. Agi niŋgi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Niŋgi
Qotei qalaqalaiyosaieqnub. Niŋgi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa
e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib
laqniy. Niŋgi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.
43 “O Farisi tamo, niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Niŋgi Qotei
tal miligiq di tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di awoqajqa tulaŋ areboleboleiŋgeqnu. Niŋgi koro sawaq di dego tamo uŋgasari naŋgi na nuŋgo ñam
soqtetŋgosib baŋ ojetŋgwajqa deqa areboleboleiŋgeqnu.
44 “O Farisi tamo, niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Niŋgi tamo moiyo
qaji sub bul unub. Sub gogeq di mariŋ na kabutqo. Deqa tamo uŋgasari naŋgi
quraq na walweloqnqab di naŋgi qalieqasai.”
45 Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa an-
jam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi naŋgi anjam degsi minjronum
deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.”
46 Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, niŋgi dego
tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Niŋgi tamo uŋgasari naŋgi gulbe kokba
enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya niŋgi na olo naŋgo gulbe di qoboiyet-
njrosaieqnub.

47 “Niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Nuŋgo moma naŋgi nami Qotei
aqa medabu o qaji tamo naŋgi ñumeqnab moreŋoqneb. Ariya niŋgi na olo
naŋgo sub gereiyeqnub.
48 Nuŋgo kumbra dena niŋgi endegsib marobuleqnub, ‘Gago moma naŋgo
kumbra bole.’ Niŋgi degsib marobuleqnub. Agi nuŋgo moma naŋgi Qotei
aqa medabu o qaji tamo naŋgi ñumoqneb. Ariya niŋgi na olo naŋgo sub
gereiyeqnub.
49 “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu
o tamo naŋgi ti ijo anjam maro tamo naŋgi ti qariŋnjritqa tamo uŋgasari bini
bati endeqa unub qaji naŋgoq giloqnibqa naŋgi na naŋgi jeutnjroqnsib tulaŋ
ugeugeinjroqnqab. Osib qudei ñumoqnib moreŋoqnqab.’
50-51 O dal anjam qalie tamo, Qotei a nuŋgo moma naŋgo une kalil osim
tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgo jejamuq di ateleŋqas. Nuŋgo
moma naŋgo une di agi naŋgi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq
moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa naŋgi une di yqajqa utru ateb. Dena
bosi bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole
merŋgwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo uŋgasari bini bati
endeqa unub qaji naŋgi enjrqas.
52 “O dal anjam qalie tamo, niŋgi tulaŋ padalougetqab. Di kiyaqa? Tamo
uŋgasari naŋgi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnabqa niŋgi na olo gam
getentetnjreqnub. Niŋgi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo
uŋgasari naŋgi dego gam di itqa yeqnab niŋgi na olo gam getentetnjreqnub.”
53 Osiqa Yesus a tigelosiqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie
tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti a qa minjiŋ oqetnjrnaqa anjam gargekoba
nenemyoqneb.
54 A anjam bei grotimqa naŋgi a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemy-
oqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi naŋgo kumbra uge qa anjam marej

1 Onaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus unqajqa bosib ko-
roosib jujuŋkobaeb. Siŋga waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na
tamo qudei naŋgo siŋga sosetnjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa aŋgro naŋgi
joqsiqa naŋgi sasalosib a na minjrej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Farisi
naŋgi gisaŋ tamo. Naŋgi anjam maro aiyelteqnub. Bem tiyeqnu qaji sum
Farisi naŋgo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulaŋ kobaqujaqas.
2 Deqa niŋgi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil
uliejunu qaji di tamo naŋgi qusib poinjrqas.
3 Deqa anjam kalil niŋgi ambruq di mareqnub qaji di suwaŋamqa tamo
naŋgi quqwab. Anjam kalil niŋgi warum miligiq di mareqnub qaji di tamo
naŋgi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Niŋgi Qotei segi ulaiyiy

4 Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo aŋgro, niŋgi quiy. Niŋgi jeu tamo naŋgi
ulainjraib. Naŋgi nuŋgo jejamu segi qalsib moiyotqa kere. Naŋgi niŋgi gulbe
bei eŋgwa keresai. Deqa niŋgi naŋgi ulainjraib.
5 Tamo niŋgi ulaiyqab qaji agi deqa merŋgwai. Qotei a segi nuŋgo jejamu
moiyotosim bunuqna nuŋgo qunuŋ dego ŋamyuwoq waiyqa kere. Deqa niŋgi
a segi ulaiyiy.

6 “Niŋgi qalie. Tamo naŋgi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub.
Silali kiñala na awaiyeqnub. Ariya Qotei na qebari sinjir naŋgi geregere
taqatnjreqnu. A na naŋgi uratnjrosaieqnu.
7 Dego kere Qotei a nuŋgo gate baŋga segi segi sisiyoqnsiq geregere taqate-
qnu. Deqa niŋgi ulaaib. Niŋgi qebari kalil naŋgi tulaŋ buŋnjrejunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

8 Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Aŋgro. Niŋgi mandam tamo naŋgo
ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondoŋ e na kamba Qotei aqa
laŋ aŋgro naŋgo ulatamuq di nuŋgo ñam boleq atsiy marqai.
9 Ariya niŋgi mandam tamo naŋgo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgiŋgwas
di mondoŋ e kamba dego Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgo ulatamuq di nuŋgo ñam
marqajqa asgibqas.
10 “E Tamo Aŋgro. Tamo bei na e misiliŋbqas une di Qotei na kobotqas.
Ariya tamo bei na Mondor Bole misiliŋyqas une di Qotei na kobotqasai.
11 “Bunuqna Juda tamo kokba naŋgi niŋgi ojsib naŋgo Qotei tal miligiq di
tigeltŋgosib nenemŋgibqa niŋgi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are
koba qalaib. Rom naŋgo gate ti naŋgo mandor ti naŋgo ulatamuq di dego
niŋgi tigeltŋgibqa niŋgi na kamba anjam minjrqajqa ulaaib.
12 Bati deqa Mondor Bole na areqalo eŋgimqa niŋgi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

13 Onaqa tamo uŋgasari koroesoqneb qaji naŋgo ambleq dena tamo bei a
tigelosiqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu
moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.”
14 Onaqa Yesus na minjej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nuŋgo gulbe di
gereiyqai?”
15 Degsi minjsiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi ñoro
koba oqajqa mamaulŋgaiq. Niŋgi ñoro koba ti sqab dena niŋgi ŋambile bole
oqa keresai. Niŋgi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”
16 Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq
di iŋgi tulaŋ koba melioqnej.
17 Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo iŋgi tulaŋ koba melieleŋqo.
Deqa e iŋgi di atqajqa tal keresaiibqo.’
18 Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil koŋeleŋosiy olo tal kokba
ateleŋqai. Osiy ijo iŋgi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia
jugeleŋqai.
19 Jugeleŋosiy marqai, “Ijo iŋgi iŋgi tulaŋ koba agi atonum unu. Deqa e
aqaratosiy laŋa awesqai. Sosiy iŋgi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqnqas.
Wausau gargekoba gilqas ijo iŋgi iŋgi di koboqasai.” ’
20 Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, ‘Ni nanari tamo. Qolo
qujai endeqa e ino qunuŋ yaimitqa ni moiqam. Yimqa iŋgi iŋgi kalil ni na
gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjej.
21 Dego kere tamo naŋgi ñoro koba koroiyejunub qaji naŋgo ñoro qoji
padalqab. Naŋgi laŋ qure qa ñoro saiqoji unub deqa naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq
di sougetesosib moreŋqab.”

Niŋgi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

22 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi mandamq endi
bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi qabe

na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?' Niŋgi degsib maraib.
23 Niŋgi iŋgi uyo na segi ŋambile oqasai. Niŋgi gara jugoqnqab dena segi nuŋgo jejamu bole sqasai.
24 Niŋgi qebari naŋgi unjriy. Naŋgi iŋgi yagosaieqnub. Iŋgi otorosib talq di atosaieqnub. Ariya Qotei na qebari naŋgi iŋgi anainjreqnu. Niŋgi qalie, qebari naŋgi qunuŋ saiqoji. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Niŋgi qebari naŋgi tulaŋ buŋnjrejunub.
25 Niŋgi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niŋgi are koba qalqab dena niŋgi nuŋgo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.
26 Niŋgi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa niŋgi kiyaqa iŋgi qudei qa are koba qaleqnub?
27 "Niŋgi ŋam so unjriy. Naŋgo wala kiyersib branteqnub di niŋgi qaliesai. Naŋgi segi wauosaieqnub. Naŋgo segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ŋam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaŋ buŋyejunu.
28 Maŋ laŋaj a bini oqwas nebe tamo naŋgi na giŋgeŋyosib ŋamyuwoq waiyqab. Maŋ laŋaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niŋgi kiyaqa Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatqa yonub keresaiiŋgwo? Niŋgi maŋ laŋaj sai. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Deqa niŋgi endegsi poiŋgem, Qotei a niŋgi dego gara eŋgoqnqas.
29 Niŋgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, 'Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom?' Niŋgi degsib maraib.
30 Tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi iŋgi iŋgi deqa are koba qaleqnub. Ariya niŋgi deqa are koba qalaib. Nuŋgo Abu a qalie, niŋgi laŋa sqa keresai. Niŋgi iŋgi iŋgi deqaji oqnsib sqab.
31 Deqa niŋgi Qotei na taqatŋgosim nuŋgo Mandor Koba sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di Qotei na kamba iŋgi uyo ti gara ti dego eŋgoqnqas."

Niŋgi laŋ qure qa iŋgi iŋgi oqajqa deqa are qaloqniy

32 Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo kaja du du niŋgi ulaaib. Nuŋgo Abu a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwajqa areareteqnu.
33 Deqa niŋgi kumbra endegyiy. Niŋgi nuŋgo ñoro kalil qariŋyosib silali osib tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa quŋ ugeosaieqnu qaji di gereiyosib laŋ qure qa iŋgi iŋgi eleŋosib di jugeleŋoiy. Iŋgi iŋgi di koboqa keresai. Bajiŋ tamo naŋgi bosib oqasai. Sisimbiŋ na ugetqasai. Iŋgi iŋgi di gaigai sqas.
34 Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego siŋgilatim sqas."

Kaŋgal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariŋeqnu

35 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi nuŋgo gara tigeleŋosib nuŋgo iŋgi iŋgi kalil gereiyosib waŋal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariŋosib soqniy.
36 Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siraŋme kindokindoŋamqa aqa kaŋgal tamo naŋgi a qa tariŋejunub qaji naŋgi siraŋme waqtoqujatqab. Dego kere niŋgi ijo bqajqa bati qa tariŋosib soqniy.
37 Tal lanja aqa kaŋgal tamo naŋgi a qa tariŋosib ŋam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas. Deqa a na naŋgi metnjrim awoeleŋabqa iŋgi anainjroqnqas.
38 A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kaŋgal tamo naŋgi a qa tariŋosib ŋam atoqnibqa degsi unjrimqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.

39 “Niŋgi are qaliy. Bati gembu bajiŋ tamo a bosim tal paratqas di tal lanja
a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajiŋ tamo a bosiq tal paratqa
yonaq unsiq wiyej qamu.
40 Dego kere e Tamo Aŋgro bqajqa bati niŋgi qaliesai. E bosiy niŋgi
pruqtŋgaim deqa niŋgi geregere ŋam atoqnsib e qa tariŋoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

41 Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di
iga segi quqwajqa kiyo tamo uŋgasari kalil naŋgi dego quqwajqa kiyo?”
42 Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kaŋgal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa
gaigai wau bole yeqnu? Kaŋgal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na
ijo kaŋgal tamo kalil naŋgi geregere taqatnjroqnsimqa naŋgo iŋgi uyqajqa
batioqnimqa iŋgi anainjroqne.’
43 Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na
aqa kaŋgal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnimqa a bosim unimqa kaŋgal
tamo di a tulaŋ areboleboleiyqas.
44 Deqa e bole merŋgwai. Kaŋgal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja
na aqa iŋgi iŋgi kalil osim aqa baŋq di atim a na taqatetoqnqas.
45 Ariya kaŋgal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur
bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kaŋgal tamo ti kaŋgal uŋa ti naŋgi laŋa laŋa
kumbaiŋnjroqnqas. Osim iŋgi ti wain ti uyoqnsim nanarioqnqas.
46 Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqn-
imqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulaŋ prugugetqas. Deqa
aqa tamo koba na a qalougetosim tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo
siŋgilatosaieqnub qaji naŋgo so sawaq waiyim aiqas.
47 “Tal lanja na aqa kaŋgal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a
geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a
kumbaiŋyogargekobatqas.
48 Ariya tal lanja na aqa kaŋgal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa
a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jiŋga na kum-
baiŋyoqujaitqas. Niŋgi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim
olo wau tulaŋ koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa baŋq di wau koba
atimqa a wau di taqatosim olo wau tulaŋ koba dego taqateme.”

Yesus na tamo uŋgasari naŋgi pupoinjrimqa naŋgi jeu jeu sqab

49 Osiqa Yesus a olo marej, “E ŋamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem.
Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, ŋamyuwo di urur puloŋeme.’
50 Niŋgi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulaŋ
gulbekobaibeqnu.
51 O ijo aŋgro, niŋgi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo uŋgasari
naŋgi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa
bosai. E na tamo uŋgasari naŋgi pupoinjritqa naŋgi jeu jeu sqajqa deqa bem.
52 Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji naŋgi ijo
ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub naŋgi na tamo aiyel jeutnjroqnqab. Tamo
aiyel naŋgi na tamo qalub jeutnjroqnqab.
53 Abu naŋgi na naŋgo segi aŋgro mel naŋgi jeutnjroqnqab. Aŋgro mel
naŋgi na naŋgo segi abu naŋgi jeutnjroqnqab. Ai naŋgi na naŋgo segi
aŋgro sebiŋ naŋgi jeutnjroqnqab. Aŋgro sebiŋ naŋgi na naŋgo segi ai naŋgi
jeutnjroqnqab. Aiŋ qeli naŋgi na naŋgo segi aiŋ yala naŋgi jeutnjroqnqab.
Aiŋ yala naŋgi na naŋgo segi aiŋ qeli naŋgi jeutnjroqnqab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo naŋgi utru poinjrosaieqnu

54 Osiqa Yesus na tamo uŋgasari kalil naŋgi endegsi minjrej, “Seŋ aiyoq
dena laŋbi tigelamqa niŋgi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa
bqas.
55 Meli jagwa bamqa niŋgi unsib marqab, ‘Sawa kaŋkaŋqas.’ Degsib
marqab sawa kaŋkaŋqas.
56 Niŋgi gisaŋ ani. Niŋgi mandam ti laŋ ti unoqnsib geregere pegiye-
qnub. Ariya kiyaqa kumbra bini branteqnu qaji di niŋgi unoqnsib utru
poiŋgosaieqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa niŋgi segi aiyel
anjam urur gereiyoqujatiy

57 Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di niŋgi kiyaqa
geregere pegiyosaieqnub?
58 Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa niŋgi ombla walwelosib anjam pegiyo
talq giloqnsibqa gamq di niŋgi segi aiyel anjam urur gereiyoqujatiy. Yosib
anjam moiyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya niŋgi gamq di
anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq
di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo naŋgo baŋq di atqas.
Yimqa naŋgi na ni osib tonto talq di waimqab.
59 Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une
aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

1 Onaqa bati deqa tamo qudei naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo
Koba, Galili tamo qudei naŋgi wagme osib Qotei atraiyeqnabqa Pailat na
aqa qaja tamo naŋgi qariŋnjrnaq gilsib naŋgi ñumnab naŋgo leŋ aisiq wagme
naŋgo leŋ ti tuturej.”
2 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi kiyersib are qalonub? Galili tamo naŋgi
di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di naŋgoq di brantej. Galili tamo qudei
naŋgi une gargekoba yosaieqnub. Niŋgi degsib are qalonub kiyo?
3 Di sai. E niŋgi merŋgwai. Niŋgi are bulyqasai di niŋgi kalil dego padalqab.
4 Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 naŋgi
ñumnaq moreŋeb. Deqa niŋgi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreŋeb
qaji naŋgi une gargekoba yoqneb deqa naŋgi degsib moreŋeb. Tamo qudei
Jerusalem di unub qaji naŋgi une gargekoba yosaieqnub. Niŋgi degsib are
qalonub kiyo?
5 Di sai. E niŋgi merŋgwai. Niŋgi are bulyqasai di niŋgi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

6 Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di
qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai.
7 Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e
boqnsim ŋam atoqnem qura geitosai. Deqa uŋgum. Qomsim waiy. A kiyaqa
mandam aqa namur laŋa saitqas?’
8 Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem.
Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai.
9 Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiamqa ni marim e
qomsiy waiyqai.’ ” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na uŋa bei boletej

10-11 Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa
Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiqa ŋam atej uŋa bei sonaq unej. Uŋa
di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a groŋosiq laqnej. A tiŋtiŋ
tigelqa keresai.
12 Deqa Yesus na uŋa di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O uŋa,
ni que. Ẽndego ino ma di ni uratmqas.”
13 Degsi minjsiqa uŋa aqa jejamuq di baŋ atnaqa aqa ma koboonaqa a
tiŋtiŋ tigelosiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.
14 Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa maŋwa di unsiqa minjiŋ oqetej.
Di kiyaqa? Yesus a yori bati qa uŋa di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato
tamo na tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa
wau qa bati segi nuŋgo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nuŋgo ma
boletqajqa baib.”
15 Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi yori bati
gaigai nuŋgo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib
ya anainjreqnub.
16 Ariya uŋa endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau
18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaqa yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E
boletqai.”
17 Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil naŋgi aqa anjam di qusibqa
jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulaŋ bolequja deqa tamo
uŋgasari kalil naŋgi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

18 Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqat-
njrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye niŋgi merŋgitqa Qotei aqa
kumbra di aqa utru niŋgi geregere poiŋgwas?
19 Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa
wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiq tulaŋ kobaqujaonaqa qebari
naŋgi bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

20 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjr-
sim naŋgo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye niŋgi merŋgitqa Qotei aqa
kumbra di aqa utru niŋgi geregere poiŋgwas?
21 Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uŋa bei
a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum laŋaj ti turtosiq web kobaqujaq
di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Niŋgi siraŋme kiñala miligiq gilqajqa siŋgilaoiy

22 Yesus a dena tigelosiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti
qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej.
23 Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja
segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,
24 “Niŋgi siraŋme kiñala miligiq gilqajqa siŋgilaoiy. E niŋgi merŋgwai. Tamo
gargekoba naŋgi siraŋme kiñala miligiq gilqajqa siŋgilaoqnib ugeinjroqnqas.
25 Tal aqa abu a tigelosim siraŋme kabutimqa niŋgi oqeq di tigelosibqa
siraŋme kindokindoŋosib minjoqnqab, ‘O Tamo Koba, ni na siraŋme waqtet-
gime.’ Amqa a na kamba merŋgwas, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai.’
26 Degsi merŋgimqa niŋgi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla iŋgi ti ya
ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’

27 Degsib minjibqa a na kamba merŋgwas, ‘Niŋgi tal qabe? E niŋgi qaliesai.
Deqa niŋgi kalil jaraiyiy. Niŋgi kumbra uge yo qaji tamo.’
28 A na niŋgi degsim merŋgsim niŋgi qalaq di breiŋgwas. Yimqa Abraham,
Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi ti Qotei na taqatnjrsim
naŋgo Mandor Koba sqas. Soqnimqa niŋgi naŋgi unjrsibqa akamkobaoqnsib
pailoqnsib nuŋgo jaqatiŋ qa qalagei anjam atoqnqas.
29 Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi sawa guta na guma na tauŋ na bebeŋ na
ti bosib Qotei aqa siŋgaq di koroeleŋabqa Qotei a naŋgo Mandor Koba sosim
naŋgi taqatnjrqas. Yimqa naŋgi Qotei ombla awoosib iŋgi uyoqnqab.
30 Deqa niŋgi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji naŋgi mondoŋ ñam
saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji naŋgi mondoŋ ñam
ti sqab.”

Yesus a Jerusalem naŋgi qa dulej

31 Onaqa bati deqa Farisi qudei naŋgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Man-
dor Herot a ni lumsim moiyotmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim
ulaŋ.”
32 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi gilsib gisaŋ tamo Herot a en-
degsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge naŋgi winjroqnsiyqa
tamo ma ti naŋgi boletnjroqnqai. Nebe dego e wau di yoqnqai. Ariya alieb e
ijo wau di kobotqai.” ’ Niŋgi gilsib Herot degsib minjiy.
33 Bini e walwelosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di
brantqai. E degyqai. Di kiyaqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo naŋgi na Qotei
aqa medabu o tamo naŋgi ñumeqnab moreŋeqnub. Naŋgi qure beiq di naŋgi
ñumosaieqnub.
34 “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o
tamo naŋgi ñumoqnsim moiyotnjreqnum. Osim tamo uŋgasari Qotei na inoq
qariŋnjreqnu qaji naŋgi meniŋ na ñumeqnam moreŋeqnub. Bati gargekoba e
ino aŋgro naŋgi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ni saideqnum.
35 Deqa niŋgi quiy. Qotei a nuŋgo atra tal koba uratetŋgimqa a laŋa sqas.
Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoŋ
e olo laŋ qureq na boqnitqa niŋgi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo
Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulaŋ geregereiyeqnu.’ ”

14

Tamo bei jejamu suŋyeleŋej qaji di Yesus na boletej

1 Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiqa a ombla iŋgi uyoqneb.
Iŋgi uyeqnabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji naŋgi Yesus koqyoqneb.
2 Yesus aqa areq di tamo bei jejamu suŋyeleŋej qaji a awesoqnej.
3 Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti
endegsi nenemnjrej, “Niŋgi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo?
Dal anjam a kiyersi marqo?”
4 Onaqa naŋgi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Naŋgi mequmesoqneb.
Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiqa aqa ma boletej. Osiqa qariŋyonaq
gilej.
5 Onaqa Yesus na Farisi naŋgi olo nenemnjrej, “Nuŋgo aŋgro kiyo nuŋgo
makau kiyo yori bati qa uloŋosim subq aiyimqa niŋgi na aqaryaiyosib subq
dena osib goge atqab e? Niŋgi na merbiy.”
6 Onaqa naŋgi na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinjrej.

Niŋgi na nuŋgo segi ñam soqtaib

7 Bati deqa Yesus a ŋam atej di tamo qudei naŋgi iŋgi uyo qa marsib talq
bosib tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di awoosib iŋgi uyeqnab unjrej. Deqa
a na naŋgi yawo anjam endegsi minjrej,
8-9 “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti naŋgo awo
jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di awoqam di
goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di
uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo laŋaj naŋgo awo
jaramq di awoqam.
10 Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo laŋaj naŋgo awo
jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo
ñam ti naŋgo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil iŋgi uyeqnub qaji naŋgo
ŋamgalaq di ni ñam ti sqam.
11 Tamo kalil naŋgo segi ñam soqteqnub qaji naŋgi Qotei na olo ñam aguq
atetnjrqas. Ariya tamo naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji naŋgi Qotei na olo
ñam soqtetnjrqas.”

Niŋgi na tamo sougetejunub qaji naŋgi gereinjriy

12 Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was
naŋgi ti ino segi kadoi naŋgi ti tamo uŋgasari ñoro koba ejunub qaji naŋgi ti
metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Naŋgi na kamba maruro
atsib e metbib gilit iŋgi anaibqab.’
13 Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji naŋgi ti tamo jejamu
lainjro qaji naŋgi ti tamo siŋga uge naŋgi ti tamo ŋam qandimo naŋgi ti
metnjrim bab iŋgi anainjre.
14 Amqa ni tulaŋ areboleboleimqas. Di kiyaqa? Naŋgi ni kamba iŋgi
anaimqa keresai. Deqa mondoŋ tamo bole bole naŋgi olo subq na tigelo
batiamqa Qotei na kamba awai tulaŋ boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

15 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib iŋgi
uyoqneb qaji a qusiqa minjej, “Mondoŋ Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi
taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na naŋgi iŋgi anainjrim
awoosib koba na iŋgi uyoqnqab. Deqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrim sqab.”
16 Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a
maruro atqa osiqa tamo gargekoba naŋgi aqa maruro unqa metnjrej.
17 Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kaŋgal tamo bei qariŋyonaq gilsiqa
tamo naŋgi di minjrej, ‘Niŋgi boiy. Iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atonub unu.’
18 Degsi minjrnaqa naŋgi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa
keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai.
Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’
19 Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e naŋgi wau
enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’
20 Bei na minjej, ‘E bini uŋa bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’
21 “Onaqa kaŋgal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil naŋgi na minjeb
qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjiŋ oqetonaqa olo qariŋyosiqa minjej,
‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi
ti tamo jejamu lainjro qaji naŋgi ti tamo ŋam qandimnjro qaji naŋgi ti tamo
siŋga ugeinjro qaji naŋgi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’

22 Onaqa kaŋgal tamo a olo gilsiqa tamo naŋgi di kalil joqsi bosiqa aqa
tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi naŋgi kalil joqsi
bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’
23 “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kaŋgal tamo qariŋyosiqa minjej, ‘Ni gilsim
gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo naŋgi joqsim boiy. Naŋgi kalil babqa
ijo tal magwas.
24 E ni mermqai. Tamo naŋgi e nami metnjronum bqa uratonub qaji naŋgi
ijo maruro unqasai.’ ”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

25 Yesus a dena tigelosiqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba naŋgi a dauryosib aiyoqneb. Deqa a bulosiqa naŋgi endegsi
minjrej,
26 “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ŋauŋ, aqa aŋgro naŋgi,
aqa was naŋgi, aqa jaja naŋgi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo aŋgro
sqa keresai.
27 Tamo bei na aqa segi ŋamburbas qoboiyosim e daurbqasai di a ijo aŋgro
sqa keresai.”
28 Osiqa naŋgi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim
tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali
kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.
29-30 A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali
saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo naŋgi unsib a kikiyosib minjqab,
‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.
31 “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim
geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen naŋgi na mandor di
aqa qaja tamo 20 tausen naŋgi ñumsib winjrqa kere kiyo?’
32 A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto buŋyqa keresai.’ Degsi
marsimqa aqa wau tamo qudei naŋgi qariŋnjrim gilsib mandor di minjqab,
‘Uŋgum, iga qotqa uratonum.’
33 “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi iŋgi iŋgi kalil
uratqasai di a ijo aŋgro sqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Iŋgiq di bar atoqnib aqa uyo
boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di iŋgi kiye na olo qa-
jararatqas? Di keresai.
35 Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa
mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a
dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

1 Bati bei takis o qaji tamo naŋgi ti une tamo naŋgi ti kalil Yesus aqa anjam
quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb.
2 Koroonabqa Farisi naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Yesus
yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo naŋgi joqoqnsiqa koba na iŋgi uye-
qnub.”

3 Degsib marnabqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa yawo anjam endegsi
minjrej,
4 “Tamo bei aqa kaja 100 naŋgi ñiŋ uyoqnibqa qujai bei alelamqa a na kaja
99 naŋgi uratnjrsim qujai alelqo qaji di ŋamosim gilsim itqas.
5 Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas.
6 Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was naŋgi ti aqa qure qujai
naŋgi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Niŋgi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo
itonum! Deqa niŋgi e ombla areboleboleigim sqom!’ ”
7 Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di laŋ
goge dia naŋgi a qa tulaŋ areboleboleinjrqas. Tamo 99 naŋgi mareqnub, ‘Iga
tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Naŋgi qa laŋ goge dia naŋgi
areboleboleinjrqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di naŋgi a qa tulaŋ
areboleboleinjrqas.”

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

8 Osiqa Yesus a olo marej, “Uŋa bei aqa meniŋ silali 10 soqnimqa meniŋ
silali qujai loumimqa a waŋal qatrentosim aqa talq di maŋ solsim ŋamosim
itqas.
9 Itosim gilsim aqa was naŋgi ti aqa qure qujai naŋgi ti kalil koroinjrsimqa
minjrqas, ‘Ijo meniŋ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa niŋgi e
ombla areboleboleigim sqom!’ ”
10 Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei
aqa laŋ aŋgro naŋgi a qa tulaŋ areboleboleinjrqas.”

Tamo bei aqa ŋiri aiyel qa yawo anjam

11 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ŋiri aiyel soqneb.
12 Bati bei ŋiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na
potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa
taqal bei aqa ŋiri yala yej. Taqal bei aqa ŋiri koba yej.
13 Onaqa bati bei ŋiri yala na aqa ñoro kalil qariŋyosiqa silali osiq tigelosiqa
sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqa aqa silali kalil uyekritej.
14 Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ŋiri yala a iŋgi tulaŋ saiiyej.
15 Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatnjro-
qnsim iŋgi anainjroqne.’
16 Onaqa a bel naŋgi taqatnjroqnsiqa iŋgi anainjroqnej. Osiqa are qalo-
qnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel naŋgi iŋgi oto uratoqnibqa
di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di
kiyaqa? Tamo bei na iŋgi anaiyosaioqnej deqa.
17 “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum.
Ijo abu aqa wau tamo naŋgi iŋgi koba uyeqnub. E segi qujai mam na moiqa
laqnum.
18 Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, “O Abu, e Qotei aqa
ŋamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ŋamgalaq di dego e une kobaquja
atonum.
19 Deqa e ino aŋgro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni
wauetmoqnqai.” ’
20 Degsi are qalsiqa tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.
“Aiyeqnaqa aqa abu ŋam atsiqa isaq di unsiq a qa tulaŋ dulosiqa urur ti
gilsiq a soqoŋyosiqa qalaqalaiyoqnsiqa kundoqyoqnej.
21 Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ŋamgalaq di une kobaquja atonum. Ino
ŋamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino aŋgro sqa keresai.’

22 Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kaŋgal tamo qudei naŋgi minjrej, ‘Niŋgi urur ti gilsib gara jugo tulaŋ boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Baŋriŋ dego osi bosib aqa baŋ duq di jigetiy. Siŋga tatal dego osib aqa siŋgaq di jigeleŋetiy.
23 Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom.
24 Iga degyqom. Di kiyaqa? Ijo aŋgro yala a moiyobulosiq olo ŋambile sosiq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjrnaqa naŋgi aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqneb.
25-26 “Ariya ŋiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiqa naŋgi areboleboleinjreqnaq lou tueqnab qusiqa kaŋgal aŋgro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Naŋgi kiyaqa lou tueqnub?’
27 Degsi nenemyonaqa kaŋgal aŋgro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bqo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo naŋgi uyoqnsib areboleboleinjreqnaq lou tueqnub. Aqa aŋgro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqnub.’
28 Degsi minjnaq qusiqa ŋiriŋosiq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqa minjej, ‘O ijo aŋgro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim iŋgi uysim areboleboleigim sqom.’
29 Onaqa ŋiri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotraŋyosaioqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaieqnum. E ijo kadoi naŋgi ti koba na areboleboleigosaieqnu.
30 Ariya ino aŋgro yala a na ino ñoro osiqa gam qaji uŋa naŋgi ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqoqa ni a qa tulaŋ areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’
31 “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo aŋgro, ni gaigai e ombla unum. Ijo iŋgi iŋgi kalil di ino dego.
32 Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaqa? Ino was a moiyobulosiq olo ŋambile sosiq bqo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ ”

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

1 Osiqa Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laŋa uyeqnu.’
2 Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ñi kiyaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’
3 “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E siŋgila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei naŋgi minjrit silali laŋa ebqab di e jemaibqas.
4 Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib naŋgi a kamba olo yqajqa minjeb qaji naŋgi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa naŋgi e qa tulaŋ areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo naŋgi dena e osib naŋgo talq di e geregereiboqnqab.’

5 A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji
naŋgi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub
ijo tamo koba aqaq dena em?’
6 Onaqa minjej, ‘E goreŋ kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo
na minjej, ‘Ni olo goreŋ kulum 50 segi neŋgreŋye.’
7 Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’
Onaqa minjej, ‘E bem sum aqa quŋ 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo
na minjej, ‘Ni olo bem sum aqa quŋ 80 segi neŋgreŋye.’
8 “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisaŋ di poiyonaqa
aqa ñam soqtosiq minjej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minjej. Di kiyaqa? Ñoro
taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisaŋ di yej. Deqa niŋgi quiy.
Mandam endeqa tamo uŋgasari naŋgi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya
suwaŋqa tamo uŋgasari naŋgi mandam qaji powo kiñala ti unub.
9 “Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi mandam qaji ñoro uge oqnsib
dena tamo uŋgasari naŋgi kumbra bole enjroqnib naŋgi niŋgi qa tulaŋ are-
boleboleinjroqnqas. Yim bunuqna niŋgi moisib mandam qaji ñoro uge kalil
uratibqa Qotei na niŋgi joqsim tal gaigai sqas qaji dia niŋgi geregereiŋgwas.
10 “Niŋgi ñoro kiñala geregere taqatqab di niŋgi ñoro qelikoba dego geregere
taqatqab. Ariya niŋgi ñoro kiñala geregere taqatqasai di niŋgi ñoro qelikoba
dego geregere taqatqasai.
11 Niŋgi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di niŋgi laŋ qure qaji
ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na laŋ qure qaji ñoro nuŋgo
baŋq di atqas? Tamo dego bei sosai.
12 Niŋgi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di niŋgi nuŋgo segi ñoro dego
geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nuŋgo baŋq di atqas? Tamo
dego bei sosai.
13 “Tamo qujai a tamo kokba aiyel naŋgi wauetnjrqa keresai. A tamo
kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam
dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere niŋgi silali ti Qotei ti turtnjrsib naŋgi
wauetnjrqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

14 Onaqa Farisi naŋgi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi naŋgi
bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa naŋgi Yesus yomuiyeb.
15 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi are qaleqnub, ‘Iga kumbra bole
bole laŋa babaŋ na yoqnim tamo uŋgasari naŋgi na iga nugoqnsib iga tamo
bole qa mergwab.’ Niŋgi degsib are qaleqnub. Di gisaŋ. Nuŋgo are miligi
di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo naŋgi deqa arearetnjreqnu qaji di
Qotei aqa ŋamgalaq di kumbra tulaŋ ugedamu.
16 “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo
anjam ti maroqneb dena bosi bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati
brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo naŋgi Qotei aqa anjam bole
palonteqnub. Palonteqnab tamo uŋgasari kalil naŋgi Qotei na taqatnjrsim
naŋgo Mandor Koba sqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub.
17 “Laŋ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei
koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa ŋauŋ uratqa anjam

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ŋauŋ uratosim olo uŋa bei
oqas di a na aqa ŋauŋ kumbra ugeq waiyqo. Uŋa bei dego aqa gumbuluŋ na

a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena uŋa di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo naŋgo sa anjam

19 Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala
bole jugoqnsiqa tulaŋ areboleboleiyeqnaqa iŋgi bole bole uyoqnsiq soqnej.
20 Aqa tal meq di tamo bei iŋgi tulaŋ saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai
awooqnsiq ŋeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej.
21 Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a iŋgi uyeqnaqa ñeŋgi ulu-
loŋeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leŋ aiyeqnaqa bauŋ naŋgi boqnsib
naŋgo meŋ na yu bilgetoqneb.
22 “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi bosib
aqa qunuŋ osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego
moinaqa subq ateb.
23-24 Subq atnabqa aqa qunuŋ aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatiŋ
kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa
areq di awesonaq unsiqa tulaŋ maosiqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham,
e ŋamyuwoq endi sosimqa tulaŋ kaŋkaŋoqnsim jaqatiŋ koba eqnum. Deqa ni
e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa baŋ gei yaq di tuqtosim bosim ijo
meŋq di atimqa kiñala ulilibqas.’
25 “Onaqa Abraham na minjej, ‘O aŋgro, ni are qale. Ni nami mandamq di
sosimqa ni iŋgi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a iŋgi uge uge uyoqnej.
Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulaŋ areboleboleiyeqnu.
Ariya ni ŋamyuwoq di sosimqa jaqatiŋ koba eqnum.
26 Ni ŋam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga
sub di laqaiosim nuŋgoq bqa keresai. Niŋgi dego sub di laqaiosib gagoq bqa
keresai.’
27-28 “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni
na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 naŋgi
saidnjrimqa naŋgi sawa uge endeq bqasai.’
29 Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was naŋgi Moses aqa dal anjam
qalieonub. Naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam dego
qalieonub. Naŋgi anjam di dauryqab di kere.’
30 Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya
tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di naŋgi qusib are
bulyosib dauryqab.’
31 “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo naŋgi Moses aqa dal anjam ti Qotei
aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a
subq na tigelosim naŋgi anjam minjrqas di dego naŋgi qusib are bulyqasai.’ ”

17

Tamo a Yesus aqa aŋgro kiñala bei uneq waiyqas di a tulaŋ padalougetqas

1 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo
qudei na tamo qudei uneq breinjroqnqab. Bole, kumbra di brantoqnqas.
Ariya tamo naŋgi kumbra di yoqnqab qaji naŋgi tulaŋ padalougetqab.
2 Iga tamo deqaji naŋgi ojsim meniŋ kobaquja osim sil na naŋgo kakroq di
tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim naŋgi bunuqna aŋgro kiñala
bei uneq waiyqasai.

3 “Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na
minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di
torei moiyotime.
4 Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnqas,
‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei
moiyotime.”

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqajqa anjam

5 Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi na minjeb, “O Tamo Koba, gago
areqalo ni qa siŋgilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.”
6 Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nuŋgo areqalo e qa siŋgilato qaji
di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di niŋgi subar endi minjibqa
a nuŋgo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kaŋgal tamo aqa kumbra qa anjam marej

7 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kaŋgal tamo qariŋyonaqa
gilsiqa aqa iŋgi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja naŋgi dego
taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas?
‘Ni namo iŋgi uye’ degsi minjqas e? Sai.
8 A minjqas, ‘Ni ijo iŋgi goiyetbosim gara tigsim iŋgi suweiyosim ebimqa
iŋgi ti ya ti uyqai. Uyit menetbimqa bunu ni kamba iŋgi ti ya ti uyqam.’ A na
aqa kaŋgal tamo degsi minjqas. Di kiyaqa? A kaŋgal tamo laŋaj deqa.
9 Kaŋgal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa
ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaqa? A kaŋgal
tamo laŋaj deqa.
10 Dego kere niŋgi Qotei aqa kaŋgal tamo sosibqa wau kalil a na niŋgi
eŋgoqnqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kaŋgal tamo laŋaj. Deqa
wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

Yesus a tamo 10 naŋgo jejamu yu na ugeeleŋej qaji naŋgi boletnjrej

11 Yesus a dena tigelosiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqa Samaria
sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej.
12-13 Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 naŋgo jejamu yu na
ugeeleŋej qaji naŋgi bosib Yesus itosibqa naŋgi kiñala isaq di tigelosib tulaŋ
maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.”
14 Onaqa Yesus a naŋgi unjrsiqa minjrej, “Niŋgi olo puluosib aisib nuŋgo
jejamu atra tamo naŋgi osornjriy.” Degsi minjrnaqa naŋgi aiyoqnsibqa gamq
di naŋgo yu kalil mosoonaqa naŋgo jejamu boleonaq uneb.
15 Onaqa naŋgo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqa Yesus aqa areq
gilej. A leleŋ ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej.
16 Gilsiq Yesus aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa biŋiyosiq minjej, “O Tamo
Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji.
17 Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 naŋgo jejamu
boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 naŋgi qabi unub?
18 Naŋgi olo ijoq bosai. Naŋgi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji
tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.”
19 Yesus a degsi marsiqa tamo di minjej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo
e qa siŋgilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondoŋ Tamo Aŋgro a laŋ qureq na bqas

20 Bati bei Farisi naŋgi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a
bosim aqa segi tamo uŋgasari naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas?”

Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnimqa maŋwa bei namoqna bam niŋgi unqasai.
21 Tamo bei na endegsi merŋgwasai, ‘Niŋgi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Niŋgi quiy. Bini Qotei a nuŋgo ambleq endi Mandor Koba unu.”
22 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “E Tamo Aŋgro. Bati bei brantimqa niŋgi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.
23 Tamo qudei na niŋgi gisaŋgoqnsib merŋgoqnqab, ‘Niŋgi uniy. Tamo Aŋgro bqo agide,’ o ‘Tamo Aŋgro bqo agiende.’ Degsib merŋgoqnibqa niŋgi naŋgi daurnjraib.
24 Kola minjaleqnaqa laŋ kalil suwaŋeqnu dego kere mondoŋ e Tamo Aŋgro brantitqa tamo uŋgasari kalil naŋgi e nubqab.
25 Ariya e brantosaisoqnitqa tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi na e qoreibosib jaqatiŋ koba ebqab.
26 “Noa aqa bati qa tamo uŋgasari naŋgi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Aŋgro bqajqa bati qa naŋgi kumbra degyoqnqab.
27 Agi Noa aqa bati qa tamo uŋgasari kalil naŋgi iŋgi ti ya ti uyoqnsib uŋa baŋ ojeleŋoqnsib sonabqa Noa a qobuŋ miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa naŋgi kalil moreŋekriteb.
28-29 Lot aqa bati qa dego tamo uŋgasari naŋgi iŋgi ti ya ti uyoqnsib iŋgi iŋgi awaiyoqnsib silali oqnsib iŋgi yagoqnsib tal atoqneb. Naŋgi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaŋeqnaqa ŋamyuwo ti meniŋ puloŋ ti laŋ goge na awa bul aisiqa Sodom tamo uŋgasari kalil naŋgi padaltnjrej.
30 Dego kere bunuqna tamo uŋgasari naŋgi kumbra degyoqnsib soqnibqa e Tamo Aŋgro brantqai.
31 “Bati deqa tamo uŋgasari tal meq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib iŋgi iŋgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Naŋgi jaraiyoqujatebe. Tamo uŋgasari wauq di unub qaji naŋgi jaraiqa oqnsib iŋgi iŋgi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe.
32 Kumbra nami Lot aqa ŋauŋ aqaq di brantej qaji niŋgi deqa are qaliy.
33 Tamo bei a aqa segi ŋambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi ŋambile uratqas di a olo ŋambile bole oqas.
34 “E niŋgi endegsi merŋgwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di ŋereŋesoqnibqa Qotei na bei laŋ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.
35 Uŋa aiyel tal qujaiq di saplaŋ gereiyoqnibqa Qotei na bei laŋ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.
36 Tamo aiyel wau qujaiq di iŋgi yagoqnibqa Qotei na bei laŋ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam degsi minjrej.
37 Onaqa naŋgi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a naŋgi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo naŋgo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal naŋgi koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

1-2 Yesus aqa aŋgro naŋgi bati gaigai Qotei pailyoqnib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej.

Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaioqnej. A tamo uŋgasari naŋgi qa dego are qalosaioqnej.
3 Qure dia uŋa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryai-bosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’
4 A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo uŋgasari naŋgi qa are qalosaieqnum.
5 Ariya uŋa qobul di a bati gaigai e waiŋboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaibe.” A merbo gaigai yeqnu deqa uŋgum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulaŋ asgibo uge.’ ”
6 Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di niŋgi quiy.
7 Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo uŋgasari a na giltnjrej qaji naŋgi qolo ti qanam ti pailyoqnqab di a naŋgo pailyo qusimqa tariŋsokobaiyqasai. A naŋgi urur aqaryainjrqas.
8 E niŋgi merŋgwai. Qotei na naŋgi urur aqaryainjroqujatqas. Ariya mondoŋ e Tamo Aŋgro bosiyqa tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatosib soqnib degsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo naŋgi aiyel Qotei pailyeb

9 Tamo qudei naŋgi mareqnub, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei naŋgi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej,
10 “Tamo aiyel naŋgi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo.
11 Naŋgi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo qudei naŋgi unub dego sai. E gisaŋ na tamo uŋgasari naŋgi silali yainjrosaieqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai.
12 E gaigai ni pailmqa oqnsim iŋgi ti ya ti urateqnum. E ijo segi iŋgi iŋgi kalil potelenoqnsim oto bei ni atraimeqnum.’
13 Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa laŋ goge koqyosim pailyqajqa jemaiyonaqa turuosiqa are soqoŋyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”
14 Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E niŋgi merŋgwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaqa? Tamo kalil naŋgo segi ñam soqteqnub qaji naŋgi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji naŋgi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a marej, “Aŋgro du du naŋgi ijo areq bqajqa saidnjraib”

15 Onaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi naŋgo aŋgro du du ti aŋgro mom ti joqsib Yesus na aqa baŋ naŋgo gateq di atetnjrqa marsib aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na saidnjrsib minjreb, “Nuŋgo aŋgro du du naŋgi joqsib endeq baib.”
16 Degsib saidnjrnabqa Yesus na aŋgro du du naŋgi di metnjrej. Osiqa aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Aŋgro du du naŋgi uratnjrib ijo areq beb. Naŋgi saidnjraib. Tamo uŋgasari naŋgi aŋgro du du bul sqab di Qotei a naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas.

17 E bole merŋgwai. Niŋgi aŋgro du du naŋgi bul sqasai di Qotei a niŋgi osim
taqatŋgwasai. Deqa a nuŋgo Mandor Koba sqasai dego."

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

18 Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, "O Qalie Tamo Bole, e
kiyersiyqa ŋambile gaigai sqai?"
19 Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni kiyaqa e tamo bole qa merbonum?
Qotei a segi qujai tamo bole.
20 Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. 'Ni tamo bei aqa uŋa
jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyotaim. Ni bajiŋaim. Ni tamo bei
aqa jejamu laŋa gisaŋyaim. Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di geregere sosimqa
naŋgo anjam dauryoqne.' "
21 Onaqa Juda gate dena olo Yesus minjej, "E aŋgro kiñala qa dal anjam kalil
di dauryosim boqnem agi bini degsi unum."
22 Degsi minjnaq qusiqa kamba minjej, "Ni dal anjam kalil di dauryosim
keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim
ino iŋgi iŋgi kalil qariŋyosim silali osim tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisim
enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni laŋ qureq di awai
bole itqam."
23 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaqa? A
iŋgi iŋgi koba ti soqnej deqa.
24 Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa marej, "Tamo uŋgasari iŋgi iŋgi koba ti
unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqa marsibqa laŋ
qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba.
25 Kamel a yumba miligiq gilqajqa baŋgi koba. Dego kere tamo uŋgasari
iŋgi iŋgi koba ti unub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba
sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba."
26 Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji naŋgi na minjeb, "Ni
anjam degsi maronum deqa tamo yai naŋgi Qotei na eleŋamqa naŋgi ŋambile
gaigai sqa kere?"
27 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo naŋgi segi ŋambile sqa keresai.
Ariya Qotei na naŋgi eleŋqa kere. Di kiyaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere."
28 Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa Pita na minjej, "O Tamo Koba, ni une. Iga
gago iŋgi iŋgi kalil uratosim ni daurmeqnum."
29-30 Onaqa Yesus na minjrej, "E bole merŋgwai. Tamo bei a Qotei na
taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa ŋauŋ, aqa was
naŋgi, aqa ai abu naŋgi, aqa aŋgro naŋgi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo
di Qotei na iŋgi iŋgi gargekoba olo yeleŋqas. Yimqa mondoŋ a ŋambile gaigai
sqas."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

31 Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa naŋgi
joqsiqa segitnjrsiqa endegsi minjrej, "Niŋgi quiy. E Tamo Aŋgro. Iga
Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami
e qa neŋgreŋyeb qaji di aqa damu brantqas.
32 Agi tamo qudei na e ojqab. E ojsib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji
naŋgo baŋq di e atqab. Yimqa naŋgi na e misiliŋboqnsib miselboqnsib
ugeugeiboqnqab.
33 Osib e kumbaiŋbosib lubsib moiyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo
subq na tigelqai."

34 Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa naŋgi geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei ŋam qandimyej qaji di boletej

35 Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei ŋam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo uŋgasari naŋgi silali qa ŋilnjroqnej.
36 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus dauryosib qatroŋoqnsib aiyeqnab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Niŋgi kiyaqa qatroŋeqnub?”
37 Onaqa naŋgi na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.”
38 Degsi minjnabqa a tulaŋ leleŋosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame.”
39 Onaqa tamo uŋgasari namoeb qaji naŋgi na tamo di ŋiriŋtosib minjeb, “Ni leleŋkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a naŋgo anjam quetnjrosai. A olo tulaŋ leleŋoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame.”
40 Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo uŋgasari naŋgi minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa naŋgi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej,
41 “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa leleŋoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ŋam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa leleŋoqnam.”
42 Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo siŋgilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ŋamdamu olo poimeme.”
43 Degsi minjnaqa aqa ŋamdamu poiyonaqa sawa unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa naŋgi dego Qotei aqa ñam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

1-3 Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiq qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa ñam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo naŋgo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaqa? Tamo gargekoba naŋgi na sawa getenteb deqa.
4 Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo uŋgasari kalil naŋgi buŋnjrsiqa namoosiq gam qalaq di ŋam bei oqsiq ŋam atej. Ŋam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.”
5 Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq ŋam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq aiyoqujat. Bini e ino talq di sqai.” 6 Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq aiyoqujatosiqa tulaŋ arebole-boleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talq gileb.
7 Gileqnabqa tamo uŋgasari kalil naŋgi di unsib ŋiriŋosib mareb, “Niŋgi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.”
8 Onaqa talq di Sakius a tigelosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo iŋgi iŋgi kalil ambleq na potosiy tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisaŋyosim silali dala qujai yaiyem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.”
9 Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo uŋgasari naŋgi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa aŋgro tiŋtiŋqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji naŋgi ti eleŋqo.

10 E segi Tamo Aŋgro. E na tamo uŋgasari padalo gamq di unub qaji naŋgi
ŋamoqnsim eleŋeqnum. E deqa mandamq aiyem."

Silali taqatqajqa yawo anjam

11 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, "Bini
kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?"
12 Naŋgi degsib are qaleb. Di kiyaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa.
Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo kobaquja bei a sawa
isaq gilej. Tamo di a are qalej, 'E sawa deq gilitqa sawa deqaji naŋgi na e
mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai naŋgo mandor
sosiy naŋgi taqatnjrqai.' A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej.
13 A gilqa osiqa aqa kaŋgal tamo 10 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa
naŋgi segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, 'Silali endena wauosib silali aqa oto
dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.'
14 "Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure
qujai naŋgi a qa tulaŋ ugeosib are qaleb, 'A gago mandor sqasai.' Degsib
are qalsibqa tamo qudei naŋgi qariŋŋjrnab sawa deq gilsib sawa deqaji naŋgi
minjreb, 'Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.'
15 Ariya sawa deqaji naŋgi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo
puluosiq aqa segi qureq aisiqa kaŋgal tamo naŋgi wau qa silali enjrej qaji
naŋgi metnjrej. Metnjrnaqa naŋgi aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami
silali eŋgem qaji dena niŋgi wauoqneb olo silali di osorbiy.'
16 "Onaqa kaŋgal tamo deqaji bei a bosiqa minjej, 'O Tamo Koba, ino 20
kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.'
17 Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kaŋgal tamo bolequja. Ni wau
kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino baŋq di uratitqa ni na
taqatnjroqnqam.'
18 "Onaqa kaŋgal tamo bei a bosiqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba,
ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.'
19 Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'E qure kokba 5 ino baŋq di uratitqa
ni na taqatnjroqnqam.'
20 "Onaqa kaŋgal tamo bei a bosiqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni
unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñeŋgi na dalaosim
atnam soqnej.
21 E kumbra degyem. Di kiyaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo
ŋiriŋ ani. Tamo qudei naŋgi waueqnab silali branteqnaqa ni segi na eqnum.
Tamo qudei naŋgi iŋgi yageqnab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.'
22 "Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, 'Ni kaŋgal tamo uge. Ino
segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo
ŋiriŋ ani. Tamo qudei naŋgi waueqnab silali branteqnaqa e segi na eqnum.
Tamo qudei naŋgi iŋgi yageqnab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum.
Ni nami e qa degsim qalieem.
23 Deqa ni kiyaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu
e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum
qamu.'
24 Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi minjrej,
'Niŋgi aqa 20 kina di yaiyosibqa kaŋgal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji
di olo yiy.'
25 Onaqa naŋgi na minjeb, 'O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaqa
20 kina olo yqa maronum?'

26 “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E niŋgi merŋgwai. Tamo a wau geregere
taqatoqnqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnqas. Ariya tamo
a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu
taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laŋa sqas.’
27 Osiqa minjrej, ‘Tamo naŋgi e qa jeu ateb qaji naŋgi di joqsib boiy. Naŋgi
e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo naŋgi di joqsib bosib
ijo ulatamuq endi naŋgi ñumib morenqab.’ ”
28 Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq
aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

29-30 Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di
jojomyosiqa aqa aŋgro aiyel qariŋnjrsiqa minjrej, “Niŋgi aisib qure bei jojom
di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj
tamo bei nami aqa quraq di awoosaioqnej qaji. Niŋgi donki di unsibqa sil
palontosib titosib osib boiy.
31 Niŋgi sil palontoqnibqa tamo bei na nenemŋgwas kiyo, ‘Niŋgi kiyaqa
donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemŋgimqa niŋgi na minjiy, ‘Tamo Koba
a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”
32 Yesus a naŋgi aiyel degsi minjrsiq qariŋnjrnaqa aisib anjam Yesus na
minjrej qaji di dauryosib donki di uneb.
33 Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu naŋgi na naŋgi aiyel nenemn-
jreb, “Niŋgi kiyaqa donki aqa sil palonteqnub?”
34 Degsi nenemnjrnabqa naŋgi aiyel na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau
ti. Deqa a donki qa mergwo.”
35 Degsi minjrnab odnjrnab naŋgi aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi
gileb. Osi gilsib naŋgo segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus
soqtosib donki aqa quraq di awoteb.
36 Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa
tamo uŋgasari naŋgi naŋgo gara jugo piqteleŋosib gamq di tueleŋoqneb.
37 Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa aŋgro gargekoba naŋgi
tulaŋ areboleboleinjreqnaqa leleŋoqneb. Yesus a nami maŋwa gargekoba
yeqnaqa naŋgi unoqneb deqa naŋgi Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib
maroqneb,
38 “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu. Ni
gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom! Laŋ
qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”
39 Onaqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq dena Farisi qudei naŋgi tigelosib
Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino aŋgro naŋgo medabu getentetnjrime.”
40 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo aŋgro naŋgo medabu getentqab di meniŋ
naŋgi tamo bulyosib tulaŋ murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem naŋgi qa akamej

41 Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej.
42 Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo uŋgasari, bini bati endeqa niŋgi
Qotei aqa kumbra qalieeb qamu niŋgi geregere lawo na unub qamu. Ariya
kumbra di niŋgi qa uliejunu deqa niŋgi qalieqa keresai.
43-44 Deqa niŋgi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib niŋgi
jeutŋgosib nuŋgo qure koba endi agutibqa niŋgi jaraiqa keresaiiŋgwas. Amqa
naŋgi na niŋgi qoto itŋgosib tulaŋ ugeugeiŋgosib nuŋgo qure koba endi
niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniŋ kalil paraparainjrsib breinjribqa meniŋ

bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ kalil segisegiqab. Jeu tamo naŋgi bosib niŋgi degŋgwab. Di kiyaqa? Qotei na niŋgi aqaryaiŋgwajqa bati brantqo di niŋgi poiŋgosai deqa."

Tamo uŋgasari naŋgi atra tal miligiq di iŋgi iŋgi qariŋyoqneb

45 Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqa ŋam atej di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi iŋgi iŋgi qariŋyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa naŋgi winjrnaq jaraiyeb.

46 Naŋgi jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, 'Ijo tal endi pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya niŋgi na olo tal endi ugetonubqa a bajiŋ tamo naŋgo tal bulqo."

47 Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi ti Yesus qalib moiqajqa gam ŋamoqneb.

48 Ariya tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa anjam quqwajqa tulaŋ arearet-njroqnej. Deqa Juda gate naŋgi Yesus qalib moiqajqa gam ŋamonab ugeinjrej.

20

Juda naŋgi na Yesus nenemyeb, "Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

1-2 Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi ti bosib nenemyeb, "Ni iga merge. Ni siŋgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qariŋmej deqa ni wau endi yeqnum?"

3 Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei niŋgi nenemŋgitqa niŋgi e merbiy.

4 Yai na Jon qariŋyonaqa bosiqa tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Niŋgi na merbiy."

5 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qariŋyej' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaqa niŋgi Jon aqa anjam quetosai?'

6 Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qariŋyej' degsi minjqom di tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋosib bosib iga meniŋ na lugwab. Di kiyaqa? Naŋgi mareqnub, 'Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' "

7 Naŋgi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qariŋyej di iga qaliesai."

8 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi degsib merbonub deqa e dego yai na qariŋbonaq bosim wau endi yeqnum di niŋgi merŋgwasai."

Wain wau qa yawo anjam

9 Osiqa Yesus a olo tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqa wain sil yageleŋosiqa wau taqato tamo qudei naŋgo baŋq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej.

10 Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kaŋgal tamo bei qariŋyonaqa wau taqato tamo naŋgoq aisiq minjrej, 'Wau lanja na e qariŋbqo bonum. Deqa niŋgi wain gei ebibqa e na osi gilqai.' Degsi minjrnaqa naŋgi na a ojsib qalougetosib wiyonab laŋa puluosiq gilej.

11 Gilnaqa wau lanja na olo kaŋgal tamo bei qariŋyonaq ainaqa a dego
qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a laŋa puluosiq gilej.
12 Onaqa wau lanja na olo kaŋgal tamo bei qariŋyonaq ainaqa a dego
qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.
13 Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi aŋgro
qujai e na tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji di qariŋyit aiqas naŋgi aqa anjam
quetqab.’
14 Degsi are qalsiqa aqa segi ŋiri qariŋyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato
tamo naŋgi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja
aqa segi ŋiri. A na aqa abu aqa iŋgi iŋgi kalil oqas. Deqa iga a qalsim
moiyotosimqa wau endi iga na oqom.’
15 Degsib marsibqa wau lanja aqa ŋiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab
moiyej.
“Deqa niŋgi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo
uge naŋgi di kiyernjrqas?
16 E niŋgi merŋgwai. A bosim naŋgi ñumsim moiyotnjrqas. Osim aqa wau
di olo yainjrsim tamo qudei naŋgo baŋq di uratetnjrimqa naŋgi na kamba
taqatesqab.” Yesus na tamo uŋgasari naŋgi yawo anjam degsi minjrnaqa
naŋgi qusib minjeb, “Wau taqato tamo naŋgi kumbra uge di yaib.”
17 Onaqa Yesus na naŋgi koqnjrsiqa minjrej, “Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq
di unu. Aqa damu niŋgi poiŋgwo e? Anjam agiende,
‘Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.
Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal
siŋgilatqajqa deqa tigeltej.’
18 Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari ululoŋosib tal ai quraq aiqab qaji naŋgi di tal
ai dena naŋgo tanu giŋgeŋyqas. Ariya tal ai di uloŋosim tamo uŋgasari qudei
naŋgoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas.”
19 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti yawo anjam
di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena naŋgo jejamuq di une
qametnjrej. Naŋgi degsib qalieosib deqa minjiŋ oqetnjrnaqa Yesus ojqa
mareb. Ariya naŋgi tamo uŋgasari naŋgi ulainjrsib deqa naŋgi Yesus ojqa
uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

20 Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Yesus koqyeso-
qneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qariŋnjrnam naŋgi Yesus
aqa areq gilsib gisaŋyosib anjam bei nenemyibqa a naŋgi tamo bole edegwas.
Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom naŋgo gate aqa baŋq di atqom.”
Naŋgi degsib are qalsibqa tamo qudei qariŋnjrnab naŋgi Yesus aqa areq gileb.
21 Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo.
Ni anjam bole segi tamo uŋgasari naŋgi minjroqnsim Qotei aqa kumbra
osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti naŋgi anjam
bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji naŋgi anjam bei minjrosaieqnum. Ni
anjam qujai tamo kalil naŋgi minjreqnum.
22 Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are
qalonum?”
23 Onaqa Yesus a naŋgo areqalo uge di poiyonaqa minjrej,
24 “Niŋgi meniŋ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi meniŋ silali bei
osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniŋ silali quraq endi tamo yai aqa
ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa naŋgi na minjeb, “Di Sisar aqa.”

25 Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy. Qotei aqa iŋgi
iŋgi a qa olo yiy.”
26 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugugetosib
mequmosib soqneb. Tamo uŋgasari naŋgo ŋamdamuq di naŋgi Yesus gisaŋyib
a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab

27 Onaqa Sadyusi tamo qudei naŋgi Yesus aqa areq beb. Sadyusi naŋgi
mareqnub, “Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai.”
28 Deqa naŋgi bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses
a nami dal anjam endegsi neŋgreŋyej, ‘Tamo bei a moiyimqa aqa ŋauŋ aŋgro
saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uŋa qobul di osim aqa was moiyej qaji
aqa aŋgro ŋambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi neŋgreŋyej.
29 Deqa ni que. Was 7 naŋgi soqneb. Naŋgo was matu a uŋa osiqa moiyej.
A aŋgro saiqoji.
30 Onaqa aqa was yala na olo uŋa qujai di osiqa a dego moiyej. A aŋgro
saiqoji.
31 Onaqa aqa was yala na olo uŋa qobul di osiqa a dego moiyej. A aŋgro
saiqoji. Was 7 kalil naŋgi uŋa qujai di osib moreŋeb. Naŋgi aŋgro saiqoji.
32 Naŋgi kalil moreŋonabqa ariya bunuqna uŋa di a dego moiyej.
33 Deqa ni iga merge. Mondoŋ subq na tigelo batiamqa tamo kalil naŋgi
subq na tigelabqa uŋa di a yai aqa ŋauŋ tiŋtiŋ sqas? Ni qalie, was 7 kalil naŋgi
uŋa qujai di eb.”
34 Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo naŋgi uŋateqnub. Uŋa
naŋgi tamoteqnub.
35 Ariya mondoŋ tamo uŋgasari Qotei na subq na tigelqa giltnjrej qaji naŋgi
subq na tigelosibqa naŋgi tamotqasai. Naŋgi uŋatqasai.
36 Naŋgi laŋ aŋgro bul laŋa sqab. Qotei na naŋgi subq na tigeltnjrimqa naŋgi
aqa segi aŋgro bole sqab. Deqa naŋgi olo moreŋqa keresai.
37 Niŋgi quiy. Tamo naŋgi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa
utru Moses a nami babtosiq endegsi neŋgreŋyej, ‘Ŋam mariŋ miligiq di
puloŋeqnaqa Qotei a ŋam puloŋq di sosiqa Moses metosiq minjej, “E Abraham
aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’
38 Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreŋo
qaji naŋgo Qotei sai. A tamo ŋambile so qaji naŋgo Qotei. Deqa tamo kalil
naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di ŋambile unub.”
39-40 Onaqa dal anjam qalie tamo naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi
olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa naŋgi na minjeb, “O Qalie Tamo,
ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?

41 Onaqa Yesus a olo naŋgi endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo naŋgi
kiyaqa mareqnub, ‘Kristus a Devit aqa ŋiri’?
42-43 Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligiq
di Devit a anjam endegsi neŋgreŋyej,
‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
“Ni ijo baŋ woq endi awo.
Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil naŋgi eleŋosiy ino sorgomq di atitqa ni na
naŋgi taqatnjroqnqam.” ’

44 Niŋgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a
kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo naŋgi kumbra uge uge yeqnub

45 Tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa anjam di queqnabqa a na aqa aŋgro
naŋgi endegsi minjrej,
46 “Niŋgi dal anjam qalie tamo naŋgo kumbra uge geregere tenemtoqniy.
Naŋgi koro sawaq di tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjrsib baŋ
ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqnsib laqnub. Naŋgi Qotei tal
miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti naŋgo awo jaramq di
awoqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu.
47 Naŋgi uŋa qobul naŋgi gisaŋnjroqnsibqa naŋgo tal ti iŋgi iŋgi ti laŋa
yainjreqnub. Osib tamo uŋgasari naŋgi na unjrsib naŋgo ñam soqtetnjrqajqa
deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi awai tulaŋ
ugedamu enjrqas.”

21

Uŋa qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

1 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ŋam atej di ñoro tamo naŋgi boqnsib silali
ato qaji kulumq di silali ateqnab unjroqnej.
2 Onaqa uŋa qobul bei ñoro tulaŋ saiqoji a dego bosiqa meniŋ silali kiñilala
aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa aŋgro naŋgi minjrej,
3 “E bole merŋgwai. Uŋa qobul endi a ñoro tulaŋ saiqoji. Deqa a na ñoro
tamo kalil naŋgi buŋnjrsiqa silali kobaquja atqo.
4 Ñoro tamo naŋgi silali koba ti unub. Naŋgi oto kiñala segi ateqnub. Ariya
uŋa qobul endi a silali tulaŋ sai bole sai. Aqa meniŋ silali kiñilala aiyel segi
naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo naŋgi na atra tal niñaqyqab

5 Onaqa Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb,
“O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniŋ di tulaŋ boledamu. Qotei
atraiyqajqa iŋgi iŋgi ti meniŋ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus
na kamba minjrej,
6 “Atra tal niŋgi unonub endi bunuqna jeu tamo naŋgi na bosib tulaŋ
niñaqyosib aqa meniŋ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa
meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ kalil segisegiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

7 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo,
bati gembu jeu tamo naŋgi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa
kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo’?”
8 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na
niŋgi gisaŋgo uge. Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba naŋgi ijo ñam na boqnsib
maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqnqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomqo.’
Degsib gisaŋosib maroqnibqa niŋgi naŋgi daurnjraib.
9 Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi aŋ na qotokobaoqnqab. Niŋgi deqa
qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem.
Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim bran-
tqas.”

10 Yesus a naŋgi degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei
ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei naŋgi dego tigeloqnsibqa mandor kokba
qudei naŋgi qoto itnjroqnqab.
11 Sawa bei beiq di mimiŋ kokba ti ma uge ti mam ti iŋgi saio bati
branteleŋqas. Laŋ goge di maŋwa bei bei brantoqnibqa tamo uŋgasari naŋgi
unoqnsib ulaugetoqnqab.
12 “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda naŋgi na bosib niŋgi
jeutŋgoqnsib ugeugeiŋgoqnsib ojeleŋoqnqab. Ojeleŋoqnsib anjam pegiyo talq
di niŋgi tigeltŋgoqnsib tonto talq di breiŋgoqnqab. Osib ijo ñam ugetqa
are qaloqnsib niŋgi joqoqnsib Rom naŋgo mandor ti naŋgo gate ti naŋgo
ulatamuq di niŋgi tigeltŋgoqnqab.
13 Yimqa gam dena niŋgi ijo anjam bole palontoqnsib naŋgi minjroqnqab.
14 Deqa niŋgi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib.
15 E segi na nuŋgo medabu siŋgilatetŋgosiy powo eŋgitqa niŋgi kamba
anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa naŋgi nuŋgo anjam di gotraŋyqa yoqnib
ugeinjroqnqas.
16 “Bati deqa nuŋgo ai abu naŋgi ti nuŋgo was naŋgi ti nuŋgo leŋ naŋgi ti
nuŋgo kadoi naŋgi ti tigeloqnsib niŋgi ojeleŋoqnsib jeu tamo naŋgo baŋq di
ateleŋoqnqab. Osib niŋgi qudei luŋgoqnib moreŋoqnqab.
17 Niŋgi ijo ñam ejunub deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi niŋgi qa tulaŋ
ugeoqnsib jeutŋgoqnqab.
18 Ariya Qotei na niŋgi geregere taqatŋgoqnqas deqa ijo aŋgro bei padalqa-
sai. Niŋgi kalil bole sqab. Nuŋgo gate baŋga bei dego ugeqasai.
19 Deqa niŋgi gulbe di qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Sosib dena
niŋgi ŋambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo naŋgi Jerusalem qure niñaqyqab

20 “Bunuqna qaja tamo naŋgi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib
niŋgi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’
21 Bati deqa tamo uŋgasari Judia sawaq di unub qaji naŋgi jaraiyosib manaq
oqoqujatebe. Tamo uŋgasari Jerusalem di unub qaji naŋgi qure uratosib
jaraiyoqujatebe. Tamo uŋgasari wauq di, gamq di unub qaji naŋgi olo
puluosib qureq baib. Naŋgi torei dena jaraiyoqujatebe.
22 Bati deqa Qotei na tamo uŋgasari naŋgo une qa kambatnjrougetqas.
Yimqa aqa anjam kalil nami neŋgreŋyeb qaji di aqa damu brantqas.
23 O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjiŋ Juda naŋgoq aiyimqa gulbe tulaŋ
kobaquja naŋgo mandamq di brantqas. Deqa uŋa gumaŋ ti uŋa aŋgro mom
ti naŋgi jaraiyo baŋgioqnsib gulbe gargekoba oqnqab.
24 Jeu tamo naŋgi bosib Juda naŋgi serie na ñumoqnib moreŋoqnqab. Osib
qudei ojeleŋosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai naŋgi
bosib Jerusalem tulaŋ niñaqyosib siŋgila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati
Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na naŋgi olo taqal breinjrqas.

Tamo Aŋgro a siŋgila ti riaŋ ti laŋbiq na mandamq aiqas

25 “Bati deqa seŋ ambruqas. Bai dego suwaŋqasai. Bongar naŋgi ululoŋosib
mandamq aiyeleŋqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas. Yimqa
sawa bei bei qaji naŋgi quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnimqa naŋgi tulaŋ
ulaugetoqnqab.

26 Laŋ goge di iŋgi iŋgi kalil reŋgiŋyeleŋamqa tamo uŋgasari naŋgi unsib
maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Naŋgi degsib maroqnsib ulaugetoqn-
sib ŋam eririqnjroqnqas.
27 Bati deqa e Tamo Aŋgro siŋgila ti rianŋ koba ti laŋbiq na mandamq aiyoqnit
tamo uŋgasari naŋgi tarosib e nubqab.
28 Kumbra kalil di brantqa utru atoqnimqa niŋgi ulaaib. Niŋgi tigelosib
tarosib ŋam atoqniy. Di kiyaqa? Qotei na niŋgi awaiŋgim niŋgi bole sqajqa
bati jojomqo deqa.”

Niŋgi qura qa yawo anjam dena poiŋgem

29 Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Niŋgi qura ti ŋam kalil ti
unjriy.
30 Ŋam baŋga qalsim olo ñalguyoqnimqa niŋgi unsib qalieqab, ‘Seŋ aqa bati
jojomqo.’
31 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merŋgonum qaji endi brantimqa
niŋgi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi
taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’
32 “E bole merŋgwai. Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi
kalil moreŋosaisoqnibqa kumbra kalil e ubtosim merŋgonum qaji endi bran-
teleŋqas.
33 Laŋ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Niŋgi geregere ŋam atsib soqniye

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi geregere ŋam atsib soqniy. Niŋgi ya
uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nuŋgo segi jejamu qa iŋgi iŋgi qa areqalo
kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim niŋgi
pruqtŋgo uge.
35 Od, bati uge di bosim tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgoq
di brantoqujatqas.
36 Deqa niŋgi gaigai ŋam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a
siŋgila eŋgoqnimqa kumbra kalil branteleŋqas qaji di niŋgi na britosib e Tamo
Aŋgro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.
37 Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo uŋgasari
naŋgi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure
uratoqnsiqa mana ñam Oliv di ŋeioqnej.
38 Tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo
ambru tigeloqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas

1 Onaqa Juda naŋgo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem
Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa
laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.
2 Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti
Yesus qalsib moiyotqajqa gam ŋamoqneb. Di kiyaqa? Naŋgi tamo uŋgasari
naŋgi ulainjreb deqa.
3 Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego
Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei.

4 Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqa atra tamo
kokba ti atra tal taqato tamo naŋgi ti naŋgoq gilsiqa minjrej, “E Yesus osiy
nuŋgo baŋq di atqai.”
5 Degsi minjrnaqa naŋgi areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago
baŋq di atimqa iga ni silali emqom.”
6 Degsi minjnabqa a naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas
a gilsiq a na Yesus osim naŋgo baŋq di atqajqa gam ŋamoqnej. A are qalej,
“Yesus a tamo uŋgasari naŋgi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo
kokba naŋgo baŋq di atqai.”

Pita Jon wo naŋgi yori bati aqa iŋgi iŋgi gereiyeb

7 Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel naŋgi
endegsi minjrej, “Niŋgi kaja du du naŋgi ñumeleŋosib siraŋmeq di leŋ liyibqa
e na unsiy niŋgi uratŋgwai. E niŋgi padaltŋgwasai.” Qotei a nami Israel naŋgi
degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda
naŋgi mareb, “Iga kaja du du naŋgi ñumeleŋosim Qotei atraiyqom.”
8 Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo naŋgi minjrej, “Bini yori bati koba.
Deqa niŋgi aiyel aisib gago iŋgi iŋgi gereiyetgibqa iga koba na iŋgi uyqom.”
9 Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia iŋgi iŋgi
gereiyqom?”
10-11 Onaqa Yesus na naŋgi aiyel qariŋnjrsiqa minjrej, “Niŋgi aiyel aisib qure
ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy.
Niŋgi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib
minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo aŋgro naŋgi koba na awoosim yori bati
aqa iŋgi uyqajqa warum a qabi unu?” ’
12 Niŋgi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di niŋgi
osorŋgwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleŋeb unu. Niŋgi aiyel
aisib warum dia gago iŋgi iŋgi gereiyeleŋoiy.”
13 Onaqa naŋgi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi bran-
tonab unsibqa iŋgi iŋgi kalil gereiyeleŋeb.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi bem ti wain ti anainjrej

14 Onaqa iŋgi uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ti
koba na awoosib iŋgi uyoqneb.
15 Naŋgi iŋgi uyoqnsibqa Yesus na naŋgi endegsi minjrej, “E jaqatiŋ os-
aiunum. Deqa e niŋgi koba na awoosim yori bati aqa iŋgi uyqajqa tulaŋ
areboleboleibqo.
16 E niŋgi merŋgwai. E iŋgi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoŋ Qotei na
niŋgi taqatŋgosim a nuŋgo Mandor Koba soqnimqa iŋgi endi aqa utru e na
geregere babtosiy olo uyqai.”
17 Osiqa a wain osiq gambaŋq di bilentosiqa Qotei pailyosiqa aqa aŋgro
naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi wain gambaŋ endi osib uyiy.
18 E niŋgi merŋgwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoŋ Qotei na
niŋgi taqatŋgosim a nuŋgo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.”
19 Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqa bem osiq giŋgeŋyosiqa naŋgi enjrsiqa
minjrej, “Endi ijo jejamu. E niŋgi aqaryaiŋgwa osim deqa eŋgonum. Deqa
niŋgi osib uyiy. Bunuqna niŋgi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”
20 Onaqa naŋgi bem uynabqa Yesus na olo wain gambaŋ osiq Qotei
pailyosiqa minjrej, “Wain gambaŋ endi ijo leŋ. Nuŋgo une kobotqajqa deqa
ijo leŋ aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siŋgilatqas.

21 Ariya niŋgi quiy. Ijo aŋgro bei na e osim tamo qudei naŋgo baŋq di atqas.
Aŋgro di agi iga koba na endego awoosim iŋgi uyeqnum.
22 E Tamo Aŋgro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej
deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya aŋgro e osim tamo qudei naŋgo
baŋq di atqas qaji a tulaŋ padalougetqas.”
23 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb,
“Aŋgro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa aŋgro naŋgi ŋiriŋosib anjam na qotoqneb

24 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi segi segi ŋiriŋosib yai a aŋgro kalil buŋnjrsim
ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.
25 Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub
qaji naŋgi ŋiriŋ na sawa taqateqnub. Yeqnab tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo
ñam soqtoqnsib mareqnub, ‘Naŋgi sawa taqato tamo bole.’
26 Ariya kumbra di nuŋgoq di saiq. Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a tamo
kobaquja sqa marsimqa a mati tamo laŋaj bul soqnem. Osim a tamo
kobaquja sqas. Nuŋgo ambleq di aŋgro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati
nuŋgo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.
27 Niŋgi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq iŋgi uyeqnu a
kiyo? Tamo wauosiq iŋgi suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq iŋgi uyeqnu
qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nuŋgo ambleq endi
sosim niŋgi wauetŋgeqnum.
28 “O ijo aŋgro, e gulbe qoboiyeqnam niŋgi e uratbosaieqnub. Niŋgi e
beterbeqnub.
29 Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba niŋgi mandor
ateleŋqai.
30 Osiy mondoŋ e nuŋgo Mandor Koba sosiy niŋgi koba na iŋgi ti ya ti
uyoqnqom. Yimqa niŋgi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa aŋgro 12
naŋgo moma kalil naŋgi taqatnjroqnqab.”

Pita a gisaŋoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

31 Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo aŋgro kalil Saimon ombla niŋgi quiy.
Satan na niŋgi uneq waiŋgwa marqo. Niŋgi siŋgila na tigelesosib e daurbqab
kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nuŋgo areqalo tenemtosim qalieqa-
jqa deqa niŋgi uneq waiŋgwa marqo. Agi tamo naŋgi bem sum ñoqoryoqnsib
damu eleŋeqnub dego kere.
32 O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa
areqalo siŋgilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni
mati uloŋqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was
naŋgi siŋgilatnjroqnqam.”
33 Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla
tonto talq aisim moreŋqom. E ulaqasai.”
34 Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnimqa
ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa aŋgro naŋgi silali ti qaquŋ ti sebru ti oqab

35 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi endegsi minjrej, “E niŋgi nami qariŋgosim
merŋgem, ‘Niŋgi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Niŋgi silali ti gilaib.
Nuŋgo qaquŋ aib. Siŋga taqal jigaib.’ Degsi merŋgonamqa niŋgi iŋgi bei qa
truqueb e?” Onaqa naŋgi na minjeb, “Sai. Iga iŋgi bei qa truquosai.”

36 Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merŋgwai.
Nuŋgo silali bei soqnim oiy. Nuŋgo qaquŋ bei soqnim di dego oiy. Niŋgi sebru
saiamqa nuŋgo gara jugo bei qariŋyosib silali osib dena sebru awaiyiy.
37 E niŋgi merŋgwai. Anjam e qa nami neŋgreŋyeb qaji di aqa damu
brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo uŋgasari naŋgi marqab, “Kristus a une
tamo.” ’ ”
38 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga
sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

39 Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Jerusalem uratosiq
Oliv manaq oqej. Aqa aŋgro naŋgi dego a dauryosib oqeb.
40 Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej,
“Niŋgi endegsib pailyiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ”
41 Yesus a degsi minjrsiqa naŋgi uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na
meniŋ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiqa siŋga pulutosiq Qotei
pailyej.
42 A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe
endi ya uge uyo bul. Uŋgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo
dauryosim ye.”
43-44 Yesus a degsi siŋgila na Qotei pailyoqnsiqa a are tulaŋ gulbekobaiyej.
Onaqa a ŋeskobaiyosiqa aqa ŋes leŋ ti mandamq aiyoqnej. Bati deqa laŋ aŋgro
bei aisiqa Yesus taqyosiqa siŋgilatej.
45-46 Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiqa aqa aŋgro naŋgo areq aisiq
ŋam atej di naŋgi are gulbe na ŋereŋesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Niŋgi
kiyaqa ŋereŋejunub? Niŋgi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq
bqas di gulbe dena niŋgi uneq waiŋgwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

47 Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas
a na tamo gargekoba naŋgi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa
Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej.
48 Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Aŋgro. Tamo naŋgi endi e
ojqajqa deqa ni na e kundoqbonum e?”
49 Onaqa tamo naŋgi di Yesus ojqa laqnabqa aqa aŋgro naŋgi unsibqa
Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo naŋgi
di ñumnam moreŋqab.”
50 Degsi minjsibqa aqa aŋgro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa
kaŋgal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi
gentetej.
51 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Kumbra degyaib. Uratiy.”
Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.
52 Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo naŋgi ti Juda
gate naŋgi ti minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom
ti eleŋosib e ojqa bonub e?
53 E bati gaigai atra tal miligiq di niŋgi koba na soqnem. Bati deqa niŋgi
yala baŋ waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nuŋgoq di brantqo deqa niŋgi e
ojonub. Endego ambru aqa siŋgila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

54-55 Onaqa naŋgi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Naŋgi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na naŋgi daurnjrsiq gilej. Gilsiqa atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei naŋgi tal meq di ŋam tuŋguyosib awesonabqa bosiq naŋgi koba na ŋam yoroqnej.
56 Pita a ŋamyuwo areq di awesonaqa kaŋgal uŋa bei na unsiqa koqyosiq qaja tamo naŋgi minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.”
57 Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uŋa, e tamo di qaliesai.”
58 Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjej, “Ni dego Yesus aqa aŋgro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa aŋgro sai.”
59 Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiqa siŋgila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.”
60 Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej.
61-62 Tuwe anjamonaqa Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyonaqa tal qalaq gilsiqa tulaŋ akamugetej.

Naŋgi na Yesus misiliŋyoqnsib baŋ na qaloqneb

63 Tamo Yesus ojeb qaji naŋgi a misiliŋyoqnsibqa baŋ na qaloqneb.
64 Qaloqnsibqa aqa ŋamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”
65 Degsib minjoqnsib olo misiliŋ anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigelej

66 Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb,
67 “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merŋgwai di niŋgi ijo anjam quetbqasai.
68 E anjam bei nenemŋgwai di niŋgi olo anjam merbqasai.
69 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. E Tamo Aŋgro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa baŋ woq di awesqai.”
70 Yesus a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Ŋiri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam niŋgi maronub di kere.”
71 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib tulaŋ minjiŋ oqetnjrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba naŋgi Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

1 Juda tamo kokba naŋgi degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom naŋgo gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb.
2 Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo uŋgasari naŋgi kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa naŋgi mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiqa minjreqnu, ‘E segi nuŋgo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba naŋgi degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb.
3 Onaqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

4 Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo uŋgasari kalil naŋgi ti minjrej, “E
segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”
5 Degsi minjrnaqa naŋgi na kamba minjeb, “Yesus a tamo uŋgasari naŋgi
kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau
utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena
bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qariŋyonaqa Herot aqaq gilej

6 Onaqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji
tamo e?”
7 Degsi nenemnjrnaqa naŋgi na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” On-
aqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa
taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qariŋyitqa a Herot
aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrsiqa Yesus
qariŋyonaqa Herot aqaq gilej.
8 Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej.
Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di maŋwa bei yim unqajqa deqa are
qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamu unsiqa tulaŋ areboleboleiyej.
9 Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus
a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej.
10 Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti bosib Herot aqa
ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qameleŋoqneb.
11 Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei naŋgi ti Yesus tulaŋ ugeugeiyosib
misiliŋyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba naŋgi gaigai jigeqnub
deqaji bei osib jigetosib qariŋyonab olo Pailat aqaq aiyej.
12 Bati qujai deqa Herot Pailat wo naŋgi jeu turyeb. Nami naŋgi ombla jeu
soqneb.

Pailat a marej, “Niŋgi Yesus a ŋamburbasq di qamiy”

13-14 Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti tamo uŋgasari
kalil naŋgi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonabqa endegsi minjrej, “Niŋgi
Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo uŋgasari naŋgi
kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemy-
onum niŋgi quonub. Une kalil niŋgi aqa jejamuq di qameqnub qaji di e
quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai.
15 Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo
qariŋyqoqa ijoq bqo. Deqa niŋgi quiy. Niŋgi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa
e a laŋa moiyotqa keresai.
16-17 Deqa e ijo qaja tamo naŋgi minjrit naŋgi bu toqoŋ na kumbaiŋyosib a
uratib gilqas.”
18 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Pailat aqa anjam di qusibqa naŋgi tulaŋ
murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyotime. Osim Barabas
oqeq atsim iga ege.”
19 Barabas a nami tamo qudei naŋgi joqsiqa Rom naŋgi ti qotsib tamo qudei
ñumeb deqa qaja tamo naŋgi Barabas osib tonto talq di waiyeb.
20 Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo
uŋgasari naŋgi olo minjrej, “Niŋgi marib e Yesus uratit gilqas.”
21 Onaqa naŋgi olo tulaŋ murqumyoqnsib waiŋyoqnsib minjoqneb, “Ni
Yesus urataim. Ni a ŋamburbasq di qame! Ni a ŋamburbasq di qame!”
22 Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa
a ŋamburbasq di qamqai? Niŋgi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laŋa

moiyotqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo naŋgi minjrit naŋgi bu toqoŋ na kumbaiŋyosib a uratib gilqas."

23-24 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi olo tulaŋ murqumyoqnsib siŋgila na Pailat saidyoqnsibqa waiŋyoqnsib minjoqneb, "Ni Yesus ŋamburbasq di qame!" Degsib siŋgila na Pailat minjeqnab naŋgo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a naŋgo anjam di dauryosiqa minjrej, "Di kere. Uŋgum. E na ijo qaja tamo naŋgi minjrit Yesus osi gilsib ŋamburbasq di qamib moiqas."

25 Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa naŋgi enjrej. Osiqa tamo uŋgasari naŋgo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo naŋgo baŋq di atnaqa naŋgi na aqa qawarq di aqa segi ŋamburbas atetosib a osib gileb.

Naŋgi Yesus osib ŋamburbasq di qameb

26 Naŋgi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ŋamburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

27 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa naŋgo ambleq di uŋa qudei naŋgi are tulaŋ gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb.

28 Gileqnabqa Yesus a qusiqa bulosiqa naŋgi minjrej, "O Jerusalem uŋgasari, niŋgi e qa akamaib. Niŋgi nuŋgo aŋgro naŋgi qa ti niŋgi segi qa ti akamoiy.

29 Niŋgi quiy. Bati bei brantimqa tamo naŋgi endegsib marqab, 'Uŋa naŋgo miligi ugeej qaji naŋgi ti uŋa aŋgrotosaieqnub qaji naŋgi ti areboleboleinjrqas. Uŋa aŋgro muŋgum anainjrosaieqnub qaji naŋgi dego areboleboleinjrqas.' Tamo naŋgi degsib marqab.

30 Osib mana naŋgi minjrqab, 'Niŋgi bosib iga kabutgosib ulitgiy.'

31 O uŋgasari, e ŋam gesgi bul. Tamo naŋgi na e kumbra uge ebeqnub. Tamo naŋgi di ŋam moiyo bul. Deqa kumbra tulaŋ ugedamu naŋgoq di brantqas."

32 Bajiŋ tamo aiyel dego ŋamburbasq di ñumib moreŋqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb.

33 Naŋgi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus ŋamburbasq di qameb. Qamsib bajiŋ tamo aiyel naŋgi dego ŋamburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb.

34 Yesus a ŋamburbas goge di sosiqa a endegsi pailyej, "O Abu, ni na tamo naŋgi e gaintbonub qaji naŋgo une di kobotime. Naŋgi une yonub di naŋgi qaliesai." Bati deqa qaja tamo naŋgi Yesus aqa gara eleŋqa marsib gilteleŋeb. Osib meniŋ silali alaŋeb. Tamo yai aqa meniŋ na buŋnjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniŋ silali alaŋosib gara eleŋeb.

35 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi tigelesosib Yesus koqyeqnabqa Juda gate naŋgi na Yesus misiliŋyoqnsib endegsib maroqneb, "A na tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, 'E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.' Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim ŋamburbas uratosim mandamq aiyem."

36-37 Qaja tamo naŋgi dego Yesus degsib misiliŋyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, "Ni Juda naŋgo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim ŋamburbas urat."

38 Osib ŋamburbas mutu gogeq di anjam endegsib neŋgreŋyeb, "Tamo endi a Juda naŋgo Mandor Koba."

39 Onaqa bajiŋ tamo bei ŋamburbasq di qameb qaji a na Yesus misiliŋyosiqa
minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego
aqaryaige.”
40 Onaqa bajiŋ tamo bei na aqa anjam di qusiqa ŋiriŋtosiq minjej, “Gulbe
Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaqa Qotei ulaiyosai?
41 Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere moreŋqom. Ariya Yesus aqa jejamuq
di une bei saiqoji.”
42 Osiqa Yesus minjej, “O Yesus, mondoŋ ni olo bosim Mandor Koba
sosimqa ni e qa are qalsim e ame.”
43 Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla laŋ qureq di sqom. E bole
mermonum.”

Yesus a moiyej

44-45 Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq
seŋ bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di
gaiŋesoqnej qaji a goge na braŋosiq aisiq poaiyelej.
46 Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiqa marej, “O Abu, e na ijo qunuŋ osim ino
baŋq di atonum.” Degsi marsiqa mondor titosiq moiyej.
47 Onaqa qaja tamo naŋgo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di
unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei
saiqoji.”
48 Onaqa tamo uŋgasari kalil Yesus unqa beleŋeb qaji naŋgi dego Yesus degsi
moiyej di unsibqa a qa are tulaŋ gulbeinjrnaqa are soqoŋyeb. Osib jaraiyosib
naŋgo segi segi talq gileleŋeb.
49 Yesus aqa kadoi kalil naŋgi ti uŋgasari qudei nami Yesus dauryosib Galili
sawa uratosib Jerusalem beleŋeb qaji naŋgi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a
ŋamburbasq di gaiŋosiq moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

50 Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda naŋgo gate bei. A Arimatea qure
qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra
tulaŋ boledamu.
51 A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba
sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariŋoqnsiq soqnej. Juda
gate kokba naŋgi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a naŋgi
koba na anjam qososai. A naŋgo anjam di uratoqnej.
52 Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa
jejamu osiy subq atqa kere e?”
53 Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu ŋamburbasq dena osiq
gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji
dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaioqneb.
54 Juda naŋgo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil
gereiyosib atnab soqnej.
55 Bati di uŋgasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleŋeb
qaji naŋgi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb.
56 Unsib olo puluosib naŋgo talq aisib ŋam so aqa ya quleq tulaŋ boledamu
di gereiyosib atnab soqnej. Ŋam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa
marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa naŋgi Qotei aqa dal
anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

1 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru uŋgasari naŋgi olo
tigelosib ŋam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa
jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb.
2 Naŋgi gilsib ŋam ateb di meniŋ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di
waqosiq taqal di sonaq uneb.
3 Unsib sub miligiq aiyeb di naŋgi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai.
4-5 Deqa naŋgi are tulaŋ kobainjrej. Onaqa tamo aiyel naŋgi brantosib
uŋgasari naŋgo areq di tigelesonab unjrsib tulaŋ ulaugetosib turuosib man-
damq di ŋam queb. Tamo aiyel di naŋgo gara tulaŋ minjalo. Onaqa naŋgi na
uŋgasari naŋgi minjreb, “Niŋgi kiyaqa tamo moiyo sawaq endi tamo ŋambile
unu qaji a qa ŋameqnub?
6 Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqa
bati deqa a na niŋgi endegsi merŋgej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Niŋgi aqa anjam
deqa olo are walŋgwo kiyo?
7 Agi a niŋgi endegsi merŋgej, ‘E Tamo Aŋgro ojsibqa une tamo naŋgo baŋq
di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ ”
8-9 Onaqa uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena
puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa aŋgro 11
naŋgi tamo qudei ti sainjreb. 10 Uŋa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji.
Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Uŋgasari qudei dego tamo aiyel naŋgo
anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi sainjreb.
11 Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, “Uŋgasari naŋgo anjam di laŋa sa
anjam.”
12 Onaqa Pita a tigelosiqa urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq ŋam atej di
Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq
kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi Emeus gamq di Yesus tureb

13 Bati qujai deqa Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi Jerusalem uratosib qure
bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq
gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego.
14 Naŋgi aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo naŋgi na Yesus yoqneb
qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb.
15 Gileqnabqa Yesus a segi naŋgoq di brantosiqa naŋgi koba na walwelosib
giloqneb.
16 Naŋgi Yesus uneb ariya naŋgi a qa poinjrosai.
17 Deqa a na naŋgi aiyel endegsi nenemnjrej, “Niŋgi anjam kiye maroqnsib
gileqnub?” Degsi nenemnjrnaqa naŋgi tigeleb. Yesus a moiyej deqa naŋgi
aiyel ulatamu tulaŋ ugeinjrej.
18 Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba
naŋgi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?”
19 Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”
Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di
brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole
soqnej. A Qotei ti tamo uŋgasari kalil ti naŋgo ŋamdamuq di maŋwa kokba
yoqnej. Osiqa anjam siŋgila ti dego maroqnej.
20 Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi
na a ojsib Rom naŋgo baŋq di ateb. Atnabqa naŋgi na a osib tigeltosib minjeb,

‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib ŋamburbasq di qalnab moiyej.
21 Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo uŋgasari awaigim iga bole sqom.’
“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo.
22-23 Yqoqa nobqolo ambru gago uŋgasari qudei naŋgi Yesus aqa subq gilonub naŋgi aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di laŋ aŋgro qudei unjronumqa naŋgi na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a ŋambile unu.” ’ Uŋgasari naŋgi na iga degsi mergonubqa iga tulaŋ prugugetonum.
24 Tamo qudei naŋgi iga koba na sonam naŋgi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil uŋgasari naŋgi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya naŋgi Yesus aqa jejamu unosai.”
25 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuŋgo areqalo tulaŋ truquiŋgwo. Qotei aqa medabu o tamo naŋgo anjam nami maroqneb qaji di niŋgi poiŋgosai.
26 Anjam agiende. Kristus a jaqatiŋ koba osim moisim laŋ qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas.”
27 Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil neŋgreŋq di so qaji di naŋgi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil naŋgi Moses ombla naŋgo anjam neŋgreŋq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.
28-29 Ariya naŋgi qalub koba na walwelosib qure naŋgi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a naŋgi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa naŋgi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a naŋgi aiyel daurnjrsiqa naŋgo tal gogetosib koba na soqneb.
30 Sosib awoosib iŋgi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem giŋgeŋyosiqa naŋgi aiyel anainjrej.
31 Anainjrnaqa bati deqa naŋgi Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a naŋgo ambleq na loumosiq ulaŋej.
32 Ulaŋonaq naŋgi mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulaŋ arearetgoqnaj.”
33 Naŋgi aiyel degsib marsib bati qujai deqa naŋgi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi tamo qudei ti koroesonab itnjreb.
34 Onaqa naŋgi na naŋgi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.”
35 Degsib minjrnabqa naŋgi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem giŋgeŋyosiq anainjrnaqa naŋgi a qa poinjrej deqa ti naŋgi sainjreb.

Yesus aqa aŋgro naŋgi a uneb

36 Degsib sainjreqnabqa Yesus a segi naŋgo ambleq di brantosiq minjrej, “Niŋgi are lawo soqniy.”
37 Degsi minjrnaqa naŋgi kalil ulaosib tulaŋ prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?”
38 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi kiyaqa e buga qa marsib ulaosib prugonub?
39 Endi e di. Niŋgi ijo baŋ bile unsib ijo siŋga unsib baŋ waiyosib ijo jejamu ojsib poiŋgwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.”

40-41 Yesus na naŋgi degsi minjrsiqa aqa baŋ ti siŋga ti naŋgi osornjrnaqa naŋgi unsib tulaŋ areboleboleinjrej. Onaqa naŋgi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi iŋgi bei unu e?”
42-43 Onaqa naŋgi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq naŋgo ŋamdamuq di uyej.
44 Uysiqa minjrej, “E nami niŋgi koba na sosimqa endegsi merŋgoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa neŋgreŋyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo naŋgi e qa neŋgreŋyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa neŋgreŋyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami niŋgi degsi merŋgoqnem.”
45 Osiqa Yesus a naŋgo areqalo waqtetnjrnaqa naŋgi Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej.
46 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatiŋ koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di neŋgreŋq di unu.
47-48 Deqa ijo anjam maro tamo naŋgi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqnib tamo uŋgasari naŋgi quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo ñam na naŋgo une kobotetnjroqnqas. O ijo aŋgro, niŋgi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nuŋgo ŋamdamuq di yoqnem qaji deqa tamo uŋgasari naŋgi sainjroqniy. Niŋgi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy.
49 Niŋgi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nuŋgoq qariŋyqa marej qaji di e na qariŋyit nuŋgoq bqas. Deqa niŋgi qure endia tariŋoqniy. Tariŋosib soqnibqa laŋ goge na Qotei aqa siŋgila nuŋgoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq laŋ qureq oqej

50 Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa baŋ soqtosiqa naŋgi qa pailyej.
51 Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq naŋgi uratnjrsiqa laŋ qureq oqej.
52 A laŋ qureq oqeqnaqa naŋgi siŋga pulutosibqa a qa louosib tulaŋ areboleboleinjrej. Onaqa naŋgi olo puluosib Jerusalem aiyeb.
53 Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej

1 Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a
Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei.
2 Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb.
3 Anjam a siŋgila ti soqnej. Siŋgila dena Qotei na iŋgi iŋgi kalil gereiyej. Iŋgi
bei gam bei na brantosai. Iŋgi iŋgi kalil branteleŋeb qaji di Anjam a segi na
gereiyej.
4 Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo
uŋgasari naŋgi suwantnjreqnu.
5 Puloŋ di ambruq di suwaŋeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.
6 Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qariŋyonaq bej.
7 A bosiqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari kalil
naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa.
8 Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej.
9 Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi
suwantnjreqnu.
10 Anjam a mandamq di soqnej. Aqa siŋgila na Qotei a mandam atej. Ariya
tamo uŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai.
11 A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai.
12 Ariya tamo uŋgasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji
naŋgi a na giltnjrnaqa naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb.
13 Ai abu na ŋambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai.
Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Tamo bei aqa areqalo
na dego naŋgi Qotei aqa aŋgro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa
aŋgro tiŋtiŋ branteb.
14 Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam
koba ti aqa siŋgila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Ŋiri. A iga qa are tulaŋ
boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru.
15 A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi leleŋoqnej, “E nami
maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqa a nami soqnej.
Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.’ ”
16 Qotei aqa Ŋiri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na
iga tulaŋ geregereigeqnu.
17 Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus
Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqa anjam bole egej.
18 Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Ŋiri a na qujai iga Qotei
osorgej. Qotei aqa Ŋiri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

19 Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti
qariŋnjrnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni
tamo yai?”
20 Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqa minjrej, “E Kristus sai.”
21 Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?”
Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa

medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?" Onaqa a na kamba minjrej, "Sai. E a sai."
22 Deqa olo nenemyeb, "Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qariŋgonub qaji di minjrqom."
23 Onaqa Jon na minjrej, "Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi neŋgreŋyej, 'Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqnsim tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqas, "Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy." ' Aisaia a nami anjam degsi neŋgreŋyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi."
24 Tamo naŋgi di Farisi naŋgi na qariŋnjrnab Jon aqaq gileb.
25 Deqa naŋgi olo Jon nenemyeb, "Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaqa tamo uŋgasari naŋgi yansnjreqnum?"
26 Onaqa Jon na kamba minjrej, "E ya na naŋgi yansnjreqnum. Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei unu. Niŋgi a qa qaliesai.
27 A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai."
28 Jon a Betani qureq di naŋgi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

29 Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, "Niŋgi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgo une kobotetnjrqas.
30 E tamo deqa nami endegsi merŋgoqnem, 'A ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.'
31 E nami a qa qaliesai. Ariya Israel naŋgi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo uŋgasari naŋgi yansnjreqnum."
32 Jon a naŋgi degsi minjrsiqa olo minjrej, "Qotei aqa Mondor a laŋ qure uratosiq binoŋ bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem.
33 E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo uŋgasari naŋgi yansnjrqajqa qariŋbej qaji a na merbej, 'Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa siŋgila na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnqas.'
34 Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, 'Bole, a Qotei aqa Njiri.' "

Tamo qalub naŋgi Yesus dauryeb

35-36 Olo nebeonaqa Jon aqa aŋgro aiyel naŋgi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa naŋgi aiyel minjrej, "Niŋgi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du."
37 Degsi minjrnaqa naŋgi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb.
38 Onaqa Yesus a bulosiqa naŋgi aiyel a dauryosib beqnabqa unjrsiqa nenemnjrej, "Niŋgi aiyel kiyaqa e daurbeqnub?" Onaqa minjeb, "Rabai, ni tal qabia unum?" Ñam "Rabai" di Hibru anjam. Gago anjam, "Qalie Tamo Koba."
39 Onaqa Yesus na naŋgi aiyel minjrej, "Niŋgi bosib ijo tal uniy." Onaqa naŋgi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib seŋ bati 4 onaq bilaqtej deqa naŋgi a ombla soqneb.

40 Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru.
A Saimon Pita aqa was.
41 A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjej, “Iga Mesaia
unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”
42 Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na
Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa ŋiri. Bunuqna ino ñam Sifas
mermoqnqab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu,
“Meniŋ.”

Yesus a Filip Nataniel wo naŋgi metnjrej

43 Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip
itosiq minjej, “Ni e daurbe.”
44 Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo naŋgo qure utru.
45 Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa ñam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga
tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di neŋgreŋyej qaji a unonum. Qotei
aqa medabu o qaji tamo naŋgi dego a qa maroqnsib neŋgreŋyoqneb. Tamo di
Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa ŋiri.”
46 Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure
kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?” Onaqa Filip na
minjej, “Ni bosim tamo di unime.”
47 Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa
marej, “Niŋgi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisaŋ anjam
marosaieqnu.”
48 Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?”
Onaqa Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di
awesonamqa e ni numonum.”
49 Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba,
ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Ŋiri. Ni Israel naŋgo Mandor
Koba.”
50 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni qura utruq di awesonam e ni
numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa
siŋgilatonum e? Di ijo siŋgila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo siŋgila
kokba babtoqnit ni unoqnqam.”
51 Osiqa naŋgi kalil minjrej, “Niŋgi quiy. E bole merŋgwai. E segi Tamo
Aŋgro. Deqa bunuqna laŋ waqamqa Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi ijo jejamuq
na laŋ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqnib niŋgi unjrqab.”

2

Tamo bei uŋa baŋ ojqa bati brantej

1 Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uŋa
baŋ ojqa bati brantej. Deqa tamo uŋgasari naŋgi koroosib iŋgi goiyeb. Anjam
qariŋyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.
2 Yesus aqa aŋgro naŋgi ti dego metnjrnab koro deq gileb.
3 Koroosib iŋgi uyeqnabqa wain saiinjrnaqa Yesus aqa ai na minjej, “Naŋgi
wain saiinjrqo.”
4 Onaqa Yesus na minjej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati
brantosaiunu.”
5 Onaqa aqa ai na kaŋgal tamo naŋgi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye
merŋgimqa di dauryiy.”

6 Tal dia ya nobu 6 kokba meniŋ na gereiyo qaji ateleŋonab soqneb. Juda naŋgi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib naŋgo baŋ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di ateleŋonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.
7 Ariya Yesus na kaŋgal tamo naŋgi minjrej, “Ya nobu di maqteleŋiy.” Onaqa naŋgi ya nobuq di ya qameleŋonab maqej.
8 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kaŋgal tamo naŋgi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.
9 Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kaŋgal tamo ya tigeb qaji naŋgi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo unja baŋ ojej qaji di metonaq aqa areq bonaq minjej,
10 “Bati gaigai tamo naŋgi iŋgi goiyoqnsib wain qaqatiŋ bole namo tamo naŋgi anainjreqnab uyeqnub. Uyeqnab olo bunu wain qaqatiŋ bolesai di anainjreqnub. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqatiŋ bole tentosim namo wain qaqatiŋ bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqatiŋ bole anainjronum.”
11 Yesus a Kana qureq di maŋwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami maŋwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na maŋwa babtqa utru atej. Maŋwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa siŋgila koba ti boleq atej. Onaqa aqa aŋgro naŋgi maŋwa di unsibqa a qa naŋgo areqalo siŋgilateb.
12 Ariya unja baŋ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was naŋgi ti aqa aŋgro naŋgi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo naŋgi atra tal miligiq di iŋgi iŋgi qariŋyoqneb

13 Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa laqnabqa naŋgi eleŋej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej.
14 Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqa ŋam atej di tamo naŋgi na makau ti kaja ti binoŋ ti qariŋyeqnabqa tamo qudei na awaiyeqnab unjrej. Silali piloqneb qaji tamo naŋgi naŋgo awo jaramq di awesosib silali pileqnabqa naŋgi dego Yesus na unjrej.
15 Unjrsiqa rauŋga osiq dena toqoŋ gereiyosiq ganiŋyoqnsiq naŋgi kalil naŋgo kaja ti naŋgo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo naŋgi dego winjrsiq naŋgo awo jaram bilbelyosiq silali bimbleŋyetnjrej.
16 Osiqa tamo naŋgi binoŋ qariŋyoqnsibqa dena silali oqneb qaji naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi binoŋ di eleŋosib jaraiyiy. Niŋgi na ijo Abu aqa tal endi iŋgi qariŋyo tal bulyaib.”
17 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib neŋgreŋyeb, “O Abu, e ino tal qa tulaŋ arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa siŋgilaeqnum.”
18 Yesus na tamo naŋgi di winjrnaqa Juda tamo kokba naŋgi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni maŋwa kiye babtim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?”
19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi na atra tal kobaquja endi koŋgrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.”
20 Onaqa naŋgi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeqnab wausau 46 koboej. Ni kiyaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”
21 Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej.

22 Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa aŋgro naŋgi aqa anjam deqa olo
are qalsibqa Qotei aqa anjam nami neŋgreŋyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus
qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

Yesus a tamo kalil naŋgo kumbra qa qalie bole

23 Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa laqnabqa naŋgi eleŋej.
Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa
maŋwa babteqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi unoqnsib aqa ñam
qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb.
24 Ariya Yesus a naŋgi areinjrosai. A tamo kalil naŋgi qa qalie bole.
25 A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo naŋgi qa ubtosim
Yesus minjaiq. A segi tamo naŋgo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

1 Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda
naŋgo gate bei.
2 A qolo Yesus aqa areq bosiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum,
ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni siŋgila emosai qamu
maŋwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”
3 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a aŋgro mom
bunuj bulosim ŋambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.
Deqa a Qotei unqa keresai.”
4 Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai
miligiq aisim aŋgro mom bulosim ŋambabqas?”
5 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti
Qotei aqa Mondor na ti aŋgro mom bunuj bulosim ŋambabqasai di Qotei na
a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.
6 Niŋgi nuŋgo ai abu naŋgo jejamuq dena ŋambabeqnub deqa niŋgi mandam
tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ŋambabtqas di a mondor ti
sqas.
7 E ni mermonum, ‘Niŋgi aŋgro mom bunuj bulosib ŋambaboiy.’ Ni ijo anjam
di qusim prugugetaim.
8 Jagwa a segi puyoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato que-
qnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil
Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na aŋgro mom bunuj bulosib ŋambabeqnub qaji
naŋgi kere dego.”
9 Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?”
10 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Israel naŋgo qalie tamo koba. Ni
kiyaqa ijo anjam endeqa poimosai?
11 E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra
iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya niŋgi gago anjam endi ojosaieqnub.
12 Endego e mandam qa anjam merŋgonumqa niŋgi qusib nuŋgo areqaloq
di siŋgilatosai. Deqa e laŋ qure qa anjam dego merŋgit niŋgi kiyersib nuŋgo
areqaloq di siŋgilatqab?
13 Tamo bei a laŋ qureq oqosai. E Tamo Aŋgro e segi qujai laŋ qureq dena
mandamq aiyem.
14 Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiqa gaintej.
Dego kere e Tamo Aŋgro soqtbosib gaintbqab.

15 Amqa tamo kalil e qa naŋgo areqalo siŋgilatqab qaji naŋgi ŋambile gaigai
sqab.
16 “Qotei aqa Ŋiri qujai unu. Qotei na tamo uŋgasari kalil mandamq endi
unub qaji naŋgi tulaŋ qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Ŋiri qujai di naŋgi
enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo uŋgasari naŋgi ijo Aŋgro qa naŋgo areqalo
siŋgilatqab di naŋgi padalqasai. Naŋgi ŋambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are
qalsiq deqa aqa segi Ŋiri qujai naŋgi enjrej.
17 Qotei a tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgo une qa peginjrqa
marsiq aqa Ŋiri qariŋyosai. A naŋgi eleŋam naŋgi padalaib deqa osiq aqa Ŋiri
qariŋyonaq mandamq aiyej.
18 Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi Qotei na
peginjrqasai. Ariya tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub
qaji naŋgi Qotei na peginjrqas. Di kiyaqa? Naŋgi aqa segi Ŋiri qujai aqa ñam
qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa.
19 Qotei na tamo uŋgasari naŋgi di peginjrqas di aqa utru agiende. Puloŋ
a mandamq ainaqa naŋgi ambru qa arearetnjroqnej. Naŋgi puloŋ qa
arearetnjrosaioqnej. Di kiyaqa? Naŋgi kumbra uge yoqneb deqa.
20 Tamo uŋgasari kalil kumbra uge yeqnub qaji naŋgi puloŋ jeuteqnub.
Naŋgo kumbra uge di puloŋ na boleq ataim deqa naŋgi puloŋ aqaq bo-
saieqnub.
21 Ariya tamo uŋgasari anjam bole dauryeqnub qaji naŋgi puloŋ aqaq
beqnub. Boqnsib wau bole bole yeqnabqa tamo naŋgi unoqnsib mareqnub,
‘Bole, naŋgi Qotei aqa siŋgila na wau di yeqnub.’ ”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

22 Bati bei Yesus aqa aŋgro naŋgi ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia
sosibqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej.
23 Jon yansnjro qaji a Ainon qureq di sosiqa a dego tamo uŋgasari naŋgi
yansnjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej
deqa tamo uŋgasari naŋgi Jon aqa areq beqnabqa a na yansnjroqnej.
24 Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.
25 Bati bei Jon aqa aŋgro qudei naŋgi Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra
qa anjam na qotoqneb.
26 Osib naŋgi Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni
ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini
tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa areq gileqnabqa a na yansnjreqnu. Naŋgi inoq
bosaieqnub.”
27 Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na iga iŋgi
bei egwasai di iga iŋgi bei oqa keresai.
28 Niŋgi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merŋgoqnem, ‘E Kristus sai. Qotei
na e namoqna qariŋbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’
29 Tamo uŋa baŋ ojqas qaji a segi na uŋa di oqas. Aqa was a laŋa qalaq di
tigelesosimqa tamo uŋa baŋ ojqo qaji aqa anjam quoqnqas. Qusimqa tulaŋ
areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulaŋ areboleboleibqo.
30 Kristus aqa ñam tulaŋ kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas.” Jon na aqa aŋgro
naŋgi degsi minjrej.
31 Tamo laŋ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na iŋgi iŋgi
kalil tulaŋ buŋnjrejunu. Mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi mandam endeqa
kumbra yoqnsib anjam mareqnub. Ariya tamo laŋ qureq di sosiqa dena
mandamq aiyej qaji a na iŋgi iŋgi kalil tulaŋ buŋnjrejunu.

32 Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na
babtosiq mareqnu. Ariya mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi aqa anjam di
ojosaieqnub.
33 Tamo uŋgasari Yesus aqa anjam di ojeqnub qaji naŋgi a qa naŋgo areqalo
siŋgilatoqnsib mareqnub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Naŋgi degsib
mareqnub.
34 Tamo Qotei na qariŋyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di
kiyaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq
taqal bei segi Yesus yosai.
35 Abu na aqa segi Ŋiri qalaqalaiyeqnu deqa a na iŋgi iŋgi kalil aqa baŋq di
ateleŋej.
36 Tamo uŋgasari Qotei aqa Ŋiri qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi
ŋambile gaigai sqab. Ariya tamo uŋgasari Qotei aqa Ŋiri aqa anjam dauryqa
urateqnub qaji naŋgi ŋambile itqasai. Qotei aqa minjiŋ naŋgoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uŋa bei wo anjam maroqneb

1-3 Farisi naŋgi endegsib queb, “Yesus a Jon buŋyosiqa tamo uŋgasari tulaŋ
gargekoba yansnjreqnaqa naŋgi a dauryeqnub. Jon a tamo gargekoba
yansnjrosaieqnu.” Farisi naŋgi degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo
uŋgasari naŋgi yansnjrosaioqnej. Aqa aŋgro naŋgi na yansnjroqneb. Tamo
Koba Yesus a qalieej, Farisi naŋgi degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa
olo Galili sawaq gilej.
4 A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.
5 Gilsiq Samaria naŋgo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq
di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa ŋiri Josep
yej.
6 Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a
walwelosiq qanam jige seŋ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa
osiqa ya sub qalaq di awoej.
7-8 Onaqa aqa aŋgro naŋgi iŋgi awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiye-
qnabqa Samaria uŋa bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjej, “Ya
gambaŋ tigsim e anaibe.”
9 Onaqa Samaria uŋa dena Yesus kamba minjej, “Ni Juda tamo. E Samaria
uŋa. Deqa ni kiyaqa e merbonum, ‘Ya gambaŋ tigsim e anaibe’?” Uŋa na
degsiqa Yesus minjej. Di kiyaqa? Juda naŋgi Samaria naŋgi ti koba na anjam
marosaieqnub.
10 Onaqa Yesus na uŋa di minjej, “Ni iŋgi bole Qotei na laŋa emqajqa di
qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo
qamu ni e merbimqa ŋambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.”
11 Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gambaŋ saiqoji.
Ya sub endi tulaŋ guma koba. Deqa ni qabe na ŋambile gaigai sqajqa ya di
oqam?
12 Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma naŋgi
enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa aŋgro naŋgi ti aqa makau ti aqa kaja ti
naŋgi dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop buŋyqam
kiyo?”
13 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo naŋgi sub endena ya uyoqnqab di
naŋgi olo bunu ya qarnjroqnqas.

14 Ariya e na tamo naŋgi ya anainjrqai di naŋgi bunu ya qarnjrqasai. Ya e
na anainjrqai di naŋgi uyibqa naŋgo are miligiq di ya ani bul polyoqnimqa
naŋgi ŋambile gaigai sqab."
15 Onaqa uŋa dena Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e
olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqnqasai."

16 Onaqa Yesus na minjej, "Ni mati aisim ino gumbuluŋ metosim niŋgi
ombla endeq boiy."
17 Onaqa uŋa na minjej, "E gumbuluŋ saiqoji." Onaqa Yesus na minjej, "Ni
gumbuluŋ saiqoji di kere maronum.
18 Ni nami gumbuluŋ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum
qaji di ino gumbuluŋ sai. Deqa ino anjam di bole."
19 Onaqa uŋa dena minjej, "O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum
deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.
20 Gago moma naŋgi nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneb.
Ariya Juda naŋgi mareqnub, 'Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.' "

21 Onaqa Yesus na olo minjej, "O uŋa, e ni anjam bei mermit ni qusim
poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi niŋgi Abu qa
louoqnqasai. Jerusalem dia dego niŋgi Abu qa louoqnqasai.
22 Niŋgi Samaria qaji. Deqa niŋgi Abu qa loueqnub qaji a qa geregere
poiŋgosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere
poigeqnu. Di kiyaqa? Abu na tamo uŋgasari naŋgi eleŋqajqa utru agi Juda iga
segi.
23 Ariya bati bei brantimqa tamo naŋgi Mondor na ti anjam bole na ti Abu
qa louoqnqab. Osib naŋgo lou dena naŋgi Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu
a naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo.
24 Qotei a segi Mondor. Deqa tamo naŋgi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na
ti anjam bole na ti louoqnqab di naŋgi Qotei qa bole louoqnqab."
25 Onaqa uŋa dena Yesus minjej, "E qalie, Mesaia a bqas." "Mesaia" di
Hibru anjam. Gago anjam, "Kristus." Osiqa Yesus minjej, "Mesaia a bosimqa
Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas."
26 Onaqa Yesus na minjej, "Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mare-
qnum."

27 Yesus a uŋa degsi minjnaqa aqa aŋgro naŋgi olo qureq na bosibqa a
uŋa de wo anjam mareqnab unsibqa tulaŋ prugugeteb. Ariya naŋgi Yesus
nenemyosai, "Ni kiyaqa uŋa de wo anjam mareqnub?" Degyosai.
28 Onaqa uŋa dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo
uŋgasari naŋgi minjrej,
29 "Niŋgi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na
ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?"
30 Degsi minjrnaqa naŋgi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

31 Beqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, "O Qalie Tamo Koba, ni
bosim iŋgi uye."
32 Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo iŋgi uyo bei unu di niŋgi qaliesai."
33 Onaqa aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Tamo
bei na iŋgi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?"
34 Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei e qariŋbej qaji aqa areqalo e dauryosiy
aqa wau kobotqai. Ijo iŋgi uyo bole agide.

35 “Niŋgi mareqnub, ‘Bai qolqe koboeqnaqa iŋgi melieqnu.’ Niŋgi degsib
mareqnub. Ariya e na niŋgi yawo anjam bei endegsi merŋgwai. Niŋgi iŋgi
wauq di ŋam atsib iŋgi meliosiq unu di unqab.
36 Tamo iŋgi meli gentoqnsib koroiyeqnub qaji naŋgi awai eqnub. Naŋgo
awai agi naŋgi ŋambile gaigai sqab. Deqa tamo naŋgi iŋgi yageqnub qaji ti
tamo naŋgi iŋgi meli genteqnub qaji ti koba na areboleboleinjrqas.
37 Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na iŋgi yagwas. Olo tamo bei na iŋgi
meli gentqas.’
38 E niŋgi qariŋgonumqa gilsib wau niŋgi na wauosai qaji dena iŋgi
eleŋeqnub. Tamo qudei naŋgi nami waukobaeb. Ariya niŋgi laŋa gilsib iŋgi
eleŋeqnub.”
39 Uŋa dena Samaria tamo uŋgasari gargekoba qure dia soqneb qaji naŋgi
Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb. Di kiyaqa? Uŋa
na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”
40 Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq
endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel naŋgo qureq di
soqnej.
41 Sosiqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi
aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb.
42 Deqa naŋgi na uŋa di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago
areqaloq di siŋgilatem. Siŋgilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo
qusim turtosim gago areqalo a qa torei siŋgilatonum. Osim deqa iga endegsi
poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi
eleŋqas.’ ”

Yesus na Rom naŋgo tamo gate aqa ŋiri boletej

43 Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili
sawaq gilej.
44 A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi
qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di naŋgi aqa anjam quetqa asginjrqas.
Deqa a qure dia ñam saiqoji sqas.”
45 Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo uŋgasari sawa dia soqneb qaji
naŋgi a qa tulaŋ areboleboleinjrej. Di kiyaqa? Nami Juda naŋgo yori bati
koba qa Yesus a Jerusalem dia maŋwa babteqnaq naŋgi unoqneb deqa.
46 Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu.
Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam
qureq di Rom naŋgo mandor aqa tamo gate bei aqa ŋiri makobaiyonaq
ŋeiesoqnej.
47 Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di
soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba,
ijo aŋgro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.”
48 Onaqa Yesus na tamo di minjej, “Niŋgi ijo maŋwa bei nuŋgo ŋamdamu na
unqasai di niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatqasai.”
49 Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo aŋgro
a moiyo uge.”
50 Onaqa Yesus na minjej, “Ni gile. Endego ino aŋgro a boleqo ŋambile unu.
A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.
51 A gileqnaqa aqa kaŋgal tamo qudei naŋgi aqa talq dena bosib gamq di
turosib minjeb, “Ino aŋgro a boleosiq ŋambile unu.”

52 Onaqa a na nenemnjrej, “Seŋ bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam seŋ bosiq iŋgi uyo bati tiŋyonaqa aqa jejamu kaŋkaŋ koboonaqa a boleej.”
53 Degsi minjnabqa a qalieej, seŋ bati deqa tiŋtiŋ Yesus na minjej, “Endego ino aŋgro a boleqo ŋambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi dego Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb.
54 Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosiqa bati deqa a maŋwa di yej. A nami Galili sawaq di maŋwa bei yosaioqnej. Aqa maŋwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

1 Bati bei Yesus a Juda naŋgo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.
2 Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja naŋgo siraŋme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb.
3 Tal dia tamo ma ti, tamo ŋam qandimo, tamo siŋga uge, tamo jejamu lainjro qaji tulaŋ gargekoba soqneb. Naŋgi ya annjilqajqa tariŋoqneb.
4 Bati qudei Tamo Koba aqa laŋ aŋgro ya kuru miligiq aiyoqnsiqa ya enteqnaqa annjiloqnej. Ya annjiloqnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa naŋgi ya annjilqajqa tariŋoqneb.
5 Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariŋoqnej.
6 Onaqa Yesus na tamo di ŋeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”
7 Onaqa minjej, “O Tamo Koba, ya annjiloqnimqa tamo yai na e aqaryai-bosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei naŋgi e buŋboqnsib namo yaq aiyeqnub.”
8 Onaqa Yesus na minjej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel.”
9 Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboiyosiqa walwelosiq gilej.
Bati di Juda naŋgo yori bati.
10 Deqa Juda tamo kokba naŋgi na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.”
11 Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel.’ ”
12 Degsi minjrnaqa naŋgi na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel’?”
13 Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A naŋgi degsi minjrej. Di kiyaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a naŋgo ambleq na ulaŋej.
14 Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqa tamo di itosiq minjej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.”
15 Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”
16 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaqa? A maŋwa di yori bati qa yoqnej deqa.
17 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqnum.”

18 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi a qalib
moiqajqa torei siŋgilaoqneb. Di kiyaqa? A yori bati segi gentosai. A dego
marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo
ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Ŋiri

19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. E Qotei aqa Ŋiri. E
ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e
uneqnum qaji di e dego yeqnum.
20 E ijo Abu aqa Ŋiri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqa kumbra kalil a
yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulaŋ siŋgila kokba dego
osorboqnqas. Yim niŋgi unsib tulaŋ prugwab.
21 Ijo Abu na tamo moreŋo qaji naŋgi olo ŋambile enjroqnsiqa subq na
tigeltnjreqnu. Deqa e Qotei aqa Ŋiri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo
naŋgi ŋambile enjreqnum.
22 Ijo Abu na tamo naŋgo une qa naŋgi peginjrosaieqnu. Wau di a na e ebej.
E Qotei aqa Ŋiri deqa e na tamo naŋgo une qa naŋgi peginjreqnum.
23 E wau di yeqnum. Di kiyaqa? Tamo kalil naŋgi ijo ñam soqtetboqnqajqa
deqa. Agi naŋgi ijo Abu aqa ñam soqteqnub dego kere. Tamo a ijo ñam
soqtetbosaieqnu di a ijo Abu e qariŋbej qaji aqa ñam dego soqtosaieqnu.
24 “E bole merŋgwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qariŋbej qaji a qa aqa
areqalo siŋgilatqas di a ŋambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A
moiyo gam uratosim olo ŋambile oqas.
25 “E bole merŋgwai. E Qotei aqa Ŋiri. Bati bei brantimqa tamo uŋgasari
moreŋo qaji naŋgi ijo kakro qusib ŋambile oqab. Bati di agi brantqo.
26 Ijo Abu a segi ŋambile qa utru. E aqa Ŋiri. A na e siŋgila ebej deqa e dego
ŋambile qa utru.
27 E Tamo Aŋgro unum deqa ijo Abu na e siŋgila ebej. Siŋgila dena e na tamo
uŋgasari naŋgo une qa peginjreqnum.
28 Niŋgi ijo anjam di qusib tulaŋ prugaib. Bati bei brantimqa tamo uŋgasari
kalil subq di unub qaji naŋgi ijo kakro quqwab.
29 Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo uŋgasari kumbra bole bole yeqnub
qaji naŋgi tigelosib ŋambile sqab. Tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji
naŋgi tigelabqa e na naŋgi peginjrsiy padaltnjrqai.”

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnub

30 Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo
Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo uŋgasari naŋgi peginjreqnum. E
kumbra tiŋtiŋ na naŋgi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum.
Ijo Abu e qariŋbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.
31 “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo naŋgi bole qa
maraib.
32 Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu.
E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.
33 “Niŋgi na tamo qudei qariŋnjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole
ubtosiq minjroqnej.
34 Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya
Qotei na niŋgi eleŋqajqa deqa e niŋgi Jon qa merŋgonum.
35 Jon a ŋam puloŋ bul sosiqa tamo uŋgasari naŋgi suwantnjreqnaqa niŋgi
aqa suwaŋoq di sokiñalayoqnsib areboleboleiŋgoqnej.

36 “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena
Jon aqa anjam tulaŋ buŋyejunu. Di kiyaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e
yeqnam tamo uŋgasari naŋgi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na
e qariŋbonaq bem.
37 Ijo Abu e qariŋbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya niŋgi aqa
kakro nami quosaioqneb. Aqa ulatamu dego niŋgi nami unosaioqneb.
38 Qotei aqa anjam dego nuŋgo are miligiq di sosai. Tamo Qotei
na qariŋyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam niŋgi nuŋgo areqaloq di
siŋgilatosaieqnub.
39 “Bole, niŋgi Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiye-
qnub. Niŋgi are qaleqnub, anjam dena niŋgi ŋambile gaigai sqab. Ariya
anjam di e ubtosiq mareqnu.
40 Niŋgi kiyaqa ŋambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnub?
41 “E mandam tamo naŋgoq dena ñam koba osaieqnum.
42 Ariya e niŋgi qa qalieonum. Nuŋgo are miligiq di niŋgi Qotei
qalaqalaiyosaieqnub.
43 E ijo Abu aqa ñam na bonamqa niŋgi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi
ñam na bqas di niŋgi aqa anjam oqujatqab.
44 Niŋgi nuŋgo segi was naŋgoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnub. Ariya
niŋgi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnub. Qotei agi a segi
qujai Qotei bole. Niŋgi kumbra degyeqnub deqa niŋgi kiyersib e qa nuŋgo
areqalo siŋgilatqab? Di keresai.
45 “E ijo Abu aqa ŋamdamuq di nuŋgo une qa merŋgwai edegaib. Nuŋgo une
qa merŋgwajqa tamo qujai agi Moses. Niŋgi are qaleqnub, Moses a na niŋgi
aqaryaiŋgwas. Di sai.
46 Niŋgi Moses aqa anjam nuŋgo areqaloq di siŋgilateqnub qamu ijo anjam
dego nuŋgo areqaloq di siŋgilateqnub qamu. Di kiyaqa? Moses a nami e qa
anjam neŋgreŋyej.
47 Niŋgi Moses aqa anjam nami neŋgreŋyej qaji di nuŋgo areqaloq di
siŋgilatosaieqnub deqa niŋgi kiyersib ijo anjam dego nuŋgo areqaloq di
siŋgilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 naŋgi iŋgi anainjrej

1 Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulaŋ
kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu.
2 Yesus a tamo mainjro qaji naŋgoq di maŋwa babteqnaqa tamo uŋgasari
tulaŋ gargekoba naŋgi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa naŋgi a
dauryosib giloqneb.
3 Bati di Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana
goge dia awesoqneb.
4 Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa laqnabqa naŋgi eleŋej.
Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.
5 Deqa Yesus a ŋam atsiqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba a dauryosib aqa
areq beqnabqa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na iŋgi awaiyosim tamo
uŋgasari kalil di anainjronam kereqas?”
6 Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na laŋa nene-
myej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

7 Onaqa Filip na kamba Yesus minjej, “Tamo uŋgasari naŋgi di tulaŋ
gargekoba. Iga 200 kina osim dena iŋgi awaiyosim iŋgi kiñala kiñala anain-
jrqom di tulaŋ kereqasai.”
8 Onaqa Yesus aqa aŋgro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus
minjej,
9 “Aŋgro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Iŋgi di dego tamo
uŋgasari gargekoba endi anainjrqom di tulaŋ kereqasai.”
10 Onaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Niŋgi na tamo uŋgasari kalil
naŋgi minjribqa mandamq di awoeleŋeb.” Sawa dia ñiŋ koba soqnej deqa
Yesus aqa aŋgro naŋgi na tamo uŋgasari minjrnabqa kalil ñiŋq di awoeleŋeb.
Tamo awoeleŋeb qaji sisiyeb 5,000.
11 Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo uŋgasari
awoeleŋeb qaji naŋgi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej.
12 Menetnjrnaqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi minjrej, “Niŋgi iŋgi oto kalil
koroiyiy. Oto bei urataib.”
13 Degsi minjrnaqa naŋgi bem 5 aqa oto kalil tamo uŋgasari naŋgi
urateleŋeb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej.
14 Onaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsib maroqneb,
“Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qariŋyim mandamq aiqajqa
marej qaji agi a di.”
15 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Naŋgi bosib e
ojsib e naŋgo Mandor Koba atqajqa are qaleqnub.” A degsi qalieosiq deqa
a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqnej.

Yesus a ya baŋgaq na walwelej

16 Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi alile aiyeb.
17 Alile aisib qobuŋ bei gogetosib qobuŋ suweiyosib gileb. Naŋgi mareb,
“Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Naŋgi degsib
marsib gileb. Qoloonaqa Yesus a naŋgoq bosaisoqnej.
18 Naŋgi ya agu ambleq di gileqnabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkor-
tosiqa naŋgi pulutnjrej.
19 Naŋgi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnabqa Yesus a ya baŋgaq na wal-
welosiqa naŋgi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobuŋ jojomyonaqa ŋam ateb di a ya
baŋgaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb.
20 Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.”
21 Degsi minjrnaqa naŋgi areboleboleinjrnaqa a metonab qobuŋ gogetej.
Onaqa qobuŋ a ururosiq sawa naŋgi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo uŋgasari naŋgi Yesus qa ŋamoqneb

22 Nebeonaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi ya agu taqal beiq di soqneb. Naŋgi
qalie, ya bilaq qobuŋ qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa aŋgro naŋgi
qobuŋ di gogetosib gileb. Yesus a naŋgi koba na qobuŋ di gogetosai.
23 Ariya tamo uŋgasari naŋgi alile di sonabqa qobuŋ qudei Taiberias qureq
dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq naŋgi iŋgi anainjrej qaji
sawa jojomq di tiryeb.
24 Yesus aqa aŋgro naŋgi ti di sosai. Tamo uŋgasari naŋgi degsi unsibqa
qobuŋ di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa ŋamoqneb.

Yesus a segi ŋambile qa bem uyo bole

25 Ariya naŋgi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo
Koba, ni seŋ bati gembu endeq bem?”

26 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. E maŋwa babteqnam niŋgi unoqneb niŋgi deqa are qalsib e qa ŋamosai. E niŋgi bem anaiŋgonam uynab menetŋgej niŋgi deqa are qalsib e qa ŋameqnub.
27 Jejamu qa iŋgi a koboqas. Niŋgi iŋgi deqa wauaib. Ŋambile gaigai sqajqa iŋgi deqa niŋgi wauoqniy. Iŋgi di e na niŋgi anaiŋgit uyqab. E Tamo Aŋgro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

28 Onaqa naŋgi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”
29 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi merŋgwai. Niŋgi tamo Qotei na qariŋyej qaji a qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy. Tamo di agi e segi.”

30-31 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni maŋwa kiye babtim iga unsim ni qa gago areqalo siŋgilatqom? Nami gago moma naŋgi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a laŋ qure qa bem tamo uŋgasari naŋgi anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yim iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa siŋgilatqom?”
32 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. Bem Moses na tamo uŋgasari naŋgi anainjrej qaji di laŋ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na niŋgi anaiŋgoqnqas qaji di laŋ qure qa bem bole.
33 Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di laŋ qureq dena mandamq aisiq tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi ŋambile enjreqnu.”
34 Onaqa naŋgi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.”
35 Onaqa Yesus na minjrej, “E segi ŋambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

36 “Niŋgi nuŋgo ŋamdamu na e nubeqnub. Ariya niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub. E nami degsi merŋgem.
37 Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari kalil Qotei na e ebej qaji naŋgi ijoq boqnqab. Tamo uŋgasari ijoq bqab qaji naŋgi di e na olo winjrqa keresai.
38 E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e laŋ qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qariŋbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e laŋ qure uratosim mandamq aiyem.
39 Abu e qariŋbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo uŋgasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E naŋgi kalil diŋo bati qa olo subq na tigeltnjrqai.
40 Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo uŋgasari kalil e nuboqnsib e qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ŋambile gaigai sqab. Diŋo bati qa e na naŋgi olo subq na tigeltnjrqai. E Qotei aqa Ŋiri unum deqa e kumbra di yqai.”

41 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaqa? A marej, “E segi bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji.”
42 Naŋgi a qa yomuoqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa ŋiri. Aqa ai abu naŋgi qa iga qalie bole. A kiyaqa marqo, ‘E laŋ qure uratosim mandamq aiyem’?”

43 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi e qa laŋa laŋa ŋiriŋoqnaib.
44 Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qariŋbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diŋo bati qa e na olo subq na tigeltqai.

45 Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami anjam endegsib neŋgreŋyeb, ‘Qotei na tamo kalil naŋgi anjam plaltosim minjroqnqas.’ Anjam degsib neŋgreŋyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji naŋgi ijoq boqnqab.
46 “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem.
47 E bole merŋgwai. Tamo a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di a ŋambile gaigai sqas.
48 E segi ŋambile qa bem uyo bole.
49 Nami nuŋgo moma naŋgi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna naŋgi kalil moreŋekriteb.
50 Ariya e segi qujai bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo uŋgasari naŋgi bem di uyqab di naŋgi moreŋqasai.
51 E segi ŋambile qa bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a ŋambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib naŋgi ŋambile sqab.”
52 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”
53 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. E Tamo Aŋgro. Deqa niŋgi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqasai di niŋgi ŋambile sqasai.
54 Tamo naŋgi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di naŋgi ŋambile gaigai sqab. Deqa diŋo bati qa e na naŋgi olo subq na tigeltnjrqai.
55 Ijo jejamu di iŋgi uyo bole. Ijo leŋ di ya uyo bole.
56 Tamo naŋgi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di naŋgi e beterbesqab. E dego naŋgi beternjresqai.
57 Ijo Abu ŋambile unu qaji a na e qariŋbej deqa aqa siŋgila na e dego ŋambile unum. Dego kere tamo naŋgi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di naŋgi ijo siŋgila na ŋambile sqab.
58 E segi bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nuŋgo moma naŋgi nami bem uyoqneb dego sai. Naŋgi bem uyoqnsib olo moreŋoqneb. E segi bem uyo bole. Deqa tamo naŋgi bem bole di uyqab di naŋgi moreŋqasai. Naŋgi ŋambile gaigai sqab.”
59 Yesus a Kaperneam qureq Juda naŋgo Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo uŋgasari naŋgi minjroqnej.

Yesus a segi ŋambile gaigai sqajqa utru

60 Onaqa tamo uŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgi aqa anjam di qusibqa naŋgi gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai naŋgi anjam di poinjrqa kere?”
61 Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnabqa di qalieosiqa minjrej, “Ijo anjam dena nuŋgo areqalo ugetetŋgwoqa niŋgi ijo ñam ulontonub e?
62 E Tamo Aŋgro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa niŋgi e nubsibqa kiyersib are qalqab?
63 Qotei aqa Mondor a segi na tamo uŋgasari naŋgi ŋambile enjreqnu. Nuŋgo jejamu na niŋgi aqaryaiŋgwa keresai. Ijo anjam kalil e niŋgi merŋgeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena niŋgi ŋambile oqab.
64 Ariya niŋgi qudei e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub.” Yesus a naŋgi degsi minjrej. Di kiyaqa? Tamo yai naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatqasai di a

nami qalieej. Bunuqna aqa aŋgro bei na a osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas di dego a nami qalieej.
65 Osiqa minjrej, “Utru deqa e niŋgi merŋgonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”
66 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo uŋgasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji naŋgi a dauryqa uratosib jaraiyeb.
67 Onaqa Yesus na aqa aŋgro 12 naŋgi nenemnjrej, “Niŋgi dego e uratbosib jaraiqab e?”
68 Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai ŋambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum.
69 Iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”
70 Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo aŋgro 12 niŋgi giltŋgem. Ariya nuŋgo ambleq di aŋgro bei a mondor uge ti unu.”
71 Yesus a Saimon Iskariot aqa ŋiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

1 Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaqa? Juda tamo kokba naŋgi a qalib moiqajqa maroqneb deqa.
2 Ariya Juda naŋgo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda naŋgo moma naŋgi nami jagwa oqajqa tal gereiyoqnsib osi laqneb.
3 Deqa Yesus aqa was naŋgi na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino maŋwa babtoqnimqa ino aŋgro naŋgi unoqnqab.
4 Ni ino maŋwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di yoqne.”
5 Yesus aqa was naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa naŋgi degsib misiliŋ anjam minjeb.
6 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nuŋgo bati.
7 Mandam tamo naŋgi niŋgi jeutŋgwa keresai. Ariya naŋgi e jeutbeqnub. Di kiyaqa? E naŋgo kumbra uge uge babtetnjreqnum deqa.
8 Niŋgi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.”
9 Yesus na aqa was naŋgi degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.
10 Ariya aqa was naŋgi yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo naŋgi a unaib deqa a loumosiq aiyej.
11 Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus qa ŋamoqneb. Ŋamoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?”
12 Onaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi segi segi ŋiriŋoqnsib anjam laŋa laŋa Yesus qa maroqneb. Qudei naŋgi maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei naŋgi maroqneb, “Sai. A na tamo uŋgasari naŋgi gisa gisaŋnjreqnu.”
13 Naŋgi degsib maroqneb. Ariya naŋgi Juda tamo kokba naŋgi ulainjrsib deqa naŋgi Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

14 Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.
15 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”
16 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qariŋbej qaji aqa anjam.
17 Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyqas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.
18 Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qariŋbej. Deqa e tamo bole. E gisaŋ tamo sai.
19 “Nami Moses na niŋgi dal anjam eŋgej. Ariya niŋgi dal anjam di dauryosaieqnub. Kiyaqa niŋgi e lubsib moiyotbqa mareqnub?”
20 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyotmqa mareqnu?”
21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E maŋwa qujai babtem deqa niŋgi kalil prugugeteqnub.
22 Ariya niŋgi are qaliy. Moses a niŋgi muluŋ eŋgej deqa nuŋgo aŋgro mel naŋgo muluŋ waiyqa bati bosiq yori bati tiŋtiŋeqnu di niŋgi yori bati qa naŋgi muluŋ breinjreqnub. Bole, Moses a muluŋ qa utru sai. Nuŋgo moma naŋgi muluŋ qa utru.
23 Niŋgi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nuŋgo aŋgro mel naŋgi muluŋ breinjreqnub. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa niŋgi unsibqa kiyaqa e qa ŋiriŋeqnub?
24 Niŋgi laŋa ŋamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

25 Bati deqa tamo uŋgasari qudei Jerusalem di soqneb qaji naŋgi segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate naŋgi na qalib moiqajqa laqnub?
26 Niŋgi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa naŋgi a anjam bei minjosaieqnub. Naŋgi qalie kiyo, a Kristus?
27 Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”
28 Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a leleŋosiqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi e qa qalie e? E qabe na bem di dego niŋgi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qariŋbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Niŋgi a qa qaliesai.
29 E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qariŋbej.”
30 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.
31 Bati deqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a maŋwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi buŋyqa keresai.”

Farisi naŋgi Yesus ojqa mareb

32 Tamo uŋgasari naŋgi Yesus qa anjam degsib mareqnab Farisi naŋgi
qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qariŋnjrnab Yesus ojqa
gileb.
33 Deqa Yesus a endegsi marej, “E niŋgi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e
qariŋbej qaji aqaq olo oqwai.
34 Oqitqa niŋgi e qa ŋamqab e nubqasai. Qure e sqai di niŋgi oqwa keresai.”
35 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi segi segi maroqneb, “Yesus a qabitimqa
iga a unqasai? A Grik naŋgo sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik
naŋgi anjam plaltosim minjroqnqas kiyo?
36 A marqo, ‘Niŋgi e qa ŋamqab di niŋgi e nubqasai. Qure e sqai di niŋgi
oqwa keresai.’ Utru kiyaqa a degsi marqo?”

Yesus a ŋambile gaigai sqajqa ya qa marej

37 Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a
tigelosiqa leleŋosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.
38 Tamo bei a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di aqa are miligiq na ŋambile
gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnqas. Nami Qotei aqa anjam
degsib neŋgreŋyeb unu.”
39 Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiqa yawo anjam marej. A
laŋ qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo naŋgi
a qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi Mondor Bole di osaisoqneb.

Tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

40 Onaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi Yesus aqa anjam di qusib maroqneb,
“Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qariŋyim bqajqa marej qaji
agi a endi.”
41 Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei
maroqneb, “Šai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai.
42 Kristus a Devit aqa leŋ na ŋambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas.
Nami Qotei aqa anjam degsib neŋgreŋyeb unu.”
43 Tamo uŋgasari naŋgi degsib Yesus qa anjam tititosib ŋiriŋosib poaiyeleb.
44 Osib naŋgi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosai

45 Onaqa qaja tamo naŋgi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti naŋgoq
ainabqa minjreb, “Niŋgi kiyaqa Yesus ojsib osi bosai?”
46 Onaqa qaja tamo naŋgi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam
quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji maro-
saioqnej. Deqa iga a ojosai.”
47 Onaqa Farisi naŋgi na minjreb, “Yesus a niŋgi dego gisaŋgwo e?
48 Niŋgi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosai. Farisi tamo
bei dego Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosai. Sai bole sai.
49 Ariya tamo uŋgasari laŋa laŋaj naŋgi dal anjam qaliesai deqa naŋgi
Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei na torei
qoreinjrim padalqab.”
50 Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjej
qaji a Farisi naŋgo ambleq di tigelosiqa minjrej,
51 “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laŋa ojsim aqa une qa
pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim
aqa kumbra geregere qalieqom.”

52 Onaqa Farisi naŋgi na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Uŋa bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

53 Onaqa koro koboonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi jaraiyosibqa naŋgo segi segi talq gileleŋeb.

8

1 Ariya Yesus a Oliv manaq oqej.

2 Nobqolo ambru a olo tigelosiqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa areq beqnabqa a awoosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

3 Ariya uŋa bei a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti Farisi naŋgi ti minjrnab qusibqa uŋa di ojsib osi bosib tamo uŋgasari naŋgo ŋamdamuq di tigelteb.

4 Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uŋa endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjronub.

5 Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi neŋgreŋyej, ‘Uŋa bei a tamo bei wo une atibqa meniŋ na a qalib moiyem.’ Deqa ni kiyersi marqam?”

6 Naŋgi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaqa? Naŋgi a laŋa are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba naŋgi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqa baŋ gei na mandamq di neŋgreŋyoqnej.

7 Onaqa naŋgi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiqa minjrej, “Nuŋgo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa niŋgi na minjib a namo meniŋ osim uŋa di qalem.”

8 Osiqa olo turuosiqa mandamq di neŋgreŋyoqnej.

9 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli naŋgi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib naŋgi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uŋa di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

10 Onaqa Yesus a olo tigelosiqa uŋa di minjej, “Uŋa, tamo naŋgi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”

11 Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a puloŋ bulosiq tamo naŋgi suwantnjreqnu

12 Osiqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi olo endegsi minjrej, “E mandamq endi puloŋ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwaŋoq di walweloqnsim ŋambile gaigai sqas.”

13 Onaqa Farisi naŋgi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.”

14 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niŋgi bole qa marqa kere. Di kiyaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di niŋgi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego niŋgi qaliesai.

15 Niŋgi mandam qa kumbra na tamo naŋgi peginjreqnub. E tamo naŋgi peginjrosaieqnum.

16 Ariya e tamo naŋgi peginjrqai di e kumbra tiŋtiŋ na peginjrqai. Di kiyaqa? E segi na tamo naŋgi peginjrosaieqnum. Ijo Abu e qariŋbej qaji a ombla na tamo naŋgi peginjreqnum.
17 Nuŋgo dal anjam bei endegsib neŋgreŋyeb unu, 'Tamo aiyel naŋgi anjam qujai marqab di naŋgo anjam bole brantqas.'
18 Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qariŋbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum."
19 Onaqa Farisi naŋgi na Yesus nenemyeb, "Ino Abu a qabi unu?"

Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi e qa qaliesai deqa niŋgi ijo Abu qa dego qaliesai. Niŋgi e qa qalie qamu niŋgi ijo Abu qa dego qalie qamu."
20 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo naŋgi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, "Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai"

21 Onaqa Yesus na tamo uŋgasari naŋgi olo endegsi minjrej, "E niŋgi uratŋgitqa niŋgi e qa ŋamqab e nubqasai. Niŋgi nuŋgo une ti sosib moreŋqab. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai."
22 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, "Yesus a kiyaqa marqo, 'Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai'? A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?"
23 Onaqa Yesus na olo minjrej, "Niŋgi mandam endena branteb. E laŋ goge na bem. Niŋgi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.
24 Deqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy. Osib poiŋgem, e segi qujai gaigai degsi unum. Niŋgi degyqasai di niŋgi nuŋgo une ti sosib moreŋqab. Agi e nami niŋgi degsi merŋgonum."
25 Onaqa naŋgi na Yesus nenemyeb, "Ni tamo yai?" Onaqa Yesus na minjrej, "E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merŋgoqnsim agi bini merŋgeqnum.
26 E anjam gargekoba merŋgsiy nuŋgo une qa pegiŋgwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qariŋbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi minjreqnum." Yesus a naŋgi degsi minjrej.
27 Juda naŋgi qaliesai, Yesus a Abu qa naŋgi minjrej.
28 Deqa a na olo minjrej, "Niŋgi e Tamo Aŋgro soqtbosib gaintbibqa bati deqa niŋgi poiŋgwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum.
29 Ijo Abu e qariŋbej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulaŋ areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu."
30 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo uŋgasari naŋgi qusibqa naŋgi gargekoba a qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

31 Juda naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi a na endegsi minjrej, "Niŋgi ijo anjam siŋgila na dauryoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ijo aŋgro tiŋtiŋ sqab.
32 Sosibqa niŋgi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena niŋgi aqaryaiŋgimqa iŋgi bei na niŋgi ojsim taqatŋgwa keresai."

33 Onaqa naŋgi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo
bei aqa kaŋgal tamo sosai. Deqa ni kiyaqa mergonum, ‘Iŋgi bei na niŋgi ojsim
taqatŋgwa keresai’?”
34 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. Tamo kalil une
yeqnub qaji naŋgi une aqa kaŋgal tamo bul unub.
35 Kaŋgal tamo naŋgi laŋa wau tamo unub deqa naŋgi abu saiqoji. Ariya
aŋgro naŋgi abu ti unub deqa naŋgi gaigai naŋgo abu ombla sqab.
36 E Qotei aqa Ŋiri deqa e Abu ti unum. Deqa e na niŋgi aqaryaiŋgitqa nuŋgo
une na niŋgi ojsim taqatŋgwa keresai bole sai.
37 “E qalie, niŋgi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nuŋgo are
miligiq di sosai. Utru deqa niŋgi e lubsib moiyotbqa mareqnub.
38 Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Niŋgi dego
kumbra kalil nuŋgo abu na osorŋgeqnu qaji di dauryeqnub.”
39 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago
abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi Abraham aqa aŋgro
unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di niŋgi dego dauryeqnub qamu.
40 Ariya niŋgi dauryosaieqnub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq
queqnum qaji di e niŋgi olo merŋgeqnam niŋgi e lubsib moiyotbqa mare-
qnub. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej.
41 Niŋgi nuŋgo abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa naŋgi na minjeb,
“Gago ai naŋgi laŋa laŋa laosib iga ŋambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.”
42 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nuŋgo Abu qamu niŋgi e qalaqalai-
bonub qamu. Di kiyaqa? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na
bosai. Qotei na e qariŋbonaq bem.
43 “Kiyaqa niŋgi ijo anjam endi poiŋgosai? E merŋgwai. Niŋgi ijo anjam
quqwa keresai deqa.
44 Niŋgi nuŋgo abu Satan aqa aŋgro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulaŋ
siŋgilaeqnub. Satan a nami leŋ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra
bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisaŋ
tamo. A anjam marqas di a gisaŋ anjam segi marqas. A gisaŋ anjam qa utru.
A gisaŋ anjam kalil qa abu.
45 Ariya e anjam bole palonteqnam niŋgi ijo anjam nuŋgo areqaloq di
siŋgilatosaieqnub.
46 Niŋgi ijo jejamuq di une qametbeqnub e? E anjam bole maritqa niŋgi
kiyaqa ijo anjam nuŋgo areqaloq di siŋgilatqasai?
47 Tamo uŋgasari Qotei aqaq na beb qaji naŋgi aqa anjam queqnub. Niŋgi
Qotei aqaq na bosai deqa niŋgi aqa anjam quosaieqnub.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

48 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole
maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.”
49 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa
ñam soqteqnam niŋgi na olo ijo ñam ugetetbeqnub.
50 E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam
soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nuŋgo une qa niŋgi peginŋgeqnu.
51 E bole merŋgwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa
keresai. Sai bole sai.”
52 Onaqa Juda naŋgi na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq
di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi dego

moreŋekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’
53 Ni gago moma utru Abraham buŋyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi dego moreŋeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”
54 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laŋa soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi niŋgi a qa mareqnub, ‘A gago Qotei.’
55 Niŋgi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e niŋgi bul gisaŋ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.
56 “Nuŋgo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulaŋ areboleboleiyej.”
57 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?”
58 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merŋgwai. Abraham a ŋambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”
59 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa minjiŋ oqetnjrnaqa meniŋ eleŋosib Yesus meniŋ na qalsib moiyotqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulaŋej.

9

Yesus a tamo ŋam qandimo boletej

1 Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ŋam qandimo ŋambabej qaji di awesonaq unej.
2 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ŋam qandimo ŋambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu naŋgo une na kiyo?”
3 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu naŋgo une na sai dego. A ŋam qandimo ŋambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. 4 Sawa suwaŋesoqnimqa ijo Abu e qariŋbej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo naŋgi wauqa keresai.
5 E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloŋ bul unum.”
6 Yesus na aqa aŋgro naŋgi degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ŋamdamuq di atej.
7 Atsiqa qariŋyosiq minjej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qariŋyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ŋam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej.
8 Bonaqa aqa qure qujai naŋgi ti tamo naŋgi a nami ŋam qandimo sosiqa silali qa ŋilnjroqnej qaji naŋgi ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ŋilgoqnej qaji agiende kiyo?”
9 Onaqa tamo qudei naŋgi mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei naŋgi mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ŋam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”
10 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na nenemyeb, “Ni ŋamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?”
11 Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ŋamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ŋam poibqoqa sawa unonum.”

12 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a
qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”
13 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na tamo nami ŋam qandimyesoqnej qaji di
osib Farisi naŋgoq osi gileb.
14 Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda naŋgo yori bati.
15 Deqa Farisi naŋgi na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni ŋamdamu kiyersi
poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a
jagi misel ti bulyosiq ijo ŋamdamuq di atqoqa e yalonum ŋam poibqoqa sawa
unonum.”
16 Onaqa Farisi qudei naŋgi mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga
qalieonum, Qotei na a qariŋyosai.” Ariya Farisi qudei naŋgi mareb, “Sai. Une
tamo a kiyersim maŋwa deqaji babtqas?” Farisi naŋgi anjam deqa ŋiriŋosib
poaiyeleb.
17 Onaqa naŋgi na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino ŋamdamu boletqo
deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a
Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”
18 Tamo di a nami ŋam qandimo sosiqa olo ŋam poiyej deqa Juda tamo
kokba naŋgi areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu naŋgi metnjrnab beb.
19 Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nuŋgo aŋgro e? A bole ŋam
qandimo ŋambabej e? Boleamqa niŋgi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi
bini ŋam poiyqoqa sawa uneqnu?”
20 Onaqa aqa ai abu naŋgi na kamba minjreb, “Di bole, a gago aŋgro. A ŋam
qandimo ŋambabej di iga qalie.
21 Ariya a kiyersi bini ŋam poiyqoqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo
yai na aqa ŋamdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi
nenemyibqa a segi na marqas.”
22 Aqa ai abu naŋgi Juda tamo kokba naŋgi ulainjrsib deqa anjam degsib
minjreb. Juda tamo kokba naŋgi nami maroqneb, “Tamo bei a marqas,
‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu
olo Qotei tal miligiq gilqasai.”
23 Deqa naŋgi aiyel Juda tamo kokba naŋgi ulainjrsib minjreb, “A tamo
boleqo. A segi nenemyiy.”
24 Onaqa tamo nami ŋam qandimyesoqnej qaji di Farisi naŋgi na olo
metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa ñam soqtosim anjam bole merge. Iga
qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.”
25 Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya
e nami ŋam qandimo soqnem bini e olo ŋam poibqoqa sawa uneqnum di e
qalieonum.”
26 Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino
ŋamdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?”
27 Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merŋgonum niŋgi ijo anjam quetbo-
sai. Kiyaqa ololo merŋgit quqwab? Niŋgi dego Yesus aqa aŋgro sqajqa are
unu e?”
28 Onaqa Farisi naŋgi na tamo di misiliŋyosib minjeb, “Ni Yesus aqa aŋgro.
Iga Moses aqa aŋgro.
29 Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na
kiyo bej di iga qaliesai.”
30 Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nuŋgo anjam di quonum ugeibqo.
Niŋgi mareqnub, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo
ŋamdamu boletqoqa e sawa uneqnum.

31 Iga qalie, tamo naŋgi une ateqnub qaji naŋgi Qotei pailyqab di a naŋgo pailyo quqwasai. Ariya tamo naŋgi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji naŋgi pailyqab di a naŋgo pailyo quqwas.
32 Tamo ai miligiq na ŋam qandimo ŋambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaioqnem.
33 Qotei na Yesus qariŋyosai qamu a maŋwa bei babtqa keresai qamu."
34 Onaqa Farisi naŋgi na kamba minjeb, "Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim ŋambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim." Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi naŋgi tamo ŋam qandimo bul unub

35 Farisi naŋgi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa ŋamosiq itosiq nenemyej, "Ni Tamo Aŋgro qa ino areqalo siŋgilatonum e?"
36 Onaqa a na kamba Yesus minjej, "O Tamo Koba, Tamo Aŋgro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa siŋgilatqai."
37 Onaqa Yesus na minjej, "Ni na Tamo Aŋgro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum."
38 Onaqa a na Yesus minjej, "Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo siŋgilatonum." A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa a biŋiyej.
39 Onaqa Yesus a marej, "E tamo uŋgasari naŋgi peginjrqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo ŋam qandimo unub qaji naŋgi olo ŋamdamu bole atoqnqab. Tamo ŋamdamu bole ateqnub qaji naŋgi olo ŋam qandimnjresqas."
40 Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di tigelesoqneb qaji naŋgi aqa anjam di qusib nenemyeb, "Iga dego ŋam qandimgejunu kiyo?"
41 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi ŋam qandimŋgejunu qamu niŋgi une saiqoji unub qamu. Ariya niŋgi mareqnub, 'Iga ŋamdamu bole ateqnum.' Dego di niŋgi une ti unub."

10

Yesus a kaja naŋgo mandor bole

1 Osiqa Yesus a olo marej, "E bole merŋgwai. Tamo bei a kaja naŋgo jeŋ miligiq gilqa osimqa a siraŋmeq na gilqa uratosim qalaq na jeŋ prugosim miligiq gilqas di a bajiŋ tamo.
2 Tamo a siraŋmeq na jeŋ miligiq gilqas di a kaja naŋgo mandor bole.
3 Deqa siraŋme taqato tamo na siraŋ waqtetoqnim miligiq giloqnsim aqa segi kaja naŋgo ñam metnjroqnqas. Metnjroqnim naŋgi aqa kakro qusib boqnib joqsim oqedoqnqas.
4 A na aqa segi kaja kalil naŋgi joqsim oqedoqnsim a naŋgi qa namoosim giloqnimqa naŋgi aqa kakro qa poinjrim deqa naŋgi a dauryoqnqab.
5 Tamo laŋaj bei na naŋgi metnjrqas di naŋgi aqa kakro qalieqasai deqa naŋgi a dauryqasai. Naŋgi a uratosib jaraiqab."
6 Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa naŋgi qusib utru poinjrosai.
7 Deqa Yesus a damu ubtosiqa endegsi minjrej, "E bole merŋgwai. Kaja naŋgi di ijo segi tamo uŋgasari naŋgi sigitnjrejunub. Jeŋ miligiq gilqajqa siraŋme agi e segi.
8 Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji naŋgi bajiŋ tamo bul. Deqa kaja naŋgi naŋgo medabu dauryosaioqneb.
9 E segi siraŋme. Tamo uŋgasari naŋgi ijoq na jeŋ miligiq giloqnqab di Qotei na naŋgi eleŋqas. Amqa naŋgi miligiq gile oqede oqnsib iŋgi bole uyoqnqab.

10 “Niŋgi qalie, bajiŋ tamo naŋgi kaja bajiŋosib ugeugeinjrsib ñumqajqa deqa beqnub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja naŋgi ŋambile enjritqa naŋgi ŋambile tulaŋ boledamu oqajqa e deqa bem.
11 E kaja naŋgo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja naŋgi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi ŋambile uratosim moiqas.
12 Ariya tamo laŋaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja naŋgi geregere taqatnjrqasai. A kaja naŋgo mandor bolesai. Kaja naŋgi aqa sai. Deqa bauŋ juwaŋ bamqa unsim kaja naŋgi uratnjrsim ulaŋqas. Yimqa bauŋ juwaŋ na kaja qudei ñumim kalil segisegiosib jaraiqab.
13 A silali qa segi wauqas deqa a kaja naŋgi geregere taqatnjrqasai. A kaja naŋgi qa are qalosai. Bauŋ juwaŋ bamqa a kaja naŋgi uratnjrsim ulaŋqas.
14 “E kaja naŋgo mandor bole. E ijo segi kaja naŋgi qa qalie bole. Ijo segi kaja naŋgi e qa dego qalie bole.
15 Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja naŋgi qa qalie bole. Naŋgi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja naŋgi aqaryainjrqa marsiy ijo segi ŋambile uratosiy moiqai.
16 Ijo kaja qudei dego jeŋ oqeq di unub. Naŋgi jeŋ miligiq di sosai. Deqa e naŋgi dego joqsiy bosiy ijo kaja jeŋ miligiq di unub qaji naŋgi ti turtnjrsiy jeŋ qujaiq di breinjrit naŋgi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnqab.
17 Ijo Abu na e tulaŋ qalaqalaibeqnu. Di kiyaqa? E ijo segi ŋambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai.
18 Tamo bei na ijo ŋambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo ŋambile uratosiy moiqai. E siŋgila ti unum deqa e na ijo ŋambile uratqa kere. Osiy olo ijo ŋambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”
19 Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam deqa ŋiriŋosib poaiyeleb.
20 Osib naŋgi gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulaŋ nanariqo. Kiyaqa niŋgi aqa anjam queteqnub?”
21 Onaqa naŋgi qudei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo ŋam qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba naŋgi Yesus qa minjiŋ oqetnjrej

22 Nami Juda naŋgo moma naŋgi atra tal bunuj siraŋ waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati.
23 Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqa tal me ñam Solomon dia walweloqnej.
24 Walweleqnaqa Juda tamo kokba naŋgi aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”
25 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami niŋgi merŋgem, ‘E Kristus.’ Merŋgonam niŋgi qunab ugeiŋgej. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeqnum qaji di niŋgi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poiŋgwas, bole, e Qotei aqa Ŋiri.
26 Niŋgi ijo kaja sai deqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub.
27 Ijo kaja naŋgi ijo medabu queqnub. E naŋgi qa qalie bole. Naŋgi e daurbeqnub.
28 E naŋgi ŋambile enjreqnum deqa naŋgi ŋambile gaigai sqab. Naŋgi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na naŋgi ijo baŋq dena yaibqa keresai.
29 Ijo Abu na naŋgi e ebej. A segi qujai iŋgi iŋgi kalil tulaŋ buŋnjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja naŋgi ijo Abu aqa baŋq dena yaiyqa keresai bole sai.

30 Aqo ijo Abu wo tamo qujai."
31 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa naŋgi a qalib moiqajqa marsib meniŋ eleŋeb.
32 Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, "E na Abu aqa wau bole gargekoba niŋgi osorŋgoqnem. Wau bole kiye qa niŋgi e lubsib moiyotbqa meniŋ eleŋonub?"
33 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi na kamba endegsib minjeb, "Wau bole bei qa iga ni meniŋ na lumqasai. Ni Qotei misiliŋyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom."
34 Onaqa Yesus na kamba naŋgi minjrej, "Nuŋgo dal anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb, 'E niŋgi merŋgonum, "Niŋgi qotei." '
35 Agi Qotei na tamo qudei naŋgi minjrej, 'Niŋgi qotei.' A na naŋgi degsi minjrej. Niŋgi qalie, iga Qotei aqa neŋgreŋ bei gentqa keresai.
36 Abu a segi na e giltbosiqa qariŋbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, 'E Qotei aqa Ŋiri.' E degsi maronum deqa niŋgi kiyaqa merbonub, 'Ni Qotei misiliŋyonum'?
37 "E ijo Abu aqa wau yosaiotqa niŋgi ijo anjam quetbaib.
38 Ariya e Abu aqa wau yitqa niŋgi ijo anjam quib ugeiŋgim olo ijo wau unsib dena geregere poiŋgem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum."
39 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a naŋgi qa loumosiq ulaŋej.
40 Ulaŋosiqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiqa Jon na nami tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej.
41 Sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, "Jon a maŋwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole."
42 Naŋgi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

1 Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo naŋgo qure utru.
2 Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa siŋgaq di goreŋ bilentosiq aqa gate baŋga na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej.
3 Deqa Maria Marta wo naŋgi na tamo qudei qariŋnjrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, "O Tamo Koba, tamo ni tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo."
4 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa minjrej, "Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa siŋgila boleq dimqa tamo uŋgasari naŋgi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Ŋiri dego ñam koba oqai."
5 Yesus a Marta aqa jaja Maria wo naŋgi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej.
6 Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej.
7 Sosiqa aqa aŋgro naŋgi minjrej, "Iga olo Judia sawaq aiqom."

8 Onaqa naŋgi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda naŋgi meniŋ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?”
9 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Seŋ oqsiq qanam jigeqo sawa suwaŋqo. Deqa tamo naŋgi walwelqa kere. Maŋgalqasai.
10 Ariya seŋ aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo naŋgi walwelqa keresai. Maŋgalqab.”
11 Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ŋeiejunu. E aisiy dudumyqai.”
12 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ŋeiejunu degam aqa ma saiqas.”
13 Naŋgi Lasarus a bole ŋeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ŋeio qa marej.
14 Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej.
15 Niŋgi ijo siŋgila unsib e qa nuŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E niŋgi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Niŋgi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”
16 Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa aŋgro qudei naŋgi minjrej, “Uŋgum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

17 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.”
18 Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub.
19 Deqa Juda tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Betani qureq bosib Marta Maria wo naŋgo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.
20 Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej.
21 Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyosai qamu.
22 E qalieonum, ni iŋgi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”
23 Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.”
24 Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diŋo bati qa tamo uŋgasari kalil naŋgi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.”
25 Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi ŋambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo siŋgilatosim moiqas di uŋgum. A ŋambile sqas.
26 Tamo kalil ŋambile sosib e qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di siŋgilatonum e?”
27 Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Ŋiri. Ni qujai Qotei na qariŋmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo siŋgilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

28 Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.”
29 Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej.

30 Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq
di soqnej.
31 Sonaqa Juda tamo uŋgasari talq di Maria are latetoqneb qaji naŋgi Maria
a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa
subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Naŋgi degsib are qalsib tigelosib Maria
dauryosib gileb.
32 Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiqa aqa
areq di siŋga pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja
a moiyosai qamu.”
33 Onaqa Yesus a Juda tamo uŋgasari Maria dauryosib beb qaji naŋgi Maria
ombla akamoqneb di unsiqa naŋgi qa are gulbeiyonaqa nenemnjrej,
34 “Niŋgi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa naŋgi na minjeb, “O Tamo
Koba, ni bosim aqa sub une.”
35 Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej.
36 A akamonaqa Juda naŋgi di unsibqa mareb, “Niŋgi uniy. Yesus a Lasarus
tulaŋ qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.”
37 Onaqa naŋgi qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo ŋam
qandimo boletej. A kiyaqa Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

38 Onaqa Yesus a naŋgo yomu anjam di qusiqa are gulbeiyonaqa wal-
welosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami
subq atsib meniŋ kobaquja na sub me getenteb.
39 Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Niŋgi meniŋ kobaquja di taqal atiy.”
Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a
nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniŋ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.”
40 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo
siŋgilatqam di ni Qotei aqa siŋgila unqam.”
41 Degsi minjnaqa naŋgi meniŋ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a laŋ goge
tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa
tulaŋ areboleboleibqo.
42 E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo uŋgasari ijo
areq endi tigelejunub qaji naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa e ni
pailmonum. Yim naŋgi qalieqab, ni na e qariŋbonam bem.”
43 Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulaŋ maosiq marej, “O
Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”
44 Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa siŋga
ti baŋ ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara
di pambloŋyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba naŋgi koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

45 Bati deqa Juda tamo uŋgasari Maria aqa are latetqa beb qaji naŋgi Yesus
aqa maŋwa di unsibqa naŋgi gargekoba Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb.
46 Ariya naŋgi qudei tigelosib Farisi naŋgoq gilsib kumbra Yesus yej qaji
deqa sainjreb.
47 Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab
naŋgo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a maŋwa
gargekoba yeleŋeqnu.
48 Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo uŋgasari kalil naŋgi a qa
naŋgo areqalo siŋgilatqab. Yim Rom naŋgi bosib gago atra tal niñaqyosib iga
dego kobotgwab.”

49 Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda naŋgo atra tamo gate soqnej. Deqa a naŋgo ambleq di tigelosiqa minjrej, “Niŋgi tulaŋ nanarionub. Anjam laŋa laŋa mareqnub.
50 Niŋgi are qaliy. Tamo qujai a tamo uŋgasari kalil naŋgi qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”
51 Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda naŋgi qa moiqas anjam di ubtosiq marej.
52 Bole, Yesus a Juda naŋgi segi qa moiqasai. Qotei aqa aŋgro kalil sawa bei beiq di unub qaji naŋgi qa ti moiqas. Moisim naŋgi kalil koroinjrimqa naŋgi aqa segi tamo uŋgasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.
53 Bati qujai deqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb.
54 Yesus a di qalieosiq deqa a Juda naŋgo ambleq di walwelosaioqnej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsiqa aqa aŋgro naŋgi koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.
55 Qotei a nami Israel naŋgi Isip sawaq di padalqa laqnabqa naŋgi eleŋej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulaŋ gargekoba naŋgo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda naŋgo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa naŋgi Jerusalem bosib naŋgo segi jejamu yansosib yori bati qa tariŋqab. Utru deqa naŋgi Jerusalem beb.
56 Ariya naŋgi Jerusalem bosib Yesus qa ŋamoqneb. Ŋamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Niŋgi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?”
57 Naŋgi degsib maroqneb. Di kiyaqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti naŋgi na tamo uŋgasari naŋgi nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojqom.”

12

Maria a goreŋ quleq tulaŋ boledamu Yesus aqa siŋgaq di bilentej

1 Ariya Juda naŋgo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiqa Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru.
2 Gilnaqa qure deqaji tamo uŋgasari naŋgi a unsibqa areboleboleinjrnaqa iŋgi goiyeteb. Marta a iŋgi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib iŋgi uyoqneb.
3 Onaqa Maria a goreŋ quleq tulaŋ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jaliŋaq jigsiqa osi bosiqa Yesus aqa siŋgaq di bilentosiqa aqa segi gate baŋga na piyetej. Onaqa goreŋ aqa quleq na tal keretej.
4 Onaqa Yesus aqa aŋgro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqa ŋiriŋosiq marej,
5 “A kiyaqa goreŋ di qariŋyosiq meniŋ silali 300 osiq dena tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrosai?”
6 Judas a tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajiŋ tamo. A Yesus aqa aŋgro naŋgo silali jugwajqa quŋ taqatoqnej. Deqa naŋgi quŋ miligiq di silali ateqnab a na olo bajiŋoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

7 Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, “Uŋa di urat. A goreŋ di
ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo.
8 Tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi bati gaigai niŋgi ti sqab. Ariya e bati gaigai
niŋgi ti sqasai.”

Atra tamo kokba naŋgi Lasarus qalsib moiyotqa maroqneb

9 Juda tulaŋ gargekoba naŋgi qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej.
Deqa naŋgi a unqa beleŋeb. Naŋgi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami
Lasarus subq na tigeltej deqa naŋgi a dego unqa beb.
10 Atra tamo kokba naŋgi Lasarus dego qalsib moiyotqa qairoqneb.
11 Di kiyaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba naŋgi
atra tamo kokba naŋgi uratnjrsib olo Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

12 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi yori bati unqajqa marsib
Jerusalem beleŋeb. Beleŋosib nebeonaqa naŋgi endegsib queb, “Yesus a
Jerusalem bqas.”
13 Naŋgi degsib qusib deqa naŋgi tuwom baŋga eleŋosib Yesus gamq di
turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulaŋ leleŋoqnsib endegsib
minjoqneb, “Iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na
bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu. Ni Israel naŋgo Mandor Koba.”
14 Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei
aqa anjam bei endegsib neŋgreŋyeb unu,
15 “O Saion tamo uŋgasari, niŋgi ulaaib. Niŋgi uniy. Nuŋgo Mandor Koba a
donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.”
16 Bati deqa Yesus aqa aŋgro naŋgi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna
Yesus a moisiq ñam koba onaqa naŋgi anjam deqa olo are qalsib endegsib
mareb, “Bole, anjam di Yesus qa neŋgreŋyeb deqa tamo uŋgasari naŋgi
leleŋoqnsib a biŋiyoqneb.”
17 Ariya tamo uŋgasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb
qaji naŋgi maŋwa deqa saoqnsib laqneb.
18 Laqnab tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi quoqneb. Deqa Yesus a
donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa naŋgi a gamq di turqajqa
aiyeleŋeb.
19 Ainabqa Farisi naŋgi na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus siŋgila
na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Niŋgi uniy. Tamo uŋgasari kalil naŋgi a
dauryeqnub.”

Grik tamo qudei naŋgi Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

20 Tamo uŋgasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleŋeb
qaji naŋgo ambleq di Grik tamo qudei soqneb.
21 Grik tamo naŋgi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaqa? Filip a dego Grik
tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Naŋgi Filip
aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?”
22 Onaqa Filip a aisiqa naŋgo anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib
olo Yesus minjeb.
23 Minjnab qusiqa naŋgi kamba minjrej, “E Tamo Aŋgro. Deqa e ñam koba
oqajqa bati brantqo.
24 E bole merŋgwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a
laŋa sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsim gei gargekoba ateleŋqas.

25 Dego kere tamo bei na aqa segi ŋambile tulaŋ qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ŋambile qoreiyqas di a ŋambile gaigai sqas.
26 Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas."

Jeu tamo naŋgi na Yesus soqtosib goge gaintqab

27 Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, "Endego e are tulaŋ gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, 'O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq'? Uŋgum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem.
28 O ijo Abu, ni na ino ñam tulaŋ kobaqujatime." Yesus a degsi marnaqa laŋ goge dena anjam endegsi brantej, "E ijo ñam kobaqujatonum. Ololo kobaqujatqai."
29 Anjam degsi brantonaqa tamo uŋgasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi qusibqa segi segi maroqneb, "Kola anjam atqo kiyo?" Onaqa tamo qudei naŋgi mareb, "Sai. Laŋ aŋgro bei na Yesus anjam minjqo."
30 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Anjam niŋgi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di niŋgi aqaryaiŋgwajqa brantqo.
31 Niŋgi quiy. Qotei na tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi peginjrqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo.
32 E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo naŋgi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo uŋgasari kalil naŋgi are tigeltetnjritqa ijoq bqab."
33 Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.
34 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi na kamba Yesus minjeb, "Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaqa maronum, 'E Tamo Aŋgro soqtbosib goge gaintbqab'? Tamo Aŋgro di tamo yai?"
35 Onaqa Yesus na minjrej, "Puloŋ a nuŋgo ambleq di sokiñalayosim niŋgi olo uratŋgwas. Deqa niŋgi puloŋ ti sosib puloŋq na laqniy. Yimqa niŋgi ambruiŋgwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai.
36 Niŋgi puloŋ ti sosib puloŋ qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy. Niŋgi degyqab di niŋgi puloŋ aqa aŋgro sqab."

Juda tamo gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosai

Yesus na tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrsiqa naŋgi uratnjrnaq naŋgi a olo unosai.
37 A Qotei aqa maŋwa gargekoba naŋgo ŋamdamuq di yeqnaqa naŋgi unoqneb. Unoqnsib ariya naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaioqneb.
38 Naŋgi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di siŋgilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa siŋgila unsiq poiyqo? Tamo dego bei sosai." Aisaia a nami anjam degsi marej.
39 Deqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi neŋgreŋyej,
40 "Qotei a naŋgo ŋamdamu getentetnjrej. A naŋgo are miligi dego getentetnjrej. Deqa naŋgi naŋgo ŋamdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Naŋgi naŋgo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjrqa keresai. Deqa naŋgi are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na naŋgi boletnjrqasai."

41 Aisaia a nami Yesus aqa siŋgila unsiq deqa anjam degsi marej.
42 Bole, Juda gate gargekoba naŋgi are bulyosib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb. Ariya naŋgi Farisi naŋgi ulainjrsib deqa naŋgi boleq di Yesus aqa ñam marosaioqneb. Naŋgi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi naŋgi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.”
43 Naŋgi degsib are qaleb. Di kiyaqa? Naŋgi Qotei na naŋgo ñam soqtqajqa arearetnjrosaioqnej. Tamo naŋgi na naŋgo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo uŋgasari naŋgi peginjrqas

44 Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di a e qa segi aqa areqalo siŋgilatqasai. Ijo Abu e qariŋbej qaji a qa dego aqa areqalo siŋgilatqas.
45 Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qariŋbej qaji di dego unqas.
46 E puloŋ bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo uŋgasari kalil e qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ambruq di sqasai.
47 Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa bosai. E naŋgi eleŋqajqa bem.
48 Tamo uŋgasari naŋgi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di naŋgi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo uŋgasari naŋgi peginjrqas. Diŋo batiamqa anjam dena naŋgi peginjrqas.
49 E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qariŋbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.
50 E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di ŋambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa aŋgro naŋgo siŋga yansetnjrej

1 Juda naŋgo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi aŋgro mandamq di soqneb qaji naŋgi tulaŋ qalaqalainjroqnsiq gilsi gilsiq aqa moiqa bati itej.
2 Deqa a naŋgi koba na awoosib iŋgi uyoqneb. Di bilaq. Iŋgi uyeqnabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa ŋiri.
3 Yesus a qalieej, aqa Abu na iŋgi iŋgi kalil aqa baŋq di ateleŋej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej.
4 Deqa a aqa aŋgro naŋgi koba na iŋgi uyoqnsibqa a tigelosiqa aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqa tigej.
5 Tigsiqa kaŋgal tamo bulosiqa tabirq di ya qamsiq aqa aŋgro naŋgo siŋga yansetnjroqnsiqa jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.
6 Osiqa Pita aqa siŋga yansetqa laqnaqa minjej, “O Tamo Koba, ni ijo siŋga yansetbqam e?”
7 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.”
8 Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minjej, “Ni ijo siŋga yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minjej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.”

9 Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni ijo siŋga segi yansaim.
Ijo baŋ ti gate ti dego yansetbe.”
10 Onaqa Yesus na minjej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa siŋga segi
yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Niŋgi milalo unub. Ariya niŋgi
kalil milalo sosai.”
11 Yesus a qalieej, aqa aŋgro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo naŋgo
baŋq di atqas. Deqa a na minjrej, “Niŋgi kalil milalo sosai.”
12 Yesus a naŋgo siŋga yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo
jigsiqa awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego niŋgi eŋgonum qaji di niŋgi
utru poiŋgwo e?
13 Niŋgi e merbeqnub, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Niŋgi kere
e merbeqnub. Agi e segi qujai.
14 E nuŋgo Tamo Koba. E nuŋgo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nuŋgo siŋga
yansetŋgonum deqa niŋgi dego segi segi qa kumbra degyoqniy.
15 Kumbra e endego niŋgi osorŋgonum qaji di niŋgi kamba dego degsib
yoqniy.
16 E bole merŋgwai. Kaŋgal tamo na aqa tamo koba buŋyqa keresai. Tamo
a wau qa gilqas di a na tamo a qariŋyqo qaji di buŋyqa keresai.
17 Kumbra e yeqnum endi aqa utru niŋgi poiŋgim dauryiy. Yimqa niŋgi
tulaŋ areboleboleiŋgwas.
18 “Ijo anjam endi e niŋgi kalil qa marosai. E na niŋgi giltŋgem deqa e niŋgi
qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu
brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a
na e jeutbqas.’
19 Kumbra di brantosaisonaqa e nami merŋgonum. Deqa kumbra di
brantimqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi
qujai gaigai degsi unu.’
20 E bole merŋgwai. Tamo bei na tamo uŋgasari e qariŋnjronum qaji naŋgi
osim geregereinjrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na
ijo Abu e qariŋbej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas

21 Yesus a degsi marsiqa are tulaŋ gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole
merŋgwai. Ijo aŋgro bei na e osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas.”
22 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi segi segi kokoqoqneb. Yesus a aŋgro yai qa
degsi marej di naŋgi qaliesai deqa naŋgi degyoqneb.
23 Yesus aqa aŋgro bei agi Yesus na tulaŋ qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa
areq di awesoqnej.
24 Deqa Saimon Pita a baŋ na aŋgro di minjej, “Ni na Yesus nenemyimqa a
aŋgro yai qa degsi marqo di mermqas.”
25 Onaqa aŋgro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni aŋgro
yai qa degsi maronum?”
26 Onaqa Yesus na minjej, “Aŋgro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy
anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas.” Degsi minjsiqa bem
quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa ŋiri Judas anaiyej.
27 Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni
kumbra yqam qaji di endego yoqujat.”
28 Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa aŋgro kalil awesoqneb qaji naŋgi
qusibqa Yesus na Judas kiyaqa anjam di minjej naŋgi deqa poinjrosai.

29 Judas a naŋgo silali jugwajqa quŋ taqatoqnej deqa naŋgi qudei are
qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa iŋgi iŋgi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na
degsi minjej. Naŋgi qudei are qaleb, Judas a gilsim iŋgi awaiyosim tamo
sougetejunub qaji naŋgi anainjrqas.
30 Onaqa Judas a bem di uysiqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa aŋgro naŋgi dal anjam bunuj enjrej

31 Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Aŋgro ñam koba
oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.
32 Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba
ebqas.
33 O ijo aŋgro niŋgi quiy. E niŋgi koba na sokiñalayosiy uratŋgitqa niŋgi e qa
ŋamoqnqab. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba
naŋgi degsi minjroqnem agi bini niŋgi dego olo merŋgonum.
34 Endego e dal anjam bunuj eŋgwai. Dal anjam bunuj agiende. Niŋgi segi
segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E niŋgi qalaqalaiŋgeqnum dego kere
niŋgi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.
35 Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnibqa tamo kalil naŋgi nuŋgo
kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, niŋgi ijo aŋgro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

36 Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?”
Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni
e daurbosim qure deq oqwam.”
37 Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaqa e bini ni
daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ŋambile uratosiy moiqai.”
38 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino ŋambile uratosim moiqam
e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus
qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

1 Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi are gulbeiŋgaiq. Niŋgi Qotei qa nuŋgo
areqalo siŋgilateqnub ariya niŋgi e qa dego nuŋgo areqalo siŋgilatoqniy.
2 Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nuŋgo segi segi
warum gereiyetŋgwai. Ijo anjam di bolesai qamu e niŋgi merŋgosai qamu.
3 E nuŋgo segi segi warum gereiyetŋgsiy olo bosiy niŋgi joqsiy qure e sqai
di niŋgi dego e ombla sqab.
4 Qure e sqai deq oqwajqa gam di niŋgi qalie.”
5 Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga
qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?”
6 Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi
ŋambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo
Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai.
7 Niŋgi e qa qalieonub qamu niŋgi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi
endego niŋgi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib niŋgi a unonub.”
8 Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di
iga qa kereqas.”
9 Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba niŋgi koba na soqnem. Ni e
qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaqa
e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge’?

10 E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo?
Anjam e na niŋgi merŋgeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merŋgosai. Ijo
Abu na e beterbesosiqa aqa wau ojeqnu.
11 E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Niŋgi ijo anjam di qusib e
qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy. Saiamqa wau kalil e nuŋgo ŋamdamuq di yeqnum
qaji di niŋgi unsib e qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy.
12 "E bole merŋgwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo siŋgilatqas di wau kalil
e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di buŋyosim wau tulaŋ kokba
yoqnqas. Di kiyaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa.
13 E Qotei aqa Ŋiri unum deqa niŋgi ijo ñam na iŋgi bei qa Qotei pailyqab di
e na iŋgi di eŋgwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas.
14 Niŋgi ijo ñam na iŋgi bei qa Qotei pailyqab di e na iŋgi di eŋgwai."

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qariŋyqas

15 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi e qalaqalaibqab di niŋgi ijo anjam
dauryoqnqab.
16 Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaiŋgo Tamo qariŋyim nuŋgoq bosim
siŋgilatŋgwas. Osim a bati gaigai niŋgi koba na sqas.
17 Aqaryaiŋgo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo uŋgasari mandamq
endi unub qaji naŋgi Mondor di oqa keresai. Naŋgi a unosaieqnub. Naŋgi a
qa qaliesai dego. Ariya niŋgi a qa qalie. A niŋgi koba na unub. Bunuqna a
bosim nuŋgo are miligiq di sqas.
18 "E niŋgi mandum aŋgro bul uratŋgwasai. E nuŋgoq olo bqai.
19 Sokiñala tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi e olo nubqasai.
Ariya niŋgi e nubqab. E ŋambile unum deqa niŋgi dego ŋambile sqab.
20 Sosibqa bati deqa niŋgi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam
niŋgi kamba e beterbesonab e niŋgi beterŋgejunum.
21 Niŋgi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim
dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo
di qalaqalaiyoqnsiy aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai."
22 Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, "O
Tamo Koba, kiyaqa ni tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgoq
di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?"
23 Onaqa Yesus na minjej, "Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam
dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu
wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom.
24 Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na niŋgi
merŋgeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qariŋbej qaji aqa
anjam.
25 "Anjam endi e niŋgi koba na sosim merŋgeqnum.
26 Bunuqna Aqaryaiŋgo Tamo a nuŋgoq bosim siŋgilatŋgwas. A Mondor
Bole. Ijo Abu na a qariŋyim ijo ñam na bosim anjam kalil niŋgi merŋgekritqas.
Osim nuŋgo areqalo tigeltetŋgimqa anjam kalil e niŋgi merŋgeqnum qaji deqa
olo are qaloqnqab.
27 "E niŋgi uratŋgwa osiy nuŋgo are latetŋgwai. E segi are lawo unum deqa
e nuŋgo are latetŋgwai. Mandam tamo bei na degsim nuŋgo are latetŋgwa
keresai. Deqa niŋgi are gulbeiŋgaiq. Osib ulaaib.
28 E niŋgi endegsim merŋgonum quonub, 'E niŋgi uratŋgsiy olo nuŋgoq bqai.'
Niŋgi e qalaqalaibonub qamu niŋgi ijo anjam deqa areboleboleiŋgwo qamu.
Di kiyaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulaŋ buŋbejunu.

29 E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merŋgonum. Deqa bunuqna e ijo
Abu aqaq oqitqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo torei siŋgilatqab.
30 “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa
keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merŋgwasai.
31 Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi qalieqab, e
ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum.
Ariya niŋgi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain ŋamtaŋ bole

1 Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain ŋamtaŋ bole. Ijo Abu a wain wau qa
lanja.
2 Ijo dani qudei naŋgi gei bole atqasai di ijo Abu na naŋgi giŋgeŋnjrsim taqal
breinjrqas. Ijo dani naŋgi gei bole ateleŋqab di ijo Abu na gereinjrimqa naŋgi
olo gei koba ateleŋqab.
3 Anjam kalil e nami merŋgoqnem qaji dena niŋgi gereiŋgej koboej.
4 Niŋgi e beterbesoqniy. Yimqa e dego niŋgi beterŋgesqai. Ŋam dani a segi
sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere niŋgi e
beterbesqasai di niŋgi gei bole atqa keresai.
5 “E segi wain ŋamtaŋ bole. Niŋgi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di
e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba ateleŋqas. Niŋgi e uratbqab di niŋgi
wau bei yqa keresai.
6 Tamo bei a e beterbesqasai di a ŋam dani uge bul giŋgeŋyosib taqal breiyib
kaŋgraŋamqa koroiyosib ŋamyuwoq di breiyib yugwas.
7 “Niŋgi e beterbesosib ijo anjam nuŋgoq di soqnimqa niŋgi iŋgi bei qa Qotei
pailyqab di a na iŋgi di eŋgwas.
8 Niŋgi gei koba ateleŋosib ijo aŋgro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam
tulaŋ kobaqas.
9 Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na niŋgi qalaqalaiŋgeqnum. Deqa
niŋgi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy.
10 Niŋgi ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di niŋgi ijo qalaqalaiyo kumbraq
di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq
di unum dego kere.
11 E segi areboleboleibeqnu deqa niŋgi dego areboleboleiŋgoqnem. Ijo
arebolebole di nuŋgoq di tulaŋ kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi niŋgi
merŋgonum.
12 Ijo dal anjam agiende. E na niŋgi qalaqalaiŋgeqnum dego kere niŋgi segi
segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.
13 Qalaqalaiyo kumbra tulaŋ bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was
naŋgi aqaryainjrqa osimqa aqa segi ŋambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo
kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulaŋ buŋnjrejunu.
14 Niŋgi ijo anjam kalil e na merŋgeqnum qaji endi dauryqab di niŋgi ijo segi
was bole sqab.
15 Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim
niŋgi merŋgeqnum. Deqa e niŋgi ‘was’ merŋgeqnum. E niŋgi ‘kaŋgal tamo’
merŋgosaieqnum. Kaŋgal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.
16 “Niŋgi na e giltbosai. E na niŋgi giltŋgem. Osim niŋgi wau eŋgem. Niŋgi
gilsib gei koba ateleŋoqnibqa nuŋgo gei gaigai sqajqa deqa e na niŋgi wau
eŋgem. Deqa niŋgi ijo ñam na iŋgi bei qa ijo Abu pailyqab di a na iŋgi di eŋgwas.

17 E na niŋgi dal anjam endegsi merŋgwai. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo
kumbra yoqniy."

Mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi na
Yesus aqa aŋgro naŋgi jeutnjreqnub

18 Osiqa Yesus a olo marej, "Mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi na niŋgi
jeutŋgeqnub. Deqa niŋgi endegsi poiŋgem, naŋgi namoqna e dego jeutboqneb.
19 Niŋgi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo uŋgasari
naŋgi na niŋgi qalaqalaiŋgeqnub qamu. Agi naŋgi na naŋgo segi was naŋgi
qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya niŋgi mandam qaji tamo sai. E na niŋgi
giltŋgem deqa niŋgi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji
tamo uŋgasari naŋgi na niŋgi jeutŋgeqnub.
20 E nami merŋgonum, kaŋgal tamo na aqa tamo koba buŋyqa keresai. Niŋgi
anjam deqa are qaliy. Jeu tamo naŋgi na e ugeugeiboqneb dego kere naŋgi
na niŋgi ugeugeiŋgoqnqab. Naŋgi ijo anjam dauryoqneb qamu naŋgi nuŋgo
anjam dego dauryeqnub qamu.
21 Ariya naŋgi ijo Abu e qariŋbej qaji a qa qaliesai. Deqa naŋgi niŋgi
ugeugeiŋgoqnqab. Di kiyaqa? Niŋgi ijo ñam ejunub deqa.
22 "E bosim naŋgi anjam minjrosai qamu naŋgi une saiqoji unub qamu.
Ariya e naŋgi anjam minjrem deqa naŋgi naŋgo une ulitqa gam saiqoji.
23 Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas.
24 E maŋwa qudei tamo bei na nami yosaioqnej qaji di naŋgo ambleq di
babtosai qamu naŋgi une saiqoji unub qamu. Ariya e naŋgo ambleq di
maŋwa qudei babteqnamqa naŋgi unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnub.
25 Naŋgo kumbra dena dal anjam bei neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu
brantej. Anjam agiende, 'Tamo naŋgi e laŋa jeutbeqnub.'
26 "Aqaryaiŋgo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qariŋyit nuŋgoq bqas.
A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo
wau ti ubtosim marqas.
27 Niŋgi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaqa? Nami e
ijo wau utru atem bati deqa niŋgi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosi
bosib agi bini niŋgi e ombla unum.

16

1 "Niŋgi ijo ñam uratosib uloŋaib deqa e na anjam endi merŋgeqnum.
2 Bunuqna jeu tamo naŋgi na niŋgi taqal breiŋgosib niŋgi olo Qotei tal
miligiq gilqa saidŋgwab. Osib bati bei bamqa naŋgi na niŋgi moiyotŋgoqnqab.
Osib endegsib are qaloqnqab, 'Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na naŋgi
moiyotnjreqnum.'
3 O ijo aŋgro, jeu tamo naŋgi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa naŋgi niŋgi
degŋgwab.
4 Naŋgi niŋgi degŋgibqa niŋgi ijo anjam e bini merŋgeqnum qaji endeqa olo
are qaliy."

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, "Nami e niŋgi koba na soqnem bati deqa e na
anjam endi niŋgi merŋgosaioqnem.
5 Sokiñala e niŋgi uratŋgsiy ijo Abu e qariŋbej qaji aqaq olo oqwai deqa bini
e anjam endi niŋgi merŋgeqnum. Ariya niŋgi kamba e nenembosaieqnub, 'Ni
qabitqam?' degbosai.

6 E niŋgi anjam endi merŋgeqnum deqa niŋgi are gulbeiŋgeqnu.
7 E bole merŋgwai. E niŋgi uratŋgsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaiŋgo Tamo
agi Mondor Bole a nuŋgoq bqasai. Utru deqa e niŋgi uratŋgsiy oqwai. E oqsiy
Mondor qariŋyitqa a nuŋgoq bqas.
8 Bosimqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgo une babtetnjroqnim naŋgi
poinjroqnqas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnim naŋgi qalieoqn-
qab. Qotei a tamo uŋgasari naŋgi peginjrqas kumbra di dego naŋgi qalieqajqa
deqa Mondor na naŋgi osornjroqnqas.
9 A na mandam qaji tamo uŋgasari naŋgo une babtetnjroqnqas. Di kiyaqa?
Naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub deqa.
10 Kumbra bole qa utru dego a na naŋgi osornjroqnqas. Di kiyaqa? E ijo
Abu aqaq oqitqa niŋgi e olo nubqasai.
11 Qotei a tamo uŋgasari naŋgi peginjrqas kumbra di dego Mondor na
naŋgi osornjroqnqas. Di kiyaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan
pegiyosim ŋamyuwoq waiyqas.
12 “E anjam gargekoba niŋgi merŋgwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e
merŋgwasai. Di kiyaqa? Nuŋgo areqalo na ojqa keresai deqa.
13 Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nuŋgo areqalo gereiyetŋgimqa
niŋgi anjam bole kalil poiŋgekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merŋgwasai.
A anjam quoqnsim di segi niŋgi merŋgoqnqas. Osim kumbra mondoŋ
brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merŋgoqnqas.
14 A ijo anjam osim niŋgi merŋgoqnqas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti
ijo siŋgila koba ti boleq atqas.
15 Ijo Abu aqa iŋgi iŋgi kalil di ijo iŋgi iŋgi dego. Deqa e niŋgi merŋgonum,
Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim niŋgi merŋgoqnqas.”

Yesus aqa aŋgro naŋgi are gulbeinjrimqa olo bunuqna naŋgi areboleboleinjrqas

16 Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala niŋgi e nubqasai. Olo sokiñala niŋgi e
nubqab.”
17 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo,
‘Sokiñala niŋgi e nubqasai. Olo sokiñala niŋgi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E
ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaqa degsi marqo?”
18 Naŋgi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaqa marqo,
‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”
19 Naŋgi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnab di qalieosiqa endegsi
minjrej, “E niŋgi merŋgonum, ‘Sokiñala niŋgi e nubqasai. Olo sokiñala niŋgi e
nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru niŋgi poiŋgosai deqa niŋgi segi segi qaireqnub.
20 O ijo aŋgro, e bole merŋgwai. Niŋgi akam ti sosib are tulaŋ gulbeiŋgwas.
Amqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi areboleboleinjrqas. Ariya nuŋgo
are gulbe di olo koboamqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwas.
21 Uŋa a aŋgro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulaŋ jaqatiŋyeqnaqa a are
gulbekobaiyeqnu. Ariya a aŋgro osim aqa jaqatiŋ koboamqa a aqa jaqatiŋ
deqa olo are qalqasai. A aŋgro osim deqa tulaŋ areboleboleiyqas.
22 Dego kere bini niŋgi are gulbeiŋgwo. Ariya bunuqna e niŋgi olo niŋgitqa
niŋgi are gulbe di uratosib tulaŋ areboleboleiŋgwas. Nuŋgo arebolebole di
tamo bei na olo yaiŋgwa keresai.
23 Bati deqa niŋgi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merŋgwai. Niŋgi ijo
ñam na iŋgi bei qa Abu pailyqab di a na iŋgi di eŋgwas.

24 Niŋgi nami ijo ñam na Qotei pailyosaioqneb. Ariya bini niŋgi iŋgi bei
oqajqa are soqnimqa niŋgi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa niŋgi iŋgi
di osib tulaŋ areboleboleiŋgwas."

Yesus a mandam endeqa siŋgila kalil gotraŋyosiq tigelejunu

25 Osiqa Yesus a olo marej, "E niŋgi yawo anjam merŋgoqnam. Bunuqna e
olo yawo anjam bei niŋgi merŋgwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy
ijo Abu qa merŋgoqnqai.
26 Bati deqa e segi niŋgi qa Abu pailyqasai. Niŋgi ijo ñam na Abu pailyoqn-
qab.
27 Ijo Abu a segi na niŋgi qalaqalaiŋgeqnu. Di kiyaqa? Niŋgi e qalaqalaibo-
qnsib e Qotei aqaq na bem degsi poiŋgeqnu deqa.
28 Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam
uratosiy aqaq olo oqwai."
29 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusib minjeb, "Od, endego ni
boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.
30 Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam
bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa
gago areqalo siŋgilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem."
31 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatonub
e? Di keretonub.
32 Niŋgi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo naŋgi na niŋgi
teteiŋgibqa niŋgi kalil segisegiosib nuŋgo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi
sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.
33 E anjam endi niŋgi merŋgeqnum. Di kiyaqa? Niŋgi na e beterbosib are
lawo sqajqa deqa. Bole, niŋgi mandamq endi gulbe koba oqnqab. Di uŋgum.
E segi na mandam endeqa siŋgila kalil gotraŋyosim tigelejunum. Deqa niŋgi
are siŋgilatosib soqniy."

17

Yesus a aqa aŋgro naŋgi qa pailyej

1 Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa laŋ goge tarosiqa Qotei endegsi
pailyej, "O Abu, bati brantqo. E ino segi Aŋgro qujai unum deqa ni ijo ñam
kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.
2 Ni e siŋgila ebem. Siŋgila dena e na tamo uŋgasari kalil naŋgi taqatnjro-
qnqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji naŋgi ŋambile enjritqa naŋgi ŋambile
gaigai sqab.
3 Ŋambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ŋambile enjreqnum qaji
naŋgi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Naŋgi e Yesus Kristus
qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qariŋbonam mandamq aiyem. Ŋambile
gaigai sqajqa kumbra agide.
4-5 "O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino siŋgila koba ti babtoqnem.
Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaison-
aqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam
koba ti sqom.
6 "Tamo kalil ni na ebem qaji naŋgi di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa
naŋgi ino anjam dauryoqneb. Naŋgi ino segi tamo soqneb deqa ni na naŋgi
mandamq endena eleŋosim e ebem.
7 Bini naŋgi qalieonub, iŋgi iŋgi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb.

8 Naŋgi degsib qalieonub. Di kiyaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba naŋgi minjrnam naŋgi queb. Qusib ni na e qariŋbonam bem anjam di naŋgo areqaloq di siŋgilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

9 “E naŋgi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji naŋgi qa segi e ni pailmonum. Di kiyaqa? Naŋgi ino tamo unub deqa.

10 Ijo tamo kalil naŋgi di ino dego. Ino tamo kalil naŋgi di ijo dego. Naŋgoq dena e ñam kobaquja eqnum.

11 “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji naŋgi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulaŋ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo naŋgi taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere naŋgi kamba are qujaitosib sqab.

12 E naŋgi koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena naŋgi taqatnjroqnem. Deqa ijo aŋgro bei padalosai. Aŋgro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu brantqas.

13 E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulaŋ kobaosim tamo ni na ebem qaji naŋgoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

14 “E na naŋgi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi na naŋgi jeutnjreqnub. Naŋgi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

15 Ni na naŋgi joqsim naŋgi mandam uratosib laŋ qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Naŋgi mandamq endi soqnib ni na naŋgi taqatnjroqnim tamo uge Satan na naŋgi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum.

16 Naŋgi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

17 Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di naŋgi minjroqne. Yimqa anjam di naŋgo are miligiq di wauoqnimqa naŋgi ino segi tamo tiŋtiŋ sqab.

18 Nami ni na e qariŋbonam mandamq aisim tamo uŋgasari naŋgo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji naŋgi qariŋnjritqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgo ambleq di sqab.

19 E naŋgi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena naŋgi ino segi tamo tiŋtiŋ sosib ino anjam bole dauryoqnqab.

20 “E ijo aŋgro 11 naŋgi qa segi ni pailmosai. Bunuqna naŋgi ijo anjam mare mare laqnibqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi naŋgo anjam quoqnsib e qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnqab. E naŋgi qa dego ni pailmonum.

21 O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo uŋgasari kalil naŋgi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi qalieqab, ni na e qariŋbonam bem.

22 Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo uŋgasari naŋgi enjrem. Di kiyaqa? Naŋgi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa.

23 E ijo segi tamo uŋgasari naŋgoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena naŋgi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo uŋgasari naŋgi na naŋgi unjrsibqa qalieqab, ni na e qariŋbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo uŋgasari naŋgi qalaqalainjreqnum.

24 “O Abu, tamo uŋgasari ni na ebem qaji qure e sqai di naŋgi dego e ombla
qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Naŋgi e ombla sosibqa ñam koba
ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam
atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaqa? Ni na e qalaqalaiboqnem
deqa.
25 O Abu, ino kumbra kalil tulaŋ bole tiŋtiŋ. Mandam qaji tamo uŋgasari
naŋgi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo uŋgasari naŋgi
dego ni qa qalie bole. Deqa naŋgi qalieonub, ni na e qariŋbonam bem.
26 E ino ñam naŋgi osornjroqnem. Naŋgi olo osornjrqai. Yimqa ni na e
qalaqalaibeqnum dego kere naŋgi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa
e segi naŋgi koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

1 Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa
koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di
soqneb.
2 Bati gaigai Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa
Yesus aqa aŋgro Judas agi Yesus osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas qaji a nañu
agu di qaliesoqnej.
3 Deqa a na qaja tamo gargekoba naŋgi waŋal ti lam ti sebru ti eleŋonab
joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti naŋgi na naŋgi
qariŋnjrnab Yesus ojqa gileb. Rom naŋgo qaja tamo qudei dego naŋgi koba
na gileb.
4 Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja
tamo naŋgi aqaq bonabqa a naŋgo areq aisiqa nenemnjrej, “Niŋgi yai qa
bonub?”
5 Onaqa naŋgi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”
Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo naŋgo
baŋq di atej qaji a naŋgi koba na tigelesoqneb.
6 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoŋosib ŋereŋeb.
7 Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niŋgi yai qa bonub?” Onaqa naŋgi na
minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”
8 Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merŋgonum, e agiende. Niŋgi e qa bonub
di e segi ojiy. Ijo aŋgro naŋgi uratnjrib gileb.”
9 Yesus a naŋgi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa
damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo naŋgi ni na ebem
qaji bei e uratit padalqasai.”
10 Onaqa jeu tamo naŋgi Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra
tamo gate aqa kaŋgal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala
segi gentetej. Kaŋgal tamo di aqa ñam Malkus.
11 Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatiŋ koba oqai.
Jaqatiŋ di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatiŋ di oqam.’ ”

Qaja tamo naŋgi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

12 Onaqa qaja tamo naŋgi ti naŋgo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa
baŋ tonteteb.
13 Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa
Juda naŋgo atra tamo gate soqnej.

14 Agi a nami Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Tamo qujai a tamo uŋgasari
kalil naŋgi qa moiqas di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa aŋgro sai”

15 Qaja tamo naŋgi Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus
dauryosiq aiyej. Yesus aqa aŋgro bei dego a dauryosiq aiyej. Aŋgro di atra
tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeŋ miligiq gilsiq atra tamo
gate aqa talq di brantej.
16 Ariya Pita a siraŋme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa aŋgro
agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siraŋme taqato uŋa minjnaqa
odyonaqa Pita osiq ombla na jeŋ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb.
17 Onaqa siraŋme taqato uŋa a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa aŋgro kiyo?”
Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa aŋgro sai.”
18 Kaŋgal tamo naŋgi ti tal taqato tamo naŋgi ti yornjrnaqa ŋam tuŋguyosib
ŋamyuwo areq di tigelesosib ŋam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq naŋgi
koba na tigelesosib ŋam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

19 Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus
aqa aŋgro naŋgi qa ti aqa anjam a na tamo uŋgasari naŋgi minjroqnej qaji
deqa ti nenemyoqnej.
20 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo uŋgasari naŋgi anjam
minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda
naŋgo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam
minjrosaioqnem.
21 Deqa ni kiyaqa e nenemkobaibeqnum? Tamo uŋgasari ijo anjam quo-
qneb qaji naŋgi segi nenemnjrimqa naŋgi na mermqab. E anjam minjro-
qnem qaji di naŋgi qalie.”
22 Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di
tigelesoqnej qaji a baŋ lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqa minjej,
“Ni kiyaqa atra tamo gate aqa medabu ojonum?”
23 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisaŋamqa
ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaqa e lubonum?”
24 Onaqa Anas na aqa qaja tamo naŋgi minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate
Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa baŋ tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa aŋgro sai”

25 Saimon Pita a ŋamyuwo areq di tigelesosiq ŋam yoreqnaqa tamo qudei na
minjeb, “Ni dego Yesus aqa aŋgro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej,
“Eo. E aqa aŋgro sai.”
26 Onaqa atra tamo gate aqa kaŋgal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus
ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala
gentetej qaji aqa was.
27 Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisaŋoqalubtonaqa
tuwe anjamej.

Juda tamo kokba naŋgi na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

28 Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba naŋgi na Kaiafas aqa
talq dena Yesus osib Rom naŋgo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb.
Naŋgi tal miligiq gilosai. Naŋgi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A
sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam
degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati

koba brantimqa iga iŋgi uyqa keresaiigwas.” Naŋgi degsib are qalsib deqa naŋgi Pailat aqa tal miligiq gilosai.
29 Naŋgi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq naŋgoq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa niŋgi a osib ijoq bonub?”
30 Onaqa naŋgi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”
31 Onaqa Pailat na olo minjrej, “Niŋgi a olo osi aisib nuŋgo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa naŋgi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyotqa keresai.”
32 Naŋgi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqas di a segi nami ubtej.
33 Onaqa Pailat a olo puluosiqa aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo naŋgi minjrnaqa naŋgi na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda naŋgo Mandor Koba e?”
34 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.”
35 Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leŋ agi Juda naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”
36 Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda naŋgi na e ojeqnab ijo wau tamo naŋgi ŋiriŋosib qoto itnjreb qamu.”
37 Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim ŋambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji naŋgi ijo anjam queqnub.”
38 Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda naŋgi na Pailat minjeb, “Ni Yesus ŋamburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba naŋgoq gilsiqa minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.
39 Deqa e nuŋgo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nuŋgo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim eŋgeqnum. Deqa niŋgi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy eŋgwai? E Juda naŋgo mandor endi uratosiy eŋgwai e?”
40 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi olo tulaŋ saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Naŋgi Pailat degsib minjeb. Barabas a leŋ ojo tamo.

19

1 Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbaiŋyiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi na Yesus osib bu toqoŋ na kumbaiŋyeb.
2 Kumbaiŋyosib koboonaqa naŋgi na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba naŋgo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siŋgila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba naŋgi gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa naŋgi na kumbra degyeb.

3 Osib naŋgi Yesus aqa areq bosib a misiliŋyoqnsib gisaŋ na biŋiyoqnsib minjoqneb, “O Juda naŋgo Mandor Koba, kaiye.” Naŋgi degsib Yesus misiliŋyoqnsib baŋ lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

4 Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Niŋgi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Niŋgi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nuŋgoq osi bonum.”

5 Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi tamo endi uniy.”

6 Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti naŋgo qaja tamo naŋgi ti Yesus unsibqa naŋgi murqumyoqnsib Pailat waiŋyoqnsib minjoqneb, “Ni a ŋamburbasq di qame! Ni a ŋamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi segi na Yesus osib ŋamburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”

7 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Ŋiri.’ Aqa une deqa a moiyem. Gago dal anjam degsi unu.”

8 Onaqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa a tulaŋ ulaugetej.

9 Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiqa nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.

10 Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni ŋamburbasq di gaiŋosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

11 Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na ni siŋgila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino baŋq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

12 Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Uŋgum. E Yesus uratit gilqas.” A naŋgi degsi minjreqnaqa naŋgi na olo tulaŋ saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

13 Naŋgi na Pailat degsib minjeqnab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo naŋgo une qa peginjrqa oqnsiq dia awooqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniŋ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqnub.

14 Juda naŋgo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Seŋ bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Niŋgi nuŋgo mandor koba uniy.”

15 Onaqa naŋgi tulaŋ leleŋoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim ŋamburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nuŋgo mandor koba osiy ŋamburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba naŋgi na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”

16 Onaqa Pailat a naŋgo areqalo dauryosiqa Yesus osiq naŋgo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi na Yesus osib ŋamburbasq di qamiy.”

Yesus a ŋamburbasq di gaiŋej

17 Pailat a Juda tamo kokba naŋgi degsi minjrnaqa qaja tamo naŋgi Yesus osib aqa qawarq di aqa segi ŋamburbas atetosib a baŋ ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqnub.

18 Di brantosib Yesus osib ŋamburbasq di qameb. Tamo aiyel dego
ŋamburbasq di qameleŋeb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa baŋ
qonaŋq di tigelteb. Bei aqa baŋ woq di tigelteb.
19 Onaqa Pailat a anjam bei neŋgreŋyosiq ŋamburbas mutu gogeq di atej. A
endegsi neŋgreŋyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda naŋgo Mandor Koba.”
20 Sawa agu Yesus ŋamburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda
tamo uŋgasari gargekoba naŋgi gile beoqnsib anjam Pailat na neŋgreŋyej qaji
di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom naŋgo anjam na ti Grik naŋgo
anjam na ti turtosiq neŋgreŋyej.
21 Onaqa Juda naŋgo atra tamo kokba naŋgi na Pailat minjeb, “ ‘Yesus a
Juda naŋgo Mandor Koba’ anjam degsi neŋgreŋyaim. ‘A marej, “E Juda naŋgo
Mandor Koba,” ’ anjam degsi neŋgreŋye.”
22 Onaqa Pailat na minjrej, “Uŋgum. E anjam neŋgreŋyonum degesoqnem.”
23 Ariya qaja tamo naŋgi na Yesus ŋamburbasq di qamsibqa aqa gara eleŋqa
marsib gilteleŋeb. Gilteleŋosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di
gara baŋga qujai na gereiyeb. Gara baŋga bei na totoryosai. Gara di tulaŋ
boledamu.
24 Deqa qaja tamo naŋgi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bum-
braŋyqasai. Iga meniŋ silali alaŋonam tamo yai aqa meniŋ na buŋnjrqas a
na gara di oqas.” Degsib marsib meniŋ silali alaŋeb. Naŋgi kumbra di yeb
deqa Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam
agiende, “Naŋgi ijo gara eleŋqa marsib gilteleŋqab. Gilteleŋosib meniŋ silali
alaŋqab.”
25 Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo ŋamburbas utruq di tigelesoqneb. Maria
Makdala qure qaji wo Klopas aqa ŋauŋ Maria wo naŋgi aiyel dego bosib koba
na tigelesoqneb.
26 Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa aŋgro agi a tulaŋ qalaqalaiyoqnej
qaji de wo ŋamburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O
ai, di ino aŋgro.”
27 Osiqa aŋgro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa aŋgro dena Yesus
aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

28 Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E
ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyaqa? Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so
qaji di aqa damu brantqajqa deqa.
29 Onaqa qaja tamo naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñeŋgi bei osib
wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib ŋamtaŋ bei aqa dani osib mutuq di gara
ñeŋgi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain
di ya nobu bei ŋamburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus
anaiyeb.
30 Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqa marej, “Bini e ijo wau
kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulaiŋosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar baŋgaq di qamej

31 Juda naŋgo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi
kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda naŋgi mareb,
“Iga yori bati qa tamo naŋgi ŋamburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib naŋgi
Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo naŋgi minjrimqa gilsib tamo
ŋamburbasq di gaiŋejunub qaji naŋgo siŋga gentetnjribqa urur moreŋabqa osib
subq atqab.”

32 Onaqa Pailat a naŋgo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qariŋnjrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na ŋamburbasq di gaiŋesoqneb qaji naŋgo siŋga gentetnjreb.
33 Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa naŋgi aqa siŋga gentosai.
34 Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar baŋgaq di qamnaq leŋ ti ya ti aiyej.
35 Naŋgi kumbra di yonabqa e ijo segi ŋamdamu na unem. E kumbra deqa saoqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa niŋgi qusib nuŋgo areqaloq di siŋgilatiy.
36 Qaja tamo naŋgi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib neŋgreŋyeb, “Naŋgi aqa tanu bei gentqasai.”
37 Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Naŋgi qaja na aqa jar baŋgaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

38 Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba naŋgi ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaioqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.
39 Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa ŋam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Ŋam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram.
40 Onaqa naŋgi aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib ŋam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda naŋgi na tamo subq atqa oqnsib degyeqnub.
41 Sawa Yesus ŋamburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb.
42 Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda naŋgo yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyqa bati brantej deqa naŋgi aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

1 Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq ŋam atej meniŋ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej.
2 Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa aŋgro agi a tulaŋ qalaqalaiyoqnej qaji de wo naŋgi aiyel itnjrsiqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”
3 Degsi minjrnaqa Pita aŋgro de wo naŋgi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb.
4 Naŋgi aiyel gurgurosib giloqnsib aŋgro dena Pita buŋyosiqa namoosi gilsiq subq di brantej.

5 Osiq sub meq di tigelosiqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai.
6 Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej.
7 Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej.
8 Onaqa aŋgro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.”
9 Bati deqa naŋgi aiyel Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.”
10 Ariya naŋgi olo puluosib naŋgo qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

11 Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqa akamoqnej. Akamoqnsiqa sub miligi tirej.
12 Tirosiqa laŋ aŋgro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Naŋgi gara qat jigsib Yesus ŋeioteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei siŋgaqsi awesoqneb.
13 Awesosibqa Maria minjeb, “Uŋa, ni kiyaqa akameqnum?” Onaqa minjrej, “Naŋgi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.”
14 Maria a naŋgi degsi minjrsiq bulosiqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.
15 Onaqa Yesus na Maria minjej, “O uŋa, ni kiyaqa akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.”
16 Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyonaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.”
17 Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was naŋgoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, “E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nuŋgo Abu dego. Ijo Qotei agi nuŋgo Qotei dego.” ’ Ni gilsim naŋgi degsi minjre.”
18 Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa aŋgro naŋgi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo naŋgi sainjrej.

Yesus aqa aŋgro naŋgi na a uneb

19 Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi tal bei gogetosib siraŋme kalil qandimteleŋosib warum miligiq di soqneb. Naŋgi Juda tamo kokba naŋgi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa naŋgo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo aŋgro, niŋgi are lawo soqniy.”
20 Osiqa aqa baŋ ti jar baŋga ti naŋgi osornjrej. Onaqa naŋgi kalil Tamo Koba a unsibqa tulaŋ areboleboleinjrej.
21 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Niŋgi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qariŋbej dego kere e niŋgi qariŋgeqnum.”
22 Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Niŋgi Qotei aqa Mondor Bole oiy.

23 Niŋgi tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqab di Qotei a dego naŋgo une
kobotetnjrqas. Ariya niŋgi tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqasai di Qotei
a dego naŋgo une kobotetnjrqasai."

Tomas a Yesus unej

24 Yesus a naŋgoq di brantej di Tomas a naŋgi koba na sosai. Tomas a Yesus
aqa aŋgro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus.
25 Onaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi gilsib Tomas itosib minjeb, "Iga gago Tamo
Koba a unonum." Degsi minjnabqa a naŋgo anjam di qunaq ugeiyonaq
minjrej, "E ijo ŋamdamu na Yesus aqa baŋ bile tutu na qameb qaji pirigi di
unsiy ojqai di e marqai, 'Bole.' E aqa jar baŋga qaja na qameb qaji pirigi di
dego unsiy ojqai di e marqai, 'Bole.' E unqasai di e bole qa marqasai."
26 Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa aŋgro naŋgi olo tal miligiq di soqneb.
Tomas a dego naŋgi koba na soqneb. Siraŋme kalil qandimesonabqa Yesus a
tal miligiq di brantosiqa naŋgo ambleq di tigelosiq minjrej, "O ijo aŋgro, niŋgi
are lawo soqniy."
27 Osiqa Tomas minjej, "O Tomas, ni ino baŋ gei na ijo baŋ bile qameb qaji
pirigi ojsim unime. Ino baŋ waiyosim ijo jar baŋga qameb qaji pirigi dego
oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo siŋgilat."
28 Onaqa Tomas na Yesus minjej, "O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei
dego."
29 Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, "Ni ino ŋamdamu na e nubsim deqa
ino areqalo e qa siŋgilatonum e? Ariya tamo uŋgasari naŋgo ŋamdamu na
e nubosaieqnub qaji naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi tulaŋ
areboleboleinjrqas."

Jon a anjam endi neŋgreŋyej di aqa utru

30 Yesus a Qotei aqa maŋwa tulaŋ gargekoba aqa aŋgro naŋgo ŋamdamuq di
yoqnej. E aqa maŋwa quja quja segi buk miligiq endi neŋgreŋyonum.
31 E anjam endi neŋgreŋyonum. Di kiyaqa? Niŋgi sisiyosib Yesus qa nuŋgo
areqalo siŋgilatosib a bole Kristus Qotei aqa Ŋiri degsi poiŋgwajqa deqa. Osib
niŋgi Yesus aqa ñam na ŋambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa aŋgro 7 naŋgi na Yesus uneb

1 Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa aŋgro naŋgoq
di olo brantej. E deqa kiñala saqai.
2 Ya agu qalaq di Yesus aqa aŋgro 7 naŋgi soqneb. Aŋgro bei Saimon Pita.
Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana.
Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa ŋiri aiyel naŋgi dego ya agu qalaq di
soqneb. Ariya Yesus aqa aŋgro aiyel dego naŋgi koba na soqneb.
3 Onaqa Saimon Pita na naŋgi minjrej, "E qe oqajqa deqa kakaŋ waiyqa
aiyeqnum." Onaqa naŋgi na minjeb, "Iga kalil koba na aiqom." Degsi minjsib
naŋgi koba na aisib qobuŋ gogetosib ya robuq oqsib kakaŋ waiyoqneb. Di
qolo. Waiyeqnab nebeej. Naŋgi qe bei osai bole sai.
4 Nobqolo ambru naŋgi qobuŋ miligiq di sosib ŋam ateb Yesus a alile di
tigelesonaq uneb. Naŋgi qaliesai, di Yesus.
5 Deqa a na nenemnjrej, "O ijo aŋgro, niŋgi qe onub e?" Onaqa naŋgi na
minjeb, "Eo. Iga qe osai."

6 Onaqa minjrej, “Niŋgi qobuŋ aqa qala bei baŋ woq di kakaŋ waiyiy. Waiyosib niŋgi qe oqab.” Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di dauryosib baŋ woq di kakaŋ waiyeb qe tulaŋ ani eb. Qe di tulaŋ gargekoba deqa naŋgi na soqtosib qobuŋ goge di atqa keresaiinjrej.
7 Onaqa Yesus aqa aŋgro agi a tulaŋ qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsiqa qobuŋ dena prugosiq yaq aisiq qawaiŋosiq Yesus aqa areq gilej.
8 Yesus aqa aŋgro qobuŋ miligiq di soqneb qaji naŋgi alile jojom 100 mita. Deqa kakaŋ qe na maqesonaq naŋgi qobuŋ na titosib aisib alile di tiryeb.
9 Alile di tiryosib ŋam ateb di Yesus a nami ŋam tuŋguyosiq qe koitonaq ŋamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb.
10 Deqa Yesus na minjrej, “Niŋgi qe onub di qudei osi boiy.”
11 Onaqa Pita a olo qobuŋ gogetosiqa kakaŋ qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakaŋ yala braŋosai.
12 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi bosib iŋgi uyiy.” Aŋgro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Naŋgi qalie, di naŋgo Tamo Koba.
13 Onaqa Yesus a ŋamyuwo jojomyosiqa bem ti qe ti di osiq naŋgi anainjronaq uyeb.
14 Yesus a subq na tigelosiqa aqa aŋgro naŋgoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du naŋgi gereinjrime”

15 Naŋgi iŋgi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ŋiri, ni ijo aŋgro kalil naŋgi buŋnjrsimqa ni segi e tulaŋ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du naŋgi gereinjrime.”
16 Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ŋiri, ni e tulaŋ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja naŋgi taqatnjrime.”
17 Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ŋiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeiyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja naŋgi gereinjrime.
18 “O Pita, e bole mermqai. Ni aŋgro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino baŋ aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”
19 Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiqa degsi minjej. Pita a gam dena moiyim Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

20 Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiqa aŋgro Yesus na tulaŋ qalaqalaiyoqnej qaji a naŋgi aiyel daurnjreqnaq unej. Aŋgro di agi nami Yesus aqa aŋgro naŋgi koba na iŋgi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, aŋgro yai na ni osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas?”

21 Deqa Pita a aŋgro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna
ino aŋgro di a kumbra kiye turqas?”
22 Onaqa Yesus na Pita minjej, “Aŋgro di a moiyosaisoqnimqa e olo bqai
degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e
daurbe.”
23 Yesus na Pita degsi minjej. Deqa aŋgro di a moiqasai anjam di sawa
sawaq gileqnaqa Kristen was kalil naŋgi quoqneb. Aŋgro di a moiqasai Yesus
na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Aŋgro di a moiyosaisoqnimqa e olo bqai
degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”
24 Yesus aqa aŋgro di agi e segi. E na anjam endi neŋgreŋyonum. E ijo segi
ŋamdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa neŋgreŋyonum. Iga
qalieonum, ijo anjam endi bole.
25 Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulaŋ gargekoba yoqnej. Deqa e
are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa neŋgreŋyqom di buk tulaŋ tumbol
kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NAŊGI

Yesus na aqa Mondor qariŋyim aqa aŋgro naŋgoq aiqas

1 O Tiofilus, e nami anjam bei neŋgreŋyosim inoq qariŋyem. Kumbra kalil
Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo uŋgasari naŋgi minjroqnej
qaji deqa ti utruq na neŋgreŋyem.
2 Neŋgreŋyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq laŋ qureq oqej di patem. Yesus
a laŋ qureq oqosaisosiqa aqa segi aŋgro giltnjrej qaji naŋgi koroinjrnaqa
Mondor Bole na aqa medabu siŋgilatetonaqa minjrej, “Niŋgi ijo wau ojoqnsib
ijo anjam mare mare laqniy.”
3 Yesus a jaqatiŋ osiq moisiq olo ŋambile sosiqa aqa aŋgro naŋgoq di bran-
toqnsiqa maŋwa gargekoba yeqnaqa naŋgi unoqneb. Unoqnsib maroqneb,
“Bole.” Bati 40 qa a naŋgoq di brantoqnej. Brantoqnsiqa Qotei a tamo
uŋgasari naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqas anjam di minjroqnej.
4 Onaqa bati bei Yesus na aqa aŋgro naŋgi di olo koroinjrsiqa minjrej,
“Niŋgi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor niŋgi nami eŋgwa marej qaji
deqa tariŋoqnsib soqniy. E nami niŋgi deqa merŋgoqnem.
5 Jon a ya na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa
e Mondor Bole aqa siŋgila na niŋgi yansŋgwai.”
6 Onaqa bati bei Yesus a olo aqa aŋgro naŋgi koroinjrnaqa naŋgi na
endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom naŋgo
siŋgila kobotosim iga Israel tamo uŋgasari siŋgila egimqa iga kamba mandam
endi taqatqom?”
7 Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi bati di qalieqa maraib. Di nuŋgo wau sai.
Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu.
8 Ariya Mondor Bole a nuŋgoq bamqa niŋgi siŋgila osib e qa anjam mare
mare laqniy. Niŋgi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa
sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a laŋ qureq oqej

9 Yesus na aqa aŋgro naŋgi anjam degsi minjrsiqa a mandam uratosiq laŋ
goge oqeqnaqa naŋgi a koqyesoqneb. Onaqa laŋbi na a kabutonaqa naŋgi a
olo unosai.
10-11 Naŋgi laŋ goge tarosib ŋam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji
naŋgi bosib naŋgo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, niŋgi kiyaqa laŋ
goge tarosib ŋam ateqnub? Yesus a niŋgi uratŋgsiqa laŋ goge oqeqnaq niŋgi
unonub mondoŋ a degsim olo bqas.”

Yesus aqa aŋgro naŋgi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

12-13 Mana naŋgi soqneb qaji aqa ñam Oliv mana. Mana di Jerusalem
jojomq di unu. Naŋgi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib naŋgo
warum bei gogeqsi naŋgi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa aŋgro
warum deq gileb qaji naŋgo ñam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip,
Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa ŋiri Jems, Jems bei aqa ŋiri Judas,
Saimon agi nami Rom naŋgi winjrqajqa maroqnej qaji. Yesus aqa aŋgro 11
naŋgi di warum deq gileb.
14 Naŋgi ti uŋgasari qudei ti Yesus aqa was naŋgi ti aqa ai Maria dego naŋgi
koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

15 Bati bei tamo uŋgasari 120 Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi koroosib sonabqa Pita a naŋgo ambleq di tigelosiqa minjrej,
16-17 “O ijo was niŋgi quiy. Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa neŋgreŋyonaq soqnej. A Judas qa neŋgreŋyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Niŋgi qalie, bunuqna a na jeu tamo naŋgi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a naŋgi anjam degsi minjrej.
18 Judas aqa kumbra tulaŋ uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba naŋgi na a silali yonabqa Yesus osiqa naŋgo baŋq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia uloŋosiqa aqa mene paraonaqa bi bileŋej.
19 Bunuqna tamo uŋgasari kalil Jerusalem di soqneb qaji naŋgi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di naŋgo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leŋ Aiqajqa Mandam.”
20 Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi neŋgreŋyej, ‘Aqa tal laŋa sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi neŋgreŋyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqas.’
21 “Deqa ijo was niŋgi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojqom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo naŋgi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom.
22 Jon yansnjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosi bosiq Qotei a Yesus yaigosiqa laŋ qureq oqej. Bati deqa tamo naŋgi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojqom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnqom.”
23 Pita a naŋgi anjam degsi minjrnaqa naŋgi na tamo aiyel giltnjreb. Josep Matias wo giltnjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas.
24 Naŋgi aiyel giltnjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil naŋgo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqas.
25 Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.”
26 Naŋgi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqas deqa marsibqa meniŋ silali alaŋeb. Alaŋonabqa Matias aqa meniŋ na buŋyej. Deqa naŋgi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 naŋgi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

1-2 Onaqa Juda naŋgo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda naŋgo moma naŋgi nami iŋgi meli bunuj otoreleŋeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa laŋ goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal naŋgi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej.
3 Onaqa iŋgi bei a ŋam puloŋ bulosiqa aisiq segi segiosiqa naŋgo gateq di awoeleŋonaq uneb.
4 Bati deqa Mondor Bole a naŋgo segi segi are miligiq aisiq meŋ bulyetnjrnaqa naŋgi kalil qure utru segi segi naŋgo anjam mareleŋoqneb.

5 Bati deqa Juda tulaŋ gargekoba sawa sawa kalilq di ŋambabeb qaji naŋgi
Jerusalem di soqneb. Naŋgi kalil Qotei qa louoqneb qaji.
6-7 Jagwa koba di anjam ato bulonaqa naŋgi kalil queb. Qusibqa maŋwa di
unqajqa bosib koroeb. Koroosib naŋgo segi segi qure utru anjam Yesus aqa
tamo uŋgasari naŋgi na mareqnab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb,
“Tamo uŋgasari kalil endi Galili qaji.
8 Naŋgi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnab iga queqnum?
9 Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus,
Esia qaji.
10 Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa
jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji.
11 Iga qudei Juda tamo tiŋtiŋ. Iga qudei Juda naŋgo lou dauryqa marsim
naŋgo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Naŋgi kiyersib
gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa maŋwa kalil qa saeqnab iga
queqnum?”
12 Juda kalil naŋgi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maro-
qneb, “Endi kumbra kiyero?”
13 Onaqa naŋgi qudei yomuoqnsib maroqneb, “Naŋgi wain bunuj uysib
deqa nanariosib anjam laŋa laŋa mareqnub.”

Pita a anjam palontej

14 Onaqa Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa
medabu waqtosiqa endegsi marej, “Niŋgi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi
unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi qusib poiŋgem.
15 Niŋgi maronub, ‘Tamo uŋgasari naŋgi di wain uysib nanarionub.’ Di sai.
Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.
16 Maŋwa niŋgi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a
nami marej. Agi a endegsi marej,
17 ‘Qotei a marqo, “Diŋo bati jojomoqnimqa e na ijo Mondor qariŋyitqa
tamo uŋgasari kalil naŋgoq aiqas. Aisim nuŋgo aŋgro mel ti nuŋgo aŋgro sebiŋ
ti naŋgi siŋgila enjrimqa naŋgi ijo medabu osib anjam maroqnqab. Nuŋgo
aŋgro wala naŋgi ti nuŋgo tamo bole bole naŋgi ti areqalo waqtetnjroqnimqa
ŋeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnqab.
18 Bati deqa e na ijo Mondor qariŋyitqa ijo wau tamo ti ijo wau uŋa ti naŋgoq
aisim siŋgila enjroqnimqa naŋgi ijo medabu osib anjam maroqnqab.
19 Laŋ goge dia e maŋwa gargekoba yoqnqai. Mandamq di dego maŋwa
gargekoba yoqnqai. Leŋ ti ŋamyuwo ti qurem koba ti qariŋyit mandamq
aiqas.
20 Seŋ ambruqas. Bai lentosim leŋ bulqas. Amqa Tamo Koba a riaŋ koba ti
siŋgila koba ti bqas.
21 Bati deqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Tamo Koba aqa ñam metosib
pailyibqa a na naŋgo pailyo qusim naŋgi kalil eleŋamqa naŋgi so bole gaigai
sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.
22 “Deqa Israel tamo uŋgasari, niŋgi ijo anjam endi quiy. Niŋgi qalie, Qotei a
Yesus Nasaret qaji aqa siŋgila na maŋwa gargekoba nuŋgo ambleq di yoqnej.
A degyoqnej. Di kiyaqa? Niŋgi poiŋgwajqa, Qotei na a qariŋyonaq bej.
23 Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nuŋgo baŋq di atej. A nami kumbra
degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa niŋgi na Yesus
ojsib tamo uge naŋgo baŋq di atnabqa naŋgi a osib ŋamburbasq di qalnab
moiyej. Nuŋgo kumbra dena niŋgi segi na Yesus qalsib moiyoteb.

24 Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiqa moiyo aqa gulbe kobotej.
Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.
25 Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej,
‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.
A ijo baŋ woq di unu deqa e padalqasai.
26 Deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.
O Qotei, iŋgi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariŋoqnsim
unum.
27 Ni ijo qunuŋ uratim moiyo qureq aiqasai.
Ni ino segi aŋgro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim
qusaqasai.
28 Ŋambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.
Ni e ombla sqam deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu.’
Devit a nami anjam degsi marej.
29 “O ijo was, e bole merŋgwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa
sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.
30-31 Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondoŋ ino moma naŋgi paraosibqa
leŋ dena tamo bei a ŋambabqas. Amqa e na tamo di giltitqa ni mandor
koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a
nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di siŋgilatosiqa olo minjej, ‘E ijo
anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej
deqa kumbra Qotei na mondoŋ yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa
Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej,
‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim
qusaqasai.’
32 O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil ŋamdamu
na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.
33 A laŋ qureq oqsiq ñam kobaquja osiq Qotei aqa baŋ woq di awoej. Osiqa
Mondor Bole niŋgi nami eŋgwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yaiyosiqa
qariŋyqo aiqoqa niŋgi unsib nuŋgo dabkala na dego quonub.
34 Devit a subq na tigelosiq laŋ qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi
marej,
‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,
“Ni ijo baŋ woq endi awo.
35 Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil naŋgi eleŋosiy ino sorgomq di atitqa ni
na naŋgi taqatnjrqam.” ’
Devit a nami Kristus qa degsi marej.
36 “Deqa Israel tamo uŋgasari, niŋgi kalil endegsi poiŋgem. Yesus agi niŋgi
na ŋamburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo
Koba Kristus ñam waiyej.”

Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi are bulyosib yanso eb

37 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena
naŋgo are qametnjrej. Deqa naŋgi na Yesus aqa aŋgro naŋgi Pita ombla
minjreb, “O gago was niŋgi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga
eleŋamqa iga padalqasai?”
38 Onaqa Pita na kamba minjrej, “Niŋgi segi segi are bulyosib Qotei aqaq
boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na niŋgi yansŋgonam Qotei na nuŋgo
une kalil kobotetŋgwas. Osim aqa Mondor Bole niŋgi laŋa eŋgwas. Awai
saiqoji.
39 Qotei a nami marej, ‘E na niŋgi ti nuŋgo aŋgro ti tamo kalil isa isaq di
unub qaji naŋgi ti ijo Mondor eŋgwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa niŋgi

quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo uŋgasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji naŋgi aqa Mondor enjrqas."
40 Pita a anjam deqaji gargekoba siŋgila na naŋgi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, "Tamo uŋgasari bini bati endeqa unub qaji naŋgi kumbra uge uge yoqnsib laqnub. Niŋgi naŋgi ti Qotei na padaltŋgaim deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy."
41 Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo uŋgasari 3,000 naŋgi aqa anjam di qusib naŋgo are miligiq di ateb. Osib naŋgi yanso eb. Naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb deqa naŋgi tamo uŋgasari nami Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi are qujaitoqnsib soqneb

42 Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi bati gaigai aqa anjam maro tamo naŋgo anjam quoqnsib dauryoqneb. Naŋgi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb.
43 Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di siŋgila enjreqnaqa naŋgi maŋwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi maŋwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb.
44 Tamo uŋgasari kalil Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Naŋgo iŋgi iŋgi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb.
45 Naŋgo mandam ti iŋgi iŋgi ti qariŋyeleŋeqnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnab oqnsib Yesus aqa tamo uŋgasari iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisib enjroqneb.
46-47 Naŋgi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Naŋgo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Naŋgi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na iŋgi uyoqneb. Degyeqnabqa tamo uŋgasari kalil naŋgi naŋgo kumbra di unoqnsib naŋgi qa tulaŋ areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo uŋgasari qudei naŋgi are bulyeqnab Tamo Koba a na naŋgi eleŋeqnaqa naŋgi boqnsib tamo uŋgasari nami Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgo miligiq aiyoqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo naŋgi na tamo siŋga qandamo boleteb

1-2 Bati gaigai bilaq seŋ keliŋteqnaqa Juda tamo uŋgasari naŋgi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo naŋgi aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnabqa tamo bei ai miligiq na siŋga qandamo ŋambabej qaji a atra tal siraŋme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was naŋgi a qoboiyoqnsib boqnsib siraŋme jojomq di ateqnabqa awooqnsiqa tamo uŋgasari atra tal miligiq gileqnabqa silali qa ŋilnjroqnej. Siraŋme di aqa ñam Siraŋme Boledamu.
3 Bati deqa Pita Jon wo naŋgi atra tal miligiq gilqa laqnabqa unjrsiqa silali qa ŋilnjrej.
4 Onaqa naŋgi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, "Ni aqo nige."
5 Degsi minjnaqa a are qalej, "Naŋgi aiyel silali bei ebqab." Degsi are qalsiqa naŋgi aiyel koqnjresoqnej.
6 Onaqa Pita na minjej, "E silali saiqoji. Ijo iŋgi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, 'Ni tigelosim walwel.' "

7-8 Degsi minjsiqa aqa baŋ woq di ojsiq tigeltonaqa aqa siŋga tombol siŋgilaonab tigeloqujatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo naŋgi aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulaŋ areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej.
9-10 A degyeqnaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo siŋga qandamo bati gaigai atra tal siraŋme jojomq di awooqnsiqa silali qa ŋileqnu qaji agi a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

11 Tamo di a Pita Jon wo naŋgi aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa naŋgi gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.
12 Tamo uŋgasari naŋgi bosib koroeqnab Pita a naŋgi unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo uŋgasari, niŋgi kiyaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnub? Niŋgi kiyaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqnub, ‘Naŋgo segi siŋgila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo’? Niŋgi degsib maraib.
13 Qotei aqa wau tamo Yesus aqa siŋgila na tamo di boleosiq walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil naŋgi ti naŋgo Qotei. A na Yesus laŋ qureq osi oqsiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di niŋgi na osib jeu tamo naŋgo baŋq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa niŋgi na saideb.
14 Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya niŋgi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Niŋgi na Pailat degsib minjnabqa a nuŋgo anjam di dauryosiqa leŋ ojo tamo osiqa oqeq atsiq eŋgej.
15 Ariya Yesus a segi ŋambile qa utru. Di niŋgi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ŋamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.
16 Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo siŋga qandamo di boletonum a siŋgilaqo. Tamo siŋga qandamo di niŋgi qalie. Niŋgi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel siŋgila egwoqa a qa gago areqalo siŋgilatosim tamo di boletonumqa nuŋgo ŋamdamuq di walwelqo.
17 “O gago was, e qalieonum, niŋgi ti nuŋgo gate naŋgi ti une kobaquja ateb di niŋgi poiŋgosai.
18 Niŋgi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil naŋgo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na naŋgo medabu siŋgilatetŋjreqnaqa naŋgi endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatiŋ koba osim moiqas.’
19-20 “Deqa ijo was kalil, niŋgi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nuŋgo une kobotetŋgsim niŋgi siŋgila bunuj eŋgwas. Osim mondoŋ a na Yesus olo qariŋyim nuŋgoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami niŋgi qa osiq giltej qaji.
21 A laŋ qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti laŋ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi minjreqnaqa naŋgi na neŋgreŋyoqneb.

22 “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondoŋ Tamo Koba Qotei na
aqa medabu o qaji tamo bei e bul nuŋgo ambleq dena tigeltimqa a anjam
merŋgoqnqas. Anjam merŋgoqnimqa niŋgi aqa anjam kalil qusib dauryoqniy.
23 Tamo uŋgasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji naŋgi Qotei na ñumim
moreŋqab. Deqa naŋgi olo Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq di sqasai.’
Moses a nami Yesus qa degsi marej.
24 Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi dego nami Yesus qa anjam
degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq
deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o
tamo kalil bunuqna branteleŋeb qaji naŋgi dego Yesus bqajqa bati qalieosib
deqa anjam maroqneb.
25 “Qotei a niŋgi eleŋqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo naŋgi
qariŋnjreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nuŋgo moma utru
naŋgi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minjej, ‘Mondoŋ ino
moma naŋgi paraosibqa leŋ dena tamo bei ŋambabqas. Ŋambabosim tamo
uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi boletnjrqas.’ Qotei a niŋgi eleŋqa
osiq deqa anjam di Abraham minjej.
26 Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qariŋyonaq nuŋgoq aiyej. Qotei a
are qalej, a Yesus qariŋyim a niŋgi kalil boletŋgimqa niŋgi nuŋgo kumbra uge
uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qariŋyonaq nuŋgoq aiyej.”

4

Naŋgi na Pita Jon wo ojeleŋosib tonto talq di breinjreb

1-3 Pita Jon wo naŋgi na tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam minjreqnabqa
atra tamo naŋgi ti Sadyusi naŋgi ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na
tulaŋ minjiŋ oqetnjrnaqa bosib naŋgi aiyel ojeleŋosib tonto talq di breinjreb.
Di kiyaqa? Naŋgi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa
tamo kalil naŋgi dego moisib olo subq na tigelqab.” Deqa naŋgi aiyel tonto
talq di breinjreb. Bilaqtej deqa naŋgi aiyel tonto talq di uratnjrnab sonab
nebeej.
4 Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quoqnsib
Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Naŋgi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo naŋgi Juda gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeleb

5 Nebeonaqa Juda naŋgo tamo kokba ti gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo
naŋgi ti Jerusalem di koroeb.
6 Atra tamo gate Anas aqa leŋ kalil naŋgi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei
Jon. Bei Aleksanda.
7 Koroosib Pita Jon wo naŋgi metnjrnab bonab naŋgo ambleq di tigeltnjreb.
Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita
Jon wo nenemnjreb, “Niŋgi siŋgila qabe na osib tamo endi boleteb? Niŋgi yai
aqa ñam na boleteb?”
8-9 Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu siŋgilatetonaqa a
na naŋgi endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate niŋgi ti ijo anjam
endi quiy. Aqo aiyel na tamo siŋga qandamo endi boletem deqa niŋgi iga
osib nuŋgo ŋamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niŋgi
qalieqa osib nenemgonub.
10 Deqa niŋgi ti Israel tamo uŋgasari kalil ti ijo anjam endi qusib poiŋgem.
Nasaret tamo Yesus Kristus agi niŋgi na ŋamburbasq di qalnab Qotei a olo subq

na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nuŋgo ulatamuq endi tigelesonaq niŋgi unonub.
11 Yesus a tal ai bul. Niŋgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu.
12 Niŋgi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga eleŋqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga eleŋqas. Amqa iga padalqasai. Iga eleŋqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai."
13 Pita Jon wo naŋgi siŋgila na anjam di maroqneb naŋgi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba naŋgi tulaŋ prugeb. Di kiyaqa? Naŋgi qalieeb, naŋgi aiyel nami skul beiq gilosai. Naŋgi tamo laŋaj. Degsib qalieosib poinjrej, naŋgi aiyel nami Yesus ombla laqneb.
14 Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo naŋgo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba naŋgi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.
15 Deqa naŋgi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa naŋgi segi qairosib mareb,
16 "Iga naŋgi aiyel kiyernjrqom? Naŋgi aiyel maŋwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo uŋgasari kalil naŋgi quekritonub. Deqa iga gisaŋ qa marqa keresai.
17 Uŋgum, iga na naŋgi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa naŋgo anjam kobaqasai."
18 Juda tamo kokba naŋgi degsib qairosib naŋgi aiyel olo metnjrnab bonabqa siŋgila na saidnjrsib minjreb, "Niŋgi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy."
19 Onaqa Pita Jon wo naŋgi na kamba minjreb, "Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nuŋgo anjam dauryqom di Qotei aqa ŋamgalaq di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy.
20 Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa maŋwa kalil gago ŋamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai."
21 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi na olo naŋgi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa siŋgila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Naŋgi aiyel na tamo siŋga qandamo boletonabqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba naŋgi tamo uŋgasari naŋgi ulainjreb. Naŋgi naŋgo aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa naŋgi ñumqa keresai. Utru deqa naŋgi tamo uŋgasari naŋgi ulainjrsib naŋgi aiyel uratnjrnab gileb.
22 Tamo siŋga qandamo naŋgi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo naŋgi Qotei pailyeb

23 Juda tamo kokba naŋgi na naŋgi aiyel uratnjrnab gilsib tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti naŋgi na minjreb qaji deqa sainjreb.
24 Sainjrnab qusibqa tulaŋ areboleboleinjrej. Deqa naŋgi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, "O Tamo Koba, ni na laŋ ti mandam ti yuwal ti iŋgi iŋgi kalil ti atem unub.
25 Nami ni na Mondor Bole qariŋyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu siŋgilatetonaqa endegsi marej,
'Kiyaqa sawa bei bei qaji naŋgi minjiŋ oqetnjreqnu?

Kiyaqa naŋgo areqalo tulaŋ nanarieqnaq naŋgi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?
26 Sawa bei beiq di mandor kokba naŋgi tigeloqnsib Kristus qalib moiqajqa
deqa siŋgilaeqnub.
Gate kokba naŋgi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa
koroeqnub.'
27 "O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo
Pontius Pailat wo Israel naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti kalil qure endia
koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa
marsibqa anjam kereteb.
28 O Qotei, ni nami marem, 'Naŋgi Yesus qalib moiqas.' Ino anjam di agi
naŋgi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Yesus
qalosai. Ino siŋgila na ti ino areqalo na ti naŋgi Yesus qalnab moiyej.
29 O Tamo Koba, Juda tamo kokba naŋgi minjiŋ oqetnjrqoqa iga ula
egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni
iga siŋgila egoqnimqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai.
30 Ni iga siŋgila egoqnimqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo
uŋgasari naŋgi boletnjroqnqom. Osim ino maŋwa kokba babtoqnqom."
31 Naŋgi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal naŋgi koroesoqneb qaji di
reŋgiŋej. Onaqa Mondor Bole aisiqa naŋgi siŋgila enjrnaqa naŋgi Qotei aqa
anjam mare mare laqneb. Naŋgi ulaosai.

Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqneb

32 Bati deqa tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi kalil
are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa iŋgi iŋgi saiaosiq aqa segi qa
marosaioqnej. Naŋgo iŋgi iŋgi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi
qa jei jeiyoqneb.
33 Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil naŋgi aqa wau ojoqneb. A
subq na tigelej anjam di naŋgi mare mare laqneb. Naŋgo anjam di siŋgila ti.
Naŋgi mare mare laqnab Qotei a naŋgi qa are tulaŋ boleiyoqnej.
34-35 Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi kalil iŋgi
kere soqneb. Bei a iŋgi qa truquosaioqnej. Di kiyaqa? Naŋgi naŋgo segi
mandam ti tal ti qariŋyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb.
Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo baŋq di
ateqnab naŋgi na tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi jeisib enjroqneb.
36 Naŋgo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas.
Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu,
"Tamo are siŋgilatetnjro qaji." Barnabas a Livai aqa leŋ. A Saiprus nui qaji.
37 Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi
gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo baŋq di atej.

5

Ananaias aqa ŋauŋ Safaira wo naŋgi Qotei gisaŋyeb

1-2 Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ŋauŋ aqa ñam Safaira.
Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali
di osiqa aqa ŋauŋ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei
osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo baŋq di atej.
3 Onaqa Pita na minjej, "Ananaias, kiyaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni
Mondor Bole a gisaŋyonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaqa oto
bei ino segi qa marsim ulitonum?

4 Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya
bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali
di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaqa gisaŋosim maronum, ‘Silali
kalil agi osi bonum’? Ni kiyaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni
que. Ino gisaŋ anjam di ni na tamo naŋgi minjrosai. Ni Qotei gisaŋyqa osim
minjonum.”
5-6 Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq
mandamq di uloŋej. Onaqa aŋgro wala naŋgi bosib aqa jejamu gara na
dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo uŋgasari kumbra deqa queb
qaji naŋgi tulaŋ ulaugeteb.
7 Sokiñalayonaq Ananaias aqa ŋauŋ bej. Aqa gumbuluŋ moiyej di a qaliesai.
8 A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbuluŋ wo nuŋgo mandam
bei tamo qudei na awaiyosib silali eŋgonub qaji agi ino gumbuluŋ na osi
bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.”
9 Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaqa ni ino gumbuluŋ wo anjam
keretosib kumbra uge di yonub? Niŋgi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor
a nuŋgo kumbra di unqasai. Degosib niŋgi yonub. Ni que. Aŋgro wala ino
gumbuluŋ subq atonub qaji naŋgi bosib siraŋmeq di tigelonub. Naŋgi ni dego
qoboimosib gilsib subq atqab.”
10 Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa siŋgaq di uloŋej. Onaqa
aŋgro wala naŋgi bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbuluŋ
aqa areq di subq ateb.
11 Onaqa tamo uŋgasari kalil kumbra deqa queb qaji naŋgi tulaŋ ulaugeteb.
Kristen kalil naŋgi dego ulaugeteb.

Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi maŋwa gargekoba babtoqneb

12 Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi siŋgila enjreqnaqa
naŋgi maŋwa gargekoba yeqnabqa tamo uŋgasari naŋgi unoqneb. Tamo
uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi kalil are qujaitoqnsibqa
atra tal meq di korooqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon
aqa Tal Me.
13 Jerusalem dia tamo uŋgasari laŋa laŋaj kalil naŋgi na tamo uŋgasari Yesus
qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgo ñam soqtetnjroqnsibqa naŋgi ti koba
na koroqajqa ulaoqneb.
14 Tamo ti unа ti tulaŋ gargekoba naŋgi Tamo Koba Yesus qa naŋgo areqalo
siŋgilatoqnsib boqnsib tamo uŋgasari nami Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb
qaji naŋgo miligiq aiyeqnab naŋgi tulaŋ kobaoqneb.
15 Kobaoqnsib naŋgo ma tamo naŋgi saperaq di ŋeiotnjroqnsib qoboinjroqn-
sib gam qalaq di ateleŋoqneb. Di kiyaqa? Pita a gam na walwelosim giloqn-
imqa aqa seŋ qunuŋ na naŋgi waburtnjroqnimqa naŋgo ma kobooqnqajqa
deqa.
16 Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo
mainjro qaji naŋgi ti tamo mondor uge uge na ojeleŋo qaji naŋgi ti joqsib
boqneb. Joqsib beqnab naŋgi kalil boleoqneb.

Laŋ aŋgro na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena oqeq atej

17-18 Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi kumbra degyeqnabqa atra tamo
gate aqa wau qujai agi Sadyusi naŋgi ti koba na unsib minjiŋ oqetnjrnaqa
naŋgi ojeleŋosib tonto talq di breinjrnab soqneb.

19 Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei aisiqa tonto tal siraŋme waqtosiq naŋgi joqsiq oqedeb. Oqedonabqa laŋ aŋgro na minjrej,
20 “Niŋgi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo uŋgasari naŋgi ŋambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.”
21 Onaqa naŋgi laŋ aŋgro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameq-naqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.
Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti naŋgi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti naŋgi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib naŋgo qaja tamo naŋgi minjreb, “Niŋgi aisib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena joqsib boiy.”
22 Onaqa qaja tamo naŋgi aisib tonto talq di brantosib ŋam ateb Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di sosai. Naŋgi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba naŋgi minjreb,
23 “Iga aiyonum di tonto tal siraŋme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo naŋgi aŋ ti siraŋmeq di tigelenab. Ariya iga siraŋ waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”
24 Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo naŋgi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?”
25 Onaqa tamo bei bosiqa naŋgi minjrej, “Niŋgi quiy. Tamo niŋgi na tonto talq di breinjreb qaji naŋgi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqnab tamo uŋgasari naŋgi queqnub.”
26 Degsi minjrnaqa qaja tamo naŋgi ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di sonab unjrsib ojeleŋosib joqsib gileb. Siŋgila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋosib meniŋ osib naŋgi ñumaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi aqa anjam marqajqa ulaosai

27 Joqsib gilsib Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelon-abqa atra tamo gate na naŋgi ŋiriŋtnjrsiqa minjrej,
28 “Niŋgi Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga siŋgila na saidŋgem. Di niŋgi na olo mare mare laqnabqa tamo uŋgasari kalil Jerusalem endi unub qaji naŋgi quekriteqnub. Di segi sai. Niŋgi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqnub, iga na Yesus ŋamburbasq di qalnam moiyej.”
29 Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo naŋgo anjam dauryqasai.
30 Di bole, niŋgi na Yesus ŋamburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru naŋgo Qotei na olo subq na tigeltej.
31 Yesus qujai di Qotei na laŋ qureq osi oqsiqa aqa baŋ woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga eleŋamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo uŋgasari are bulyetgoqnsiqa gago une kobotetgeqnu.
32 Iga gago segi ŋamdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo uŋgasari aqa anjam dauryeqnub qaji naŋgi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba naŋgi dalnjrej

33 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo anjam
di qusibqa minjiŋ ani oqetnjrnaqa naŋgi ñumib moreŋqajqa maroqneb.
34 Onaqa naŋgo ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A
dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil naŋgi bati gaigai a qa maroqneb,
“A tamo bolequja.” A tigelosiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, “Niŋgi mati
tamo naŋgi endi minjrib taqal beiq gileb.”
35 Onaqa naŋgi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba naŋgi
minjrej, “O Israel tamo, niŋgi na tamo naŋgi endi gulbe enjrqa osibqa mati
geregere are qaliy.
36 Niŋgi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqa aqa segi
ñam soqtoqnsiqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400
a dauryoqneb. Onaqa Rom naŋgi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a
dauryoqneb qaji naŋgi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej.
37 Bunuqna tamo uŋgasari naŋgo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa
ñam Judas a dego tigelosiqa Rom naŋgi ti qotqajqa maroqnsiqa tamo naŋgo
are tigeltetnjreqnaqa naŋgi a dauryoqneb. Onaqa Rom naŋgi na a qalnab
moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji naŋgi segi segi jaraiyeb.
38 Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo naŋgi endi uratnjrib naŋgo wau yoqnebe.
Naŋgi naŋgo segi areqalo na wau endi tigeltqab di naŋgo wau koboqas.
39 Ariya naŋgi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di niŋgi na naŋgi
kobotnjrqa keresai. Niŋgi naŋgi ñumqab di niŋgi Qotei ti qotqab.”
Gamaliel na Juda tamo kokba naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi aqa anjam di
dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ñumqa urateb.
40 Osib naŋgi metnjrnabqa naŋgi olo bonabqa bu toqoŋ na naŋgi kum-
baiŋnjrsib naŋgi Yesus aqa ñam olo marqajqa siŋgila na saidnjrsib naŋgi
uratnjreb.
41 Onaqa naŋgi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, naŋgi Yesus
aqa ñam qa jaqatiŋ ti jemai ti oqa kere. Deqa naŋgi areboleboleinjrnaq gileb.
42 Naŋgi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaioqneb. Naŋgi bati
gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo
uŋgasari naŋgo segi segi talq di naŋgi anjam endegsib maroqneb, “Yesus a
bole Kristus.”

6

Tamo 7 naŋgi iŋgi jeiyo wau ojqajqa giltnjreb

1 Bati deqa Juda tulaŋ gargekoba naŋgi are bulyoqnsib Yesus qa naŋgo
areqalo siŋgilatoqneb. Juda qudei naŋgi Grik qaji. Deqa naŋgi Grik anjam
qalie. Juda qudei naŋgi Hibru qaji. Deqa naŋgi Hibru anjam qalie. Bati bei
Grik qaji Juda naŋgi tigelosib Hibru qaji Juda naŋgi qa ŋiriŋeb. Di kiyaqa? Iŋgi
jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda naŋgi na Grik qaji Juda naŋgo uŋa qobul
naŋgi uratnjroqnsib naŋgo segi uŋa qobul naŋgi iŋgi jeisib enjroqneb.
2 Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 naŋgi na tamo uŋgasari kalil Yesus
dauryoqneb qaji naŋgi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo
unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago
wau di uratosim iŋgi jei jeiyoqnqasai.
3 Deqa ijo was, niŋgi tamo 7 nuŋgo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji
giltnjriy. Naŋgo kumbra tulaŋ boledamu. Qotei aqa Mondor a naŋgoq di
sosiqa naŋgi siŋgilatnjreqnu. Naŋgi powo koba ti unub. Niŋgi tamo deqaji
giltnjrsib wau enjribqa naŋgi na iŋgi jeiyetŋgoqnqab.

4 Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Gago wau bole agide."
5 Onaqa Kristen naŋgi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 naŋgi giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa siŋgilatoqnej. A areqalo aiyeltosaioqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyoqnsiqa siŋgilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqa Juda naŋgo lou dauryqa marsiq naŋgo miligiq aiyej.
6 Kristen naŋgi na tamo 7 naŋgi di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo ulatamuq di tigeltnjrnab naŋgo gateq di baŋ atsib naŋgi qa Qotei pailyeb.
7 Bati deqa Qotei aqa anjam tulaŋ kobaoqnej. Jerusalem dia tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Atra tamo gargekoba naŋgi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigelej

8 Qotei a Stiven qa are tulaŋ boleiyoqnsiq a siŋgila yeqnaqa a na tamo uŋgasari kalil Jerusalem di soqneb qaji naŋgo ŋamdamuq di maŋwa gargekoba yoqnej.
9 Onaqa bati bei Juda tamo qudei naŋgi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo naŋgi di Juda naŋgo Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Naŋgi nami kaŋgal tamo sosibqa olo bunuqna naŋgo segi wau ojoqneb deqa naŋgi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, "Tamo Naŋgo Segi Wau Ojo Qaji Naŋgo Qotei Tal." Tamo naŋgi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Naŋgi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleŋeb.
10 Naŋgi Stiven ombla anjam na qoteqnab Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa naŋgi aqa anjam qalotqa keresai.
11 Deqa naŋgi lumu na tamo qudei naŋgi metnjrnab bonab minjreb, "Niŋgi Stiven aqa jejamu laŋa gisaŋyiy." Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab naŋgi gisaŋosib mareb, "Stiven a Moses Qotei wo qa misiliŋ anjam mareqnaq iga quoqnem."
12 Naŋgi anjam degsib marnabqa Juda tamo uŋgasari naŋgi ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti qusibqa Stiven qa minjiŋ oqetnjrnaqa a ojeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigelteb.
13 Tigeltosib tamo qudei naŋgi dego osi bonab naŋgi Stiven aqa jejamu laŋa gisaŋyosib mareb, "Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misiliŋ anjam mareqnu.
14 Bati bei a endegsi marnaq iga quem, 'Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.' "
15 Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji naŋgi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu laŋ aŋgro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

1 Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, "Naŋgo anjam maronub di bole e?"

2-3 Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti niŋgi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei laŋ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was naŋgi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’

4 Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiqa Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qariŋyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej.

5 Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A aŋgro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil ŋambabqab qaji naŋgi ti mandam mutu endi eŋgwai.’

6 Osiqa minjej, ‘Mati ino moma kalil naŋgi sawa beiq di yauŋ tamo soqnibqa sawa deqaji tamo naŋgi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnibqa wausau 400 gilqas.

7 Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo naŋgi peginjrsiy ñumitqa ino moma naŋgi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minjej.

8 Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, ‘Ni muluŋ unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa aŋgro Aisak a ŋambabonaqa bati 8 qa muluŋ waiyej. Bunuqna Aisak aqa aŋgro Jekop a ŋambabej. Olo bunuqna Jekop aqa aŋgro 12 naŋgi dego ŋambabeb. Di gago moma utru 12.

9-10 “Onaqa bati bei Jekop aqa aŋgro 11 naŋgi naŋgo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei naŋgo baŋq di atnabqa naŋgi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyoqnej. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip naŋgo mandor a di unoqnsiqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

11 “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti naŋgi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru naŋgi dego iŋgi saiinjrej.

12 Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di iŋgi unu.’ Qusiqa gago moma utru naŋgi qariŋnjrnaq iŋgi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib iŋgi awaiyosib olo puluosib beb.

13 Bunuqna Jekop na gago moma utru naŋgi olo iŋgi awaiyqa qariŋnjrnaq Isip sumeb. Sumsib naŋgo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq naŋgi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was naŋgi qa ti dego babtonaq Isip naŋgo mandor a naŋgi qa poinjrej.

14 Deqa Josep na aqa was naŋgi olo qariŋnjrnaq aisib Josep aqa leŋ kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti uŋa ti kalil turtonab 75.

15 Bati deqa Jekop a Isip sumsiqa dia sosiq moiyej. Gago moma utru naŋgi dego dia moreŋeb.

16 Onaqa naŋgo qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleŋeb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa aŋgro naŋgoq dena awaiyej.

17 “Ariya Israel naŋgi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel naŋgi tulaŋ gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma naŋgi ti mandam mutu endi eŋgwai.’

18 Bati deqa Isip naŋgo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyosai.

19 Deqa a na gago moma naŋgi gisa gisaŋnjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Naŋgo aŋgro ŋambabeqnab a na naŋgi minjreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnjreqnab moreŋoqneb.
20 Bati deqa Moses a ŋambabej. Qotei a Moses qa are tulaŋ boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu naŋgo talq di a ulitosib geregereiyoqneb.
21 Bunuqna naŋgi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip naŋgo mandor aqa aŋgro sebiŋ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej.
22 A Isip naŋgo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo siŋgila koba soqnej. A siŋgila na wauoqnsiqa anjam maroqnej.

23-24 "Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel naŋgi unjrqajqa marsiqa gilsiq naŋgoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej.
25 Osiqa are qalej, 'Ijo was Israel naŋgi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqas, "Bole, Qotei a Moses giltimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom." ' Naŋgi degsi poinjrosai.
26 Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqnab unjrsiqa naŋgi aiyel potnjrsiq minjrej, 'Niŋgi aiyel was wo. Kiyaqa niŋgi qoteqnub?'
27 Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqa Moses aqa baŋ gotraŋyetosiqa minjej, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?
28 Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyotbqam e?'
29 Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulaŋosiq gilsiq Midian sawaq di yauŋej. Di sosiqa uŋa osiqa aŋgro mel aiyel ŋambabtnjrej.

30 "A di sosiqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ŋam luwit yusiq puloŋeqnaqa Qotei aqa laŋ aŋgro bei ŋam puloŋq di sonaq unej.
31-32 Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa ŋam luwit utruq gilej. Gilnaqa ŋam puloŋ miligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, 'O Moses, e ino moma naŋgo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaugetosiq gindagindaŋej. Osiqa ŋam puloŋ di unqa uratosiqa turuej.
33 Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, 'Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino siŋga tatal piqt.
34 Ni que. Ijo segi tamo uŋgasari naŋgi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Naŋgi akamkobaeqnab e queqnum. Deqa e na naŋgi Isip naŋgo mandor aqa baŋq dena eleŋqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qariŋmitqa Isip aiqam.' Qotei na Moses degsi minjej.

35 "O ijo was, Moses qujai di nami Israel naŋgi na qoreiyosib minjeb, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qariŋyonaqa a Israel naŋgoq aisiqa aqaryainjrej. Laŋ aŋgro ŋam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses siŋgilatonaq a kumbra di yej.
36 Moses qujai dena Isip aisiq dia maŋwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel naŋgi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maŋwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.

37 Moses qujai dena Israel naŋgi minjrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu
o qaji tamo bei e bul nuŋgo ambleq dena tigeltimqa a na niŋgi anjam
merŋgoqnqas.’
38 Moses qujai dena Israel naŋgi joqsiq wadau sawaq di korooqneb. Di
gago moma naŋgi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia laŋ aŋgro bei na
anjam minjnaqa a ombla soqneb. Sosibqa Moses a anjam ŋambile unu qaji
di Qotei aqaq dena yaiyosiqa gago moma naŋgi enjrej.
39 “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma naŋgi na aqa
anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb.
40 Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyet-
gimqa naŋgi na iga joqsib puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena
joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.’ Naŋgi na Aron degsib minjeb.
41 Minjsib bati deqa naŋgi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisaŋ
qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej.
42 Naŋgi kumbra degyeb deqa Qotei na naŋgi qoreinjrnaqa naŋgi seŋ ti bai
ti bongar ti biŋinjroqneb. Naŋgo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo
naŋgi bunuqna endegsib neŋgreŋyeb, ‘O Israel tamo uŋgasari, niŋgi wausau
40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisaŋ qotei naŋgi
atrainjroqneb. Niŋgi e atraibosaioqneb.
43 Niŋgi gisaŋ qotei Molek aqa tal ti gisaŋ qotei Refan aqa bongar ti sigitosib
naŋgo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib naŋgi biŋinjroqneb.
Nuŋgo une deqa e niŋgi wiŋgitqa niŋgi sawa endi uratosib Babilon qure taqal
beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam degsib
neŋgreŋyeb.
44 “Gago moma naŋgi wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo
qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi
gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.
45 Bunuqna gago moma naŋgi tal di onabqa Josua na naŋgi joqsi bosiqa
mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa
bei bei qaji naŋgi winjrnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma naŋgi mandam
mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma naŋgi Qotei aqa tal di osi bosib
mandam mutu endia atnab soqnej gilsi gilsiq Devit aqa batiej.
46 Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, ‘O
Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’
47 Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa ŋiri Solomon a na tal di Qotei
gereiyetej.
48 “O was niŋgi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai.
Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej,
49 ‘Tamo Koba a marqo, “Laŋ qure a ijo awo jaram koba. Mandam a
ijo siŋga atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal niŋgi na gereiyetbqa keresai. E
aqaratqajqa sawa bei sosai.
50 E ijo segi baŋ na iŋgi iŋgi kalil di gereiyem unu.” ’ ”
51 Stiven a anjam kalil di marekritosiq olo Juda tamo kokba naŋgi siŋgila
na endegsi minjrej, “Niŋgi anjam gotraŋyo ani tamo. Nuŋgo are Qotei
aqaq di sosai. Niŋgi sawa bei bei qaji naŋgi bul. Niŋgi Qotei aqa anjam
quqwa urateqnub. Niŋgi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa
urateqnub. Nuŋgo moma naŋgi kumbra deqaji yoqneb agi niŋgi na olo
yeqnub.
52 Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi na nuŋgo moma naŋgi anjam
endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib

minjreqnab naŋgi quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi ugeugeinjroqnsib ñumoqneb. Bei uratosaioqneb. Ariya tamo di a bonaqa niŋgi na nuŋgo moma naŋgo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo naŋgo baŋq di ateb. Atnabqa naŋgi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus.

53 Moses a laŋ aŋgro naŋgo baŋq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di niŋgi na osib olo dauryqa urateqnub." Stiven a Juda tamo kokba naŋgi degsi minjrej.

Naŋgi Stiven meniŋ na qalsib moiyoteb

54 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjiŋ ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej.

55 Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven siŋgila yonaqa a laŋ goge tarosiqa Qotei aqa rianŋ koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa baŋ woq di tigelesonaq unej.

56 Osiqa Juda tamo kokba naŋgi minjrej, "Niŋgi quiy. Laŋ waqwoqa Tamo Aŋgro a Qotei aqa baŋ woq di tigelesonaq e unonum."

57 Stiven a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulaŋ murqumyosib naŋgo dabkala baŋ na getentosib gurgur ti gilsib siŋgila na Stiven ojeb.

58 Ojsib meniŋ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniŋ na qaloqneb. Tamo naŋgi nami Stiven aqa jejamu laŋa gisaŋyeb qaji naŋgi na naŋgo gara jugo piqteleŋosib aŋgro wala bei aqa ñam Sol aqa siŋgaq di koroiyeb.

59 Tamo kalil naŋgi meniŋ na Stiven qaleqnabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, "O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunuŋ ame."

60 Degsi pailyosiqa siŋga tombol na awoosiq tulaŋ maosiq marej, "O Tamo Koba, naŋgi e lubonub naŋgo une deqa ni na kambatnjraime." A degsi pailyosiqa moiyej.

8

1-2 Naŋgi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulaŋ areboleboleiyej. Osiqa marej, "Keretosib Stiven qalnub moiqo." Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji naŋgi Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen naŋgi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba naŋgi Kristen naŋgi qa minjiŋ oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen naŋgi segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi segi Jerusalem di soqneb. Naŋgi jaraiyosai.

3 Sol a dego Kristen naŋgi qa minjiŋ oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A naŋgo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti uŋa ti ojeleŋoqnsiqa naŋgi joqoqnsiq aiyoqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di naŋgi Qotei aqa anjam mare mare laqneb

4 Yesus aqa tamo uŋgasari jaraiyeb qaji naŋgi sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb.

5 Filip a Samaria naŋgo qure kobaqujaq gilsiq dia naŋgi Kristus aqa anjam minjroqnej.

6 Minjroqnsiqa maŋwa gargekoba yeqnaqa naŋgi unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb.
7 Tamo uŋgasari gargekoba naŋgi mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge naŋgi naŋgo jejamu uratoqnsib tulaŋ leleŋoqnsib jaraiyoqneb. Tamo uŋgasari jejamu lainjro qaji ti siŋga qandamnjro qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej.
8 Deqa qure dia tamo uŋgasari naŋgi tulaŋ areboleboleinjroqnej.
9 Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo uŋgasari qure dia soqneb qaji naŋgi a ulaiyoqnsibqa biŋiyoqneb.
10 Deqa tamo ñam ti tamo laŋaj ti kalil qure dia soqneb qaji naŋgi Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a siŋgila koba. A Qotei aqa siŋgila na waueqnu.”
11 Naŋgi degyoqneb. Di kiyaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq maŋwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq naŋgi a unoqnsib biŋiyoqneb.
12 Ariya Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Degyeqnabqa Filip na naŋgi yansnjroqnej.
13 Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa siŋgilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa baŋ na maŋwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulaŋ prugoqnej.
14-15 Bati deqa Samaria tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam osib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji naŋgi degsi qusibqa Pita Jon wo qariŋnjrnab Samaria naŋgoq gileb. Gilsib Samaria naŋgi qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria naŋgi ino Mondor Bole enjrime.” Degsib Qotei pailyeb.
16 Di kiyaqa? Bati di Qotei aqa Mondor naŋgoq aiyosaisoqnej deqa. Naŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb.
17 Ariya naŋgi aiyel Samaria naŋgi qa pailyoqnsibqa naŋgo gateq di baŋ ateqnab naŋgi Qotei aqa Mondor oqneb.
18 Pita Jon wo naŋgi degyeqnabqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqa naŋgi aiyel silali enjrqa osiqa minjrej,
19 “Niŋgi e dego siŋgila ebibqa e kamba tamo qudei naŋgo gateq di baŋ atoqnitqa naŋgi Mondor Bole oqnqab.”
20 Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa siŋgila endi a na iga laŋa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam.
21 Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai.
22-23 E ni numonum ino are miligi tulaŋ uge. Ino kumbra uge dena ni siŋgila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.”
24 Onaqa Saimon na minjrej, “Niŋgi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”
25 Ariya Pita Jon wo naŋgi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saoqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem

aiyoqnsib Samaria naŋgo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

26 Onaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiye.” Gam di wadau sawaq di unu.

27 Onaqa Filip a laŋ aŋgro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ŋam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia naŋgo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A uŋa. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

28 Aqa karis goge di awoosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoqnej.

29 Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.”

30 Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiqa tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

31 Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiqa ombla awoeb.

32 Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja naŋgi juŋgum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

33 Naŋgi a tulaŋ ugeugeiyosib gisaŋ anjam gargekoba aqa jejamuq di laŋa qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A aŋgro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa aŋgro bei qa marqa keresai.”

34 Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa neŋgreŋyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo neŋgreŋyej?”

35 Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej.

36 Onaqa naŋgi gam dauryosib aiyoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Iŋgi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

37 Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa siŋgilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa siŋgilatosim poibqo, a Qotei aqa Ŋiri.”

38 Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq naŋgi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.

39 Onaqa naŋgi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiqa sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulaŋ areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej.

40 Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo uŋgasari naŋgi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej

1 Bati deqa Sol na tamo uŋgasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji naŋgi
ugeugeinjrsim moiyotnjrqajqa siŋgila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate
aqaq gilsiqa minjej,
2 “Ni anjam bei neŋgreŋyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus
qureq di Juda tamo kokba naŋgi enjrqai. Enjritqa naŋgi na anjam di sisiyosib
e odbibqa tamo uŋgasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji
naŋgi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.”
3-4 Degsi minjnaqa anjam di neŋgreŋyosiq yonaqa walwelosi gilsiq
Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di puloŋ siŋgila koba minjal ti laŋ
goge na aqaq aisiq tulaŋ riaŋonaqa a uloŋosiq mandamq di ŋeiej. Ŋeiesosiqa
Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqnum?”
5 Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi
ni na ugeugeibeqnum.
6 Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na
ni wau kiye yqam di mermqas.”
7 Onaqa tamo naŋgi Sol ombla walweloqneb qaji naŋgi Yesus aqa kakro
qusib ŋam ateb naŋgi tamo bei unosai. Deqa naŋgi ulaosib mequmosib laŋa
tigelesoqneb.
8 Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqa ŋam plaltej a sawa unqa keresai.
Deqa naŋgi a babaŋyosib Damaskus qureq osi gileb.
9 Sol a bati qalub ŋam qandimyonaq soqnej. Deqa a iŋgi bei uyosai. A ya
uyosai dego.
10 Damaskus qureq di tamo bei aqa ñam Ananaias a soqnej. A Yesus
dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqa ŋeiobilqei na
minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.”
11 Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa ñam Tiŋtiŋ
di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa ñam
Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.
12 E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a ŋeiobilqei na kumbra endegsi
unqo. Tamo bei aqa ñam Ananaias a bosim Sol aqaq di baŋ atimqa ŋam
poiyim sawa unqas.”
13-14 Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia
ino tamo uŋgasari naŋgi tulaŋ ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba naŋgi na
a qariŋyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo uŋgasari ino ñam
metoqnsib pailmeqnub qaji naŋgi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa
bej. Tamo gargekoba naŋgi degsib mareqnab e queqnum.”
15 Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol
aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ñam osi walwelosim
sawa sawa kalilq di tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi ti mandor kokba
ti Israel naŋgi ti ijo ñam ubtosim minjroqnqas.
16 A ijo ñam qa gulbe gargekoba itoqnqas. Gulbe di e na osoryoqnit
itoqnqas.”
17 Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.”
Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqa Sol aqaq di baŋ atsiqa
minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni
unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ŋamdamu olo
poiyqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a siŋgilatqas.’ O Sol,
Yesus na e degsi merbosiqa qariŋbqoqa agi e inoq bonum.”
18 Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa iŋgi bei qe gajige bul
Sol aqa ŋamdamuq dena uloŋonaq ŋam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa
tigelonaq Ananaias na Yesus aqa ñam na yansej.

19-20 Yansonaqa a iŋgi uynaqa jejamu siŋgilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, "Yesus a Qotei aqa Ŋiri"

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo unŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgi koba na korooqneb. A Juda naŋgo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqa naŋgi endegsi minjroqnej, "Yesus a Qotei aqa Ŋiri."

21 Yeqnaqa tamo unŋgasari aqa anjam quoqneb qaji naŋgi tulaŋ prugoqnsib maroqneb, "Niŋgi uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo unŋgasari Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji naŋgi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego naŋgi tontnjrsim atra tamo kokba naŋgoq olo joqsim aiqajqa bej." Tamo unŋgasari naŋgi degsib maroqnsib tulaŋ prugoqneb.

22 Sol a siŋgila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa siŋgila ti powo ti tulaŋ kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqa endegsi maroqnej, "Yesus a bole Kristus Qotei na qariŋyej qaji." Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji naŋgi aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba naŋgi Sol qalsib moiyotqajqa maroqneb

23 Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba naŋgi koroosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyotqom."

24-25 Naŋgi degsib marsibqa Sol a ulaŋaim deqa naŋgi qolo ti qanam ti qure aqa siraŋme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo unŋgasari Sol dauryoqneb qaji naŋgi na qolo a osib gumbaq di jigsib qure aqa jeŋ gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jeŋ qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

26 Bunuqna Sol a walwelosiqa Jerusalem di brantosiq tamo unŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgoq gilsiqa minjrej, "E niŋgi koba na Qotei aqa wau ojqom." Degsi minjrnaqa naŋgi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaqa? A Yesus dauryoqnej di naŋgi poinjrosai deqa.

27 Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgoq gilsiqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa naŋgi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaioqnej deqa ti Barnabas na naŋgi sainjrej.

28 Deqa naŋgi Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaioqnej.

29 Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo naŋgi di Grik anjam maro qaji. Naŋgi Sol ombla anjam na qotsibqa naŋgi a qa ugeosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyotqom."

30 Onaqa Yesus aqa tamo unŋgasari naŋgi deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qariŋyonabqa Tarsus qureq gilej.

31 Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi geregere lawo na soqneb. Naŋgi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are siŋgilatetnjroqnej. Tamo unŋgasari gargekoba naŋgi are bulyoqnsib Kristen naŋgo miligiq aiyeqnab naŋgi tulaŋ kobaoqneb.

Pita na Ainias boletej

32 Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo unŋgasari qure dia soqneb qaji naŋgi itnjrej.

33-34 Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainias. A jejamu laiyonaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ŋeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, "Ainias, Yesus

Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjnaqa
aqa jejamu siŋgilaonaq a tigelej.
35 Onaqa tamo uŋgasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji
naŋgi tamo di boleonaq unsibqa naŋgi are bulyosib Tamo Koba qa naŋgo
areqalo siŋgilateb.

Pita na Tabita tigeltej

36 Jopa qureq di uŋa bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji.
Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uŋa bolequja. A gaigai kumbra tulaŋ
bolequja yoqnsiqa tamo uŋgasari iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi lueinjroqnsiq iŋgi
anainjroqnej.
37 Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uŋa qudei na aqa jejamu yansosib
warum bei goge di atnab soqnej.
38 Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo uŋgasari Yesus
dauryoqneb qaji naŋgi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel
qariŋnjrnab aisib Pita minjeb, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa
qureq gilqom."
39 Onaqa Pita a tigelosiqa naŋgi daurnjrsiqa koba na gilsib Jopa qureq di
branteb. Brantonabqa naŋgi Pita osib uŋa moiyej qaji aqa warum miligiq
gileb. Gilnabqa uŋa qobul kalil naŋgi Pita aqa areq di koroosib akamo-
qneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a naŋgi koba na sosibqa
gereiyeleŋej qaji di Pita osoryeb.
40 Onaqa Pita a naŋgi minjrej, "Niŋgi kalil oqediy." Degsi minjrnaqa naŋgi
oqedonab siŋga pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uŋa moiyej
qaji aqa areq gilsiqa minjej, "O Tabita, ni tigel." Degsi minjnaqa a ŋam
plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej.
41 Onaqa Pita na aqa baŋ ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo
uŋgasari naŋgi ti uŋa qobul naŋgi ti metnjrnaqa naŋgi warum miligiq bosib
Tabita uneb a ŋambile soqnej.
42 Onaqa Jopa qureq di tamo uŋgasari kalil naŋgi maŋwa deqa qusibqa
naŋgi gargekoba Tamo Koba qa naŋgo areqalo siŋgilateb.
43 Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme
aqa jegara na iŋgi iŋgi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla
soqneb.

10

Laŋ aŋgro bei na Kornilius anjam minjej

1 Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja
tamo naŋgo gate. A na qaja tamo 100 naŋgi taqatnjroqnej. Qaja tamo naŋgi
di Itali sawa qaji.
2 Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo uŋgasari kalil a
ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda
naŋgi iŋgi iŋgi saiinjreqnaqa a naŋgi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai
Qotei pailyoqnej.
3 Ariya bati bei seŋ keliŋtonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqteton-
aqa ŋeio bulosiqa Qotei aqa laŋ aŋgro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa laŋ aŋgro
dena minjej, "O Kornilius."
4 Onaqa Kornilius na laŋ aŋgro di koqyosiqa tulaŋ ulaugetosiq minjej, "O
Tamo Koba, ni kiyaqa ijoq bonum?"

Onaqa laŋ aŋgro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda naŋgi iŋgi iŋgi saiinjreqnaqa ni na naŋgi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulaŋ areboleboleiyeqnu.
5 Deqa ni que. Ni na tamo qudei naŋgi qariŋnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas.
6 A tamo bei wagme aqa jegara na iŋgi iŋgi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”
7 Laŋ aŋgro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulaŋonaqa Kornilius na aqa kaŋgal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqa wauetoqnej.
8 Onaqa Kornilius na anjam kalil laŋ aŋgro a marej qaji di naŋgi qalub minjrsiqa qariŋnjrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ŋeio bulej

9 Naŋgi walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa ŋereŋeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.
10-11 Oqsiq warum dia sonaqa a mamyonaqa uŋa qudei naŋgi minjrnaqa iŋgi goiyeteb. Iŋgi goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ŋeio bulej. A ŋeio bulosiqa laŋ waqonaq iŋgi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojeleŋosib laŋ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej.
12 Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti bauŋ ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.
13 Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.”
14 Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.”
15 Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Iŋgi iŋgi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”
16 Gara di degsi aiyoqalubtosiqa olo torei oqej.
17 Ŋeio di aqa utru Pita a poiyosai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qariŋnjrej qaji naŋgi Jopa qureq di brantosib tamo qudei naŋgi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa naŋgi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa naŋgi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb.
18 Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?”
19 Pita a ŋeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.
20 Deqa ni tigelosim naŋgi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na naŋgi qariŋnjronum bonub.”
21 Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq naŋgo areq di brantosiq minjrej, “Niŋgi tamo ŋameqnub qaji agi e di. Niŋgi kiyaqa bonub?”
22 Onaqa naŋgi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil naŋgi a qa mareqnub, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa laŋ aŋgro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei naŋgi qariŋnjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.’ ”

23 Onaqa Pita a naŋgo anjam di qusiqa naŋgi joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Ŋereŋosib nebeonaqa Pita a naŋgi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji naŋgi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

24 Naŋgi gilsib gamq di qoloinjrnaqa ŋereŋeb. Olo nebeonaqa naŋgi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a naŋgi qa tariŋoqnsiq ŋam atoqnej. A na aqa tamo si naŋgi ti aqa segi leŋ naŋgi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariŋoqneb.

25 Onaqa Pita a gilsiqa Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqa tal gogetonaqa Kornilius a bosiqa Pita aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa a biŋiyej.

26 Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e biŋibaim. Aqo ombla mandam tamo.”

27 Degsi minjsiqa naŋgi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi koroesonab unjrej.

28 Unjrsiqa minjrej, “Niŋgi qalie, e Juda tamo. Niŋgi Juda tamo sai. Niŋgi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nuŋgo tal gogetqajqa getento koba. Iga niŋgi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi neŋgreŋyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji naŋgi ijo ŋamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.

29 Deqa niŋgi e qa anjam qariŋyonab e nuŋgo anjam gotraŋyosai. E nuŋgo anjam dauryosim bosim nuŋgo tal gogetonum. Deqa niŋgi merbiy, niŋgi kiyaqa e qa anjam qariŋyeb?”

30-31 Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo seŋ bati kere endego seŋ keliŋtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulaŋ qat jigsiqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosiqa merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda naŋgi iŋgi iŋgi saiinjreqnaqa ni na naŋgi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulaŋ areboleboleiyeqnu.

32 Deqa ni que. Ni na tamo qudei naŋgi qariŋnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na iŋgi iŋgi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’

33 Laŋ aŋgro na e degsi merbonaqa e tamo qudei naŋgi urur qariŋnjrnam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na naŋgi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulaŋ areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ŋamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

34 Onaqa Pita a tigelosiqa naŋgi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ŋamgalaq di tamo kalil kerekere unub.

35 Deqa sawa sawa kalilq di tamo uŋgasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji naŋgi Qotei na tulaŋ areinjreqnu.

36 Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qariŋyonaqa Israel naŋgo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo uŋgasari naŋgi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil naŋgo Tamo Koba.

37 Niŋgi qalie, Jon a bosiqa tamo uŋgasari naŋgi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiqa Judia sawa naŋgo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej.

38 Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa siŋgila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiqa
kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiqa tamo uŋgasari Satan na ugetnjro qaji
naŋgi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a siŋgila ti
wauoqnej.
39 Yesus a Juda naŋgo sawa ti Jerusalem qure ti dia maŋwa gargekoba
yeqnaqa iga gago ŋamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum.
Ariya naŋgi na Yesus osib ŋamburbasq di qalsib moiyoteb.
40 Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqa
gago ŋamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem.
41 A Juda kalil naŋgo ŋamdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam
mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na
tigelosiqa iga koba na awooqnsimqa iŋgi ti ya ti uyoqnem.
42 A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondoŋ e na tamo
ŋambile so qaji ti tamo moreŋo qaji ti naŋgi peginjrqai. Niŋgi na tamo uŋgasari
naŋgi e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej.
43 O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi nami endegsib
maroqneb, ‘Qotei na tamo uŋgasari kalil Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab
qaji naŋgi aqa ñam na naŋgo une kobotetnjrqas.’ ”

Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi aqa Mondor Bole enjrej

44-46 Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa
tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji naŋgo meŋ bulyetnjrnaqa naŋgi qure
utru segi segi naŋgo anjam poinjrnaqa mareleŋoqneb. Maroqnsib Qotei aqa
ñam soqteqnabqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji naŋgi di qusibqa tulaŋ
prugeb. Di kiyaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi dego aqa Mondor
enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej,
47 “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere
bini sawa bei bei qaji naŋgi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga naŋgi
yansnjrqajqa saidgwa keresai.”
48 Osiqa naŋgi minjrej, “Niŋgi Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi
minjrnaqa naŋgi na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi
sqom.” Degsi minjnabqa a naŋgi koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

1 Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ti Yesus aqa tamo uŋgasari kalil Judia
sawaq di soqneb qaji naŋgi ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji naŋgi
dego Qotei aqa anjam osib naŋgo areqaloq di siŋgilateb.”
2 Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus
dauryoqneb qaji naŋgi na Pita ŋiriŋtosib minjeb,
3 “Sawa bei bei qaji naŋgi muluŋ unosaieqnub. Deqa ni kiyaqa naŋgo tal
gogetosim naŋgi ti awoosim iŋgi uyoqnem?”
4 Onaqa Pita a naŋgo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej,
5 “E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ŋeio
bulem. E ŋeio bulosimqa iŋgi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di
ojeleŋosib laŋ goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.
6 Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem.
Wagme juwaŋ ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.
7 Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei
qalsim uye.’

8 Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami
uyosaioqnem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’
9 Onaqa kakro di a olo laŋ goge na brantej. A marej, ‘Iŋgi iŋgi e jiga saiqoji
qa maronum di ni olo uge qa maraim.’
10 Gara di degsi aiyoqalubtosiqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.
11 “Bati qujai deqa tamo qalub naŋgi bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb.
Tamo bei na naŋgi Sisaria qureq dena qariŋnjrnaq ijoq beb.
12 Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim naŋgi qalub dau-
rnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim naŋgi qalub
daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji naŋgi koba na gilem.
Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.
13-14 Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Laŋ aŋgro bei a bosiqa
ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei naŋgi
qariŋnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a
itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena
Qotei na ni oqas. Osim tamo uŋgasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji
naŋgi dego eleŋqas.” ’
15 O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa
yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneb qaji naŋgoq aiyej.
Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere naŋgoq aiyej.
16 Naŋgoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa
olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo uŋgasari naŋgi
yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa siŋgila na niŋgi yansŋgwai.’
17 O ijo was niŋgi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo
siŋgilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji
naŋgi dego Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnabqa Qotei na aqa Mondor naŋgi
enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”
18 Onaqa Juda tamo Pita ŋiriŋteb qaji naŋgi aqa anjam di qunabqa naŋgo
ŋiriŋ koboej. Deqa naŋgi Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa
bei bei qaji naŋgi dego are bulyetnjreqnu. Deqa naŋgi dego ŋambile gaigai
sqab.”

Antiok qureq di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi are bulyoqneb

19 Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji naŋgi na Kristen naŋgi ugeugeinjre-
qnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq
gileleŋeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda
naŋgi segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji naŋgi Qotei aqa
anjam minjrosaioqneb.
20 Ariya Kristen qudei naŋgi Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok
qureq aisib Grik naŋgi dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb.
21 Kristen naŋgi di Tamo Koba aqa siŋgila ti wauoqneb deqa tamo uŋgasari
tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib are bulyoqneb.
22 Onaqa Yesus aqa tamo uŋgasari Jerusalem di soqneb qaji naŋgi kumbra
deqa qusibqa Barnabas qariŋyonab Antiok gilej.
23 Antiok gilsiqa Qotei a Grik naŋgi qa dego are boleiyoqnsiqa aqaryain-
jroqnej di unej. Unsiqa tulaŋ areboleboleiyej. Deqa a na naŋgi kalil
are siŋgilatetnjroqnsiqa minjroqnej, “Niŋgi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib
soqniy.”
24 Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a siŋgila ti
wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa siŋgilatosiq soqnej. Deqa a

Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi quoqnsib Yesus aqaq boqneb.
25 Ariya bati bei Barnabas a Sol ŋamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.
26 Gilsiq Sol ŋamosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo uŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgo ñam Kristen wainjreb.
27 Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei naŋgi Jerusalem dena walwelosib Antiok beb.
28 Bei aqa ñam Agabus. Naŋgi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu siŋgilatetonaqa a tigelosiqa marej, “Sawa sawa kalilq di naŋgi mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.
29 Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi Agabus aqa anjam di qusibqa naŋgi naŋgo segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib naŋgo Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji naŋgi aqaryainjrqa marsib silali qariŋyonab naŋgoq aiyej.
30 Silali di naŋgi Barnabas Sol wo enjrnabqa naŋgi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji naŋgo baŋq di ateb.

12

Herot na Pita ojsiqa tonto talq di waiyej

1 Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi ojeleŋosiqa ugeugeinjroqnej.
2 Osiqa a na qaja tamo bei qariŋyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.
3 A degyonaqa Juda tamo kokba naŋgi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba.
4 Herot a Pita ojsiqa tonto talq di waiyosiqa qaja tamo 16 naŋgi minjrnaqa naŋgi Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba ñam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda naŋgo ulatamuq di tigeltqai.”
5 Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi siŋgila na Pita qa pailyoqneb.

Laŋ aŋgro bei a bosiqa Pita tonto talq dena oqeq atej

6 Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda naŋgo ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ŋeiesoqnej. Qaja tamo qudei naŋgi tonto tal siraŋme jojomq di tigelesosib taqatoqneb.
7 Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa riaŋ na warum di tulaŋ suwantej. Onaqa laŋ aŋgro dena Pita jar baŋgaq di kontosiqa dudumyej. Dudumyosiq minjej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa baŋ qoseb qaji di pambloŋosib uloŋeb.
8 Onaqa laŋ aŋgro na olo Pita minjej, “Ino gara tigsim ino siŋga tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.”
9 Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq laŋ aŋgro dauryosiq gilej. Laŋ aŋgro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyosai. A are qalej, “E ŋeiobilqeionum kiyo?”
10 Naŋgi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di buŋyosib gilsib olo qaja tamo bei buŋyosib siraŋme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siraŋ a segi waqonaqa naŋgi aiyel oqedeb. Siraŋme di tonto talq

dena oqedosim qureq aiqajqa siraŋme. Naŋgi siraŋme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib laŋ aŋgro na Pita uratosiq ulaŋej.

11 Onaqa Pita a poiyonaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda naŋgi e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa laŋ aŋgro qariŋyqoqa bosiq e aqaryaibosiqa Herot aqa baŋq dena e oqo.”

12 Pita a degsi poiyonaqa walwelosi gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba naŋgi koroesosib Pita qa pailyoqneb.

13-14 Onaqa Pita a tal meq di brantosiqa siraŋmeq di tigelosiq kindokindoŋosiq maeqnaqa kaŋgal uŋa bei aqa ñam Roda a bosiqa siraŋ waqtqa osiqa Pita aqa kakro qusiq tulaŋ areboleboleiyej. Onaqa a siraŋ waqtqa uratosiqa olo urur ti warum miligiq gilsiqa naŋgi minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!”

15 Onaqa naŋgi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulaŋ siŋgilaosiqa minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa naŋgi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa laŋ aŋgro kiyo?”

16 Onaqa Pita a siraŋmeq di tigelesosiqa kindokindoŋeqnaqa naŋgi kalil bosib siraŋ waqtosib Pita unsib tulaŋ prugeb.

17 Onaqa Pita a aqa baŋ soqtonaqa naŋgi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa naŋgi sainjrej. Osiqa minjrej, “Niŋgi gilsib Yesus aqa tamo uŋgasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’ ” Pita a naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi uratnjrsiq tal beiq gilej.

18 Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji naŋgi ŋam ateb Pita a tonto talq di sosai. Naŋgi degsi unsibqa tulaŋ ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?”

19 Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei naŋgi minjrej, “Niŋgi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa naŋgi tonto talq gilsib Pita qa ŋamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji naŋgi nenemnjrnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Naŋgi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei naŋgi minjrej, “Naŋgi Pita geregere taqatosai deqa niŋgi na naŋgi ñumib moreŋqab.” Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiqa Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

20 Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti naŋgi qa ŋiriŋugetej. Deqa tamo uŋgasari qure aiyel dia soqneb qaji naŋgi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qariŋnjrimqa naŋgi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa ŋiriŋ koboqas.” Naŋgi degsib marsib tamo qudei qariŋnjrnabqa naŋgi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa ŋiriŋ koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji naŋgoq dena Tair ti Saidon ti naŋgi na iŋgi awaiyoqneb. Utru deqa naŋgi Herot aqa ŋiriŋ kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a naŋgo anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

21 Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa naŋgi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa naŋgi koroonabqa Herot a naŋgi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba naŋgo wala gaigai jigeqnub deqaji bei jigsiqa aqa awo jaram kobaq di awoosiq naŋgi anjam minjroqnej.

22 Minjreqnaqa tamo uŋgasari koroesoqneb qaji naŋgi aqa anjam di quoqnsib tulaŋ areboleboleinjrnaqa lelenosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.”
23 Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.
24 Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulaŋ kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.
25 Onaqa Barnabas Sol wo naŋgi Jerusalem dia naŋgo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen naŋgi na Barnabas Sol wo giltnjreb

1 Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ti Qotei aqa anjam plalto tamo naŋgi ti Kristen naŋgo ambleq di soqneb. Naŋgo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di aŋgro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol.
2 Naŋgi Tamo Koba a qa louoqnsib iŋgi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na naŋgi minjrej, “Niŋgi Barnabas Sol wo naŋgi aiyel giltnjrsib qariŋnjribqa naŋgi gilsib wau e na enjronum qaji di ojqab.”
3 Onaqa naŋgi iŋgi ti ya ti uratosib pailyosib naŋgo aiyel gateq di baŋ atsib qariŋnjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo naŋgi Yesus aqa anjam bole maroqneb

4 Mondor Bole na naŋgi aiyel qariŋnjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobuŋ bei gogetosib qobuŋ na gilsib Saiprus nuiq di branteb. 5 Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena naŋgi siŋga na walweloqnsib Juda naŋgo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a naŋgi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.
6 Naŋgi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo uŋgasari naŋgi gisa gisaŋnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”
7-8 Rom naŋgo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo naŋgi metnjrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo naŋgo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo siŋgilato uge.”
9-10 Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq siŋgila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa aŋgro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisaŋ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisaŋ kumbra yqajqa tulaŋ siŋgilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisaŋ anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai.
11 Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa siŋgila inoq aiyimqa ni ŋamdamu geteŋmimqa bati gargekoba yala seŋ unqasai.” Degsi minjnaqa aqa ŋamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei naŋgi metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Niŋgi ijo baŋ ojsib e gam osorbiy.”

12 Sergius Paulus a Tamo Koba aqa siŋgila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol
Barnabas wo naŋgi maroqneb qaji di poiyonaqa tulaŋ prugosiq Yesus qa aqa
areqalo siŋgilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

13 Onaqa tamo naŋgi Pol dauryosib laqneb qaji naŋgi a koba na Pafos qure
uratosib qobuŋ na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb.
Tiryosib dia Jon Mak a naŋgi uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej.
14-15 Onaqa Pol Barnabas wo naŋgi Perga qure uratosib siŋga na wal-
welosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa
yori batiej. Deqa naŋgi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba
naŋgi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo
naŋgo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa naŋgi na Pol Barnabas wo
minjreb, “O gago was aiyel, niŋgi gagoq bonub deqa tamo uŋgasari naŋgo are
siŋgilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

16 Onaqa Pol a tigelosiqa aqa baŋ soqtonaqa tamo uŋgasari naŋgi kirion-
abqa endegsi minjrej, “O Israel niŋgi ti tamo uŋgasari kalil Qotei aqa sorgomq
di unub qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy.
17 Qotei a nami gago moma naŋgi giltnjrnaqa naŋgi Isip sawaq di tulaŋ
gargekobaonabqa Qotei a siŋgila na naŋgi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago
moma naŋgi di agi Israel.
18 Naŋgi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a naŋgo gulbe
qoboiyetnjroqnej.
19 Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa naŋgo mandam
pupoiyoqnsiq gago moma naŋgi enjroqnej. Qotei a naŋgi degnjroqnsiq bosi
bosiq wausau 450 koboej.
20 Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei naŋgi giltnjrsiqa gate kokba
atsiqa siŋgila enjreqnaqa siŋgila dena naŋgi na Israel tamo uŋgasari naŋgi
taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel
aqa bati brantej.

21 “Onaqa Israel naŋgi na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago
mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa
ŋiri Sol giltonaqa a Israel naŋgo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa leŋ.
A Israel naŋgo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej.
22 Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel
naŋgo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa ŋiri
Devit unonum, aqa kumbra tulaŋ boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulaŋ
arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.’
23 O ijo was niŋgi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi
dauryosiqa Devit aqa leŋ naŋgoq dena tamo bei giltosiqa qariŋyonaq Israel
gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na eleŋqajqa deqa
Qotei na qariŋyonaq bej.

24 “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiqa Israel naŋgi
endegsi minjroqnej, ‘Niŋgi are bulyibqa e na niŋgi yansŋgwai.’
25 Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Niŋgi e qa kiyersib
mareqnub? E nami merŋgem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa
ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo laŋaj. Deqa e na Kristus kaŋgalyqajqa e
tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

26 “O Abraham aqa moma niŋgi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub
qaji niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Niŋgi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq
na eleŋqas anjam di a na qariŋyonaq gagoq bej.
27 Tamo uŋgasari Jerusalem di unub qaji naŋgo gate ti naŋgi na Yesus qalib
moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaqa? Yesus a bole Kristus di naŋgi poinjrosai
deqa. Qotei aqa medabu o tamo naŋgo anjam yori bati gaigai sisiyeqnub qaji
di aqa damu dego naŋgi poinjrosai. Utru deqa naŋgi na Yesus qalib moiqajqa
anjam qoseb. Naŋgo kumbra dena naŋgi Qotei aqa medabu o tamo naŋgo
anjam keretosib yeb.
28 Naŋgi Yesus aqa une bei babtosai. Naŋgi a moiyotqajqa utru saiqoji.
Deqa naŋgi laŋa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti
deqa ni a ŋamburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo
naŋgo baŋq di atnaqa naŋgi a qalnab moiyej.
29 Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami neŋgreŋyeb qaji di
Juda naŋgi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoteb. Moiyotosib ŋamburbasq
dena osib subq ateb.
30-31 Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo naŋgi
nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji naŋgo ŋamdamuq
di bati gargekoba branteqnaqa naŋgi unoqneb. Deqa bini naŋgi Yesus qa
anjam saoqnsib laqnabqa Juda tamo uŋgasari kalil naŋgi queqnub.
32 “Nami Qotei na gago moma naŋgi anjam bole endegsi minjrej, ‘E na
Kristus qariŋyit bosim tamo uŋgasari naŋgi eleŋqas.’ Qotei aqa anjam bole di
bini aqo Barnabas wo na niŋgi merŋgeqnum.
33 Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na
tigeltej. Gago moma naŋgo leŋ agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami
louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi neŋgreŋyej,

‘Ni ijo aŋgro bole.

Bini e ni ŋambabtmonum.’
Devit a lou namba 2q di anjam di neŋgreŋyej.
34 Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo
moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E
nami Devit boletem dego kere e niŋgi boletŋgwai. E bole merŋgonum.’
35 Deqa niŋgi quiy. Nami Devit a Qotei minjej, ‘Ni ino segi aŋgro bolequja
ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei
minjsiqa louqa buk miligiq di neŋgreŋyej.
36 Niŋgi qalie, Devit a mandamq di sosiqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A
moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma naŋgi nami subq ateleŋeb a dego
degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej.
37 Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi
Yesus.
38 O ijo was, niŋgi endegsi poiŋgem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nuŋgo
une kobotetŋgwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim niŋgi merŋgeqnum.
39 Niŋgi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nuŋgo une
kobotetŋgwasai. A niŋgi tamo bole qa merŋgwasai dego. Tamo uŋgasari Yesus
qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi segi Qotei na une kobotetnjroqnsiq
naŋgi tamo bole qa minjreqnu.
40 Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo naŋgo anjam
naŋgi nami maroqneb qaji di aqa damu nuŋgoq bo uge. Agi naŋgi endegsib
maroqneb,

41 ‘O ijo anjam misiliŋyo qaji tamo, nuŋgo bati qa e na maŋwa bei babtitqa niŋgi di unsib tulaŋ prugwab. Tamo bei na maŋwa deqa saiŋgwas di niŋgi bole qa marqasai. Deqa niŋgi padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi marej.

42 Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo naŋgi Qotei talq dena oqedonabqa tamo uŋgasari naŋgi na minjreb, “Yori bati bei niŋgi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom.”

43 Tamo uŋgasari naŋgi jaraiyeqnabqa naŋgo ambleq di Juda gargekoba naŋgi na Pol Barnabas wo naŋgi daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda naŋgo miligiq aiyeb qaji naŋgi dego Pol Barnabas wo naŋgi daurnjreb. Deqa naŋgi aiyel na naŋgo are siŋgilatetnjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di niŋgi geregere ojesoqniy.”

44 Onaqa yori bati bei tamo uŋgasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji naŋgi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb.

45 Onaqa Juda naŋgi na naŋgi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa naŋgi na aqa anjam gegentoqnsib a misiliŋyoqneb.

46 Yeqnab Pol Barnabas wo naŋgi na Juda naŋgi siŋgila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qariŋgosiq mergej, ‘Niŋgi namoqna Juda naŋgi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam niŋgi Juda segi namoqna merŋgeqnum. Merŋgeqnamqa niŋgi na gago anjam gotraŋyeqnub. Nuŋgo kumbra dena niŋgi nuŋgo segi jejamuq di une atoqnsib niŋgi ŋambile gaigai sqajqa gam urateqnub. Deqa niŋgi quiy. Bini aqo aiyel niŋgi uratŋgsimqa sawa bei bei qaji naŋgoq giloqnsim Qotei aqa anjam naŋgi minjroqnqom.

47 Iga degyqom. Di kiyaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qariŋmitqa ni puloŋ bul sosim sawa bei bei qaji naŋgoq giloqnqam. Giloqnsim laŋ utru qolqeq di tamo uŋgasari naŋgi ijo anjam minjroqnim e na naŋgi eleŋqai.’ ”

48 Onaqa sawa bei bei qaji naŋgi Pol aqa anjam di qusibqa tulaŋ areboleboleinjrnaqa Tamo Koba aqa anjam biŋiyoqneb. Deqa qure dia tamo uŋgasari Qotei na nami ŋambile gaigai sqajqa giltnjrej qaji naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

49 Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulaŋ kobaosiqa sawa di keretej.

50 Onaqa Juda naŋgi Pol Barnabas wo naŋgi qa tulaŋ minjiŋ oqetnjrnaqa uŋa kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji naŋgi ti qure deqa gate kokba ti naŋgo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa naŋgi tigelosib Pol Barnabas wo naŋgi ugeugeinjrsib naŋgi aiyel qure dia sqajqa siŋgila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb.

51 Deqa naŋgi aiyel naŋgo siŋga tumbrum butuyosib qure di urateb. Juda naŋgi naŋgo segi une qalieqajqa deqa naŋgi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb.

52 Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgo are miligiq aiyoqnsiqa naŋgi siŋgilatnjreqnaqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo naŋgi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

1 Pol Barnabas wo naŋgi Aikoniam dia Juda naŋgo Qotei tal miligiq
gileb. Gilnabqa tamo uŋgasari naŋgi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa
anjam palontosib minjroqneb. Minjreqnabqa naŋgo aiyel anjam dena tamo
uŋgasari tulaŋ gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaqa naŋgi Yesus qa
naŋgo areqalo siŋgilateb.
2 Onaqa Juda qudei naŋgi Pol Barnabas wo naŋgo anjam quqwa uratosib
Grik qudei naŋgo are ugetetnjrnabqa naŋgi Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi qa
ugeosib misiliŋnjroqneb.
3 Deqa naŋgi aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo
uŋgasari naŋgi qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Naŋgi aiyel
ulaosai. Tamo Koba a na naŋgi aiyel siŋgila enjreqnaqa naŋgi maŋwa
gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi maŋwa di
unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, naŋgo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.”
4 Onaqa qure dia tamo uŋgasari naŋgi poeleŋosib qudei naŋgi Juda naŋgi
daurnjrsib olo qudei naŋgi Pol Barnabas wo naŋgi daurnjreb.
5 Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti naŋgo gate naŋgi ti endegsib are qaleb,
“Iga na naŋgi aiyel ugeugeinjrsim meniŋ na ñumsim moiyotnjrqom.”
6 Onaqa naŋgo areqalo di Pol Barnabas wo naŋgi qalieosib jaraiyosib
Likonia sawa naŋgo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei
jojom di dego branteb.
7 Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo naŋgi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

8 Listra qureq di tamo bei ai miligiq na siŋga qandamo ŋambabej qaji a
soqnej. A nami walwelosaioqnej. Aqa siŋga siŋgila saiqoji. Awogaigaisoqnej.
9 Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa
Pol na tamo di koqyosiqa aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a
boletbqa kere.
10 Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minj-
naqa a tigeloqujatosiq walwelej.
11 Pol a kumbra di yonaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi unsibqa
naŋgo segi Likonia anjam na leleŋoqnsib maroqneb, “Niŋgi uniy. Gago qotei
naŋgi tamo bulyosib gagoq bonub.”
12 Naŋgi degsib leleŋoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a
Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa naŋgi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.”
13 Qure polomq di naŋgo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo
a makau qudei osiq ŋam so na walatnjrsiqa Pol Barnabas wo naŋgi aiyel
atrainjrqa marsiqa tamo uŋgasari gargekoba joqsiq naŋgi koba na qure
polomq gileb.
14 Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo naŋgi deqa
qusibqa are tulaŋ gulbeinjrnaqa naŋgo segi gara bumbraŋyosib gurgur ti
tamo uŋgasari naŋgo ambleq aisib leleŋosib minjreb,
15 “O tamo uŋgasari, niŋgi kiyaqa kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam
tamo, niŋgi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole niŋgi
merŋgeqnum. Di kiyaqa? Niŋgi are bulyosib gisaŋ qotei kalil endi torei
uratnjrsib Qotei ŋambile so qaji a qa nuŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa. Qotei
agi a na laŋ ti mandam ti yuwal ti iŋgi iŋgi kalil ti gereiyej.
16 Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi uratnjreqnaqa naŋgi naŋgo
segi areqalo dauryoqnsib laqneb.

17 Bati deqa Qotei a niŋgi qa uliosaioqnej. Niŋgi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai niŋgi geregereiŋgoqnej. A laŋ goge na awa eŋgeqnaqa iŋgi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa niŋgi uyoqnsib areboleboleiŋgoqnej."
18 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi Pol Barnabas wo naŋgo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, "Niŋgi gago qotei." Degsib minjroqnsib naŋgi aiyel atrainjrqajqa tulaŋ siŋgilaeqnab naŋgi na saidnjroqneb.
19 Onaqa Juda tamo qudei naŋgi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo uŋgasari naŋgo are ugetetnjrnabqa naŋgi tigelosib Pol meniŋ na qaleb. Osib a giriŋyosib gilsib qure qalaq di ateb. Naŋgi are qaleb, "A moiqo."
20 Onaqa tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di ŋeiesonaq a kaiŋyesonabqa tigelosiqa olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo naŋgi na Kristen naŋgi siŋgilatnjreb

21 Naŋgi aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnabqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna naŋgi aiyel olo puluosib qure kalil naŋgi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb.
22 Naŋgi aiyel degsib giloqnsibqa tamo uŋgasari nami Yesus dauryoqneb qaji naŋgi siŋgilatnjroqnsib minjroqneb, "Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib soqniy. Niŋgi gulbe gargekoba iteleŋqab di uŋgum. Gulbe di nuŋgoq boqnibqa Qotei a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgwas."
23 Qure kalilq di naŋgi aiyel na Kristen gate ateleŋoqneb. Osib iŋgi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate naŋgi qa pailyoqneb. Osib naŋgi joqsib Tamo Koba agi nami a qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji aqa baŋq di atoqneb.

Pol Barnabas wo naŋgi olo Antiok qureq aiyeb

24 Bunuqna Barnabas Pol wo naŋgi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb.
25 Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb.
26 Aisib dena qobuŋ gogetosib aisib Antiok qure agi nami naŋgi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen naŋgi koroosib naŋgi aiyel qa pailyosib qariŋnjrnab gileb. Qotei a naŋgi aiyel qa are boleiyim naŋgi aiyel siŋgila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya naŋgi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb.
27 Aisib Kristen naŋgi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a naŋgo baŋ na yoqnej qaji deqa naŋgi sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, "Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi dego gam waqtetnjreqnaqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub."
28 Naŋgi aiyel Antiok qureq di tamo uŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgi koba na sokobaiyeb.

15

Kristen naŋgi Jerusalem di koroeb

1 Bati bei tamo qudei naŋgi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen naŋgi endegsib minjreb, "Niŋgi Moses aqa dal anjam

dauryosib muluŋ uniy. Yimqa Qotei a niŋgi eleŋqas. Niŋgi muluŋ unqasai di Qotei a niŋgi eleŋqasai."

2 Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo naŋgi qusibqa tamo naŋgi di ŋiriŋtnjrsib naŋgi ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil naŋgi koroosib anjam endegsib kereteb, "Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti naŋgi qariŋnjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo gate naŋgi ti koba na anjam di gereiyqab."

3 Naŋgi degsib anjam keretosib naŋgi qariŋnjrnab aiyeb. Naŋgi aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, "Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi dego are bulyetnjreqnu." Degsib minjreqnab naŋgi kalil quoqnsib tulaŋ arebole-boleinjroqnej.

4 Naŋgi aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ti Kristen kalil ti naŋgo gate ti naŋgi na minjreb, "Niŋgi kere bonub." Onaqa Pol Barnabas wo naŋgi tigelosib wau kalil Qotei a naŋgo baŋ na yoqnej qaji deqa naŋgi sainjreb.

5 Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi qusibqa tigelosib mareb, "Sawa bei bei qaji naŋgi gago miligiq aiqa osibqa naŋgi mati muluŋ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere."

6-7 Naŋgi degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ti Kristen gate naŋgi ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba mareleŋoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqa naŋgi endegsi minjrej, "O ijo was kalil niŋgi qalie, Qotei a nami nuŋgo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa naŋgi quoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa giltbej.

8 Qotei a tamo kalil naŋgo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji naŋgi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji naŋgi dego eleŋqajqa are qaleqnu.

9 Qotei a gam bei na iga Juda eleŋoqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji naŋgi eleŋosaieqnu. Naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub gam dena qujai Qotei na naŋgo are miligi yansetnjreqnu.

10 Deqa niŋgi kiyaqa tamo uŋgasari Yesus dauryeqnub qaji naŋgi gulbe koba enjreqnub? Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa areqalo ugeteteqnub. Gulbe di nami gago moma naŋgi qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai.

11 Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji naŋgi qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil eleŋeqnu."

12 Pita a naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi kalil aqa anjam di qusibqa naŋgi mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo naŋgi kamba tigelosib Qotei na nami naŋgi aiyel siŋgilatnjreqnaqa naŋgi sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di maŋwa gargekoba yoqneb deqa naŋgi sainjrnab queb.

13 Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqa marej, "O ijo was, niŋgi e na anjam bei merŋgit quiy.

14 Saimon a mergwo, 'Qotei a sawa bei bei qaji naŋgo ambleq dena aqa segi tamo uŋgasari naŋgi eleŋqa osiq giltnjrej.'

15 Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi neŋgreŋyej,

16 'Tamo Koba a marqo, "Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal uloŋej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa iŋgi iŋgi kalil ugeeleŋeb qaji di dego bunuj ateleŋqai.

17 Amqa sawa bei bei qaji naŋgi e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na
naŋgi giltnjritqa naŋgi ijo segi tamo uŋgasari sqab."
18 Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mare-
qnu.'
19 "Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merŋgwai. Sawa bei bei qaji naŋgi
are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnibqa iga naŋgi gulbe bei enjrqasai.
20 Iga anjam truquyala segi neŋgreŋyosim naŋgoq qariŋyqom. Anjam
agiende. 'Niŋgi gisaŋ qotei atrainjro qaji iŋgi uyoqnaib. Niŋgi sambala
kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreŋeb qaji di niŋgi
uyoqnaib. Wagme leŋ ti dego uyoqnaib.' Iga anjam truquyala di segi
neŋgreŋyosim sawa bei bei qaji naŋgoq qariŋyqom.
21 Iga qalie, nami koba Juda naŋgi Moses aqa dal anjam qure qureq di
palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai naŋgi naŋgo Qotei
tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnub."

Kristen naŋgi anjam neŋgreŋyosib sawa bei bei qaji naŋgoq qariŋyeb

22 Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi ti
Yesus aqa tamo uŋgasari kalil ti naŋgo gate ti naŋgo ambleq dena tamo aiyel
giltnjreb. Tamo aiyel di qariŋnjrib Pol Barnabas wo naŋgi daurnjrsib Antiok
qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji naŋgo ñam Judas aqa
ñam bei Barsabas naŋgi Sailas wo. Naŋgi aiyel Kristen gate soqneb.
23 Naŋgi qariŋnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib neŋgreŋyosib naŋgo
baŋq di ateb,
"O was niŋgi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti
anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi Antiok qure ti Siria sawa
ti Silisia sawa ti di unub. Niŋgi sawa bei bei qaji.
24 Iga nami quem, tamo qudei naŋgi gago ambleq na tigelosib nuŋgoq
gilsib naŋgo segi areqalo na anjam bei merŋgeb. Merŋgsib anjam dena nuŋgo
areqalo niñaqyetŋgeb. Tamo naŋgi di iga na qariŋnjrosai.
25 Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltnjrsimqa
nuŋgoq qariŋnjronum. Naŋgo ñam Judas Sailas wo. Iga na naŋgi ti gago Kristen
was bole aiyel Barnabas Pol wo naŋgi ti nuŋgoq qariŋnjronum.
26 Barnabas Pol wo naŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam siŋgila na
ojsib waueqnub. Jeu tamo naŋgi na naŋgi aiyel ñumib moreŋqajqa mareqnab
naŋgi ulaosaieqnub.
27 Deqa iga naŋgi aiyel Judas Sailas wo koba na nuŋgoq qariŋnjronum. Judas
Sailas wo naŋgi na gago anjam neŋgreŋyonum qaji endi niŋgi olo merŋgib
quqwab.
28 O was niŋgi quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi
qosonum. Niŋgi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas.
Iga niŋgi gulbe koba eŋgwasai. Gago anjam truquyala agiende.
29 Niŋgi gisaŋ qotei atrainjro qaji iŋgi uyoqnaib. Wagme leŋ ti uyoqnaib.
Wagme sil na kakro tontnjrnab moreŋeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra
dego yoqnaib. Niŋgi kumbra di segi dauryqab di niŋgi geregere sqab.
Koboqo." Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi anjam di neŋgreŋyeb.
30 Neŋgreŋyosib tamo qolqe naŋgo baŋq di atsib naŋgi qariŋnjrnab gileb.
Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi koroinjrsibqa
anjam neŋgreŋyeb qaji di enjreb.

31 Onaqa naŋgi kalil anjam di sisiyosib anjam dena naŋgo are siŋgilatetnjrnaqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrej.
32 Judas Sailas wo naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa naŋgi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi minjrnab qunabqa anjam dena naŋgo are siŋgilatetnjrej.
33-34 Naŋgi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi na minjreb, “O gago was aiyel niŋgi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qariŋnjrnabqa naŋgi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji naŋgoq di olo branteb.
35 Onaqa Pol Barnabas wo naŋgi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo uŋgasari naŋgi minjroqneb.

Pol Barnabas wo naŋgi ŋiriŋkobaosib poeb

36 Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi unjrqom. Naŋgi kiyersib unub kiyo di unjrqom.”
37 Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak.
38 Onaqa Pol a siŋgila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.”
39 Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa naŋgi aiyel anjam titosib ŋiriŋkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobuŋ na Saiprus nuiq gileb.
40 Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnabqa Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi na minjreb, “Tamo Koba a niŋgi qa are boleiyeme.” Osib naŋgi aiyel qariŋnjrnab gileb.
41 Naŋgi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen naŋgi itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib siŋgilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

1 Onaqa bati bei Pol a walwelosiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda uŋa. A Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo.
2 Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.”
3 Sawa dia Juda naŋgi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa muluŋ waiyej.
4 Bati bei naŋgi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen naŋgi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo naŋgo gate naŋgi ti qoseb.
5 Bati deqa Qotei na tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi siŋgilatnjroqnej. Bati gaigai tamo uŋgasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen naŋgo miligiq aiyeqnab naŋgi tulaŋ kobaoqneb.

Pol a ŋeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

6 Bati bei Pol na Sailas na Timoti na naŋgi qalub walwelosib Frigia sawa ti
Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Naŋgi Esia sawaq
di Yesus aqa anjam marqa laqnabqa Mondor Bole na naŋgi saidnjrej.
7-8 Deqa naŋgi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq
gilqa laqnabqa Yesus aqa Mondor na naŋgi olo saidnjrnaqa naŋgi Misia sawa
amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb.
9 Naŋgi Troas di sosibqa qolo Pol a ŋeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej.
Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia
bosim iga aqaryaige.” 10 Pol a ŋeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia
sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia
sawaq di tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam bole minjroqnqom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej

11 Onaqa iga Troas qureq dena qobuŋ gogetosim Samotres nui tiŋyosim
sumem. Sumsim nui di buŋyosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem.
12 Dena iga siŋga na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami
Rom naŋgi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia naŋgo qure kobaquja. Iga
sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem.
13 Onaqa Juda naŋgo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq
di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda naŋgo pailyo sawa unu kiyo?”
Degosim aiyem. Aisim uŋgasari qudei dia koroesonab naŋgi itnjrsimqa naŋgi
koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem.
14 Naŋgo ambleq di uŋa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq
qariŋyeqnaqa tamo naŋgi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru
Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa
areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyonaqa are bulyej.
15 Deqa tamo uŋgasari Lidia aqa talq di soqneb qaji naŋgi Lidia a ti yanso eb.
Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo siŋgilatonum niŋgi
bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulaŋ siŋgilaej
deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo naŋgi tonto talq di breinjreb

16 Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kaŋgal uŋa bei bosiqa
gamq di iga itgej. Uŋa di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena
kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo
qudei naŋgi minjroqnej. Minjreqnaqa naŋgi quoqnsib silali koba yeqnab osi
giloqnsiqa aqa tamo kokba naŋgo baŋq di atoqnej.
17 Iga Pol koba na aiyeqnamqa uŋa di a iga daurgoqnsiqa tulaŋ leleŋoqnsiqa
maroqnej, “Tamo naŋgi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Naŋgi anjam
palontoqnsib Qotei a niŋgi padalo sawaq na eleŋqajqa gam osorŋgeqnub.”
18 Bati gargekoba uŋa dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa
bati bei Pol a uŋa deqa minjiŋ oqnaqa bulosiqa mondor uge di minjej, “E
Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni uŋa di uratosim ulaŋ.” Degsi
minjnaqa mondor uge dena uŋa di uratosiq ulaŋej.
19-20 Pol a kumbra degyej deqa uŋa di aqa tamo kokba naŋgi silali oqajqa
gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo naŋgi ojsib koro
sawaq joqsib gilsib Rom gate naŋgo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsibqa
Rom gate naŋgi endegsib minjreb, “Tamo aiyel naŋgi dena iga tamo uŋgasari
qure endia unum qaji gulbe koba egeqnub. Naŋgi aiyel Juda tamo.
21 Naŋgi aiyel kumbra osorgeqnub qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa
getento koba.”

22 Onaqa tamo uŋgasari kalil qure dia soqneb qaji naŋgi anjam di qusibqa
Pol Sailas wo naŋgo jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate naŋgi
na naŋgi aiyel ojsib qaja tamo naŋgo baŋq di ateb. Atnabqa naŋgi na osib
gara bumbraŋyetnjrsib bu toqoŋ na kumbaiŋnjreb.
23 Naŋgi kumbaiŋnjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal
taqato tamo a minjeb, “Ni na naŋgi aiyel siŋgila na tontnjrsim geregere
taqatnjresoqne.”
24 Degsib minjnabqa a naŋgi aiyel joqsiqa tonto tal miligiq di warum beiq
di breinjrsiq ŋamtaŋ kobaquja na naŋgo siŋga gitantetnjrej.
25 Onaqa qolo jige Pol Sailas wo naŋgi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib
loueqnabqa tamo naŋgi tonto talq di soqneb qaji naŋgi quoqneb.
26 Bati qujai deqa mimiŋ koba dosiqa siŋgila na tonto tal reŋgiŋyonaqa
siraŋme kalil waqeleŋeb. Sil kokba kalil tamo naŋgi tontnjreb qaji di pam-
bloŋeleŋeb.
27-28 Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqa ŋam atej di siraŋme kalil
waqeleŋesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil naŋgi jaraiyonub.”
Degsi are qalsiqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq
minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”
29-30 Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei
naŋgi metnjrnaq waŋal osi bonab warum suwaŋej. Onaqa a tulaŋ ulauge-
tosiq gindagindaŋosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo naŋgo siŋgaq
di ŋam quosiq ŋeiej. Dena tigelosiqa naŋgi aiyel joqsiq oqedosiq nenemnjrej,
“O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”
31 Onaqa naŋgi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo
siŋgilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo uŋgasari kalil ni ombla tal qujaiq di
unub qaji naŋgi ti eleŋqas.”
32 Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnabqa a quoqnej. Tamo
uŋgasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi dego quoqneb.
33 Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na naŋgi aiyel yu qosetnjrsiqa
tamo uŋgasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi koba na yanso eb.
34 Onaqa a na naŋgi aiyel joqsiqa aqa talq gilsib dia iŋgi anainjrej. Tamo
uŋgasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi a ti tulaŋ areboleboleinjrej. Di kiyaqa? Naŋgi are bulyosib Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateb deqa.
35 Ariya nebeonaqa Rom gate naŋgi na qaja tamo qudei naŋgi qariŋnjrnab
aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim naŋgi
sumeb.”
36 Onaqa a naŋgo anjam di qusiqa Pol minjej, “Rom gate naŋgi na qaja tamo
qudei qariŋnjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na naŋgi aiyel oqeq atim
naŋgi sumeb.’ Naŋgi e degsib merbonub. Deqa niŋgi aiyel are lawo sumiy.”
37 Onaqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo naŋgi minjrej, “Aqo aiyel Rom
tamo. Gate naŋgi na gago une bole babtosai. Naŋgi aqo aiyel laŋa ojsib tamo
uŋgasari naŋgo ŋamdamuq di kumbaiŋgosib tonto talq endi waigeb. Bini naŋgi
lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Naŋgi
segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”
38 Onaqa qaja tamo naŋgi olo gilsib Rom gate naŋgi Pol aqa anjam di
minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaqa? Pol Sailas wo naŋgi Rom tamo deqa.
39 Deqa Rom gate naŋgi Pol Sailas wo naŋgo are latetnjrqa marsibqa
tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siraŋ

waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib naŋgi aiyel minjreb, “Niŋgi qure endi uratosib sumiy.”
40 Degsib minjrnabqa naŋgi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na naŋgo are siŋgilatetnjreb. Osib naŋgi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika naŋgi na Pol Sailas wo ojqa mareb

1 Pol aqa wau qujai naŋgi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda naŋgo Qotei tal bei soqnej.
2 Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsiqa yori bati qalub qa Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di plaltoqnsiqa Juda tamo uŋgasari naŋgi minjroqnej.
3 Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami neŋgreŋyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatiŋ koba osim moisim olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e niŋgi a qa merŋgeqnum qaji a bole Kristus.”
4 Pol a naŋgi anjam degsi minjreqnaqa tamo uŋgasari qudei naŋgi aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji naŋgi ti uŋa kokba qudei ti naŋgi dego Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.
5 Onaqa Juda naŋgi Pol Sailas wo naŋgi qa minjiŋ oqetnjrnaqa tamo uge qudei iŋgi qariŋyo sawaq dena joqsib tamo uŋgasari kalil naŋgo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Naŋgi aiyel tal dia ŋereŋoqneb. Gilsib naŋgi aiyel tamo uŋgasari naŋgo ulatamuq di tigeltnjrqa marsib naŋgi aiyel qa ŋamoqneb.
6-7 Ŋamonab ugeinjrnaq naŋgi Jeson laŋa ojsib Yesus aqa tamo uŋgasari qudei dego ojeleŋosib giriŋnjrsib aisib qure deqa gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsib leleŋosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo uŋgasari naŋgo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqnub. Agi naŋgi gago qure endeq bonabqa Jeson na naŋgi joqsiqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotraŋyoqnsib mareqnub, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Naŋgi aiyel degsib mareqnub.”
8 Juda naŋgi na anjam di Pol Sailas wo naŋgo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo uŋgasari gargekoba ti naŋgi qusibqa naŋgi aiyel qa minjiŋ oqetnjrej.
9 Onaqa qure deqa gate kokba naŋgi na Yesus aqa tamo uŋgasari qudei Jeson a ti minjreb, “Naŋgo aiyel une di niŋgi na awaiyosib silali atibqa iga niŋgi uratŋgnam gilqab.” Onaqa naŋgi silali atnabqa gate kokba naŋgi na naŋgi uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

10 Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo uŋgasari Tesalonaika di soqneb qaji naŋgi na Pol Sailas wo qariŋnjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

11 Juda tamo uŋgasari Beria di soqneb qaji naŋgo kumbra tulaŋ boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji naŋgi bul sai. Naŋgi Qotei aqa anjam quqwajqa tulaŋ areboleboleinjroqnej. Bati gaigai naŋgi Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji di geregere peleiyoqneb. Pol Sailas wo naŋgo anjam bole kiyo sai kiyo di naŋgi qalieqa marsib deqa naŋgo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb.

12 Deqa qure dia Juda gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Grik tamo uŋgasari kokba qudei dego Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb.

13 Onaqa Juda naŋgi Tesalonaika di soqneb qaji naŋgi Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjiŋ oqetnjr-naqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo uŋgasari naŋgo are ugetetnjreb.

14 Degyonabqa Kristen naŋgi na Pol qariŋyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo naŋgi aiyosai. Naŋgi Beria di soqneb.

15 Tamo naŋgi Pol suweiyeb qaji naŋgi a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di naŋgi Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, “Niŋgi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

16 Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo naŋgi qa tariŋesosiqa qure ambleq di walweloqnsiqa gisaŋ qotei naŋgo sulum gargekoba unoqnsiqa are tulaŋ gulbekobaiyoqnej.

17 Deqa a bati gaigai Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda naŋgi ti Grik naŋgi Qotei qa louoqneb qaji naŋgi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens naŋgo koro sawaq di dego a bati gaigai tigeloqnsiqa tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

18 Bati bei Grik naŋgo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji naŋgi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei naŋgi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei naŋgi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a naŋgi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondoŋ tamo kalil naŋgi dego subq na tigelqab.” Pol a naŋgi degsi minjroqnej deqa naŋgi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laŋa laŋa mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei naŋgi maroqneb, “Pol a qure bei naŋgo qotei qa mergeqnu kiyo?”

19 Naŋgi degsib maroqnsib Pol osib naŋgo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib naŋgo ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.

20 Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaioqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”

21 Bati gaigai Atens naŋgi ti tamo uŋgasari sawa bei beiq na Atens beleŋeb qaji naŋgi ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

22 Deqa Pol a naŋgo koro sawa ambleq di tigelosiqa minjrej, “O Atens tamo uŋgasari, e unonum, niŋgi qotei gargekoba louetnjreqnub.

23 E nuŋgo qure ambleq di walweloqnsimqa nuŋgo louqajqa iŋgi iŋgi kalil uneleŋosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi neŋgreŋyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo uŋgasari niŋgi ijo anjam endi quiy. È Qotei

niŋgi qaliesai qaji di ubtosiy merŋgwai. A Qotei bole. Niŋgi a qa qaliesai. Niŋgi a qa laŋa loueqnub.

24 “Qotei di a laŋ ti mandam ti iŋgi iŋgi kalil dego gereiyeleŋej. A segi qujai laŋ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.

25 Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim iŋgi bei yqa keresai. A iŋgi bei qa truquosaieqnu. A segi iŋgi iŋgi kalil naŋgo utru. A segi na iga ŋambile egeqnu. Iŋgi iŋgi kalil dego a segi na iga egeqnu.

26-27 Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma naŋgi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo uŋgasari naŋgo segi segi sqajqa bati ateleŋej. Naŋgo segi segi sqajqa mandam beli dego ateleŋej. A degyej. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari naŋgi a qa ŋamosib ŋamosib itqajqa deqa. O Atens tamo uŋgasari niŋgi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nuŋgo jojomq di unu.

28 A segi na iga ŋambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nuŋgo segi powo tamo qudei naŋgi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa aŋgro.’

29 Di bole. Iga Qotei aqa aŋgro. Deqa niŋgi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo naŋgi gol na silva na meniŋ na ti sulum gereiyeqnub. Naŋgo segi baŋ na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnub. Qotei a sulum deqaji bul unu niŋgi edegaib.

30 “Nami tamo uŋgasari naŋgi nanari soqneb. Naŋgi Qotei qaliesai. Deqa naŋgi gisaŋ qotei naŋgo sulum gereinjroqnsib biŋinjroqneb. Bati di Qotei a naŋgo kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa naŋgi kambatnjrosaioqnej. Ariya bini Qotei na tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi endegsi minjreqnu, ‘Niŋgi are bulyiy.’

31 Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo uŋgasari kalil naŋgo une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Ŋiri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti naŋgo une qa peginjrqas. Tamo uŋgasari naŋgi degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

32 Onaqa tamo uŋgasari naŋgi subq na tigelo qa anjam di qusibqa naŋgi qudei Pol kikiyeb. Ariya naŋgi qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.”

33 Onaqa Pol a naŋgi uratnjrsiqa gilej.

34 Tamo qudei naŋgi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uŋa bei aqa ñam Damaris. Tamo uŋgasari qudei dego naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

1 Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej.

2 Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ŋauŋ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom naŋgo mandor koba Klodius a marej, “Juda naŋgi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa naŋgi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq naŋgi itnjrej.

3 Pol a naŋgi ti silali wau qujai. Deqa naŋgi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Naŋgo silali wau di naŋgi gara na tal gereiyoqneb.

4 Yori bati gaigai Pol a Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik
ti naŋgi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena naŋgo are
qametnjrimqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa osiq anjam
minjroqnej.
5 Onaqa bati bei Sailas Timoti wo naŋgi Masedonia sawa uratosib gilsib
Korin dia Pol itosib naŋgi koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau
uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda naŋgo Qotei tal
miligiq giloqnsiqa naŋgi siŋgila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus
Qotei na qariŋyej qaji.”
6 Degsi minjreqnaqa naŋgi aqa anjam di quoqnsib gotraŋyoqnsib a mis-
iliŋyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumbrum butuyosiqa minjrej,
“Niŋgi padalqab di nuŋgo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa
bini e niŋgi uratŋgsiy tamo Juda sai naŋgoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam
minjroqnqai.”
7 Pol na Juda naŋgi degsi minjrsiqa naŋgo Qotei talq dena oqedosiq tamo
bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji.
Aqa tal di Juda naŋgo Qotei tal jojomq di soqnej.
8 Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo uŋgasari kalil a
ombla tal qujaiq di soqneb qaji naŋgi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa
naŋgo areqalo siŋgilateb. Korin tamo uŋgasari gargekoba naŋgi dego Pol aqa
anjam qusib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib yanso eb.
9 Bati bei qolo Pol a ŋeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, “O Pol,
ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo
anjam mare mare laqne. Mequmaim.
10 E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi
tamo uŋgasari gargekoba unub.”
11 Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosiqa
tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.
12 Ariya Rom naŋgo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa
Korin dia Juda naŋgi Pol qa minjiŋ oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib
Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb.
13 Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam go-
traŋyoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.”
14 Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqa Juda
naŋgi minjrej, “O Juda tamo uŋgasari niŋgi quiy. Tamo endi a une kobaquja
bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiyimqa kiyo niŋgi a ojsib bosib ijo ulata-
muq endi tigeltqab di e nuŋgo anjam quqwai.
15 Ariya niŋgi nuŋgo segi dal anjam qa ti nuŋgo segi moma naŋgo ñam qa
ti maronub deqa e nuŋgo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Niŋgi segi na
gereiyiy.”
16-17 Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda naŋgi degsi minjrsiqa naŋgi
winjrej. Onaqa Juda naŋgi naŋgo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a
ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa
a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

18 Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo uŋgasari
naŋgi uratnjrsiqa Prisila Akwila wo naŋgi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa
marsib qobuŋ gogeteb. Naŋgi qobuŋ gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq
di Juda naŋgo kumbra dauryosiqa aqa segi gate baŋga ti me juŋgum ti gentej.

Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate baŋga ti me juŋgum ti uratonaq soqnej.

19-21 Ariya naŋgi Senkria qureq di qobuŋ gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda naŋgo Qotei tal miligiq gilsiqa naŋgi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa naŋgi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na naŋgi saidnjrsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nuŋgoq olo bqai.” Degsi minjrsiqa a qobuŋ gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo naŋgi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej.

22 Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobuŋ uratosiqa siŋga na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqa Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa naŋgi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

23 Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa naŋgo qure kalilq di brantoqnsiqa tamo uŋgasari Yesus dauryoqneb qaji naŋgi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na siŋgilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

24 Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulaŋ qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil neŋgreŋq di so qaji di geregere plaltoqnej.

25 Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a siŋgila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej.

26 Deqa bati bei a Juda naŋgo Qotei tal miligiq di siŋgila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo naŋgi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

27 Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo uŋgasari Efesus qureq di soqneb qaji naŋgi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei neŋgreŋyosib Apolos yonab a na osi gilsiqa Yesus aqa tamo uŋgasari Akaia sawaq di soqneb qaji naŋgi enjrej. Endegsib neŋgreŋyeb, “O gago was niŋgi quiy. Apolos a nuŋgoq bqo. Deqa niŋgi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena naŋgi siŋgilatnjroqnej. Qotei a nami naŋgi eleŋqa marsiq deqa naŋgi qa are boleiyej. Gam dena naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

28 Apolos a tamo uŋgasari naŋgo ŋamdamuq di Juda naŋgo anjam siŋgila na gotraŋyoqnej. A Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji dena naŋgi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

1-2 Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yambaŋ naŋgo qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji naŋgi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib bati deqa niŋgi Mondor Bole eb e?” Onaqa naŋgi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaioqnem.” 3 Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Niŋgi anjam kiye qusib

yanso eb?" Onaqa naŋgi na minjeb, "Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em."

4 Onaqa Pol na olo minjrej, "Jon na tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnej, 'Niŋgi are bulyibqa e na yansŋgwai.' Osiqa minjroqnej, 'Niŋgi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunŋgo areqalo siŋgilatiy.' Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus."

5 Onaqa naŋgi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb.

6 Yanso onabqa Pol a naŋgo gateq di aqa baŋ atnaqa Mondor Bole naŋgoq aisiq meŋ bulyetnjrnaqa bati qujai deqa naŋgi qure utru segi segi naŋgo anjam mareleŋoqneb. Osib naŋgi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb.

7 Bati deqa tamo 12 naŋgi Mondor eb.

8 Pol a bai qalub Efesus dia Juda naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda naŋgi geregere poinjrqajqa deqa Pol a siŋgila na minjroqnej.

9 Degyeqnaqa Juda qudei naŋgi Pol aqa anjam di qusibqa naŋgi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib ŋambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misiliŋyosib tamo uŋgasari naŋgi endegsib minjroqneb, "Yesus aqa gam di uge." Deqa Pol a naŋgi uratnjrsiqa tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej.

10 Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo uŋgasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti naŋgi Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa ŋiri 7 naŋgi mondor uge naŋgi winjrqajqa wauoqneb

11 Qotei a Pol aqa baŋ na maŋwa gargekoba babtoqnej.

12 Deqa tamo qudei na naŋgo gara ñeŋgi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji naŋgo jejamuq di ateqnab naŋgo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji naŋgo jejamuq di dego gara ñeŋgi ateqnab mondor uge naŋgi jaraiyoqneb.

13 Juda tamo qudei naŋgi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge naŋgi winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Naŋgi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei naŋgi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, "Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulaŋ."

14 Juda naŋgo atra tamo koba Skeva aqa ŋiri 7 naŋgi kumbra di degyeb.

15 Degyonabqa mondor uge na naŋgi kamba minjrej, "E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya niŋgi tal qabe?"

16 Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a siŋgila na prugosiq naŋgo qawarq di awoosiq naŋgi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa naŋgo gara bumbraŋyetnjrnaqa naŋgi tal uratosib yosi jaraiyeb.

17 Onaqa tamo uŋgasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji naŋgi kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib naŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulaŋ soqtoqneb.

18 Bati deqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Deqa naŋgi boqnsib naŋgo kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil naŋgo ŋamdamuq di ubtoqneb.

19 Tamo uŋgasari gargekoba quñam qaloqneb qaji naŋgi dego boqnsib
naŋgo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo uŋgasari naŋgo ulata-
muq di koiteleŋoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000
kina.
20 Naŋgi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulaŋ kobaoqnsiqa
sawa sawaq gileqnaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi quoqneb.

Efesus naŋgi Pol qa minjiŋ oqetnjrnaqa murqumyoqneb

21 Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa
Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia
sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej,
“Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.”
22 Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo
naŋgi qariŋnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq
di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa naŋgi aiyel namoqna
qariŋnjrnaq gileb.
23 Bati deqa Efesus dia tamo qudei naŋgi ŋambile gaigai sqajqa gam Yesus
na babtej qaji deqa ŋiriŋkobaoqneb.
24 Naŋgo ŋiriŋ aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq
dena iŋgi iŋgi gereiyoqnej. A na gisaŋ qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal
sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo
uŋgasari naŋgi awaiyeqnabqa tamo qudei a koba na wauo qaji naŋgi a ti dena
silali koba oqneb.
25 Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai naŋgi ti tamo qudei wau deqaji
yoqneb qaji naŋgi ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Niŋgi quiy. Gago wau
endena iga silali koba eqnum.
26 Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A
na tamo uŋgasari gargekoba naŋgo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, ‘Tamo
naŋgi baŋ na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisaŋ qotei.’ Yeqnaqa
naŋgi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa
atra tal sulum dego awaiyqa urateqnub. Pol aqa kumbra di niŋgi uneqnub.
Aqa anjam dego niŋgi queqnub. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai.
Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu.
27 Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi uloŋqas. Di segi sai. Gago
qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo uŋgasari
kalil naŋgi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Niŋgi qalie, Esia sawaq endi
tamo uŋgasari naŋgi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnub. Sawa
sawa kalilq di dego tamo uŋgasari naŋgi Artemis aqa ñam soqteqnub. Pol aqa
anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”
28 Onaqa sulum gereiyo tamo naŋgi anjam di qusib minjiŋ ani oqetnjr-
naqa tulaŋ murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei
kobaquja.”
29 Naŋgi degsib murqumyeqnabqa tamo uŋgasari kalil Efesus di soqneb
qaji naŋgi qusibqa naŋgi dego murqumyoqneb. Osib Masedonia tamo aiyel
Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo naŋgi ojeb. Ojsib naŋgi
aiyel giriŋnjrsib qure deqa gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeltnjrqa marsib
gurgurosib koro sawaq joqsib gileb.
30 Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo uŋgasari naŋgo are latetnjrqa marsiqa
naŋgo ambleq aiqa laqnaqa tamo uŋgasari Yesus dauryeb qaji naŋgi na
saidyeb.

31 Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneb qaji naŋgi Pol qalieeb deqa naŋgi dego anjam qariŋyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”
32 Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi koro sawaq di koroosib murqumyoqneb. Utru kiye qa naŋgi bosib koroeb di naŋgi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laŋa laŋa murqumyoqneb.
33 Onaqa Juda qudei naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo are latetnjrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo uŋgasari naŋgi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo uŋgasari naŋgi anjam bei minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa naŋgi kiriqa osiq aqa baŋ soqtej.
34 Baŋ soqtonaqa naŋgi kiriosai. Naŋgi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa naŋgi kalil olo murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Naŋgi anjam qujai di tulaŋ waiŋoqnsib sokobaiyeb.
35 Onaqa Efesus naŋgo gate bei a kamba tamo uŋgasari naŋgi anjam minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa naŋgi kiriqa osiq aqa baŋ soqtonaqa naŋgi kirieleŋonabqa minjrej, “O Efesus tamo uŋgasari niŋgi quiy. Efesus endia niŋgi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnub. Artemis aqa sulum nami laŋ goge na uloŋosiq mandamq aiyej qaji di dego niŋgi na taqateqnub. Tamo uŋgasari kalil naŋgi di qalie.
36 Deqa tamo bei na anjam di gotraŋyqa keresai. O ijo was, niŋgi grotosib une bei yaib deqa niŋgi mati lawo na sosib geregere are qaliy.
37 Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo naŋgi une saiqoji. Niŋgi na naŋgi laŋa joqsib bonub. Naŋgi gago atra talq dena iŋgi bei bajiŋosai. Naŋgi gago qotei Artemis aqa ñam misiliŋyosai dego.
38 Deqa Demitrius aqa wau qujai naŋgi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeltnjrsib anjam marqab.
39 Niŋgi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba naŋgi koroosib nuŋgo anjam gereiyqab.
40 Bini iga laŋa ŋiriŋ tigeltonum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba naŋgi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.”
41 Tamo gate dena tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjrsiqa naŋgi winjrnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

1 Onaqa tamo uŋgasari naŋgo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen naŋgi metnjrnaqa aqa areq di koroonabqa naŋgi siŋgilatnjrej. Osiqa naŋgi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej.
2 Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen naŋgi itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena naŋgi siŋgilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik naŋgo sawaq di brantej.
3 Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobuŋ na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyotqa mareqnab qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy siŋga na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”
4-5 A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei naŋgi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di naŋgo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa ŋiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus

Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil naŋgi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariŋoqneb.

6 Onaqa Juda naŋgo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobuŋ bei gogetosim qobuŋ na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo naŋgi iga qa tariŋoqneb qaji naŋgi itnjrsimqa bati 7 naŋgi koba na soqnem.

Yutikus a uloŋosiq moinaqa Pol na olo tigeltej

7 Onaqa Juda naŋgo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen naŋgi koroinjrsimqa naŋgi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaqa? Nebeamqa a naŋgi uratnjrsim aiqas.

8 Naŋgi koroesonabqa warum goge dia waŋal gargekoba pumbloŋoqneb.

9 Aŋgro wala bei aqa ñam Yutikus a siraŋme kiñala dadaŋ gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulaŋ olekoba mareqnaqa Yutikus a urŋamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena uloŋosiq mandamq aiyej. Onaqa naŋgi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.

10 Pol a dego mandamq aisiqa aŋgro wala di soqoŋyej. Soqoŋyonaqa a olo ŋambile ej. Deqa Pol na tamo uŋgasari kalil naŋgi minjrej, “Niŋgi are gulbeiŋgaiq. A ŋambile unu.”

11 Pol a naŋgi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem giŋgeŋyonaqa naŋgi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba naŋgi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a naŋgi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was niŋgi quiy. E aiyeqnum. Deqa niŋgi bole soqniy.”

12 Aŋgro wala di a ŋambile soqnej deqa aqa was naŋgi tulaŋ areboleboleinjrnaqa a osib naŋgo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

13 Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobuŋ bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Niŋgi namooiy. E bunuqna siŋga na walwelosiy aisiy Asos qureq di niŋgi itŋgwai. Osiy dena niŋgi koba na qobuŋ gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobuŋ na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariŋoqnem.

14 Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobuŋ gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.

15 Nebeonaqa iga dena qobuŋ na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ŋereŋem. Olo nebeonaqa iga qobuŋ na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ŋeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.

16 Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure buŋyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda naŋgo iŋgi meli bunuj otoro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus naŋgo Kristen gate naŋgi anjam minjrej

17-19 Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei naŋgi qariŋnjrnaqa naŋgi siŋga na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate naŋgi endegsi minjreb, “Niŋgi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na niŋgi

anjam bei merŋgwas." Onaqa Kristen gate naŋgi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonabqa a na naŋgi anjam endegsi minjrej,

"O Kristen gate niŋgi quiy. E Esia sawaq di branto ŋasiti e nuŋgoq bosim niŋgi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam niŋgi merŋgoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di niŋgi qalie. E niŋgi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda naŋgi na e lubsib moiyotbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej.

20 Niŋgi qalie, e bati gaigai nuŋgo koro sawaq di, nuŋgo segi segi talq di are siŋgilatetŋgwajqa anjam merŋgoqnem. E anjam deqaji niŋgi merŋgwajqa uratosaioqnem.

21 E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti naŋgi siŋgila na endegsi minjroqnem, 'Niŋgi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy.' E degsi minjroqnem.

22 Deqa niŋgi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai.

23 E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, 'Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.' Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

24 "Di uŋgum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E siŋgila na Yesus aqa anjam bole tamo uŋgasari naŋgi minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo uŋgasari naŋgi qa are boleiyeqnu.

25 "Deqa niŋgi quiy. E nami nuŋgo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, 'Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas.' Ariya bini e qalieonum, e niŋgi uratŋgitqa niŋgi ijo ulatamu olo unqasai.

26-27 Bati e nuŋgo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim niŋgi merŋgekritem. E wau di uratosaioqnem. Deqa tamo bei a nuŋgo ambleq di padalqas di ijo une na sai.

28 O Kristen gate, niŋgi nuŋgo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi di kaja du du bul. Qotei na aqa Ŋiri Yesus Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena naŋgi awainjrej. Deqa niŋgi naŋgo gate bole sosibqa naŋgi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na niŋgi eŋgej.

29 E qalie, e niŋgi uratŋgitqa gisaŋ anjam maro tamo qudei naŋgi nuŋgo ambleq aisib Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi ugeugeinjroqnqab. Bauŋ juwaŋ na kaja naŋgi ugeugeinjreqnub dego kere.

30 Nuŋgo ambleq dena dego tamo qudei naŋgi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisaŋ anjam maroqnqab. Naŋgi degyqab. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari Yesus dauryeqnub qaji naŋgi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisaŋ tamo naŋgi di daurnjrqajqa deqa.

31 Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai niŋgi merŋgoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e niŋgi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam niŋgi merŋgoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaioqnem. Niŋgi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

32 "Bini e niŋgi Qotei aqa baŋq di atitqa a na niŋgi geregere taqatŋgwas. Qotei a niŋgi qa are boleiyej anjam di niŋgi siŋgila na ojesoqnibqa anjam

dena niŋgi siŋgilatŋgwas. Amqa iŋgi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo uŋgasari naŋgi enjrqa marej qaji di niŋgi oqab.
33 “E silali qa ti gara qa ti tamo bei ŋilyosaioqnem.
34 Niŋgi qalie, e iŋgi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo iŋgi awaiyoqnem. Osim tamo naŋgi e koba na soqnem qaji naŋgi dego iŋgi anainjroqnem.
35 Kumbra kalil e nuŋgo ambleq di yoqnem qaji di niŋgi segi unoqneb. Kumbra di niŋgi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Niŋgi waukobaoqnsibqa tamo uŋgasari siŋgila saiqoji unub qaji naŋgi aqaryainjroqniy. Niŋgi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei iŋgi yqas di tamo iŋgi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena iŋgi yqas qaji a olo tulaŋ areboleboleiyqas.’ ”
36 Pol na Efesus Kristen gate naŋgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa siŋga pulutosiqa naŋgi koba na Qotei pailyeb.
37 Pailyo koboonaqa gate naŋgi akamkobaoqnsib Pol soqoŋyosib kundoqyoqneb.
38 Pol na minjrej, “Niŋgi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa naŋgi are tulaŋ gulbeinjrej. Onaqa naŋgi na iga suweigonab iga alile aisim naŋgi uratnjrsim qobuŋ gogetosim aiyem.

21

Pol a qobuŋ na Jerusalem aiyoqnej

1 Iga qobuŋ na aisim Kos nui buŋyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem.
2 Dia qobuŋ bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobuŋ di gogetosim aiyem.
3 Iga qobuŋ na aisim Saiprus nui jojomyosim baŋ qonaŋq waiyosim buŋyosim aiyem. Aisim Siria sawa buŋyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi na iŋgi iŋgi kalil waŋgarosib mandamq di ateleŋeb.
4 Qure dia iga Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi itnjrsimqa bati 7 naŋgi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqa naŋgi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol waiŋyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.”
5 Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobuŋ gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil naŋgo uŋa ti aŋgro ti naŋgi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na siŋga pulutosim Qotei pailyem.
6 Pailyo koboonaqa iga naŋgi baŋ ojsimqa minjrem, “Niŋgi bole soqniy.” Onaqa naŋgi na iga mergeb, “Niŋgi aiyiy.” Degsib mergonab iga qobuŋ gogetonamqa naŋgi olo puluosib naŋgo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

7 Ariya iga qobuŋ na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi itnjrsimqa bati qujai naŋgi koba na soqnem.
8 Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 naŋgi iŋgi jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip.

9 Filip aqa aŋgro sebiŋ qolqe naŋgi a ombla soqneb. Naŋgi Qotei aqa
medabu o qaji uŋa.
10 Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo
Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej.
11 Bosiqa Pol aqa alalag yaiyosiqa qombilgej. Qombil aqa utru agiende.
Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi baŋ ti siŋga ti alalag dena qosej. Osiqa
mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda naŋgi na
tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa siŋga ti baŋ ti endegsib qosqab. Qosisib a
osi gilsib tamo Juda sai naŋgo baŋq di atibqa naŋgi na a ugeugeiyqab.’ ”
12 Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo uŋgasari qudei qure dia
soqneb qaji naŋgi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.”
13 Onaqa Pol na iga mergej, “Niŋgi kiyaqa akamoqnsib are gulbetetbe-
qnub? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa
ñam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.”
14 Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai.
Iga marem, “Uŋgum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem
aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

15 Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago iŋgi iŋgi kalil
gereiyosim tigelosim aiyem.
16 Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji naŋgi na iga
suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim naŋgi na iga
tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq
di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru
Saiprus.
17 Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo uŋgasari dia soqneb qaji
naŋgi na iga nugsibqa tulaŋ areboleboleinjrnaqa iga osib geregereigeb.
18-19 Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen
gate kalil naŋgi Jems koba na koroesonabqa Pol a naŋgi kaiyeinjrej. Osiqa
wau kalil Qotei a Pol aqa baŋ na sawa bei beiq di tamo uŋgasari naŋgo ambleq
di yoqnej qaji deqa naŋgi sainjrej.

Kristen gate naŋgi na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

20 Onaqa Kristen gate naŋgi Pol aqa anjam di qusibqa tulaŋ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie,
Juda tulaŋ gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub. Naŋgi
Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego siŋgilaeqnub.
21 Deqa tamo qudei na Juda naŋgi endegsib minjreqnub, ‘Pol na Juda tamo
uŋgasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqa
saidnjreqnu. Osiqa naŋgi endegsi minjreqnu, “Nuŋgo aŋgro naŋgi muluŋ
breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami niŋgi dauryqa merŋgej qaji di uratiy.”
’ O Pol, tamo qudei na Juda naŋgi degsib minjreqnub.
22 Juda naŋgi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom?
23 Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq
endi Juda tamo qolqe unub. Naŋgi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei
pailyqa osib naŋgo gate baŋga ti me juŋgum ti urateb unub.
24 Deqa ni naŋgi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra
Moses a nami marej qaji di naŋgi koba na dauryosib yiy. Osim wagme
awaiyetnjrimqa naŋgi na Qotei atraiyosib naŋgo gate baŋga ti me juŋgum ti
joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil naŋgi ino kumbra di unsib endegsib

qalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam naŋgi a qa mareqnub qaji di bolesai.’
25 Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei neŋgreŋyosim sawa bei bei qaji naŋgoq qariŋyem. Naŋgi di Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji. Iga anjam endegsim qariŋyem, ‘Niŋgi gisaŋ qotei atrainjro qaji iŋgi bei uyoqnaib. Wagme leŋ ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreŋeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosisim neŋgreŋyosim naŋgoq qariŋyem.”
26 Onaqa Pol na tamo qolqe naŋgi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di naŋgi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo naŋgi minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei naŋgi atra tal miligiq di Pol ojeb

27-28 Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleŋeb qaji naŋgi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojeb. Ojsib leleŋoqnsib tamo uŋgasari kalil naŋgo areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo uŋgasari, niŋgi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misiliŋ anjam mareqnaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi queqnub. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei naŋgi joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqnub. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.”
29 Naŋgi degsib mareb. Di kiyaqa? Nami Efesus tamo bei aqa ñam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqnabqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”
30 Onaqa tamo uŋgasari kalil Jerusalem di soqneb qaji naŋgi anjam di qusibqa minjiŋ oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojeb. Ojsib giriŋyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siraŋme kalil kabuteleŋeb.

Rom qaja tamo naŋgi bosib Pol olo eb

31 Onaqa naŋgi Pol moiyotqa marsibqa baŋ na qaloqneb. Qaleqnabqa Rom qaja tamo naŋgo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo uŋgasari kalil naŋgi minjiŋ ani oqetnjreqnu.”
32 A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei naŋgo gate naŋgi ti joqsiqa gurgurosib tamo uŋgasari naŋgo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb.
33 Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a bosiqa Pol ojsiqa aqa qaja tamo naŋgi minjrej, “Sil siŋgila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa naŋgi bosib Pol tontonabqa qaja tamo naŋgo gate koba a na tamo uŋgasari kalil naŋgi endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa niŋgi a qaloqnab?”
34 A naŋgi degsi nenemnjrnaqa naŋgi olo leleŋkobaoqnsib anjam utru segi segi mareleŋoqneb. Qudei naŋgi anjam bei maroqneb. Qudei naŋgi anjam bei maroqneb. Naŋgi degsib mareleŋoqnsib ariya naŋgi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo naŋgo gate koba a na aqa qaja tamo naŋgi minjrnaqa naŋgi Pol osib naŋgo ŋeio talq osi gileb.
35-36 Osi giloqnsib naŋgo ŋeio tal jojomyeqnabqa tamo uŋgasari kalil naŋgi minjiŋ ani oqetnjrnaqa naŋgi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Niŋgi na Pol qalsib moiyotiy.” Naŋgi degsib maroqneb deqa qaja tamo naŋgi na Pol soqtosib naŋgo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqa Yesus aqa anjam palontej

37 Naŋgi Pol osi giloqnsib naŋgo ŋeio tal gogeq di atqa laqnabqa Pol a Grik
anjam na qaja tamo naŋgo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei
mermqa kere e?” Onaqa minjej, “Ni Grik anjam qalie e?
38 E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa
tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni ede-
gonum.”
39 Onaqa Pol na minjej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus.
Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo
uŋgasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”
40 Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqa
aqa baŋ soqtonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi kiri kirionabqa Hibru anjam na
endegsi minjrej,

22

1 “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merŋgit quiy.”
2 Pol a Hibru anjam na naŋgi degsi minjrnaqa naŋgi torei kiri kiriosib
sonab olo endegsi minjrej,
3 “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu.
E dia ŋambabonam ijo ai abu naŋgi na e Jerusalem osi bonabqa e endia
tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem.
Sonamqa Gamaliel na gago moma naŋgo dal anjam geregere plaltosiq
osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaŋ siŋgilaoqnem. Agi
bini niŋgi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgilaeqnub dego kere.
4 E na tamo uŋgasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji naŋgi moiyotnjrqa
maroqnsim naŋgi tulaŋ ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di
breinjroqnem.
5 Niŋgi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti naŋgi nenemnjribqa ijo
kumbra deqa niŋgi saiŋgwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam
bei neŋgreŋyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate
kokba naŋgi enjrqai. Enjritqa naŋgi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo
uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ojeleŋosiy joqsiy
bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate
minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

6-7 “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige puloŋ
siŋgila koba minjal ti laŋ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulaŋ riaŋonaqa
e uloŋosim mandamq di ŋeiem. Ŋeiesosim kakro bei brantonaq quem. A
endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqnum?’
8 Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus
Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’
9 Tamo e ombla soqneb qaji naŋgi dego puloŋ di uneb. Ariya anjam Yesus
na merbej qaji di naŋgi poinjrosai.
10 “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa
Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam.
Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’
11 Puloŋ di tulaŋ riaŋosiq ŋam qamotbonaqa e ŋam ambruibonaqa ŋam
atqa keresai. Deqa tamo naŋgi e ombla soqneb qaji naŋgi ijo baŋ ojsib e
babaŋbosib Damaskus osi gileb.

12 “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. A Qotei aqa dal
anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo uŋgasari kalil Damaskus di soqneb qaji
naŋgi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’
13 E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiqa ijo areq di
tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino ŋamdamu olo poimeme.’ Degsi mer-
bonaqa bati qujai deqa ijo ŋamdamu poibonaqa e olo ŋam atsim Ananaias aqa
ulatamu unem.
14 Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma naŋgo Qotei a ni giltmqo.
Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa
deqa ni giltmqo. Yesus a kumbra bole tiŋtiŋ yeqnu qaji tamo.
15 Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam
ni quem qaji deqa ti tamo uŋgasari kalil naŋgi sainjroqne.
16 Deqa ni tariŋaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa ñam
metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na
e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji naŋgoq gilej deqa saej

17-18 “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqn-
simqa e ŋeio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem
endia ijo anjam maroqnqam di Juda naŋgi ni quetmoqnqasai. Deqa ni
Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’
19-20 Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda naŋgi qalie, nami
e naŋgo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo uŋgasari ni qa naŋgo areqalo
siŋgilatoqneb qaji naŋgi ojeleŋoqnsim toqoŋ na ñumoqnsim tonto talq di brein-
jroqnem. Naŋgi ino wau tamo Stiven meniŋ na qaleqnabqa e jojom di
tigelosim tamo naŋgi a qaloqneb qaji naŋgo gara jugo taqatesosim endegsi
minjroqnem, “Niŋgi keretosib Stiven qalonub moiqo.” Ijo kumbra di Juda
naŋgi qalie.’
21 Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qariŋmitqa ni sawa isaq gilsim
dia sawa bei bei qaji naŋgi ijo anjam minjroqnqam.’ ”

Pol a na qaja tamo naŋgi minjrej, “E Rom tamo”

22 Pol a tamo uŋgasari naŋgi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji
naŋgoq gilqa marnaqa anjam qujai di naŋgi qusib minjiŋ ani oqetnjrnaqa
tulaŋ leleŋoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moiyem. Tamo deqaji mandamq
endi olo saiq.”
23 Naŋgi degsib maroqnsib murqumyoqnsib naŋgo gara jugo piqteleŋosib
naŋgo baŋ na wi ramboiyoqnsib breiyeqnab goge oqoqnej.
24 Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a na aqa qaja tamo naŋgi minjrej,
“Niŋgi Pol osib nuŋgo ŋeio tal miligiq di bu toqoŋ na kumbaiŋyiy. Kumbaiŋyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo uŋgasari naŋgi murqumyoqnsib
a qalib moiqajqa mareqnub di a na geregere merbimqa e quqwai.”
25 Onaqa qaja tamo naŋgi Pol sil na tontosib kumbaiŋyqa laqnabqa a na
qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa
niŋgi ijo une mati qalieosaiosib e laŋa kumbaiŋbqab di kumbra bole kiyo?”
26 Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo
naŋgo gate koba aqa areq gilsiqa nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a
kiyeryqam?”
27 Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole
Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.”
28 Degsi minjnaqa qaja tamo naŋgo gate koba dena olo Pol minjej, “E silali
kobaquja waiyonamqa deqa naŋgi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na

kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu naŋgi Rom qaji deqa e Rom tamo tiŋtiŋ.”
29 Onaqa qaja tamo naŋgi Pol aqa anjam di qusib a kumbaiŋyqa urateb. Qaja tamo naŋgo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaqa? A na aqa qaja tamo naŋgi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba naŋgi anjam minjrej

30 Onaqa nebeonaqa Juda naŋgi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo naŋgo gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti naŋgi metnjrnaq bosib koroonabqa Pol osiqa naŋgo ulatamuq di tigeltej.

23

1 Onaqa Pol a Juda tamo kokba naŋgi koqnjrsiqa endegsi minjrej, “O ijo was niŋgi quiy. E nami Qotei aqa ŋamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”
2 Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo naŋgi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi minjrej, “Niŋgi Pol aqa medabuq di qaliy.”
3 Onaqa Pol na Ananaias minjej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ŋamtaŋ babaŋq di ŋam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotraŋyosim naŋgi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”
4 Onaqa tamo naŋgi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji naŋgi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misiliŋyonum?”
5 Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, ‘Niŋgi nuŋgo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”
6 Juda tamo kokba awesoqneb qaji naŋgo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa leleŋosiq minjrej, “O ijo was niŋgi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreŋo qaji naŋgi mondoŋ olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulaŋ siŋgilateqnum. Anjam deqa qujai naŋgi na e ojsib nuŋgo ŋamdamuq di tigeltbonub.”
7 Pol na naŋgi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti naŋgi poeleŋosib ŋiriŋkobaeb.
8 Di kiyaqa? Sadyusi naŋgi mareqnub, “Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai. Laŋ aŋgro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi naŋgi mareqnub, “Tamo moreŋo qaji naŋgi subq na tigelqab. Laŋ aŋgro unub. Mondor naŋgi dego unub.”
9 Deqa naŋgi kalil poeleŋosib ŋiriŋkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi naŋgo dal anjam qalie tamo qudei naŋgi tigelosib siŋgila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo laŋ aŋgro bei na kiyo anjam minjqoqa a degsi marqo.”
10 Naŋgi degsib marnabqa qoto anjam tulaŋ kobaej. Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a di unsiqa are qalej, “Naŋgi Pol aqa jejamu tulaŋ ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo naŋgi metnjrnaqa bosib Juda naŋgo baŋq dena Pol yainjrsib naŋgo ŋeio talq olo osi gileb.

11 Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaqa Tamo Koba a bosiqa Pol aqa areq
di tigelosiq minjej, “Ni are siŋgilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam
siŋgila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnqam.”

Juda tamo qudei naŋgi Pol qalsib moiyotqajqa anjam qoseb

12 Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei naŋgi koroosibqa are qujaitosib
anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyotqom. Gago anjam di iga bole
dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyotosaisosimqa iga iŋgi
ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyotosimqa bati deqa iga olo iŋgi ti ya
ti uyqom.”
13 Juda tamo 40 naŋgi anjam degsib qoseb.
14 Osib Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgoq gilsib minjreb, “Iga
anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyotqom. Gago anjam di iga bole
dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyotosaisosimqa iga iŋgi
ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyotosimqa bati deqa iga olo iŋgi ti ya
ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.
15 Deqa niŋgi ti Juda tamo kokba kalil naŋgi ti endegyiy. Niŋgi na qaja tamo
naŋgo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa
anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Niŋgi na qaja tamo naŋgo gate
koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nuŋgoq di brantosaisoqnimqa gamq
di iga Pol qalsim moiyotqom.”
16 Onaqa Pol aqa jaja aqa ŋiri a naŋgo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja
tamo naŋgo ŋeio talq gilsiqa anjam di Pol minjej.
17 Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni
aŋgro wala endi osim nuŋgo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei
minjqas.”
18 Onaqa qaja tamo gate dena aŋgro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq
osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni aŋgro wala endi osi aiye.’
Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”
19 Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a na aŋgro wala di baŋ titosiqa kiñala
sasalosiqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?”
20 Onaqa minjej, “Juda tamo kokba naŋgi anjam bei kereteb. Naŋgi na ni
endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa
anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Naŋgi ni degsib mermqab.
21 Deqa ni naŋgo anjam di quetnjraim. Tamo 40 naŋgi anjam endegsib
qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyotqom. Gago anjam di iga bole
dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyotosaisosimqa iga iŋgi ti
ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyotosimqa bati deqa iga olo iŋgi ti ya ti
uyqom.’ Naŋgi anjam degsib qosonub. Deqa bini naŋgi gamq di tariŋeqnub.
Ni na Pol osi aiyoqnimqa gamq di naŋgi Pol qalsib moiyotqab.”
22 Onaqa qaja tamo naŋgo gate koba a aŋgro wala aqa anjam di qusiqa
minjej, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei
tent.”

Naŋgi na Pol qariŋyonabqa Rom naŋgo gate Feliks aqaq gilej

23 Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonab
minjrej, “Niŋgi na qaja tamo 200 siŋga na walwelo qaji naŋgi ti qaja tamo
200 aŋ osi laqnub qaji naŋgi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji naŋgi ti
minjribqa naŋgi bini qolo seŋ bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Niŋgi na
endegsib minjriy, ‘Nuŋgo walwelqajqa iŋgi iŋgi gereiyosib soqniy.’ ”

24 Osiqa olo naŋgi aiyel minjrej, “Niŋgi Pol aqa hos qudei dego gereiyib
soqnem. Pol a hos goge di awoamqa niŋgi na geregere taqatosib osi gilsib
Rom naŋgo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo naŋgo gate koba a na
naŋgi aiyel degsi minjrej.
25 Osiqa anjam bei endegsi neŋgreŋyej,
26 “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo naŋgo gate koba.
Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum. O kaiye.
27 Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda naŋgi na a ojsib moiyotqa
laqnabqa e ijo qaja tamo naŋgi ti aisim Juda naŋgo baŋq dena yainjrem.
E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim naŋgo baŋq dena
yainjrem.
28 Naŋgi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol
osi aisim Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigeltem.
29 Tigeltonamqa naŋgi anjam gargekoba mareleŋeqnabqa e qusimqa en-
degsi poibej, Juda tamo kokba naŋgi naŋgo segi dal anjam qa maroqnsib
deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Naŋgi Pol aqa une kobaquja bei
babtosai. Deqa e na a laŋa moiyotqa keresai. Tonto talq di laŋa waiyqa
keresai dego. E degsi poibej.
30 Ariya bini e quonum, naŋgi Pol qalsib moiyotqajqa anjam qosonub. E
di qusim deqa agi Pol inoq qariŋyonum. E na tamo naŋgi Pol aqa jejamuq
di une qameteqnub qaji naŋgi endegsi minjrqai, ‘Niŋgi Sisaria qureq gilsib
Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’ ”
31 Qaja tamo naŋgo gate koba a anjam degsi neŋgreŋyej. Onaqa aqa qaja
tamo naŋgi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib
dia ŋereŋeb.
32 Nebeonaqa qaja tamo siŋga na walwelo qaji naŋgi ti qaja tamo aŋ osi
laqneb qaji naŋgi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib
naŋgo ŋeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji naŋgi segi
Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb.
33 Osi gilsibqa naŋgo gate koba aqa anjam neŋgreŋyej qaji di Feliks yosib
Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb.
34 Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?”
Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.”
35 Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo naŋgi ino jejamuq di une
qameqnub qaji naŋgi babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo
naŋgi minjrnaqa naŋgi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib
taqatoqneb.

24

Juda naŋgi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

1 Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti naŋgo
anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks
aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb.
2 Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqa aqa ulatamuq di
tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minjej,
“O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga
bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe
kalil kobotetgeqnum.
3 Deqa iga ni qa tulaŋ areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

4 “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam
truquyala endi que.
5 Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda
tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo ambleq di qoto tigelteqnu.
Osiqa naŋgi pupoinjroqnsiqa minjreqnu, ‘Niŋgi gago Juda kumbra uratosib
olo Nasaret tamo a dauryiy.’
6-7 A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam
na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo naŋgo gate koba Lisias a bosiqa
gago anjam gentosiqa gago baŋq dena Pol siŋgila na yaigej.
8 Yaigosiqa mergej, ‘Niŋgi Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom naŋgo
gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol
aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa
une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na
mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.
9 Onaqa Juda tamo kalil naŋgi tigelosib Tertulus aqa anjam di siŋgilatosib
mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

10 Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa baŋ soqtosiq Pol met-
onaqa a kamba tigelosiqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba
sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam
mermqai.
11 Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni
segi na Juda naŋgi nenemnjrimqa degsib mermqab.
12 E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigelto-
saioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda naŋgi e nubosai. E atra talq di,
Juda naŋgo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra
uge bei yosaioqnem.
13 Deqa une kalil Juda naŋgi ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesai. Naŋgi
ijo une bei ubtosib marqa keresai.
14 “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda naŋgi
endegsib mareqnub, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo uŋgasari naŋgi
poeleŋeqnub.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma
naŋgo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei
aqa medabu o tamo naŋgo anjam kalil nami neŋgreŋyoqneb qaji deqa ti ijo
areqalo siŋgilateqnum.
15 Mondoŋ Qotei na tamo bole ti tamo uge ti naŋgi olo subq na tigeltnjrqas.
Qotei qujai deqa e ijo areqalo siŋgilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariŋoqnsim
unum. Juda naŋgi dego degyeqnub.
16 E subq na tigelo bati qa tariŋeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa ŋamgalaq
di, tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum.
Deqa e are gulbe saiqoji unum.
17 “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa
agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen naŋgi
mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.
18 Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a
nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda naŋgi na e nubeb. E tamo
uŋgasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai
dego.

19 Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji naŋgi na e
ojeb. Deqa tamo naŋgi di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi
tigelosib ijo une marqab.
20 Naŋgi bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji naŋgi nenem-
njre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di
tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab.
21 Bole, ijo anjam qujai endeqa naŋgi na ijo jejamuq di une qametbeb. E
naŋgo ulatamuq di tigelosim leleŋosim endegsi minjrem, 'Tamo kalil moreŋo
qaji naŋgi mondoŋ olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai niŋgi na e
tigeltbonub.' " Pol a Feliks degsi minjej.
22 Feliks a nami tamo uŋgasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji naŋgo
kumbra qalieej. Deqa a na Juda naŋgi endegsi minjrej, "Nuŋgo anjam di
mati soqnem. Qaja tamo naŋgo gate koba Lisias a bamqa niŋgi olo anjam
di maribqa e qusiy gereiyqai."
23 Osiqa qaja tamo gate bei minjej, "Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim
taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was naŋgi a unqa bosib iŋgi iŋgi qa
aqaryaiyqa maroqnibqa ni na saidnjraim."

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

24 Bati qudei koboonaqa Feliks aqa ŋauŋ Drusila wo tonto talq di brantosi-
bqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda uŋa. Pol a bosiqa tamo
naŋgi Kristus Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq
quej.
25 Kumbra bole tiŋtiŋ dauryqajqa ti tamo naŋgo segi segi so geregere
taqatqajqa ti Qotei na mondoŋ tamo naŋgo une qa peginjrqajqa ti Pol na
Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, "Ni mati aisim ino warumq
di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e
quqwai."
26 Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam
quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, "E Pol metit a
bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?" Osiq
deqa metoqnej.
27 Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaqa
tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa
taqatesoqnej. Feliks na Juda naŋgo are boletetnjrqajqa deqa a Pol tonto talq
di uratonaq soqnej.

25

Pol a marej, "E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai"

1 Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa
a dena tigelosiqa Jerusalem aiyej.
2-3 Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti naŋgi bosib Festus
aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus
minjeb, "Ni anjam qariŋyim qaja tamo naŋgi Sisaria qureq dena Pol osib
Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas." Naŋgi degsib Festus minjeb.
Di kiyaqa? Naŋgi nami anjam endegsib qoseb, "Qaja tamo naŋgi Pol osi
boqnibqa gamq di iga Pol qalsim moiyotqom."
4 Onaqa Festus na kamba minjrej, "Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati
qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai.

5 Deqa niŋgi Pol qa anjam bei soqnimqa niŋgi na tamo ñam ti qudei giltnjrib
naŋgi e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia naŋgi ijo ulatamuq di
tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai."

6 Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqa olo puluosiq Sisaria gilej.
Juda tamo qudei naŋgi a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo
jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo naŋgi minjrej, "Niŋgi Pol osi boiy."
Minjrnaqa naŋgi na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb.

7 Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji naŋgi Pol
kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq
di qameleŋoqneb. Naŋgo anjam di utru saiqoji.

8 Onaqa Pol a kamba marej, "E Juda gago dal anjam bei gotraŋyosaioqnem.
E gago atra tal qa anjam uge bei marosaioqnem. E Rom naŋgo mandor koba
Sisar a dego kumbra uge bei yosaioqnem. Deqa e une saiqoji."

9 Pol a degsi marnaqa Festus a Juda naŋgo are boletetnjrqajqa deqa Pol
endegsi nenemyej, "Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino
anjam olo marqa kere e?"

10 Onaqa Pol na minjej, "E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigele-
junum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda naŋgi qa une bei yosai.

11 Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa uŋgum e moiqai. Ariya une
kalil Juda naŋgi ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesaiamqa tamo bei na e
laŋa osim naŋgo baŋq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa
a ijo anjam qusim gereiyetbqas."

12 Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo
kokba qudei naŋgi koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqa Pol
minjej, "Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qariŋmitqa
Sisar aqaq gilqam."

Festus na Agripa nenemyej, "Ni Pol kiyeryqam?"

13 Onaqa bati qudei koboonaqa Rom naŋgo mandor bei aqa ñam Agripa
aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb.

14 Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej,
"Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu.

15 Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi
na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, 'Ni Pol aqa une qa
marsim ojsim ino qaja tamo naŋgo baŋq di atimqa naŋgi na qalib moiyem.'

16 Onaqa e na kamba endegsi minjrem, 'Iga tamo bei laŋa ojsim qaja tamo
naŋgo baŋq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei naŋgi
tamo bei qa anjam soqnimqa naŋgi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa
anjam marqas di kere.'

17 "E na Juda naŋgi degsi minjrnamqa naŋgi e daurbosib Sisaria beb. E
tariŋosai. Nebeonaqa naŋgi koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo
qaja tamo naŋgi minjrnamqa naŋgi Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteb.

18 Onaqa Juda naŋgi tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba
qameleŋoqneb. E nami are qalem, naŋgi une kokba Pol aqa jejamuq di
qamqab. Naŋgi degyosai.

19 Naŋgi naŋgo segi louqa kumbra qa ŋiriŋoqnsib Pol ombla anjam titoqneb.
Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, 'Tamo di a moiyej olo
ŋambile unu. Aqa ñam Yesus.'

20 Onaqa e naŋgo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’
21 E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo naŋgi minjrem, ‘Niŋgi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qariŋyitqa Sisar aqaq gilqas.’ ”
22 Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”
23 Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo naŋgo gate kokba ti tamo ñam ti kalil naŋgi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo naŋgi minjrnaqa naŋgi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigelteb.
24 Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Niŋgi koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil naŋgi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiyem. A olo mandamq endi saiq.’ Naŋgi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb.
25 E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laŋa moiyotqa keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qariŋmitqa Rom gilqam.’
26 O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye neŋgreŋyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laŋa qariŋyqai di Sisar a ŋiriŋqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtim niŋgi kalil qusib merbibqa une deqa neŋgreŋyit Sisar aqaq gilqas.
27 E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laŋa qariŋyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

1 Onaqa Agripa na Pol minjej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa baŋ soqtosiqa endegsi marej,
2 “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda naŋgi ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas.
3 Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.
4 “Juda kalil naŋgi e qa qalie unub. E aŋgro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem.
5 Naŋgi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Naŋgi ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Naŋgi qalie, e aŋgro wala qa Farisi naŋgo ambleq di sosimqa naŋgo kumbra dauryoqnem. Farisi naŋgo kumbra di siŋgila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulaŋ buŋyejunu.
6 Bini e iŋgi bole bole Qotei a nami gago moma naŋgi enjrqa marej qaji di oqajqa tariŋoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.

7 Gago moma naŋgi di agi Jekop aqa aŋgro 12 naŋgo moma. Naŋgi e ti koba
na iŋgi bole bole di oqajqa tariŋoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O
Mandor Agripa, utru deqa Juda naŋgi ijo jejamuq di une qametbeqnub.
8 Kiyaqa niŋgi qudei endegsib are qaleqnub, 'Qotei na tamo moreŋo qaji
naŋgi olo subq na tigeltnjrqasai'?
9 "Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim
laqnem.
10 E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba naŋgi na
e odbeqnabqa e Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi ojeleŋoqnsim tonto talq di
breinjroqnem. Osim Juda gate naŋgi koba na areqalo qujaitosim maroqnem,
'Naŋgi ñumsib moiyotnjriy.'
11 E bati gargekoba Juda naŋgo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia
Yesus aqa tamo uŋgasari naŋgi ojeleŋoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are
qaloqnem, 'E naŋgi jaqatiŋ koba enjritqa naŋgi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa
ñam misiliŋyqab.' Degsi are qaloqnsim naŋgi ugeugeinjroqnem. E naŋgi qa
minjiŋ ani oqetbeqnaqa naŋgi daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia
naŋgi itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

12-13 "O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba naŋgi
na e qariŋbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige puloŋ
siŋgila koba minjal ti laŋ goge na ijoq ainaq unem. A tulaŋ rianosiqa tamo e
koba na walweloqnem qaji naŋgi ti iga suwantgej. Aqa rianŋ di seŋ ti keresai.
Rianŋ dena seŋ aqa rianŋ tulaŋ buŋyej.
14 Suwantgonaqa iga kalil ululoŋosim mandamq di ŋereŋem. E ŋeiesosimqa
tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni
kiyaqa e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego
ugeugeiyeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.'
15 Onaqa e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaqa a na merbej, 'E Yesus
agi ni na ugeugeibeqnum qaji.
16 Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni
bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare
laqnqam.
17 Bunuqna e ni qariŋmitqa ni Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti
naŋgoq giloqnqam. Deqa ni naŋgi qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa naŋgi
ni moiyotmqasai.
18 Ni naŋgoq giloqnsim ijo anjam minjroqnimqa naŋgi e qa poinjroqnim
ambru uratosib suwanoq boqnqab. Ni na naŋgi are bulyetnjroqnimqa naŋgi
Satan aqa siŋgila uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na naŋgo une kalil
kobotetnjritqa iŋgi bole bole e nami enjrqa marem qaji di naŋgi oqab. E na
naŋgi ti tamo uŋgasari kalil e qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ti Qotei
aqa segi kumbra boleq di ateleŋit sqab.'

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

19 "Deqa Mandor Agripa, laŋ goge dena puloŋ ainaqa e unsimqa anjam
Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotraŋyosai.
20 E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia
Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnem,
'Niŋgi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnibqa tamo
uŋgasari naŋgi na niŋgi nuŋgsib merŋgwab, "Bole, niŋgi are bulyonub." ' E

Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo uŋgasari naŋgi
anjam di minjroqnem.
21 Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyotbqa
maroqneb.
22 Ariya naŋgi e moiyotbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino
ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo laŋaj ti Qotei aqa anjam
palontosim merŋgeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti
Qotei aqa medabu o tamo naŋgi ti kumbra bunuqna branteleŋqas qaji di
ubtosib maroqneb. Naŋgo anjam di segi e bini palonteqnum.
23 Naŋgo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatiŋ koba osim moiqas.
Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda naŋgi ti sawa bei bei
qaji naŋgi ti anjam minjroqnimqa naŋgi suwaŋoq boqnqab."

Pol na Agripa minjej, "Ni Kristus qa ino areqalo siŋgilat"

24 Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqa leleŋosiq
minjej, "Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulaŋ nanaritmqo."
25 Onaqa Pol na minjej, "O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi
bole. E areqalo bole na anjam mareqnum.
26 Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa
e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A
boleq di unu.
27 O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo
naŋgo anjam nami neŋgreŋyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum,
di bole."
28 Onaqa Agripa na Pol nenemyej, "E sokiñala Kristen tamo brantqai ni
degsi are qalonum e?"
29 Onaqa Pol na minjej, "Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere.
Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi
pailyeqnum, 'O Abu, tamo bini ijo anjam queqnub qaji naŋgi ti Mandor
Agripa a ti naŋgi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum naŋgi
degsib sqajqa e ni pailmosai.' "
30-31 Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji naŋgi ti Festus
koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb,
"Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim
moiyotqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego."
32 Naŋgi degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, "Pol a Sisar aqa ulata-
muq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum
oqedqo qamu."

27

Pol a qobuŋ na Rom qureq giloqnej

1 Onaqa iga qobuŋ na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei
ti tonto talq dena joqsib qaja tamo naŋgo gate bei aqa ñam Julius aqa baŋq
di ateb. Julius a Rom tamo. 2 A na iga Pol ombla tonto tamo naŋgi ti joqsiqa
Adramitium qure naŋgo qobuŋ bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobuŋ di
gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa
qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobuŋ di yuwal qala
qalaq na dauryosim qunduŋ kalil aiqa mareb.
3 Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol
qa dulosiq odyonaqa qobuŋ uratosiq aqa Kristen was qudei naŋgi itnjrnaqa
naŋgi na iŋgi iŋgi qa aqaryaiyeb.

4 Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotraŋgonaqa iga
Saiprus nui taqyosim gilem.
5 Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal
qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di
tiryem.
6 Dia Julius a Aleksandria qure naŋgo qobuŋ bei Itali sawaq gilqa laqnaqa
unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo naŋgi ti joqsiqa qobuŋ di gogetem.
7 Gogetosim jiŋga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na
gotraŋgonaqa iga siŋgila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo
gotraŋgonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobuŋ bulyosimqa Krit nui aqa luwi
bei ñam Salmone di tiŋyosim oqem.
8 Oqsim luwi di buŋyosimqa tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi waukobaosib
oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa
ñam Qunduŋ Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.
9-10 Iga bati gargekoba uratem deqa Juda naŋgo qurieŋo bati koboej. Yuwal
ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi endegsi minjrej,
“Niŋgi quiy. E qalieonum, iga qobuŋ na gilqom di iga gulbe koba itqom.
Qobuŋ aqa iŋgi iŋgi gargekoba loumqas. Qobuŋ dego tugwas. Qobuŋ a segi
sai. Iga tamo kalil dego padalqom.”
11 Pol a naŋgi degsi minjrnaqa qobuŋ kuñi ojo tamo wo qobuŋ aqa abu wo
naŋgi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego
Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa naŋgo aiyel anjam taqyej.
12 Deqa iga qobuŋ na gilem. Qunduŋ iga soqnem qaji di jagwa bati qa
qobuŋ beterqajqa qunduŋ bolesai. Deqa tamo gargekoba naŋgi mareb,
“Jagwa bati brantqa jojomqo deqa iga qunduŋ endi uratosim gilsim Finiks
qunduŋq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia
jagwa bati qa beterqajqa qunduŋ bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

13 Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi
mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qunduŋq di tiryqom.”
Degsib marsib anka titosib qobuŋ miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala
dauryosim gilem.
14-15 Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotraŋgonaqa gilqa
keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.
16-17 Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa
nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobuŋq di wauo
qaji naŋgi waukobaosib qobuŋ du soqtosibqa qobuŋ ani gogeq di atsib sil
na qoseb. Qobuŋ du uloŋaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobuŋ
ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kaiŋyosib siŋgilateb. Qobuŋ ururosim
Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobuŋ
rer qalnab aiyej. Naŋgi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.
18 Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulaŋ kobaosiq iga gotraŋgonaqa
yuwal ugeonaqa qobuŋ tuqepratej. Deqa tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi
iŋgi iŋgi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb.
19 Olo nebeonaqa naŋgi qobuŋ aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq
aiyeb.
20 Bati gargekoba iga seŋ ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem,
“Iga padalqasai.” Ariya jagwa siŋgila koba boqnsiqa iga gotraŋgoqnej deqa
gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi
koboqasai.”

21 Bati gargekoba tamo qobuŋq di so qaji naŋgi iŋgi uyosai. Deqa Pol a
naŋgo ambleq di tigelosiqa minjrej, “O tamo niŋgi quiy. E nami merŋgem,
niŋgi Krit nui uratosib gilaib. Niŋgi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe
koba itonum. Niŋgi uniy. Qobuŋ aqa iŋgi iŋgi gargekoba loumeleŋqo.
22 Deqa e niŋgi olo endegsi merŋgwai. Niŋgi are laeme. Tamo bei padalqa-
sai. Iga kalil bole sqom. Qobuŋ segi padalqas.
23-24 Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa laŋ aŋgro bei
bosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq
di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla
qobuŋ na gileqnub qaji naŋgi dego Qotei na taqatnjrim naŋgi padalqasai.’
Laŋ aŋgro na e degsi merbej.
25 Deqa niŋgi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a
dauryosim degyqas.
26 Ariya niŋgi quiy. Iga qobuŋ na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobuŋ
a ojotqas.”
27 Pol na naŋgi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim son-
amqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a
mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi qusibqa
are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?”
28 Naŋgi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab
ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa naŋgi olo sil
waiyosib uneb di tulaŋ taragej, 30 mita.
29 Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobuŋ a
ojotqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobuŋ
tigelqas.” Degsib marsibqa qobuŋ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq
aiyej. Onaqa naŋgi endegsib waiŋoqneb, “Urur suwaŋeme.”
30 Onaqa tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi endegsib are qaleb, “Iga qobuŋ
uratosim qobuŋ du na jaraiqom.” Naŋgi degsib are qalsibqa gisaŋosib tamo
naŋgi minjreb, “Iga qobuŋ namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib
qobuŋ du uli na osib qobuŋ ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej.
31 Degyeqnabqa Pol a di unsiqa qaja tamo naŋgi ti naŋgo gate Julius a ti
endegsi minjrej, “Tamo qobuŋq di wauo qaji naŋgi jaraiqa mareqnub. Naŋgi
jaraiqab di niŋgi kalil padalqab.”
32 Onaqa qaja tamo naŋgi qobuŋ du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulaŋej.
33 Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi iŋgi uyiy.
Bati olekoba niŋgi iŋgi uyosai. Nuŋgo are ŋeiosai dego. Agi yori aiyel gilqo.
34 Deqa e siŋgila na endegsi merŋgwai, niŋgi iŋgi uysib dena niŋgi siŋgilaqab.
Osib niŋgi kalil bole sqab. Bei padalqasai.”
35 Pol na tamo kalil naŋgi degsi minjrsiqa bem bei osiq naŋgo ulatamuq di
Qotei pailyosiqa bem gentosiq uyej.
36 Degonaqa tamo kalil naŋgi areboleboleinjrnaqa naŋgi kamba dego bem
eleŋosib uyeb.
37 Iga tamo qobuŋq di soqnem qaji kalil 276.
38 Tamo kalil naŋgi iŋgi uynab menetnjrnaqa qobuŋ otqajqa marsibqa
bem sum osib waiyeleŋonabqa yuwalq aiyej.

Qobuŋ paraparaej

39 Onaqa nebeonaqa naŋgi ŋam atsib mandam bei uneb. Naŋgi mandam di
poinjrosai. Naŋgi qunduŋ bei dego uneb. Qunduŋ di aqa alile bolequja ulul
ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobuŋ tiryqom.”

40 Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na giŋgeŋyosibqa
anka yuwalq di uratelenеb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib
rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb.
41 Aisib qobuŋ namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa
yuwal kokbayosiqa qobuŋ bunuq di qalnaqa paraparaej.
42 Onaqa qaja tamo naŋgi mareb, “Tonto tamo naŋgi qawaiŋosib jaraiyaib
deqa iga na ñumnam morenqab.”
43 Degsib marnabqa naŋgo gate Julius a are qalej, “Naŋgi Pol dego qalib
moiyaim deqa e na naŋgi saidnjrqai.” Degsi are qalsiqa naŋgi minjrej, “Tonto
tamo naŋgi ñumaib.” Osiqa tamo qawaiŋo qalie naŋgi minjrej, “Niŋgi namo
prugosib yuwalq aisib qawaiŋosib alile di patiy.”
44 Osiqa tamo qawaiŋo qaliesai qaji naŋgi minjrej, “Qobuŋ paraparaqo
qaji aqa sarqei niŋgi na eleŋosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di
patiy.” A degsi minjrnaqa naŋgi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere
pateleŋem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

1 Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem.
2 Onaqa tamo uŋgasari nui dia soqneb qaji naŋgi kumbra tulaŋ boledamu
dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa ŋam
tuŋguyosib mergeb, “Niŋgi bosib ŋamyuwo areq endi awooiy.” Degsib merg-
onabqa iga ŋamyuwo areq di awoonam jejamu kaŋkaŋgej.
3 Onaqa Pol a ŋam koroiyosiqa ŋamyuwoq di atnaqa amal uge ŋam miligiq
di soqnej qaji kaŋkaŋyonaqa oqedosiqa Pol aqa baŋq di uñiyosiqa gaiŋesoqnej.
4 Onaqa nui deqaji tamo uŋgasari naŋgi amal uge Pol aqa baŋq di uñiyosiq
gaiŋesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leŋ ojo tamo kiyo? A
yuwalq di moiyosai deqa gago qotei na a kambatosiqa amal uge qariŋyqoqa
a uñiyqo. Deqa a moiqas.”
5 Onaqa Pol na aqa baŋ butuyonaqa amal uloŋosiqa ŋamyuwoq ainaqa Pol
a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai.
6 Onaqa naŋgi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu suŋyqas kiyo a moisim
uloŋoqujatqas kiyo degsib marsibqa tariŋkobaeb. Tariŋonab tariŋonab Pol aqa
jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa naŋgi areqalo bei osib mareb, “Tamo
endi a qotei bei.”
7 Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui
di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiqa
dia bati qalub iga geregereigoqnej.
8 Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ŋeiesoqnej. Aqa jejamu
tulaŋ kaŋkaŋyosiqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqa Qotei
pailyosiq aqa jejamuq di baŋ atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej.
9 A degyonaqa nui deqaji tamo uŋgasari mainjrej qaji naŋgi qusibqa Pol aqa
areq beqnabqa a na naŋgi kalil boletnjroqnej.
10 Ariya nui deqaji tamo uŋgasari naŋgi na iga geregereigoqnsib kumbra
tulaŋ boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa iŋgi iŋgi kalil
iga saiigeleŋej qaji di naŋgi na olo egeleŋonab gago iŋgi iŋgi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

11 Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobuŋ bei gogetosim
gilem. Qobuŋ di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobuŋ di Aleksan-
dria qure qaji. Qobuŋ aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa aŋgro aiyel
naŋgo sulum gereiyosib atnab soqnej.
12 Iga qobuŋ na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem.
13 Dena qobuŋ na gilsim Regium qureq di tiryosim ŋeiem. Nebeonaqa
jagwa guta na bonaqa iga qobuŋ na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga
gilsim Puteoli qureq di tiryem.
14 Dia iga Yesus aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi itnjrem. Itnjrnamqa
naŋgi na metgonabqa iga bati 7 naŋgi koba na soqnem. Sosimqa naŋgi olo
uratnjrsimqa siŋga na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem.
15 Rom dia Yesus aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi iga beqnam qusibqa
gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Naŋgi aiyeqnabqa iga
giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Iŋgi Qariŋyo Qure dia naŋgi qudei
turem. Olo gilsimqa qure ñam Ŋereŋo Tal Qalub dia naŋgi qudei turem.
Turosim unjrsimqa Pol a tulaŋ areboleboleiyonaqa Qotei biŋiyosiqa aqa are
siŋgilakobaiyej.
16 Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom naŋgo gate naŋgi
odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

17 Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate naŋgi metnjrnaqa bosib aqa
areq di koroonab minjrej, “O ijo was niŋgi quiy. Jerusalem dia Juda naŋgi e
laŋa ojsib Rom naŋgo baŋq di atnab naŋgi na e tonto talq di waibeb. E Juda
gago kumbra bei ugeugeiyosaioqnem. Gago moma naŋgo kumbra bei dego
gotraŋyosaioqnem.
18 Deqa e Rom gate kokba naŋgo ulatamuq di tigelosim ijo anjam mar-
namqa naŋgi qusibqa ariya naŋgi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai.
Deqa naŋgi e laŋa moiyotbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa
mareb.
19 Marnabqa Juda naŋgi na Rom gate kokba naŋgo anjam di gotraŋyeb.
Deqa e gam bei saiqoji. E marem, ‘E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a
ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda naŋgi qa anjam bei yala
sosai.
20 O ijo was, e niŋgi nuŋgsiy ijo anjam merŋgwajqa deqa metŋgonum. E iŋgi
bole bole Qotei a nami Israel gago moma naŋgi enjrqa marej qaji di oqajqa
tariŋoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiqa
Juda tamo gate naŋgi minjrej.
21 Onaqa naŋgi na Pol minjeb, “Judia sawaq di tamo qudei naŋgi ni qa
anjam bei neŋgreŋyosib gagoq qariŋyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam
uge bei mergosai dego.
22 Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa
sawa kalilq di tamo uŋgasari naŋgi mareqnub, ‘Yesus aqa gam bunuj di uge.
Gam dena tamo uŋgasari naŋgi poeleŋeqnub.’ ” Juda tamo gate naŋgi na Pol
degsib minjeb.
23 Ariya naŋgi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda
gargekoba naŋgi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a
tigelosiqa anjam utru atsiq anjam olekoba naŋgi minjreqnaq gilsiq bilaqtej.
Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas
anjam di aqa utru plaltosiqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei
aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam na ti anjam mutu quja quja eleŋoqnsiqa

naŋgo are qametnjrimqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa siŋgila na minjroqnej.
24 Minjreqnaqa Juda qudei naŋgi Pol aqa anjam di qusib mareb, “Anjam di bole.” Onaqa naŋgi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, “Anjam di bolesai.”
25 Naŋgi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma naŋgi anjam endegsi minjroqnej,
26 ‘Niŋgi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poiŋgoqnqasai. Niŋgi ŋam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poiŋgoqnqasai.’ Agi Qotei na Aisaia minjej, ‘Ni naŋgoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne.
27 O Aisaia, tamo uŋgasari di naŋgo are miligi geteŋnjrejunu. Naŋgo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Naŋgi ŋam bruŋejunub. Deqa naŋgo ŋamdamu na ijo kumbra unqa keresai. Naŋgo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Naŋgi are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na naŋgi boletnjrqasai.’ Qotei na Aisaia degsi minjej.”
28-29 Osiqa Pol a olo Juda naŋgi minjrej, “O ijo was niŋgi endegsi poiŋgem. Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi eleŋqa marsiqa anjam qariŋyonaqa naŋgoq gilej. Naŋgi qusib dauryqab.”
30 Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo uŋgasari naŋgi a unqajqa beqnabqa a na naŋgi kalil joqoqnsiqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb.
31 Qotei na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa naŋgi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaioqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

1 E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa
anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.
2 Tulaŋ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna
brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam bole di
neŋgreŋyonab soqnej. Neŋgreŋ di Qotei aqa segi neŋgreŋ.
3 Qotei aqa anjam bole di aqa segi Ŋiri aqa anjam. Aqa Ŋiri a tamo
bulyosiqa Devit aqa leŋ na ŋambabej.
4 Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa
Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Ŋiri siŋgila koba. A
gago Tamo Koba Yesus Kristus.
5 Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na
iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋgasari sawa
sawa kalilq di unub qaji naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib aqa anjam
dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.
6 Niŋgi dego Yesus Kristus na metŋgej deqa niŋgi aqa anjam dauryeqnub.
7 Qotei na niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. A na
niŋgi metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋgasari unub. O ijo was, e anjam
endi neŋgreŋyosim nunŋgoq qariŋyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus
Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen naŋgi unjrqai”

8 E mati niŋgi anjam bei merŋgwai. Niŋgi Yesus Kristus qa nuŋgo are-
qalo siŋgilateqnub deqa tamo unŋgasari gargekoba naŋgi niŋgi qa saoqnsib
laqnabqa sawa sawa kalilq di naŋgi queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus
Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.”
9 E ijo are miligi siŋgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Ŋiri aqa
anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa
oqnsim niŋgi qa are qaleqnum.
10 E gaigai niŋgi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam
itosiy aisiy Rom Kristen naŋgi unjrqai.”
11 O ijo was, e niŋgi nuŋgwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaqa? E Mondor
aqa anjam niŋgi merŋgitqa dena nuŋgo are siŋgilatetŋgwajqa deqa.
12 Ijo are koba endegsi unu. E nuŋgoq bosiy niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo
siŋgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siŋgilatqai. Niŋgi dego e Yesus qa ijo
areqalo siŋgilateqnum di unsibqa dena nuŋgo are siŋgilatqab. Gam dena iga
kalil koba na gago are siŋgilatoqnsim sqom.
13 O was niŋgi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy niŋgi nuŋgwajqa
are qaleqnum. Ariya e nuŋgoq bqajqa gam gaigai geteŋeqnu. Ijo are koba
endegsi unu. Tamo unŋgasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgo ambleq di
e waueqnamqa naŋgi are bulyoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub
dego kere e nuŋgo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei naŋgi are bulyoqnsib
Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnqab.
14 E na Grik tamo naŋgi ti yauŋ tamo naŋgi ti powo tamo naŋgi ti nanari
tamo naŋgi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau
ebej.

15 Deqa niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi dego e na Yesus aqa anjam bole merŋgoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa siŋgila ti unu

16 E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaqa? Anjam bole di Qotei aqa siŋgila ti unu. Siŋgila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi padalqa gamq na eleŋeqnu. A matiq Juda naŋgi eleŋeqnu. Osiqa sawa bei bei qaji naŋgi dego eleŋeqnu.
17 Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di a na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim naŋgi ŋambile gaigai sqab.”

Tamo uŋgasari kalil naŋgi na Qotei qoreiyeqnub

18 Iga qalie, Qotei a laŋ goge di sosiqa aqa minjiŋ boleq ateqnu. A na tamo uŋgasari kalil a qoreiyoqnsib kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi awai uge enjreqnu. Naŋgo kumbra uge dena naŋgi Qotei aqa anjam bole tenteqnub.
19 Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na naŋgi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya naŋgi olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na naŋgi awai uge enjreqnu.
20 Qotei a nami mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa maŋwa di tamo uŋgasari naŋgi unoqneb dena bosi bosiq agi bini naŋgi uneqnub. Gam dena naŋgi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa siŋgila gaigai sqas qaji deqa ti naŋgi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”
21 Naŋgi Qotei qa qalie unub. Ariya naŋgi aqa ñam soqtqa uratoqnsib a biŋiyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole naŋgi deqa are qalosaieqnub. Naŋgo kumbra dena naŋgi nanaritnjroqnsiq naŋgo areqalo getentetnjreqnu. Deqa naŋgi ambruq di laqnub.
22 Naŋgi diqoqnsib mareqnub, “Iga powo koba ti unum.” Di gisaŋ. Naŋgi tulaŋ nanarioqnsib unub.
23 Sosibqa Qotei ŋambile gaigai unu qaji a qoreiyoqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti naŋgo sulum gereiyoqnsib naŋgi qa loueqnub.

Tamo uŋgasari naŋgi kumbra uge uge yeqnub

24 Tamo uŋgasari naŋgi Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba naŋgi uratnjreqnaqa naŋgi kumbra tulaŋ uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjreqnu. Kumbra dena naŋgi na naŋgo segi jejamu tulaŋ ugeugeiyeqnub.
25 Tamo uŋgasari deqaji naŋgi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisaŋ anjam segi dauryeqnub. Deqa naŋgi Qotei qoreiyoqnsib iŋgi iŋgi kalil a na gereinjrej qaji di biŋinjroqnsib naŋgo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a iŋgi iŋgi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.
26 Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei qoreiyeqnub deqa a na kamba naŋgi uratnjreqnaqa naŋgi jemai kumbra tulaŋ uge uge yoqnqajqa are prugnjreqnu. Naŋgo jemai kumbra agiende. Uŋgasari naŋgi tamo ti ŋereŋqajqa uratoqnsibqa uŋa bei bei wo ŋereŋeqnub.

27 Tamo naŋgi dego uŋa ti ŋereŋqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo ŋereŋqajqa are tulaŋ prugnjreqnu. Naŋgi jemai kumbra di yeqnub deqa Qotei a naŋgi kambatnjroqnsiqa naŋgo jejamuq di awai tulaŋ ugedamu enjreqnu.
28 Naŋgi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnub deqa Qotei na naŋgi uratnjreqnaqa naŋgi naŋgo segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqnub.
29 Naŋgo kumbra uge agiende. Naŋgi kumbra bole tiŋtiŋ yqajqa torei urateqnub. Naŋgi ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Naŋgi tamo naŋgi jeutnjreqnub. Naŋgi tamo qudei iŋgi koba ti unub qaji naŋgi qa are ugeinjreqnu. Naŋgi tamo naŋgi ñumoqnsib moiyotnjreqnub. Naŋgi laŋa laŋa ŋiriŋoqnsib gisaŋ anjam mareqnub. Naŋgi tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi laŋa yainjreqnub. Naŋgi tamo qudei naŋgi ugeugeinjreqnub. Kumbra kalil di naŋgoq di tulaŋ koba unu. Naŋgi yomueqnub.
30 Naŋgi gisaŋ na tamo naŋgo ñam ugetetnjreqnub. Naŋgi Qotei jeuteqnub. Naŋgi diqoqnsib laqnsib naŋgo segi ñam soqteqnub. Naŋgi kumbra uge uge bunuj babteleŋeqnub. Naŋgi naŋgo ai abu naŋgo medabu gotraŋyeqnub.
31 Naŋgi areqalo bole ti sosaieqnub. Naŋgi naŋgo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnub. Naŋgi tamo qudei naŋgi qalaqalainjrosaieqnub. Naŋgi tamo qudei naŋgi qa dulosaieqnub.
32 Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo uŋgasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji naŋgi ñumib moreŋebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya naŋgi olo gotraŋyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Di segi sai. Tamo uŋgasari naŋgi dena tamo qudei naŋgi kumbra uge uge deqaji yeqnab unjroqnsib naŋgo ñam soqtetnjroqnsib minjreqnub, “Keretonub. Niŋgi kumbra degyoqniy.”

2

Qotei a une tamo naŋgi awai uge enjrqas

1 O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo uŋgasari naŋgi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo uŋgasari naŋgo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum.
2 Iga qalie, tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere naŋgi awai uge enjrqas.
3 Ni na tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgo jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra naŋgi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo uŋgasari naŋgi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai.
4 Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulaŋ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariŋsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotraŋyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeqnu. Ni di qaliesai kiyo?
5 Ariya ino are miligi geteŋejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondoŋ diŋo batiamqa Qotei a kumbra tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjrsim aqa minjiŋ boleq atsimqa a na naŋgi ni ombla awai tulaŋ ugedamu eŋgwas.
6 Ni qalie, diŋo bati qa Qotei na tamo uŋgasari kalil naŋgo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas.

7 Tamo uŋgasari qudei naŋgi siŋgila na tigeloqnsib kumbra bole bole
yoqnsib laŋ qure qa gam itqajqa waukobaeqnub. Osib naŋgi laŋ qureq di
ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulaŋ siŋgilaeqnub. Deqa Qotei na
tamo uŋgasari naŋgi di awai boledamu enjrim naŋgi ŋambile gaigai sqab.
8 Ariya tamo uŋgasari qudei naŋgi naŋgo segi jejamu qa are qaloqnsib
anjam bole gotraŋyoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa Qotei na tamo
uŋgasari naŋgi di awai ugedamu enjrsim naŋgi qa minjiŋ oqetqas.
9 Naŋgi kumbra uge uge yeqnub deqa mondoŋ naŋgi gulbe koba ti jaqatiŋ
koba ti oqab. Matiq Juda naŋgi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi dego
oqab.
10 Ariya tamo uŋgasari kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgi Qotei na
aqaryainjrimqa naŋgi laŋ qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai
sqab. Matiq a Juda naŋgi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji naŋgi
dego aqaryainjrqas.
11 Qotei aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub. Deqa a
naŋgo ñam qa are qalsim naŋgi peginjrqasai.
12 Niŋgi quiy. Tamo qudei naŋgi dal anjam qaliesai. Di uŋgum. Naŋgi une
yeqnub deqa naŋgi kalil padalqab. Tamo qudei naŋgi dal anjam qalie unub.
Di dego uŋgum. Naŋgi une yeqnub deqa Qotei na naŋgi peginjrqas. A dal
anjam aqa wau na naŋgi peginjrqas.
13 Tamo naŋgi dal anjam laŋa queqnub qaji naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di
tamo bolesai. Tamo naŋgi dal anjam quoqnsib dauryeqnub qaji naŋgi segi
Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqab.
14 Bole, sawa bei bei qaji naŋgi dal anjam qaliesai. Ariya naŋgi naŋgo segi
areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqnub. Dena iga poigwo, dal anjam
a naŋgo areqaloq di nami sosiq wauoqnej.
15-16 Qotei a naŋgo are miligiq di dal anjam neŋgreŋyobulej deqa naŋgi
kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondoŋ diŋo batiamqa
naŋgo areqalo qudei na naŋgi minjrqas, “Nuŋgo kumbra di uge.” Osim naŋgo
areqalo qudei na olo naŋgi minjrqas, “Nuŋgo kumbra di bole.” Bati deqa
Qotei na tamo uŋgasari naŋgo kumbra kalil naŋgo are miligiq di uliejunu
qaji di boleq atekritosim dena naŋgi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau
na naŋgi peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo naŋgi are qaleqnub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

17 O Juda tamo, niŋgi qudei endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam ti
unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib niŋgi nuŋgo segi ñam soqtoqnsib
endegsib mareqnub, “Iga Qotei aqa tamo unum.
18 Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej
deqa iga kumbra bole kalil qa tulaŋ arearetgeqnu.”
19-20 Osib niŋgi endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam qalie unum deqa
iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo uŋgasari ŋam
qandimo unub qaji naŋgi gam osornjreqnum. Iga na tamo uŋgasari ambruq
di unub qaji naŋgi suwantnjreqnum. Iga na tamo uŋgasari powo saiqoji
unub qaji naŋgi powo enjreqnum. Iga na tamo uŋgasari aŋgro kiñilala bulosib
nanarieqnub qaji naŋgi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.”
21 O Juda tamo, kiyaqa niŋgi gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya niŋgi olo
dal anjam di dauryosaieqnub? Niŋgi mareqnub, “Bajiŋaib.” Ariya niŋgi olo
bajiŋeqnub.

22 Niŋgi mareqnub, “Niŋgi tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaib.” Ariya niŋgi olo was bei aqa ŋauŋ jejamu ojeteqnub. Niŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa asginŋeqnu. Ariya niŋgi olo gisaŋ qotei naŋgo atra talq dena sulum bajiŋeqnub.
23 Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtoqnsib mareqnub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya niŋgi olo dal anjam di gotraŋyeqnub. Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa ñam ugeteqnub.
24 Agi Qotei aqa anjam bei nami niŋgi qa endegsib neŋgreŋyeb unu, “Nuŋgo kumbra uge di sawa bei bei qaji naŋgi unoqnsib Qotei aqa ñam misiliŋyeqnub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

25 Bole, ni muluŋ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotraŋyoqnsim laŋa muluŋ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluŋ aiyosai qaji naŋgi bulqam.
26 Deqa tamo bei muluŋ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo muluŋ aiyeqnub qaji naŋgi bul sqas.
27 Bole, niŋgi Juda tamo unub deqa niŋgi dal anjam ejunub. Niŋgi muluŋ dego aiyeqnub. Ariya niŋgi dal anjam gotraŋyqab di tamo muluŋ aiyosaieqnub qaji naŋgi na merŋgwab, “Niŋgi une ti.” Naŋgi na degsib merŋgwab. Di kiyaqa? Naŋgi dal anjam dauryeqnub deqa. Naŋgi muluŋ aiyosai di uŋgum.
28 Tamo bei a laŋa babaŋ na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluŋ aiqas di aqa muluŋ bolesai.
29 Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluŋ aiqas di aqa muluŋ bole. A na aqa jejamu laŋa osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siŋgila yimqa aqa are miligiq na a muluŋ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ŋamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo naŋgo ŋamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo naŋgi peginjrqas

1 O ijo was, niŋgi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa uŋgum, iga Juda tamo unum di laŋa. Iga muluŋ aiyem di dego laŋa.” O was niŋgi e degsib merbaib.
2 Niŋgi quiy. Qotei a Juda naŋgo baŋq di iŋgi bole bole atej. Iŋgi bole bei agiende. A na Juda naŋgi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.
3 Bole, Juda qudei naŋgi Qotei aqa anjam di naŋgo areqaloq di siŋgilatosaieqnub. Osib aqa anjam di dauryosaieqnub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu”?
4 O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil naŋgi gisaŋ tamo. Qotei a segi qujai gisaŋ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaieqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“O Qotei, ino anjam kalil bole.
Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnibqa ni olo naŋgi tulaŋ buŋnjrsim ni une saiqoji sqam.”
5-6 Deqa ijo was, niŋgi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaqa gago une qa ŋiriŋosim awai uge egwas?

Qotei aqa kumbra di uge.' Degsi marqom e?" O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo uŋgasari kalil naŋgi peginjrqas? Di keresai. Nuŋgo areqalo di mandam tamo naŋgo areqalo.

7 Ariya niŋgi olo e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga gisaŋ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?' " O ijo was, nuŋgo anjam di tulaŋ uge.

8 Anjam uge deqaji tamo qudei naŋgi mare mare laqnub. Agi naŋgi endegsib mareqnub, "Uŋgum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu." O ijo was, tamo qudei naŋgi degsib iga yomuigosib mareqnub. Di gisaŋ koba. Naŋgo kumbra uge dena Qotei na naŋgi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

9 Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil naŋgi buŋnjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merŋgonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu.

10 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,

"Tamo bole bei sosai.
Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.
Tamo dego bei sosai.

11 Tamo qujai bei a Qotei qa poiyosaieqnu.
Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

12 Tamo kalil naŋgi gam bole uratekriteqnub.
Naŋgi kalil tamo uge.
Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

13 Naŋgi kalil anjam uge mareleŋeqnub.
Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo naŋgo jejamu sub miligiq di qusaeqnu
dego kere tamo kalil naŋgo medabu na anjam tulaŋ uge uge mareqnub.
Naŋgi gisaŋ anjam koba mareleŋeqnub.
Amal uge na tamo uñinjreqnub dego kere tamo kalil naŋgo medabu na tamo naŋgi tulaŋ ugetnjreqnub.

14 Osib gaigai naŋgo medabu na tamo naŋgi qa anjam uge maroqnsib naŋgi qa are ugeinjreqnu.

15 Naŋgi bati gaigai tamo ñumsib moiyotnjrqajqa urur ti gileqnub.

16 Naŋgi na tamo naŋgi ugeugeinjrqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnub.

17 Naŋgi lawo kumbra qaliesai.

18 Naŋgi Qotei yala ulaiyosaieqnub."

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib neŋgreŋyeb unu.

19 Iga qalie, Moses a tamo uŋgasari dal anjam ejunub qaji naŋgi qa are qalsiq dal anjam neŋgreŋyej. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, "E tamo bole. E une saiqoji." A degsi marqa keresai. Iga tamo uŋgasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ŋamgalaq di une ti unum.

20 Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom di iga tamo bole sqom

21 O ijo was, iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga
dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiq iga osorgej.
Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di neŋgreŋyej. Qotei aqa medabu
o qaji tamo kalil naŋgi dego gam deqa marsib anjam neŋgreŋyeb.
22 Gam agiende. Tamo uŋgasari kalil Yesus Kristus qa naŋgo areqalo
siŋgilateqnub qaji naŋgi Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam
di segi. Gam bei saiqoji.
23 Iga kalil une ateqnum deqa iga laŋ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai.
24 Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiq
Kristus Yesus qariŋyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo
bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a
Kristus Yesus aqa wau na iga laŋa awaigej.
25 Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qariŋyim bosim moiyim aqa
leŋ aisim tamo uŋgasari kalil a qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgo une
taqal waiyosim Qotei aqa minjiŋ kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole
une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami
Qotei a tamo naŋgi qa tariŋsokobaiyoqnej. Deqa a naŋgo une qa naŋgi urur
kambatnjrosaioqnej.
26 Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra
bole tiŋtiŋ yeqnu. A na tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub
qaji naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laŋa minjrosaieqnu. A
Yesus aqa wau na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga
qalieonum, a kumbra bole tiŋtiŋ yeqnu.
27 Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga
gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di
koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo
siŋgilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej.
28 Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena
qujai iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam
dauryqom gam dena sai.
29 Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda naŋgo segi Qotei e? A sawa bei
bei qaji naŋgo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji naŋgo Qotei dego.
30 Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluŋ aiyo qaji tamo naŋgi ti muluŋ
aiyosaieqnub qaji tamo naŋgi ti Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di Qotei a
naŋgi kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas.
31 Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom di iga tamo bole une
saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal
anjam olo siŋgilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej

1 Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa
kiyersi marqom?
2 Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole
soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa
segi ñam soqtqa kere qamu.
3 Ariya Qotei aqa anjam kiye neŋgreŋq di unu? Anjam agiende. “Abraham
a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji
qa minjej.”

4 Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laŋa awai oqasai. A wauosim
dena awai oqas.
5 Ariya tamo bei a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a
kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo siŋgilatqas. A
degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na
tamo naŋgi a qoreiyeqnub qaji naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.
6 Tamo naŋgi di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di uŋgum. Qotei a naŋgi
tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjre-
qnu. Devit a nami anjam deqaji marej.
7 Agi a endegsi marej,
“Qotei a tamo naŋgo kumbra uge qa are walyimqa
naŋgo une kobotetnjrqas di
naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.
8 Tamo Koba a tamo naŋgo une qa olo bunu are qalqasai di
naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.”
9 Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluŋ aiyo qaji naŋgi segi arebole-
boleinjrqas e? Tamo muluŋ aiyosaieqnub qaji naŋgi dego areboleboleiŋ-
jrqas e? Od. Naŋgi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum,
Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole
une saiqoji qa minjej.
10 Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa
minjej? A nami muluŋ aiyej kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham
a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.
11 A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa
Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi
Qotei na Abraham muluŋ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a
tamo kalil muluŋ aiyosaiosib naŋgo areqalo Qotei qa siŋgilateqnub qaji naŋgo
moma matu.
12 A tamo naŋgi muluŋ aiyeqnub qaji naŋgo moma matu dego. Ariya
tamo naŋgi naŋgo jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnub qaji a naŋgo moma
matu sai. Tamo naŋgi muluŋ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego
dauryeqnub qaji a naŋgo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa
kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiqa Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej.

Tamo uŋgasari Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi iŋgi bole bole oqab

13 Nami Qotei na Abraham aqa moma naŋgi ti endegsi minjrej, “E niŋgi
mandam kalil eŋgwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di
marosai. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa
Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.
14 Tamo naŋgi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na naŋgi iŋgi bole bole
enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum kumbra di laŋa
uloŋej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laŋa uloŋej qamu.
15 Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo naŋgi dal anjam gotraŋyeqnabqa
Qotei a naŋgo une deqa minjiŋ oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo
naŋgi endegsi minjrqa keresai qamu, “Niŋgi dal anjam gotraŋyeqnub.”
16 Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnub qaji naŋgi qa ti
are boleiyosiq iŋgi bole bole naŋgi enjrqa marej. Deqa tamo naŋgi Abraham
aqa kumbra dauryosib Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi iŋgi
bole bole di oqab. Tamo naŋgi dal anjam ejunub qaji naŋgi segi iŋgi di oqasai.

Tamo kalil Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi dego iŋgi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

17 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O Abraham, e ni giltmem deqa ni tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu sqam.” O ijo was niŋgi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltnjreqnu. A segi na marnaqa iŋgi iŋgi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

18 Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiyosai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo uŋgasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma naŋgi tulaŋ gargekobaqab.”

19 Abraham a aŋgro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa siŋgila koboej. Aqa ŋauŋ Sara a dego tulaŋ qeliej. Deqa a aŋgrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatqa uratosai.

20 Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq aqa ñam soqtoqnej.

21 A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.”

22 Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

23 Anjam di Qotei aqa neŋgreŋq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi neŋgreŋyosai.

24 Iga kalil qa dego anjam di neŋgreŋyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo siŋgilateqnum.

25 Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo naŋgi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

1 Ariya iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum.

2 Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo siŋgilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na laŋ qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tariŋeqnum. Iga deqa tulaŋ areboleboleigeqnu.

3 Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga siŋgilatgeqnaqa iga siŋgila na tigelejunum.

4 Iga siŋgila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotraŋyeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulaŋ arearetеqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na laŋ qureq joqsim oqwajqa tariŋoqnsim unum.

5 Ariya iga laŋa tariŋosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

6 Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu
aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati
giltonaqa a iga qa moiyej.
7 Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim
a qa moiqasai. Tamo tulaŋ boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom.
8 Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa
kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulaŋ qalaqalaigeqnu.
9 Kristus a moinaqa aqa leŋ aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa
mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondoŋ Qotei a Kristus aqa wau dena iga
torei eleŋqas. Amqa aqa minjiŋ oqwa batiamqa iga so bole sqom.
10 Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Ŋiri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini
iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa ŋambile
na Qotei a iga torei eleŋqas.
11 Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa siŋgila na iga
Qotei ombla geregere unum deqa iga tulaŋ areboleboleigoqnqas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a ŋambile qa utru

12 Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo uŋgasari kalil
naŋgi dego une eleŋeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo uŋgasari
kalil naŋgi dego une atoqnsib moreŋoqneb.
13 Dal anjam a bosaisonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi une atoqnsib laqneb.
Dal anjam sosai deqa Qotei a naŋgo une geregere ubtosaioqnej.
14 Adam a soqnej dena bosi bosiq Moses aqa bati qa tamo uŋgasari kalil
naŋgi moreŋoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotraŋyej qaji di tamo
bei na gotraŋyosai. Adam a segi na gotraŋyej. Ariya moiyo na naŋgi kalil
ojesoqnej.
Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej.
15 Niŋgi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti
Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa
tamo uŋgasari gargekoba naŋgi moreŋoqneb. Ariya Qotei a olo tamo uŋgasari
gargekoba naŋgi qa are tulaŋ boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej.
Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaŋ buŋyejunu.
16 Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere
sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrsiqa
naŋgo jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo uŋgasari naŋgi une gargekoba
yoqneb deqa Qotei a olo naŋgi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa naŋgi
tamo bole une saiqoji qa minjrej.
17 Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotraŋyej deqa tamo uŋgasari
kalil naŋgi moreŋeqnub. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo
uŋgasari Qotei a naŋgi qa are boleiyeqnu qaji naŋgi ŋambile osib mandor
kokba gaigai sqab. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei na tamo bole une saiqoji
qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaŋ buŋyejunu.
18 Deqa niŋgi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotraŋyej. Aqa kumbra
dena Qotei na tamo uŋgasari kalil naŋgi peginjroqnsiqa naŋgo jejamuq di une
qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra
dena Qotei a tamo uŋgasari kalil naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa
ŋambile enjreqnu.
19 Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotraŋyej. Aqa kumbra dena tamo
uŋgasari gargekoba naŋgi dego une eleŋeb. Dego kere tamo qujai Kristus a
Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo uŋgasari gargekoba naŋgi
tamo bole une saiqoji sqab.

20 Dal anjam a bonaqa tamo uŋgasari naŋgo une kobaonaqa naŋgi dal anjam gotraŋyoqneb. Naŋgo une kobaej bati deqa Qotei a olo naŋgi qa are tulaŋ boleiyej.
21 Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga siŋgila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulaŋ boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaŋ boleiyoqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga ŋambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyobulem

1 Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Uŋgum, iga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulaŋ boleiyoqnqas.” Iga degsi marqom kiyo?
2 Sai bole sai. Iga moiyobulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnqom e? Sai.
3 Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyobulem. Niŋgi di qaliesai kiyo?
4 Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyobulem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa siŋgila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti ŋambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

5 Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyobulem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom.
6 Iga qalie, une aqa siŋgila a gago jejamuq di waueqnu. Siŋgila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla ŋamburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kaŋgal tamo bul sqasai.
7 Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.
8 Od, iga Kristus ombla moiyobulem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo ŋambile sqom.
9 Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai.
10 A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa siŋgila kobotej. Ariya bini a olo ŋambile unu di a Qotei ombla ŋambile unub.
11 Dego kere niŋgi endegsib are qaliy. Niŋgi moiyobuleb deqa niŋgi olo une aqa kaŋgal tamo bul sosai. Niŋgi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla ŋambile unub.
12 Deqa une a nuŋgo jejamu taqatqa laqnimqa niŋgi na olo saidyiy. Niŋgi degyqab di niŋgi nuŋgo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nuŋgo jejamu agi bunuqna moiqas.
13 Une a nuŋgo siŋga ti baŋ ti taqatqa laqnimqa niŋgi na olo saidyiy. Niŋgi degyqab di niŋgi kumbra uge uge dauryoqnqasai. Niŋgi subq na olo tigelobulosib ŋambile unub deqa niŋgi nuŋgo segi jejamu ti baŋ ti siŋga ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena niŋgi kumbra bole dauryoqnqab.
14 Une na niŋgi olo taqatŋgwasai. Di kiyaqa? Niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a niŋgi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di niŋgi unub.

Iga kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul unum

15 Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej
kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom
e? Sai bole sai.
16 Niŋgi qalie, niŋgi nuŋgo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dau-
ryoqnqab di niŋgi aqa kaŋgal tamo sqab. Dego kere niŋgi une dauryoqnqab
di niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul sqab. Osib niŋgi moreŋqab. Ariya niŋgi Qotei
aqa kaŋgal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di niŋgi tamo bole une saiqoji
sqab. Di niŋgi qaliesai kiyo?
17 Bole, nami niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna
Qotei na niŋgi anjam bole merŋgonaq qusibqa nuŋgo are miligiq na daury-
oqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulaŋ biŋiyoqnqom.
18 Nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a dena
niŋgi olo eleŋej. Deqa bini niŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul unub.
19 O ijo was, e mandam tamo naŋgo kumbra qa niŋgi yawo anjam
merŋgeqnum. Di kiyaqa? Niŋgi ijo anjam endi geregere poiŋgosai deqa.
Nami niŋgi na nuŋgo siŋga ti baŋ ti naŋgi odnjreqnabqa naŋgi kumbra
jiga ti kumbra uge ti naŋgo kaŋgal tamo bul sosibqa niŋgi kumbra ugeq
breiŋgoqneb. Ariya bini niŋgi na olo nuŋgo siŋga ti baŋ ti minjribqa naŋgi
kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na niŋgi aqa
segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqnqab.
20 Nami niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul soqneb. Bati deqa niŋgi kumbra
bole aqa kaŋgal tamo bul sosai.
21 Kumbra uge uge niŋgi nami yoqneb qaji dena niŋgi aqaryaiŋgosaioqneb.
Agi bini niŋgi kumbra deqa jemaiŋgeqnu. Kumbra dena tamo naŋgi moiyo
gam tureqnub.
22 Ariya nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a
dena niŋgi olo eleŋej. Deqa bini niŋgi Qotei aqa segi kaŋgal tamo unub. Deqa
niŋgi iŋgi boledamu oqab. Iŋgi boledamu agiende. Qotei na niŋgi aqa segi
kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqnqab. Osib niŋgi ŋambile gaigai sqab.
23 Une na aqa kaŋgal tamo naŋgi awai enjreqnu. Awai agiende. Naŋgi
moreŋeqnub. Ariya Qotei na iga iŋgi boledamu laŋa egeqnu. Iŋgi boledamu
di agi iga ŋambile gaigai sqom. Ŋambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus
aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

1 O ijo was, niŋgi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merŋgwai. Niŋgi
qalie, tamo a moiyosaisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiyimqa
dal anjam na a olo taqatqasai.
2 Deqa uŋa bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyosaisoqnim a tamo bei
ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiyimqa di a na
olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai.
3 Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a
sambala uŋa. Aqa tamo moiyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na
getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uŋa sqasai.
4 Deqa ijo was niŋgi quiy. Niŋgi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla
moreŋeb deqa niŋgi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Niŋgi tamo bei agi
Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo uŋgasari unub. Deqa iga kumbra
bole bole Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnqom.

5 Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam
na gago baŋq di gago siŋgaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa
iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem.
6 Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga
Kristus ombla moiyobulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kaŋgal tamo bul
sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami neŋgreŋyeb qaji deqa are
qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa
iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyotgej

7 E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une
atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole
sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu.
Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa iŋgi iŋgi qa mamaulmaiq.” Degsi marosai
qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu.
8 Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul
kumbra gargekoba babteleŋoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo
bulosiq uliejunu qamu.
9 Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e ŋambile soqnem.
Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a ŋambile so bulosiq
tigelej.
10 Onaqa dena e moiyem. Dal anjam aqa wau utru agi tamo naŋgi ŋambile
enjrqajqa. Ariya e dal anjam dena ŋambile osai. Dal anjam na e moiyotbej.
11 Di kiyaqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisaŋbej. Kumbra
dena une na e moiyotbej.
12 Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam
a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil
di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tiŋtiŋ kalil.
13 Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyotbej degsi
marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyotbej. Dal anjam bej dena une a gam
itosiqa e moiyotbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim
qalieem, bole, une a tulaŋ ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

14 Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo
namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum.
15 Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa
arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearet-
bosaieqnu qaji di e olo yeqnum.
16 Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra
dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a
bolequja.
17 Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq
di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu.
18 E qalieonum, ijo miligiq di iŋgi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa
maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole
di yosaieqnum.
19 Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge
e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.
20 Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e
qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji
a na kumbra uge di yeqnu.

21 Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeq-
naqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu.
22 Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulaŋ arearetbeqnu.
23 Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo baŋq di ijo siŋgaq di ijo
jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto
iteqnu. Une di siŋgila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo
baŋ ti ijo siŋga ti ijo jejamu ti di siŋgila na taqateqnu.
24 Gulbe dena e tulaŋ ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo
jejamu moiqas qaji endi olo uratqai?
25 Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na
aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulaŋ biŋiyoqnsiy sqai.
Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo
areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

1 O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago
jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai.
2 Ŋambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na niŋgi aqaryaiŋgej deqa
une ti moiyo ti na niŋgi olo taqatŋgwa keresai.
3 Qotei na aqa segi Ŋiri Yesus qariŋyonaqa a une tamo bulosiqa gago une
kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa
dena une aqa siŋgila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa
keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej.
4 Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walwelosaieqnum. Iga
Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam
aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.
5 Tamo naŋgi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnub qaji naŋgi
areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo naŋgi Mondor aqa kumbra na
walweleqnub qaji naŋgi Mondor aqa areqalo dauryeqnub.
6 Tamo naŋgi areqalo namij dauryoqnqab di naŋgi morenqab. Ariya tamo
naŋgi Mondor aqa areqalo dauryoqnqab di naŋgi lawo na ŋambile sqab.
7 Tamo naŋgi areqalo namij dauryeqnub qaji naŋgi Qotei ti jeu atoqnsib
unub. Di kiyaqa? Naŋgi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa.
Naŋgi dal anjam dauryqa keresai bole sai.
8 Tamo naŋgi areqalo namij na walweleqnub qaji naŋgi kumbra Qotei a
areareteqnu qaji di dauryqa keresai.
9 Ariya niŋgi areqalo namij aqa kumbra na walwelosaieqnub. Qotei aqa
Mondor a nuŋgo are miligiq di unu deqa niŋgi Mondor aqa kumbra na
walweleqnub. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo
sqa keresai.
10 Niŋgi une ti unub deqa nuŋgo jejamu moiqas. Ariya Kristus a nuŋgo are
miligiq di unu deqa niŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.
Deqa Mondor na niŋgi ŋambile eŋgwas.
11 Qotei na aqa Ŋiri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a
nuŋgo are miligiq di unu deqa Qotei na nuŋgo jejamu moiqas qaji di dego
subq na tigeltosim niŋgi ŋambile eŋgwas. Di Mondor aqa siŋgila na niŋgi
ŋambile eŋgwas.

Iga Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unum

12 Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai.
13 Niŋgi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di niŋgi moreŋqab. Ariya niŋgi Mondor aqa siŋgila na nuŋgo jejamu aqa kumbra moiyotqab di niŋgi ŋambile sqab.
14 Tamo uŋgasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnub qaji naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unub.
15 Qotei na niŋgi laŋa kaŋgal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor niŋgi eŋgosai. Niŋgi laŋa kaŋgal tamo sqab di niŋgi ulaqab. Qotei na niŋgi aqa segi aŋgro tiŋtiŋ sqajqa marsiq aqa Mondor niŋgi eŋgej. Deqa niŋgi endegsib Qotei meteqnub, “O ni gago Abu.”
16 Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, “Bole, iga Qotei aqa aŋgro unum.”
17 Iga Qotei aqa aŋgro unum deqa mondoŋ iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Iŋgi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a iŋgi di osaisosiqa jaqatiŋ qoboiyej. Deqa iga dego jaqatiŋ qoboiyoqnqom. Qoboiyosim mondoŋ iga a ombla iŋgi di osim so bole gaigai sqom.

Mondoŋ Qotei na iga so bole egwas

18 Mondoŋ Qotei na so bole di babtosim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatiŋ iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatiŋ kalil tulaŋ buŋyesqas.
19 Mondoŋ Qotei na aqa segi aŋgro naŋgi babteleŋqas. Naŋgi babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Iŋgi iŋgi kalil Qotei a gereiyeleŋej qaji naŋgi na bati di unqajqa deqa tariŋoqnsib ŋam atoqnsib endegsib nenemeqnub, “Bati gembu bati di brantqas?”
20 Bini iŋgi iŋgi kalil naŋgi di ugeosib unub. Naŋgo segi areqalo na naŋgi ugeosai. Qotei a segi na naŋgi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondoŋ naŋgi enjrqas qaji deqa tariŋoqnsib unub.
21 Qotei na iŋgi iŋgi kalil di naŋgi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondoŋ bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na iŋgi iŋgi kalil di olo boletnjrimqa naŋgi aqa aŋgro naŋgi ti koba na tulaŋ bole sqab.
22 Iga qalie, iŋgi iŋgi kalil Qotei a gereiyeleŋej qaji naŋgi jaqatiŋ koba obuloqnsib akam ti unub. Naŋgi nami jaqatiŋ oqneb agi bini oqnsib unub. Uŋa a aŋgrotqa osiq jaqatiŋ eqnu dego kere.
23 Iŋgi iŋgi kalil di naŋgi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatiŋ oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulaŋ boledamu dego iga egwas. Osim mondoŋ a boleq di mergwas, “Niŋgi ijo aŋgro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariŋoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas.
24 Qotei a iga eleŋej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariŋoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a iŋgi bole bei oqas di a kiyaqa iŋgi deqa olo tariŋqas?
25 Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondoŋ oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariŋoqnsim unum.

26 Iga siŋgila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga iŋgi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqa iga qa pailyeqnu.

27 Qotei agi tamo naŋgo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo
qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo uŋgasari
naŋgi qa pailyeqnu.
28 Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnub qaji naŋgi Qotei na
geregereinjreqnu. A nami naŋgi eleŋqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na
naŋgi ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil naŋgoq di branteqnu qaji dena naŋgi
olo boletnjreqnu.
29 Tamo kalil Qotei a nami naŋgi qa qalieej qaji naŋgi di a na giltnjrej dego.
Naŋgi aqa Ŋiri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq
naŋgi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa aŋgro gargekoba naŋgo was matu
sqas.
30 Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji naŋgi di a na metnjrej dego. Tamo
kalil a na metnjrej qaji naŋgi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego.
Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji naŋgi di a na aqa segi
so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

31 O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi
marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo
dego bei sosai.
32 Qotei na aqa segi Ŋiri Yesus getentosai. A na Yesus qariŋyonaq iga kalil
qa bosiq moiyej. A na aqa segi Ŋiri iga egej deqa iga qalieonum, a na iŋgi bole
kalil dego iga egoqnqas.
33 Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qamet-
gwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa
mergej.
34 Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo
dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei
aqa baŋ woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu.
35 Kristus a segi na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus
aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo
dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatiŋ osimqa kiyo, tamo
qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa
kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo
Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.
36 Bole, iŋgi uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei
nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“O Qotei, iga ino segi tamo uŋgasari unum
deqa bati gaigai jeu tamo naŋgi na iga lugoqnsib moiyotgeqnub.
Naŋgi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnub.”
37 Kristus na iga qalaqalaigej deqa iŋgi uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas
di uŋgum. A na gaigai iga siŋgilatgeqnaqa iga qoto buŋyoqnsim tigelejunum.
38-39 Od, Qotei na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are siŋgilatosim
qalieonum, iŋgi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai.
Moiyo ti ŋambile ti laŋ aŋgro naŋgi ti mondor siŋgila naŋgi ti iŋgi iŋgi bini
unub qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi bunuqna branteleŋqab qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi siŋgila
ejunub qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi laŋ goge di unub qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi mandam
sorgomq di unub qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi Qotei na gereiyeleŋej qaji naŋgi ti kalil
dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba
Kristus Yesus aqa siŋgila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel naŋgi qa are gulbeiyoqnej

1 E Kristus aqa tamo unum deqa e niŋgi anjam bole merŋgeqnum. E
gisaŋ anjam merŋgosaieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e
qalieonum, ijo anjam endi bole.
2 E gaigai are tulaŋ gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum.
3 Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was
agi Jekop aqa moma naŋgi olo kamba eleŋame.” E degsi pailyeqnum.
4 Ijo was naŋgi di Israel tamo unub. Qotei na naŋgi aqa segi aŋgro qa
giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi riaŋ ti aqa anjam nami siŋgilatej
qaji de ti aqa dal anjam ti naŋgi enjrej. Osiqa minjrej, “Mondoŋ e na niŋgi
iŋgi bole bole eŋgwai.”
5 Naŋgo moma utru naŋgi ñam koba ti soqneb. Naŋgoq dena Kristus a
ŋambabej. Kristus a segi Qotei. A iŋgi iŋgi kalil naŋgo gate. Deqa iga bati gaigai
aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel naŋgoq di kumbra kiye yej?

6 Qotei a nami ijo was naŋgi di iŋgi bole bole enjrqa marej. Ariya a na iŋgi
di naŋgi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam uloŋej”?
Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel naŋgo leŋ na ŋambabeb qaji naŋgi
Israel tamo tiŋtiŋ sai.
7 Bole, naŋgi Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Ariya naŋgi kalil Abraham aqa
aŋgro tiŋtiŋ sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino aŋgro mel Aisak aqa leŋ
na qujai ino aŋgro tiŋtiŋ naŋgi brantqab.”
8 Anjam di aqa utru agiende. Tamo naŋgo ai abu na naŋgi ŋambabtnjrqab
dena naŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ brantqasai. Tamo naŋgi Qotei aqa anjam
nami marej qaji di naŋgo areqaloq di siŋgilatqab dena qujai naŋgi Abraham
aqa aŋgro tiŋtiŋ brantqab.
9 Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di
brantimqa e olo inoq botqa ino ŋauŋ Sara a aŋgro mel oqas.”
10 Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaqa aqa aŋgro mel
aiyel Eso Jekop wo naŋgi ŋambabeb. Naŋgo abu agi gago moma utru Aisak.
11-12 Ariya Qotei na aŋgro mel qujai segi giltej. A aŋgro di aqa kumbra bole
bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum,
Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo naŋgi giltnjreqnu. Deqa
Rebeka aqa aŋgro aiyel naŋgi di ŋambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge
ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Aŋgro namo ŋambabqas qaji
a na aŋgro bunu ŋambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kaŋgalyoqnqas.”
13 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “E Jekop
qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”
14 Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai.
Iga degsi marqasai bole sai.
15 Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa
marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”
16 Deqa ijo was niŋgi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na
tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti
deqa osim giltqasai.
17 Agi a nami Isip naŋgo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej,
“E ijo siŋgila kobaquja ni osormitqa tamo uŋgasari kalil naŋgi unsib sawa

sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem." Qotei aqa anjam di nami neŋgreŋyeb unu.

18 Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

19 Ariya niŋgi e endegsib merbqab, "Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaqa olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai."

20 O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi ŋiriŋtqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, "Ni kiyaqa e degsi gereibonum?" A degsi minjqa keresai.

21 Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam oŋgol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulaŋ boledamu gereiyqas. Di iŋgi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laŋa wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

22 Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjiŋ boleq ateqnu. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari naŋgi aqa siŋgila qalieqajqa deqa. Tamo uŋgasari Qotei a naŋgi qa minjiŋ oqeteqnu qaji naŋgi padalqa gamq di unub. Ariya a na naŋgi urur padaltnjrosaieqnu. A naŋgi qa tariŋsokobaiyeqnu.

23 A degyeqnu. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari a naŋgi qa duleqnu qaji naŋgi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulaŋ boledamu. Naŋgi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej.

24 Tamo uŋgasari Qotei a naŋgi qa duleqnu qaji naŋgi di agi iga. A na iga metgej. A Juda naŋgo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji naŋgoq dena dego iga metgej.

25 Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi neŋgreŋyej, "Tamo nami ijo tamo sosai qaji naŋgi di e na olo minjrqai, 'Niŋgi ijo segi tamo unub.' Tamo nami e na qalaqalainjrosaioqnem qaji naŋgi di e na olo qalaqalainjrqai.

26 E nami sawa bei bei qaji naŋgi endegsi minjrem, 'Niŋgi ijo tamo sai.' Ariya bunuqna e na naŋgi endegsi minjrqai, 'Niŋgi ijo segi aŋgro unub. Agi e Qotei ŋambile unum qaji.' "

27 Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel naŋgi qa are qalsiq anjam endegsi marej, "Israel naŋgo moma naŋgi ulul bul tulaŋ gargekobaqab. Ariya naŋgo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi eleŋqas.

28 Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo uŋgasari naŋgi urur ŋolawotnjrqas."

29 Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, "Qotei siŋgila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekritem qamu."

Israel naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatosai

30 Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji naŋgi tamo bole une saiqoji sqajqa gam ŋamosaioqneb. Ariya naŋgi gam di iteb. Gam agiende. Naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub gam dena naŋgi tamo bole une saiqoji unub.

31 Ariya Israel naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Naŋgi are qaloqneb, "Gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une

saiqoji sqom.” Ariya naŋgi dal anjam dauryoqneb gam dena naŋgi tamo bole une saiqoji sosai.
32 Di kiyaqa? Naŋgi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqa urateb deqa. Naŋgi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Naŋgi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib maŋgaloqneb.
33 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Niŋgi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal siŋgilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo naŋgi quraqyosib maŋgalqab. Ariya tamo naŋgi tal ai utru deqa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi jemainjrqasai.”

10

Israel naŋgi Qotei aqa kumbra qaliesai

1 O ijo was, e Israel naŋgi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel naŋgi eleŋame.”
2 E qalieonum, Israel naŋgi Qotei qa tulaŋ siŋgilaeqnub. Ariya naŋgi powo na degyosaieqnub.
3 Naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa naŋgi naŋgo segi siŋgila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnub. Naŋgi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnub.
4 Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo uŋgasari kalil Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.
5 Israel naŋgi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqnub. Moses a nami naŋgi qa osiqa anjam endegsi neŋgreŋyej, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a ŋambile sqas.” Moses a anjam degsi neŋgreŋyej.
6 Ariya tamo naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a naŋgi qa osiqa anjam endegsi neŋgreŋyej, “Niŋgi nuŋgo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a laŋ qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ”
7 Moses a olo anjam bei dego endegsi neŋgreŋyej, “Niŋgi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ”
8 Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nuŋgo medabuq di unu. A nuŋgo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum.
9 Deqa niŋgi nuŋgo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nuŋgo are miligiq di siŋgilatiy. Niŋgi degyqab di Qotei na niŋgi eleŋqas.
10 Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga eleŋeqnu.
11 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi jemainjrqasai.”
12 Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnub qaji naŋgi tulaŋ geregereinjreqnu.

13 Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam
metoqnsib pailyeqnub qaji naŋgi a na eleŋqas.”
14 Ariya tamo naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatqasai di naŋgi kiyersib
a metosib pailyqab? Naŋgi aqa anjam quqwasai di naŋgi kiyersib a qa
naŋgo areqalo siŋgilatqab? Anjam palonto tamo naŋgi Kristus aqa anjam
palontqasai di tamo naŋgi kiyersib aqa anjam quqwab?
15 Kristus na anjam palonto tamo naŋgi qariŋnjrqasai di naŋgi kiyersib
aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo naŋgi
agi beqnub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Anjam
palonto tamo naŋgi anjam bole osi beqnabqa tamo uŋgasari naŋgi tulaŋ
areboleboleinjreqnu.”

Israel naŋgi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnub

16 Tamo uŋgasari kalil naŋgi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnub e? Sai.
Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago
anjam naŋgo areqaloq di siŋgilateqnub.”
17 Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam
quqwom gam dena iga gago areqaloq di siŋgilatqom. Anjam iga queqnum
qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.
18 Ariya e niŋgi endegsi nenemŋgwai. Israel naŋgi Kristus aqa anjam bole
di nami quosai kiyo? Sai. Naŋgi quoqneb. Agi neŋgreŋ endegsi unu, “Qotei
aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi
quoqneb.”
19 Deqa e niŋgi olo nenemŋgwai. Israel naŋgi anjam di aqa utru poinjrosai
kiyo? Sai. Naŋgi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi
marej, “Sawa bei bei qaji naŋgi ñam saiqoji unub. Naŋgi tamo bolesai. Naŋgi
e qa qaliesai dego. Ariya e na naŋgi eleŋqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel
naŋgo are ugetetnjrit naŋgi ŋiriŋqab.”
20 Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji naŋgi qa osiq Qotei aqa anjam
endegsi siŋgila na marej, “Tamo naŋgi e qa ŋamosaioqneb qaji naŋgi e itbeb.
Tamo naŋgi e qa marosaioqneb qaji naŋgi e nubeb.”
21 Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel naŋgi qa endegsi marej,
“E bati gaigai naŋgi qa tariŋoqnsim metnjreqnam naŋgi olo diqoqnsib ijo
anjam gotraŋyeqnub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi eleŋoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu

1 Deqa e niŋgi endegsi nenemŋgwai. Qotei na aqa segi tamo uŋgasari agi
Israel naŋgi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E
Benjamin aqa leŋ na ŋambabem.
2 Qotei na Israel naŋgi qoreinjrosai. Naŋgi aqa segi tamo uŋgasari unub. A
nami naŋgi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei neŋgreŋq di unu.
Aqa anjam di niŋgi qaliesai kiyo? Elaija a Israel naŋgo kumbra uge qa are
qalsiq endegsi Qotei pailyej,
3 “O Tamo Koba, naŋgi na ino medabu o qaji tamo naŋgi ñumeleŋoqnsib ino
atra bijal niñaqyeqnub. E segi qujai ni daurmeqnum deqa naŋgi na e lubqa
laqnub.” Elaija a Qotei degsi pailyej.
4 Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, “Ni segi e
daurbosai. Ijo tamo 7,000 naŋgi dego e daurbeqnub. Naŋgi siŋga pulutosib
gisaŋ qotei Bal a qa louosaieqnub.” Qotei na Elaija degsi minjej.

5 Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi eleŋoqnsiq olo gargekoba
uratnjreqnu. Tamo naŋgi a na eleŋeqnu qaji di a naŋgi qa are boleiyonaq
giltnjrej.
6 A naŋgo wau bole bei qa are qalsiq naŋgi giltnjrosai. Naŋgi wau bole
yonab a deqa are qalsiq naŋgi giltnjrej qamu a naŋgi qa are boleiyej aqa
kumbra di laŋa uloŋej qamu.
7 Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel naŋgi tamo bole
une saiqoji sqajqa waueqnab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel naŋgi qudei
aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa naŋgi aqa ŋamgalaq di tamo bole une
saiqoji unub. Israel naŋgi gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej.
8 Naŋgi qa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Qotei na naŋgi
nanaritnjrsiqa naŋgo ŋamdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Naŋgi nami
degsib soqneb bosiq agi bini degsib unub.”
9 Devit a dego naŋgi qa osiqa endegsi marej,
“Naŋgi iŋgi uyqa korooqnibqa gulbe gargekoba naŋgoq di brantoqnsim
kakaŋ bul naŋgi kabutnjroqnqas.
Osim sil bul naŋgo kakro qaiŋyetnjrsim naŋgi uneq breinjrim naŋgo siŋga
meniŋq di taŋyosib ululoŋosib awai ugedamu oqnqab.
10 Naŋgo ŋamdamu dego geteŋnjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.
Soqnib Qotei na naŋgo qore tanu pulutetnjrim naŋgi tingiqa keresai. Naŋgi
gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi olo eleŋeqnu

11 Deqa ijo was, e niŋgi endegsi nenemŋgwai. Israel naŋgi ululoŋeb deqa
naŋgi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel naŋgi Qotei qoreiyeb deqa Qotei
a olo sawa bei bei qaji naŋgi eleŋeqnu. Israel naŋgi Qotei aqa kumbra di
unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji
naŋgi eleŋeqnu.
12 Israel naŋgi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo uŋgasari man-
damq endi unub qaji naŋgi so bole enjreqnu. Od, Israel naŋgi Qotei aqa
anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji naŋgi so bole enjreqnu.
Deqa iga bole qalieonum, mondoŋ Israel naŋgi olo puluosib Qotei aqaq
babqa gam dena Qotei na naŋgi ti sawa bei bei qaji kalil naŋgi ti so tulaŋ
boledamu enjrqas.
13 O sawa bei bei qaji niŋgi e na anjam endegsi merŋgit quiy. Qotei
na e qariŋbej deqa e nuŋgo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulaŋ
areboleboleibeqnu.
14 Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel naŋgo areqalo tigeltetnjritqa
kumbra bole bole Qotei a niŋgi eŋgeqnu qaji di naŋgi dego oqajqa maribqa
Qotei na naŋgi qudei eleŋqas.
15 Qotei na Israel naŋgi walinjrej gam dena a na olo tamo uŋgasari
gargekoba mandamq endi unub qaji naŋgi eleŋosiq jeu kobotej. Deqa iga
bole qalieonum, Qotei na Israel naŋgi eleŋqas gam dena a na tamo uŋgasari
gargekoba naŋgi olo subq na tigeltnjrqas.
16 Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyoqnsim potoqnsim taqal bei Qotei
atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Ŋam aqa jirim di
Qotei aqa segi jirim. Deqa ŋam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani.
17 Israel naŋgi ŋam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na
giŋgeŋnjrsiqa breinjrej. Ariya niŋgi sawa bei bei qaji unub deqa niŋgi nañu
qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo eleŋosiqa ŋam oliv qure

qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi niŋgi segi. Dani Qotei na giŋgeŋnjrsiq breinjrej qaji naŋgo sawa di agi niŋgi na olo eb. Deqa bini niŋgi ŋam oliv qure qaji aqa dani naŋgi ti namur bole oqnsib unub.

18 Deqa niŋgi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na ŋam oliv qure qaji aqa dani qudei naŋgi buŋnjreqnum.” Niŋgi diqwab di niŋgi mati endegsib are qaliy. Ŋam oliv aqa jirim a na niŋgi namur eŋgeqnu. Niŋgi na jirim di namur yosaieqnub.

19 Ariya niŋgi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei giŋgeŋnjrsiq naŋgi breinjrsiqa olo iga osiqa naŋgo limeq di iga betertgej unum.”

20 Nuŋgo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa Qotei na naŋgi giŋgeŋnjrsiqa breinjrej. Ariya niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa Qotei na niŋgi olo eleŋej. Di nuŋgo segi wau bole bei na sai. Deqa niŋgi nuŋgo segi ñam soqtaib. Niŋgi ulaoiy.

21 Niŋgi are qaliy. Ŋam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na giŋgeŋnjrsiqa breinjrej. Deqa niŋgi nuŋgo segi ñam soqtosib diqwab di a na niŋgi dego giŋgeŋgosim breiŋgwas.

22 Niŋgi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei naŋgi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei naŋgi gulbe enjreqnu. Tamo naŋgi Qotei qoreiyosib uloŋeb qaji naŋgi di a na gulbe enjreqnu. Ariya niŋgi Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di niŋgi eŋgoqnqas. Saiqas di a na niŋgi dego giŋgeŋgosim breiŋgwas.

23 Dani qudei naŋgi nami ŋam oliv qure qaji di sonab Qotei na naŋgi giŋgeŋnjrsiq breinjrej. Ariya naŋgi are bulyosib Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di a na naŋgi olo joqsim ŋam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na naŋgi olo betertnjrqa kere.

24 Niŋgi qalie, nami niŋgi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na niŋgi dena giŋgeŋgosiqa joqsi bosiq ŋam oliv qure qaji aqa qoboq di betertŋgej. Ŋam oliv qure qaji di nuŋgo ŋam utru tiŋtiŋ sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na ŋam oliv qure qaji aqa segi dani naŋgi olo joqsim bosim naŋgo segi limeq di betertnjrqas.

Qotei a tamo uŋgasari kalil naŋgi qa are boleiyosim eleŋqajqa are koba unu

25 O ijo was kalil, niŋgi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Niŋgi degaib. E uli anjam bei merŋgwai. Israel gargekoba naŋgo areqalo geteŋnjrejunu. Naŋgi degsib soqnib sawa bei bei qaji tamo uŋgasari Qotei na nami giltnjrej naŋgi di kalil eleŋekritosim kereamqa bati deqa a na Israel naŋgo areqalo olo waqtetnjrqas.

26 Gam dena Qotei na Israel kalil naŋgi eleŋqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Aqaryaiŋgo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil naŋgi are bulyetnjrim naŋgi ijo anjam gotraŋyqajqa kumbra di olo uratqab.

27 Yimqa bati deqa e naŋgi koba na anjam qosisiy dena naŋgo une kalil kobotetnjrqai.” Qotei aqa anjam nami degsib neŋgreŋyeb.

28 Israel naŋgi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnub deqa naŋgi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na naŋgi kamba uratnjroqnsiq olo niŋgi sawa bei bei qaji tamo uŋgasari eleŋeqnu. Nami Qotei na Israel naŋgi giltnjrsiqa qalaqalainjrej. A naŋgo moma utru naŋgi qa are qalsiq kumbra degyej.

29 Iga qalie, Qotei a tamo uŋgasari naŋgi metnjrsim iŋgi bole bole enjrqas di
a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.
30 O sawa bei bei qaji niŋgi nami Qotei aqa anjam gotraŋyoqneb. Ariya bini
Israel naŋgi kamba Qotei aqa anjam gotraŋyeqnub. Gam dena Qotei a olo
niŋgi qa duleqnu.
31 Od, Israel naŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyeqnub deqa Qotei a niŋgi qa
duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel naŋgi qa kamba dego olo dulqas.
32 Qotei na iga kalil aqa anjam gotraŋyqajqa kumbraq di breigonaqa iga
tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa
deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

33 O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulaŋ bolequja. Di tulaŋ guma
koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere
ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai.
34 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo yai a
Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere?
35 Tamo yai na Qotei iŋgi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa
minjqas? Tamo dego bei sosai.”
36 O ijo was niŋgi quiy. Qotei a iŋgi iŋgi kalil ateleŋej. A iŋgi iŋgi kalil qa
utru. Iŋgi iŋgi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom.
Bole.

12

Niŋgi nuŋgo jejamu osib Qotei atraiyiy

1 O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e niŋgi siŋgila na endegsi
merŋgwai. Niŋgi nuŋgo segi jejamu ŋambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy.
Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari bole unub deqa niŋgi kumbra Qotei a tulaŋ
areareteqnu qaji di yoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei qa bole louoqnqab.
2 Niŋgi mandam tamo naŋgo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a
areqalo bunuj eŋgimqa niŋgi tamo bunuj sosib dena niŋgi Qotei aqa areqalo
geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Niŋgi kumbra bole ti kumbra
Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji de ti kumbra tulaŋ bolequja de ti keretosib
dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na niŋgi eŋgej qaji di yoqniy

3 Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e niŋgi segi segi endegsi
merŋgwai. Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtaib. Osib nuŋgo was qudei naŋgi
buŋnjrqa are qalaib. Niŋgi areqalo bole ti sosib nuŋgo kumbra geregere
tenemtoqniy. Qotei na niŋgi segi segi siŋgila eŋgej deqa niŋgi siŋgila di osib
Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib wauoqniy.
4 Niŋgi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di baŋ ti siŋga ti
ŋamdamu ti dabkala ti unub. Naŋgi kalil wau qujai yosaieqnub. Naŋgi wau
segi segi yeqnub.
5 Dego kere iga tamo uŋgasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu
qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.
6 Qotei a iga qa are boleiyonaq siŋgila segi segi egej. A na tamo qudei naŋgi
siŋgila enjrej deqa naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib aqa medabu osib
anjam palontoqnebe.

7 A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi naŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi aqa anjam plaltoqnebe.
8 A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi naŋgo Kristen was naŋgi siŋgilatnjroqnebe. A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi silali iŋgi iŋgi jeiyoqnsib tamo uŋgasari iŋgi qa truqueqnub qaji naŋgi enjroqnebe. A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei naŋgi siŋgila enjrej deqa naŋgi arebolebole na tamo uŋgasari naŋgi qa duloqnebe.

Niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi bole qalaqalainjroqniy

9 O ijo was niŋgi na tamo uŋgasari naŋgi bole qalaqalainjroqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgi qalaqalainjraib. Niŋgi kumbra uge kalil torei uratekritosib kumbra bole segi beteryosib yoqniy.
10 Niŋgi gaigai Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi nuŋgo was tiŋtiŋ edegosib naŋgi qalaqalainjroqniy. Niŋgi nuŋgo segi ñam tentoqnsib Kristen was naŋgo ñam olo soqtoqniy.
11 Niŋgi gaigai siŋgila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nuŋgoq aiyoqnsim are tigeltetŋgoqnim niŋgi Tamo Koba aqa wau ojqajqa tulaŋ siŋgilaoqniy.
12 Mondoŋ Qotei na niŋgi laŋ qureq osi oqwas. Niŋgi deq oqwajqa tariŋoqnsib areboleboleiŋgoqneme. Osib gulbe nuŋgoq boqnimqa niŋgi siŋgila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.
13 Qotei aqa segi tamo uŋgasari qudei naŋgi iŋgi iŋgi qa truquoqnibqa niŋgi na naŋgi aqaryainjroqniy. Tamo laŋaj naŋgi dego nuŋgo meq boqnibqa naŋgi oqnsib geregereinjroqniy.
14 Tamo qudei na niŋgi ugeugeiŋgibqa di uŋgum, niŋgi kamba olo Qotei na naŋgi aqaryainjrqa marsib pailyoqniy. Qotei na naŋgi ugetnjrqajqa deqa pailyaib.
15 Kristen was qudei naŋgi areboleboleinjrimqa niŋgi naŋgi koba na areboleboleiŋgeme. Kristen was qudei naŋgi akamoqnibqa niŋgi naŋgi koba na akamoiy.
16 Niŋgi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtqa are qalaib. Niŋgi tamo ñam saiqoji naŋgi koba na laqniy. Niŋgi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Niŋgi degaib.
17 Tamo qudei na niŋgi kumbra uge eŋgibqa niŋgi na kamba naŋgi kumbra uge enjraib. Niŋgi tamo kalil naŋgo ŋamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.
18 Niŋgi ŋiriŋ ti qoto ti uratiy. Gam soqnimqa niŋgi gaigai tamo uŋgasari kalil naŋgi koba na are qujaitosib lawo na soqniy.
19 O ijo was bole, tamo qudei na niŋgi gulbe eŋgibqa niŋgi na kamba naŋgi gulbe enjraib. Uratosib naŋgi Qotei aqa baŋq di atibqa a segi naŋgi qa ŋiriŋosim gulbe enjrqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo naŋgo une qa naŋgi kambatnjrqai.
20 Deqa ino jeu tamo bei a mamyimqa ni a gereiyosim iŋgi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.”
21 O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e niŋgi segi segi endegsi merŋgwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi siŋgilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge buŋyosim gotraŋyqam.

13

Niŋgi sawa taqato qaji mandor naŋgo sorgomq di soqniy

1 Niŋgi kalil sawa taqato qaji mandor naŋgo sorgomq di geregere soqniy.
Iga qalie, mandor naŋgi laŋa wauosai. Qotei a segi na naŋgi wau enjreqnaqa
naŋgi sawa taqateqnub. Qotei a segi na naŋgi ateleŋej unub.
2 Deqa tamo naŋgi mandor naŋgo anjam gotraŋyqab di naŋgi Qotei aqa
anjam dego gotraŋyonub. Tamo naŋgi degyqab di naŋgi awai uge oqab.
3 Mandor naŋgi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi
ula enjrqajqa deqa waueqnub. Mandor naŋgi na tamo kumbra bole bole
yeqnub qaji naŋgi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa niŋgi kumbra bole bole
yoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi mandor naŋgi qa ulaqasai. Naŋgi na nuŋgo
ñam soqtetŋgwab.
4 Mandor naŋgi Qotei aqa wau tamo bul unub. Naŋgo wau qujai agi
naŋgi na niŋgi aqaryaiŋgoqnsib geregereiŋgeqnub. Ariya niŋgi kumbra uge
uge yoqnqab di niŋgi naŋgi qa ulaqab. Niŋgi qalie, mandor naŋgi sebru
ojejunub. Naŋgi sebru laŋa ojosai. Naŋgi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa
naŋgi sebru dena tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi awai uge
enjreqnub.
5 Deqa iga mandor naŋgo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa
uratosim deqa naŋgo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq
di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor naŋgo anjam
dauryqom.
6 Utru deqa niŋgi takis waiyeqnub. Mandor naŋgi Qotei aqa wau tamo bul
unub deqa naŋgi gaigai siŋgila na wau taqateqnub.
7 Deqa niŋgi na mandor naŋgo iŋgi iŋgi olo enjroqniy. Osib takis o qaji
tamo naŋgo baŋq di takis atoqniy. Od, niŋgi tamo kokba kalil naŋgo sorgomq
di geregere sosibqa naŋgo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy.
Osib naŋgo ñam soqtoqniy.

Niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

8 Niŋgi was bei aqa iŋgi iŋgi qudei ejunub di nuŋgoq di sokobaiyaiq. A qa
kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nuŋgoq di gaigai soqneme. Kumbra
agiende. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo
kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.
9 Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Niŋgi tamo bei qalsib moiyotaib.
Niŋgi bajiŋaib. Niŋgi was bei aqa iŋgi iŋgi qa mamaulŋgaiq. Niŋgi was bei
aqa uŋa jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi
jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was naŋgi degsim geregereinjroqne.”
O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu.
10 Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei
yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego
keretosim dauryekritqas.

Niŋgi kumbra bole dauryosib walweloqniy

11 Niŋgi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi niŋgi qalie. Niŋgi
ŋeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Niŋgi qalie, Qotei na iga
eleŋqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatem. Ariya
bini Qotei na iga eleŋqajqa bati jojomqo.
12 Qolo koboeqnaqa sawa suwaŋqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra
kalil uratosim suwaŋ qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom.

13 Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tiŋtiŋ na walweloqnqom. Deqa iga diqoqnsim alaŋkobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnqasai. Iga sambala kumbra dego yoqnqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnqasai. Iga laŋa laŋa ŋiriŋoqnsim tamo qudei naŋgi qa are ugeigoqnqasai.

14 Niŋgi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa niŋgi nuŋgo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi peginjraib

1 Tamo uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgo areqalo di kiñala siŋgilaosai unu. Deqa niŋgi naŋgo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib naŋgi koba na anjam na qotaib. Niŋgi naŋgi osib gereinjriy.

2 Naŋgo areqalo kiñala siŋgilaosai unu deqa naŋgi damu uyosaieqnub. Kalil getenteqnub. Ariya tamo uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi qalie, naŋgi iŋgi kalil uyqa kere. Osib naŋgi iŋgi kalil uyeqnub. Naŋgi iŋgi bei getentosaieqnub.

3 Deqa niŋgi quiy. Tamo uŋgasari iŋgi kalil uyeqnub qaji naŋgi na olo tamo uŋgasari damu getenteqnub qaji naŋgi uge qa minjraib. Tamo uŋgasari damu getenteqnub qaji naŋgi na kamba dego tamo uŋgasari iŋgi kalil uyeqnub qaji naŋgi uge qa minjraib. Qotei na naŋgi kalil eleŋej.

4 Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kaŋgal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau uloŋqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kaŋgal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a siŋgila yimqa a wau bole yqas.

5 Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati laŋaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, niŋgi segi segi nuŋgo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy.

6 Tamo qudei naŋgi yori bati kokba uneqnub di naŋgi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnub. Tamo qudei naŋgi iŋgi kalil uyeqnub di naŋgi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnub. Naŋgi iŋgi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnub. Tamo qudei naŋgi iŋgi qudei getenteqnub. Di naŋgi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnub. Naŋgi iŋgi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnub.

7 Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo ŋambile di ijo segi ŋambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai.

8 Iga ŋambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim ŋambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga ŋambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo uŋgasari sqom.

9 Kristus a dego moisiq olo ŋambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo ŋambile so qaji naŋgi ti tamo moreŋo qaji naŋgi ti naŋgo Tamo Koba gaigai sqas.

10 Niŋgi kiyaqa nuŋgo Kristen was naŋgo kumbra pegiyoqnsib uge qa minjreqnub? Osib naŋgi misiliŋnjreqnub? Niŋgi qalie, mondoŋ iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas.

11 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “E segi Tamo Koba. E ŋambile gaigai unum. Mondoŋ tamo uŋgasari kalil naŋgi ijoq bosib ijo areq di siŋga pulutosib naŋgo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’ ”

12 Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diŋo bati qa iga segi segi
kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosim minjnam
a quqwas.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi kumbra ugeq breinjraib

13 Deqa iga gago Kristen was naŋgi uge qa minjrqasai. Osim naŋgi uneq
breinjrqasai.
14 Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, iŋgi iŋgi kalil Qotei
na gereiyeleŋej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are
qalqas, "Iŋgi di jigat." A degsi are qalsim deqa a iŋgi di getentqas.
15 Ariya a iŋgi di getentimqa niŋgi olo iŋgi di uyib nuŋgsimqa a are gul-
beiyqas. Nuŋgo kumbra dena niŋgi qalaqalaiyo kumbra uratosib nuŋgo
Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nuŋgo was di qalaqalaiyosiq
moiyej deqa niŋgi nuŋgo iŋgi uyo qa osib a ugeugeiyaib.
16 Niŋgi mareqnub, "Iga iŋgi di uyqom di kumbra bole." Di niŋgi kere
mareqnub. Ariya nuŋgo kumbra bole di Kristen was qudei naŋgi unsib olo
uge qa marqab di keresai. Deqa uŋgum, niŋgi iŋgi di uyaib.
17 Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti are-
bolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.
Iga iŋgi ti ya ti uyoqnqom gam dena sai.
18 Tamo naŋgi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojqab di Qotei
a naŋgi qa tulaŋ arearetoqnqas. Amqa tamo uŋgasari kalil naŋgi na naŋgi
unjrsib marqab, "Naŋgi tamo bole."
19 Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was naŋgi siŋgilatnjroqnqom.
20 Niŋgi iŋgi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, niŋgi iŋgi kalil uyqa
kere. Ariya niŋgi iŋgi bei uysib dena nuŋgo Kristen was bei uneq waiyqab
di kumbra uge.
21 Niŋgi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nuŋgo
was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa niŋgi kumbra di uratiy.
22 Niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa niŋgi qalie, niŋgi iŋgi
kalil uyqa kere. Ariya nuŋgo qalie di nuŋgo are miligiq di ulitib soqnem.
Yim Qotei a segi unqas. Niŋgi iŋgi bei uyqa marsib are gulbeiŋgwasai di niŋgi
arebolebole na uyiy.
23 Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei a iŋgi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas
di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilateqnu ariya a iŋgi di uyqa osim
are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Niŋgi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

1 Tamo uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgo
areqalo di kiñala siŋgilaosai unu. Deqa iga siŋgila ti unum qaji iga na naŋgi
aqaryainjroqnsim naŋgo gulbe qoboiyetnjroqnqom. Iga gago segi jejamu
aqaryaiyqajqa are qalqasai.
2 Iga gago Kristen was naŋgi aqaryainjroqnsim siŋgilatnjroqnqom.
3 Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaioqnej. A nami
endegsi Qotei pailyej, "O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnub qaji
naŋgi e qa dego anjam uge mareqnub." Qotei aqa anjam di agi neŋgreŋq di
unu.
4 Qotei aqa anjam kalil nami neŋgreŋyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorg-
wajqa deqa osib neŋgreŋyeb. Anjam dena gago are siŋgilatetgim iga siŋgila

na tigeloqnsim Qotei na mondoŋ iga eleŋqajqa deqa tariŋoqnsim sqom. Utru deqa neŋgreŋyeb.
5 Qotei a segi na gago are siŋgilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iga siŋgila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa niŋgi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy.
6 Sosib niŋgi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti aqaryainjrej

7 Kristus a niŋgi qa areboleboleiyonaq niŋgi gereiŋgej dego kere niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa areboleboleiŋgim gereinjroqniy. Yim nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa ñam tulaŋ soqtoqniy.
8 E endegsi marqai. Kristus a Juda naŋgi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda naŋgo moma utru naŋgi iŋgi bole bole enjrqa marej. Anjam di siŋgilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej.
9 Kristus a sawa bei bei qaji naŋgi qa dego wauoqnej. Qotei a naŋgi qa dulej aqa kumbra di naŋgi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“E sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di ino ñam soqtoqnqai.
E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”
10 Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji niŋgi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti koba na areboleboleiŋgim soqniy.”
11 Anjam bei dego unu,
“O sawa bei bei qaji kalil,
niŋgi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.
Od, niŋgi kalil aqa ñam soqtoqniy.”
12 Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondoŋ Devit aqa abu Jesi aqa moma naŋgoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil naŋgi taqatnjroqnqas. Naŋgi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariŋoqnsib sqab.”
13 O ijo was, Qotei a nami iga iŋgi bole bole egwajqa marej deqa iga tariŋoqnsim unum. Niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa a na niŋgi tulaŋ keretŋgimqa niŋgi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na niŋgi siŋgilatŋgimqa niŋgi iŋgi bole bole Qotei a nami eŋgwa marej qaji deqa tariŋoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulaŋ areboleboleiyoqnej

14 O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, niŋgi kumbra bole gaigai yeqnub. Niŋgi powo koba ti unub deqa niŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi gam bole osornjreqnub.
15 Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam siŋgila endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi ijo anjam endeqa are walŋgaim deqa e neŋgreŋyonum.
16 E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole naŋgi minjre minjre laqnum. E naŋgi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobulitqa Qotei a naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na naŋgi siŋgilatnjrimqa naŋgi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e naŋgi qa waueqnum.
17 Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulaŋ areboleboleibeqnu.

18-19 Kristus a nami ijo medabu na ti ijo baŋ na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e niŋgi saiŋgwai. E wau bei qa niŋgi saiŋgwasai. Kristus na e siŋgila ebeqnaqa e maŋwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e siŋgilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaqa? A na sawa bei bei qaji naŋgo are tigeltetnjrimqa naŋgi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diŋtem.

20 E are qalem, e na tamo uŋgasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji naŋgo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem.

21 Agi Qotei aqa anjam bei endegsi neŋgreŋq di unu, “Tamo uŋgasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji naŋgi a unqab. Tamo uŋgasari aqa anjam nami quosai qaji naŋgi qusib a qa poinjrqas.”

Pol a Rom Kristen naŋgi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

22 O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nuŋgoq bqajqa gam geteŋejunu. Deqa e nuŋgoq bqa yeqnam keresaiibeqnu.

23 Wausau gargekoba e niŋgi nuŋgwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji.

24 Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nuŋgoq bosiy nuŋgsiy niŋgi ti koba na sokiñalayitqa niŋgi iŋgi iŋgi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

25 Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen naŋgi unjrsiy aqaryainjrqai. Naŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari unub.

26 Naŋgi qudei iŋgi iŋgi qa truqueqnub deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji naŋgi na naŋgi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu.

27 Naŋgi naŋgo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen naŋgi na naŋgi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnub deqa naŋgi na kamba olo Juda Kristen naŋgi jejamu qa iŋgi iŋgi qa aqaryainjreqnub. Naŋgo wau bole agide.

28 Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nuŋgoq bosiy nuŋgwai.

29 E qalieonum. E nuŋgoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy niŋgi osorŋgitqa dena niŋgi siŋgilaqab.

30 O ijo was niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, niŋgi e qa Qotei pailyoqniy.

31 Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotraŋyo tamo Judia sawaq di unub qaji naŋgo baŋq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo uŋgasari Jerusalem di unub qaji naŋgi qa silali koroiyeqnum. Niŋgi Qotei pailyibqa a na naŋgo are tigeltetnjrimqa naŋgi ijo wau deqa tulaŋ areboleboleinjrqas.

32 Qotei na marim e nuŋgoq bosiy nuŋgsiy dena e areboleboleibqas. Osiy niŋgi koba na aqaratosim dena e siŋgila oqai.

33 Qotei a are lawo qa utru. A niŋgi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen naŋgoq qariŋyej

1 Niŋgi gago jaja Fibi osib gereiyoqniy. A na Kristen tamo uŋgasari Senkria qureq di unub qaji naŋgi qa waukobaeqnu.

2 Niŋgi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari unub deqa niŋgi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo iŋgi bei qa truquamqa kiyo niŋgi na aqaryaiyiy. A nami tamo uŋgasari gargekoba naŋgi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa niŋgi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

3 Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo naŋgi aiyel minjriy. Naŋgi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum.

4 Nami jeu tamo naŋgi na e lubqa laqnab naŋgi aiyel moiqa ulaosai. Naŋgi e aqaryaibeb. Deqa e naŋgi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi dego naŋgi aiyel minjreqnub, “Keretonub.”

5 Ariya niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo uŋgasari kalil Prisila Akwila wo naŋgo talq di loueqnub qaji naŋgi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji naŋgi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo siŋgilatej.

6 Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A niŋgi aqaryaiŋgwa maroqnsiq waukobaoqnej.

7 Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo naŋgi aiyel dego minjriy. Naŋgi aiyel ijo leŋ naŋgi. Jeu tamo naŋgi na naŋgi aiyel e ombla ojeleŋosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na naŋgi aiyel wau enjrej deqa naŋgi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa naŋgi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam naŋgi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

8 Ariya niŋgi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulaŋ qalaqalaiyeqnum.

9 Niŋgi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Niŋgi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum.

10 Niŋgi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai naŋgi ti dego minjriy.

11 Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo leŋ.

Niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai naŋgi ti dego minjriy. Naŋgi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

12 Niŋgi Trifina Trifosa wo naŋgi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Naŋgi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnub.

Niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau siŋgila na ojeqnu.

13 Niŋgi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Niŋgi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

14 Niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas naŋgi minjriy. Osib Kristen was kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi dego minjriy.

15 Osib Filologus Julia wo naŋgi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy.
Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpas na ariya
Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi koba na unub qaji naŋgi ti minjriy.
16 Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di
agi Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnub.
Kristus aqa tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi na dego niŋgi
kaiyeiŋgonub.

Tamo qudei na Kristen naŋgi potoaiyeltnjreqnub

17 O ijo was, nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam niŋgi
nami qusib dauryeb qaji di gotraŋyoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen
naŋgi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e niŋgi siŋgila na en-
degsi merŋgwai. Niŋgi tamo deqaji naŋgi qa geregere ŋam atoqnsib naŋgi
qoreinjriy.
18 Tamo deqaji naŋgi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnub.
Naŋgi naŋgo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib
tamo uŋgasari naŋgi walawalainjroqnsib gisa gisaŋnjroqnsib naŋgi nanarit-
njreqnub. Tamo uŋgasari naŋgi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere
pegiyosaieqnub.
19 O ijo was, e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Di kiyaqa? Niŋgi Qotei aqa
anjam geregere dauryeqnab tamo uŋgasari kalil naŋgi deqa queqnub. Ariya
e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi kumbra bole yqajqa geregere poiŋgoqnim
kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy.
20 Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nuŋgo
siŋgaq di atim niŋgi na sosqab.
Gago Tamo Koba Yesus a niŋgi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen naŋgoq qariŋyeb

21 Timoti a e ombla wauo qaji. A na niŋgi kaiyeiŋgwo. Lusius na Jeson na
Sosipater na naŋgi qalub dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Naŋgi qalub ijo leŋ naŋgi.
22 Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi baŋ
na neŋgreŋyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na niŋgi kaiyeiŋgonum.
23 Gaius a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu.
Osiqa Kristen tamo uŋgasari kalil qure endia loueqnub qaji naŋgi dego
gereinjreqnu.
Erastus Kwartus wo naŋgi aiyel dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Erastus a Korin
qure naŋgo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.
24 Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

25 Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei
na niŋgi torei siŋgilatŋgwa kere. Tulaŋ nami Kristus aqa anjam bole di
uliesoqnej.
26 Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ŋambile gaigai unu qaji
a marnaqa aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam di neŋgreŋyonab soqnej.
Sonaqa iga na olo osim tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi
minjre minjre laqnum. Deqa naŋgi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei
na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari sawa bei beiq di unub
qaji naŋgi anjam di qusib naŋgo areqaloq di siŋgilatosib dauryqajqa deqa.
27 Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa
wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

1-2 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na niŋgi eleŋosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na niŋgi aqa segi tamo uŋgasari sqa marsiqa niŋgi giltŋgej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji naŋgi dego giltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil naŋgo Tamo Koba.

3 Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen naŋgi qa are qaloqnsiq Qotei biŋiyeqnu

4 Kristus Yesus aqa wau na Qotei a niŋgi qa are boleiyej. Deqa e bati gaigai niŋgi qa are qaloqnsim ijo Qotei biŋiyeqnum.

5-6 Kristus aqa anjam iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di nuŋgo are miligiq di siŋgila na waueqnu. Niŋgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuŋgo kumbra kalil qa ti nuŋgo anjam maro qa ti nuŋgo powo qa ti niŋgi tulaŋ keretŋgej.

7 Deqa niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondoŋ brantim unqajqa tariŋoqnsib unub. Niŋgi Qotei aqa Mondor aqa siŋgila ejunub deqa niŋgi siŋgila bei qa truquosaieqnub.

8 Yesus Kristus a niŋgi gaigai siŋgilatŋgoqnimqa niŋgi siŋgila na tigeloqnsib gilsib gilsib diŋo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na brantim niŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji sqab.

9 Yesus Kristus a Qotei aqa Ŋiri. A gago Tamo Koba. Qotei na niŋgi metŋgej deqa niŋgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a niŋgi uratŋgwasai.

Korin Kristen naŋgi ŋiriŋoqnsib pupoeqnub

10 Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na niŋgi siŋgila na endegsi merŋgwai. Niŋgi kalil anjam qujai maroqniy. Niŋgi anjam bei bei qa ŋiriŋosib pupoeleŋaib. Niŋgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy.

11 Tamo naŋgi Kloe aqa talq di unub qaji naŋgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen naŋgi ŋiriŋoqnsib anjam na qoteqnub.”

12 O ijo was kalil, niŋgi anjam na qoteqnub qaji nuŋgo utru agiende. Niŋgi qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Niŋgi qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Niŋgi qudei mareqnub, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya niŋgi qudei mareqnub, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Niŋgi anjam na qoteqnub qaji nuŋgo utru agide.

13 Niŋgi kiyaqa kumbra degyeqnub? Kristus a segi poeleŋosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi niŋgi qa ŋamburbasq di moiyem kiyo? Niŋgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai.

14 E nami nuŋgo ambleq di sosim e tamo qudei naŋgi yansnjrosaioqnem.
E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binʲiyeqnum. Od, Krispus Gaius wo
naŋgi aiyel e na yansnjrem.
15 Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.”
16 Bole, tamo naŋgi Stefanas aqa talq di unub qaji naŋgi dego e na
yansnjrem. Ariya e tamo qudei naŋgi dego yansnjrem kiyo di e poibosai.
17 Kristus na e tamo naŋgi yansnjrqa marsiq e qariŋbosai. E aqa anjam bole
palontqajqa osiq e qariŋbej. Deqa e mandam tamo naŋgo powo na Kristus
aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a ŋamburbasq di
moiyej di a laŋa moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa siŋgila ti powo ti unu

18 Tamo naŋgi padalqa gamq di unub qaji naŋgi mareqnub, “Kristus a
ŋamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Naŋgi degsib mareqnub.
Ariya iga Qotei na eleŋeqnu qaji iga mareqnum, “Kristus a ŋamburbasq di
moiyej anjam di Qotei aqa siŋgila ti unu.”
19 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Powo tamo
naŋgo powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo naŋgo qalie dego e na
kobotetnjrqai.”
20 O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti naŋgi qa iga
kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Naŋgi mandam qaji powo ejunub
deqa Qotei na naŋgi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo naŋgi anjam na qotqajqa
arearetnjreqnu qaji naŋgi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.
21 Mandam tamo naŋgo powo na naŋgi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa
segi powo na gam getentetnjrej deqa naŋgi a qa qalieqa keresai. Naŋgi a qa
qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum
qaji di tamo naŋgi qusib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di Qotei na naŋgi
eleŋqas. Gam dena qujai naŋgi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei naŋgi
anjam di quoqnsib mareqnub, “Di nanari anjam.”
22 Agi Juda naŋgi Qotei aqa maŋwa laŋa unqajqa mareqnub. Grik naŋgi
mandam qaji powo oqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub.
23 Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda
naŋgi quoqnsib uge qa mareqnub. Grik naŋgi anjam di quoqnsib nanari qa
mareqnub.
24 Ariya tamo uŋgasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti naŋgi qalie,
Kristus a Qotei aqa siŋgila ti powo ti unu.
25 Mandam tamo naŋgi mareqnub, “Anjam di nanari anjam.” Di sai.
Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo naŋgo powo
tulaŋ buŋyejunu. Mandam tamo naŋgi mareqnub, “Anjam di siŋgila saiqoji.”
Di sai. Anjam di Qotei aqa siŋgila ti unu. Siŋgila dena mandam tamo naŋgo
siŋgila tulaŋ buŋyejunu.
26 O ijo was niŋgi are qaliy. Qotei na niŋgi metŋgej bati deqa niŋgi
gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Niŋgi gargekoba siŋgila
saiqoji soqneb. Niŋgi gargekoba ñam saiqoji soqneb.
27 Tamo qudei naŋgi mandam qaji powo ejunub deqa naŋgi mareqnub,
“Tamo Qotei na giltnjrej qaji naŋgi nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo
naŋgi dena olo mandam qaji tamo naŋgi di jemai enjreqnub. Tamo siŋgila ti
unub qaji naŋgi mareqnub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji naŋgi siŋgila saiqoji
unub.” Yeqnab tamo siŋgila saiqoji naŋgi dena olo mandam qaji tamo naŋgi
di jemai enjreqnub.

28 Tamo ñam ti unub qaji naŋgi mareqnub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji
naŋgi ñam saiqoji unub.” Yeqnab tamo ñam saiqoji naŋgi dena olo mandam
qaji tamo naŋgi di ñam aguq atetnjreqnub.
29 Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bei na aqa segi ñam
soqtqa keresai.
30 Qotei a segi na niŋgi Kristus Yesus aqa baŋq di atej. Deqa Kristus aqa
wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tiŋtiŋ
unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum.
Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo
taqatgwa keresai.
31 Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei
nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a
Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.”

2

Korin Kristen naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub

1 O ijo was kalil, e nami nuŋgoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim
merŋgoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqnem. E
anjam kokba laŋa laŋa palontosaioqnem.
2 E endegsi are qaloqnem. E nuŋgo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa
anjam segi merŋgoqnqai. A ŋamburbasq di moiyej anjam di segi niŋgi
merŋgoqnqai. E degsi are qaloqnem.
3 E nuŋgo ambleq di soqnem bati deqa e siŋgila saiqoji soqnem. Deqa e
ulaugetoqnsim ginda gindaŋoqnem.
4 Anjam e palontoqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na palon-
toqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit niŋgi qusib are bulyqajqa
deqa are qalosaioqnem.
5 Deqa niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb di mandam tamo naŋgo
powo na sai. Di Qotei aqa siŋgila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

6 Bole, Kristen qudei naŋgi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgila ti unub.
Deqa iga naŋgi anjam minjreqnam naŋgi powo bole eqnub. Powo di
mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji naŋgo powo
sai dego.
7 Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim
mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulaŋ nami Qotei na iga laŋ qureq
oqwajqa gam gereiyetgej.
8 Powo di mandam qaji tamo kokba naŋgi poinjrosaieqnu. Naŋgi poinjrej
qamu naŋgi na Tamo Koba laŋ qureq di unu qaji a osib ŋamburbasq di
qamosai qamu.
9 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgo
ŋamdamu na laŋ qure qa iŋgi iŋgi unosaieqnub. Naŋgo dabkala na iŋgi iŋgi
deqa quosaieqnub. Naŋgo areqaloq di iŋgi iŋgi di yala sosai. Iŋgi iŋgi di Qotei
na tamo uŋgasari a tulaŋ qalaqalaiyeqnub qaji naŋgi segi gereiyetnjrej unu.
Deqa naŋgi oqsib oqab.”
10 O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq
iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil
agi Mondor aqaq di unu.

11 Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor
aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a
Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo
qalie.
12 O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq
na bej qaji di em. Deqa laŋ qure qa iŋgi iŋgi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie.
Mondor na iŋgi iŋgi di iga osorgeqnu.
13 Iga iŋgi iŋgi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo
naŋgo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga
anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo uŋgasari Mondor ti
unub qaji naŋgi minjreqnum.
14 Tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji naŋgi laŋ qure qa iŋgi iŋgi
di oqa keresai. Di kiyaqa? Naŋgi mareqnub, “Iŋgi iŋgi di nanari tamo naŋgo
iŋgi.” O ijo was kalil, iŋgi iŋgi di iga Mondor aqaq na eleŋeqnum. Deqa tamo
uŋgasari Mondor ti sosai qaji naŋgi iŋgi iŋgi deqa poinjrqa keresai. Tamo
uŋgasari Mondor ti unub qaji naŋgi segi iŋgi iŋgi deqa poinjrqa kere.
15 Od, tamo uŋgasari Mondor ti unub qaji naŋgi iŋgi iŋgi kalil geregere
pegiyeqnub. Ariya tamo uŋgasari naŋgi di mandam tamo bei na peginjrqa
keresai.
16 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo yai a
Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei
sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo naŋgi Qotei aqa wau tamo bole

1 O ijo was kalil, e nuŋgo ambleq di soqnem bati deqa niŋgi Kristus aqa
kumbra geregere qalieosaisoqneb. Niŋgi aŋgro mom bul soqneb. E na
tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji naŋgi anjam damu ti
minjreqnum. Ariya niŋgi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu
ti niŋgi merŋgwa yeqnam ugeiboqnej.
2 Niŋgi aŋgro mom bul soqneb deqa niŋgi damu uyqa keresai. Deqa e niŋgi
damu anaiŋgosaioqnem. E niŋgi muŋgum anaiŋgoqnem. Agi bini niŋgi damu
uyqa keresai unub.
3 Niŋgi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi niŋgi nuŋgo Kristen was
naŋgi qa are ugeiŋgeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnub. Nuŋgo
kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo naŋgo kumbra.
4 Agi niŋgi qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Niŋgi qudei
mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nuŋgo kumbra di
mandam tamo naŋgo kumbra.
5 Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau
tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam
niŋgi merŋgonam qusib Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb.
6 E wauq di iŋgi yagonam Apolos a iŋgiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na iŋgi
boletej.
7 Deqa tamo iŋgi yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo iŋgiq di ya ateqnu
qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei iŋgi boleteqnu qaji a segi ñam koba
ti unu.
8 Tamo iŋgi yageqnu qaji wo tamo iŋgiq di ya ateqnu qaji wo naŋgi aiyel
ombla Qotei aqa wau ojeqnub. Mondoŋ Qotei na naŋgo wau segi segi
pegiyosim awai enjrqas.

9 Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa iŋgi wau agi niŋgi.

Qotei aqa wau tamo naŋgi tal gereiyo qaji tamo bul

Niŋgi Qotei aqa tal bul unub.
10 Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei naŋgi olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e naŋgi endegsi minjreqnum, “Niŋgi tal geregere atoqniy.”
11 O ijo was niŋgi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole.
12 Ariya tamo naŋgi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniŋ naimyo na ti ŋamtaŋ na ti liki na ti iŋgi ñeŋgi aqa sau na ti tal ateqnub.
13 Mondoŋ Qotei na tamo naŋgi peginjro batiamqa a ŋamyuwo bulosim tamo kalil naŋgo wau segi segi boleq atsim pegiyosim naŋgo wau bole kiyo uge kiyo di unqas.
14 Tamo qudei naŋgo wau di ŋamyuwo na yugwasai deqa naŋgi awai bole oqab.
15 Tamo qudei naŋgo wau di ŋamyuwo na yueleŋqas deqa naŋgo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo naŋgi di padalqasai. Naŋgi ŋamyuwoq di padalqa jojomoqnib Qotei na naŋgi dena olo eleŋqas.

Niŋgi Qotei aqa atra tal bul unub

16 Niŋgi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nuŋgo ambleq di unu. Di niŋgi qaliesai kiyo?
17 Qotei aqa atra tal di agi niŋgi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo naŋgo ñam soqtqasai

18 Niŋgi nuŋgo segi jejamu gisaŋyaib. Niŋgi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Niŋgi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo eŋgimqa dena niŋgi powo bole oqab.
19 Tamo naŋgi mandam tamo naŋgo powo ti unub qaji naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi mandam tamo naŋgo powo ti unub qaji naŋgi kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba naŋgi padaltnjreqnu.”
20 Anjam bei dego unu,
“Tamo naŋgi mandam tamo naŋgo powo ti unub qaji naŋgo areqalo Tamo
Koba a segi qalie.
A qalie, naŋgo areqalo di uge deqa naŋgi wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu.”
21 Deqa niŋgi na mandam tamo naŋgo ñam soqtoqnaib. Iŋgi iŋgi kalil di nuŋgo.
22 Apolos, Pita, e Pol, mandam, ŋambile, moiyo, iŋgi iŋgi kalil bini unub qaji ti iŋgi iŋgi kalil bunuqna brantaleŋqab qaji ti di nuŋgo.
23 Ariya niŋgi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo naŋgi peginjreqnu

1 O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa
wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare
laqnum. Niŋgi iga qa degsib are qaloqniy.
2 Niŋgi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqnqas.
Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum.
3 Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo niŋgi na kiyo ijo kumbra pegiyqab
di uŋgum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum.
4 Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji
unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas.
5 Pegiyo bati brantosaiunu deqa niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjroqnaib.
Niŋgi mati tariŋesoqnibqa mondoŋ Tamo Koba a bosimqa a segi na iŋgi iŋgi
kalil ambruq di uliejunub qaji di suwaŋoq di atqas. Osim tamo kalil naŋgo
areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim
bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen naŋgi naŋgo segi ñam soqteqnub

6 O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na niŋgi merŋgonum.
Di kiyaqa? Niŋgi Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji de ti olo anjam qudei
ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei naŋgo ñam soqtoqnsib olo tamo
qudei naŋgo ñam aguq atoqnaib deqa.
7 Niŋgi gate kokba unub e? Sai. Nuŋgo iŋgi bole kiye Qotei na niŋgi eŋgosai?
Nuŋgo iŋgi iŋgi kalil agi Qotei na niŋgi eŋgej. Deqa niŋgi kiyaqa mareqnub,
“Iga gago segi siŋgila na iŋgi iŋgi kalil di ejunum”? Niŋgi kiyaqa nuŋgo segi
ñam soqteqnub?
8 Agi niŋgi are qaleqnub, “Iga iŋgi iŋgi kalil kere na unum. Iga ñoro koba
ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo naŋgi aiyel buŋnjrsimqa iga segi mandor
kokba bulonum.” O was niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi mandor kokba
bulonub qamu e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibqoqa Apolos ombla na niŋgi
beterŋgosim niŋgi koba na mandor kokba bulonum qamu.
9 Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei
na gago ñam tulaŋ aguq atej. Deqa iga tamo uge naŋgi bulonum. Tamo uge
naŋgi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyotnjreqnu. Od,
a na mandam tamo ti laŋ aŋgro ti naŋgo ŋamgalaq di naŋgi moiyotnjreqnu. O
ijo was kalil, iga tamo uge naŋgi di bulonum.
10 Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya
niŋgi powo ti sosib deqa niŋgi Kristus qa qalie bole. Iga siŋgila saiqoji unum.
Ariya niŋgi siŋgila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya niŋgi ñam ti unub.
11 Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo
qudei na iga ugeugeigeqnub. Iga tal saiqoji.
12 Iga ŋes na ti gago segi baŋ na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na
iga misiliŋgeqnab iga kamba olo naŋgi qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga
ugeugeigeqnab iga gulbe di qoboiyeqnum.
13 Tamo qudei na iga yomuigeqnab iga kamba olo naŋgi anjam bole
minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji naŋgi bulonum. Iga tamo uŋgasari
kalil naŋgo ŋamgalaq di iŋgi tulaŋ jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem
agi bini unum.

Pol na Korin Kristen naŋgi minjrej, “Niŋgi ijo kumbra dauryiy”

14 O ijo was, niŋgi ijo anjam endi sisiyosib jemaiŋgwajqa e deqa
neŋgreŋyosai. E nuŋgo areqalo tingitetŋgwajqa deqa osim anjam endi
neŋgreŋyonum. Niŋgi ijo aŋgro bole. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum.

15 Nuŋgo abu qujai agi e segi. Nuŋgo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 naŋgi na Kristus aqa kumbra niŋgi osorŋgoqnqab di uŋgum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole niŋgi merŋgonam qusib are bulyeb. Dena e nuŋgo abuem.
16 Deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi ijo kumbra kalil dauryoqniy.
17 Utru deqa e Timoti qariŋyonum a nuŋgoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo aŋgro bole. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A nuŋgoq bosim ijo kumbra qa niŋgi saiŋgim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen naŋgi osornjreqnum.
18 Ariya niŋgi qudei endegsib are qaleqnub, “Pol a gagoq bqasai.” Osib niŋgi diqoqnsib laqnub.
19 O was niŋgi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nuŋgoq urur boqujatqai. Tamo naŋgi diqoqnsib laqnub qaji naŋgo siŋgila qabe na eqnub di unqajqa bqai. E naŋgo anjam maro laŋa quqwajqa bqasai.
20 Niŋgi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A laŋa anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A siŋgila na iga taqatgeqnu.
21 Nuŋgo are kiyersiq unu? E nuŋgoq bosiy ŋiriŋtŋgosiy tingitŋgwai kiyo e bosiy niŋgi qalaqalaiŋgosiy lawo na gereiŋgwai kiyo? Niŋgi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen naŋgo ambleq di unu

1 O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nuŋgo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulaŋ ugedamu. Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi sambala kumbra deqaji yosaieqnub. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa ŋauŋ oqnsiq ombla sambalaeqnub.
2 Niŋgi aqa sambala kumbra deqa are ugeiŋgosaieqnu, Niŋgi akamosaieqnub. Niŋgi diqoqnsib laqnub. Niŋgi are ugeiŋgej qamu niŋgi tamo di osib nuŋgo ambleq dena taqal waiyeb qamu.
3 E niŋgi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya niŋgi ijo are miligiq di unub deqa e niŋgi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo.
4 E niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e niŋgi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa siŋgila dego nuŋgoq di sqas.
5 Niŋgi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa baŋq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondoŋ Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunuŋ olo oqas.

Pol na Kristen naŋgi minjrej, “Niŋgi tamo uge di wiyiy”

6 Niŋgi nuŋgo segi ñam soqteqnub di kumbra bolesai. Niŋgi qalie, tamo naŋgi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnab bem tiyekritoqnsiq tulaŋ kobaqujaeqnu.
7 Deqa ijo was kalil, niŋgi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena niŋgi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, niŋgi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaqa? Jeu tamo naŋgi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leŋ aiyej. Juda naŋgo yori bati koba qa naŋgi Yesus degyeb.
8 Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di

kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

9 E nami anjam endegsi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem, “Niŋgi sambala tamo naŋgi koba na laqnaib.”

10 O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji naŋgi qa niŋgi degsi merŋgosai. Niŋgi naŋgi koba na laqnqa kere. Tamo sambalaeqnub qaji naŋgi ti tamo ñoro qa maulnjreqnu qaji naŋgi ti tamo gisaŋ na silali eqnub qaji naŋgi ti tamo gisaŋ qotei qa loueqnub qaji naŋgi ti niŋgi naŋgi koba na laqajqa e deqa niŋgi saidŋgosai. Niŋgi naŋgi koba na laqasai di niŋgi torei mandam uratqab. Di keresai.

11 Ariya tamo bei a marqas, “E nuŋgo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisaŋ qotei qa louqas kiyo, tamo naŋgi misiliŋnjrqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnqas kiyo, gisaŋ na tamo naŋgo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa niŋgi a ombla laqnaib. Niŋgi a ombla iŋgi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem.

12-13 Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji naŋgo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen naŋgo une qa peginjrqajqa wau di nuŋgo wau tiŋtiŋ. Deqa niŋgi tamo uge di osib nuŋgo ambleq dena taqal waiyiy.

6

Niŋgi nuŋgo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

1 Niŋgi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Niŋgi nuŋgo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji naŋgo ulatamuq di tigeltqab. Niŋgi a osib Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya niŋgi degyosaieqnub. Nuŋgo kumbra uge deqa niŋgi jemaiŋgosaieqnu.

2 Iga Qotei aqa segi tamo uŋgasari unum deqa mondoŋ iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji naŋgo une qa peginjrqom. Di niŋgi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaqa niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgo anjam kiñilala qudei qa naŋgi peginjrqa keresai?

3 Mondoŋ iga laŋ aŋgro naŋgo une qa dego peginjrqom. Niŋgi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was naŋgo anjam kalil dego pegiyqa kere.

4 Deqa niŋgi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaqa niŋgi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji naŋgoq gilqab? Anjam pegiyo tamo naŋgi di Kristen tamo sai.

5 E anjam endi niŋgi merŋgonum. Di kiyaqa? Niŋgi nuŋgo kumbra uge deqa jemaiŋgim uratqajqa deqa. Nuŋgo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena naŋgo anjam pegiyqa kere.

6 Kiyaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgoq gilsim naŋgo ulatamuq di tigeltqas?

7 Niŋgi nuŋgo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo naŋgoq gilqab di kumbra uge. Nuŋgo kumbra dena niŋgi Yesus dauryqajqa uratosib uloŋqab. Niŋgi nuŋgo Kristen was bei qa anjam soqnim, uŋgum, niŋgi a uratib une eŋgem. Osim nuŋgo iŋgi iŋgi bajiŋem.

8 Ariya niŋgi degyosaieqnub. Niŋgi segi kamba olo nuŋgo Kristen was naŋgi kumbra uge enjroqnsib naŋgo iŋgi iŋgi gisaŋ na yainjreqnub.
9-10 Tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqasai. Di niŋgi qaliesai kiyo? O ijo was niŋgi na nuŋgo segi jejamu gisaŋyaib. Tamo sambala kumbra yeqnub qaji naŋgi ti, tamo gisaŋ qotei qa loueqnub qaji naŋgi ti, tamo was bei aqa ŋauŋ jejamu ojeteqnub qaji naŋgi ti, tamo uŋa wo ŋereŋqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo ŋereŋeqnub qaji naŋgi ti, bajiŋ tamo naŋgi ti, tamo was bei aqa iŋgi iŋgi qa mamaulnjreqnu qaji naŋgi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji naŋgi ti, tamo was bei yomuiyeqnub qaji naŋgi ti, tamo was bei aqa silali gisaŋ na yaiyeqnub qaji naŋgi ti, tamo deqaji kalil naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqasai.
11 Nami niŋgi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nuŋgo are miligi yansetŋgosiqa niŋgi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na ti niŋgi tamo bole une saiqoji qa merŋgej.

Nuŋgo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

12 Kristen qudei naŋgi mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di naŋgi bole mareqnub. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai.
13 Tamo qudei naŋgi mareqnub, “Iŋgi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi iŋgi uyqas.” Di naŋgi bole mareqnub. Ariya mondoŋ Qotei na iŋgi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu.
14 Qotei aqa siŋgila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondoŋ a na iga dego tigeltgwas.
15 Nuŋgo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di niŋgi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala uŋa aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.
16 Tamo bei a sambala uŋa wo beterqab di a uŋa de wo jejamu qujaitosib sqab. Di niŋgi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo bei aqa ŋauŋ wo beterosib naŋgi jejamu qujaitosib sqab.”
17 Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beterqab di naŋgi aiyel Mondor qujai ti sqab.
18 Deqa ijo was, niŋgi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo naŋgi yeqnub qaji di naŋgo jejamuq di beterosaieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo naŋgo jejamuq di beteroqnsiq naŋgo jejamu ugeteqnu.
19 Nuŋgo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di niŋgi eŋgej deqa a nuŋgo are miligiq di unu. Niŋgi di qaliesai kiyo? Nuŋgo jejamu di nuŋgo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu.
20 Qotei a awai kobaquja na niŋgi awaiŋgej. Deqa kumbra kalil niŋgi yeqnub qaji di niŋgi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

7

Uŋa oqajqa anjam

1 Ariya anjam qudei niŋgi neŋgreŋyosib ijoq qariŋyeb qaji deqa kamba merŋgwai. Anjam bei agi uŋa oqajqa anjam. Deqa merŋgwai. Tamo naŋgi laŋa sosib uŋa oqa uratqab di kumbra bole.
2 Ariya sambala kumbra kobaaim deqa niŋgi segi segi uŋa oiy. Uŋa niŋgi dego segi segi tamo oiy.
3 Tamo aqa jejamu di aqa ŋauŋ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uŋa aqa jejamu di dego aqa gumbuluŋ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq.
4 Uŋgasari naŋgi na naŋgo segi jejamu taqatosaieqnub. Naŋgo jejamu di naŋgo gumbuluŋ na taqateqnub. Tamo naŋgi dego naŋgo segi jejamu taqatosaieqnub. Naŋgo jejamu di naŋgo ŋauŋ na taqateqnub.
5 Deqa niŋgi nuŋgo jejamu getentaib. Ariya bati bei niŋgi nuŋgo uŋa wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di niŋgi nuŋgo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa niŋgi nuŋgo jejamu olo turtiy. Niŋgi nuŋgo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na niŋgi osim sambala kumbraq di olo breiŋgo uge.
6 Ijo anjam di e niŋgi aqaryaiŋgwa osim deqa merŋgonum. E siŋgila na merŋgosai.
7 Ijo are endegsi unu. Tamo kalil naŋgi e bul laŋa sqab di bole. Ariya Qotei na tamo naŋgi siŋgila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei naŋgi siŋgila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei naŋgi siŋgila bei enjreqnu.
8 Ariya tamo uŋa osai qaji naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti e na anjam endegsi minjrqai. Uŋa qobul naŋgi dego e na anjam endegsi minjrqai. Niŋgi e bul laŋa sqab di bolequja.
9 Ariya niŋgi nuŋgo segi jejamu taqatqa keresaiamqa niŋgi uŋa oiy. Niŋgi tamo oiy. Niŋgi sambala kumbra yqajqa are tulaŋ prugŋgoqnqas di kumbra bolesai.
10 Niŋgi tamo ti uŋa ti unub qaji e na anjam endegsi merŋgwai. E segi na merŋgwasai. Tamo Koba a dego niŋgi merŋgwas. Anjam agiende. Uŋa naŋgi na naŋgo tamo naŋgi uratnjraib.
11 Ariya uŋa bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laŋa soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo naŋgi dego naŋgo uŋa naŋgi uratnjraib.
12 Niŋgi qudei e na anjam endegsi merŋgwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merŋgwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ŋauŋ a Kristen uŋa sai. Di uŋgum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.
13 E uŋa naŋgi dego anjam di minjrqai. Ni Kristen uŋa. Ariya ino gumbuluŋ a Kristen tamo sai. Di dego uŋgum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.
14 Niŋgi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosaiosim Kristen uŋa oqas. Kumbra dena a Kristen naŋgo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uŋa bei dego a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen naŋgo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu naŋgo aŋgro naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya naŋgi Kristen naŋgo miligiq di unub deqa naŋgo aŋgro naŋgi Qotei aqa jojomq di unub.
15 Ariya Kristen tamo bei aqa uŋa a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosai deqa uŋa dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uŋa dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uŋa a dego gulbe oqasai. Qotei na

odyqas. Qotei a niŋgi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metŋgeqnu. Deqa niŋgi ijo anjam di dauryiy.
16 O Kristen uŋa, ni ino gumbuluŋ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino ŋauŋ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

17 Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi minjre minjre laqnum.
18 Niŋgi qudei nami muluŋ aisib sonabqa Qotei na niŋgi metŋgej deqa niŋgi degsib soqniy. Niŋgi qudei nami muluŋ aiyosai sonabqa Qotei na niŋgi metŋgej deqa niŋgi dego degsib soqniy.
19 Niŋgi nami muluŋ aiyeb kiyo niŋgi muluŋ aiyosai kiyo di laŋa. Niŋgi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti.
20 Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom.
21 Niŋgi qudei kaŋgal tamo sonabqa Qotei na niŋgi metŋgej. Ariya niŋgi deqa are gulbeiŋgaiq. Niŋgi kaŋgal tamo soqniy. Bunuqna niŋgi kaŋgal tamo sqa uratosib olo nuŋgo segi wau ojqa gam soqnimqa degyiy.
22 Tamo naŋgi kaŋgal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji naŋgi Tamo Koba aqa. Deqa naŋgi aqa ŋamgalaq di kaŋgal tamo sosai. Dego kere tamo naŋgi kaŋgal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji naŋgi olo Kristus aqa kaŋgal tamo unub.
23 Qotei a awai kobaquja na niŋgi awaiŋgej deqa niŋgi mandam tamo bei aqa kaŋgal tamo saib.
24 O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uŋa osai qaji naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti anjam minjrej

25 Ariya e na tamo uŋa osai qaji naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti anjam bei minjrqai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na naŋgi minjrqai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.
26 E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnub. Deqa niŋgi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy.
27 Niŋgi uŋa ti unub qaji niŋgi degsib soqniy. Niŋgi nuŋgo uŋa uratqa gam ŋamaib. Niŋgi uŋa osai qaji niŋgi dego degsib soqniy. Niŋgi uŋa oqa are qalaib.
28 Niŋgi uŋa ti tamo ti oqab di niŋgi une yosai. Duŋgeŋge naŋgi dego tamo oqab di naŋgi une yosai. Ariya tamo uŋa ejunub qaji naŋgi ti uŋa tamo ejunub qaji naŋgi ti gulbe itoqnqab. Naŋgi gulbe di itaib deqa e na anjam endi naŋgi minjronum.
29 O ijo was kalil, diŋo bati jojomqo deqa e na niŋgi endegsi merŋgwai. Tamo uŋa ti unub qaji naŋgi uŋa saiqoji so bul soqnebe.
30 Tamo akameqnub qaji naŋgi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreqnu qaji naŋgi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo iŋgi iŋgi awaiyeqnub qaji naŋgi iŋgi iŋgi saiqoji so bul soqnebe.
31 Tamo mandam qa iŋgi iŋgi qa waueqnub qaji naŋgi iŋgi iŋgi qa wau-osai bul soqnebe. Niŋgi qalie, sokiñala mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti torei koboekritqab.
32 Ijo are endegsi unu. Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi qa are qaloqnaib. Niŋgi qalie, tamo uŋa ti sosai qaji naŋgi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa

are qaleqnub. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di naŋgi yeqnub.
33 Ariya tamo uŋa ti unub qaji naŋgi mandam qa iŋgi iŋgi qa are qaleqnub. Deqa kumbra kalil naŋgo uŋa a areareteqnu qaji di naŋgi yeqnub.
34 Deqa naŋgi areqalo aiye aiyelteqnub. Duŋgeŋge naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnub. Deqa naŋgi naŋgo segi jejamu ti qunuŋ ti torei Qotei yekriteqnub. Ariya uŋa tamo ti unub qaji naŋgi mandam qa iŋgi iŋgi qa are qaleqnub. Deqa kumbra kalil naŋgo tamo a areareteqnu qaji di naŋgi yeqnub.
35 E niŋgi aqaryaiŋgwa osim deqa anjam di merŋgonum. E niŋgi gulbe eŋgwa osim anjam di merŋgosai. Deqa niŋgi quiy. Niŋgi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa iŋgi iŋgi na niŋgi titŋgaiq.
36 Tamo bei aqa duŋge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo duŋge a laŋa sqa keresai. Deqa uŋgum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai.
37 Ariya tamo bei aqa are miligiq di siŋgilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo duŋge a laŋa sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa duŋge getentqas di kere. A dego une atosai.
38 Deqa tamo bei na aqa duŋge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa duŋge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulaŋ boledamu yqo.
39 Uŋa bei aqa tamo a moiyosaisoqnimqa uŋa dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiyimqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em.
40 Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laŋa sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di niŋgi merŋgonum.

8

Sulum atrainjro qaji iŋgi uyqajqa kumbra

1 O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji iŋgi uyqajqa kumbra qa niŋgi merŋgwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was naŋgi siŋgilatnjroqnqom di kere.
2 Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.
3 Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyqas.
4 Deqa e sulum atrainjro qaji iŋgi uyqajqa kumbra qa niŋgi endegsi merŋgwai. Mandamq endi sulum naŋgi unub di naŋgi gisaŋ qotei laŋa sigiteqnub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.
5 Tamo qudei naŋgi mareqnub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei naŋgi degsib mareqnub di uŋgum. Laŋq di, mandamq di qotei deqaji naŋgi unub di laŋa.
6 Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A iŋgi iŋgi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A iŋgi iŋgi kalil ateleŋej. Iga kalil aqaq dena ŋambile em.

7 Ariya Kristen qudei naŋgi anjam deqa geregere poinjrosai unu. Naŋgi
nami iŋgi uyo elenɔoqnsib gisaŋ qotei naŋgo sulum atrainjroqneb. Deqa bini
naŋgi iŋgi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqnaqa endegsib are qaleqnub, “Iga
sulum atrainjro qaji iŋgi di uyqom di iga sulum naŋgi olo atrainjrobulqom.
Dena iga une oqom.” Naŋgi degsib are qaleqnub.
8 Bole, gago iŋgi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga iŋgi getentqom
dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di une ti sqasai. Iga iŋgi uyqom dena iga tamo
bole sqasai dego.
9 Niŋgi geregere are qaliy. Niŋgi iŋgi bei uyqa are soqnim uyiy. Di une sai.
Ariya niŋgi iŋgi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji naŋgi niŋgi
nuŋgsib dena ulonɔosib uneq aiqab di uge. Deqa uŋgum, niŋgi iŋgi di uyaib.
10 Niŋgi powo bole ti unub qaji niŋgi sulum naŋgo atra tal miligiq gilsib dia
iŋgi uyoqnib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim niŋgi nuŋgsimqa a
endegsi are qalqas, “Kristen was naŋgi iŋgi di uyeqnub deqa uŋgum, e dego
uyqai.” Osim a ulonɔosim uneq aiqas.
11 Nuŋgo powo dena niŋgi na was bei di powo bole osai qaji a uneq
waiyonub. Niŋgi qalie, Kristus a was deqa moiyej.
12 Deqa niŋgi quiy. Niŋgi na Kristen was naŋgi uneq breinjrsib naŋgo
areqalo Kristus qa siŋgilateb qaji di ugetetnjrqab di niŋgi Kristus dego une
yonub.
13 Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo
was a ulonɔosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej

1 Niŋgi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye
yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba
Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena niŋgi are bulyeb. Niŋgi ijo kumbra
deqa qaliesai kiyo?
2 Tamo qudei naŋgi mareqnub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.”
Naŋgi degsib mareqnub di uŋgum. Niŋgi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba
aqa anjam niŋgi merŋgonam qusib are bulyeb. Deqa niŋgi qalie, e Qotei aqa
anjam maro tamo bole.
3 Tamo qudei naŋgi ijo kumbra pegiyeqnub deqa e na kamba endegsi
minjreqnum.
4 Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi iŋgi
ti ya ti uyqa kere.
5 Iga uŋa oqa are soqnim Kristen uŋa osim laqnqa kere. Agi Pita a uŋa
oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba
aqa was naŋgi ti dego uŋa oqnsib laqnub.
6 Niŋgi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil naŋgi silali wau uratoqnsib
Qotei aqa wau ojeqnub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere.
7 Niŋgi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau
ojqasai. Tamo bei a iŋgi yagwas di a iŋgi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja
naŋgi taqatnjrqas di a muŋgum qaq osim uyqas.
8 E mandam tamo naŋgo areqalo dauryosim anjam di merŋgosai. Anjam di
Qotei aqa dal anjamq di dego unu.
9 Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi neŋgreŋyej, “Makau naŋgi iŋgi
ñeŋgi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa naŋgi iŋgi ñeŋgi aqa

damu uyqa yoqnib niŋgi na naŋgi saidnjraib." O ijo was, Qotei a makau naŋgi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. 10 A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di neŋgreŋyej. Niŋgi are qaliy. Tamo bei a iŋgi yagwas di iŋgi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a iŋgi ñeŋgi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas.

11 O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa niŋgi aqaryaiŋgoqnem di nuŋgo qunuŋ qa. Deqa niŋgi na kamba jejamu qa iŋgi iŋgi qa iga aqaryaigwajqa merŋgwom di iga une yosai. Iga nuŋgo are miligiq di Mondor aqa iŋgi yagobulem. Iŋgi di meliqo deqa niŋgi na olo otorosib jejamu qa iŋgi iŋgi egwajqa merŋgwom di iga une yosai.

12 Tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam qa niŋgi aqaryaiŋgeqnub deqa naŋgi nuŋgoq dena olo silali iŋgi iŋgi yaiŋgeqnub. Deqa iga dego nuŋgoq dena silali iŋgi iŋgi yaiŋgwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nuŋgoq dena silali iŋgi iŋgi yaiŋgwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboiyoqnem.

13 Atra tamo naŋgi atra talq dena iŋgi oqnsib uyeqnub. Tamo naŋgi atra bijal taqateqnub qaji naŋgi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqnub. Niŋgi di qaliesai kiyo?

14 Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, "Tamo naŋgi Qotei aqa anjam bole mare mare laqnub qaji naŋgi dena silali oqnsib naŋgo segi iŋgi awaiy-oqnsib uyoqnqab."

15 Ariya e nuŋgo iŋgi bei yaiŋgwa osim anjam endi neŋgreŋyosai. E nuŋgoq dena silali iŋgi iŋgi yaiŋgwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulaŋ areboleboleibeqnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq.

16 E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnqai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas.

17 E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali iŋgi iŋgi eqnum qamu.

18 Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E laŋa tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo uŋgasari kalil naŋgo kaŋgal tamo soqnej

19 E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di uŋgum, e ijo segi areqalo na tamo kalil naŋgo sorgomq di sosim naŋgi kaŋgalnjreqnum. E degyeqnum. Di kiyaqa? E tamo gargekoba naŋgi are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa.

20 Deqa e Juda naŋgo kumbra dauryeqnum. Di kiyaqa? E naŋgi are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa. Tamo naŋgi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji naŋgo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e naŋgo kumbra di dauryeqnum. Di kiyaqa? E naŋgi are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa.

21 Tamo naŋgi dal anjam saiqoji unub qaji naŋgo kumbra dego e dauryoqn-sim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo naŋgi dal anjam

saiqoji unub qaji naŋgi are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa e naŋgo kumbra dauryeqnum.
22 Tamo siŋgila saiqoji unub qaji naŋgo kumbra dego e dauryoqnsim siŋgila saiqoji sobulejunum. Di kiyaqa? E naŋgi are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa. O ijo was niŋgi quiy. E tamo kalil naŋgo sorgomq di sosim naŋgo kumbra dauryeqnum. Di kiyaqa? E naŋgi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na naŋgi eleŋqajqa deqa.
23 E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondoŋ Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi dego awai di oqab.

Iga laŋ qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

24 E mandam tamo naŋgo alaŋ qa merŋgwai. Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeqnub di naŋgi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na naŋgi kalil buŋnjrsim awai oqas. Dego kere niŋgi laŋ qure qaji awai oqa marsib siŋgila na gurguroqniy.
25 Tamo gurgureqnub qaji naŋgi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib naŋgo segi jejamu qaloqnsib siŋgilateqnub. Deqa gurgur batiamqa naŋgi siŋgila na gurgurqab. Naŋgo awai di mandam qaji awai. Deqa naŋgo awai di koboqas. Ariya laŋ qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas.
26 Deqa e ururoqnsim laŋa laŋaq di ŋam atosaieqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e laŋa laŋaq di ijo baŋ waiyosaieqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo baŋ tiŋsim geregere waiyeqnum.
27 E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e siŋgila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo uŋgasari naŋgi laŋ qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole naŋgi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiaim deqa e siŋgila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

1 O ijo was niŋgi ijo anjam endeqa geregere poiŋgem. Nami gago moma naŋgi wadau sawaq di laqnabqa Qotei a laŋbi miligiq di sosiqa naŋgi gam osornjroqnej. Bati di naŋgi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb.
2 Naŋgi kalil Moses dauryeb deqa naŋgi laŋbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb.
3 Bati deqa Qotei aqa Mondor a laŋ goge na naŋgi kalil iŋgi anainjreqnaq uyoqneb.
4 Ya dego Mondor na naŋgi kalil anainjreqnaq uyoqneb. Mondor na naŋgi meniŋ bei osornjrnaqa meniŋ dena ya branteqnaqa naŋgi uyoqneb. Meniŋ di wadau sawaq di naŋgi daurnjrsiq giloqnej. Meniŋ di agi Kristus.
5 Ariya Qotei a naŋgi qa arearetosaioqnej. Deqa a wadau sawaq di naŋgi gargekoba ñumnaq moreŋeb.
6 Qotei na naŋgi ñumnaq moreŋeb. Di kiyaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim naŋgo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa.
7 Deqa ijo was kalil, niŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei naŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei naŋgi qa endegsib neŋgreŋyeb unu, “Naŋgi naŋgo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq iŋgi ti ya ti uyoqnsib alaŋoqneb.”

8 O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei naŋgi sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo uŋgasari naŋgi ñumnaq moreŋeb.
9 Iga Tamo Koba aqa siŋgila laŋa tenemtqa osim a gisaŋyqasai dego. Agi gago moma qudei naŋgi degyoqneb deqa Qotei na amal uge qariŋnjrnaqa bosib naŋgi uñinjrnab moreŋeb.
10 Iga Qotei ŋiriŋtqasai dego. Agi gago moma qudei naŋgi degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji laŋ aŋgro bei qariŋyonaq aisiq naŋgi padaltnjrej.
11 Qotei na gago moma naŋgi degsi ŋolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di neŋgreŋyonaq soqnej. Iga diŋo bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma naŋgo kumbra uge dauryqa uratqom.
12 Tamo bei a endegsi are qalqas, “E siŋgila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere ŋam ateme. A uloŋosim uneq aiyo uge.
13 Gulbe kalil nuŋgoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil naŋgoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a niŋgi uratŋgwasai. A marimqa gulbe di aqa siŋgila na nuŋgo siŋgila buŋyqasai. Qotei na gam waqtetŋgoqnimqa niŋgi gulbe di britoqnsib siŋgila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge naŋgi ti turtnjrsim biŋinjrqa keresai

14 Deqa ijo was bole, niŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqnaib. Niŋgi naŋgi torei uratnjrsib isaq giliy.
15 Niŋgi powo ti unub deqa e na anjam di niŋgi merŋgonum. Deqa niŋgi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy.
16 E niŋgi beŋgem qa anjam merŋgwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gambaŋ uyeqnum di iga Kristus aqa leŋ aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem giŋgeŋyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum.
17 Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai.
18 Niŋgi Israel naŋgo kumbra qa are qaliy. Israel naŋgi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnub. Naŋgo kumbra dena naŋgi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnub.
19 Sulum naŋgi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji iŋgi di atraiyqa iŋgi bole edegaib.
20 Iŋgi di sawa bei bei qaji naŋgi na oqnsib mondor uge naŋgi atrainjreqnub. Naŋgi Qotei bole atraiyosaieqnub. Naŋgi Qotei qaliesai deqa naŋgi kumbra di yeqnub. Deqa ijo was niŋgi kumbra di uratiy. Uratqasai di niŋgi mondor uge naŋgi ti beterqab.
21 Niŋgi Tamo Koba aqa wain gambaŋ ti mondor uge naŋgo wain gambaŋ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Niŋgi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge naŋgo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib.
22 Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjiŋ oqwas. Gago siŋgila na Qotei aqa siŋgila buŋyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

23 Kristen qudei naŋgi mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di naŋgi bole mareqnub. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaigwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga siŋgilaqasai.

24 Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil naŋgi qa
are qaloqnsim naŋgi aqaryainjroqnqom.
25 Niŋgi iŋgi qariŋyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di
nami tamo qudei na sulum atrainjroqneb kiyo sai kiyo niŋgi deqa nenemo-
qnaib. Niŋgi oqnsib uyoqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di qalieonub, kumbra
di bole.
26 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.
Iŋgi iŋgi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”
27 Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na iŋgi goisim niŋgi metŋgimqa niŋgi
a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib iŋgi kalil a na anaiŋgwas qaji di niŋgi
osib uyiy. Niŋgi deqa nenemoqnaib. Niŋgi nuŋgo are miligiq di qalieonub,
kumbra di bole.
28 Ariya Kristen was bei na niŋgi merŋgwas, “Iŋgi di sulum atrainjro qaji
iŋgi.” Degsi merŋgimqa niŋgi was deqa are qalsib iŋgi di osib uyaib. Niŋgi
uyqab di niŋgi unetqab.
29 Bole, niŋgi une yosai. Ariya tamo anjam merŋgwo qaji a are qalqas, niŋgi
une yonub. E deqa niŋgi merŋgonum.
Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e iŋgi uyqa are soqnim uyqai. Di e
une yosai. Kiyaqa e tamo bei aqa areqalo dauryosiy iŋgi getentqai?
30 E Qotei pailyosiy iŋgi di uyqai di tamo bei a kiyaqa e misiliŋbqas?
31 Deqa niŋgi iŋgi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy.
Niŋgi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy.
32 Niŋgi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi ti uneq
breinjraib.
33 Niŋgi e nubiy. E na tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole bole enjre-
qnam naŋgi e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are
qalosaieqnum. E tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Qotei na eleŋqajqa deqa are
qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11

1 Niŋgi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil
dauryeqnum dego kere.

Uŋa naŋgo gate kabutqajqa kumbra

2 E qalieonum, niŋgi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami
merŋgoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e niŋgi qa tulaŋ arebole-
boleibeqnu.
3 Ariya niŋgi ijo anjam bei dego qusib poiŋgem. Niŋgi qalie, tamo kalil
naŋgo gate di Kristus. Uŋa naŋgo gate di tamo naŋgi. Kristus aqa gate di Qotei.
4 Deqa tamo naŋgi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo naŋgi gate
tatal ataib. Naŋgi gate tatal atqab di naŋgi naŋgo gate jemai yqab. Naŋgo gate
agi Kristus.
5 Ariya uŋa naŋgi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo naŋgi naŋgo
gate kabutebe. Uŋa a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a
uŋa qudei naŋgo gate baŋga torei milalteqnub qaji naŋgi bul sqas.
6 Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di uŋgum, a aqa
gate baŋga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa
gate kabuteme.

7 Tamo naŋgi naŋgo gate kabutaib. Di kiyaqa? Naŋgi Qotei sigitoqnsib aqa
ñam ti siŋgila ti boleq ateqnub. Ariya uŋa naŋgi naŋgo segi tamo naŋgo ñam ti
siŋgila ti boleq ateqnub.
8 Qotei a uŋa aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa
dena uŋa gereiyej.
9 Qotei a uŋa qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uŋa
gereiyej.
10 Deqa uŋa naŋgi naŋgo segi gate kabutebe. Naŋgi degyqab di laŋ aŋgro
naŋgi unsib marqab, “Bole, naŋgi naŋgo segi tamo naŋgo sorgomq di unub.”
11 Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uŋa naŋgi naŋgo segi qa sai. Tamo
naŋgi dego naŋgo segi qa sai.
12 Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uŋa gereiyej deqa uŋa naŋgi tamo
naŋgo. Tamo naŋgi uŋa naŋgoq dena ŋambabeqnub deqa tamo naŋgi uŋa
naŋgo. Ariya Qotei a segi qujai iŋgi iŋgi kalil qa utru.
13 Uŋa a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e?
Niŋgi segi mariy.
14 Iga qalie, tamo naŋgi gate mariŋ uratqab di kumbra bolesai.
15 Ariya uŋa naŋgi gate mariŋ uratqab di bolequja. Di naŋgo wala bole.
Naŋgo gate mariŋ di Qotei na enjroqnsiq dena naŋgo gate kabuteqnu.
16 O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ŋiriŋosim gotraŋyaiq. A
gotraŋyqas di a endegsi poiyem, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei
aqa tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi dego kumbra bei
dauryosaieqnub.

Korin Kristen naŋgi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnub

17 Ariya e nuŋgo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niŋgi
merŋgwai. Niŋgi Qotei louqa korooqnsibqa niŋgi kumbra bole babto-
saieqnub. Niŋgi kumbra uge babteqnub.
18 E mati deqa niŋgi merŋgwai. E anjam endegsi quem. Niŋgi Qotei louqa
korooqnsibqa niŋgi pupooqnsibqa anjam na qoteqnub. E anjam di qusim
endegsi are qalem, “Bole, naŋgi degyeqnub.”
19 O was niŋgi pupoeqnub di kere. Niŋgi pupoosai qamu tamo yai naŋgi
Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnub di niŋgi qaliesai qamu.
20 E quem, niŋgi koroeqnub di niŋgi Tamo Koba a qa are qalsib iŋgi uyqajqa
deqa koroosaieqnub.
21 Niŋgi qudei qunjaŋ bolet deqa niŋgi namo boqnsib Qotei tal miligiq
di iŋgi uyekriteqnab Kristen was qudei naŋgi bunu boqnsib mamnjreqnu.
Niŋgi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnub.
22 Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei tal ugetoqnsib tamo iŋgi saiqoji naŋgi
jemai enjreqnub. Nuŋgo segi segi tal unu deqa niŋgi mati nuŋgo talq di iŋgi ti
ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya niŋgi degyosaieqnub.
Deqa e anjam kiyersiy merŋgwai? E nuŋgo kumbra deqa areboleboleibeqnu
degsi merŋgwai e? Sai. E degsi merŋgwasai.

Pol a beŋgem qa anjam marej

23-24 Ariya beŋgem qa anjam e nami merŋgem qaji di olo merŋgwai. Anjam
di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na
Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa
Qotei pailyosiqa bem di giŋgeŋyosiqa aqa aŋgro naŋgi enjrsiqa minjrej, “Endi

ijo jejamu. E na niŋgi aqaryaiŋgwa osim deqa eŋgonum. Deqa niŋgi osib uyiy. Bunuqna niŋgi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy."

25 Degsi minjrnaqa naŋgi bem uynab koboonaqa a na olo wain gambaŋ osiq Qotei pailyosiqa minjrej, "Wain gambaŋ endi ijo leŋ. Leŋ di aisim Qotei aqa anjam bunuj siŋgilatqas. Deqa niŋgi osib uyiy. Bunuqna niŋgi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy."

26 O ijo was, niŋgi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gambaŋ ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, "Tamo Koba a jaqatiŋ osiq moiyej." Palontoqnsib soqnib mondoŋ a olo bqas.

Niŋgi bem ti wain ti uyqa osibqa niŋgi mati nuŋgo segi so peleiyiy

27 Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gambaŋ ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti leŋ ti ugetqas. Dena a une yqas.

28 Deqa tamo bei a bem ti wain gambaŋ ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem.

29 A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gambaŋ ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas.

30 Utru deqa niŋgi gargekoba siŋgila saiqoji sosib maiŋgeqnu. Osib niŋgi qudei moreŋeqnub.

31 Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gambaŋ ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai.

32 Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondoŋ iga tamo kalil mandamq endi unub qaji naŋgi ti une osim padalqasai.

33 Deqa ijo was kalil, niŋgi bem ti wain gambaŋ ti uyqa korooqnsibqa niŋgi urur uyaib. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa tariŋoiy.

34 Niŋgi qudei mamŋgimqa niŋgi mati nuŋgo segi talq di iŋgi uysib bunuqna bosib korooiy. Niŋgi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di iŋgi koba uyekritaib. Niŋgi degyqab di niŋgi une yqab. Deqa Qotei na kamba niŋgi gulbe eŋgwas.

Ijo anjam qudei e mati neŋgreŋyqasai. Bunuqna e nuŋgoq bosiy anjam di nuŋgo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu

1 O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu. E deqa niŋgi merŋgit quiy.

2 Niŋgi qalie, nami niŋgi Qotei qalieosaisonabqa gisaŋ qotei naŋgi na niŋgi titŋgeqnabqa niŋgi naŋgi daurnjroqneb. Gisaŋ qotei naŋgi di anjam marqa keresai.

3 Deqa niŋgi endegsi poiŋgem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu siŋgilatetimqa a endegsi marqa keresai, "Yesus a tamo uge." Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, "Yesus a Tamo Koba."

4 Mondor na iga siŋgila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu.

5 Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu.

6 Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu.

7 Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaqa? Iga na Kristen tamo uŋgasari kalil naŋgi geregereinjrqajqa deqa.

8 Mondor na tamo qudei naŋgi aqaryainjreqnu deqa naŋgi Qotei aqa powo babteqnub. Mondor qujai dena tamo qudei naŋgi aqaryainjreqnu deqa naŋgi Qotei aqa qalie babteqnub.
9 Mondor qujai dena tamo qudei naŋgi aqaryainjreqnu deqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo tulaŋ siŋgilaboleteqnub. Mondor qujai dena tamo qudei naŋgi aqaryainjreqnu deqa naŋgi tamo mainjro qaji naŋgi boletnjreqnub.
10 Tamo qudei naŋgi Qotei aqa maŋwa babteqnub. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Tamo qudei na mondor kalil naŋgi peginjroqnsib mareqnub, “Mondor naŋgi di bole. Mondor naŋgi di uge.” Tamo qudei naŋgi meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi naŋgo anjam mareleŋeqnub. Tamo qudei naŋgi qure utru segi segi naŋgo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub.
11 Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo naŋgi segi segi keretnjreqnaqa naŋgi wau di yeqnub.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

12 Tamo kalil naŋgi segi segi jejamu qujai. Naŋgo baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu.
13 Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kaŋgal tamo. Iga qudei kaŋgal tamo sai. Di uŋgum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.
14 Gago jejamu miligiq di baŋ segi sosai. Siŋga segi sosai. Baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.
15 Siŋga a marqas, “E baŋ sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Baŋ a segi unu.” Di bolesai. Siŋga a dego jejamu miligiq di unu.
16 Dabkala a marqas, “E ŋamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ŋamdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu.
17 Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim iŋgi quleqgwas? Di dego keresai.
18 Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di ateleŋej unub. A aqa segi areqalo na degyej.
19 Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas kiyo, a baŋ segi sqas kiyo, a siŋga segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai.
20 Gago jejamu a degsi sosai. Baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.
21 Ŋamdamu na baŋ minjqas, “Ni ulaŋ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqa keresai. Gate na siŋga minjqas, “Ni ulaŋ. E segi wauqa kere.” Degsi minjqa keresai.
22 Naŋgi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, naŋgi qudei siŋgila kiñala unub. Ariya naŋgi wau bole yeqnub deqa iga na naŋgi uratnjrqa keresai.
23 Iga naŋgi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo naŋgi gereinjreqnum. Naŋgi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na naŋgi kabutnjreqnum.
24 Naŋgi qudei uno boledamu deqa iga na naŋgi kabutnjrosaieqnum. Ariya Qotei na naŋgi kalil jejamu qujaiq di ateleŋej unub. Deqa naŋgi qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu.
25 Gago jejamu a poeleŋaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di naŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub.

26 Bei a jaqatiŋ oqas di naŋgi kalil dego jaqatiŋ oqab. Bei a ñam koba oqas
di naŋgi kalil a ombla areboleboleinjrqas.
27 Niŋgi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Niŋgi segi segi aqa jejamu miligiq
di unub.
28 Qotei na Kristen tamo uŋgasari naŋgi wau segi segi enjreqnu. Naŋgi
qudei a na qariŋnjreqnaqa naŋgi aqa anjam mare mare laqnub. Naŋgi qudei a
na wau enjreqnu deqa naŋgi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Naŋgi
qudei a na wau enjreqnu deqa naŋgi aqa anjam plalteqnub. Naŋgi qudei a na
siŋgila enjreqnu deqa naŋgi aqa maŋwa babteqnub. Naŋgi qudei a na siŋgila
enjreqnu deqa naŋgi tamo mainjro qaji naŋgi boletnjreqnub. Naŋgi qudei a
na wau enjreqnu deqa naŋgi na tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjreqnub. Naŋgi
qudei a na Kristen gate ateleŋeqnu deqa naŋgi na aqa wau taqateqnub. Naŋgi
qudei a na meŋ bulyetnjreqnu deqa naŋgi qure utru segi segi naŋgo anjam
mareleŋeqnub.
29 Deqa e niŋgi endegsi nenemŋgwai. Qotei na naŋgi kalil qariŋnjreqnaqa
naŋgi aqa anjam mare mare laqnub e? Sai. Naŋgi kalil Qotei aqa medabu
oqnsib anjam palonteqnub e? Sai. Naŋgi kalil Qotei aqa anjam plalteqnub
e? Sai. Naŋgi kalil Qotei aqa maŋwa babteqnub e? Sai.
30 Naŋgi kalil tamo mainjro qaji naŋgi boletnjreqnub e? Sai. Naŋgi kalil
meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi naŋgo anjam mareleŋeqnub e? Sai.
Naŋgi kalil qure utru segi segi naŋgo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa
ubteqnub e? Di dego sai. Qotei na naŋgi kalil wau segi segi enjreqnu.
31 O ijo was, Mondor aqa siŋgila segi segi kalil di bolequja. Niŋgi siŋgila di
oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulaŋ boledamu bei e na ubtosiy niŋgi merŋgit quiy.

13

1 Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Niŋgi quiy. E meŋ
bulyosiy qure utru segi segi naŋgo anjam kiyo laŋ aŋgro naŋgo anjam kiyo
maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di
bolesai. Ijo anjam maro di laŋa noul bulosim qatroŋkobaqas. Osim gruma
bul laŋa anjam atqas.
2 E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoqnqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam
kalil qalieosiy utru babteleŋqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa
ijo areqalo tulaŋ siŋgilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam
dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra
dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ŋamgalaq di bolesai.
3 E ijo iŋgi iŋgi kalil eleŋosiy tamo sougetejunub qaji naŋgi jeisiy enjrqai
kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo naŋgo baŋq di atitqa naŋgi na osib
ŋamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo
kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.
4 Tamo uŋgasari naŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di naŋgi gaigai lawo
na sqab. Sosib tamo kalil naŋgi kumbra bole enjroqnqab. Tamo bei a ñoro
koba ti soqnim naŋgi a qa are ugeinjrqasai. Naŋgi naŋgo segi ñam soqtqasai
dego.
5 Naŋgi diqoqnsib sqasai. Naŋgi naŋgo segi jejamu aqaryaiyqajqa are
qalqasai. Naŋgi urur ŋiriŋqasai. Tamo bei na naŋgi kumbra uge enjrimqa
naŋgi deqa a kambatqasai.

6 Naŋgi kumbra uge qa areboleboleinjrqasai. Naŋgi kumbra bole qa areboleboleinjroqnqas.
7 Naŋgi gulbe kalil qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib a qa tariŋoqnqab.
8 Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei naŋgi qure utru segi segi naŋgo anjam mareleŋeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei naŋgi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas.
9 Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu.
10 Mondoŋ Yesus a olo bosim iŋgi iŋgi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas.
11 Nami e aŋgro kiñala sosimqa e aŋgro kiñilala naŋgo anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e aŋgro kiñilala naŋgo kumbra di uratem.
12 Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondoŋ iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom.
13 Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariŋeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulaŋ boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulaŋ buŋnjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

1 Deqa ijo was kalil, niŋgi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na niŋgi eŋgeqnu qaji di yqajqa tulaŋ siŋgilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Niŋgi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy.
2 Niŋgi qalie, tamo naŋgi meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi naŋgo anjam mareqnub di naŋgi Qotei segi minjeqnub. Naŋgi tamo naŋgi minjrosaieqnub. Mondor na naŋgi siŋgila enjreqnaqa naŋgi uli anjam mareqnub. Deqa tamo bei a qusim poiyqa keresai.
3 Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam aqa damu babteqnub di tamo naŋgi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena naŋgi siŋgilatnjroqnsiq naŋgi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq naŋgo are miligi latetnjreqnu.
4 Tamo naŋgi meŋ bulyeqnub di naŋgi naŋgo segi are miligi siŋgilateqnub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam aqa damu babteqnub di naŋgi na Kristen kalil naŋgi dego siŋgilatnjreqnub.
5 Ijo are endegsi unu. Niŋgi kalil meŋ bulyoqnqab di bole. Ariya niŋgi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tulaŋ bolequja. Niŋgi quiy. Tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei naŋgo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil naŋgi siŋgilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meŋ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen naŋgi siŋgilatnjrqasai.

6 O ijo was, niŋgi ijo anjam endeqa are qaliy. E nuŋgoq bosiy meŋ bulyosiy
qure utru bei naŋgo anjam merŋgit niŋgi qusib poiŋgwasai di anjam dena
niŋgi kiyersim aqaryaiŋgwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei
ubtosiy merŋgitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babtitqa kiyo, Qotei aqa medabu
osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo niŋgi qusib poiŋgwas di
bolequja. Anjam dena niŋgi aqaryaiŋgwas.
7 Iŋgi qudei ŋambile sosai qaji e deqa niŋgi merŋgit quiy. Tamo bei na
yumba qamimqa kiyo gombiŋ anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa
na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai.
8 Tamo naŋgi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato
di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai naŋgi qoto qa gilqab? Tamo dego
bei sosai.
9 Dego kere niŋgi meŋ bulyosib qure utru bei naŋgo anjam marqab di tamo
naŋgi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nuŋgo anjam di dego jagwa na osi
taqal waiyobulqas.
10 Bole, mandamq endi qure utru segi segi naŋgo anjam gargekoba unub.
Anjam kalil di damu ti.
11 Ariya tamo bei na qure utru bei naŋgo anjam e merbim qusiy aqa damu
poibqasai di a e qa marqas, “A yauŋ tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai,
“A dego yauŋ tamo.”
12 O ijo was kalil, e qalieonum, niŋgi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa
tulaŋ areareteŋgeqnu. Deqa niŋgi na Kristen naŋgi siŋgilatnjrqajqa wauoqniy.

Meŋ bulyo kumbra

13 Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei naŋgo
anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, “O Abu, ni na powo
ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.”
14 Niŋgi are qaliy. E meŋ bulyosiy qure utru bei naŋgo anjam na Qotei
pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo
a laŋa quqwas.
15 Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E
ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego.
16 Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim biŋiyqam di tamo laŋaj bei a sosim
ino pailyo di poiyqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.”
17 Bole, ni Qotei pailyoqnsim biŋiyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino
pailyo poiyqasai di ino pailyo dena a siŋgilatqa keresai.
18 E niŋgi kalil tulaŋ buŋgosim bati gargekoba meŋ bulyeqnum. Deqa e
Qotei minjeqnum, “Keretonum.”
19 Ariya Kristen naŋgi Qotei louqa koroesoqnibqa e naŋgo koroq di anjam
truquyala segi minjroqnit naŋgi qusib poinjrqas di tulaŋ bolequja. E meŋ
bulyosiy qure utru segi segi naŋgo anjam olekoba totoryosiy naŋgi minjro-
qnit naŋgi poinjrqasai di bolesai.
20 O ijo was kalil, niŋgi aŋgro kiñilala naŋgi bulosib nanarioqnaib. Niŋgi
tamo bole bole naŋgi bulosib areqalo bole na soqniy. Niŋgi aŋgro mom naŋgi
dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Niŋgi qalie, aŋgro mom
naŋgi kumbra uge qa poinjrosaieqnu.
21 Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo Koba
a marqo, ‘E qure utru bei bei naŋgo meŋ na niŋgi anjam merŋgit niŋgi ijo
anjam quetbqasai.’ ”

22 Deqa ijo was, meŋ bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra
dena Qotei na tamo uŋgasari a qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi
aqa maŋwa osornjreqnu. Tamo uŋgasari a qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji
naŋgi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam palontqajqa
kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo uŋgasari a qa naŋgo
areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi aqa maŋwa osornjreqnu. Tamo uŋgasari a qa
naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi qa sai.
23 Deqa Kristen koroq di niŋgi kalil meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi
naŋgo anjam maroqnqab di bolesai. Niŋgi degyqab di tamo laŋaj qudei
kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji naŋgi kiyo nuŋgo koro miligiq gilsib
nuŋgo anjam di qusib niŋgi qa marqab, “Naŋgi nanarionub deqa anjam di
mareqnub.”
24 Ariya niŋgi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tamo
bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo laŋaj bei kiyo a nuŋgo koro miligiq gilsim
nuŋgo anjam di qusim a poiyqas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa
une qa geregere qalieqas.
25 Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim
siŋga pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim niŋgi merŋgwas, “Bole, Qotei a nuŋgo
ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

26 Deqa ijo was, niŋgi Qotei louqa korooqnsibqa niŋgi qudei lou babtoqniy.
Niŋgi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Niŋgi qudei Qotei aqa uli anjam
ubtoqniy. Niŋgi qudei meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi naŋgo anjam
maroqniy. Niŋgi qudei qure utru segi segi naŋgo anjam aqa damu poiŋgim
ubtoqniy. O ijo was, nuŋgo wau segi segi dena niŋgi na Kristen tamo uŋgasari
naŋgi siŋgilatnjroqniy.
27 Tamo qudei naŋgi meŋ bulyqa are soqnimqa niŋgi na minjrib naŋgi
aiyel kiyo naŋgi qalub kiyo segi meŋ bulyqab. Tamo gargekoba naŋgi meŋ
bulyqab di bolesai. Ariya naŋgi koba na turtosib meŋ bulyaib. Bei namoqna
meŋ bulyim bei bunuqna meŋ bulyqas. Ariya naŋgi meŋ bulyosib anjam
maroqnibqa niŋgi na anjam ubto tamo bei minjib a naŋgo anjam di aqa
damu ubteme. Yim tamo uŋgasari kalil naŋgi qusib poinjrqas.
28 Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa meŋ bulyo tamo
naŋgi anjam maraib. Naŋgi mequmosib naŋgo segi are miligiq di Qotei
pailyebe.
29 Niŋgi na Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi dego minjribqa naŋgi
aiyel kiyo naŋgi qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba naŋgi
anjam palontoqnaib. Naŋgi anjam palontoqnibqa tamo qudei na naŋgo
anjam di geregere pegiyoqnebe.
30 Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei
awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati
medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.
31 Niŋgi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib
anjam palontoqniy. Palontoqnib Kristen kalil naŋgi quoqnsib poinjroqnim
anjam dena naŋgi siŋgilatnjroqnqas.
32 Niŋgi na Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi minjribqa naŋgi naŋgo segi
so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe.
33-34 Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqa aqa wau bei
niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya uŋgasari naŋgi Kristen koroq di anjam maraib. Naŋgi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen uŋgasari naŋgi degyeqnub. Deqa uŋgasari naŋgi naŋgo segi ñam aguq atoqnsib naŋgo tamo naŋgo sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.

35 Deqa Kristen koroq di uŋgasari naŋgi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnim niŋgi na naŋgi endegsib minjriy, “Yaintim nuŋgo segi talq di niŋgi nuŋgo gumbuluŋ naŋgi nenemnjrib naŋgi na anjam aqa damu merŋgwab.” Niŋgi na uŋgasari naŋgi degsib minjriy. Di kiyaqa? Uŋgasari naŋgi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.

36 O ijo was, Qotei aqa anjam nuŋgoq dena namoqna brantej e? Niŋgi segi na Qotei aqa anjam osib nuŋgo areqaloq di siŋgilateb ariya Kristen tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam osaieqnub e? Sai.

37 Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, “Anjam Pol na neŋgreŋyosiq gagoq qariŋyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tiŋtiŋ.”

38 Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di niŋgi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”

39 Deqa ijo was, niŋgi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulaŋ siŋgilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei naŋgi meŋ bulyoqnib niŋgi na naŋgi saidnjraib.

40 Niŋgi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

1 O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merŋgoqnem qaji di bini e olo pulutosiy niŋgi merŋgwai. Anjam di agi niŋgi osib siŋgila na tigelejunub.

2 E qalie, anjam e palontoqnem qaji di niŋgi torei ojsib nuŋgo areqaloq di siŋgilateb. Deqa Qotei na niŋgi eleŋej. Niŋgi laŋa babaŋ na siŋgilateb qamu Qotei a niŋgi eleŋqa keresai qamu.

3 Anjam bole e niŋgi merŋgoqnem qaji di e Kristus aqa baŋq na em. Anjam di tulaŋ kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi neŋgreŋq di unu.

4 A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego neŋgreŋq di unu.

5 A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa aŋgro 12 naŋgoq di dego brantonaq uneb.

6 Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 naŋgoq di dego brantonaq uneb. Naŋgi gargekoba bini unub. Ariya naŋgi qudei moreŋeb.

7 Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil naŋgoq di dego brantonaq uneb.

8 Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Uŋa bei a bati grotosim aqa aŋgro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem.

9 E nami Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi ugeugeinjroqnem. Deqa niŋgi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil naŋgi na e buŋbejunub deqa ijo ñam tulaŋ aguq aiyejunu.

10 Ariya Qotei a e qa are boleiyej deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyej aqa kumbra di laŋa uloŋosai. E aqa kumbra di osim siŋgila na

waukobaeqnum. Ijo wau di tulaŋ kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil naŋgo wau buŋyejunu. Ariya e ijo segi siŋgila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyej deqa aqa siŋgila na e wau di yeqnum.

11 Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di uŋgum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai niŋgi osib nuŋgo areqaloq di siŋgilateb.

Tamo uŋgasari moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab

12 Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaqa niŋgi qudei mareqnub, “Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai”?

13 Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

14 Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nuŋgo areqalo Kristus qa siŋgilateqnub qaji di laŋa uloŋej qamu.

15 Qotei na tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltnjrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisaŋ anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.”

16 Qotei na tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltnjrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

17 Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nuŋgo areqalo Kristus qa siŋgilateqnub qaji di laŋa uloŋej qamu niŋgi nuŋgo uneq di unub qamu.

18 Deqa tamo naŋgi nami Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib moreŋeb qaji naŋgi torei padaleb qamu.

19 O ijo was kalil, iga iŋgi bole bole Kristus na mondoŋ egwas qaji deqa tariŋeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa iŋgi iŋgi qa segi tariŋeqnum qamu iga tulaŋ sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil naŋgo so uge tulaŋ buŋyejunu qamu.

20 Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreŋeb qaji naŋgi qa namoosiq subq na tigelej.

21 Niŋgi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru.

22 Adam aqa moma kalil naŋgi moreŋeqnub. Dego kere Kristus aqa tamo kalil naŋgi olo ŋambile oqab.

23 Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ŋambile oqom. Namoqna Kristus a subq na tigelej. Mondoŋ a olo laŋ qureq na bamqa iga aqa segi tamo uŋgasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

24 Iga subq na tigelamqa diŋo bati brantqas. Bati deqa mandor naŋgi ti mondor uge uge ti gate kokba ti naŋgo siŋgila ti kalil Kristus na kobotnjrqas. Osim a na iŋgi iŋgi kalil eleŋosim aqa Abu Qotei aqa baŋq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim iŋgi iŋgi kalil di taqatqas.

25 Kristus a degyqas. Di kiyaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diŋo bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil naŋgi joqsim aqa sorgomq di atim a na naŋgi taqatnjresqas.

26 Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil naŋgi di kobotnjrsim ariya a moiyo dego kobotqas.

27 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Qotei na iŋgi iŋgi kalil eleŋosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na iŋgi iŋgi

kalil di eleŋosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai.
28 Mondoŋ Qotei na iŋgi iŋgi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Ŋiri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na iŋgi iŋgi kalil di tulaŋ buŋnjrsimqa a naŋgo Mandor Koba sosim bati gaigai naŋgi taqatnjroqnqas.
29 Niŋgi qalie, tamo qudei na tamo moreŋo qaji naŋgi aqaryainjroqnsib naŋgo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu naŋgi kiyaqa kumbra degyeqnub?
30 Od, tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba naŋgi iga qa ŋiriŋoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnub. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaqa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum?
31 O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E niŋgi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Niŋgi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.
32 Jeu tamo naŋgi wagme juwaŋ bul unub deqa naŋgi na e moiyotbqa laqnub. E Efesus qureq di naŋgi ti qotoqnem. E mandam qaji iŋgi iŋgi oqajqa marsim naŋgi ti qotosaioqnem. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa uŋgum, iga alaŋoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim iŋgi ti ya ti uyoqnqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.
33 O ijo was kalil, tamo qudei na niŋgi gisaŋgaib deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Anjam bei unu di niŋgi qalie. Anjam agiende, “Niŋgi tamo uge uge naŋgi koba na laqnaib. Laqnqab di naŋgi na nuŋgo areqalo niñaqyetŋgibqa niŋgi kumbra bole uratosib naŋgi daurnjrqab.” Anjam degsi unu.
34 Deqa niŋgi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Niŋgi quiy. Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei qaliesai bole sai. Niŋgi jemaiŋgwajqa deqa e niŋgi degsi merŋgonum.

Tamo moreŋo qaji naŋgo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

35 Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreŋo qaji naŋgi kiyersib olo subq na tigelqab? Naŋgo jejamu kiyero osib olo tigelqab?”
36 O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Niŋgi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laŋa mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo ŋambile sosim qoqitosim oqwas.
37 Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.
38 Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na naŋgi tanu segi segi enjrqas. Naŋgo tanu di uno segi segi.
39 Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti naŋgi dego naŋgo jejamu uno segi segi.
40 Laŋ goge qaji iŋgi iŋgi naŋgo uno bei. Mandam qaji iŋgi iŋgi naŋgo uno bei. Laŋ goge qaji iŋgi iŋgi naŋgo wala bei. Mandam qaji iŋgi iŋgi naŋgo wala bei.
41 Seŋ ti bai ti bongar ti naŋgo riaŋ segi segi. Bongar kalil dego naŋgo riaŋ segi segi.

42 Tamo subq na tigelqab qaji naŋgi kere dego. Tamo naŋgi moreŋeqnab naŋgo jejamu subq ateqnub di qusaeqnu. Naŋgi subq na tigelabqa naŋgo jejamu olo qusaqasai. Naŋgi ŋambile gaigai sqab.
43 Tamo naŋgi moreŋeqnab naŋgo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Naŋgi subq na tigelabqa naŋgo jejamu tulaŋ boledamu sqas. Tamo naŋgi moreŋeqnab naŋgo jejamu subq ateqnub di siŋgila saiqoji. Naŋgi subq na tigelabqa naŋgo jejamu siŋgila ti sqas.
44 Tamo naŋgi moreŋeqnab naŋgo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Naŋgi subq na tigelabqa naŋgo jejamu laŋ qure qaji jejamu sqas.
Mandam qaji jejamu unu. Laŋ qure qaji jejamu dego sqas.
45 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji ŋambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga laŋ qure qaji ŋambile egwas.
46 Laŋ qure qaji ŋambile a namoqna brantosai. Mandam qaji ŋambile a namoqna brantej. Laŋ qure qaji ŋambile a bunuqna brantqas.
47 Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a laŋ qureq na bej.
48 Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil naŋgi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a laŋ qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil naŋgi dego laŋ qure qaji tamo sqab.
49 Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a laŋ qure qaji tamo unu deqa mondoŋ iga a bulosim laŋ qure qaji tamo sqom.
50 O ijo was, e niŋgi endegsi merŋgwai. Qotei na mandam tamo naŋgi eleŋqa keresai. A naŋgo Mandor Koba sosim naŋgi taqatnjrqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di ŋambile gaigai sqa keresai.
51 Deqa e uli anjam bei niŋgi endegsi merŋgwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.
52 Qotei na gul bunu geteŋ qaji anjamimqa tamo nami moreŋeb qaji naŋgi subq na tigelqab. Deqa naŋgo jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiyosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim naŋgi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas.
53 Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom.
54 Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami neŋgreŋyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulaŋ siŋgilaosiq deqa a qoto buŋyosiq moiyo kobotej.
55 O Moiyo, ni gaigai siŋgilaoqnsim tamo naŋgi qoto itnjreqnum. Ariya ino siŋgila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo naŋgi qaja na ñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”
56 O ijo was niŋgi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa siŋgila agi Qotei aqa dal anjam.
57 Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto buŋyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga siŋgilatgeqnu deqa iga a tulaŋ biŋiyoqnqom.
58 Deqa ijo was bole, niŋgi siŋgila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Niŋgi wau di uratosib asgiŋgaiq. Niŋgi qalie, niŋgi Yesus aqa

wau ojeqnub di niŋgi laŋa wauosaieqnub. Wau di uloŋqa keresai. Deqa niŋgi gaigai siŋgila na wauoqniy.

16

Korin Kristen naŋgi silali koroiyqab

1 Ariya ijo was, niŋgi na Jerusalem Kristen naŋgi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen naŋgi osornjrnam naŋgi dauryeb. E niŋgi dego gam di osorŋgit dauryiy. Gam agiende.

2 Yori bati gaigai olo nebeoqnimqa niŋgi segi segi silali soqnim oto oqnsib nuŋgo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa niŋgi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qariŋyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di niŋgi olo silali qa ŋamqasai.

3 E botqa niŋgi na tamo qudei giltnjrib e neŋgreŋ bei naŋgi enjrsiy qariŋnjrit naŋgi silali di osib Jerusalem aiqab.

4 E dego aiqa are soqnim naŋgi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen naŋgoq bqa marej

5 Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen naŋgi unjrsiy bunuqna e nuŋgoq bqai.

6 E nuŋgoq bosiy niŋgi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo niŋgi koba na soqnit ulili bati koboqas. E niŋgi koba na sosiy olo uratŋgosiy sawa beiq gilqa laqnit niŋgi na e silali qa aqaryaibib e gilqai.

7 Ijo are endegsi unu. E bati truquyala niŋgi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba niŋgi koba na sqai.

8 Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda naŋgo yori bati koba ñam Pentikos di brantqas.

9 Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo uŋgasari gargekoba naŋgi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba naŋgi ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnub.

10 Timoti a nuŋgoq bamqa niŋgi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A niŋgi koba na are lawo sqas. Niŋgi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum.

11 Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo niŋgi uratŋgosim walwelqa laqnimqa niŋgi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei naŋgi koba na ijoq bqab deqa e naŋgi qa tariŋoqnqai.

12 Gago was Apolos a endi unu. E a qa niŋgi saiŋgit quiy. E bati gargekoba siŋgila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei naŋgi Korin Kristen naŋgoq giloqnib ni naŋgi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nuŋgoq bqajqa bati kereamqa a nuŋgoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

13 Ariya ijo was, niŋgi geregere ŋam atoqniy. Osib siŋgila na tigeloqnsib Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqniy. Niŋgi gulbe bei qa ulaaib. Niŋgi siŋgila na soqniy.

14 Osib niŋgi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

15 Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji naŋgi are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai naŋgi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai naŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi qa wauoqnsib unub. O ijo was niŋgi di qalie. Deqa e niŋgi siŋgila na endegsi merŋgwai.

16 Niŋgi tamo deqaji naŋgo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil
Qotei aqa wau ojeqnub qaji naŋgo sorgomq di dego soqniy.
17 Nuŋgo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na naŋgi qalub
ijoq beb deqa e tulaŋ areboleboleibej. Niŋgi kalil ijoq bqa keresai deqa naŋgi
kamba ijoq beb.
18 Bosib ijo are latetbeb. Naŋgi nami nuŋgo are dego latetŋgoqneb. Deqa
niŋgi tamo deqaji naŋgi qa tulaŋ areboleboleiŋgoqneme.
19 Ariya tamo uŋgasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji naŋgi
na niŋgi kaiyeiŋgonub. Akwila Prisila wo naŋgi aiyel dego niŋgi qa tulaŋ
areboleboleinjreqnu deqa naŋgi Tamo Koba aqa ñam na niŋgi kaiyeiŋgonub.
Tamo uŋgasari kalil naŋgo aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji naŋgi dego
niŋgi kaiyeiŋgonub.
20 Kristen was kalil qure endia unub qaji naŋgi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub.
Ariya niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi
Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnub.
21 E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq
qariŋyonum.
22 E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di
Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ŋolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.
23 Tamo Koba Yesus a niŋgi qa are boleiyeme.
24 E Kristus Yesus aqa ñam na niŋgi kalil qalaqalaiŋgeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

1 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum.
Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi
neŋgreŋyonum. Neŋgreŋyosim niŋgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji
niŋgi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil Akaia sawaq di unub qaji naŋgi qa
ti qariŋyonum.
2 Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are
boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

3 Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom.
A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulaŋ latetgwajqa
Qotei.
4 Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu
deqa iga na olo kamba Kristen tamo uŋgasari gulbe ti unub qaji naŋgo are
latetnjreqnum.
5 Kristus a jaqatiŋ koba qoboiyej deqa iga a ombla jaqatiŋ koba qoboiye-
qnum. Dego kere Kristus a are tulaŋ laesonaqa iga a ombla are tulaŋ
laejunum.
6 O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago
gulbe dena Qotei na nuŋgo are latetŋgosim niŋgi eleŋqas. Ariya Qotei na
gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na
nuŋgo are latetŋgoqnqas. Yimqa jaqatiŋ iga qoboiyeqnum qaji di niŋgi dego
qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesqab.
7 Iga niŋgi qa gago areqalo siŋgilatosim endegsi mareqnum, bole, niŋgi
siŋgila na tigelesqab. Iga qalieonum, niŋgi iga ti beterosim jaqatiŋ eqnum
deqa Qotei na niŋgi iga ti gago are latetgoqnqas.
8 O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga
ugeugeigosiqa gago siŋgila tulaŋ buŋyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe
dena iga moiyotgwas. O ijo was, niŋgi gago gulbe deqa qalieoiy.
9 Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyotgwas. Anjam pegiyo tamo
na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are
qalem, gulbe dena iga moiyotgwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaqa? Iga
gago segi siŋgila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa siŋgila qa are qaloqnqom.
Agi a na qujai moiyo tamo naŋgi olo subq na tigeltnjreqnu.
10 O ijo was, gulbe dena iga moiyotgwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal
atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei
qa gago areqalo siŋgilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal
atetgoqnqas. Yim iga bole sqom.
11 O ijo was niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nuŋgo pailyo de ti
tamo uŋgasari gargekoba naŋgo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam
dena niŋgi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo uŋgasari gargekoba naŋgi
Qotei tulaŋ biŋiyoqnqab.

Pol a Kristen naŋgi gisaŋŋjrosaioqnej

12 O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tiŋtiŋ segi
dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulaŋ areboleboleibeqnu. Kumbra
bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam

tamo naŋgo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyoqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na niŋgi dego kumbra tulaŋ boledamu eŋgoqnem.

13-14 Ijo anjam endi niŋgi sisiyosib poiŋgwajqa deqa e neŋgreŋyonum. Bole, ijo anjam qudei qa niŋgi geregere poiŋgosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Niŋgi ijo anjam kalil qa poiŋgekritim gilsib diŋo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa niŋgi e qa tulaŋ areboleboleiŋgim e kamba dego niŋgi qa tulaŋ areboleboleibqas.

15-16 Ijo are miligiq di e nami qalieem, niŋgi ijo kumbra kalil qa tulaŋ areboleboleiŋgim sqab. Utru deqa e na niŋgi merŋgem, “E mati nuŋgoq bosiy niŋgi uratŋgosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nuŋgoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nuŋgoq bqajqa are qalem. Di kiyaqa? Qotei na niŋgi gereiŋgo aiyeltŋgwajqa deqa. E nuŋgoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa niŋgi silali qa aqaryaibibqa e gamq di iŋgi bei qa truquaim deqa ti are qalem.

17 Niŋgi endegsib are qaleqnub kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisaŋgej. A mandam tamo naŋgo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laŋa odoqnsiqa olo saideqnu.” O ijo was niŋgi e qa degsib are qalaib.

18 Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi niŋgi merŋgeqnum. E laŋa odoqnsim olo saido-saieqnum.

19 Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Ŋiri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim niŋgi merŋgoqnem. Niŋgi qalie, Yesus a dego laŋa odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu.

20 Qotei a nami iŋgi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na iŋgi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum.

21 Qotei a segi na niŋgi iga ti siŋgilatgeqnu. Siŋgilatgeqnaqa niŋgi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej.

22 Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna iŋgi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen naŋgi gulbe enjrqa uratosiq deqa a naŋgoq olo bosai

23 O ijo was, e Qotei aqa ñam na niŋgi endegsi merŋgwai. E niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai.

24 Nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di iga na laŋa taqatosaieqnum. Iga niŋgi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaqa? Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwajqa deqa. Iga qalieonum, niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa geregere siŋgilatosib tigelejunub.

2

1 Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nuŋgoq bqasai.

2 E niŋgi are gulbetetŋgwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Niŋgi segi na ijo are boletetbqa kere.

3 Deqa e nuŋgoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nuŋgoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem. E qalieem, e areboleboleibqas di niŋgi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas.

4 Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di neŋgreŋyem. E niŋgi are gulbetetŋgwa osim anjam di neŋgreŋyosai. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum di niŋgi qalieqajqa deqa e anjam di neŋgreŋyem.

Niŋgi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

5 Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merŋgwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A niŋgi kalil are gulbetetŋgej.
6 Aqa une aqa awai uge niŋgi gargekoba na a yeb di kereqo.
7 Deqa bini niŋgi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Niŋgi degyqasai di a olo are tulaŋ gulbe ti so uge.
8 Deqa niŋgi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, niŋgi a torei qoreiyosai.
9 E nuŋgo kumbra tenemtosiy niŋgi ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem.
10 Niŋgi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e niŋgi qa osiy Kristus aqa ŋamgalaq di kobotetqai.
11 Tamo uge Satan na iga gisaŋgosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

12 O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem.
13 Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen naŋgi olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo naŋgi qoto buŋyeqnub

14 Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa siŋgila na qoto buŋyeqnum. Deqa e Qotei tulaŋ biŋiyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi Qotei qa bole poinjreqnu. Naŋgo powo di sabaŋ quleq ti bolequja bul.
15 Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo uŋgasari Qotei na eleŋeqnu qaji naŋgi ti tamo uŋgasari padalqa gamq di unub qaji naŋgi ti naŋgoq aiyeqnu.
16 Quleq dena tamo uŋgasari padalqa gamq di unub qaji naŋgi moiyotnjreqnu. Osiqa tamo uŋgasari Qotei na eleŋeqnu qaji naŋgi ŋambile enjreqnu. Tamo yai naŋgi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai.
17 Niŋgi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba naŋgi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnub. Ariya iga naŋgi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisaŋ na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ŋamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo naŋgi anjam bunuj mare mare laqnub

1 Iga gago segi ñam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo niŋgi na kiyo iga qa anjam bolequja neŋgreŋyqab di uŋgum. Niŋgi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago ñam soqtetgwab di dego uŋgum. Iga deqa are qalosaieqnum.

2 Niŋgi segi neŋgreŋ bulosib gago kumbra qa saoqnsib laqnub. Niŋgi neŋgreŋ bul unub deqa tamo kalil naŋgi neŋgreŋ di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Neŋgreŋ di gago are miligiq di unu.
3 Kristus a segi na anjam di neŋgreŋyobulej. Neŋgreŋ di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Neŋgreŋ di niŋgi segi. Agi iga niŋgi wauetŋgeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa siŋgila na anjam di neŋgreŋyosai. A Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa siŋgila na anjam di neŋgreŋyej. A meniŋq di neŋgreŋyosai. A tamo uŋgasari naŋgo are miligiq di neŋgreŋyej.
4 Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas.
5 Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi siŋgila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga siŋgila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum.
6 Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di neŋgreŋyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo uŋgasari naŋgi moiyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo uŋgasari naŋgi ŋambile enjreqnu.
7 Od, dal anjam na tamo uŋgasari naŋgi moiyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniŋq di neŋgreŋyonaqa a riaŋ ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu riaŋonaqa Israel tamo uŋgasari naŋgi aqa ulatamu koqyqa keresai. Ŋam qamotnjrej. Bunuqna riaŋ di olo koboej.
8 Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulaŋ buŋyejunu. Mondor aqa wau di olo torei riaŋosiq goge oqej.
9 Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami riaŋ ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulaŋ riaŋ koba ti bej. Riaŋ dena dal anjam aqa riaŋ tulaŋ buŋyejunu.
10 Wau bunuj di riaŋ koba ti unu. Riaŋ dena wau namij aqa riaŋ tulaŋ buŋyejunu. Deqa iga wau namij aqa riaŋ uneqnum di a torei koboej.
11 Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a riaŋ ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulaŋ riaŋ koba ti unu. Riaŋ dena wau namij aqa riaŋ tulaŋ buŋyejunu.
12 Riaŋ koba di mondoŋ bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tariŋoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga riaŋ deqa mare mare laqnum.
13 Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu riaŋ ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiqa dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaqa? Israel naŋgi unaib deqa. Ariya wau namij aqa riaŋ di koboej.
14 Israel naŋgo areqalo geteŋnjresoqnej deqa naŋgi anjam namij sisiyoqneb di naŋgo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Naŋgi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu.
15 Od, bati gaigai Israel naŋgi Moses aqa dal anjam sisiyeqnub di naŋgo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Naŋgi nami degsib soqneb agi bini unub.
16 Ariya tamo naŋgi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas.
17 Tamo Koba a segi Mondor. Niŋgi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nuŋgo une na niŋgi olo taqatŋgwa keresai. Niŋgi bole sqab.
18 Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa riaŋ ya jeqiloq di unobuloqnqom. Unoqnim riaŋ di gagoq di tulaŋ kobaoqnimqa

dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo naŋgi web bul unub

1 Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojqajqa asgigosaieqnu.

2 Kumbra uge uge kalil tamo naŋgi na ulitoqnsib yeqnub qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisaŋ kumbra na walwelosaieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil naŋgi gago kumbra di unoqnsib naŋgo are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa ŋamgalaq di wau bole yeqnum.

3 Ariya tamo uŋgasari padalqa gamq di unub qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaieqnu.

4 Mandam endeqa gisaŋ qotei Satan a na tamo uŋgasari Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole naŋgo are miligiq aiqa keresai. Naŋgi Kristus aqa suwaŋ unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi riaŋ ti unu.

5 Niŋgi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na niŋgi wauetŋgeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum.

6 Tulaŋ nami Qotei a iŋgi iŋgi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwaŋ brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwaŋ di gagoq bosiqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwaŋ bole unoqnsim Qotei aqa riaŋ poigeqnu.

7 O ijo was, iŋgi tulaŋ boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga siŋgila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil naŋgi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, “Pol a aqa segi siŋgila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa siŋgila kobaquja na wau di yeqnu. Siŋgila dena mandam qaji siŋgila tulaŋ buŋyejunu.” Tamo kalil naŋgi degsib qalieeqnub.

8 Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Iŋgi iŋgi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya iŋgi iŋgi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu.

9 Jeu tamo naŋgi na iga jaqatiŋ egeqnub. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo naŋgi dena iga lugoqnsib ŋeiotgeqnub. Ariya naŋgi na iga torei ugeugeigosaieqnub.

10 Gago jejamuq di tamo uŋgasari naŋgi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnub. Deqa Yesus aqa ŋambile dego gago jejamuq di branteqnaq naŋgi uneqnub.

11 Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo naŋgi na bati gaigai iga moiyotgwa laqnub. Naŋgo kumbra dena Yesus aqa ŋambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo uŋgasari naŋgi uneqnub.

12 Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya ŋambile a nuŋgoq di waueqnu.

13 Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei neŋgreŋq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo siŋgilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

14 Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoŋ
a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga niŋgi ti joqsim Yesus aqa areq osi
oqwas.
15 E anjam di niŋgi merŋgonum. Di kiyaqa? E qalieonum, kumbra kalil
gagoq di branteqnu qaji dena niŋgi aqaryaiŋgeqnu. Gam dena Qotei a
tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi qa are boleiyeqnu. Deqa naŋgi Qotei
biŋiyoqnsib aqa ñam soqteqnub.

Iga laŋ qure qaji iŋgi iŋgi qa are qaleqnum

16 Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge
qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleoqnsiq siŋgilaeqnu.
17 Iga qalieonum, gulbe ti jaqatiŋ ti iga bini qoboiyeqnum qaji di tulaŋ
kokba sai. Naŋgi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga
qalieonum, mondoŋ iga laŋ qureq di so bole gaigai sqom. Iŋgi bole bole iga
mondoŋ oqom qaji di tulaŋ boledamu. Iŋgi bole bole dena mandam qa iŋgi
iŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.
18 Iŋgi iŋgi iga gago ŋamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas.
Deqa iga iŋgi iŋgi di koqyosaieqnum. Iŋgi bole bole iga gago ŋamdamu na
unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga iŋgi bole bole di koqyoqnsim
unum.

5

1 Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi
gago tal bul. Mondoŋ Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na
gereiyosai. Tal di laŋ qureq di bati gaigai sqas.
2 Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga
gago laŋ qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu.
3 Iga tal di jugwom di iga olo laŋa sqasai. Iga jejamu bunuj oqom.
4 Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqn-
sim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga
gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu ŋambile sqas qaji di oqajqa
are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu.
5 Ŋambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej.
Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna iŋgi bole
bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.
6 Deqa iga gaigai are siŋgilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji
jejamu ti unum deqa iga laŋ qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum.
7 Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo siŋgilatoqnsim
walweleqnum.
8 Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are
qaleqnum. Laŋ qure a gago qure utru sqas.
9 Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo laŋ qureq oqsim dia sqom kiyo
di uŋgum. Iga kumbra Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di dauryqajqa
are qaleqnum.
10 Iga qalieonum, mondoŋ iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na
gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole
yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo uŋgasari naŋgo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum

11 Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo
uŋgasari naŋgo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga

qa qalie bole. Nuŋgo are miligiq di niŋgi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum.
12 O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi neŋgreŋyosai. Niŋgi gago kumbra qa areboleboleiŋgwajqa deqa are qalsim anjam endi neŋgreŋyonum. Tamo qudei naŋgi laŋa babaŋ na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Naŋgi are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaieqnu. Deqa ijo was, niŋgi na tamo naŋgi di tingitnjroqnsib dalnjroqniy.
13 Tamo naŋgi di endegsib mareqnub, “Pol a nanari tamo.” Naŋgo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga niŋgi qa are qalsim areqalo bole ti unum.
14 Kristus na iga tulaŋ qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego moreŋobulem.
15 Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ŋambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnqom.
16 Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo uŋgasari naŋgi peginjrosaieqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum.
17 Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Niŋgi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.
18 Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa siŋgila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.
19 Anjam agiende. Tamo uŋgasari mandamq endi unub qaji naŋgi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na naŋgi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa siŋgila na jeu kobotej. Deqa a naŋgo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej.
20 Kristus na iga qariŋgej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil naŋgi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil naŋgi endegsi metnjreqnum, “Niŋgi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”
21 O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo naŋgi gulbe iteqnub

1 Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga niŋgi siŋgila na endegsi merŋgwom, “Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di niŋgi laŋa urataib.”
2 Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was niŋgi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena eleŋqajqa bati bini qujai.
3 Tamo uŋgasari naŋgi gago wau endi uge qa marsib uloŋosib uneq aiyaib deqa iga na naŋgi kumbra uge bei osornjrosaieqnum.

4 Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo uŋgasari kalil naŋgi
kumbra bole osornjreqnum. Iga siŋgila na tigeloqnsim gulbe qoboiyeqnum.
Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeigeqnub. Une bei bei na iga
niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatiŋgeqnu.
5 Jeu tamo naŋgi toqoŋ na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnub. Osib
murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleŋeqnub. Iga gaigai ŋes na ti
jaqatiŋ na ti waukobaeqnum. Iga geregere ŋeiosaieqnum. Iga bati gaigai mam
ti laqnum.
6 Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga
qalie bole ti unum. Iga urur minjiŋ oqosaieqnu. Iga na tamo uŋgasari naŋgi
kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa siŋgila oqnsim
unum. Iga na tamo kalil naŋgi qalaqalainjreqnum. Iga laŋa medabu na naŋgi
qalaqalainjrosaieqnum.
7 Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa siŋgila oqnsim
waueqnum. Iga gago baŋ wo na ti baŋ qonaŋ na ti qoto qa iŋgi iŋgi ojoqnsim
dena kumbra bole tiŋtiŋ dauryoqnsim waueqnum.
8 Tamo qudei naŋgi gago ñam soqteqnub. Ariya tamo qudei naŋgi gago ñam
olo ugeteqnub. Tamo qudei naŋgi iga yomuigeqnub. Ariya tamo qudei naŋgi
olo gago kumbra bole babteqnub. Tamo qudei naŋgi are qaleqnub, iga gisaŋ
tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum.
9 Tamo qudei naŋgi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba naŋgi iga qa bole
qalieeqnub. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ŋambile unum. Qotei
na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga
moiyotgosaieqnu.
10 Iga are gulbeigeqnu. Di uŋgum. Iga gaigai areboleboleigeqnu. Iga ñoro
saiqoji unum. Di uŋgum. Iga na tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjreqnam naŋgi
laŋ qure qaji ñoro koba eleŋeqnub. Iga iŋgi iŋgi saiqoji unum. Di uŋgum. Iga
iŋgi bole bole kalil olo ejunum.
11 O Korin tamo uŋgasari, iga anjam kalil endi boleq atsim niŋgi merŋgonum.
Iga gago are miligi waqtosim niŋgi eŋgekritonum.
12 Iga gago are miligi getentosai. Iga niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum. Ariya
niŋgi nuŋgo are miligi getentejunub. Niŋgi iga koba na are qujaitosaieqnub.
13 Niŋgi ijo aŋgro bul unub deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Iga gago are
miligi waqtosim niŋgi qalaqalaiŋgeqnum dego kere niŋgi kamba nuŋgo are
miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

14 Tamo uŋgasari Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgo
kumbra nuŋgo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa niŋgi naŋgi ti beterosib
koba na laqnaib. Niŋgi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya naŋgi
Qotei aqa dal anjam gotraŋyo qaji tamo unub. Deqa niŋgi naŋgi ti beterqa
kere e? Sai. Niŋgi suwaŋoq di unub. Ariya naŋgi ambruq di laqnub. Deqa
niŋgi naŋgi ti beterqa kere e? Sai.
15 Kristus Satan wo naŋgi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai.
Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub. Tamo uŋgasari qudei naŋgi
Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub. Deqa niŋgi naŋgi ti areqalo
qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai.
16 Qotei aqa atra tal ti gisaŋ qotei naŋgo atra tal ti beterosib ombla sqa kere
e? Di dego keresai. Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi.

Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “E naŋgo ambleq di sosiy walweloqnqai. E naŋgo Qotei sqai. Naŋgi ijo segi tamo uŋgasari sqab.”
17 Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej,
“ ‘Niŋgi na tamo uŋgasari e qa qaliesai qaji naŋgi uratnjrsib sasaloiy. Niŋgi
naŋgo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e niŋgi eleŋosiy boletŋgwai.
18 Osiy e nuŋgo Abu soqnit niŋgi ijo segi aŋgro tiŋtiŋ sqab.’ Tamo Koba
siŋgila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7

1 O ijo was bole, iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnqom. Ulaoqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnqom.

Pol a Korin Kristen naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyej

2 Deqa niŋgi nuŋgo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaioqnem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaioqnem. Iga tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi gisaŋ na yainjrosaioqnem.
3 E nuŋgo jejamuq di une qametŋgwa osim anjam endi merŋgosai. Agi e maronum, iga niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga ŋambile sqom kiyo di uŋgum. Iga gago are miligi waqtosim niŋgi qalaqalaiŋgoqnsim sqom.
4 E qalieonum, nuŋgo kumbra bolequja. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Ijo are miligi niŋgi qa tulaŋ laejunu. Iga gulbe koba eqnum di uŋgum. E niŋgi qa are qaloqnsim dena e tulaŋ areboleboleibeqnu.
5 Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei naŋgi iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are toŋtoŋgoqnej.
6 Niŋgi qalie, tamo uŋgasari are gulbeinjreqnu qaji naŋgi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qariŋyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej.
7 Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nuŋgo ambleq di sonaqa niŋgi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a niŋgi qa iga endegsi saigej. Niŋgi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nuŋgo une qa are ugeiŋgeqnu. Osib niŋgi e ombla are qujaitosib sqajqa siŋgilaeqnub. Taitus a niŋgi qa iga degsi saigej deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu.
8 E qalieonum, anjam e nami neŋgreŋyem qaji di niŋgi sisiyosib are gulbeiŋgej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e neŋgreŋyem qaji dena niŋgi are gulbeiŋgej. Sokiñalayonaq nuŋgo are gulbe di olo koboej.
9 Deqa e bini areboleboleibeqnu. Niŋgi are gulbeiŋgej e deqa areboleboleibosai. Niŋgi are gulbeiŋgej ariya bunuqna niŋgi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di niŋgi eŋgej. Deqa gago anjam neŋgreŋyem qaji dena niŋgi yala ugeugeiŋgosai.
10 Are gulbe Qotei na tamo uŋgasari naŋgi enjreqnu qaji dena naŋgo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na naŋgi eleŋeqnu. Nuŋgo are gulbe di iŋgi uge sai. Di iŋgi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo naŋgi are gulbe

eqnub di iŋgi uge. Dena naŋgi moiyo gam tureqnub. Di kiyaqa? Naŋgi are bulyosai deqa.
11 Niŋgi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na niŋgi eŋgej qaji dena niŋgi olo siŋgilatŋgej. Agi bini niŋgi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nuŋgo are tigeltetŋgonaqa niŋgi tamo qujai nami une atej qaji di a ŋiriŋteb. Osib niŋgi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nuŋgo are tigeltetŋgej deqa niŋgi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Niŋgi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, niŋgi tamo bole une saiqoji unub.
12 O ijo was, e nami anjam neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem. Niŋgi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di neŋgreŋyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di neŋgreŋyosai. Niŋgi na iga tulaŋ qalaqalaigeqnub nuŋgo kumbra di Qotei aqa ŋamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di neŋgreŋyem. Yim niŋgi qalieqajqa, nuŋgo kumbra di bolequja.
13 Nuŋgo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulaŋ laejunu.
Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulaŋ areboleboleigeqnu. Di kiyaqa? Niŋgi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa.
14 Anjam kalil e niŋgi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nuŋgo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nuŋgo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga niŋgi qa a saiyem qaji di bole.
15 Bati Taitus a nuŋgoq bonaqa niŋgi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nuŋgo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu.
16 E niŋgi qa are siŋgilatosim qalieonum, niŋgi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.

8

Kristen naŋgi silali koroiyeb

1 O ijo was niŋgi quiy. Qotei a Kristen tamo uŋgasari Masedonia sawaq di unub qaji naŋgi qa are boleiyej. Iga deqa niŋgi saiŋgonam quiy.
2 Masedonia Kristen naŋgi iŋgi iŋgi tulaŋ saiqoji sosib gulbe qoboiyeqnab bati deqa Qotei na naŋgi siŋgilatnjrnaqa naŋgi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen naŋgi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb.
3 E deqa niŋgi merŋgwai. Masedonia Kristen naŋgi naŋgo segi areqalo na silali di koroiyeb. Naŋgo silali kiñala soqnej di naŋgi koroiyeb. Osib naŋgi na naŋgo kumbra di buŋyosib olo silali tulaŋ koba koroiyeb.
4 Naŋgi na iga waiŋgosib endegsib mergoqneb, “Niŋgi iga odgibqa iga niŋgi beterŋgosim Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi silali qa aqaryainjrqom.”
5 O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen naŋgi silali koroiyqab. Ariya naŋgi kumbra di olo buŋyosib Qotei aqa areqalo dauryosib naŋgo segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.
6 Qotei a nami niŋgi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nuŋgo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus siŋgila na minjem, “Ni olo Korin Kristen naŋgoq aisim wau di kobotime.”
7 O ijo was, bati gaigai niŋgi kumbra tulaŋ boledamu yeqnub. Agi niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqnub. Niŋgi Qotei qa bole qalieeqnub deqa niŋgi aqa wau ojqajqa tulaŋ

siŋgilaeqnub. Osib niŋgi na iga tulaŋ qalaqalaigeqnub. Ariya Qotei a niŋgi qa are boleiyej deqa niŋgi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

8 E niŋgi wau di yqajqa waiŋgwasai. Kristen tamo uŋgasari qudei naŋgi wau di yqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub. Naŋgo kumbra deqa agi e na niŋgi saiŋgonum. Deqa niŋgi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulaŋ siŋgilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, niŋgi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.”

9 O ijo was niŋgi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyej. A nami laŋ qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a niŋgi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa iŋgi tulaŋ saiqoji soqnej. Di kiyaqa? Niŋgi kamba laŋ qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

10 Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merŋgwai. Wausau bei nami niŋgi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa niŋgi wau di yqajqa tulaŋ arearetŋgej.

11 Deqa bini niŋgi wau di olo kobotqa siŋgilaoiy. Niŋgi degyqab di bolequja. Nami niŋgi wau di yqajqa are tulaŋ prugŋgoqnej. Deqa bini niŋgi silali soqnim siŋgilaosib wau di kobotiy.

12 Niŋgi silali koroiyqa are soqnim niŋgi koroiyiy. Yim Qotei a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas. Niŋgi silali saiamqa di uŋgum. Koroiyaib. Qotei a deqa ŋiriŋqasai. Niŋgi silali soqnim di koroiyiy.

13 Niŋgi gulbe koba qoboiyesoqnib tamo qudei naŋgi olo gulbe saiqoji sqab e deqa niŋgi merŋgosai. Iga kalil kerekere unum.

14 Deqa bini niŋgi iŋgi koba ejunub qaji niŋgi na tamo qudei iŋgi qa truqueqnub qaji naŋgi aqaryainjroqniy. Bunuqna niŋgi iŋgi qa truquabqa naŋgi na kamba olo niŋgi aqaryaiŋgwab. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi kalil kere na sqab.

15 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi iŋgi koba koroiyeb qaji naŋgi iŋgi uynab menetnjrnaqa iŋgi oto bei uratosai. Tamo naŋgi iŋgi kiñala koroiyeb qaji naŋgi dego iŋgi uynab menetnjrnaqa iŋgi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei naŋgi qariŋnjrnaqa Korin Kristen naŋgoq aiyeb

16 E Qotei tulaŋ biŋiyeqnum. Di kiyaqa? A na Taitus are pruqtetonaqa a iga ti are qujaitosiqa niŋgi qa are koba soqnej.

17 Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen naŋgoq aiye.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulaŋ siŋgilaosiq nuŋgoq aiyej.

18 Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qariŋnjrnam nuŋgoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi a qa qalie bole.

19 Di segi sai. Kristen naŋgi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen naŋgi sougetejunub qaji naŋgi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ñam tulaŋ goge oqeqnaqa tamo kalil naŋgi unoqnsib iga qa mareqnub, “Bole, naŋgi wau di yqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub.”

20 O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum.

21 Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnqom. Tamo uŋgasari kalil Tamo Koba a ombla naŋgo ŋamgalaq di iga kumbra di yoqnqom.

22 Ariya iga gago Kristen was bei dego qariŋyonam a Taitus was de wo
naŋgi aiyel daurnjrsiq koba na nuŋgoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati
gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojqajqa siŋgilaoqnej
iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulaŋ siŋgilaeqnu.
A qalie, niŋgi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali
koroiyqajqa wau di ojqajqa tulaŋ siŋgilaeqnu.
23 Niŋgi Taitus qalie. A e ombla niŋgi qa are qaloqnsim waukobaeqnum.
Niŋgi gago Kristen was aiyel naŋgi di dego qalie. Naŋgi Qotei aqa tamo
uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji naŋgi qa wau bole yeqnub. Naŋgo wau
dena naŋgi Kristus aqa ñam tulaŋ soqteqnub.
24 Deqa niŋgi na was aiyel naŋgi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen
kalil naŋgi nuŋgo kumbra di unsib marqab, “Bole, naŋgi qalaqalaiyo kumbra
dauryeqnub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen naŋgo kumbra bole qa iga
saigeqnu di a gisaŋosaieqnu. A anjam bole saigeqnu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

1 Iga silali koroiyeqnum di Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjrqa-
jqa deqa. Niŋgi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy
neŋgreŋyqasai.
2 E qalieonum, niŋgi wau di yqajqa are tulaŋ prugŋgeqnu. Deqa e gaigai
Masedonia Kristen naŋgo ŋamgalaq di nuŋgo ñam soqteqnum. Osim endegsi
minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen naŋgi silali ko-
roiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, niŋgi wau di yqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub.
E na Masedonia Kristen naŋgi nuŋgo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib
naŋgi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnjreqnu.
3 E naŋgi endegsi minjrem, “Korin Kristen naŋgi silali koroiyqajqa tulaŋ
siŋgilaeqnub.” Ariya e nuŋgo ñam laŋa soqto uge deqa niŋgi silali di koroiyiy.
Utru deqa e was qalub naŋgi di qariŋnjrnam nuŋgoq aiyeb.
4 E qalieonum, niŋgi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia
Kristen qudei naŋgi e ombla na nuŋgoq bosim niŋgi nami silali di ateb unu
degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga niŋgi ti jemaigo uge.
5 E are qalem, e was qalub naŋgi di minjritqa naŋgi namoqna aisib
nuŋgo silali niŋgi nami koroiyqa mareb qaji di niŋgi koba na gereiyqab.
Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo uŋgasari kalil naŋgi silali di
unsib qalieqab, bole, niŋgi nuŋgo segi areqalo na silali di ateb unu. E niŋgi
silali di koroiyqajqa waiŋgosaioqnem naŋgi degsib qalieqab.
6 Niŋgi geregere are qaliy. Tamo a iŋgi kiñala yagwas di a iŋgi kiñala olo
oqas. Tamo a iŋgi koba yagwas di a iŋgi koba olo oqas.
7 Deqa niŋgi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Niŋgi
are gulbe na silali ataib. Niŋgi tamo bei na waiŋgim deqa silali ataib. Niŋgi
nuŋgo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na niŋgi
tulaŋ qalaqalaiŋgoqnqas.
8 Qotei a niŋgi qa are boleiyosim iŋgi bole bole gaigai eŋgoqnqa kere. Deqa
niŋgi tulaŋ kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy.
9 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“Tamo qudei naŋgi saga yago breiyo bul naŋgo iŋgi iŋgi jeiyoqnsib tamo iŋgi
saiqoji naŋgi enjreqnub.
Deqa naŋgo kumbra bole bati gaigai sqas.”

10 O ijo was niŋgi qalie, Qotei a na qujai tamo naŋgi saga yago enjreqnaqa
naŋgi breiyeqnub. Osiqa tamo naŋgi bem enjreqnaqa naŋgi uyeqnub. Dego
kere Qotei na iŋgi iŋgi eŋgoqnimqa niŋgi tulaŋ kere na sqab. Deqa niŋgi
Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjroqniy. Tamo naŋgi saga yago
breiyeqnab iŋgi koba oqeleŋeqnu dego kere nuŋgo silali koroiyqa wau di
tulaŋ boleoqnqas.
11 Qotei na iŋgi iŋgi koba eŋgoqnimqa niŋgi na kamba Kristen naŋgi silali qa
aqaryainjrqajqa tulaŋ kere na sqab. Deqa niŋgi silali di koroiyosib gago baŋq
di atib iga na osi aisim Kristen naŋgi enjrimqa naŋgi deqa Qotei biŋiyoqnsib
sqab.
12 Nuŋgo wau dena Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi kere
na sqab. Naŋgi iŋgi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nuŋgo wau deqa naŋgi
Qotei tulaŋ biŋiyoqnqab.
13 Niŋgi wau di yqab di Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi unsib qalieqab, bole,
niŋgi Kristus aqa anjam bole siŋgila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnub.
Od, niŋgi na Kristen naŋgi silali kobaquja na aqaryainjroqnqab di naŋgi
nuŋgo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.
14 Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen naŋgi qa are tulaŋ boleiyeqnu.”
Naŋgi degsib qalieosib niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgosib niŋgi qa Qotei pailyoqn-
qab.
15 O ijo was niŋgi quiy. Qotei a iŋgi tulaŋ kobaquja iga egej. Iŋgi di agi Kristus.
Iŋgi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na iŋgi di iga egej
deqa iga a tulaŋ biŋiyoqnqom.

10

Tamo qudei naŋgi Pol qa yomuoqneb

1 Niŋgi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnub, “Pol a nami iga koba
na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosiqa
iga qa ŋiriŋoqnsiqa anjam siŋgila na mergeqnu.” O ijo was niŋgi mati Kristus
aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej.
2 Deqa e nuŋgoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E niŋgi qa
ŋiriŋqasai. Ariya tamo qudei naŋgi are qaleqnub, iga mandam tamo naŋgo
kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo naŋgi di e na ŋiriŋtnjrsiy anjam siŋgila
na minjrqai. E laesqasai.
3 Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo naŋgo kumbra
na qotosaieqnum.
4 Qotei na qoto qa iŋgi iŋgi iga egej. Iŋgi iŋgi di Qotei aqa siŋgila ti unu. Di
mandam qaji iŋgi iŋgi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo naŋgo siŋgila
gotraŋyeqnum.
5 Areqalo uge ti gisaŋ anjam ti di iga na gotraŋyeqnum. Kumbra uge kalil
niŋgi Qotei qalieqajqa gam getentetŋgeqnu qaji di dego iga na gotraŋyeqnum.
Gago wau agiende. Iga na tamo uŋgasari naŋgo are tigeltetnjreqnam naŋgi
naŋgo areqalo kalil Kristus yekriteqnub.
6 Deqa ijo was, iga niŋgi qa tariŋeqnum. Niŋgi gago anjam kalil dau-
ryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotraŋyeqnub qaji naŋgi
ŋolawotnjrqom.
7 Niŋgi laŋa babaŋ na tamo naŋgo kumbra tenemtoqnaib. Niŋgi geregere
tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo

di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem.
8 Tamo Koba a na iga siŋgila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga niŋgi siŋgilatŋgwajqa deqa wau ojeqnum. Iga niŋgi ugeugeiŋgwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai.
9 Ariya niŋgi endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam siŋgila na neŋgreŋyoqnsiq gagoq qariŋyeqnu.” Niŋgi degsib are qalaib.
10 Bole, tamo qudei naŋgi e qa endegsib yomueqnub, “Pol a anjam siŋgila na neŋgreŋyoqnsiq gagoq qariŋyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a siŋgila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.”
11 Tamo qudei naŋgi e qa degsib yomueqnub. Deqa tamo deqaji naŋgi endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim neŋgreŋyeqnum qaji di iga nuŋgo ambleq di sosim dauryeqnum.
12 Tamo qudei naŋgi diqoqnsib naŋgo segi ñam soqteqnub. Iga naŋgi unub dego sai. Gago kumbra ti naŋgo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo naŋgi di mareqnub, “Gago kumbra bole. Tamo kalil naŋgo kumbra bolesai.” Naŋgi degsib mareqnub. Di kiyaqa? Naŋgi powo tulaŋ saiqoji unub deqa.
13 Iga naŋgi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na niŋgi Korin Kristen wauetŋgeqnum.
14 Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nuŋgoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole niŋgi merŋgoqnem. Iga tamo qudei naŋgo wau bajiŋosaioqnem.
15 Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojqajqa siŋgilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei naŋgo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateb qaji di tulaŋ boleoqnimqa gago wau dego nuŋgoq di tulaŋ kobaoqnqas.
16 Kobaoqnimqa iga nuŋgo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei naŋgi nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga naŋgo wau qa gago ñam soqtqasai.
17 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.”
18 Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ŋamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei naŋgi gisaŋoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnub

1 Niŋgi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merŋgwai. Niŋgi e odbqa kereamqa e odbiy.
2 Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Niŋgi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa duŋge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e niŋgi Kristus aqa baŋq di atem.
3 E amal uge Satan qa are qalsim deqa e niŋgi qa ulaeqnum. A nami Iv gisaŋyonaqa a une atej. Une dena nuŋgo areqalo ugetetŋgimqa niŋgi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum.

4 E qalieonum, tamo qudei naŋgi nuŋgoq boqnsib gisaŋgoqnsib Yesus
bei qa anjam palontoqnsib merŋgeqnub. Yesus bei deqa iga nami anjam
palontosaioqnem. Tamo naŋgi di mondor bei qa dego niŋgi merŋgeqnub.
Di gisaŋ mondor. Mondor bei deqa iga nami niŋgi merŋgosaioqnem. Yesus
aqa anjam bole iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di dego tamo qudei naŋgi
bubulyoqnsib olo anjam bei niŋgi merŋgeqnub. O ijo was niŋgi kiyaqa gisaŋ
anjam di quoqnsib bole edegeqnub?

5 Niŋgi qudei endegsib are qaleqnub, “Tamo naŋgi di Qotei na bole
qariŋnjrnaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na naŋgi qariŋnjrosai. Niŋgi quiy. Tamo
naŋgi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo naŋgi dena e
buŋbosai.

6 Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di uŋgum. E powo qa
truquosaieqnum. Kumbra kalil e nuŋgo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo
powo babteqnam niŋgi unoqneb.

7 Niŋgi qalie, e Qotei aqa anjam bole niŋgi merŋgoqnem bati deqa e nuŋgo
silali iŋgi iŋgi yaiŋgosaioqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem.
Di kiyaqa? Nuŋgo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une
atoqnem e? Sai.

8 E Kristen tamo uŋgasari qure qureq di unub qaji naŋgoq dena silali
oqnsim olo nuŋgo ambleq di Qotei aqa wau laŋa ojoqnem. E nuŋgo silali
yaiŋgosaioqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen naŋgo silali
bajiŋobuloqnem.

9 Bati e nuŋgo ambleq di iŋgi iŋgi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe
yosaioqnem. E niŋgi gulbe eŋgwajqa tulaŋ uratoqnem agi bini e degsi unum.
Bati bei Kristen was qudei naŋgi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib
iŋgi iŋgi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e niŋgi gulbe eŋgwajqa uratoqnem.

10 Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. E
nuŋgo silali yaiŋgwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum.
E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai.

11 E niŋgi qalaqalaiŋgosaieqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole
sai. Qotei a qalie, e niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum.

12 E nuŋgo silali yaiŋgwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei naŋgi
nuŋgo ŋamgalaq di iga bul sqa marsibqa naŋgo segi ñam soqteqnub. Deqa e
naŋgi gam getentetnjroqnqai.

13 Tamo naŋgi di Qotei na qariŋnjrosai. Naŋgi Yesus aqa wau tamo bolesai.
Naŋgi gisaŋoqnsib naŋgo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnub.
Yeqnab tamo uŋgasari naŋgi na unjroqnsib mareqnub, “Naŋgi Kristus aqa
wau tamo bole.”

14 O ijo was niŋgi naŋgo kumbra di unsib deqa tulaŋ prugaib. Iga qalie,
Satan a dego gisaŋoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa laŋ
aŋgro bole suwaŋoq di unub qaji naŋgi buleqnu.

15 Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo naŋgi dego naŋgo kumbra
uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnub. Deqa iga naŋgo kumbra
di unsim tulaŋ prugwasai. Mondoŋ Qotei na tamo naŋgi di naŋgo une deqa
kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

16 E olo merŋgwai. Niŋgi e nanari tamo edegaib. Uŋgum, niŋgi e nanari tamo
edegwab di kere. Deqa niŋgi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai.

17 E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E
nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum.
18 Tamo gargekoba naŋgi mandam tamo naŋgo kumbra dauryoqnsib
naŋgo segi ñam soqteqnub. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam
kiñala soqtqai.
19 Niŋgi segi qa mareqnub, “Iga powo koba ti unum.” Ariya niŋgi kiyaqa
olo nanari tamo naŋgi odnjreqnabqa naŋgi nanari anjam niŋgi merŋgeqnub?
20 Nuŋgo kumbra agiende. Tamo bei na niŋgi a laŋa kaŋgalyqajqa
merŋgimqa kiyo, nuŋgo iŋgi iŋgi saitimqa kiyo, nuŋgo iŋgi iŋgi gisaŋ na
yaiŋgimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nuŋgo ula poŋgimqa kiyo niŋgi
a odyqab.
21 O ijo was, iga tamo naŋgi di bul sai. Iga siŋgila saiqoji unum deqa iga na
gulbe deqaji niŋgi eŋgwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo naŋgi di naŋgo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnub. Deqa e kamba dego
ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi
merŋgwai.
22 Tamo naŋgi di mareqnub, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo.
Naŋgi mareqnub, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Naŋgi mareqnub,
“Iga Abraham aqa moma tiŋtiŋ.” E dego Abraham aqa moma tiŋtiŋ.
23 Naŋgi mareqnub, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari
tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na
tamo naŋgi di tulaŋ buŋnjrsimqa ŋes na ti jaqatiŋ na ti Kristus aqa wau
ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo naŋgi na e tonto talq di waiboqneb. Osib
e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnem.
24 Bati 5 Juda naŋgi na e kumbaiŋbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39.
25 Bati qalub naŋgi bu toqoŋ na e luboqneb. Bati qujai naŋgi na e
moiyotbqa marsib meniŋ na luboqneb. Bati qalub e qobuŋ na gileqnam
qobuŋ a padalej. Qobuŋ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi
laqnem.
26 Bati gargekoba e sawa isaq siŋga na walweloqnem. Yeqnam ya koba
doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajiŋ
tamo naŋgi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda naŋgi ti sawa bei bei
qaji naŋgi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq
di dego e padalqa jojomoqnem. Gisaŋ Kristen naŋgi na dego e ugeugeibqa
laqneb.
27 E ŋes na ti jaqatiŋ na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobao-
qnsim ŋeiosaioqnem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e iŋgi
saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara
saiqoji soqnem.
28 Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnub. Gulbe kobaquja bei
agiende. E bati gaigai Kristen tamo uŋgasari qure qure kalilq di unub qaji
naŋgi qa are koba qaleqnum. Naŋgi bole unub kiyo sai kiyo deqa e naŋgi qa
tulaŋ are koba qaleqnum.
29 Deqa Kristen was bei aqa siŋgila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e
dego siŋgila saibqas. Iŋgi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa
are koba qalsiy are ugeibqas.

30 O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq
beqnu deqa niŋgi poiŋgeqnu, e siŋgila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam
soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

31 Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E
gisaŋosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei biŋiyoqnqom.
32 Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa
a qoto tamo qudei naŋgi qariŋnjrnaqa naŋgi qure aqa siraŋme kalil taqato-
qneb. Di kiyaqa? E ulaŋqa laqnitqa naŋgi na e ojsib tonto talq di waibqajqa
deqa.
33 Ariya Kristen was qudei naŋgi na e aqaryaibosib gumbaq di jigsib qure
aqa jeŋ gogetosib sil na gumba tontosib jeŋ aqa siraŋme kiñalaq dena e ura
uratbonab jeŋ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa baŋq dena
ulaŋem.

12

Qotei na ŋeiobilqei Pol osoryej

1 E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai
kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di uŋgum. Tamo Koba a na ŋeiobilqei bei
e nami osorbej deqa niŋgi saiŋgit quiy.
2 Ŋeiobilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei
osi oqsiqa torei laŋ qureq oqej. Laŋ qure di tulaŋ goge koba. Tamo oqej qaji
di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq
oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie.
3-4 E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa laŋ qureq oqej. A jejamu qorbi
oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A laŋ
qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim
marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba.
5 E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E siŋgila saiqoji unum
deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.
6 E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaqa? E anjam bole
marqai. E gisaŋqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqa uratonum. Tamo qudei
naŋgi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere.
Naŋgi ijo ñam laŋa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qariŋyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

7 Qotei a ŋeiobilqei tulaŋ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo
diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qariŋyonaq ijo jejamuq aiyej.
Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu.
8 Deqa e siŋgila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal
atetbime.”
9 Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni siŋgila saiqoji unum deqa e
ni olo siŋgilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.”
Qotei na e degsi merbej deqa e siŋgila saiqoji unum di uŋgum. E olo
areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa siŋgila ijoq di sqas.
10 E Kristus aqa ñam qa siŋgila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e mis-
iliŋboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo naŋgi na e ugeugeiboqnqab
kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di uŋgum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di
kiyaqa? E siŋgila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa siŋgila ti sqai.

Korin Kristen naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateb qaji di
Pol na olo siŋgilatetnjrej

11 Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Niŋgi segi na ijo are
tigeltetbeqnub deqa e nanari anjam endi mareqnum. Niŋgi ijo kumbra
bole ubtosaieqnub deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e

ñam saiqoji. Ariya kiyaqa niŋgi na olo tamo qudei naŋgo ñam soqtoqnsib mareqnub, “Tamo naŋgi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was niŋgi quiy. Tamo naŋgi dena e buŋbosai.

12 Agi e nuŋgo ambleq di sosim maŋwa gargekoba babtoqnem dena niŋgi endegsib qalieeb, Qotei na e qariŋbej. E siŋgila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim maŋwa ti wau siŋgila ti gargekoba nuŋgo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena niŋgi osorŋgoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole.

13 Kumbra kalil e qure qureq di Kristen naŋgo ambleq di yeqnum qaji di e nuŋgo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nuŋgo ambleq di yosai. E niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa e nuŋgo silali iŋgi iŋgi yaiŋgosaioqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Niŋgi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

14 E nami nuŋgoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nuŋgoq bqajqa are qaleqnum. E nuŋgoq bqai di e niŋgi gulbe eŋgwasai. E nuŋgo silali iŋgi iŋgi yaiŋgwajqa are qalosaieqnum. E niŋgi segi eleŋqajqa are qaleqnum. Niŋgi qalie, aŋgro kiñilala naŋgi na naŋgo ai abu naŋgi silali qa aqaryainjrosaieqnub. Ai abu naŋgi na naŋgo aŋgro naŋgi silali qa aqaryainjreqnub.

15 E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum deqa e ijo iŋgi iŋgi ti ijo jejamu ti niŋgi torei eŋgwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaqa niŋgi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnub?

16 Niŋgi qudei e qa endegsib mareqnub, “Bole, Pol a gago silali iŋgi iŋgi boleq di yaigosaioqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali iŋgi iŋgi gisaŋ na yaigoqnej.”

17 O ijo was, e nami Kristen was qudei naŋgi qariŋnjrnam nuŋgoq aiyeb. Aisib niŋgi gisaŋgeb e? Osib nuŋgo silali iŋgi iŋgi laŋa yaiŋgosib olo bosib e ebeb e? Sai.

18 E na Taitus minjnam a nuŋgoq aiyej. E Kristen was bei dego qariŋyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a niŋgi gisaŋgosiq nuŋgo silali iŋgi iŋgi qudei bajiŋej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

19 Niŋgi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam neŋgreŋyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e neŋgreŋyonum qaji endi niŋgi siŋgilatŋgwajqa deqa neŋgreŋyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ŋamgalaq di anjam endi neŋgreŋyonum.

20 E niŋgi qa ulaeqnum. E nuŋgoq bosiy nuŋgo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Niŋgi dego ijo kumbra unsib areboleboleiŋgwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nuŋgoq bosiy nuŋgo kumbra endi unqai kiyo? Niŋgi anjam na qoteqnub. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa are ugeiŋgeqnu. Niŋgi minjiŋ oqeqnu. Niŋgi pupoeleŋeqnub. Niŋgi nuŋgo Kristen was qudei naŋgi misiliŋnjreqnub. Niŋgi yomueqnub. Niŋgi diqeqnub. Niŋgi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnub. E nuŋgoq bosiy nuŋgo kumbra di unqai kiyo?

21 E bosiy nuŋgo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji naŋgi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nuŋgo ŋamgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo naŋgi di nami une endeqaji yoqneb. Naŋgi kumbra uge jigat yoqneb. Naŋgi sambala kumbra yoqneb. Naŋgi kumbra uge yqajqa are prugnjroqnej. E nuŋgoq bosiy tamo naŋgi di naŋgo une qoreiyosai degsi unqai di e naŋgi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen naŋgoq olo bqajqa are qaleqnu

1 E nami nuŋgoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nuŋgoq bqajqa are qaleqnum.
Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo bei a une
atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo naŋgi aqa une unsib babtibqa iga
qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’ ”
2 E nami nuŋgoq bosim niŋgi uratŋgosim bati bei e olo nuŋgoq bosim niŋgi
endegsi merŋgem, “E bunuqna nuŋgoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji naŋgi
ŋolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di niŋgi ti tamo nami
une atoqneb qaji naŋgi ti olo merŋgeqnum.
3 Niŋgi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo.
E nuŋgoq bosiy tamo naŋgi une ateqnub qaji naŋgi di ŋolawotnjrit niŋgi unsib
qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Niŋgi quiy. Kristus
a siŋgila saiqoji sosim niŋgi tingitŋgwasai. A na aqa siŋgila kobaquja niŋgi
osorŋgwas.
4 Bole, Kristus a ŋamburbasq di gaiŋesoqnej bati deqa a siŋgila saiqoji soqnej.
Ariya a olo Qotei aqa siŋgila osiq deqa bini a ŋambile unu. Iga Kristus
beteryejunum deqa iga dego siŋgila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa
siŋgila osim Kristus ombla ŋambile sqom. Iga nuŋgoq bosim siŋgila di niŋgi
osorŋgwom.
5 Niŋgi nuŋgo segi segi so tenemtoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Kristus qa
nuŋgo areqalo siŋgilateqnub kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nuŋgo
are miligiq di unu di niŋgi poiŋgosai kiyo? A nuŋgo are miligiq di sqasai di
niŋgi endegsib qalieqab, niŋgi aqa tamo bolesai.
6 Ariya niŋgi iga qa endegsi poiŋgem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum.
7 Iga niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen naŋgi
aqaryainjrimqa naŋgi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqn-
qab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum niŋgi di qalieqajqa deqa iga pailyo-
saieqnum. Niŋgi iga wau tamo bolesai edegwab di uŋgum.
8 Niŋgi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam
siŋgilatqajqa waueqnum.
9 Deqa iga siŋgila saiqoji soqnim niŋgi siŋgila ti sqab di iga areboleboleig-
was. Iga gaigai niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen
naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi torei kere na sqab.”
10 Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nuŋgoq bosiy
ŋiriŋ anjam na nuŋgo kumbra tingitetŋgwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim
anjam endi neŋgreŋyonum. E niŋgi siŋgilatŋgwajqa deqa Tamo Koba a na e wau
ebej. E niŋgi ugetŋgwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen naŋgi kaiyeinjrej

11 Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Niŋgi areboleboleiŋgoqnem. Niŋgi
kumbra bole kalil qa kere na sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi ijo anjam quoqnsib
dauryoqniy. Niŋgi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a niŋgi ti sqas.
Agi a na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. A are lawo qa utru.
12 Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di
agi Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnub. Qotei aqa tamo uŋgasari
kalil qure endia unub qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub.

13 Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyeme. Qotei na niŋgi qalaqalaiŋgeme. Mondor Bole na niŋgi kalil aqaryaiŋgimqa niŋgi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

1 E Pol. Yesus Kristus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qariŋbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej.
2 Kristen was kalil e koba na endi unum qaji naŋgi e ti anjam endi nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi Galesia sawaq di loueqnub qaji.
3 Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.
4 Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi ŋambile uratosiq moiyej. A na iga eleŋamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej.
5 Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

6 Kristus a niŋgi qa are boleiyej deqa Qotei na niŋgi aqa segi tamo uŋgasari sqajqa osiq metŋgej. Ariya kiyaqa niŋgi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nuŋgo kumbra deqa qusim tulaŋ prugugetem.
7 Niŋgi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei naŋgi nuŋgo areqalo niñaqyetŋgwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub.
8 Deqa niŋgi quiy. Iga na kiyo laŋ aŋgro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merŋgwom di Qotei na iga ojsim ŋamyuwoq di breigeme.
9 Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merŋgwas di Qotei na a ojsim ŋamyuwoq waiyeme.
10 Niŋgi kiyersib are qalonub? Mandam tamo naŋgi e qa arearetnjrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Niŋgi quiy. Mandam tamo naŋgi e qa arearetnjrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

11 O ijo was kalil, e bole merŋgonum. Yesus aqa anjam bole e nami niŋgi merŋgoqnem qaji di tamo bei na babtosai.
12 Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.
13 Niŋgi qalie, e nami Juda naŋgo kumbra siŋgila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi ugeugeinjroqnem. Osim e naŋgi torei padaltnjrqajqa siŋgila na wauoqnem.
14 E ijo moma naŋgo kumbra kalil dauryqajqa tulaŋ siŋgilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji naŋgi buŋnjroqnem.
15 Ariya e ŋambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiyosiq metbej.
16 Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Ŋiri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo uŋgasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei naŋgi Yesus qa anjam bei nenemnjrosaioqnem.

17 E Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi unjrqajqa Jerusalem aiyosai dego.
Tamo naŋgi di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem.
Ariya e naŋgi unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e
olo puluosim Damaskus qureq gilem.
18 Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim
bati 15 Pita ombla soqnem.
19 E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai.
E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.
20 Ijo anjam e neŋgreŋyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa ŋamgalaq di
anjam bole segi neŋgreŋyonum. E gisaŋosai.
21 Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq
gilsim di laqnem.
22 Bati deqa Kristus aqa tamo uŋgasari Judia sawaq di soqneb qaji naŋgi ijo
ulatamu poinjrosaisoqnej.
23 Naŋgi e qa laŋa endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej.
Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di
palontoqnsiq laqnu.”
24 Naŋgi e qa degsib quoqnsib tulaŋ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam
soqtoqneb.

2

Kristen gate naŋgi Pol ombla areqalo qujai

1 Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla
aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem.
2 Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di
sosimqa e tamo laŋaj naŋgi koba na qairosaioqnem. E Kristen gate naŋgi segi
koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnem
qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo laŋaj bei minjosai. Di kiyaqa? Yesus
aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di uloŋo uge.
3 Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen
gate naŋgi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluŋ waiy.” Degsib
merbosai.
4 Bole, Kristen tamo qudei naŋgi uli na gago koro miligiq aiyeb. Naŋgi
Kristen tamo bolesai. Naŋgi gisaŋ tamo. Iga nami kaŋgal tamo bulosim dal
anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga eleŋej deqa bini dal
anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisaŋ tamo naŋgi dena gago kumbra
di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Naŋgo are koba
endegsi soqnej. Naŋgi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam
na iga taqatgim iga kaŋgal tamo bulqom. Naŋgo are koba degsi soqnej deqa
naŋgi gago koro miligiq aiyeb.
5 Aisib mergeb, “Niŋgi Taitus muluŋ waiyiy.” Onaqa iga naŋgo anjam di
quetnjrosai. Naŋgi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na naŋgi
saidnjrem. Di kiyaqa? Yesus aqa anjam bole di nuŋgoq di gaigai sqajqa deqa.
6 Ijo areqalo agiende. Kristen gate naŋgi ñam ti unub di laŋa. Qotei a
tamo naŋgo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate naŋgi ijo wau qa
sainjrnamqa naŋgi qusib mareb, “Di kere.” Naŋgi olo anjam bei totoryosib e
merbosai.
7 Pita aqa wau agiende. A na muluŋ uno qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole
minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na
muluŋ unosai qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei

a wau di e ebej. Kristen gate naŋgi degsib qalieeb deqa naŋgi olo anjam bei totoryosib e merbosai.
8 Od, Qotei na Pita siŋgila yej deqa a muluŋ uno qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e siŋgila ebej deqa e sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum.
9 Tamo uŋgasari kalil naŋgi mareqnub, “Jems na Pita na Jon na naŋgi qalub Kristen gate unub.” Ariya naŋgi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa naŋgi na aqo Barnabas wo gago baŋ ojsib mergeb, “Niŋgi gago Kristen was bole.” Osib naŋgi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Niŋgi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluŋ uno qaji naŋgo ambleq di wauoqnqom.”
10 Osib naŋgi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei naŋgi iŋgi iŋgi tulaŋ saiqoji unub. Deqa niŋgi naŋgi qa are walŋgaiq. Niŋgi naŋgi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga naŋgi odnjrem. Nami iga tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqajqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

11 Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a ŋiriŋtem. Di kiyaqa? A kumbra uge yej deqa.
12 Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji naŋgi koba na iŋgi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluŋ unqajqa tulaŋ siŋgilaoqneb qaji naŋgi qariŋnjrnaqa Antiok bonabqa Pita a naŋgi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji naŋgi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide.
13 Juda Kristen qudei naŋgi dego Pita beteryosib gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego naŋgi daurnjrsiqa naŋgo gisaŋ kumbra di yej.
14 Naŋgi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa naŋgo ŋamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda naŋgo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji naŋgi bulosim naŋgo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaqa ni olo sawa bei bei qaji naŋgi minjreqnum, ‘Niŋgi Juda naŋgo kumbra dauryiy’?”

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

15 Bole, iga Juda. Di gago leŋ tiŋtiŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji naŋgi uneq di laqnub. Iga tamo deqaji sai.
16 Ariya iga qalieonum, tamo naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo naŋgi Kristus Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab gam dena qujai Qotei na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo siŋgilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai.
17 Od, iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji naŋgi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai.
18 E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai.

19 Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyotbej deqa bini e olo Qotei ombla ŋambile unum. E Kristus ombla ŋamburbasq di gaiŋobulem.
20 Osim e olo ŋambile bunuj em. Ŋambile di ijo segi ŋambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ŋambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Ŋiri qa ijo areqalo siŋgilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Ŋiri na e tulaŋ qalaqalaibosiq aqa segi ŋambile uratosiq e qa moiyej.
21 Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a laŋa moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqajqa anjam

1 O Galesia tamo uŋgasari, niŋgi tulaŋ nanari. Iga nami niŋgi Yesus Kristus osorŋgonam niŋgi a ŋamburbasq di gaiŋesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nuŋgo areqalo olo niñaqyetŋgej deqa niŋgi Yesus aqa anjam olo urateqnub?
2 Ijo nenem qujai agiende. Niŋgi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Niŋgi dal anjam dauryeb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo niŋgi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nuŋgo areqalo siŋgilateb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo?
3 Niŋgi nanarionub e? Niŋgi nami are bulyosib bati deqa niŋgi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa siŋgila na walweloqneb. Ariya bini kiyaqa niŋgi olo nuŋgo segi siŋgila na Yesus dauryqa marsib walweleqnub?
4 Gulbe niŋgi nami qoboiyoqneb qaji di niŋgi laŋa qoboiyoqneb e? E are qalonum, niŋgi laŋa qoboiyosai.
5 Qotei na aqa Mondor niŋgi eŋgoqnsiq nuŋgo ambleq di maŋwa kokba babteleŋeqnu. A kiyaqa degyeqnu? Niŋgi dal anjam dauryeqnub a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Niŋgi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nuŋgo areqalo siŋgilateb a deqa osiq degyeqnu.
6 Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”
7 Deqa ijo was, niŋgi endegsi poiŋgem, tamo naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi segi Abraham aqa aŋgro tiŋtiŋ unub.
8 Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole qusib naŋgo areqaloq di siŋgilatib gam dena e na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, “O Abraham, ino moma naŋgoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji naŋgi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi neŋgreŋq di unu.
9 Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na tamo uŋgasari kalil Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi Abraham a ti boletnjrqas.
10 Tamo qudei naŋgi endegsib are qaleqnub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo naŋgi di Qotei na minjrqas, “Niŋgi tamo uge.” Osim naŋgi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Niŋgi tamo uge.’ Osim naŋgi padaltnjrqas.”
11 Qotei aqa anjam bei dego endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di a na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqas.

Yim naŋgi ŋambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo naŋgi dal anjam
dauryqab gam dena Qotei na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai.
12 Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo siŋgilatqajqa ti di ombla
kerekere sai. Naŋgi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib
neŋgreŋyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a
ŋambile sqas.”
13 Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di
Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa
iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa ŋamgalaq
di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib
neŋgreŋyeb unu, “Tamo kalil ŋamtaŋ goge di gaiŋejunub qaji naŋgi Qotei na
tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.”
14 Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei
bei qaji naŋgi Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom
gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa
marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

15 O ijo was kalil, e na mandam tamo naŋgo kumbra qa niŋgi endegsi
merŋgwai. Tamo bei a moiyosaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa aŋgro naŋgo
baŋq di uratqa marsim a anjam bei neŋgreŋyosim siŋgilatqas. Deqa bunuqna a
moiyim aqa aŋgro naŋgi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam neŋgreŋyej qaji di tamo
bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim neŋgreŋyqa
keresai.
16 Dego kere iŋgi bole bole Qotei na mondoŋ iga egwas qaji di a ubtosiqa
Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba naŋgi
minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di neŋgreŋq di unu. Aqa
moma qujai di agi Kristus.
17 O ijo was, e niŋgi degsi merŋgonum di aqa utru agiende. Qotei a nami
Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam
brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal
waiyqa keresai. Qotei na iŋgi bole bole iga laŋa egwa marej awai saiqoji.
Osiqa anjam di siŋgilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai.
18 Iga dal anjam dauryqom gam dena iga iŋgi bole bole di onum qamu
Qotei na iŋgi di iga laŋa egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a iŋgi bole
bole di iga laŋa egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb.
19 Deqa bunuqna Qotei a kiyaqa olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A
gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a
soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel naŋgi
Qotei ti naŋgo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa laŋ aŋgro naŋgi na dal
anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel naŋgi enjrej.
20 Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A
tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo naŋgo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim
naŋgo anjam gereiyetnjrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei
siŋgilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

21 E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa
marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal
anjam mutu bei na iga ŋambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam
dena iga tamo bole une saiqoji so qamu.

22 Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋgreŋyeb unu, “Tamo uŋgasari kalil naŋgo une na naŋgi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib neŋgreŋyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo siŋgilatem gam dena iga iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.
23 Nami iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqa bati agi brantej.
24 Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatem. Deqa bini iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.
25 Iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatqas gam dena a Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ sqas

26 Niŋgi kalil Kristus Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb deqa niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unub.
27 Niŋgi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa niŋgi Kristus a gara bul jigsib unub.
28 Deqa niŋgi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kaŋgal tamo” o “E kaŋgal tamo sai” o “E tamo” o “E uŋa.” Niŋgi degsib maraib. Niŋgi Kristus Yesus beteryejunub deqa niŋgi kalil tamo qujaiosib unub.
29 Niŋgi Kristus aqa segi tamo uŋgasari unub deqa niŋgi Abraham aqa aŋgro tiŋtiŋ dego unub. Agi iŋgi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di niŋgi oqab.

4

Iga Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unum

1 Ijo anjam agiende. Aŋgro matu a na bunuqna aqa abu aqa iŋgi iŋgi kalil oqas. A aŋgro kiñala sosim a aqa abu aqa kaŋgal tamo laŋaj bul sqas.
2 Deqa tamo qudei naŋgi a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa naŋgi a olo taqatqasai.
3 Dego kere iga nami aŋgro kiñilala bulosim mondor uge uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji naŋgo kaŋgal tamo bul soqnem.
4 Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Ŋiri Yesus qariŋyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na ŋambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej.
5 A degyej. Di kiyaqa? A na tamo uŋgasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji naŋgi olo eleŋosim naŋgo uneq na awainjrqajqa deqa. Yim iga Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ sqajqa deqa.
6 Deqa ijo was, bini niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unub. Qotei na aqa Ŋiri aqa Mondor qariŋyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.”
7 Deqa niŋgi olo kaŋgal tamo bul sosai. Niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unub. Niŋgi aqa iŋgi iŋgi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen naŋgi qa are koba qaloqnej

8 Nami niŋgi Qotei qalieosaisosib bati deqa niŋgi gisaŋ qotei naŋgo kaŋgal tamo bul soqneb.

9 Ariya bini niŋgi Qotei qalieonub. A niŋgi qa dego qalieqo. Deqa
kiyaqa niŋgi olo puluosib mondor uge uge naŋgo kaŋgal tamo bul sqajqa are
qaleqnub? Niŋgi qalie, mondor uge uge naŋgi di siŋgila saiqoji unub deqa
naŋgi na niŋgi aqaryaiŋgwa keresai.
10 Niŋgi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di
unqajqa are qaleqnub.
11 Deqa e niŋgi qa ulaeqnum. Wau kalil e nuŋgo ambleq di yoqnem qaji di
laŋa uloŋaim deqa e ulaeqnum.
12 Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim niŋgi bul soqnem. Bati
deqa niŋgi na e une bei ebosaioqneb. Deqa ijo was, e niŋgi endegsi merŋgwai.
Niŋgi kamba e bul soqniy.
13 Niŋgi are qaliy. E maibej bati deqa e nuŋgoq bosim Yesus aqa anjam bole
utruq na merŋgoqnem.
14 Ijo jejamu siŋgila saiqoji soqnej deqa e niŋgi gulbe koba eŋgoqnem. Ariya
niŋgi deqa e qoreibosai. Niŋgi e gereibqa asgiŋgosai. Qotei aqa laŋ aŋgro bei
kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nuŋgoq bqas di niŋgi a osib gereiyqab dego kere
niŋgi e osib gereibeb.
15 Bati deqa niŋgi e qa tulaŋ areboleboleiŋgoqnej. Deqa e qalieonum, e na
niŋgi merŋgem qamu niŋgi nuŋgo ŋamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo
was, kiyaqa bini niŋgi e qa areboleboleiŋgosaieqnu?
16 E niŋgi anjam bole merŋgeqnum dena e niŋgi jeu ateqnum e? Di sai.
17 Niŋgi quiy. Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi na niŋgi walawalaiŋgeqnub.
Naŋgi niŋgi aqaryaiŋgwajqa deqa are qalosaieqnub. Naŋgi na niŋgi titŋgibqa
niŋgi e qoreibosib olo naŋgi daurnjrqajqa deqa are qaleqnub.
18 Iga gago Kristen was naŋgi kumbra bole bole enjrqajqa siŋgilaoqnqom di
bolequja. Deqa niŋgi gaigai kumbra di yoqniy. E niŋgi koba na soqnim bati
deqa segi sai. Niŋgi gaigai yoqniy.
19 O ijo aŋgro, niŋgi quiy. Uŋa aŋgrotqa osiq jaqatiŋyeqnu dego kere e niŋgi
qa are jaqatiŋbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nuŋgo are miligiq di
soqnimqa niŋgi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy.
20 Bini e niŋgi koba na sosai. E niŋgi koba na so qamu e niŋgi lawo anjam
merŋgo qamu. O ijo was kalil, e niŋgi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy niŋgi
aqaryaiŋgwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

21 Niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnub deqa e niŋgi
nenemŋgwai. Kiyaqa niŋgi dal anjam geregere poiŋgosaieqnu?
22 Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu. Abraham a aŋgro
mel aiyeltej. Aŋgro bei Hagar na ŋambabtej. Hagar a kaŋgal uŋa. Aŋgro bei
Sara na ŋambabtej. Sara a kaŋgal uŋa sai. A Abraham aqa ŋauŋ tiŋtiŋ.
23 Abraham a mandam tamo naŋgo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo
ŋereŋosib aŋgro qujai Ismael ŋambabteb. Ariya Sara aqa aŋgro a gam bei na
ŋambabej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu
brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa aŋgro qujai Aisak ŋambabej.
24 Sara Hagar wo naŋgo anjam di yawo anjam bul. Naŋgi aiyel anjam namij
ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di
Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma naŋgi kaŋgal tamo unub.
25 Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu.
Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil naŋgi
a ombla kaŋgal tamo unub.

26 Ariya Jerusalem bunuj a laŋ goge di unu. A kaŋgal uŋa sai. A gago ai.
27 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O uŋa, ino miligi ugeej deqa ni aŋgrotqa keresai. Di uŋgum, ni areboleboleimeme. Ni aŋgro oqajqa jaqatiŋmosaieqnu. Di uŋgum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikioqne. Di kiyaqa? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na uŋa kalil gumbuluŋ ti unub qaji naŋgi buŋnjrsimqa aŋgro tulaŋ gargekoba oqam.”
28 O ijo was, uŋa di agi Sara. Niŋgi Sara aqa aŋgro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a ŋambabej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ branteb unub.
29 Abraham a mandam tamo naŋgo kumbra dauryosiq Hagar wo ŋereŋosib aŋgro qujai Ismael ŋambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa aŋgro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyoqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa siŋgila na ŋambabej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeigeqnub.
30 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “O Abraham, ni na kaŋgal uŋa di aqa aŋgro Ismael wo naŋgi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kaŋgal uŋa aqa aŋgro sai. A ino ŋauŋ tiŋtiŋ aqa aŋgro. Deqa ino iŋgi iŋgi kalil a na oqas. Ismael a na ino iŋgi iŋgi oqasai.”
31 O ijo was, iga kaŋgal uŋa aqa aŋgro sai. Iga Abraham aqa ŋauŋ tiŋtiŋ aqa aŋgro unum.

5

Iga kaŋgal tamo bul sqasai

1 Kristus na iga eleŋej deqa iga olo kaŋgal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, niŋgi siŋgila na tigelesosib tamo qudei na olo niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sqa merŋgoqnib saidnjroqniy.
2 E Pol. E na niŋgi endegsi merŋgit quiy. Niŋgi muluŋ aiqab di Kristus na niŋgi aqaryaiŋgwa keresai.
3 Niŋgi qudei muluŋ aiqa mareqnub deqa e na endegsi merŋgwai. Niŋgi muluŋ aiqab di Qotei na merŋgwas, “Niŋgi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotaib.”
4 Niŋgi qudei mareqnub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Niŋgi degsib mareqnub di niŋgi Kristus urateqnub. Qotei a niŋgi qa are boleiyej aqa kumbra di dego niŋgi qoreiyeqnub.
5 O was niŋgi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo siŋgilatoqnsim mondoŋ a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariŋoqnsim unum.
6 Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, “Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Ariya iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyqas.
7 Nami niŋgi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetŋgej deqa niŋgi olo anjam bole dauryqa urateqnub?
8 Nuŋgo areqalo niŋgi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi niŋgi metŋgej qaji a na areqalo di niŋgi eŋgosai.

9 Nuŋgo areqalo uge di sum bul. Niŋgi qalie, tamo naŋgi sum kiñala oqnsib
bem ti bulyeqnab bem tiyekritoqnsiq tulaŋ kobaqujaeqnu. Dego kere nuŋgo
areqalo uge di tulaŋ kobaqujaqas. Deqa niŋgi areqalo di uratiy.
10 O ijo was, e qalieonum, niŋgi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo
dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainŋgimqa niŋgi degyqab. Di e qalieonum.
Tamo yai naŋgi nuŋgo areqalo niñaqyetŋgwajqa wauеqnub di e qaliesai. Tamo
naŋgi di awai ugedamu oqab.
11 Ariya “Niŋgi muluŋ aiyiy” e anjam di tamo naŋgi minjreqnum qamu
kiyaqa jeu tamo naŋgi na e ugeugeibeqnub? O ijo was, e anjam di tamo naŋgi
minjreqnum qamu Yesus a ŋamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo naŋgo
areqalo ugetetnjrosai qamu.
12 Jeu tamo naŋgi dena nuŋgo areqalo niñaqyetŋgeqnub. Naŋgi muluŋ
aiqajqa tulaŋ siŋgilaeqnub deqa uŋgum, naŋgi naŋgo segi welum gei dego
potosib torei taqal waiyebe.
13 Od, ijo was, Yesus a niŋgi eleŋej deqa dal anjam na olo bunu niŋgi
taqatŋgwasai. Qotei a deqa are qalsiq niŋgi metŋgej. Ariya niŋgi endegsib are
qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa uŋgum, iga gago areqalo
namij dauryosim kumbra uge uge yoqnqom.” Niŋgi degsib are qalaib.
Niŋgi kumbra endegyiy. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqnsib
qalaqalainjroqniy.
14 Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino
was naŋgi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil
kabutejunu.
15 Deqa niŋgi segi segi ŋiriŋoqnsib qotoqnaib. Qotoqnqab di niŋgi segi segi
qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

16 Ijo anjam bei agiende. Niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na wal-
weloqniy. Degsib walwelqab di niŋgi nuŋgo segi jejamu qa areqalo namij
dauryqasai.
17 Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu ato-
qnsib unub. Deqa kumbra bole niŋgi yqajqa areareтŋgeqnu qaji di niŋgi
yosaieqnub.
18 Ariya niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di niŋgi olo dal
anjam aqa sorgomq di sqasai.
19 Areqalo namij aqa kumbra di niŋgi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra
jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugŋgoqa,
20 gisaŋ qotei qa louoqa, gumaniŋoqa, was bei jeutoqa, ŋiriŋoqa, was bei
aqa iŋgi iŋgi qa maulŋgoqa, minjiŋ oqoqa, are ugeoqa, nuŋgo segi jejamu qa
are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was naŋgi pupoaiyeltnjroqa,
21 tamo ñoro ti naŋgi qa are ugeiŋgoqa, ya uysib nanarioqa, alaŋkobaoqa. O
ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo uŋgasari kumbra deqaji
yeqnub qaji naŋgi Qotei na taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqasai. E nami
niŋgi degsi merŋgem agi olo merŋgonum.
22 Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigel-
tetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra
yoqa, urur minjiŋ oqosaioqa, gago was naŋgi aqaryainjroqnsim kumbra
bole bole enjroqa, kumbra bole tiŋtiŋ dauryoqa,

23 lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai.
24 Tamo uŋgasari Kristus Yesus beteryejunub qaji naŋgi na naŋgo areqalo namij ti are prugnjrqajqa kumbra ti kalil ŋamburbasq di qamnab moiyej.
25 Qotei aqa Mondor na iga ŋambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom.
26 Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei naŋgo are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was naŋgo ñoro qa maulgoqnqasai dego.

6

Ni iŋgi bei yagwam di ni olo iŋgi di otorosim oqam

1 O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa niŋgi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji niŋgi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyetiy. Satan na niŋgi dego uneq breiŋgim uloŋaib deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy.
2 Osib niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqnsib naŋgo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di niŋgi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab.
3 Nuŋgo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisaŋyqo.
4 Deqa niŋgi nuŋgo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nuŋgo wau di bole kiyo sai kiyo di niŋgi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim.
5 Tamo kalil naŋgi naŋgo segi segi wau taqatoqnebe.
6 Kristen gate naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsib niŋgi merŋgeqnub deqa niŋgi na kamba naŋgi iŋgi iŋgi qa aqaryainjroqniy.
7 Niŋgi nuŋgo segi jejamu gisaŋyosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, niŋgi Qotei maquiyqa keresai. Ni iŋgi bei yagwam di ni olo iŋgi di otorosim oqam.
8 Tamo bei a iŋgi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a iŋgi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a ŋambile yimqa a so bole gaigai sqas.
9 Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom.
10 Deqa bati soqnim iga na tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi kumbra bole enjrqajqa tulaŋ siŋgilaqom.

Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyoqnej

11 Anjam mutu endi e segi na neŋgreŋyonum. E neŋgreŋ kokba ijo segi baŋ na atelenonum di uniy.
12 Niŋgi quiy. Tamo naŋgi niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub qaji naŋgi nuŋgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa naŋgi naŋgo areqalo siŋgilatqa ulaeqnub. Osib mareqnub, “Jeu tamo naŋgi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub.
13 Naŋgi segi nami muluŋ aiyeb. Ariya naŋgi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnub. Naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgosib nuŋgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu.

14 Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai
dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A ŋamburbasq
di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra
kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla morenŋeb. E segi dego
ŋamburbasq di moiyobulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa
uratem.
15 Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Qotei na gago
are bulyetgonaqa iga tamo uŋgasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti.
16 Tamo uŋgasari kumbra di ojsib dauryeqnub qaji naŋgi qa Qotei a duloqn-
siq are latetnjreqnu. Tamo uŋgasari naŋgi di Israel naŋgo moma bole. Naŋgi
Qotei aqa tamo uŋgasari tiŋtiŋ.
17 Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo naŋgi na e luboqneb. E
luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niŋgi di unsib endegsi poiŋgwas,
“Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”
18 O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim
nuŋgo qunuŋ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qariŋyej

1 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum.
Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari
Efesus qureq di unub qaji. Niŋgi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E
anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
2 Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are
boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Kristus na laŋ qaji iŋgi bole bole iga egej

3 Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu
Qotei. A Kristus aqa siŋgila na laŋ qaji iŋgi bole bole iga egej. A gago qunuŋ
qa are qalsiq deqa iŋgi di iga egej.
4 Qotei a mandam atosaisosiqa bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaqa? Iga
Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ŋamgalaq di une
saiqoji sqajqa deqa.
5 Tulaŋ nami Qotei na iga qalaqalaigosiqa iga aqa segi aŋgro sqa marsiqa
Yesus Kristus aqa wau na iga eleŋej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej.
6 Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Ŋiri Yesus a tulaŋ qalaqalaiye-
qnu qaji aqa siŋgila na a degyej. Deqa aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.
7 Qotei a iga qa are tulaŋ boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende.
A na Kristus qariŋyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq
aqa leŋ aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej.
8 A iga qa are tulaŋ boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej.
9 Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di
ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu.
10 Deqa iga qalieonum, Qotei na iŋgi iŋgi kalil mandam ti laŋ qure ti di
unub qaji naŋgi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di
brantimqa a iŋgi iŋgi kalil di olo osim Kristus aqa baŋq di atim Kristus a naŋgo
gate sqas.
11 Qotei a mareqnaqa iŋgi iŋgi kalil babeleŋeqnu. Tulaŋ nami a aqa segi
areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo uŋgasari
sqajqa marsiq giltgej.
12 Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo siŋgilatem.
Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.
13 Niŋgi sawa bei bei qaji niŋgi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam
bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na niŋgi eleŋej. Niŋgi Yesus qa nuŋgo
areqalo siŋgilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di
dauryosiq aqa toqor niŋgi eŋgej. Deqa niŋgi aqa segi tamo uŋgasari unub.
Toqor di aqa Mondor Bole.
14 Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga iŋgi bole bole
Qotei a nami aqa segi tamo uŋgasari naŋgi enjrqa marej qaji di oqom. Qotei
a gago uneq na iga awaigej deqa iga iŋgi bole bole di oqom. Iga deqa bini
tariŋoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen naŋgi qa pailyej

15 E endegsi quem. Niŋgi Tamo Koba Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib
Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi qalaqalainjreqnub.

16 Deqa e gaigai Qotei binɲiyoqnsim niŋgi qa pailyeqnum.
17 A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rianŋ koba ti unu
qaji. Deqa e niŋgi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen naŋgi
areqalo bole enjrimqa naŋgi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole
qalieoqnqab.”
18 O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nuŋgo areqalo suwan-
tetŋgimqa iŋgi tulaŋ bole bole a nami niŋgi eŋgwa osiq metŋgej qaji di niŋgi
qalieqab. Agi niŋgi iŋgi di oqajqa tariŋoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo
uŋgasari unum deqa a na iŋgi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.
19 Qotei a siŋgila koba ti unu. Siŋgila dena a na gaigai iga Yesus qa
gago areqalo siŋgilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa siŋgila di tulaŋ
kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa siŋgila kobaquja di gagoq
di waueqnu. Niŋgi siŋgila di qalieqajqa deqa e niŋgi qa Qotei pailyeqnum.
20 Siŋgila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei
aqa siŋgila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq laŋ qureq osi
oqsiq aqa baŋ woq di awotej.
21 Deqa Kristus na mondor siŋgila naŋgi ti gate kokba ti mandor naŋgi ti
tamo kokba ti kalil naŋgi tulaŋ buŋnjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil
bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji naŋgi ti tamo kalil bunuqna ñam koba
oqab qaji naŋgi ti tulaŋ buŋnjrsiqa goge kobaq di unu.
22 Qotei na iŋgi iŋgi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa
Kristus a iŋgi iŋgi kalil di naŋgo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari
kalil naŋgi taqatnjreqnu.
23 Tamo uŋgasari naŋgi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a naŋgi
ti iŋgi iŋgi kalil ti ekritosiq tulaŋ keretnjrejunu.

2

Iga morenesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

1 Nami niŋgi une yoqnsib laqneb deqa niŋgi morenesobuleb.
2 Bati deqa niŋgi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Niŋgi
mondor uge uge laŋ goge di unub qaji naŋgo gate koba Satan aqa kumbra
dauryoqneb. Satan a segi mondor siŋgila koba. Deqa a tamo uŋgasari Qotei
aqa anjam gotraŋyeqnub qaji naŋgo are miligiq di siŋgila na wauеqnu.
3 Nami iga kalil dego naŋgi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge
uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti naŋgi qa ti minjiŋ ani oqetej.
4-5 Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga morenesobulem. Ariya bati deqa
Qotei a iga qa tulaŋ dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ŋambile
egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenej.
6 Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga laŋ qureq
joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.
7 Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaŋ boledamuiyosiq iga
boletgej. Aqa kumbra di a na tamo uŋgasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji
naŋgi osornjroqnqas.
8 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatonabqa Qotei a niŋgi qa are boleiyej.
Aqa kumbra dena a na niŋgi elenej. Niŋgi wau bole yonab dena Qotei na niŋgi
elenosai. Qotei a niŋgi laŋa elenej awai saiqoji.
9 Od, niŋgi wau bole yonab dena Qotei na niŋgi elenosai. Deqa niŋgi nuŋgo
segi ñam soqtqa keresai.

10 Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo uŋgasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

11 Niŋgi qalie, Juda naŋgi muluŋ aiyeqnub. Di naŋgo kumbra. Deqa naŋgi na niŋgi misiliŋgoqnsib endegsib merŋgeqnub, "Niŋgi muluŋ aiyosai qaji tamo." Naŋgi naŋgo segi baŋ na tamo naŋgi muluŋ breinjreqnub. Ariya niŋgi geregere are qaliy. Niŋgi Juda sai. Niŋgi sawa bei bei qaji.

12 Deqa niŋgi nami Kristus aqaq di sosai. Niŋgi isaq di soqneb. Niŋgi nami Israel naŋgi ti sosai dego. Qotei a marej, "E na Israel naŋgi iŋgi bole bole enjrqai." Osiqa aqa anjam di siŋgilatosiq soqnej. Ariya a na iŋgi bole bole di niŋgi eŋgwa marosaioqnej. Deqa niŋgi iŋgi bole bole deqa tariŋosaioqneb. Niŋgi mandamq endi laŋa Qotei qaliesai soqneb.

13 Ariya bini niŋgi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami niŋgi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a niŋgi qa moisiq aqa leŋ aiyej. Aqa kumbra dena a na niŋgi joqsiqa Qotei aqa areq bej.

14 Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jeŋ a naŋgo ambleq di sosiqa naŋgi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jeŋ di waqtosiqa jeu kobotosiqa Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej.

15 A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrej deqa naŋgi tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum.

16 A na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrim naŋgi koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq ŋamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej.

17 A bosiqa anjam bole endegsi palontoqnej, "Bini niŋgi jeu turyqajqa kumbraq di unub." A na anjam bole di niŋgi sawa isaq di unub qaji ti tamo uŋgasari jojom di unub qaji naŋgi ti palontosiq merŋgoqnej.

18 Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqnqom.

Kristen naŋgi Qotei aqa tal bul unub

19 Deqa bini niŋgi olo yauŋ tamo sosai. Niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ unub. Niŋgi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti koba na was bole unub.

20 Niŋgi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo naŋgi ti aqa medabu o qaji tamo naŋgi ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di siŋgilatejunu.

21 Tal di aqa tanu kalil naŋgi Kristus beteryejunub deqa naŋgi kalil koba na siŋgila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyoqnsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu.

22 Niŋgi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na niŋgi ti aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti koroiŋgej unub. Deqa niŋgi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo naŋgi aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji naŋgi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

1 O ijo was, Qotei a niŋgi kumbra tulaŋ boledamu eŋgej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na niŋgi sawa bei bei qaji aqaryaiŋgwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum.

2 Niŋgi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a niŋgi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum.

3 Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi neŋgreŋyonum.

4 Niŋgi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.”

5 O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo uŋgasari nami soqneb qaji naŋgi minjrosaioqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa siŋgila na uli anjam di babtosiq aqa anjam maro tamo naŋgi ti aqa medabu o qaji tamo naŋgi ti minjreqnu.

6 Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi ti Juda naŋgi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Naŋgi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa naŋgi kalil tamo qujaiosib iŋgi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na naŋgi enjrqa marej qaji di oqab.

7 E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiqa e wau tamo atej. Osiqa aqa segi siŋgila kobaquja e ebej.

8 E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi na e tulaŋ buŋbejunub. Di uŋgum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na iŋgi tulaŋ bole bole iga egwas. Iŋgi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai.

9 Niŋgi qalie, Qotei a mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti ateleŋej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej.

10 Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa laŋ aŋgro siŋgila kokba ti mondor laŋ goge di unub qaji naŋgi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda naŋgi ti sawa bei bei qaji naŋgi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas.

11 Tulaŋ nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu.

12 Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai.

13 Deqa niŋgi quiy. E niŋgi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboiyeqnum. Niŋgi deqa are koba qalaib. Niŋgi are koba qalqab di niŋgi uloŋqab. Deqa niŋgi ijo gulbe deqa arebole-boleiŋgem. Ijo gulbe dena niŋgi aqaryaiŋgimqa niŋgi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen naŋgi qa pailyeqnu

14 Deqa ijo was, e siŋga pulutoqnsim Abu Qotei biŋiyeqnum.

15 A tamo uŋgasari kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji naŋgo Abu. Deqa a na naŋgo ñam segi segi breiyetnjreqnu.

16 E niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami iŋgi tulaŋ bole bole
Efesus Kristen naŋgi gereiyetnjrem. Deqa ni naŋgo are miligiq di ino Mondor
atim soqnim dena naŋgi tulaŋ siŋgilaqab.
17 Amqa naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatesoqnib kumbra dena
Kristus a naŋgo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen naŋgi
siŋgilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra naŋgo are miligiq di tulaŋ siŋgilatib so-
qneme. Mandam na ŋam jirim ojesonaqa ŋam a siŋgila na tigelejunu dego
kere.” O ijo was, e niŋgi qa degsim Qotei pailyeqnum.
18-19 Deqa niŋgi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi ti siŋgila osib Kris-
tus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo
kumbra di tulaŋ kobaquja. A tulaŋ olekoba. A tulaŋ goge koba. A tulaŋ guma
koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulaŋ
buŋyejunu. Deqa niŋgi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy.
Soqnib iŋgi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nuŋgoq
di maqesqas.
20 Qotei aqa siŋgila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa siŋgila dena gago
areqalo ti pailyo ti kalil tulaŋ buŋyejunu.
21 Deqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi Kristus Yesus aqa ñam na
bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diŋo bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

1 E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum.
Qotei na niŋgi a dauryqa osiq metŋgej. Deqa e nuŋgo are tigeltetŋgitqa niŋgi
kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy.
2 Osib niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsibqa niŋgi segi segi qa lawo
kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na niŋgi une bei eŋgibqa niŋgi kamba
olo naŋgi qa urur minjiŋ oqaiq. Niŋgi naŋgi qalaqalainjroqnsib gulbe naŋgi
na niŋgi eŋgeqnub qaji di qoboiyetnjroqniy.
3 Osib niŋgi nuŋgo Kristen was kalil naŋgi koba na are qujaitosib lawo na
sqajqa siŋgilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu.
4 Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum.
Qotei na niŋgi iŋgi qujai qa tariŋqa osiq metŋgej. Iŋgi qujai di agi laŋ qureq di
unu.
5 Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo
siŋgilateqnum. Iga kalil yanso qujai em.
6 Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo uŋgasari kalil naŋgi
taqatnjreqnu. A naŋgo are miligiq di waueqnu. A naŋgo ambleq di unu.
7 Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi siŋgila egej.
8 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“Qotei a tonto tamo gargekoba naŋgi eleŋosiqa joqsiq laŋ goge oqej.
Oqsiq dia naŋgi siŋgila enjrej.”
9 O ijo was, Kristus a laŋ goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai.
A mati moiyo qureq aiyej.
10 Aisiq dena olo tulaŋ goge oqsiq laŋ qure kalil buŋyekritosiq torei oqej. A
degyej. Di kiyaqa? A na iŋgi iŋgi kalil ekritosim keretqajqa deqa.
11 Deqa a segi qujai na tamo naŋgi siŋgila enjreqnu. Tamo qudei naŋgi a na
siŋgila enjreqnaqa naŋgi aqa anjam mare mare laqnub. Tamo qudei naŋgi
a na siŋgila enjreqnaqa naŋgi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnub.

Tamo qudei naŋgi a na siŋgila enjreqnaqa naŋgi aqa anjam bole palontoqnsib tamo uŋgasari naŋgi are bulyetnjreqnub. Tamo qudei naŋgi a na siŋgila enjreqnaqa naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo uŋgasari naŋgi taqatnjreqnub.
12 Kristus na tamo naŋgi di siŋgila enjreqnu. Di kiyaqa? Naŋgi na kamba iga Qotei aqa segi tamo uŋgasari siŋgilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi.
13 Wau di gilsim gilsim mondoŋ iga kalil gago areqalo torei Kristus qa siŋgilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Ŋiri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleoqnsim siŋgila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom.
14 Gisaŋ tamo naŋgi maqu kumbra yoqnsib anjam koba laŋa laŋa maroqnsib laqnub. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo uŋgasari qudei naŋgo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga aŋgro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai.
15 Iga gisaŋ anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleoqnsim siŋgilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom.
16 Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa baŋ bul. Iga qudei aqa siŋga bul. Iga qudei aqa ŋamdamu bul. A na aqa baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleoqnsim siŋgilaoqnqom.

Niŋgi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

17 Deqa e Tamo Koba aqa ñam na niŋgi siŋgila na endegsi merŋgwai. Sawa bei bei qaji naŋgo areqalo tulaŋ niñaqejunu deqa niŋgi na naŋgo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib.
18 Naŋgo qalie ti powo ti tulaŋ ambruejunu. Naŋgi tulaŋ nanarioqnsib laqnub. Naŋgo are miligi geteŋejunu. Deqa Qotei aqa ŋambile naŋgoq di sosai.
19 Naŋgi kumbra uge uge yoqnsib ariya naŋgi deqa jemainjrosaieqnu. Naŋgi torei kumbra ugeq aiyejunub. Naŋgi kumbra uge jigat yqajqa are tulaŋ prugnjreqnu.
20-21 E qalie, niŋgi Kristus aqa anjam ojejunub deqa niŋgi sawa bei bei qaji naŋgo kumbra uge di dauryosaieqnub. Nami anjam plalto tamo naŋgi na Kristus aqa anjam merŋgeqnab niŋgi quoqneb. Anjam di gisaŋ sai. Di Yesus aqa anjam bole.
22 Niŋgi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena niŋgi gisaŋgeqnaqa niŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugŋgoqnej. Nuŋgo kumbra dena niŋgi padalqa gamq di breiŋgoqnej. Deqa bini niŋgi so namij di torei uratiy.
23 Uratosib areqalo bunujq di soqniy.
24 Niŋgi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na niŋgi a bul sqa marsiqa nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej. Niŋgi qalie, tamo naŋgi so bunujq di unub qaji naŋgo kumbra tulaŋ bole tiŋtiŋ branteqnu. Deqa naŋgi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.
25 Deqa niŋgi gisaŋ kumbra kalil uratekritosib anjam bole segi Kristen tamo uŋgasari naŋgi minjroqniy. Niŋgi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa niŋgi kumbra degyoqniy.

26 Niŋgi minjiŋ oqimqa ariya niŋgi urur minjiŋ kobotiy. Niŋgi minjiŋ ti soqnib qoloaiq. Qoloqas di niŋgi olo une bei ato uge.
27 Niŋgi urur minjiŋ kobotqasai di niŋgi Satan gam waqtetibqa a na niŋgi olo uneq breiŋgwas.
28 Ariya bajiŋ tamo naŋgi olo bajiŋaib. Naŋgi naŋgo segi baŋ na wauoqnsib dena iŋgi iŋgi oqnsib tamo uŋgasari iŋgi qa truqueqnub qaji naŋgi aqaryainjroqnebe.
29 Niŋgi nuŋgo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Niŋgi anjam bole segi maroqnsib dena tamo uŋgasari gulbe ti unub qaji naŋgi siŋgilatnjroqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo anjam quoqnib dena Qotei a naŋgi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnqas.
30 Qotei na aqa toqor niŋgi eŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo uŋgasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diŋo batiamqa a nuŋgo uneq na niŋgi torei awaiŋgwas. Deqa niŋgi na Mondor di are gulbe yaib.
31 Niŋgi are uge ti minjiŋ ti ŋiriŋ ti qoto ti misiliŋ anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy.
32 Osib niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi kumbra bole bole enjroqnsib naŋgi qalaqalainjroqnsib naŋgo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nuŋgo une kalil kobotetŋgej deqa niŋgi na kamba olo nuŋgo Kristen was naŋgo une dego kobotetnjroqniy.

5

Niŋgi suwaŋ qaji tamo uŋgasari sosib suwaŋoq di laqniy

1 Qotei na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. Niŋgi aqa segi aŋgro tiŋtiŋ unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di niŋgi dego dauryosib yoqniy.
2 Kristus na iga tulaŋ qalaqalaigosiq aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo naŋgi atraiyo iŋgi iŋgi sabaŋ quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnub dego kere Kristus na aqa segi ŋambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulaŋ areboleboleiyej.
3 Niŋgi sambala kumbra yaib. Niŋgi kumbra jigat dego yaib. Niŋgi tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi qa mamaulŋgaiq. Nuŋgo ambleq di kumbra uge deqaji saiq. Iga Qotei aqa segi tamo uŋgasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai.
4 Anjam jiga ti nanari anjam ti alaŋ anjam ti di dego niŋgi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa niŋgi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei biŋiyoqniy.
5 Niŋgi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisaŋ qotei qa louo bul.
6 O ijo was, tamo qudei na niŋgi kumbra uge deqaji yqajqa titŋgoqnsib anjam laŋa laŋa merŋgoqnibqa niŋgi naŋgo anjam di qusib dauryaib. Tamo uŋgasari Qotei aqa anjam gotraŋyeqnub qaji naŋgi kumbra uge deqaji yeqnub deqa Qotei a naŋgi qa tulaŋ minjiŋ oqeteqnu.
7 Deqa niŋgi tamo uŋgasari deqaji naŋgi ti beteroqnaib.
8 Niŋgi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na niŋgi eleŋosiq aqa suwaŋoq di atej unub. Deqa niŋgi suwaŋ qaji tamo uŋgasari sosib suwaŋoq di laqniy.

9 Suwaŋ a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo uŋgasari suwaŋoq di unub
qaji naŋgi kumbra bole bole yeqnub. Naŋgi kumbra tiŋtiŋ dauryeqnub.
Naŋgi anjam bole mareqnub.
10 O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di niŋgi
geregere qalieqa osib dauryoqniy.
11 Osib tamo uŋgasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi
ti beteroqnaib. Naŋgi kumbra deqaji yeqnub deqa naŋgi kumbra bole bei
babtosaieqnub. Deqa niŋgi na tamo uŋgasari naŋgi di endegsib minjroqniy,
“Nuŋgo kumbra di uge.”
12 Tamo uŋgasari ambruq di unub qaji naŋgi ulioqnsib kumbra yeqnub. Di
kiyaqa? Naŋgo kumbra di tulaŋ ugedamu. Deqa iga naŋgo kumbra uge qa
yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas.
13 Ariya suwaŋ a na kumbra kalil boleq ateqnu.
14 Suwaŋ a kumbra bei boleq atqas di a suwaŋobulqas. Agi anjam bei
endegsi unu,
“O tamo ŋeiejunum qaji ni olo subq na tigel.
Yim Kristus na ni suwaŋ emqas.”
15 Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy.
Niŋgi nanari tamo bulosib walwelaib. Niŋgi powo ti sosib walweloqniy.
16 Bini bati uge. Deqa niŋgi bati laŋa ñaŋguiyaib. Bati soqnim niŋgi Qotei
aqa kumbra yoqniy.
17 Niŋgi nanari kumbra yoqnaib. Niŋgi Tamo Koba aqa areqalo geregere
qalieosib dauryoqniy.
18 Niŋgi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena niŋgi ugeugeiŋgwas.
Deqa niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnibqa a na niŋgi
taqatŋgesqas.
19 Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa
niŋgi Qotei qa louoqniy. Lou qudei neŋgreŋq di unu qaji dena ti lou qudei
Qotei aqa Mondor na nuŋgo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti niŋgi Qotei
qa louoqniy. Osib nuŋgo medabu na ti nuŋgo are miligi na ti Tamo Koba a qa
louoqniy.
20 Kumbra kiye nuŋgoq di brantoqnim, uŋgum, niŋgi bati gaigai gago Tamo
Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei biŋiyoqniy.

Pol a tamo uŋa wo naŋgi anjam minjrej

21 Kristus a nuŋgo Tamo Koba unu deqa niŋgi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa
tamo uŋgasari kalil naŋgo sorgomq di soqniy.
22 O uŋgasari, niŋgi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa niŋgi nuŋgo
gumbuluŋ naŋgo sorgomq di dego soqniy.
23 Kristus a gago gate koba unu dego kere nuŋgo gumbuluŋ naŋgi nuŋgo
gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga eleŋej.
24 O uŋgasari, Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi Kristus aqa sorgomq di unub
dego kere niŋgi bati gaigai nuŋgo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqniy.
25 O tamo, niŋgi na nuŋgo ŋauŋ naŋgi tulaŋ qalaqalainjroqniy. Agi Kristus
na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi tulaŋ qalaqalainjrsiq aqa segi ŋambile
uratosiq naŋgi qa moiyej dego kere.
26 Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti naŋgi yansnjrej deqa naŋgi Qotei
aqa kumbra boleq di unub.

27 Kristus a naŋgi qa moiyej. Di kiyaqa? A na naŋgi aqa segi qa marsim naŋgi Qotei aqa kumbra boleq di atim naŋgi tulaŋ boledamu une saiqoji sqajqa deqa.
28 Deqa tamo, niŋgi nuŋgo ŋauŋ naŋgi dego tulaŋ qalaqalainjroqniy. Agi niŋgi nuŋgo segi jejamu qalaqalaiyeqnub dego kere. Tamo naŋgi naŋgo ŋauŋ naŋgi qalaqalainjrqab di naŋgi naŋgo segi jejamu dego qalaqalaiyqab.
29 Iga qalie, tamo naŋgi naŋgo segi jejamu jeutosaieqnub. Naŋgi naŋgo jejamu geregereiyoqnsib iŋgi bole bole anaiyeqnub. Kristus na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi geregereinjreqnu dego kere.
30 Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa siŋga ti baŋ ti unum.
31 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo bei na aqa ai abu naŋgi uratnjrsimqa aqa segi ŋauŋ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.”
32 Qotei aqa uli anjam di tulaŋ kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo uŋgasari naŋgi ti sigitnjrsim agi niŋgi merŋgonum.
33 O tamo, Qotei a niŋgi qa osiq anjam di marej. Deqa niŋgi na nuŋgo ŋauŋ naŋgi qalaqalainjroqniy. Niŋgi nuŋgo segi jejamu qalaqalaiyeqnub dego kere. Ariya uŋgasari, niŋgi kamba dego nuŋgo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di sosibqa naŋgi kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a aŋgro naŋgi ti naŋgo ai abu naŋgi ti anjam minjrej

1 O aŋgro, niŋgi na Tamo Koba a beteryejunub deqa niŋgi nuŋgo ai abu naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi kumbra degyqab di bolequja.
2-3 Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu naŋgo sorgomq di sosim naŋgo anjam dauryoqne.” Osiqa olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaioqnej.
4 O abu, niŋgi na nuŋgo aŋgro naŋgo areqalo ugetetnjraib. Naŋgi minjiŋ oqetnjro uge. Niŋgi Tamo Koba aqa ŋamgalaq di naŋgi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kaŋgal tamo naŋgo wau qa gate naŋgi ti anjam minjrej

5-6 O kaŋgal tamo niŋgi quiy. Niŋgi nuŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di sosibqa naŋgi qa ulaoqniy. Niŋgi Kristus qa wau bole yeqnub dego kere niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgo ŋamgalaq di laŋa wau bole yobulaib. Niŋgi Kristus aqa kaŋgal tamo dego unub. Deqa niŋgi nuŋgo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy.
7 Niŋgi mandam tamo naŋgi segi wauetnjrosaieqnub. Niŋgi Tamo Koba a dego waueteqnub. Niŋgi deqa are qaloqnsib are bole na nuŋgo wau qa gate naŋgi wauetnjroqniy.
8 Niŋgi are qaliy. Niŋgi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu eŋgwas. Niŋgi kaŋgal tamo unub kiyo niŋgi kaŋgal tamo sai kiyo di uŋgum. Niŋgi wau bole yoqniy.
9 Ariya wau qa gate, niŋgi dego nuŋgo kaŋgal tamo naŋgi kumbra bole enjroqniy. Niŋgi naŋgi ula enjroqnaib. Tamo Koba a laŋ goge di unu. A nuŋgo Tamo Koba unu. A kaŋgal tamo naŋgo Tamo Koba dego unu. Aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai

na naŋgi peginjreqnu. Niŋgi deqa are qaloqnsib nuŋgo kaŋgal tamo naŋgi kumbra bole enjroqniy.

Niŋgi qoto tamo bulosib qoto qa iŋgi iŋgi jigeleŋoiy

10 Ariya e ijo anjam getentqai. Niŋgi Tamo Koba a beteryejunub deqa niŋgi
aqa siŋgila kobaquja osib siŋgila na tigelesoqniy. 11 Osib qoto qa iŋgi iŋgi Qotei
na niŋgi eŋgeqnu qaji di jigeleŋosib siŋgila na tigelosib Satan aqa gisaŋ anjam
ti aqa uli kumbra ti gotraŋyoqnsib qotoqniy.
12 Niŋgi geregere are qaliy. Iga mandam tamo uŋgasari naŋgi ti qoto-
saieqnum. Iga laŋ goge qaji siŋgila ti Satan aqa mondor uge uge naŋgi ti aqa
gate kokba naŋgi ti qoteqnum. Naŋgi kalil ambru qa bati endeqa mandam
taqatoqnsib unub.
13 Deqa bati uge endi niŋgi qoto qa iŋgi iŋgi Qotei na eŋgeqnu qaji di eleŋosib
siŋgila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa niŋgi siŋgila na
tigelesqab.
14 Deqa niŋgi siŋgila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib
tigeloiy. Osib kumbra bole tiŋtiŋ gara jugo bul jigsib dena nuŋgo are targa
kabutiy.
15 Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di
niŋgi siŋga tatal bul jigsib mare mare laqniy.
16 Niŋgi qoto qa iŋgi iŋgi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nuŋgo
areqalo siŋgilatosib soqniy. Nuŋgo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa
tamo uge Satan na qaja ti ŋamyuwo ti niŋgi qa waiyoqnimqa nuŋgo dumu
dena niŋgi na qaja ti ŋamyuwo ti di gotraŋyoqnqab.
17 Qotei na niŋgi eleŋej aqa kumbra di niŋgi gate tatal bul jigsib soqniy.
Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam.
18 Niŋgi Mondor aqa siŋgila na gaigai Qotei pailyoqniy. Niŋgi aqarataib.
Niŋgi Qotei na aqaryaiŋgwa maroqnsib pailyoqniy. Niŋgi pailyqajqa urato
uge deqa niŋgi geregere ŋam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo
uŋgasari kalil naŋgi qa pailyoqniy.
19 Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu
siŋgilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim
tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqas.”
20 O ijo was kalil, Qotei na e qariŋbonaqa e aqa anjam bole di mare mare
laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole
di marqajqa wau ti. Deqa niŋgi e qa Qotei pailyoqnibqa a na e siŋgilatboqnim
e ulaqasai. E aqa anjam di siŋgila na tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqai.

Anjam getento

21 Ariya Tikikus a nuŋgoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa niŋgi saiŋgwas.
Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole.
22 E na a qariŋyonum nuŋgoq bqo. Iga kiyersim unum di a na niŋgi
merŋgwas. Osim nuŋgo are siŋgilatetŋgwas.
23 O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi
aiyel na nuŋgo are latetŋgebe. Osib niŋgi aqaryaiŋgibqa niŋgi naŋgi aiyel qa
nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy.
24 Tamo uŋgasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa
uratosaieqnub qaji naŋgi qa Qotei a are boleiyeme. Bole.

FILIPAI

1 E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na
anjam endi neŋgreŋyonum. Neŋgreŋyosim niŋgi Kristus Yesus aqa segi tamo
uŋgasari Filipai qureq di unub qaji nuŋgoq qariŋyonum. Nuŋgo Kristen gate
naŋgi ti nuŋgo wau tamo naŋgi qa ti dego anjam endi qariŋyonum.
2 Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are
boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen naŋgi qa Qotei pailyeqnu

3 E bati gaigai niŋgi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei biŋiyeqnum.
4 Osim gaigai arebolebole na niŋgi kalil qa pailyeqnum.
5 Niŋgi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi
bini niŋgi degyeqnub. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.
6 E endegsi qalieonum, Qotei a nuŋgo are miligiq di wau boledamu yeqnu.
A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim
mondoŋ Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas.
7 Niŋgi ijo are miligiq di unub deqa e kere niŋgi qa are qaleqnum. E tonto
talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole siŋgilatoqnsiy mare
mare laqnqai kiyo di uŋgum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa niŋgi
kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum.
8 Kristus Yesus a na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are
tigeltetbej deqa e niŋgi kalil olo nuŋgwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.
9 E bati gaigai niŋgi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai
Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi qalaqalaiyo kumbra naŋgo are miligiq
di tulaŋ siŋgilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.”
10 O ijo was, niŋgi kumbra kalil geregere tenemtosib kumbra bole segi
yoqniy. Niŋgi degyqab di mondoŋ Kristus a olo bosim tamo uŋgasari naŋgi
peginjrqa batiamqa niŋgi une saiqoji sqab.
11 Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nuŋgoq di
tulaŋ kobaoqnimqa Qotei aqa ñam goge oqoqnqas. Utru deqa e niŋgi qa Qotei
pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

12 O ijo was, niŋgi endegsib qalieoiy, jeu tamo naŋgi na e tonto talq endi
waibeb unum. Ariya naŋgi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di
olo tulaŋ siŋgilaeqnu.
13 Tamo kalil naŋgi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo
naŋgi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo naŋgi dego
qalie.
14 E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba naŋgi Tamo Koba a
qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnub.
15-17 Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib
naŋgo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Naŋgi naŋgo segi
ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Naŋgi
tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnub. E tonto talq endi soqnit
naŋgi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare
mare laqnub. Ariya tamo qudei naŋgi are bole na Kristus aqa anjam mare
mare laqnub. Tamo di naŋgi qalie, e Yesus aqa anjam bole siŋgilatqajqa

waueqnamqa jeu tamo naŋgi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa naŋgi e tulaŋ qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub.
18 Deqa uŋgum. Tamo naŋgi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo naŋgi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Naŋgi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, "E mandamq endi sosiy Filipai Kristen naŋgi aqaryainjroqnqai"

19 Deqa ijo was, e tulaŋ areboleboleibim sqai. Di kiyaqa? E qalieonum, Qotei a nuŋgo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.
20 Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e siŋgila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di uŋgum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai.
21 Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo iŋgi tulaŋ boledamu oqai.
22 E mandamq endi sosiyqa e tamo uŋgasari gargekoba naŋgi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai.
23 E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E laŋ qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulaŋ bolequja.
24 Ariya e mandamq endi sosiy niŋgi aqaryaiŋgoqnqai di dego bolequja.
25 Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy niŋgi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo geregere siŋgilatoqnsib areboleboleiŋgim sqab.
26 Deqa ijo was niŋgi quiy. E olo nuŋgoq bosiy niŋgitqa bati deqa niŋgi e qa tulaŋ areboleboleiŋgim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Niŋgi Kristus aqa ñam qa jaqatiŋ oqnqab

27 Ijo anjam kobaquja bei agiende. Niŋgi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Niŋgi degyqab di e anjam endegsi quqwai, "Bole, Filipai Kristen naŋgi are qujaitoqnsib waukobaeqnub. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam bole naŋgo areqaloq di siŋgilatqajqa deqa." O ijo was, e olo nuŋgoq bosiy nuŋgwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di uŋgum.
28 E qalieqai, niŋgi nuŋgo jeu tamo naŋgi qa ulaosaieqnub. Nuŋgo kumbra dena jeu tamo naŋgo are qametnjreqnaqa naŋgi endegsi poinjreqnu, "Bole, iga padalqom." Ariya ijo was, niŋgi padalqasai. Qotei na niŋgi eleŋam niŋgi so bole gaigai sqab.
29 Niŋgi quiy. Qotei na niŋgi giltŋgej. Di kiyaqa? Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Niŋgi aqa ñam qa jaqatiŋ oqajqa deqa ti niŋgi giltŋgej.
30 Nami e jeu tamo naŋgi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam niŋgi e nuboqneb. Agi bini e jeu tamo naŋgi ti qoteqnam niŋgi deqa queqnub. Niŋgi dego e beterbosib jeu tamo naŋgi ti qoteqnum. Dena niŋgi jaqatiŋ eqnub.

2

Niŋgi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

1 O ijo was, Kristus a gaigai nuŋgo are siŋgilatetŋgoqnsiqa niŋgi
qalaqalaiŋgoqnsiqa nuŋgo are latetŋgeqnu. Qotei aqa Mondor a nuŋgoq
di beterejunu. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa are boleiŋgeqnaqa naŋgi qa
duleqnub.
2 E deqa niŋgi qa areboleboleibeqnu. Ariya niŋgi olo kumbra qudei dego
yoqnibqa dena e tulaŋ areboleboleiboqnqas. Kumbra agiende. Niŋgi kalil
are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib niŋgi areqalo
qujai na Qotei aqa wau yoqniy.
3 Niŋgi nuŋgo segi jejamu qa are qalaib. Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtoqnaib.
Niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib olo nuŋgo Kristen was naŋgo ñam
soqtetnjroqniy.
4 Niŋgi nuŋgo segi iŋgi iŋgi qa are qaloqnsib gereiyoqnaib. Niŋgi nuŋgo
Kristen was naŋgi qa are qaloqnsib naŋgo iŋgi iŋgi dego gereiyetnjroqniy.

Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa Qotei na a olo ñam kobaquja yej

5 Niŋgi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy.
6 Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej.
7 A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kaŋgal tamo
laŋaj bul soqnej.
8 Deqa tamo kalil naŋgi a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa
segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ŋamburbasq di
moiyej.
9 Onaqa Qotei na a laŋ qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa
ñam dena ñam kalil tulaŋ buŋnjrejunu.
10 Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondoŋ laŋ aŋgro kalil naŋgi ti tamo kalil
naŋgi ti Yesus aqa areq di siŋga pulutqab. Od, iŋgi iŋgi kalil laŋ ti mandam ti
mandam sorgom ti dia unub qaji naŋgi Yesus aqa areq di siŋga pulutqab.
11 Osib naŋgo medabu qujaitoqnsib maroqnqab, “Yesus Kristus a segi
Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

Niŋgi suwaŋ qa kumbra tamo uŋgasari naŋgi osornjroqniy

12 O ijo was bole, e qalieonum, niŋgi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya
niŋgi olo siŋgila na dauryoqniy. E niŋgi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e
isaq endi soqnit niŋgi ijo anjam dauryqa urataib. Niŋgi ijo anjam olo siŋgila
na dauryoqniy. Qotei a niŋgi padalo sawaq na eleŋej deqa niŋgi ulaoqnsib
laŋ qureq oqwajqa siŋgilaoqniy.
13 E qalieonum, Qotei a nuŋgo are miligiq di waueqnu deqa niŋgi kumbra a
tulaŋ areareteqnu qaji di yeqnub. Niŋgi kumbra di yqajqa are koba sonaqa
agi yeqnub.
14 Ariya niŋgi ŋiriŋoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil niŋgi yeqnub
qaji di niŋgi lawo na yoqniy.
15-16 Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ une saiqoji sqab. Sosib
niŋgi ŋambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo uŋgasari naŋgo
ambleq di laqnsib suwaŋ qa kumbra naŋgi osornjroqnqab. Tamo uŋgasari
naŋgi di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa
mondoŋ Kristus a olo bosim naŋgo une deqa naŋgi peginjrqas. Yim bati
deqa e nuŋgo kumbra bole kalil qa tulaŋ areboleboleibqas. Areboleboleibim
qalieqai, wau kalil e nuŋgo ambleq di yoqnem qaji di e laŋa yosaioqnem.

17 O ijo was, nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di Qotei atraiyo iŋgi
bul. Jeu tamo naŋgi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nuŋgo areqalo de ti ijo
leŋ wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di uŋgum.
Bini e niŋgi ti koba na areboleboleigwas.
18 Niŋgi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qariŋyim a Filipai Kristen naŋgoq gilqa marej

19 Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qariŋyit a nuŋgoq
gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nuŋgo kumbra kalil qa e saibqas. Yim
e qusiy are siŋgilatqai.
20 Timoti a gaigai niŋgi qa are qaloqnsiq deqa a na niŋgi aqaryaiŋgwajqa
gam ŋameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi niŋgi qa are
qaleqnum.
21 Tamo kalil naŋgi naŋgo segi jejamu qa are koba qaleqnub. Naŋgi Yesus
Kristus aqa wau qa are qalosaieqnub.
22 Timoti aqa kumbra tulaŋ boledamu di niŋgi qalie. A na e wauetboqnsiqa
Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Aŋgro naŋgi na naŋgo abu naŋgi
wauetnjreqnub dego kere Timoti na e wauetbeqnu.
23 Deqa e kiñala tariŋosiy kumbra kiye jeu tamo naŋgi na e ebqab di
qalieosiy Timoti qariŋyit a nuŋgoq boqujatosim saiŋgwas.
24 E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi
dego nuŋgoq bosiy nuŋgwai.

Pol a Epafroditus qariŋyqa marej

25 E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qariŋyit a nuŋgoq gilqas. A
gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo
naŋgi ti qoteqnum. Niŋgi nami a qariŋyonab ijoq bosiqa aqaryaiboqnej.
26 Bini a niŋgi nuŋgwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa
niŋgi deqa qusibqa a qa are gulbeiŋgej.
27 A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej.
A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaqa? E are tulaŋ
gulbekobaibaim deqa.
28 Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qariŋyonum nuŋgoq gilqo.
Di kiyaqa? Niŋgi a unsib tulaŋ areboleboleiŋgwajqa deqa. Yim e olo niŋgi qa
are koba qalqasai.
29 Deqa Epafroditus a nuŋgoq bamqa niŋgi a qa tulaŋ areboleboleiŋgim
Tamo Koba aqa ñam na gereiyoqniy. Niŋgi na tamo bole deqaji kalil naŋgo
ñam gaigai soqtetnjroqniy.
30 Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A
Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa niŋgi na e
aqaryaibqa keresai deqa niŋgi Epafroditus qariŋyonab ijoq bosiqa a kamba
e aqaryaiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo siŋgilatqas di a tamo bole sqas

1 Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam
agiende. Niŋgi Tamo Koba a qa tulaŋ areboleboleiŋgim soqniy. E anjam di olo
neŋgreŋyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena niŋgi aqaryaiŋgwas.

2 Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei naŋgi bauŋ juwaŋ bul
sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji naŋgi muluŋ aiqajqa tulaŋ
siŋgilaeqnub. Naŋgo muluŋ di bolesai. Di gisaŋ muluŋ.
3 Ariya iga tamo deqaji sai. Iga muluŋ bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor
aqa siŋgila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqteqnum. Iga
qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai.
4 E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulaŋ siŋgilaoqnem. Tamo qudei
naŋgi mareqnub, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo
was, e tamo naŋgi di tulaŋ buŋnjrejunum.
5 Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ŋambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu
naŋgi na e osib muluŋ waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E
Hibru anjam qalie bole. E dal anjam siŋgila na dauryoqnem. Od, e Farisi
naŋgo kumbra na dal anjam dauryoqnem.
6 E Qotei aqa wau ojqajqa tulaŋ siŋgilaoqnem deqa e na Kristen naŋgi
ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil naŋgi na
e nuboqnsib ijo une bei babtosaioqneb.
7 Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil naŋgo
kumbra tulaŋ buŋyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim
ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e
kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem.
8 Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekritem. Di kiyaqa? E
Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem.
Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulaŋ bolequja e degsi unem. E poibej,
mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa
are koba unu.
9 E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa
ŋamgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji
unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo siŋgilateqnum. Od, iga Kristus
qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Niŋgi ijo
ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.”
10 Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq siŋgila
kobaquja ej. E siŋgila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatiŋ osiq moiyej.
Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatiŋ osiy moiyobulqajqa are koba unu.
11 E qalieonum, mondoŋ e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa siŋgila na waueqnu

12 E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai
kumbra di ojqajqa siŋgila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqa aqa segiq
di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqajqa siŋgila na waueqnum.
13 O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo
qujai agi merŋgwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di
e uratekritosiy awai bole Qotei na mondoŋ ebqas qaji di oqajqa siŋgila na
waueqnum.
14 Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeqnub di naŋgi awai oqajqa. Dego kere
e awai oqa maroqnsim siŋgila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus
aqa wau na Qotei na e metbimqa e laŋ qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai
sqai.
15 E areqalo bole ti sosim anjam endi neŋgreŋyonum. Niŋgi qudei Qotei aqa
kumbra dauryqajqa siŋgila ti unub deqa niŋgi dego areqalo bole ti soqniy.
Ariya niŋgi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nuŋgo areqalo
di olo gereiyetŋgwas.

16 Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga siŋgila na ojesqom. Iga
uratqasai.
17 O ijo was, niŋgi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo uŋgasari
ijo kumbra dauryeqnub qaji naŋgi unjroqnsib naŋgo kumbra dego daury-
oqniy.
18 Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba naŋgi na
jeuteqnub. E naŋgi qa bati gargekoba niŋgi saiŋgoqnem. Deqa bini e akam
ti olo niŋgi saiŋgeqnum.
19 Tamo naŋgi di naŋgo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dau-
ryeqnub. Naŋgo kumbra di naŋgi na gisaŋ qotei bul ateqnub. Naŋgi bati
gaigai mandam qa iŋgi iŋgi oqajqa are tulaŋ prugnjreqnu. Osib jemai
kumbra yqajqa areboleboleinjreqnu. Deqa mondoŋ naŋgi ŋamyuwoq di torei
padalqab.
20 Ariya iga laŋ qure qaji tamo uŋgasari unum deqa mondoŋ Tamo Koba
Yesus Kristus a laŋ qureq na mandamq aisim iga eleŋqas. Deqa bini iga a qa
tariŋoqnsim unum.
21 Yesus a siŋgila koba ti unu deqa a na iŋgi iŋgi kalil eleŋosim aqa segi
sorgomq di atim sqas. Aqa siŋgila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago
jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi
bini gulbe ti jaqatiŋ ti unu.

4

Niŋgi Tamo Koba Yesus qa areboleboleiŋgoqneme

1 Deqa ijo was bole, niŋgi Tamo Koba a beteryosib siŋgila na tigelesoqniy.
Agi e nami niŋgi degsi merŋgem. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum deqa e niŋgi
qa are koba qaleqnum. Osim niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Niŋgi segi
ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.
2 Ariya Yuodia Sintike wo, niŋgi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa
niŋgi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy.
3 Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O
was, ni na uŋa aiyel naŋgi di aqaryainjrime. Naŋgi aiyel uŋa bole. Naŋgi aiyel
e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei naŋgi Klemen
a ti dego e koba na wauoqnem. Naŋgo ñam Qotei a ŋambile qa buk miligiq di
neŋgreŋyej unub.”
4 O ijo was, niŋgi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleiŋgoqneme. E olo
merŋgwai. Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgoqneme.
5 Niŋgi lawo kumbra dauryoqnibqa tamo kalil naŋgi nuŋgo kumbra di
unoqnqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas.
6 Deqa niŋgi iŋgi bei qa areqalo kobaiyaib. Niŋgi gaigai nuŋgo gulbe kalil
qa Qotei pailyoqnsib a biŋiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga
aqaryaigoqne.”
7 Niŋgi degyoqnibqa Qotei na niŋgi are latetŋgwas. Osim a na nuŋgo are
miligi ti nuŋgo areqalo ti taqatetŋgwas. Yimqa niŋgi Kristus Yesus beteryosib
are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulaŋ bolequja. Are lawo di aqa utru
iga geregere poigwa keresai.
8 Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Niŋgi kumbra
bole ti kumbra tiŋtiŋ ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulaŋ
areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo naŋgi
yeqnab iga unoqnsim biŋiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy.

9 Od, Qotei aqa anjam kalil e nami niŋgi merŋgeqnam quoqneb qaji di niŋgi
dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nuŋgo ambleq di yeqnam niŋgi
unoqneb qaji di dego niŋgi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a niŋgi ti sqas. Agi
Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen naŋgi na Pol aqaryaiyeb deqa a naŋgi qa tulaŋ arebole-boleiyej

10 O ijo was, niŋgi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqnub deqa e Tamo Koba
a qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Bole, nami niŋgi e qa are qaloqneb ariya bati
di niŋgi e aqaryaibqa gam saiqoji.
11 E iŋgi iŋgi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi na e
aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi merŋgosai. E are lawo sqajqa
kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unŋgum, e ulaqasai.
12 E iŋgi saiqoji sqai kiyo e iŋgi koba ti sqai kiyo di unŋgum, e are lawo sqai.
E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e iŋgi kere sqas kiyo e mambqas
kiyo e iŋgi koba ti sqai kiyo e iŋgi qa truquoqnqai kiyo di unŋgum, e are lawo
sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unŋgum, e are lawo sqai.
13 Kristus a segi na e siŋgilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.
14 E gulbe ti sonamqa niŋgi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di niŋgi
keretoqneb.
15 O Filipai tamo unŋgasari, niŋgi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole
palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa
niŋgi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei naŋgi
e silali qa aqaryaibosaioqneb.
16 Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa niŋgi e silali qa aqaryaiboqneb.
17 Niŋgi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi kumbra bole
dauryibqa Qotei na kamba niŋgi awai bole eŋgwajqa e deqa are qaleqnum.
18 E silali iŋgi iŋgi kere unu. E iŋgi bei qa truquosai. Di kiyaqa? Niŋgi na
silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Niŋgi silali qa e aqaryaibeb deqa
niŋgi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo iŋgi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo iŋgi
deqa tulaŋ areboleboleiyeqnu.
19 Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na iŋgi tulaŋ bole bole iga egoqnqas. Deqa
niŋgi iŋgi bei qa truquoqnibqa a na eŋgoqnimqa niŋgi tulaŋ kere na sqab.
20 Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam
soqtoqnqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen naŋgi kaiyeinjrej

21 Niŋgi Kristus Yesus aqa tamo unŋgasari unub. E na niŋgi kalil
kaiyeiŋgonum. Kristen was e koba na endi unum qaji naŋgi na dego niŋgi
kaiyeiŋgonub.
22 Qotei aqa tamo unŋgasari kalil naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Kristen
tamo unŋgasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnub qaji naŋgi dego niŋgi
kaiyeiŋgonub.
23 Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ
geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum.
Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej.
2 Aqo gago was Timoti wo anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
Niŋgi gago Kristen was bole. Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari Kolosi qureq
di unub qaji. Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub. Gago Abu Qotei a
niŋgi qa are boleiyimqa niŋgi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb

3 Aqo Timoti wo gaigai niŋgi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus
Kristus aqa Abu Qotei biŋiyeqnum.
4 Aqo aiyel niŋgi qa anjam bei endegsi quem. Niŋgi Kristus Yesus qa nuŋgo
areqalo siŋgilatoqnsib Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi qalaqalainjre-
qnub.
5-6 Nami Yesus aqa anjam bole nuŋgoq bonaqa niŋgi queb. Qusibqa
bini iŋgi bole bole Qotei na laŋ goge dia gereiyetŋgej qaji di niŋgi oqajqa
tariŋeqnub. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo
uŋgasari gargekoba naŋgi quoqnsib naŋgo areqaloq di siŋgilatoqnsib kumbra
bole bole yeqnub. Niŋgi dego kumbra bole bole yeqnub. Qotei a iga qa are
boleiyej anjam bole di niŋgi qusib poiŋgonaqa bati deqa niŋgi kumbra bole
yqajqa utru ateb.
7 Anjam di Epafras a niŋgi merŋgonaq qusib poiŋgej. Epafras a iga ti Kristus
aqa wau tamo bole unum. Iga Epafras tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A siŋgila na
niŋgi aqaryaiŋgoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu.
8 A niŋgi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen naŋgi
siŋgilatnjreqnaqa naŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen naŋgi qa Qotei pailyeqnu

9 Iga nami quem, niŋgi kumbra bole di yeqnub. Bati deqa iga niŋgi
qa pailyqa utru atem. Bini iga gaigai niŋgi qa pailyoqnsim unum. Iga
endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen naŋgi aqaryainjrimqa
naŋgi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na naŋgi powo
koba enjroqnimqa naŋgi ino anjam kalil bole qalieoqnqab.
10 Osib naŋgi kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnsib
walweloqnqab. O Qotei, ni na naŋgi aqaryainjroqnimqa naŋgi wau bole bole
yoqnsib ni qa geregere qalieoqnib naŋgo qalie di tulaŋ kobaoqnqas.
11 Ni ino segi siŋgila kobaquja na naŋgi siŋgilatnjroqnim naŋgi gulbe kalil
qoboiyoqnqab. Osib lawo na sosib tulaŋ areboleboleinjroqnqas.”
12 O ijo was, iga degsim niŋgi qa Abu pailyeqnum. Deqa niŋgi a biŋiyoqnsib
soqniy. A na niŋgi keretŋgej deqa iŋgi bole bole a nami laŋ goge dia
gereiyetŋgej qaji di niŋgi mondoŋ oqsib oqab. Agi niŋgi ti Qotei aqa segi tamo
uŋgasari kalil suwaŋoq di unub qaji naŋgi ti iŋgi di oqab.
13 Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa siŋgila dena iga taqatgesoqnej.
Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena eleŋosiqa aqa segi Ŋiri qujai tulaŋ
qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago
Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu.
14 A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

15 Yesus a segi Qotei. Gago ŋamdamu na iga Qotei unqa keresai. Iŋgi iŋgi
kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru.
16 Yesus aqa wau na Qotei na iŋgi iŋgi kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji di
gereinjrej. Iŋgi iŋgi kalil gago ŋamdamu na uneqnum qaji ti gago ŋamdamu na
unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Laŋ goge qaji
siŋgila ti laŋ aŋgro naŋgi ti mandor kokba ti mondor naŋgi ti kalil di Yesus aqa
wau na Qotei na gereinjrej unub. Iŋgi iŋgi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa
segi iŋgi iŋgi.
17 Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na iŋgi
iŋgi kalil di geregere taqateqnu deqa iŋgi iŋgi kalil degsi bole unub.
18 Yesus a Kristen tamo uŋgasari naŋgo gate. Naŋgi aqa jejamu bul. A naŋgo
ŋambile qa utru. A tamo kalil naŋgi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi
qujai iŋgi iŋgi kalil naŋgo gate.
19 Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi ŋambile ti kumbra ti kalil aqa
Ŋiri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas.
20 Osim a Yesus aqa wau na iŋgi iŋgi kalil mandam ti laŋ ti di unub qaji
naŋgi tingitnjrimqa naŋgi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba
degsi unu deqa a na Yesus qariŋyonaqa a ŋamburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej
qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo eleŋej.
21 Nami niŋgi Yesus qa isaq di soqneb. Niŋgi nuŋgo segi areqalo na
laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb.
22 Ariya bunuqna Yesus a ŋamburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na
jeu kobotosiqa niŋgi olo eleŋej. A degyej. Di kiyaqa? A na niŋgi metŋgim niŋgi
aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa ŋamgalaq di tamo bole une
saiqoji sqajqa deqa.
23 Deqa ijo was kalil, une bei na niŋgi titŋgwa laqnimqa Yesus aqa anjam
bole niŋgi queb qaji di nuŋgo areqaloq di olo siŋgilatoqniy. Di urataib. Niŋgi
iŋgi bole bole Qotei a nami niŋgi eŋgwa marej qaji di oqajqa tariŋoqniy. Osib
siŋgila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam
bole di tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi minjre minjre
laqnum.

Pol a Kolosi Kristen naŋgi aqaryainjrqa marsiq jaqatiŋ koba eqnu

24 Kristus aqa tamo uŋgasari naŋgi aqa segi jejamu bul. A na naŋgi
aqaryainjrqa marsiq jaqatiŋ koba ej. Aqa jaqatiŋ di koboosaiunu deqa e
dego naŋgi qa ti niŋgi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatiŋ koba eqnum.
Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatiŋ kereteqnum. E ijo jaqatiŋ deqa
tulaŋ areboleboleibeqnu.
25 Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo uŋgasari naŋgi qa
waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum.
Di niŋgi aqaryaiŋgwajqa deqa.
26 Tulaŋ nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo uŋgasari kalil
naŋgi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosi bosiq ariya bini Qotei
na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo uŋgasari naŋgi quoqnsib
poinjreqnu.
27 Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu.
Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi aqaryain-
jreqnu. Uli anjam di tulaŋ bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nuŋgo

ambleq di unu. Mondoŋ a na niŋgi eleŋosim laŋ qureq joqsi oqimqa dia niŋgi iŋgi tulaŋ bole bole oqab. Niŋgi iŋgi di oqajqa tariŋoqnsib unub.
28 Iga na tamo uŋgasari kalil naŋgi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga
powo bole ti sosim anjam di siŋgila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di
kiyaqa? Naŋgi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib
soqnib iga na naŋgi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa.
29 E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa siŋgila kobaquja Qotei na ebej
qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Niŋgi gisaŋ anjam dauryaib

1 O ijo was, niŋgi endegsib qalieoiy. E niŋgi qa ti Kristen tamo uŋgasari
Laodisia qureq di unub qaji naŋgi qa ti tamo uŋgasari kalil ijo ulatamu
unosaieqnub qaji naŋgi qa ti wau koba yeqnum.
2 E niŋgi kalil are siŋgilatetŋgitqa niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kum-
bra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are
koba endegsi unu. Niŋgi powo bole osib Kristus qa nuŋgo areqalo torei
siŋgilaboletosib dena niŋgi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a
segi uli anjam di aqa utru.
3 Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.
4 E niŋgi anjam degsi merŋgonum. Di kiyaqa? Tamo bei na bosim niŋgi
gisaŋgosim walawala anjam bei merŋgimqa niŋgi qusib dauryaib deqa.
5 E bini niŋgi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya niŋgi ijo are miligiq
di unub deqa e niŋgi ti sobulejunum. E qalieonum, niŋgi wau bole yoqnsib
nuŋgo areqalo Kristus qa geregere siŋgilatoqnsib unub. Deqa e niŋgi qa tulaŋ
areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim ŋambile bole oqom

6 Niŋgi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nuŋgo areq di ateb deqa niŋgi
aqa kumbra na walweloqniy.
7 Mandam na ŋam jirim ojesonaqa ŋam a siŋgila na tigelejunu dego kere
niŋgi Yesus osib nuŋgo are miligiq di siŋgilatosib aqa kumbra dauryoqniy.
Yesus aqa anjam bole iga na merŋgoqnem qaji di niŋgi bati gaigai nuŋgo
areqaloq di siŋgilatosib soqniy. Osib niŋgi gaigai Qotei biŋiyoqniy.
8 O was niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na bosib niŋgi naŋgo
anjam dauryqajqa walawalaiŋgwab. Naŋgi naŋgo segi powo na ti gisaŋ
anjam na ti niŋgi walawalaiŋgwab. Deqa niŋgi naŋgo anjam di dauryaib.
Tamo naŋgi di naŋgo moma naŋgo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge
uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji naŋgo anjam dego dauryeqnub. Naŋgi
Kristus aqa anjam dauryosaieqnub.
9 Niŋgi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi
ŋambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu.
10 Iŋgi iŋgi kalil siŋgila ti unub qaji naŋgo gate koba agi Kristus. Niŋgi
Kristus aqa segi tamo uŋgasari unub deqa Qotei na niŋgi ŋambile eŋgej.
Ŋambile di nuŋgoq di tulaŋ keretosiq maqejunu.
11 Niŋgi Kristus taqyejunub deqa niŋgi muluŋ bole aiyejunub. Di jejamu
qaji muluŋ sai. Niŋgi Kristus aqa kumbra na nuŋgo areqalo namij kalil
urateb. Kumbra di muluŋ bole aqa utru.

12 Niŋgi yanso eb bati deqa niŋgi Kristus beteryosib a ti moiyobuleb. Onaqa
Qotei na niŋgi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na
tigeltej bati deqa a na niŋgi Kristus ombla subq na tigeltŋgobulej. Di kiyaqa?
Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb deqa.
13 Nami niŋgi une yoqnsib laqnsib nuŋgo areqalo namij dauryoqneb. Dena
niŋgi moreŋesobuleb. Onaqa Qotei na niŋgi olo Kristus koba na ŋambile eŋgsiqa
nuŋgo une kalil kobotetŋgej.
14 Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal
anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil
di taqal waiyosiqa dal anjam aqa siŋgila kobotosiqa Kristus aqa ŋamburbasq
di qamej.
15 Kumbra dena Qotei na mondor uge uge naŋgi ti naŋgo gate kokba ti
kalil naŋgo siŋgila kobotetnjrej. Osiqa qoto siŋgilaosiqa naŋgi kalil tulaŋ
buŋnjrej. Kristus a ŋamburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto siŋgilaonaq
tamo uŋgasari kalil naŋgi unekriteb.

Niŋgi Kristus koba na moreŋobuleb deqa niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sosai

16 Deqa tamo bei na nuŋgo jejamuq di anjam qametŋgosim endegsi
merŋgaiq, “Niŋgi iŋgi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”
17 O ijo was, kumbra deqaji seŋ qunuŋ bul damu saiqoji. Kumbra dena iŋgi
bole bole mondoŋ brantqas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a
segi iŋgi bole bole deqa utru.
18 Tamo qudei na niŋgi endegsib merŋgwab, “Niŋgi nuŋgo segi ñam aguq
atoqnsib olo laŋ aŋgro naŋgi qa louoqniy. Iga ŋeiobilqei na kumbra di unem
deqa niŋgi degyiy.” O ijo was, niŋgi tamo di naŋgo anjam quetnjraib. Tamo
deqaji naŋgi naŋgo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga
powo bole ti unum.”
19 Tamo deqaji naŋgi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa
jejamu qujai. Iga aqa siŋga ti baŋ ti bul. A na iga siŋgilatgeqnu deqa iga kalil
jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleoqnsim siŋgilaeqnum.
20 Niŋgi Kristus koba na moreŋobuleb deqa niŋgi mondor uge uge laŋ ti
mandam ti taqatejunub qaji naŋgo sorgomq di sosai. Deqa kiyaqa niŋgi olo
mandam tamo naŋgo kumbra dauryeqnub? Kiyaqa niŋgi naŋgo dal anjam
dego dauryeqnub?
21 Naŋgo dal anjam agiende, “Ni iŋgi di ojaim. Ni iŋgi di uyaim. Iŋgi di ino
jejamuq di betermaiq.” O ijo was, niŋgi kiyaqa dal anjam di dauryeqnub?
22 Dal anjam di jejamu qa iŋgi iŋgi qa anjam. Iga jejamu qa iŋgi iŋgi qa are
qaloqnqom di iga padalqom. Iŋgi iŋgi di urur koboqab. Dal anjam deqaji
mandam tamo naŋgi na babteqnub.
23 Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei naŋgo
are tigeltetnjreqnaqa naŋgi louoqnsib naŋgo segi ñam aguq atoqnsib naŋgo
jejamu qaloqnsib siŋgilateqnub. Deqa naŋgi are qaleqnub, dal anjam dena
powo bole babteqnu. Di sai. Niŋgi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa
keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa
keresai bole sai.

3

Kristus a gago ŋambile qa utru

1-2 O ijo was, Qotei a niŋgi Kristus ombla subq na tigeltŋgobulej deqa niŋgi laŋ goge qaji iŋgi iŋgi oqajqa wauoqniy. Kristus a laŋ goge oqsiq Qotei aqa baŋ woq di awejunu deqa niŋgi gaigai laŋ goge qaji iŋgi iŋgi oqajqa are qaloqniy. Niŋgi mandam qaji iŋgi iŋgi qa are koba qaloqnaib.
3 Niŋgi moreŋobulosib olo ŋambile eb. Nuŋgo ŋambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa niŋgi Qotei beteryejunub.
4 Kristus a nuŋgo ŋambile qa utru. Mondoŋ a boleq dimqa niŋgi dego a koba na Qotei aqa rianŋ ti wala ti boleq dqab.

Niŋgi kumbra uge kalil uratekritiy

5 Deqa niŋgi mandam qaji kumbra kalil nuŋgo are miligiq di unu qaji di moiyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merŋgwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugŋgoqa, mandam qa iŋgi iŋgi qa maulŋgoqa di kalil moiyotiy. Mamaul kumbra di gisaŋ qotei qa louo bul.
6 Tamo naŋgi kumbra deqaji yeqnub qaji naŋgi mondoŋ Qotei na awai uge enjrsim naŋgi qa minjiŋ oqetqas. Tamo naŋgi di Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo.
7 O ijo was, nami niŋgi dego tamo deqaji naŋgi koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.
8 Ariya bini niŋgi kumbra kalil di uratekritiy. Ŋiriŋ ti minjiŋ ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy.
9 Niŋgi nuŋgo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa niŋgi olo nuŋgo Kristen was naŋgi gisaŋ anjam minjroqnaib.
10 Niŋgi so bunujq di unub. Qotei a segi na nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej. Osiqa a na gaigai niŋgi powo bole eŋgeqnu. A na niŋgi a bul sqa marsiqa nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej.
11 Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E muluŋ aiyo qaji” o “E muluŋ aiyosai qaji” o “E yauŋ tamo” o “E yambaŋ tamo” o “E kaŋgal tamo” o “E kaŋgal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqniy

12 Qotei a niŋgi aqa segi qa marsiq giltŋgej deqa a na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. Deqa niŋgi kumbra endegyoqniy. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib tamo naŋgi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na niŋgi une bei eŋgibqa niŋgi kamba olo naŋgi qa urur minjiŋ oqaiq.
13 Kristen tamo bei na niŋgi gulbe eŋgimqa uŋgum gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Niŋgi degyiy. Di kiyaqa? Tamo Koba a na nuŋgo une kobotetŋgej deqa.
14 Niŋgi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulaŋ buŋnjreqnu. Deqa niŋgi kalil koba na areqalo qujaitosib nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy.
15 Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nuŋgo are miligi taqatesoqneme. Qotei na niŋgi metŋgej deqa niŋgi jejamu qujai bul sosib Qotei biŋiyoqniy.
16 Osib niŋgi Kristus aqa anjam nuŋgo are miligiq di siŋgilatib soqnem. Soqnim niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di Qotei biŋiyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei

neŋgreŋq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nuŋgo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti niŋgi Qotei qa louoqniy.
17 Nuŋgo anjam maro na ti nuŋgo wau na ti nuŋgo kumbra kalil na ti niŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib niŋgi aqa ñam na Abu Qotei biŋiyoqniy.

Pol a tamo ti uŋa ti aŋgro ti naŋgi anjam minjrej

18 O uŋgasari, niŋgi nuŋgo tamo naŋgo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.
19 O tamo, niŋgi nuŋgo ŋauŋ naŋgi tulaŋ qalaqalainjroqniy. Niŋgi naŋgo are ugetetnjraib.
20 O aŋgro, niŋgi gaigai nuŋgo ai abu naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.
21 O abu, niŋgi na nuŋgo aŋgro naŋgo are ugetetnjraib. Niŋgi naŋgo are ugetetnjrqab di naŋgi are gulbeinjrqas. Osim naŋgi wau bole yqajqa asginjrqas.

Pol a kaŋgal tamo naŋgo wau qa gate naŋgi ti anjam minjrej

22 O kaŋgal tamo, niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgo ŋamdamuq di laŋa wau bole yobulaib. Niŋgi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy.
23 Wau kalil niŋgi naŋgi qa yeqnub qaji di niŋgi siŋgila na yoqniy. Niŋgi mandam tamo naŋgi qa wauosaieqnub. Niŋgi Tamo Koba a qa waueqnub.
24 Niŋgi qalie, mondoŋ Tamo Koba a na niŋgi awai boledamu eŋgwas. Awai di a nami aqa segi tamo uŋgasari naŋgi enjrqa marej. Niŋgi are qaliy. Niŋgi Tamo Koba Kristus aqa kaŋgal tamo unub. A segi nuŋgo Wau qa Gate.
25 Tamo uŋgasari une ateqnub qaji naŋgi Qotei na kamba awai uge enjrqas. Aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgi peginjrqas.

4

1 O wau qa gate, niŋgi nuŋgo kaŋgal tamo naŋgi kumbra bole enjroqniy. Niŋgi qalie, nuŋgo Gate dego unu. Agi a laŋ qureq di unu.

Niŋgi gaigai siŋgila na Qotei pailyoqniy

2 Ariya ijo was, niŋgi gaigai siŋgila na Qotei pailyoqniy. Niŋgi aqarataib. Niŋgi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei biŋiyoqniy.
3 Niŋgi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Niŋgi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai naŋgi ti gam waqtetnjroqnimqa naŋgi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was niŋgi quiy. Jeu tamo naŋgi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa naŋgi e ojsib tonto talq endi waibeb unum.
4 Deqa niŋgi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu siŋgilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqnqas.”
5 O ijo was, niŋgi areqalo bole dauryoqnsib tamo uŋgasari Yesus qaliesai qaji naŋgo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim niŋgi Kristus aqa kumbra naŋgi osornjroqniy.
6 Niŋgi tamo uŋgasari naŋgo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na niŋgi anjam bei nenemŋgibqa niŋgi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qariŋnjrnaq naŋgi Kolosi Kristen naŋgoq gileb

7 E na Tikikus qariŋyonum nuŋgoq bqo. A ijo wau kalil qa niŋgi saiŋgwas.
Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau
tamo bolequja.
8 E na a qariŋyonum nuŋgoq bqo. Iga kiyersim unum di a na niŋgi saiŋgim
qusib dena nuŋgo are siŋgilatqab.
9 E na Onesimus dego qariŋyonum a Tikikus ombla nuŋgoq bonub. A dego
gago Kristen was bole. A nuŋgo leŋ qujai. Naŋgi aiyel nuŋgoq bosib gago
kumbra kalil qa niŋgi saiŋgwab.

Pol na Kolosi Kristen naŋgi kaiyeinjrej

10 Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a
na niŋgi kaiyeiŋgwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego niŋgi kaiyeiŋgwo.
Mak a nuŋgoq bo degamqa niŋgi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam
neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem.
11 Jastus a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus
aqa wa. Naŋgi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei naŋgi e ombla Qotei aqa
wau ojosaieqnub. Naŋgi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei
na aqa segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas anjam
di naŋgi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnub. Juda tamo bei na
degyosaieqnu.
12 Epafras a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. A nuŋgo leŋ qujai. A Kristus Yesus aqa
wau tamo. A gaigai siŋgila na niŋgi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na
Kolosi Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi siŋgila na tigeloqnsib ino kumbra
bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafras a niŋgi qa
degsi pailyeqnu.
13 O ijo was, e niŋgi endegsi merŋgwai. Epafras a gaigai niŋgi qa are
qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A niŋgi qa ti Laodisia Kristen naŋgi qa
ti Hierapolis Kristen naŋgi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu.
14 Ariya Luk a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. A yu qaŋgra tamo. Iga a tulaŋ
qalaqalaiyeqnum. Demas a dego niŋgi kaiyeiŋgwo.
15 O was niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen naŋgi dego
minjriy. Osib Kristen tamo uŋgasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub
qaji naŋgi a ti ijo kaiye anjam endi osib naŋgi minjriy.
16 Niŋgi ijo anjam kalil e neŋgreŋyonum qaji endi sisiyosib koboamqa
qariŋyib Laodisia Kristen naŋgoq gilimqa naŋgi dego sisiyqab. E anjam bei
dego nami neŋgreŋyosim Laodisia Kristen naŋgoq qariŋyem. Ijo anjam di
naŋgi na kamba olo nuŋgoq qariŋyib niŋgi sisiyoiy.
17 Ariya niŋgi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau
di ni na geregere taqatosim wauoqne.”
18 E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi baŋ na kaiye anjam
endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. E tonto talq endi unum deqa niŋgi
e uratbaib. Niŋgi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are
boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi neŋgreŋyosim niŋgi
Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi Tamo Koba
Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel beternjrejunub.
Qotei a niŋgi qa are boleiyimqa niŋgi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb

2 Iga gaigai niŋgi kalil qa pailyoqnsim Qotei biŋiyeqnum.
3 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa niŋgi kumbra bole bole
yeqnub. Osib niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnub.
Mondoŋ gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Niŋgi a qa tariŋoqnsib
siŋgila na tigelejunub. Iga nuŋgo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei
biŋiyeqnum.
4 O ijo was kalil, Qotei a niŋgi aqa segi qa marsiq giltŋgej deqa a na niŋgi
tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. Di iga qalieonum.
5 Iga nami Yesus aqa anjam bole nuŋgoq osi bem. Iga laŋa anjam maro
na osi bosai. Iga siŋgila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem.
Niŋgi qalie, iga nuŋgo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim niŋgi
aqaryaiŋgoqnem.
6 Niŋgi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nuŋgoq di brantoqnej. Bati deqa niŋgi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb.
Niŋgi uratosaioqneb. Mondor Bole na nuŋgo areqalo tigeltetŋgoqnej deqa
niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgoqnej.
7-8 Niŋgi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo uŋgasari
kalil Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi nuŋgo kumbra qa
quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego niŋgi
Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilateb deqa saoqnsib laqnab tamo uŋgasari naŋgi
quekriteqnub. Deqa uŋgum, iga aitentosim nuŋgo kumbra deqa olo mare
mare laqasai.
9 Iga nami nuŋgo ambleq di sonamqa bati deqa niŋgi gago anjam dauryoqneb. Nuŋgo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo uŋgasari naŋgi
saoqnsib laqnub. Niŋgi are bulyosib gisaŋ qotei naŋgi torei uratnjrsib Qotei
bole agi ŋambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnub.
10 Osib niŋgi Qotei aqa Ŋiri a laŋ qureq na bqajqa deqa tariŋoqnsib unub.
Nuŋgo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di naŋgi saoqnsib laqnub. Qotei
aqa Ŋiri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo
sawaq na eleŋej deqa mondoŋ Qotei aqa minjiŋ oqwa bati boqnimqa iga aqa
minjiŋ di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen naŋgo ambleq di wau bole yoqnej

1 O ijo was niŋgi segi qalie, iga nami nuŋgoq bosim nuŋgo ambleq di
wauoqnem gago wau di laŋa uloŋosai.
2 Niŋgi qalie, iga nuŋgoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau
ojeqnam jeu tamo naŋgi na iga jaqatiŋ egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna
iga nuŋgo qureq bonamqa dia dego jeu tamo naŋgi na iga ugeugeigoqneb.

Gago Qotei na gago are siŋgilatetgej deqa iga jeu tamo naŋgi qa ulaosai. Iga siŋgila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole niŋgi merŋgoqnem.
3 Bati deqa iga niŋgi endegsi merŋgoqnem, “Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatiy.” Iga anjam uge bei niŋgi merŋgosaioqnem. Iga nuŋgo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisaŋ kumbra ti yosaioqnem.
4 Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiqa mergej, “Niŋgi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo naŋgi gago wau qa arearetnjroqnqajqa iga deqa are qalosaioqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoqnqas.”
5 Niŋgi qalie, iga walawala anjam bei niŋgi merŋgosaioqnem. Osim nuŋgo iŋgi iŋgi qa maulgonaq laŋa gisaŋ na anjam palontosaioqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.
6 Iga wauoqnem di niŋgi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaioqnem.
7 Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga niŋgi endegsi merŋgwa kere, “Niŋgi silali iŋgi iŋgi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nuŋgo ambleq di aŋgro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai naŋgi na naŋgo aŋgro mom naŋgi muŋgum anainjreqnub dego kere iga nuŋgo ai bul sosim niŋgi gereiŋgoqnem.
8 Osim iga niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgoqnem. Deqa iga nuŋgo silali iŋgi iŋgi yaiŋgwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole niŋgi merŋgwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi ŋambile dego uratosim niŋgi aqaryaiŋgwajqa are qaloqnem. Di kiyaqa? Niŋgi gago Kristen was bole unub deqa.
9 O was niŋgi qalie, iga niŋgi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merŋgoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa gago segi baŋ na qanam ti qolo ti tulaŋ siŋgila na wauoqnem. Osim dena gago segi iŋgi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnem. Niŋgi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merŋgosaioqnem.
10 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji iga na kumbra bole bole osorŋgoqnem. Iga kumbra uge bei osorŋgosaioqnem. Iga Qotei aqa ŋamgalaq di kumbra bole tiŋtiŋ nuŋgo ambleq di yoqnem. Di niŋgi qalie. Qotei a dego qalie.
11 Abu naŋgi na naŋgo aŋgro naŋgi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga niŋgi tingitŋgoqnsim dalŋgoqnem.
12 Iga niŋgi degŋgoqnem. Di kiyaqa? Niŋgi kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnqajqa deqa. Qotei agi a na niŋgi endegsi metŋgej, “Niŋgi ijoq babqa e nuŋgo Mandor Koba sosiy niŋgi taqatŋgitqa niŋgi laŋ qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen naŋgi gulbe qoboiyoqneb

13 Iga Qotei aqa anjam niŋgi merŋgeqnam niŋgi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo naŋgo anjam.” Sai. Niŋgi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tiŋtiŋ.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nuŋgo are miligiq di siŋgila na waueqnu. Di kiyaqa? Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei biŋiyeqnum.
14 O ijo was, tamo uŋgasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji naŋgo kumbra agi niŋgi dauryeqnub. Tamo uŋgasari naŋgi

di Juda naŋgi na gulbe koba enjroqneb dego kere nuŋgo segi leŋ qujai naŋgi na niŋgi gulbe koba eŋgeqnub.
15 Juda naŋgi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoteb. Naŋgi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi dego ñumoqnsib moiyotnjroqneb. Osib iga dego wigonab iga nuŋgo qure uratosim jaraiyem. Juda naŋgi di kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di gotraŋyoqnsib tamo uŋgasari kalil naŋgi jeutnjreqnub.
16 Osib iga na sawa bei bei qaji naŋgi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnub. Qotei na sawa bei bei qaji naŋgi eleŋaim deqa Juda naŋgi na gam getentetgeqnub. Deqa naŋgi bati gaigai naŋgo segi une tumbol ateqnub. Naŋgi kumbra degyeqnub deqa Qotei aqa minjiŋ bosiq naŋgoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen naŋgi olo unjrqajqa are koba qaleqnu

17 O ijo was, Juda naŋgi na iga wigeb deqa iga niŋgi uratŋgosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nuŋgo ulatamu unosaieqnum. Niŋgi gago are miligiq di unub deqa iga niŋgi ti sobulejunum. Deqa iga nuŋgoq olo bosim nuŋgwajqa gam ŋameqnum. Iga niŋgi olo nuŋgwajqa are koba qaleqnum.
18 Od, iga nuŋgoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nuŋgoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej.
19 Mondoŋ gago Tamo Koba Yesus a laŋ qureq na bamqa bati deqa iga niŋgi qa are siŋgilatosim Yesus aqa ŋamgalaq di tulaŋ areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Niŋgi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga niŋgi qa tulaŋ areboleboleigwas.
20 Od, bini dego iga niŋgi qa tulaŋ areboleboleigeqnu. Niŋgi na gago are tulaŋ boletetgeqnub.

3

Pol a Timoti qariŋyonaq Tesalonaika Kristen naŋgoq gilej

1 Iga niŋgi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Uŋgum, iga olo tariŋqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.”
2 Iga degsi are qalsimqa Timoti qariŋyonam nuŋgoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A niŋgi aqaryaiŋgosim nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di olo siŋgilatetŋgwajqa deqa osim qariŋyonam nuŋgoq gilej.
3 Gulbe ti jaqatiŋ ti niŋgi eqnub qaji dena nuŋgo areqalo ugetetŋgaim deqa marsim Timoti qariŋyonam nuŋgoq gilej. Niŋgi qalie, Qotei a nami niŋgi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej.
4 Agi iga niŋgi koba na sosimqa endegsi merŋgoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merŋgeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di niŋgi qalie.
5 Utru deqa e tariŋqa keresai. Niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa bole siŋgilateqnub kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qariŋyonam nuŋgoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na niŋgi uneq waiŋgonaqa niŋgi gago wau laŋa ulontosib nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiqa Pol minjej, “Tesalonaika Kristen naŋgo so bolequja”

6 Ariya Timoti a nuŋgoq gilsiqa olo uratŋgsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen naŋgi Yesus qa

naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai niŋgi qa are boleinjreqnu. Niŋgi naŋgi unjrqajqa are koba unu dego kere naŋgi kamba niŋgi nuŋgwajqa are koba unu."
7 O ijo was, niŋgi Yesus qa degsib nuŋgo areqalo siŋgilateqnub anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are siŋgilatetgej.
8 Deqa iga qalieonum, niŋgi siŋgila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum.
9 Iga niŋgi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ areboleboleigeqnu. Gago arebolebole di tulaŋ kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjiyeqnum.
10 Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, "O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen naŋgoq gilsim unjrqom. Unjrsim naŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di truquinjrimqa iga na olo siŋgilatetnjrqom." Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen naŋgoq gilqajqa are qaleqnu

11 Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo naŋgi aiyel na gam waqtetgibqa iga nuŋgoq olo gilqom.
12 Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na niŋgi aqaryaiŋgimqa qalaqalaiyo kumbra nuŋgoq di tulaŋ kobaeme. Amqa niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo uŋgasari kalil naŋgi dego tulaŋ qalaqalainjroqniy. Agi iga na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum dego kere.
13 Kumbra dena Qotei a nuŋgo are miligi siŋgilatetŋgimqa niŋgi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo uŋgasari tulaŋ bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji soqniy. Soqnib mondoŋ gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi laŋ qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Niŋgi sambala kumbra kalil torei uratiy

1 O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di iga na nami niŋgi osorŋgoqnem. Kumbra di agi niŋgi dauryeqnub. Ariya bini iga nuŋgo are miligi siŋgilatetŋgosim Tamo Koba Yesus aqa ñam na endegsi merŋgwom, "Niŋgi kumbra bole di olo torei siŋgilatosib yoqniy."
2 Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa ñam na niŋgi merŋgoqnem qaji di niŋgi segi qalie.
3 Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Niŋgi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy.
4 Osib niŋgi nuŋgo segi so geregere taqatiy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib ñam bole oqab.
5 Yimqa nuŋgo areqalo uge uge na niŋgi titŋgosim sambala kumbraq di breiŋgwasai. Niŋgi qalie, tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi sambala kumbra dauryoqnsib unub.
6 Ariya niŋgi kumbra di uratiy. Niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi kumbra uge bei osornjraib. Osib naŋgi gisaŋnjrsib naŋgo ŋauŋ ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo uŋgasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji naŋgi awai uge enjrqas. Iga nami niŋgi siŋgila na degsi merŋgoqnem.
7 Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej.

8 Deqa tamo bei a gago anjam endi gotraŋyqas di a kumbra tulaŋ ugedamu yqo. A tamo naŋgo anjam gotraŋyosai. A Qotei aqa anjam gotraŋyqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole niŋgi eŋgeqnu.

Niŋgi qalaqalaiyo kumbra torei siŋgilatosib yoqniy

9 Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy neŋgreŋyqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorŋgekritej.

10 Agi niŋgi na Masedonia Kristen kalil naŋgi tulaŋ qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nuŋgo are siŋgilatetŋgimqa niŋgi qalaqalaiyo kumbra di olo torei siŋgilatosib yoqniy.

11 Osib lawo na sosib nuŋgo segi iŋgi iŋgi taqatosib nuŋgo segi baŋ na wauoqniy. Anjam di iga nami niŋgi merŋgoqnem.

12 Niŋgi degsib wauoqnibqa niŋgi iŋgi bei qa truquiŋgwasai. Deqa tamo uŋgasari Yesus qaliesai qaji naŋgi nuŋgo kumbra di unsib tulaŋ arebole-boleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo uŋgasari moreŋo qaji ti ŋambile unub qaji ti naŋgi koba na sqab

13 Ariya ijo was, tamo uŋgasari nami moreŋeb qaji naŋgi mondoŋ kumbra kiye turqab di niŋgi qalieqajqa deqa merŋgwom. Yim niŋgi naŋgi qa are gulbeiŋgwasai. Tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi subq na tigelo bati qa tariŋosaieqnub. Deqa naŋgo was bei a moiqas di naŋgi tulaŋ are gulbeinjrqas. Ariya niŋgi degsib are gulbeiŋgwasai.

14 Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di niŋgi iga ti gago areqaloq di siŋgilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondoŋ Qotei a tamo uŋgasari kalil Yesus ombla sosib moreŋeb qaji naŋgi subq na tigeltnjrimqa naŋgi Yesus beteryosib koba na laŋ qureq na mandamq aiqab.

15 Iga Tamo Koba aqa anjam niŋgi endegsi merŋgwom. Mondoŋ Tamo Koba a mandamq aiyoqnimqa iga ŋambile unum qaji iga na tamo uŋgasari nami moreŋeb qaji naŋgi buŋnjrsim namo oqsim Yesus itqasai.

16 Qotei a anjam siŋgila na marimqa laŋ aŋgro matu a leleŋoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a laŋ qure uratosim mandamq aiyoqnimqa tamo uŋgasari nami Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib moreŋeb qaji naŋgi namo subq na tigelqab.

17 Tigelabqa bati deqa iga ŋambile unum qaji iga ti naŋgi ti turosim koba na laŋbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom.

18 Deqa niŋgi anjam di Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi minjroqnsibqa dena naŋgo are siŋgilatetnjroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

1-2 O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajiŋ tamo bul brantqas. Bajiŋ tamo naŋgi qolo beqnub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo uŋgasari naŋgi pruqtnjrqas. Niŋgi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim neŋgreŋyqasai.

3 Yesus a bosaisoqnimqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi endegsib maroqnqab, “Iga so bole unum. Iga iŋgi bei qa ulaqasai.” Degsib maroqnibqa gulbe kobaquja naŋgoq di brantoqujatqas. Uŋa aŋgrotqa osiq jaqatiŋ eqnu dego kere. Gulbe di naŋgi britosib jaraiqa keresai.

4 Ariya ijo was, niŋgi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajiŋ tamo
bul bqas dena niŋgi pruqtŋgwasai.
5 Niŋgi kalil puloŋ aqa aŋgro. Niŋgi suwaŋ aqa aŋgro. Iga qolo qaji tamo sai.
Iga ambru qaji tamo sai.
6 Deqa iga ŋereŋo ani tamo naŋgi bul sqasai. Iga ŋam atoqnsim areqalo bole
ti sqom.
7 Iga qalie, tamo naŋgi ŋereŋeqnub qaji naŋgi qolo ŋereŋeqnub. Tamo naŋgi
ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji naŋgi qolo ya uyeqnub.
8 Ariya iga suwaŋ qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa
gago areqalo siŋgilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Gago kumbra di
iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq
na eleŋqajqa deqa tariŋoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul
atsim tigelesosim ŋam atoqnqom.
9 Qotei na iga aqa minjiŋ turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus
na iga eleŋqajqa deqa giltgej.
10 Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom
kiyo di uŋgum. Iga Yesus a koba na ŋambile gaigai sqom.
11 Deqa niŋgi segi segi na Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi anjam bole
minjroqnsib dena naŋgi siŋgilatŋjroqniy. Agi bini niŋgi degyeqnub.

Niŋgi kumbra bole bole yoqniy

12 Ariya ijo was, iga na niŋgi endegsi merŋgwom. Niŋgi nuŋgo Kristen
gate naŋgo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na naŋgi gate ateleŋej deqa
naŋgi niŋgi aqaryaiŋgwajqa waueqnub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam niŋgi
merŋgoqnsib nuŋgo kumbra tingitetŋgeqnub.
13 Naŋgi wau di yeqnub deqa niŋgi naŋgi qa are boleiŋgoqnim naŋgi
qalaqalainjroqniy. Osib niŋgi nuŋgo Kristen was kalil naŋgi koba na are
qujaitosib soqniy.
14 O ijo was, iga nuŋgo are tigeltetŋgimqa niŋgi kumbra endegyiy. Niŋgi
na tamo uŋgasari wauqajqa asginjreqnu qaji naŋgi tingitnjroqniy. Osib
tamo uŋgasari are gulbeinjreqnu qaji naŋgi siŋgilatnjroqniy. Tamo siŋgila
saiqoji unub qaji naŋgi dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil naŋgi lawo
na gereinjroqniy.
15 Tamo qudei naŋgi niŋgi kumbra uge eŋgibqa niŋgi na kamba olo kumbra
uge enjraib. Niŋgi na gaigai nuŋgo Kristen was naŋgi ti tamo uŋgasari kalil
naŋgi ti kumbra bole osornjroqniy.
16 Osib niŋgi gaigai areboleboleiŋgim soqniy.
17 Sosib gaigai pailyoqniy.
18 Kumbra kiye nuŋgoq di brantoqnim, di uŋgum, niŋgi olo Qotei biŋiyoqnsib
minjoqniy, “Ni keretonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Niŋgi Kristus Yesus
beteryesosib degyoqniy.
19 Qotei aqa Mondor na niŋgi wau bei yqajqa are tigeltetŋgimqa niŋgi olo
getentaib. Niŋgi wau di yiy.
20 Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi na anjam merŋgoqnibqa niŋgi naŋgi
qa olo are ugeiŋgaiq.
21 Anjam kalil niŋgi queqnub qaji di niŋgi geregere tenemtoqnsib pegiy-
oqniy. Osib kumbra kalil dego pegiyoqnsib kumbra bole segi dauryoqniy.
22 Osib kumbra uge kalil uratoqniy.
23 Qotei a are lawo qa utru. A na niŋgi torei aqa segi kumbra boleq di atqas.
A nuŋgo mondor ti nuŋgo qunuŋ ti nuŋgo jejamu ti kalil taqatesoqnimqa

niŋgi so bole gaigai sqab. Deqa mondoŋ gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo laŋ qureq na bamqa niŋgi aqa ŋamgalaq di une saiqoji sqab.
24 Qotei agi niŋgi metŋgej qaji a na niŋgi aqaryaiŋgimqa iŋgi bole kalil di nuŋgoq di brantqas. Qotei a gisaŋ tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.
25 O ijo was, niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy.
26 Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi yeqnub.
27 E Tamo Koba aqa ñam na niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi na Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi koroinjrsib ijo anjam neŋgreŋyonum qaji endi sisiyabqa naŋgi quqwab.
28 Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi neŋgreŋyosim niŋgi
Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi na gago Abu
Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel beternjrejunub.
2 Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel niŋgi qa are
boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen naŋgi siŋgila na tigelejunub

3 O ijo was, iga gaigai niŋgi qa are qaloqnsim Qotei biŋiyeqnum. Iga kere
degyeqnum. Di kiyaqa? Nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di tulaŋ
kobaqujaeqnu deqa. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nuŋgo
kumbra di dego tulaŋ kobaqujaeqnu.
4 Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi nuŋgo kumbra deqa
sainjroqnsim nuŋgo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo naŋgi na
niŋgi eŋgeqnub qaji deqa ti gulbe kalil nuŋgoq di branteqnu qaji deqa ti iga
na Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum,
“Tesalonaika Kristen naŋgi gulbe kalil qoboiyoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo
siŋgilateqnub.”

Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjreqnu

5 Gulbe kalil di nuŋgoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a
kumbra bole tiŋtiŋ na iga pegigeqnu. Niŋgi jaqatiŋ eqnub di aqa utru
agiende. Qotei a nuŋgo jaqatiŋ di unoqnsiq merŋgeqnu, “Bole, niŋgi jaqatiŋ
di eqnub deqa e nuŋgo Mandor Koba sosiy niŋgi taqatŋgwa kere.”
6 Mondoŋ Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ endeqaji yqas. Jeu tamo agi niŋgi
gulbe eŋgeqnub qaji naŋgi a na kamba gulbe enjrqas.
7 Tamo Koba Yesus aqa laŋ aŋgro naŋgi ti ŋamyuwo ti laŋ qureq na man-
damq aisib tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa
Qotei na iga ti niŋgi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboiyeqnum
qaji di kobotim iga aqaratqom.
8 Yesus a mandamq aisim tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi ti tamo
uŋgasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji
naŋgi ti ŋolawotnjrqas.
9 Osim naŋgi awai ugedamu enjrqas. Naŋgo awai uge agiende. Naŋgi Tamo
Koba a ombla sqasai. Naŋgi aqa siŋgila koba ti riaŋ ti unqasai dego. Naŋgi
tulaŋ isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab.
10 Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim naŋgi degsim
ŋolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo
siŋgilateqnub qaji naŋgi kalil a mandamq aiyoqnim unsibqa aqa ñam soqtosib
a qa tulaŋ areboleboleinjrim sqab. Niŋgi dego naŋgi koba na arebole-
boleiŋgim sqab. Di kiyaqa? Qotei aqa anjam iga nami merŋgoqnem qaji di
niŋgi qusib nuŋgo areqaloq di siŋgilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen naŋgi qa pailyeqnu

11 Deqa ijo was, iga bati gaigai niŋgi qa are qaloqnsim gago Qotei en-
degsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen naŋgi aqaryainjroqn-
ime. Yimqa kumbra kalil ni nami naŋgi dauryqa metnjrem qaji di naŋgi
dauryoqnibqa ni unoqnsim tulaŋ arearetmoqnqas. O Abu, ni na naŋgi

siŋgilatnjroqnimqa naŋgi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqnqab. Osib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib aqa wau geregere ojoqnqab." O ijo was, iga degsim niŋgi qa Qotei pailyeqnum.

12 Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are boleinjreqnu. Deqa niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nuŋgo ñam soqtetŋgoqnqas.

2

Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotraŋyo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

1 O ijo was kalil, mondoŋ gago Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na boqnimqa niŋgi iga ti aqa siŋgaq di koroqom. Iga deqa niŋgi anjam kiñala merŋgim quiy.

2 Tamo qudei naŋgi mareqnub, "Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo." Osib olo qudei mareqnub, "Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo." Olo qudei mareqnub, "Anjam di Qotei aqa anjam bole." Olo tamo qudei naŋgi mareqnub, "Anjam di Pol aqa wau qujai naŋgi ti neŋgreŋyonab iga sisiyem." O was, niŋgi naŋgo anjam di qusib prugaib.

3 Naŋgo anjam di gisaŋ. Naŋgi gisaŋ kumbra dego yeqnub. Deqa niŋgi naŋgi daurnjraib. Niŋgi quiy. Yesus bqajqa bati di laŋa brantqasai. Bati di brantqa laqnimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba naŋgi Qotei qoreiyoqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotraŋyo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondoŋ a ŋamyuwoq aisim padalougetqas.

4 Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisaŋ qotei kalil naŋgi tulaŋ buŋnjroqnqas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, "E segi Qotei." O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

5 E nuŋgo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa niŋgi saiŋgoqnem. Niŋgi ijo anjam di olo are walŋgwo kiyo?

6 Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di niŋgi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas.

7 Niŋgi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotraŋyo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas.

8 A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a riaŋ koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotraŋyo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyotqas. O ijo was, Yesus aqa riaŋ dena tamo kobaquja di tulaŋ padaltougetqas.

9 Dal anjam gotraŋyo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa siŋgila ti bosim aqa gisaŋ kumbra na maŋwa gargekoba tamo uŋgasari naŋgi osornjroqnqas.

10 Osim aqa kumbra uge dena a na tamo uŋgasari padalo gam dauryeqnub qaji naŋgi gisa gisaŋnjroqnqas. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei na eleŋqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa naŋgi deqa arearetnjrosaieqnu.

11 Deqa Qotei na naŋgo areqalo niñaqyetnjrimqa naŋgi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisaŋ anjam dauryoqnqab.

12 Deqa iga qalieonum, tamo uŋgasari kalil Qotei aqa anjam bole naŋgo areqaloq di siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi di Qotei na ŋolawotnjrsim awai ugedamu

enjrqas. Di kiyaqa? Naŋgi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na niŋgi eleŋqajqa marsiq giltŋgej

13 Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnu. Deqa iga bati gaigai niŋgi qa are qaloqnsim Qotei biŋiyeqnum. Tulaŋ nami Qotei na niŋgi eleŋqajqa marsiq giltŋgej. A niŋgi giltŋgwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen naŋgi siŋgilatnjrimqa naŋgi ijo segi tamo uŋgasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole naŋgo areqaloq di siŋgilatib kumbra dena e na naŋgi eleŋqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na niŋgi giltŋgej.

14 Aqa are endegsi unu. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa riaŋ koba ti aqa siŋgila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na niŋgi metŋgej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa niŋgi metŋgej.

15 Deqa ijo was, niŋgi siŋgila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga neŋgreŋyoqnem qaji di dego niŋgi dauryoqniy.

16 Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo naŋgi aiyel na iga tulaŋ qalaqalaigeqnub. Qotei a gaigai iga siŋgilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondoŋ a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariŋoqnsim unum.

17 O ijo was, Qotei a nuŋgo are siŋgilatetŋgosim aqaryaiŋgimqa niŋgi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen naŋgi minjrej, “Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy”

1 Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnqom. Laqnimqa aqa anjam di tulaŋ kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi quoqnsib aqa ñam soqtoqnqab. Nami aqa anjam di nuŋgo ambleq di dego tulaŋ kobaej.

2 Deqa niŋgi iga qa Qotei pailyoqnibqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgo baŋq dena iga eleŋqas. Niŋgi qalie, tamo gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub.

3 Ariya niŋgi quiy. Tamo Koba a gisaŋ tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a niŋgi siŋgilatŋgosim taqatŋgimqa Satan na niŋgi ugeugeiŋgwa keresai.

4 Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di niŋgi dauryeqnub. Bunuqna dego niŋgi dauryoqnsib sqab.

5 Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nuŋgo are prugtetŋgimqa niŋgi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib siŋgila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami siŋgila na tigeloqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Niŋgi kalil wauoqniy

6 O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei niŋgi endegsi merŋgwom. Kristen was qudei naŋgi gago anjam iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa naŋgi wauqajqa asginjreqnu. Deqa niŋgi na was naŋgi di qoreinjrsib sasaloiy. Niŋgi naŋgi koba na saib.

7 Niŋgi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di niŋgi qalie. Iga
nami niŋgi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaioqnej.
8 Iga nuŋgo iŋgi uyo laŋa yaiŋgosaioqnem. Iga gago segi iŋgi awaiyoqn-
sim uyoqnem. Iga niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti
waukobaoqnem.
9 Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nuŋgo silali iŋgi
iŋgi laŋa yaiŋgwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga
wauoqnsim gago segi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di niŋgi
unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnqab.
10 Niŋgi qalie, iga niŋgi koba na sosimqa endegsi merŋgoqnem, “Tamo a
wauqasai di a iŋgi uyqasai dego.”
11 Ariya iga anjam endegsi quem, “Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi
wauqajqa asginjreqnu. Naŋgi laŋa sosibqa yomu anjam koba laŋa laŋa
mareqnub.”
12 Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo naŋgi deqaji endegsi
minjrqom, “Niŋgi lawo na sosib wauoqnsib nuŋgo segi iŋgi awaiyoqnsib
uyoqniy.”
13 O ijo was, niŋgi kumbra bole yqajqa asgiŋgaiq.
14 Kristen was qudei naŋgi gago anjam iga neŋgreŋyonum qaji endi uratibqa
niŋgi na naŋgi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa naŋgo kumbra uge deqa
naŋgi jemainjrqas.
15 Tamo naŋgi di nuŋgo jeu tamo edegaib. Niŋgi endegsib are qaloqniy,
“Tamo naŋgi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim
naŋgi olo tingitnjroqnqom.” Niŋgi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam neŋgreŋyosiq Tesalonaika Kristen naŋgoq qariŋyej

16 Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nuŋgo are latetŋgimqa niŋgi
gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niŋgi kalil koba na soqnebe.
17 E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq
qariŋyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.
18 Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga eleŋej deqa iga Yesus a olo laŋ qureq na bam unqajqa deqa tariŋoqnsim unum.

2 O Timoti, e anjam endi neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloq di siŋgilatem. Deqa ni ijo aŋgro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo naŋgi aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisaŋ anjam kalil gotraŋyoqnqom

3 E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei naŋgi Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisaŋ anjam bei ti turtoqnsib tamo uŋgasari naŋgi minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo naŋgi di siŋgila na endegsi minjroqne, “Niŋgi gisaŋ anjam di plaltoqnaib.”

4 O Timoti, gisaŋ tamo naŋgi di laŋa sa anjam ti naŋgo moma naŋgo ñam qa ti anjam koba laŋa laŋa mareleŋeqnub. Deqa ni na tamo naŋgi di minjrimqa naŋgo kumbra di uratqab. Naŋgo anjam dena tamo uŋgasari naŋgo areqalo tulaŋ ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo uŋgasari naŋgi di Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqa yeqnab gisaŋ tamo naŋgo anjam dena naŋgi getentnjreqnu. Deqa iŋgi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di naŋgi qalieqa keresai.

5 Gago wau agiende. Iga na tamo uŋgasari naŋgi Yesus aqa anjam minjreqnam naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa naŋgi are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.

6 O Timoti, tamo qudei naŋgi kumbra di urateqnub deqa naŋgi tulaŋ nanarioqnsibqa anjam laŋa laŋa mareleŋeqnub.

7 Bole, naŋgi Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam naŋgi plalteqnub qaji di aqa utru naŋgi segi poinjrosaieqnu.

8 Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai.

9 Ni que. Qotei a tamo bole naŋgi qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgi qa osiq dal anjam atej. Naŋgo kumbra uge agiende. Naŋgi diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Naŋgi naŋgo ai abu ñumsib moiyotnjreqnub. Osib tamo qudei naŋgi dego ñumeleŋeqnub.

10 Naŋgi sambala kumbra yoqnsib laqnub. Naŋgi uŋa wo ŋereŋqa uratoqnsib tamo bei bei wo ŋereŋoqnsib sambala kumbra yeqnub. Naŋgi tamo qudei bajiŋeleŋoqnsib naŋgi kaŋgal tamo ateqnub. Naŋgi gisaŋ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib naŋgo gisaŋ anjam di siŋgilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Naŋgo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub.

11 Qotei na e qariŋbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam
di rianŋ koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

12 Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e siŋgila ebsiqa marej, "Pol a ijo wau
tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai." Osiqa e giltbosiqa aqa wau ijo baŋq di
atej. Deqa e a tulaŋ biŋiyeqnum.
13 Bole, nami e Yesus aqa ñam misiliŋyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam
uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa siŋgilatqa
uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej.
14 Osiqa a e qa are tulaŋ boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago
Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo siŋgilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra
dauryeqnum.
15 Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo naŋgi eleŋqa osiq deqa
mandamq aiyej. Tamo kalil naŋgi anjam di qusib marqab, "Bole." O Timoti, e
nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil naŋgi tulaŋ buŋnjroqnem.
16 Yesus Kristus a une tamo naŋgi qa tariŋsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di
tamo uŋgasari kalil naŋgi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaqa?
Naŋgi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa naŋgo areqalo siŋgilatosib ŋambile
gaigai sqajqa deqa.
17 Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa
keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a biŋiyoqnqom.
Bole.

Pol a Timoti minjej, "Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotraŋyoqne"

18 O ijo aŋgro Timoti, Kristen gate naŋgi nami Qotei aqa medabu osib
ni qa anjam babtosib wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq
qariŋyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate naŋgo anjam babteb qaji
dena ni siŋgilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotraŋyoqne.
19 Gotraŋyoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole siŋgilatoqne. Osim qalieqam,
ni Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei naŋgi
naŋgo uneq di tulaŋ sougetejunub deqa naŋgi Yesus aqa anjam bole qalieqa
keresai. Qotei na naŋgo kumbra tingitetnjrqa yeqnaq naŋgi olo urateqnub.
Naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqa asginjreqnaqa qobuŋ a sargumq di
paraeqnu dego kere naŋgi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnub. Kumbra
dena naŋgi tulaŋ ugetnjrqas.
20 Agi Himeneus Aleksander wo naŋgi aiyel kumbra uge deqaji yeqnub.
Deqa e na naŋgi aiyel Satan aqa baŋq di atem. Di kiyaqa? Naŋgi aiyel endegsi
poinjrqajqa, "Bole, iga olo Qotei misiliŋyqasai."

2

Iga tamo uŋgasari kalil naŋgi qa pailyoqnqom

1 O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na
Kristen naŋgi minjroqnimqa naŋgi tamo uŋgasari kalil qa pailyoqnsib Qotei
biŋiyoqnebe.
2 Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil naŋgi qa ti dego Qotei
pailyoqnebe. Yim naŋgi na iga geregere taqatgesoqnibqa iga kalil lawo na
sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnqom.
3 Pailyo deqaji Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ boledamu. Qotei agi iga eleŋej
qaji.

4 Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo uŋgasari kalil naŋgi eleŋamqa naŋgi aqa anjam bole poinjrim ojesqab.
5 Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu.
6 Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi eleŋqa marsiqa aqa segi ŋambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo uŋgasari kalil naŋgi eleŋqajqa are koba unu.
7 Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisaŋosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji naŋgi poinjrim Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa osiq e wau ebej.
8 Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji naŋgi minjroqnimqa naŋgi minjiŋ ti ŋiriŋ ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib naŋgo baŋ soqtoqnsib pailyoqnebe.

Uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnqab di naŋgo wala bole

9 Ni na Kristen uŋgasari naŋgi minjroqnimqa naŋgi areqalo bole na gara jigoqnebe. Naŋgi diqoqnsib naŋgo gate baŋga walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti naŋgo jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib.
10 Ni na uŋgasari naŋgi minjroqnimqa naŋgi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di naŋgo wala bole.
11 Uŋgasari naŋgi naŋgo segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.
12 Naŋgi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo naŋgo gate saib. E na naŋgi saidnjronum. Naŋgi medabu getentosib anjam segi quoqnebe.
13 Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqa bunuqna a Iv gereiyej.
14 Satan na Adam gisaŋ anjam minjosai. A na Iv gisaŋ anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.
15 Deqa ni na uŋgasari naŋgi minjroqnimqa naŋgi aŋgrotoqnsib aŋgro qa wauoqnebe. Naŋgi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib naŋgo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na naŋgi eleŋqas.

3

Tamo bei a Kristen naŋgo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

1 O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen naŋgo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.
2 Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen naŋgo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo uŋgasari naŋgi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a uŋa aiyeltaiq. A uŋa qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo laŋaj naŋgi aqa meq boqnibqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontoqnem.
3 A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjiŋ oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq.
4 A na aqa uŋa ti aqa aŋgro naŋgi ti geregere taqatnjroqneme. Yim aqa aŋgro naŋgi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe.

5 A aqa segi uŋa ti aqa aŋgro naŋgi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen naŋgi geregere taqatnjrqa keresai dego. Deqa a Kristen naŋgo gate sqa keresai.
6 Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ŋolawotej dego kere a ŋolawotqas.
7 Deqa ni tamo bei a Kristen naŋgo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgo ŋamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei naŋgi a misiliŋyibqa Satan na a tulaŋ ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen naŋgo wau tamo naŋgi areqalo bole ti sosib wauoqnebe

8 Tamo qudei naŋgi Kristen naŋgo wau tamo sqa marsibqa naŋgi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Naŋgi medabu aiyeltaib. Naŋgi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Naŋgi tamo naŋgo silali yainjrqajqa are koba qalaib.
9 Naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di siŋgila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo siŋgilatem.
10 O Timoti, ni na Kristen naŋgo wau tamo naŋgi geregere peleinjrime. Naŋgi wau bole yibqa ni di unsim naŋgi wau tamo ate.
11 Naŋgo ŋauŋ naŋgi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib naŋgo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na naŋgi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Naŋgi yomu anjam maroqnaib.
12 Kristen naŋgo wau tamo naŋgi uŋa aiyeltaib. Naŋgi uŋa qujai segi esoqneb. Sosibqa naŋgo ŋauŋ naŋgi ti naŋgo aŋgro naŋgi ti geregere taqatnjroqnebe.
13 Kristen naŋgo wau tamo naŋgi wau bole yoqnqab di naŋgi ñam bole ti sosib naŋgo areqalo Kristus Yesus qa bole siŋgilatoqnqab. Deqa naŋgi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulaŋ kobaquja

14 O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum.
15 E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen naŋgi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen naŋgo utru agiende. Naŋgi Qotei ŋambile so qaji aqa segi tamo uŋgasari unub. Naŋgi tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole siŋgilateqnub.
16 Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami ulitesoqnej qaji di tulaŋ kobaquja.” Aqa kumbra agiende,
A segi tamo bulyonaqa tamo uŋgasari naŋgi a unoqneb.
Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.
Laŋ aŋgro naŋgi dego a unoqneb.
Aqa wau tamo naŋgi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnub.
Mandamq endi tamo uŋgasari naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub.
Qotei na a olo osiq laŋ qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisaŋ tamo naŋgi mondoŋ bqab

1 Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diŋo bati jojomoqnimqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqa uratoqnqab. Naŋgi gisaŋ mondor ti mondor uge uge ti naŋgo anjam qusib dauryoqnqab.
2 Dauryoqnibqa gisaŋ tamo naŋgi na naŋgo areqalo tulaŋ niñaqyetnjribqa naŋgi naŋgo segi une poinjrqa keresaiinjrqas.
3 Gisaŋ tamo naŋgi dena anjam uge endegsib tamo uŋgasari naŋgi minjroqnqab, “Niŋgi uŋataib. Niŋgi tamotaib. Niŋgi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisaŋ. Qotei na iŋgi iŋgi kalil ateleŋej deqa iga iŋgi iŋgi di oqa maroqnsim Qotei biŋiyoqnsim oqnqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di siŋgilatejunum deqa iga iŋgi iŋgi di oqnqom.
4 Iga qalie, iŋgi iŋgi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga iŋgi bei getentqasai. Iga Qotei biŋiyoqnsim iŋgi iŋgi kalil di oqnqom.
5 Iŋgi iŋgi di Qotei aqa segi iŋgi bole tiŋtiŋ. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti iŋgi iŋgi di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

6 O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was naŋgi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di siŋgilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei siŋgilatmesqas.
7 Tamo qudei naŋgi laŋa sa anjam uge uge mareqnub. Anjam dena tamo uŋgasari naŋgi nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgilaoqne.
8 Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnqom di iga siŋgila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondoŋ dego iga ŋambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas.
9 O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil naŋgi qusib marqab, “Bole.”
10 Qotei ŋambile unu qaji a na tamo uŋgasari kalil naŋgi eleŋqajqa waueqnu. Od, a na tamo uŋgasari a qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi bole eleŋej koboqo. Deqa iga Qotei qa tariŋoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai siŋgila na aqa wau ojeqnum.
11 Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen naŋgi minjroqne.
12 O Timoti, tamo qudei naŋgi ni qa mareqnub, ni aŋgro kiñala. Tamo naŋgi dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo siŋgilatoqnsim Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen naŋgi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnqab.
13 Ariya e inoq urur bqasai di Kristen naŋgi louqa korooqnibqa ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam neŋgreŋq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim naŋgi Qotei aqa gam bole osornjroqne.
14 Nami Kristen gate naŋgi ino gateq di naŋgo baŋ atnabqa Qotei na ni siŋgila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni siŋgila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq.
15 Ni gaigai wau di geregere taqatosim siŋgila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil naŋgi ino kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.”

16 Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim siŋgila na
Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo uŋgasari kalil ino anjam
queqnub qaji naŋgi ti eleŋqas.

5

Kristen kalil naŋgi gago was, jaja, ai abu bul unub

1 O Timoti, ni na tamo qeli naŋgi ŋiriŋtnjroqnaim. Ni lawo na naŋgi
tingitnjroqne. Ni naŋgi tingitnjrqa osimqa naŋgi ino abu bul lawo na tingit-
njroqne. Aŋgro meli naŋgi ti aŋgro wala naŋgi ti dego lawo na tingitnjroqne.
Ni naŋgi tingitnjrqa osimqa naŋgi ino was bul lawo na tingitnjroqne.
2 Uŋa qeli naŋgi dego tingitnjrqa osimqa naŋgi ino ai bul lawo na tingit-
njroqne. Uŋa meli naŋgi dego tingitnjrqa osimqa naŋgi ino jaja bul lawo na
tingitnjroqne. Ni Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji sosimqa uŋa meli naŋgi
tingitnjroqne.

Uŋa qobul naŋgi taqatnjrqajqa anjam

3 Nuŋgo ambleq di uŋa qobul naŋgi unub. Naŋgi qudei aŋgro saiqoji. Deqa
ni na uŋa qobul naŋgi di kumbra bole osornjroqne.
4 Uŋa qobul qudei naŋgo aŋgro ti moma ti soqnib ni na naŋgi endegsi
minjre, “Nuŋgo ai ti moma ti naŋgi qobulonub deqa niŋgi na naŋgi taqatnjro-
qnsib iŋgi iŋgi enjroqniy. Nuŋgo wau bole agide. Niŋgi nami aŋgro kiñilala
sonabqa naŋgi waukobaoqnsib niŋgi gereiŋgoqneb. Bini naŋgi qobulonub
deqa niŋgi na kamba naŋgi taqatnjroqniy. Niŋgi kumbra degyqab di Qotei
a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.”
5 Uŋa qobul qudei naŋgi aŋgro saiqoji. Naŋgi segi unub. Naŋgi Qotei qa
naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib a qa tariŋoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib
unub.
6 Ariya naŋgi qudei naŋgo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub.
Deqa naŋgi moiyobulejunub.
7 Deqa ni na uŋa qobul naŋgi di minjroqnimqa naŋgi Qotei pailyoqnsibqa
kumbra bole bole dauryoqnebe. Naŋgi kumbra degyqab di naŋgi tamo
uŋgasari kalil naŋgo ŋamgalaq di une saiqoji sqab.
8 Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai naŋgi gereinjrqasai di a
kumbra tulaŋ ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo siŋgilatqa uratobulqo.
Ni une. Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi kumbra uge deqaji yosaieqnub.
9 O Timoti, ni uŋa qobul naŋgo ñam neŋgreŋyim Kristen naŋgi na iŋgi iŋgi qa
aqaryainjroqnqab. Ni uŋa qobul endeqaji naŋgo ñam neŋgreŋye. Naŋgi uŋa
qeli wausau 60 onub. Naŋgi nami tamo qujai segi esoqneb.
10 Naŋgi wau bole bole yoqneb deqa naŋgi tamo uŋgasari naŋgo ŋamgalaq
di uŋa bolequja. Naŋgi na naŋgo aŋgro naŋgi gereinjroqnsib boletnjroqneb.
Tamo laŋaj naŋgi naŋgo meq beqnabqa oqnsib gereinjroqneb. Naŋgi na
Kristen naŋgo siŋga yansetnjroqneb. Tamo uŋgasari naŋgi gulbe ti sonabqa
naŋgi na aqaryainjroqneb. Naŋgi wau bole bole yqajqa siŋgilaoqneb. O
Timoti, ni uŋa qobul deqaji naŋgo ñam neŋgreŋyim Kristen naŋgi na iŋgi iŋgi
qa aqaryainjroqnqab.
11 Ariya uŋa qobul meli naŋgi siŋgila bole unub deqa ni naŋgo ñam
neŋgreŋyaim. Naŋgi qudei olo tamo oqajqa are prugnjreqnaqa Kristus
qoreiyeqnub.

12 Naŋgi nami anjam siŋgilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus
aqa wau segi ojqom.” Ariya naŋgo anjam di naŋgi bunuqna uratosib olo
tamo oqajqa are prugnjreqnu. Deqa naŋgi unetonub.
13 Naŋgo kumbra uge bei agiende. Naŋgi lalie kobaeqnub. Di segi sai.
Naŋgi ta talq giloqnsib anjam laŋa laŋa maroqnsib yomu anjam quqwajqa
tulaŋ arearetnjreqnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di naŋgi
mare mare laqnub.
14 Deqa e are qalonum, uŋa qobul meli deqaji naŋgi olo tamo osib
aŋgrotoqnsib naŋgo segi tal gereiyoqnqab di kere. Naŋgi degyqab di jeu tamo
naŋgi na Kristen naŋgi misiliŋnjrqa keresai.
15 Ni qalie, uŋa qobul meli qudei naŋgi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo
Satan dauryeqnub.
16 Ariya Timoti, ni que. Uŋgasari qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub
qaji naŋgo ai naŋgi qobulonub. Deqa ni na naŋgi minjrimqa naŋgi naŋgo ai
naŋgi taqatnjroqnsib iŋgi iŋgi enjroqnqab. Yimqa Kristen naŋgi na gulbe di
qoboiyqasai. Uŋa qobul aŋgro saiqoji unub qaji naŋgi segi Kristen naŋgi na
taqatnjroqnsib iŋgi iŋgi qa aqaryainjroqnqab.

Kristen gate naŋgi wau bole yeqnub deqa iga na naŋgi gereinjroqnqom

17 Kristen gate naŋgi wau bole yeqnub deqa ni na tamo uŋgasari naŋgi min-
jrimqa naŋgi Kristen gate naŋgo ñam soqtetnjroqnsib iŋgi iŋgi qa aqaryain-
jroqnebe. Kristen gate qudei naŋgi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobao-
qnsib Qotei aqa gam bole tamo uŋgasari naŋgi osornjreqnub. Deqa ni na
tamo uŋgasari naŋgi minjrimqa naŋgi Kristen gate naŋgi di tulaŋ geregere-
injroqnebe.
18 Iga qalie, tamo naŋgi wauqab di naŋgo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam
bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Makau naŋgi waukobaoqnsib iŋgi ñeŋgi
paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa niŋgi na makau naŋgi damu
uyqa saidnjraib.”
19 Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.”
Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub
kiyo naŋgi na degsib mermibqa ni naŋgo anjam di quetnjre.
20 Kristen gate qudei naŋgi une yoqnibqa ni na naŋgi joqsim Kristen gate
kalil naŋgo ulatamuq di tigeltnjrsim naŋgo une boleq atsim ŋiriŋtnjre. Yimqa
Kristen gate kalil naŋgi ino kumbra di unsib naŋgi dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

21 O Timoti, Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi ti Kristus Yesus ombla naŋgo ŋamgalaq
di e siŋgila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino baŋq di atem
qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leŋ qujai naŋgi ti
tamo ñam ti naŋgi segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil naŋgi turtnjrsim
geregereinjroqnime.
22 Ni tamo bei a Kristen naŋgo gate atqa osimqa ino baŋ aqa gateq di urur
ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni
ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji soqne.
23 Ariya Timoti, ni mene jaqatiŋmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni
ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.
24 Tamo qudei naŋgo une boleq di unu. Qotei na tamo naŋgi di awai uge
enjrqas. Tamo qudei naŋgo une uliejunu. Bunuqna naŋgo une di dego boleq
dqas.

25 Dego kere tamo naŋgo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole
qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa
keresai.

6

Kaŋgal tamo naŋgi kumbra bole segi yoqnebe

1 Ni na Kristen kaŋgal tamo naŋgi minjrimqa naŋgi naŋgo wau qa gate
naŋgo ñam soqtoqnsib naŋgo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa
gate naŋgi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misiliŋyqa keresai.
2 Kristen kaŋgal tamo qudei naŋgo wau qa gate naŋgi dego Kristen. Deqa ni
na kaŋgal tamo naŋgi di minjrimqa naŋgi endegsib are qalaib, “Gago wau qa
gate naŋgi gago Kristen was. Deqa uŋgum, iga naŋgo anjam gotraŋyoqnqom.”
Naŋgi degsib are qalaib. Ni na naŋgi minjrimqa naŋgi endegsib are qalqab,
“Gago wau qa gate naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub. Deqa iga
naŋgi qalaqalainjroqnqom.” Naŋgi degsib are qalqab di naŋgi naŋgo wau qa
gate naŋgi geregere wauetnjroqnqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim
Kristen naŋgi minjroqne.

Tamo naŋgi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na naŋgi uneq breinjrqas

3 Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisaŋ anjam
sai. Iga anjam di ojqom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim
dauryqom. Ariya tamo qudei naŋgi degyosaieqnub. Naŋgi Yesus aqa anjam
di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di
palonteqnub.
4 Tamo deqaji naŋgi naŋgo segi areqalo dauryqajqa tulaŋ arearetnjreq-
naqa diqoqnsib laqnub. Naŋgi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa laŋa
laŋa ŋiriŋoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena naŋgo
are ugetetnjreqnaqa naŋgi qotoqnsibqa misiliŋ anjam koba maroqnsib
areqalo uge ti laqnub.
5 Osib naŋgi gaigai ŋiriŋ anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na
niñaqoqnsib laqnub. Naŋgi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa
naŋgi endegsib are qaleqnub, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena
iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, naŋgo anjam di gisaŋ.
6 Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga laŋ goge qaji
ñoro koba oqom. Jejamu qa iŋgi iŋgi Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim
mareqnum, “Iŋgi di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga
laŋ goge qaji ñoro bole oqom.
7 Iga qalie, iga nami ŋambabem di iga iŋgi iŋgi ti ŋambabosai. Bunuqna iga
moiqom di iga iŋgi iŋgi ti olo moiqasai dego.
8 Deqa iga endegsi marqom, “Iga iŋgi uyo ti gara ti yala eqnum di kere.”
9 Ariya tamo naŋgi silali koba oqajqa are qaleqnub qaji naŋgi Satan na
walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme naŋgi ojeleŋeqnu
dego kere. Deqa naŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnjreqnaqa kumbra
dena naŋgi tulaŋ ugetnjreqnu. Mondoŋ naŋgi torei padalqab.
10 Tamo deqaji naŋgi silali tulaŋ qalaqalaiyeqnub. Naŋgo kumbra di agi
kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei naŋgi titnjreqnaqa
naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnub.

Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ŋambile bole oqab

11 O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil
torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa
kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo siŋgilatoqnsim tamo uŋgasari naŋgi
qalaqalainjroqne. Osim ni siŋgila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboiyoqnsim
tamo uŋgasari naŋgi lawo kumbra osornjroqne.
12-13 Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi siŋgila
na gurgurobuloqnsib bubuŋeqnub. Deqa Timoti, ni siŋgila na ururoqne.
Osim dena ni ŋambile gaigai sqam. Ŋambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq
metmej. Qotei a na qujai iŋgi iŋgi kalil ŋambile enjreqnu. Ni tamo uŋgasari
gargekoba naŋgo ŋamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqnem. Deqa Yesus
agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei
wo naŋgo ŋamgalaq di e ni siŋgila na endegsi mermqai.
14 Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam
di ugetaim. Ugetqasai di tamo naŋgi ni misiliŋmqa keresai. Ni anjam di
dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo laŋ qureq na
brantim ni unqam.
15 Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are
boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti
taqatejunu. A mandor kokba kalil naŋgo Mandor Koba. A tamo kokba kalil
naŋgo Tamo Koba.
16 A segi qujai moiyosaieqnu. A suwaŋoq di unu. Aqa suwaŋ di kobaquja.
Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu
unosaioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam
soqtoqnqom. A bati gaigai siŋgila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnebe

17 O Timoti, ni na Kristen tamo uŋgasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji
naŋgi endegsim minjre, “Niŋgi diqosib nuŋgo segi ñam soqtaib. Nuŋgo ñoro
urur koboqas deqa niŋgi ñoro qa are siŋgilataib. Niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo
siŋgilatosib soqniy. Qotei na iŋgi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim
areboleboleigeqnu.
18 Deqa niŋgi kumbra bole bole yoqnsib tamo uŋgasari naŋgi aqaryain-
jroqniy. Osib gaigai nuŋgo iŋgi iŋgi jeiyoqnsib tamo uŋgasari iŋgi iŋgi qa
truqueqnub qaji naŋgi enjroqniy. Mandam qa ñoro a iŋgi bole edegaib.
Iŋgi bole agi tamo uŋgasari aqaryainjrqajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo
uŋgasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji naŋgi degsim minjroqne.
19 Naŋgi ino anjam di dauryqab di mondoŋ naŋgi laŋ goge qaji iŋgi iŋgi
tulaŋ koba koroiyib iŋgi iŋgi dena naŋgi tulaŋ aqaryainjrqas. Yimqa naŋgi
ŋambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”

20 O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne.
Tamo qudei naŋgi anjam uge laŋa laŋa mareqnub deqa ni naŋgo anjam di
qoreiye. Tamo naŋgi di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisaŋ. Naŋgi
Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreqnu.
21 Tamo deqaji naŋgi Yesus qoreiyoqnsib a qa naŋgo areqalo siŋgilatqa
urateqnub.
O ijo was, Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum.
Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo uŋgasari naŋgi
endegsi minjreqnum, “Niŋgi Kristus Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatqab di
niŋgi ŋambile oqab.” Ŋambile di Qotei a nami iga egwa marej.
2 O Timoti, ni ijo aŋgro bole bulonum. E anjam endi neŋgreŋyosim inoq
qariŋyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel ni qa
dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

3 Ijo moma naŋgi nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa
wau ojeqnum. Ijo moma naŋgo are miligiq di naŋgi qalieeb, naŋgi Qotei aqa
ŋamgalaq di une saiqoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum.
Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei
biŋiyeqnum.
4 Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E
deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulaŋ
areboleboleibqas.
5 Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo naŋgi aiyel Yesus qa naŋgo
areqalo siŋgilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo siŋgilateqnum.
Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum.
6 Nami e ijo baŋ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojqajqa
deqa siŋgila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni siŋgila deqa olo are
qaloqnsim wau di siŋgilatoqne. Tamo a ŋam puyim puloŋosim kobaqas dego
kere ni ino wau di olo siŋgilatim kobaqas.
7 Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga siŋgila ti
qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.
8 Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego
jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e
ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa siŋgila
ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe
oqnsim sqom.
9 Qotei na iga eleŋosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq
metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulaŋ
nami a iŋgi iŋgi kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga
qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qariŋyosiq dena iga eleŋej.
10 Bati kereonaqa Kristus Yesus agi iga eleŋej qaji a boleq dosiqa moiyo
aqa siŋgila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus
aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo uŋgasari naŋgi endegsi
poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga ŋambile gaigai sqom.”
11 E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e
giltbej.
12 Deqa uŋgum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo
areqalo siŋgilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na
wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.
13 O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere
dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo siŋgilatoqnsim
a qalaqalaiyoqne.

14 Qotei na aqa anjam bole di ino baŋq di atej. Anjam di tulaŋ bolequja.
Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di
unu qaji a na ni aqaryaimoqnimqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.
15 Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji naŋgi e uratbosib jaraiyeb.
Figelus Hermogenes wo naŋgi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.
16 E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai naŋgi
qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E
tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai.
17 A Rom qureq bosiq dia e qa ŋamosiq itbej.
18 Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondoŋ ni na tamo
uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti,
nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqa
aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

1 O ijo aŋgro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena
ni siŋgilatmoqneme.
2 E tamo gargekoba naŋgo ŋamgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni
quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji naŋgi
dego minjroqnimqa naŋgi kamba tamo qudei naŋgi minjroqnqab.
3 Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne.
4 Qoto tamo naŋgo kumbra di ni qalie. Naŋgi qotqajqa wau ojoqnsib olo
wau bei qa are qalosaieqnub. Naŋgi qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa naŋgo
gate a naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyeqnu.
5 Tamo bei bei wo gurgurosib bubuŋosib bei na bei buŋyosim di a awai oqas.
A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai.
6 Tamo bei a wauosim iŋgi yagwas di iŋgi meliamqa a osim uyqas. Deqa
tamo laŋaj bei a namoqna bosim iŋgi uyqasai.
7 O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq
di siŋgilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi
geregere poimqas.
8-9 Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A
Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu
tamo naŋgi na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa naŋgi na
e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya naŋgi Qotei aqa anjam getentqa
keresai.
10 E tamo uŋgasari Qotei na giltnjrej qaji naŋgi qa are qaloqnsim gulbe kalil
qoboiyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaqa? Qotei na naŋgi eleŋamqa naŋgi
Kristus Yesus aqa ñam na ŋambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.
11 Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisaŋ sai. Anjam di bole. Deqa iga gago
areqaloq di siŋgilatqa kere. Anjam agiende.
“Iga Yesus ombla moiyobulem deqa iga a ombla olo ŋambile gaigai sqom.
12 Iga gulbe kalil qoboiyoqnsim siŋgila na tigelesqom di mondoŋ iga Yesus
ombla mandor kokba sqom.
Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.
13 Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa
anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

14 O Timoti, Kristen naŋgi ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai
minjroqne. Osim Qotei aqa ŋamgalaq di naŋgi endegsim minjroqne, “Niŋgi
anjam qudei qa laŋa laŋa ŋiriŋoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib.
Anjam dena niŋgi aqaryaiŋgwa keresai. Niŋgi anjam di qusib dauryqab di
nuŋgo areqalo niñaqesqas.”

15 O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole
geregere palontoqnqajqa siŋgilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulaŋ
arearetoqnqas. Deqa ni aqa ŋamgalaq di jemaimqasai.

16 Tamo qudei naŋgi anjam uge laŋa laŋa marelеŋeqnub deqa ni naŋgo an-
jam di qoreiye. Naŋgo anjam di tulaŋ ugedamu. Anjam dena tamo uŋgasari
naŋgi are prugtetnjroqnim naŋgi Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab.

17 Anjam di yu uge bulosim tulaŋ kobaqujaosim tamo uŋgasari naŋgi
ugeugeinjroqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus
Filetus wo.

18 Naŋgi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisaŋ anjam endegsib mare-
qnub, “Tamo uŋgasari kalil naŋgi nami subq na tigeleb koboej. Deqa
naŋgi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisaŋ anjam dena tamo
uŋgasari qudei nami Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgo areqalo olo
niñaqyetnjreqnu.

19 Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi tal ai bulosib siŋgila na tigelejunub.
Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi
tamo uŋgasari naŋgi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di neŋgreŋyeb
unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji naŋgi kumbra uge uge
qoreiyebe.”

20 E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol
na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ŋamtaŋ na gereiyeb. Tabir qudei jagi
na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala
qa gereiyeb.

21 Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ŋamgalaq di une
saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam
bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere
wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulaŋ kere na sqas.

22 Deqa Timoti, areqalo uge uge aŋgro wala naŋgi dauryeqnub qaji di ni na
qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo
siŋgilatoqnsim tamo uŋgasari naŋgi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo
uŋgasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnub qaji naŋgi ni
ombla kumbra kalil di yoqniy.

23 Tamo uŋgasari areqalo bole ti sosai qaji naŋgi nanari anjam laŋa laŋa
marelеŋeqnub deqa ni naŋgo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto
ti ŋiriŋ ti tigelteqnu.

24 Tamo Koba aqa wau tamo naŋgi anjam na qotoqnsib ŋiriŋoqnaib. Naŋgi
na tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam
plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na naŋgi gulbe enjribqa naŋgi deqa
ŋiriŋaib. Naŋgi kamba olo kumbra lawo naŋgi osornjroqnebe.

25 Naŋgi lawo na Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgo areqalo olo
gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na naŋgo are bulyetnjrimqa naŋgi aqa anjam
bole poinjrim dauryqab.

26 Nami Satan a tamo naŋgi di siŋgila na ojesonaqa naŋgi aqa anjam
dauryoqneb. Deqa Qotei aqa wau tamo naŋgi lawo na naŋgi tingitnjribqa

naŋgi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa baŋq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Diŋo bati jojomoqnimqa tamo naŋgi kumbra uge uge yoqnqab

1 O Timoti, ni endegsi poimem. Mondoŋ diŋo bati jojomoqnimqa gulbe gargekoba mandamq endi branteleŋqab.
2 Tamo naŋgi kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Naŋgi naŋgo segi jejamu qa tulaŋ areboleboleinjroqnqas. Naŋgi silali koba oqajqa are prugnjroqnqas. Naŋgi naŋgo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ŋiriŋ anjam koba maroqnsib tamo naŋgi misiliŋnjroqnqab. Naŋgi naŋgo ai abu naŋgo anjam gotraŋyoqnqab. Tamo qudei na naŋgi aqaryainjroqnibqa naŋgi kamba olo naŋgi qa are boleinjroqnqasai. Naŋgi Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab.
3 Naŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Naŋgi ŋiriŋoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Naŋgi yomu anjam gargekoba maroqnsib naŋgo segi jejamu taqatqajqa asginjroqnqas. Naŋgi laŋa laŋa qotoqnsibqa tamo naŋgi ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab.
4 Naŋgi tamo qudei naŋgi ugeugeinjroqnqab. Naŋgi urur kumbra uge uge yoqnqab. Naŋgi kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Naŋgi naŋgo segi ñam soqtoqnsib mandam qa iŋgi iŋgi qa tulaŋ areboleboleinjroqnqas. Naŋgi Qotei qa yala arearetnjroqnqasai.
5 Naŋgi laŋa babaŋ na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa siŋgila naŋgi yala poinjrqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnibqa ni na naŋgi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.
6 Tamo deqaji naŋgi kumbra uge endegyeqnub. Naŋgi uŋa qudei naŋgo tal miligiq giloqnsib naŋgi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqnub. Uŋa naŋgi di areqalo bole ti sosai. Naŋgi une gargekoba yeqnab naŋgo une dena naŋgi siŋgila na ojeqnaqa naŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnjreqnu.
7 Uŋa naŋgi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya naŋgi anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqnu.
8 Gisaŋ tamo naŋgi di Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub. Naŋgo areqalo tulaŋ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo naŋgi aiyel Moses jeutoqneb dego kere gisaŋ tamo naŋgi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnub.
9 Ariya naŋgo kumbra di tulaŋ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo naŋgi aiyel kumbra deqaji yeqnabqa tamo uŋgasari kalil naŋgi unoqnsib maroqneb, “Naŋgo kumbra di nanari.” Dego kere gisaŋ tamo naŋgi kumbra uge uge yoqnibqa tamo uŋgasari kalil naŋgi unoqnsib maroqnqab, “Naŋgo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam siŋgila na ojesoqne”

10 O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai siŋgilatoqnsim waukobaoqnem. Osim tamo uŋgasari naŋgi qalaqalainjroqnsim siŋgila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnem. Di ni qalie bole. 11 Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo naŋgi na e kumbra uge uge ebeqnabqa e jaqatiŋ koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum.

12 Ni qalie, jeu tamo naŋgi na tamo uŋgasari kalil Kristus Yesus beteryesosib
Qotei aqa kumbra dauryqa siŋgilaeqnub qaji naŋgi ugeugeinjroqnqab.
13 Tamo uge uge naŋgi ti gisaŋ tamo naŋgi ti tulaŋ ugeoqnqab. Ugeoqnsib
gisaŋ anjam gargekoba maroqnib Satan na kamba dego naŋgi olo gisa
gisaŋnjroqnqas. Yim naŋgo kumbra di tulaŋ ugedamuqas.
14 Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di
siŋgilatem qaji di ni olo siŋgila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa
ni degyoqne.
15 Nami ni aŋgro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam neŋgreŋq di so qaji
di qalieosim bosi bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole
emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo siŋgilatonamqa Qotei na ni padalo
sawaq dena ej.
16 Qotei aqa anjam kalil neŋgreŋq di so qaji di Mondor a segi na babtej. An-
jam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitet-
geqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa
siŋgilatgeqnu.
17 Deqa anjam dena Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi keretnjreqnaqa naŋgi
kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnub.

4

Pol na Timoti minjej, "Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulaŋ siŋgilaoqne"

1 Qotei aqa Ŋiri Kristus Yesus wo naŋgo ŋamgalaq di e ni siŋgila na endegsi
mermqai. Mondoŋ Yesus a laŋ qureq na brantosim tamo uŋgasari kalil
ŋambile so qaji naŋgi ti nami moreŋeb qaji naŋgi ti peginjrqas. Osim a bati
gaigai Mandor Koba sqas.
2 Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo uŋgasari naŋgi ino anjam
quqwa arearetnjroqnqas kiyo asginjroqnqas kiyo di uŋgum. Ni na naŋgi
tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq.
3 O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quqwa
asginjroqnimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqnqas. Osib
naŋgo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei naŋgi metnjroqnib
bosib gisaŋ anjam minjroqnib qusib arearetnjroqnqas.
4 Deqa naŋgi anjam bole quqwa uratosib laŋa sa anjam quqwajqa dab
atoqnqab.
5 Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa
gulbe ti jaqatiŋ ti qoboiyoqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo
uŋgasari naŋgi minjre minjre laqne. Ni naŋgi aqaryainjrqajqa wau ti unum
deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

6 Ni qalie, jeu tamo naŋgi na e lubsib moiyotbqa bati jojomqo. Israel naŋgi
wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnub dego kere e moisiyqa ijo leŋ aiqas qaji
dena Qotei atraiyobulqai.
7 Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeqnub dego kere e nami siŋgila na
ururosim Yesus dauryoqnem agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil
kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatoqnem di e uratosaioqnem. Agi bini
e ijo areqalo di siŋgila na ojejunum.
8 Tamo naŋgi gurguroqnsib bubuŋeqnub di naŋgi awai oqajqa. Ijo awai
bole agi Qotei a laŋ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariŋoqnsim unum. Ijo
awai agiende. Mondoŋ Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas.

Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqas. Peginjrqa bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a laŋ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji naŋgi dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minjej, "Ni ijoq urur au"

9 O Timoti, ni ijoq urur au.

10 Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulaŋ areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej.

11 Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqa wau bole yeqnu.

12 Tikikus agi e na qariŋyonam Efesus qureq aiyej.

13 Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme naŋgo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiq.

14 Bras na iŋgi iŋgi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondoŋ Tamo Koba a na kamba Aleksander ŋolawotqas.

15 Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulaŋ ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ŋam atoqne.

16 Jeu tamo naŋgi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil naŋgi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, "O Abu, ni naŋgo une deqa olo kambatnjraime." E degsi Qotei pailyem.

17 Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa siŋgila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji naŋgi quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa bauŋ juwaŋ naŋgo medabuq na e osiq taqal waibej.

18 Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo naŋgi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnib Qotei na e aqaryaiboqnsim naŋgo baŋq dena e oqnsim taqal waiboqnqas. Osim bunuqna a na e laŋ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

19 O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo naŋgi Onesiforus aqa talq di unub qaji naŋgi ti Prisila Akwila wo naŋgi koba na minjrime.

20 Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu.

21 Ni ijoq urur boqujat. Ni tariŋoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na naŋgi qolqe Kristen tamo kalil naŋgi ti koba na kaiye anjam endi inoq qariŋyonub.

22 Tamo Koba a na ino qunuŋ geregere taqateme. Osim niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

1 E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qariŋbej deqa e aqa anjam
mare mare laqnum. Tamo uŋgasari Qotei na giltnjrej qaji naŋgi aqa anjam
minjroqnitqa qusib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqa deqa qariŋbej. E na
naŋgi aqaryainjritqa naŋgi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra
dauryqajqa deqa ti qariŋbej. Qotei aqa anjam di gisaŋ sai. Di anjam bole.
2 E na naŋgi aqaryainjritqa naŋgi ŋambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum.
Naŋgi ŋambile di oqajqa tariŋoqnsib unub. Tulaŋ nami Qotei a iŋgi iŋgi kalil
atosaisosiqa a na ŋambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisaŋosaieqnu.
3 Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo naŋgi wau enjrej. Kumbra
dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam
mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na eleŋej.
4 O Taitus, e anjam endi neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum. Aqo ombla Kristen
tamo uŋgasari kalil naŋgi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo
siŋgilateqnum. Deqa ni ijo aŋgro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus
agi iga eleŋej qaji wo naŋgi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, "Ni na Kristen naŋgo gate ateleŋ"

5 O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau
koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen naŋgo
gate ateleŋ. Agi e nami wau deqa ni mermem.
6 Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen naŋgo gate atqa osimqa a
peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo uŋgasari
kalil naŋgo ŋamgalaq di une saiqoji soqneme. A uŋa aiyeltaiq. Aqa aŋgro naŋgi
Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib soqnebe. Naŋgi kumbra uge uge yoqnaib.
Naŋgi diqoqnsib naŋgo ai abu naŋgo anjam gotraŋyoqnaib.
7 Ni qalie, Kristen naŋgo gate naŋgi Qotei aqa wau taqateqnub. Deqa
ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate.
A tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamgalaq di une saiqoji unu. A aqa segi ñam
soqtosaieqnu. A Kristen tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋ na taqatnjrosaieqnu. A
urur minjiŋ oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani
tamo sai. A silali koba oqnqajqa tulaŋ areareteqnu.
8 Tamo laŋaj naŋgi aqa meq beqnabqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra
bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tiŋtiŋ ti
Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulaŋ areareteqnu. A aqa segi
so geregere taqateqnu.
9 A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di siŋgila na ojeqnu. Deqa
a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen naŋgo are tigeltetnjreqnu. Tamo
qudei naŋgi anjam di gotraŋyeqnab a na naŋgi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba naŋgi gisaŋeqnub

10 O Taitus, Krit nuiq di anjam gotraŋyo qaji tamo gargekoba unub. Tamo
naŋgi di anjam laŋa laŋa maroqnsib tamo uŋgasari naŋgi gisa gisaŋŋjreqnub.
Tamo naŋgi di Juda tamo. Deqa naŋgi na tamo muluŋ breinjrqajqa tulaŋ
siŋgilaeqnub.
11 Naŋgi na Kristen naŋgo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge
iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Naŋgi degyeqnub
deqa naŋgi na Kristen qudei naŋgo aŋgro ti naŋgo was naŋgi ti areqalo

ugetetnjreqnabqa naŋgi Qotei aqa gam bole olo urateqnub. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji naŋgo medabu getentosim saidnjre.
12 Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil naŋgi gisaŋ ani. Naŋgi tamo uge. Naŋgi wagme juwaŋ bul. Naŋgi qunjaŋ bolet. Naŋgi wauqa asgim ani.”
13 O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni siŋgila na tamo uge uge naŋgi tingitnjroqne. Yimqa naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo geregere siŋgilatqab.
14 Osib naŋgi Juda naŋgo gisaŋ anjam ti tamo naŋgi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnub qaji naŋgo dal anjam ti quqwa uratqab.
15 Tamo uŋgasari Qotei aqa ŋamgalaq di jiga saiqoji unub qaji naŋgi qalie, iŋgi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa naŋgi oqnsib uyeqnub. Ariya tamo uŋgasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi torei jiga ti. Deqa naŋgi mareqnub, “Iŋgi iŋgi kalil jigat.” Naŋgo areqalo ti naŋgo are miligi ti tulaŋ jigat.
16 Naŋgi segi mareqnub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisaŋ. Naŋgi kumbra uge uge yeqnub dena iga poigeqnu, naŋgi Qotei qoreiyeqnub. Deqa Qotei na naŋgi torei walinjreqnu. Naŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo unub. Naŋgi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli naŋgi kumbra bole bole yoqnebe

1 O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne.
2 Ni na tamo qeli naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Niŋgi nuŋgo so geregere taqatiy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Niŋgi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli naŋgi anjam degsim minjroqne.
3 Ni na uŋa qeli naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di niŋgi dauryosib soqniy. Niŋgi yomuoqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Niŋgi na Kristen naŋgi kumbra bole osornjroqniy.
4-5 Osib uŋa meli naŋgi dalnjribqa naŋgi kumbra endegsib yoqnebe. Naŋgi naŋgo tamo ti naŋgo aŋgro ti qalaqalainjroqnebe. Naŋgi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji soqnebe. Naŋgi Kristen naŋgi gereinjroqnebe. Naŋgi naŋgo tal geregere taqatosib naŋgo tamo naŋgo anjam dauryoqnebe. Naŋgi kumbra bole degyoqnibqa naŋgo tamo naŋgi na unjrsibqa Qotei biŋiyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na uŋa qeli naŋgi anjam degsim minjroqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim aŋgro meli naŋgi unsib dauryqab”

6 Ariya ni na aŋgro meli naŋgi dego are tigeltetnjroqnimqa naŋgi areqalo bole na walweloqnebe.
7 O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa aŋgro meli naŋgi ino kumbra di unoqnsib dauryoqnqab. Ariya ni gisaŋ anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alaŋ anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne.
8 Ni anjam bole segi palontoqnimqa tamo naŋgi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo naŋgi na iga yomuigwa keresaiinjrimqa naŋgi jemainjrqas.

Kaŋgal tamo naŋgi gaigai naŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di soqnebe

9 O Taitus, ni na kaŋgal tamo naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Niŋgi
gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di sosibqa wau bole bole naŋgi
arearetnjreqnu qaji di yoqniy. Niŋgi naŋgo medabu ojoqnaib.
10 Osib naŋgo iŋgi bei bajiŋaib. Niŋgi naŋgo anjam geregere dauryosib
naŋgi kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra deqa
tulaŋ areboleboleinjrqas. Niŋgi kumbra bole kalil yoqnibqa nuŋgo wau qa
gate naŋgi unoqnsib Qotei agi iga eleŋej qaji aqa anjam tulaŋ biŋiyoqnsib
maroqnqab, ‘Di anjam bolequja.’ ” O Taitus, ni na kaŋgal tamo naŋgi anjam
degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariŋoqnqom

11 Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq
iga osorgej. Deqa a na tamo uŋgasari kalil naŋgi padalo sawaq dena eleŋqa
kere.
12 Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu,
iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei
uratekritqom. Osim iga mandam tamo uŋgasari naŋgo ambleq di sosimqa
areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom.
13 Walweloqnsim iŋgi bole bole iga mondoŋ oqom qaji di oqajqa
tariŋoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. A na iga eleŋej.
Mondoŋ a wala bole ti riaŋ koba ti osim laŋ qureq na bqas. Iga di unqajqa
tariŋoqnqom.
14 Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ
sqajqa deqa marsiq aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai
kumbra bole dauryqajqa siŋgilaoqnqom.
15 O Taitus, ni gaigai Kristen tamo uŋgasari naŋgi anjam di minjroqnimqa
naŋgi quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo uŋgasari anjam gotraŋyeqnub qaji
naŋgi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

1 O Taitus, ni na Kristen tamo uŋgasari naŋgi anjam endegsim minjroqne,
“Niŋgi na mandor naŋgi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti naŋgo sorgomq di
sosibqa naŋgo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy.
2 Niŋgi tamo qudei naŋgi misiliŋ anjam minjroqnaib. Osib anjam na
qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole
osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo uŋgasari naŋgi anjam degsim
minjroqne.
3 Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam go-
traŋyoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisaŋgeqnaqa iga Qotei aqa gam
bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa
gago segi jejamu qa tulaŋ areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga siŋgila na
taqatgesoqnej. Deqa iga minjiŋ ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo
qudei na iga jeutgeqnabqa iga kamba dego naŋgi jeutnjroqnem.
4 Ariya bati di Qotei agi iga eleŋej qaji a na iga tulaŋ qalaqalaigosiqa iga qa
are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej.

5 Osiqa iga eleŋej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga eleŋosai. A iga qa dulosiqa iga laŋa eleŋej awai saiqoji. Osiqa gago are miligi yansetgosiqa aqa Mondor Bole egsiqa iga aŋgro bunuj bul ŋambabtgej.
6 Yesus Kristus agi iga eleŋej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qariŋyonaqa gago are miligiq aiyej.
7 Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondoŋ iga ŋambile gaigai sqom. Iga ŋambile di oqajqa tariŋoqnsim unum.
8 Qotei aqa anjam di tulaŋ boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di siŋgilatqom.
O Taitus, ni Qotei aqa anjam di siŋgila na palontoqnimqa tamo uŋgasari Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi quoqnsib kumbra bole bole yoqnqab. Anjam dena tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjreqnu.
9 Tamo qudei naŋgi laŋa laŋa ŋiriŋoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnub. Naŋgi Moses aqa dal anjam qa ti naŋgo moma naŋgo ñam qa ti anjam na qoteqnub. Naŋgi anjam di marqajqa tulaŋ arearetnjreqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji naŋgo anjam di quetnjraim. Torei urat.
10 Tamo bei na Kristen tamo uŋgasari naŋgo areqalo ugetetnjrsim naŋgi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.
11 Ni qalie, tamo deqaji naŋgi Qotei aqa gam torei urateqnub. Naŋgi une yo qaji tamo unub. Naŋgo une dena naŋgi osornjreqnu, naŋgi tamo uge.

Pol na Taitus minjej, "Ni urur bosim e itbe"

12 Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qariŋyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe.
13 Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo naŋgi aiyel ino qure uratosib walwelqa laqnibqa ni na aqaryainjrimqa naŋgi gamq di iŋgi bei qa truquqasai.
14 Ni na Kristen naŋgi anjam plaltosim minjroqnimqa naŋgi wau bole yoqnqajqa geregere qalieosib tamo qudei iŋgi iŋgi qa truqueqnub qaji naŋgi aqaryainjroqnebe. Naŋgi laŋa sosib wau bole bole yosaio uge.
15 Kristen kalil e koba na endi unum qaji naŋgi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo uŋgasari iga tulaŋ qalaqalaigeqnub qaji naŋgi gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo uŋgasari naŋgi di iga koba na Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum.
O ijo was, Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

1 O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare
mare laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum.
Aqo gago was Timoti wo anjam endi neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum. Ni gago
Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai.
2 Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen
tamo uŋgasari kalil ino talq di loueqnub qaji naŋgi qa ti qariŋyonum. Arkipus
a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.
3 Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo naŋgi aiyel niŋgi qa are
boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulaŋ boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

4 E gaigai ijo Qotei biŋiyoqnsim ni qa pailyeqnum.
5 E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulaŋ qalaqalaiy-
oqnsim a qa ino areqalo siŋgilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo
uŋgasari kalil naŋgi dego qalaqalainjreqnum.
6 Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa e
endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga
powo bole osim iŋgi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.”
7 Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi
qalaqalainjroqnsim naŋgo are tulaŋ siŋgilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo
are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

8 O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei
yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni siŋgila na
mermqa kere.
9 Ariya e ni tulaŋ siŋgila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra
dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau
tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e ojsib tonto
talq endi waibeb unum.
10 E tonto talq endi sonamqa ino kaŋgal tamo Onesimus a ni uratmosiq
ulaŋosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam
minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa bini a ijo
aŋgro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime.
11 A nami kaŋgal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaioqnej.
Ariya bini a kaŋgal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnqa kere. A
e qa dego wau bole yoqnqa kere.
12 Ariya endego e Onesimus qariŋyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are
ugeibqo. Di kiyaqa? E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum deqa.
13 E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum.
Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi
sosim a na e aqaryaiboqnqas. A ino kaŋgal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas
di ni na dego e aqaryaibqam.
14 Ariya e Onesimus qariŋyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni
na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo
ijoq qariŋye. E siŋgila na ni mermqasai.

15 Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi
na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaqa? Ni na a olo osim
niŋgi ombla bati gaigai sqajqa deqa.
16 Onesimus a ino kaŋgal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen
was dego. Deqa e a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A ino kaŋgal tamo bolequja.
A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulaŋ
qalaqalaiyoqnqam.
17 Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim
geregereiyoqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere.
18 Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni
emqajqa mermosiqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e
kamba silali di keretosiy ni olo emqai.
19 E Pol. Anjam endi e ijo segi baŋ na neŋgreŋyonum. Ni e merbimqa
Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya
ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino
qunuŋ qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo
ino segi ŋambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum.
20 O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum
deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qariŋyosim dena ijo are boletetbe.
21 E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi buŋyosim
olo Onesimus ijoq qariŋyqam. Utru deqa e anjam endi neŋgreŋyonum.
22 Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nuŋgo pailyo qusim
gam waqtetbimqa e nuŋgoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ŋeiqajqa
warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai naŋgi na Filemon kaiyeiyeb

23 Aqo Epafras wo ombla tonto talq endi unum. Epafras a dego Kristus
Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo
naŋgi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.
24 Mak na Aristarkus na Demas na Luk na naŋgi qolqe dego ni kaiyei-
monub. Naŋgi e koba na wau qujai.
25 Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ
geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Ŋiri a na iga anjam mergeqnu

1 Nami Qotei na gago moma utru naŋgi anjam minjroqnej. A gam endena
naŋgi anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo naŋgi qariŋnjreqnaqa
naŋgi giloqnsib bati gargekoba gago moma utru naŋgi anjam minjroqneb.
2 Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diŋo bati jojomqo deqa
a na aqa Ŋiri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Ŋiri giltej
deqa a iŋgi iŋgi kalil oqas. Aqa baŋ na Qotei na mandam atej unu.
3 A na Qotei aqa riaŋ koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti
ombla kerekere. Aqa anjam siŋgila ti unu. Anjam dena a na iŋgi iŋgi kalil
siŋgilatejunu. A gago une kobotetgosiqa laŋ qureq oqsiq Qotei siŋgila koba ti
unu qaji aqa baŋ woq di awejunu.

Qotei aqa Ŋiri a laŋ aŋgro naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu

4 Qotei na aqa Ŋiri ñam kobaquja yej. Ñam dena laŋ aŋgro naŋgo ñam tulaŋ
buŋyejunu.
5 Nami Qotei na aqa Ŋiri endegsi minjej,
“Ni ijo segi Aŋgro.
Bini e ino Abu unum.”
Osiqa olo anjam bei dego aqa Ŋiri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo
Aŋgro sqas.” Ariya Qotei na aqa laŋ aŋgro naŋgi anjam degsi minjrosaioqnej.
6 Nami Qotei na aqa Ŋiri matu qariŋyim mandamq aiqa osiqa a qa olo
anjam endegsi marej, “Ijo laŋ aŋgro kalil naŋgi aqa sorgomq di sosib a qa
louoqnqab.”
7 Ariya Qotei a laŋ aŋgro naŋgi qa anjam degsi marosaioqnej. A naŋgi qa
endegsi marej,
“E ijo laŋ aŋgro naŋgi wau enjrem.
Deqa naŋgi jagwa ti ŋamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnub.”
8 Ariya Qotei na aqa segi Ŋiri endegsi minjej,
“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.
Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo uŋgasari naŋgi taqatnjroqnqam.
9 Ni kumbra bole yqajqa tulaŋ arearetmeqnu.
Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.
Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goreŋ bilentosiq ñam kobaquja
emej.
Deqa ni tulaŋ areboleboleimeqnu.
Ino arebolebole dena ino was naŋgo arebolebole tulaŋ buŋyejunu.”
10 Qotei na aqa Ŋiri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,
“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.
Osim laŋ dego ino segi baŋ na gereiyem.
11 Laŋ ti mandam ti koboqab.
Ariya ni bati gaigai sqam.
Laŋ ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.
12 Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu
dego kere ni na laŋ ti mandam ti lubtosim taqal atqam.
Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu
dego kere ni na laŋ ti mandam ti piqtosim taqal atqam.
Ariya ni segi bulyqasai.
Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai."
13 Qotei na aqa Njiri degsi minjsiqa olo minjej,
"Ni ijo baŋ woq endi awesoqnimqa
e na ino jeu tamo kalil naŋgi eleŋosiy ino siŋgaq di ateleŋqai."
Qotei na anjam deqaji aqa laŋ aŋgro naŋgi minjrosaioqnej.
14 Laŋ aŋgro naŋgi Qotei aqa Njiri bul sai. Naŋgi Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na naŋgi qariŋnjreqnaqa naŋgi aqa wau ojeqnub. Naŋgo wau agiende. Naŋgi giloqnsib tamo uŋgasari a na eleŋqas qaji naŋgi aqaryainjreqnub.

2

Qotei na iga eleŋej aqa wau di tulaŋ kobaquja

1 Deqa ijo was, anjam niŋgi nami quoqneb qaji di niŋgi olo siŋgila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga uloŋosim anjam di torei urato uge.
2 Nami Qotei na aqa laŋ aŋgro naŋgo medabu na gago moma utru naŋgi anjam minjroqnej. Anjam di siŋgila koba. Deqa tamo uŋgasari kalil anjam di gotraŋyoqneb qaji naŋgi Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej.
3 Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na eleŋej. Aqa wau di tulaŋ kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulaŋ ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.
Namoqna gago Tamo Koba a na iga eleŋqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo naŋgi aqa anjam di quoqneb qaji naŋgi kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, "Anjam di bole."
4 Yeqnaqa Qotei na naŋgo anjam di siŋgilatoqnej. A gam endena naŋgo anjam siŋgilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqnaqa naŋgi maŋwa ti kumbra siŋgila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga eleŋej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

5 Mondoŋ Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa laŋ aŋgro naŋgi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai.
6 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
"O Qotei, ni kiyaqa tamo naŋgi qa are qaleqnum?
Osim naŋgi qa duloqnsim aqaryainjreqnum?
7 Ni na tamo naŋgi laŋ aŋgro naŋgo sorgomq di atem unub.
Deqa naŋgi laŋ aŋgro naŋgo sorgomq di sokiñala soqnib
bunuqna ni na naŋgo ñam olo soqtetnjrimqa
naŋgo ñam tulaŋ kobaosim laŋ aŋgro naŋgo ñam buŋyqas.
8 Od, ni na iŋgi iŋgi kalil osim tamo naŋgo sorgomq di atim sqab."
O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na iŋgi iŋgi kalil osim tamo naŋgo sorgomq di atim sqab. A iŋgi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di iŋgi iŋgi kalil tamo naŋgo sorgomq di sosai.
9 Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a laŋ aŋgro naŋgo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil naŋgi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a naŋgo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatiŋ koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqa ñam kobaquja yej.
10 Qotei a iŋgi iŋgi kalil qa utru. A na iŋgi iŋgi kalil gereiyej. A na aqa aŋgro gargekoba naŋgi joqsim laŋ qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus siŋgilatonaqa a jaqatiŋ koba ej. Osiqa aqa jaqatiŋ dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo naŋgi eleŋqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus siŋgilatej di kumbra bolequja.

11 Iga qalie, Yesus aqa aŋgro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji
naŋgi a ombla Abu qujai. Deqa a na naŋgi minjreqnu, “Niŋgi ijo was tiŋtiŋ.”
A naŋgi was qa minjrqajqa jemaiyosaieqnu.
12 Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,
“O Qotei, e na ijo was naŋgi di ino ñam qa sainjroqnqai.
Naŋgi louqa korooqnibqa e naŋgo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqn-
qai.”
13 Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo
siŋgilatosiy a qa tariŋoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Niŋgi e nubiy. Aŋgro kalil
Qotei na ebej qaji naŋgi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

14 Yesus aqa aŋgro naŋgi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam
tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa siŋgila kobotqa marsiq deqa moiyej.
Satan a moiyo qa utru. A na tamo uŋgasari naŋgi moiyotnjrqajqa siŋgila ti
unu.
15 Deqa naŋgi moiqa ulaeqnab Satan a naŋgi siŋgila na ojeleŋeqnu. Ariya
naŋgi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a naŋgi Satan aqa baŋq dena eleŋqajqa
marsiq moiyej.
16 Yesus a laŋ aŋgro naŋgi aqaryainjrqa osiq moiyosai. A Abraham aqa
moma naŋgi aqaryainjrqa osiq moiyej.
17 Utru deqa a aqa was kalil naŋgi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra
tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo uŋgasari naŋgi qa dulosim
naŋgi aqaryainjrqajqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole
unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau
agiende. A na tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjroqnsiqa Qotei aqa minjiŋ
taqal waiyeqnu.
18 Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatiŋ koba
oqnej. Deqa a na tamo uŋgasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnub qaji naŋgi
geregere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulaŋ buŋyejunu

1 O Kristen was kalil, Qotei laŋ qureq di unu qaji a na niŋgi metŋgej deqa
niŋgi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa
qariŋyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom.
2 Qotei na Yesus minjej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau
di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau
geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq di wauoqnej.
Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa tal bul soqneb.
3 Iga qalie, tamo naŋgi tal ateqnub qaji naŋgo ñam kobaquja. Tal aqa ñam
kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej.
Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulaŋ buŋyejunu.
4 Tal kalil agi tamo naŋgi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na iŋgi iŋgi kalil
ateleŋej.
5 Moses a kaŋgal tamo bul sosiqa Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgo ambleq di
wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo uŋgasari naŋgi di agi Qotei aqa
tal bul soqneb. Moses a naŋgo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa
medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej.

6 Ariya Kristus a Qotei aqa Ŋiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa
tamo uŋgasari naŋgi taqatnjroqnej. Tamo uŋgasari naŋgi di agi Qotei aqa tal
bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Ŋiri deqa iga gaigai
gago areqalo a qa siŋgilatoqnsim a mondoŋ olo bosim iga boletgwajqa deqa
tariŋoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei naŋgi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

7 Iga Qotei aqa tamo uŋgasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam
qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,
“Bini bati endi niŋgi Qotei aqa medabu quoqniy.
8 Niŋgi nuŋgo are miligi getentaib.
Niŋgi nuŋgo moma utru naŋgi bul saib.
Agi nami nuŋgo moma utru naŋgi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa go-
traŋyoqneb.
Naŋgi wadau sawaq di ijo siŋgila laŋa tenemtoqneb.
9 Naŋgi ijo siŋgila bati gaigai unoqneb gilsi gilsiq wausau 40 koboej.
Ariya naŋgi deqa e qa are qalosaioqneb.
10 Deqa e naŋgi qa minjiŋ oqnaqa marem,
‘Naŋgi naŋgo are miligiq di e daurbosaieqnub.
Naŋgi gaigai ijo gam bole urateqnub.’
11 Deqa e naŋgi qa minjiŋ oqnaqa endegsi minjrem,
‘Niŋgi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merŋgonum.’ ”
12 O ijo was, niŋgi geregere ŋam atoqniy. Niŋgi ŋam atqasai di niŋgi qudei
nuŋgo are miligi ugeqas. Amqa niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatqa
uratosib Qotei ŋambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa niŋgi ŋam
atoqniy.
13 Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa niŋgi bati gaigai nuŋgo Kristen
was naŋgi siŋgilatnjroqniy. Une aqa kumbra na niŋgi qudei gisaŋgosim nuŋgo
are miligi getentaim deqa niŋgi degyoqniy.
14 Iga nami Qotei qa gago areqalo siŋgilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga
olo siŋgila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi
tamo uŋgasari tiŋtiŋ sqom.
15 Iga qalie, anjam endegsi unu,
“Bini bati endi niŋgi Qotei aqa medabu quoqniy.
Niŋgi nuŋgo are miligi getentaib.
Niŋgi nuŋgo moma utru naŋgi bul saib.
Agi nami nuŋgo moma utru naŋgi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa go-
traŋyoqneb.”
16 O ijo was, yai naŋgi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreq-
naqa gotraŋyoqneb? Di Israel tamo uŋgasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses
na joqsiq gilej qaji naŋgi.
17 Qotei a yai naŋgi qa minjiŋ oqnaqa gilsi gilsiq wausau 40 koboej? Di
Israel tamo uŋgasari agi une yoqnsib wadau sawaq di moreŋoqneb qaji naŋgi.
18 Qotei na yai naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi ijo aqarato sawa miligiq
gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole merŋgonum”? Di tamo uŋgasari aqa medabu
gotraŋyoqneb qaji naŋgi.
19 Deqa iga qalieonum, Israel tamo uŋgasari naŋgi di Qotei qa naŋgo areqalo
siŋgilatosaioqneb. Utru deqa naŋgi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa
keresai.

4

Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi aqarato sawa miligiq gilqab

1 Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo uŋgasari naŋgi ijo aqarato sawa miligiq
gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa niŋgi
ulaoiy. Niŋgi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib uloŋo uge.
2 Moses aqa bati qa Israel tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam bole
quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel naŋgi anjam
di laŋa quoqnsib naŋgo areqaloq di siŋgilatosaioqneb. Deqa anjam dena naŋgi
yala aqaryainjrosaioqnej.
3 Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato
sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel naŋgi qa endegsi marej,
“E naŋgi qa minjiŋ oqnaqa minjrem,
‘Niŋgi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merŋgonum.’ ”
Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulaŋ nami Qotei a
mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.
4 Agi aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa
bati 7 onaqa a aqaratej.”
5 Osib bunuqna anjam endi neŋgreŋyeb, “Naŋgi ijo aqarato sawa miligiq
gilqasai.”
6 Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu.
Tamo uŋgasari qudei naŋgi miligiq gilqa kere. Tamo uŋgasari nami Qotei
aqa anjam bole quoqnsib gotraŋyoqneb qaji naŋgi aqa aqarato sawa miligiq
gilosai.
7 Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a
Devit aqa medabu na endegsi marej,
“Bini bati endi niŋgi Qotei aqa medabu quoqniy.
Niŋgi nuŋgo are miligi getentaib.”
Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi
osorgeqnu, Qotei a tamo uŋgasari naŋgi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa
olo bati bunuj atej.
8 Josua na aqarato di Israel naŋgi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna
olo bati bunuj atqa marosai qamu.
9 Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgo aqarato bini unu.
Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.
10 Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau
kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego
kere.
11 Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulaŋ siŋgilaqom. Siŋgilaqasai
di niŋgi qudei Israel naŋgo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotraŋyosib
uloŋo uge.
12 Qotei aqa anjam a ŋambile ti unu. Anjam di siŋgila na waueqnu. A serie
bul tulaŋ qalat. Deqa anjam dena tamo naŋgo are qametnjroqnsiqa naŋgo
qunuŋ ti tanu ti siŋga ti miligiq aiyoqnsiqa naŋgo areqalo ti naŋgo are miligi
ti geregere pegiyeqnu.
13 Iŋgi bei a Qotei qa uliqa keresai. Iŋgi iŋgi kalil Qotei a ateleŋej qaji di a na
geregere ŋam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondoŋ a na qujai gago kumbra kalil
qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

14 Gago atra tamo gate unu. A laŋ qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Ŋiri
Yesus. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnsim ojesqom.
15 Iga segi siŋgila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa siŋgila kobotqa keresai.
Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus
a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga
walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa
maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji.
16 Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq
giloqnqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnim a iga qa
duloqnqas. Iga gulbe ti soqnim a iga qa are boleiyoqnsim gago gulbe qa
aqaryaigoqnqas.

5

Atra tamo gate naŋgo wau

1 Qotei a mandam tamo qudei naŋgi giltnjroqnsiqa naŋgi atra tamo gate
ateqnu. Atra tamo gate naŋgo wau agiende. Naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo
une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei atraiyeqnub.
2 Atra tamo gate naŋgi di iga bul mandam tamo. Naŋgi dego siŋgila saiqoji
unub deqa naŋgi une yoqnqa kere. Deqa naŋgi na tamo uŋgasari powo saiqoji
unub qaji naŋgi ti tamo uŋgasari Qotei aqa gam groteqnub qaji naŋgi ti lawo
na aqaryainjreqnub.
3 Naŋgi dego une ti unub deqa naŋgi tamo uŋgasari naŋgo une qa ti naŋgo
segi une qa ti are qaloqnsib wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei atraiyeqnub.
4 Tamo laŋaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a
segi na atra tamo gate naŋgi metnjroqnsiqa ñam koba enjreqnu. Agi Qotei a
nami Aron metosiq atra tamo gate atej.
5 Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei
na Kristus giltosiqa atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi
minjej,
“Ni ijo segi Aŋgro.
Bini e ino Abu unum.”
6 Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,
“Melkisedek a atra tamo soqnej
dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”
7 O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiqa a siŋga pulutoqnsiqa Qotei
pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a
siŋgila na Qotei pailyoqnej. A leleŋ ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi
areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo
quetoqnej.
8 Yesus a Qotei aqa Ŋiri. Ariya a jaqatiŋ koba oqnej dena a powo osiqa Qotei
aqa anjam dauryqajqa qalieej.
9-10 Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a
giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo
soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei
aqa anjam dauryeqnub qaji naŋgi eleŋqas. Naŋgi eleŋqajqa utru agi Yesus
qujai. Deqa naŋgi ŋambile gaigai sqab.

Iga aŋgro mom bul sqasai

11 O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba niŋgi merŋgwajqa
unu. Ariya nuŋgo areqalo geteŋejunu deqa niŋgi anjam di aqa utru geregere
poiŋgwa keresai. Deqa e niŋgi anjam di merŋgwajqa baŋgi koba.

12 Niŋgi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa niŋgi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nuŋgo powo kobaosai unu deqa niŋgi aŋgro mom muŋgum uyeqnub dego bul unub. Niŋgi iŋgi siŋgila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib niŋgi merŋgwab di kere.
13 Iga qalie, aŋgro mom naŋgi muŋgum segi uyeqnub. Naŋgi kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu.
14 Tamo naŋgi kokbaonub qaji naŋgi iŋgi siŋgila uyeqnub. Naŋgi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyoqneb. Deqa naŋgi areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariŋoqnqom

1 Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnqom. Yim anjam dena iga siŋgilatgoqnqas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di niŋgi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa,
2 yanso oqa, Kristen gate naŋgo gateq di baŋ atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil naŋgi peginjroqa, tamo qudei naŋgi ŋamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnqom.
3 Qotei na marim iga degyqom.
4 O ijo was, niŋgi qalie. Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei na areqalo suwantetnjrnaqa naŋgi laŋ qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Naŋgi Mondor Bole esoqneb.
5 Naŋgi Qotei aqa anjam uyo oneiyoqnsib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Naŋgi Qotei aqa siŋgila mondoŋ brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb.
6 Ariya bati bei tamo naŋgi di olo uloŋosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa naŋgi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Naŋgo une dena naŋgi Qotei aqa Ŋiri olo ŋamburbasq di qamobulosib tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamgalaq di aqa ñam tulaŋ ugeugeiyeb.
7 Tamo deqaji naŋgi qa e yawo anjam endegsi merŋgwai. Wau lanja naŋgi iŋgi yageqnabqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa iŋgi bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja naŋgi boqnsib iŋgi oqnsib uyeqnub.
8 Ariya sil luwit oqsim iŋgi kabutnjrqas di iŋgi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim ŋamyuwo na koitqas.
9 O gago was bole, anjam siŋgila di iga na niŋgi merŋgonum. Ariya iga qalieonum, niŋgi degsib padalqasai. Qotei na niŋgi eleŋqas.
10 Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nuŋgo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nuŋgo kumbra bole agiende. Niŋgi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulaŋ qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo uŋgasari naŋgi geregereinjreqnub. Niŋgi nami degyoqneb agi bini niŋgi degyeqnub.
11 Gago are koba endegsi unu. Niŋgi kumbra bole di siŋgila na ojoqnsib mondoŋ Qotei na niŋgi boletŋgwajqa deqa tariŋoqniy.
12 Niŋgi asgiŋgaiq. Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgo kumbra agiende. Naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib olo asginjrosaieqnu. Deqa mondoŋ

naŋgi iŋgi bole bole Qotei a nami aqa aŋgro naŋgi enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, naŋgo kumbra di niŋgi dego degsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na siŋgilatej

13-14 Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma naŋgi tulaŋ kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di siŋgilatej. Mandam tamo naŋgi na Qotei buŋyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam siŋgilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di siŋgilatosiq minjej, “E bole mermonum.”

15 Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariŋosiq soqnej. A tariŋqa asgiyosai. A tariŋesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

16 Anjam siŋgilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam siŋgilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam siŋgilatqas. Yim tamo qudei naŋgi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei naŋgi anjam di olo uge qa marqa keresai.

17 Qotei na Abraham minjej, “E ino moma naŋgi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di siŋgilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma naŋgi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai.

18 Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di siŋgilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisaŋqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariŋoqnqom.

19 Qotei agi iga a qa tariŋeqnum qaji a anka bul siŋgila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi siŋgilatoqnsim Warum Tulaŋ Getento Koba gara gaiŋejunu qaji di torei miligiq giloqnqom.

20 Yesus a getento warum di iga qa waqtosiqa a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

1 Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei naŋgi ti qotsiqa naŋgi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di baŋ atetosiqa a qa pailyej.

2 Onaqa iŋgi iŋgi kalil Abraham a mandor naŋgoq dena eleŋej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor.

3 Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ŋambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Ŋiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

4 Melkisedek aqa ñam tulaŋ kobaquja. E deqa niŋgi saiŋgwai. Gago moma utru Abraham a mandor naŋgoq dena iŋgi iŋgi boledamu eleŋosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej.

5 Bunuqna Qotei na Livai aqa moma naŋgi minjrej, “Niŋgi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel naŋgi na iŋgi iŋgi poto 10 yoqnsib oto qujai

Livai aqa moma naŋgi atrainjroqnqab." Israel naŋgi Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Naŋgi Livai aqa moma naŋgo was.
6 Melkisedek a Livai aqa leŋ sai. Ariya Abraham a iŋgi iŋgi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di baŋ atetosiqa a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, "E ino moma naŋgi kobatnjrqai."
7 Iga qalie, tamo ñam ti naŋgi na tamo ñam saiqoji naŋgo gateq di baŋ atetnjroqnsib naŋgi qa pailyeqnub.
8 Israel naŋgi na Livai aqa moma naŋgi iŋgi iŋgi atrainjreqnub. Livai aqa moma naŋgi moreŋeqnub. Ariya Melkisedek agi Abraham na iŋgi iŋgi atraiyej qaji aqa moiqajqa bati naŋgi nami neŋgreŋyosaioqneb. Deqa a bati gaigai sobulejunu.
9 Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na iŋgi iŋgi di osiq Melkisedek atraiyobulej.
10 Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ŋambabosaisoqnej. Abraham a iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leŋ na ŋambabej. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

11 Livai aqa moma naŋgi atra tamo sosib wauoqneb naŋgo wau dena tamo uŋgasari naŋgi boletnjrosaioqnej. Naŋgi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma naŋgi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel naŋgi nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej.
12 O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma naŋgi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a naŋgi kobotnjrsiqa olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej.
13 Yesus a Livai aqa leŋ na ŋambabosai. A leŋ bei naŋgoq na ŋambabej. Leŋ naŋgi di atraiyqajqa wau nami ojosaioqneb.
14 Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leŋ na ŋambabej. Leŋ dena atra tamo naŋgi brantqajqa Moses a deqa marosaioqnej.
15 Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.
16 Dal anjam a marej, atra tamo naŋgi Livai aqa leŋ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ŋambile ti siŋgila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej.
17 Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,
"Melkisedek a atra tamo soqnej
dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam."
18 O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di siŋgila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej.
19 Dal anjam dena iga boletgosaioqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiqa olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulaŋ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulaŋ buŋyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariŋoqnqom.

20-21 Qotei na Yesus giltosiqa minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa
aqa anjam di siŋgilatej. Atra tamo nami soqneb qaji naŋgi dego Qotei na
giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Niŋgi atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di
siŋgilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,
‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’
Osiqa aqa anjam di siŋgilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”
22 Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulaŋ bolequja. Di kiyaqa?
Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulaŋ
buŋyejunu.
23 Nami tamo gargekoba naŋgi atra tamo soqneb. Naŋgi moreŋoqneb deqa
naŋgi gaigai atra tamo sqa keresai.
24 Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas.
Tamo bei na aqa sawa oqa keresai.
25 Deqa tamo uŋgasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqnub qaji naŋgi
Yesus na torei eleŋqa kere. Di kiyaqa? A gaigai ŋambile sosiq naŋgi qa Qotei
pailyeqnu.
26 Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulaŋ aqaryaigwa kere.
A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiqoji.
A Qotei aqa ŋamgalaq di tamo tulaŋ bolequja. Qotei na a osi oqsiq laŋ qureq
di awotej unu. Deqa a une tamo naŋgo ambleq di sosai. A isaq di unu.
27 Atra tamo gate nami qaji naŋgi bati gaigai wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei
atraiyeqnub. Mati naŋgi naŋgo segi une qa wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei
atraiyeqnub. Osib olo tamo uŋgasari naŋgo une qa dego Qotei atraiyeqnub.
Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ŋambile
sonaq osiqa Qotei atraiyej.
28 Dal anjam a nami marej, mandam tamo naŋgi atra tamo gate sqab. Tamo
naŋgi di siŋgila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam
di siŋgilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Ŋiri torei keretosiqa
a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a laŋ qureq oqsiq dia atra tamo gate unu

1 Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai.
A laŋ qureq oqsiq Mandor Koba aqa baŋ woq di awejunu.
2 A laŋ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi
tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.
3 Atra tamo gate naŋgo wau di niŋgi qalie. Naŋgi wagme iŋgi iŋgi oqnsib
Qotei atraiyeqnub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosiqa aqa segi jejamu
osiqa Qotei atraiyej.
4 Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaqa? Livai
aqa moma naŋgi segi mandamq endi atra tamo sosib wagme iŋgi iŋgi Qotei
atraiyeqnub. Dal anjam a degsi unu.
5 Livai aqa moma naŋgi gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqnub.
Atra tal dena laŋ qure qaji atra tal iga laŋa suwi osorgeqnu. Moses a nami
atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej.
Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni
osormem. Deqa ni atra tal ti aqa iŋgi iŋgi kalil ti degsim gereiyime.” Qotei
na nami Moses degsi minjej.

6 Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulaŋ bolequja. Aqa wau
dena atra tamo nami qaji naŋgo wau tulaŋ buŋyejunu. Yesus a Qotei aqa
anjam bunuj siŋgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba
waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulaŋ buŋyejunu. Iŋgi
bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena iŋgi bole bole namij dego
tulaŋ buŋyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulaŋ buŋyejunu

7 O ijo was niŋgi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu
Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu.

8 Ariya Tamo Koba a na tamo uŋgasari naŋgo une babtetnjrsiqa endegsi
marej, “Niŋgi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj
qosisiy Israel naŋgi ti Juda naŋgi ti minjrit naŋgi qusib dauryqab.

9 Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E naŋgo moma naŋgi Isip sawaq
dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij naŋgi enjrem. Bati deqa
naŋgi ijo anjam di dauryqa uratosib gotraŋyoqneb deqa e na kamba naŋgi
qoreinjrem.

10 Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy
Israel naŋgo areqaloq di atqai. Osiy naŋgo are miligiq di dego neŋgreŋyqai.
Deqa e naŋgo Qotei soqnit naŋgi ijo segi tamo uŋgasari sqab.

11 Sosib bati deqa naŋgi kalil e qa geregere qalieqab. Deqa naŋgi olo
bunuqna naŋgo was naŋgi endegsi minjrqasai, ‘Niŋgi Tamo Koba a qa
qalieoiy.’ Degsi minjrqasai. Naŋgi kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam
saiqoji naŋgi ti kalil e qa qalieqab.

12 Di kiyaqa? E naŋgi qa dulosiy naŋgo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna
e naŋgo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

13 Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa
iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di
sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji naŋgi wagme aqa leŋ atraiyeqnub

1 Israel naŋgi anjam namij dauryoqneb bati deqa naŋgi mandam qaji atra
talq di Qotei qa louoqneb.

2 Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum
di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di naŋgi lam ti atra bijal ti
atraiyqa bem ti atnab soqnej.

3 Getento warum qoreq di naŋgi gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa
qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulaŋ Getento
Koba.”

4 Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib
warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ŋam moŋgum dego
warum dia soqnej. Ŋam moŋgum aqa qalaq di gol na walateb. Ŋam moŋgum
miligiq di laŋ qure qa iŋgi uyo Qotei na nami Israel naŋgi anainjrej qaji di
tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ŋam moŋgum miligiq
di Aron aqa walwelqa toqoŋ nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniŋ
aiyel Qotei a nami naŋgo quraq di aqa dal anjam neŋgreŋyej qaji di dego ŋam
moŋgum miligiq di atnab soqnej.

5 Ŋam moŋgum aqa quraq di laŋ aŋgro aiyel naŋgo sigito qunuŋ atnab
soqnej. Laŋ aŋgro aiyel naŋgi di Qotei aqa siŋgila sigitoqnsib unub. Naŋgo

bari na ŋam moŋgum di kabutesoqnej. Ŋam moŋgum aqa qura di tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqajqa sawa. Bini e iŋgi iŋgi kalil deqa anjam koba marqasai.

6 Iŋgi iŋgi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo naŋgi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnub.

7 Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo uŋgasari naŋgo une qa ti leŋ oqnsiqa Qotei atraiyeqnu. Tamo uŋgasari naŋgi di powo bole ti sosai deqa naŋgi une yeqnub.

8 O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam geteŋejunu.

9 Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo naŋgi wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei atraiyeqnub. Ariya wagme iŋgi iŋgi dena tamo uŋgasari Qotei qa loueqnub qaji naŋgo are miligi gereiyetnjrqa keresai. Deqa naŋgi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai.

10 O ijo was, anjam namij di a iŋgi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu iŋgi iŋgi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel naŋgi anjam namij di enjrej. Di kiyaqa? Naŋgi anjam di dauryosib soqnib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leŋ osiqa Qotei atraiyej

11 Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa iŋgi bole bole Qotei na mondoŋ iga egwas qaji di osiqa laŋ qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulaŋ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulaŋ buŋyejunu. Mandam tamo naŋgi na laŋ qure qaji atra tal di gereiyosai.

12 Kristus a makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leŋ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga ŋambile gaigai sqom.

13 Atra tamo nami qaji naŋgi makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ oqnsib Qotei atraiyeqnub. Osib makau naŋgo damu koiteqnab skuleqnaq sum oqnsib tamo uŋgasari naŋgo gateq di bilenteqnub. Naŋgi na tamo uŋgasari une ti unub qaji naŋgo jejamu yansetnjrqajqa marsib kumbra degyeqnub.

14 Ariya Kristus aqa leŋ na wagme naŋgo leŋ tulaŋ buŋyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus siŋgilatonaqa aqa segi ŋambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqa aqa leŋ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei ŋambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

Kristus aqa leŋ na anjam bunuj siŋgilatej

15 Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj siŋgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo uŋgasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji naŋgi ti ŋambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na ŋambile di ijo segi aŋgro tiŋtiŋ naŋgi enjrqai.”

16 E mandam tamo naŋgo kumbra qa merŋgwai. Tamo bei a qalieqo, a
bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa aŋgro naŋgi aqa iŋgi iŋgi kalil
oqajqa marsim naŋgo ñam neŋgreŋyim sqas. A moiyosaisoqnimqa aqa aŋgro
naŋgi aqa iŋgi iŋgi oqa keresai. A moiyimqa naŋgi aqa iŋgi iŋgi oqab.
17 Tamo di a ŋambile soqnimqa aqa anjam neŋgreŋyej qaji di a laŋa sqas.
Ariya a moiyimqa aqa anjam di siŋgila ti sqas.
18 Dego kere nami atra tamo naŋgi anjam namij siŋgilatqa osibqa naŋgi na
wagme naŋgi ñumeqnab naŋgo leŋ aiyoqnej.
19 Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo uŋgasari naŋgi minjrsiq
koboonaqa a na makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ osiqa ya ti sil lent ti ŋamtaŋ
aqa dani aqa ñam hisop de ti turtosiq tamo uŋgasari naŋgo gateq di bilentej.
Osiqa Qotei aqa lou gara neŋgreŋ aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja
du du naŋgo juŋgum na gereiyo qaji.
20 Moses a leŋ bilentosiq marej, “Leŋ endi aisiq Qotei aqa anjam siŋgilatqo.
Agi Qotei a nami niŋgi endegsi merŋgej, ‘Niŋgi anjam di dauryiy.’ ”
21 Osiqa Moses a olo leŋ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa iŋgi iŋgi ti
naŋgoq dego aiyej.
22 Deqa iga qalieonum, leŋ na iŋgi iŋgi kalil yansqas. Leŋ aiqasai di Qotei
na tamo uŋgasari naŋgo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

23 Atra tal namij aqa iŋgi iŋgi dena laŋ qaji iŋgi iŋgi laŋa sigitejunu. Atra
tamo naŋgi na wagme naŋgo leŋ oqnsib dena iŋgi iŋgi di yanseqnub. Ariya
wagme naŋgo leŋ na laŋ qaji iŋgi iŋgi yansqa keresai. Leŋ tulaŋ boledamu
na segi laŋ qaji iŋgi iŋgi yansqas.
24 Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji
atra tal di tamo naŋgi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole laŋa sigitejunu.
Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosiqa iga qa waueqnu.
25 Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme naŋgo leŋ oqnsiqa
Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A
wagme naŋgo leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A
laŋ qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati
gargekoba degyosaioqnej.
26 A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati
deqa a jaqatiŋ oqnsiq bosi bosiq agi bini olo jaqatiŋ eqnu qamu. Ariya diŋo
bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa
marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej.
27 Iga qalie, tamo kalil naŋgi bati qujai qa moiyeqnub. Mondoŋ naŋgi Qotei
aqa ulatamuq di brantib a naŋgo une qa naŋgi peginjrqas.
28 Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba naŋgo une qoboiyet-
njrqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondoŋ a laŋ qureq
na bqas. Bati deqa a na tamo uŋgasari naŋgo une olo qoboiyetnjrqasai. A
bosim tamo uŋgasari a qa tariŋeqnub qaji naŋgi torei eleŋqas.

10

Wagme naŋgo leŋ na gago une kobotqa keresai

1 Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na iŋgi bole bole
Qotei a mondoŋ iga egwas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Damu osorgo-
saieqnu. Atra tamo gate naŋgi wagme iŋgi iŋgi oqnsib wausau gaigai Qotei

atraiyeqnub deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo uŋgasari Qotei aqa areq gileqnub qaji naŋgi torei boletnjrqa keresai.
2 Wagme iŋgi iŋgi dena tamo uŋgasari Qotei qa loueqnub qaji naŋgo une yansetnjrqa kere qamu atra tamo gate naŋgi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo uŋgasari naŋgi naŋgo une qa olo are gulbeinjrosai qamu.
3 Ariya atra tamo gate naŋgi wausau gaigai wagme iŋgi iŋgi di oqnsib Qotei atraiyeqnub. Deqa tamo uŋgasari naŋgi naŋgo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub.
4 Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti naŋgo leŋ na tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqa keresai bole sai.
5 Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,
“O Abu, ni atraimqajqa wagme iŋgi iŋgi qa arearetmosaieqnu.
Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.
6 O Abu, atra tamo naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme iŋgi iŋgi oqnsib ŋamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub.
Ni iŋgi iŋgi deqa arearetmosaieqnu.
7 Deqa e ni endegsi pailmonum,
‘O Qotei, e bonum.
Agi nami anjam degsib e qa neŋgreŋyeb.
Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’ ” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.
8 Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme iŋgi iŋgi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme iŋgi iŋgi oqnsib ŋamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub. Ni iŋgi iŋgi deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa iŋgi iŋgi deqa marej.
9 Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiqa olo kumbra bunuj atej.
10 Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga eleŋosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa leŋ na gago une kobotetgej

11 Atra tamo kalil naŋgi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa naŋgo wau yeqnub. Naŋgi bati gargekoba wagme iŋgi iŋgi oqnsib Qotei atraiyeqnub. Iŋgi iŋgi dena tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqa keresai.
12 Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiqa laŋ qureq oqsiq dia Qotei aqa baŋ woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas.
13 A Qotei aqa baŋ woq di awesosiqa mondoŋ Qotei na aqa jeu tamo kalil naŋgi osim aqa siŋgaq di koroinjrqajqa deqa tariŋeqnu.
14 Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo uŋgasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji naŋgi torei boletnjrej. Deqa naŋgi bati gaigai une saiqoji sqab.
15 Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu,
16 “‘Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo uŋgasari naŋgo are miligiq di atqai. Osiy naŋgo areqaloq di dego neŋgreŋyqai.’ ”

17 Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E naŋgo une
kobotetnjrqai deqa bunuqna e naŋgo une qa olo are qalqasai.”
18 O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo iŋgi bei na gago
une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gilqa kere

19 O ijo was kalil, Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa
iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum
di agi Qotei aqa atra talq di unu.
20 Yesus a segi na ŋambile qa gam bunuj waqtetgosiqa a segi namoosiq
warum di miligiq gilsiq gara gaiŋejunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di
Yesus aqa segi jejamu.
21 Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo uŋgasari
kalil naŋgi taqatnjreqnu.
22 A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi leŋ bilentonaqa aisiq
gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga
qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisaŋ
kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago
areqalo torei siŋgilatosim aqa areq giloqnqom.
23 Iga qalie, iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas.
A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa ñam siŋgila na ojsim boleq di maroqnsim iŋgi
bole bole deqa tariŋoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai.
24 Iga gago Kristen was naŋgo are tigeltetnjroqnimqa naŋgi qalaqalaiyo
kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab.
25 Osim iga Qotei aqa ñam qa korooqnqom. Iga kumbra di uratqa-
sai. Kristen was qudei naŋgi koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga naŋgi
siŋgilatnjroqnqom. Niŋgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Ŋiri qoreiyqasai

26 Niŋgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga
diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une
kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa iŋgi bei iga egwasai.
27 Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariŋqom. Pegigwa-
jqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil naŋgi ojeleŋosim ŋamyuwo kaŋkaŋ
kobaq di breinjrqas.
28 Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotraŋyimqa tamo aiyel kiyo
tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo uŋgasari naŋgi a qa
dulqasai. Naŋgi a qalib moiqas.
29 Ariya tamo bei a Qotei aqa Ŋiri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa
une deqa a gulbe tulaŋ kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotraŋyo
qaji tamo aqa gulbe tulaŋ buŋyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj
Yesus aqa leŋ na siŋgilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra
boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leŋ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor
iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulaŋ kobaquja oqas.
30 Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo naŋgo une kalil e segi
na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba
a na aqa tamo uŋgasari naŋgo une qa peginjrqas.”
31 O ijo was, Qotei ŋambile unu qaji a na tamo bei ŋolawotqas di a tulaŋ
ulaugetqas.

Nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di geregere ojesoqniy

32 Niŋgi are qaliy. Nami Qotei a nuŋgo areqalo suwantetŋgonaqa bati deqa
jeu tamo naŋgi na gulbe ti jaqatiŋ ti gargekoba niŋgi eŋgoqneb. Eŋgeqnab niŋgi
siŋgila na tigeloqnsib gulbe di gotraŋyoqneb.
33 Jeu tamo naŋgi dena nuŋgo Kristen was qudei naŋgi joqoqnsib tamo
uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq di tigeltnjroqnsib naŋgo ñam misiliŋyoqnsib
naŋgi ugeugeinjroqneb. Yeqnab niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi di beternjroqnsib siŋgilatnjroqneb.
34 Jeu tamo naŋgi dena nuŋgo Kristen was qudei naŋgi ojoqnsib tonto talq
di breinjreqnab sonabqa niŋgi na tonto tamo naŋgi deqa are qaloqnsib naŋgi
geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo naŋgi dena niŋgi qudei nuŋgo iŋgi iŋgi
yaiŋgoqneb. Ariya niŋgi deqa are ugeiŋgosaioqnej. Niŋgi areboleboleiŋgoqnej.
Di kiyaqa? Niŋgi qalie, iŋgi di laŋa mandam qaji iŋgi. Iŋgi bati gaigai sqas qaji
di tulaŋ bolequja. Mondoŋ niŋgi iŋgi di oqab. Di niŋgi qalie.
35 Kumbra bole niŋgi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy.
Osib nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di geregere ojesoqniy. Niŋgi
olo urataib. Niŋgi uratqasai di mondoŋ niŋgi awai tulaŋ boledamu oqab.
36 Niŋgi nuŋgo gulbe kalil qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Niŋgi
degyqab di Qotei na niŋgi siŋgilatŋgimqa niŋgi aqa areqalo dauryekritosib
mondoŋ iŋgi bole bole a nami niŋgi eŋgwa marej qaji di niŋgi oqab.
37 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Sokiñala tamo
bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariŋsokobaiyqasai. A urur boqujatqas.
38 Ijo segi tamo uŋgasari bole naŋgi e qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi
ŋambile sqab. Naŋgi na e qoreibqab di e naŋgi qa areboleboleibqasai.”
39 O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei naŋgi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilato qaji tamo.
Deqa iga ŋambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilatqajqa kumbra

1 Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum di aqa utru agiende. Iga
qalieonum, iŋgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa
tariŋesoqnimqa a na egwas. Iga gago ŋamdamu na iŋgi di unqa keresai di
uŋgum. Iga iŋgi di oqom.
2 Qotei aqa tamo uŋgasari nami soqneb qaji naŋgi a qa naŋgo areqalo
siŋgilatoqneb deqa a naŋgi qa maroqnej, “Naŋgi tamo bolequja.”
3 O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa iga endegsi
poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa laŋ ti mandam ti brantej. Iŋgi
iŋgi iga unqa keresai qaji di Qotei na eleŋosiqa dena a iŋgi iŋgi kalil iga
uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na naŋgi qalub Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateb

4 Abel a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq deqa a iŋgi bei Qotei atraiyonaqa
Qotei a iŋgi deqa tulaŋ arearetej. Kein a dego iŋgi bei Qotei atraiyej. Ariya
Qotei a Kein aqa atraiyo iŋgi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu,
Abel a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej
ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga
mergobuleqnu.

5 Enok a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa a moiyosai. A ŋambile
sonaqa Qotei na a osiq laŋ qureq oqej. Oqnaqa tamo uŋgasari naŋgi a qa
ŋamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok laŋ qureq
osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulaŋ areareqnej.
6 O ijo was, niŋgi Qotei aqa areq gilqa osibqa niŋgi mati a qa nuŋgo areqalo
siŋgilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa ŋamosim gilsim
itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, niŋgi degsib marqab di Qotei
a niŋgi qa tulaŋ areareqas. Tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqasai
di a naŋgi qa areareqa keresai.
7 Noa a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa Qotei na minjej,
“E bunuqna awa qariŋyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobuŋ
gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa
aŋgro naŋgi ti aqa uŋa a ti padalaib deqa qobuŋ gereiyej. Aqa kumbra dena
a na tamo uŋgasari kalil mandamq di soqneb qaji naŋgo une babtetnjrej.
A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa
minjej.

Abraham Sara wo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateb

8 Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa Qotei na Abraham
metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a
yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej.
9 A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia bran-
tosiqa yauŋ tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A
di sonaqa Qotei na minjej, “Mondoŋ e na ino moma naŋgi mandam mutu
endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiqa jagwa oqajqa
tal gereiyoqnsiqa di ŋeioqnej. A na Aisak Jekop wo naŋgi joqsiqa koba na
soqneb. Qotei na naŋgi aiyel dego minjrej, “Mondoŋ e na nuŋgo moma naŋgi
mandam mutu endi enjrqai.”
10 Abraham a laŋ qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariŋoqnej.
Laŋ qure di bati gaigai sqas. Laŋ qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.
11 Abraham aqa ŋauŋ Sara a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa
a tulaŋ qeliosiqa marej, “Bole, e aŋgrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di
a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi
gereiyetonaqa a gumaŋej.
12 Abraham a dego qeliosiqa a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a siŋgila
yonaqa a aŋgro mel qujai ŋambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma naŋgi tulaŋ
gargekobaeb. Bongar tulaŋ gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma
naŋgi ulul bul tulaŋ gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.
13 O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na naŋgi kalil Qotei
qa naŋgo areqalo siŋgilatesosib moreŋeb. Naŋgi mandamq endi sosibqa iŋgi
bole bole Qotei a nami naŋgi enjrqa minjrej qaji di naŋgi osai. Naŋgi iŋgi
di oqajqa tariŋesosibqa isaq na iŋgi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa
naŋgi maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi
yauŋ tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.”
14 O ijo was, iga qalieonum, tamo uŋgasari anjam degsib mareqnub qaji
naŋgi naŋgo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnub.
15 Naŋgi naŋgo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu naŋgi puluosib
aiyeb qamu.
16 Ariya naŋgi naŋgo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnub. Naŋgi sawa
tulaŋ boledamu agi laŋ qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnub. Tamo

uŋgasari naŋgi dena Qotei endegsib minjeqnub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a naŋgo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa a naŋgo qure agi laŋ goge dia gereiyetnjrej unu.

17 Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole siŋgilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi aŋgro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma naŋgi mandam mutu endi enjrqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej.

18 Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa leŋ na ino moma naŋgi bumbraŋyqab.”

19 Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, uŋgum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na naŋgi qalub Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateb

20 Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiqa Jekop Iso wo naŋgo gateq di aqa baŋ atetnjrsiqa naŋgi qa pailyosiqa kumbra bunuqna naŋgoq di brantqas qaji deqa naŋgi minjrej.

21 Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiqa Josep aqa aŋgro aiyel naŋgo gateq di aqa baŋ atetnjrsiqa naŋgi qa pailyej. A tulaŋ qeliosiqa moiqa jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqoŋ ojsiq siŋga pulutosiq Qotei qa louej.

22 Josep a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq deqa a tulaŋ qeliosiq moiqa jojomosiqa a na aqa was naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi na nuŋgo moma agi Israel naŋgi minjribqa bunuqna naŋgi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa naŋgi ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej

23 Ariya Moses aqa ai abu naŋgi dego Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateb. Deqa Moses a ŋambabonaqa naŋgi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Naŋgi qalieeb, Moses a aŋgro tulaŋ bolequja. Naŋgi Isip naŋgo mandor koba ulaiyosai deqa naŋgi aqa anjam gotraŋyosib Moses ulitonab soqnej.

24 Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo uŋgasari naŋgi na minjoqneb, “Ni Isip naŋgo mandor koba aqa asi aqa aŋgro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa naŋgo anjam di quqwa uratoqnej.

25 A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo uŋgasari agi Israel naŋgi gulbe ti unub. Deqa uŋgum, e naŋgi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.”

26 Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondoŋ e awai tulaŋ boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulaŋ buŋyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej.

27 Moses a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip naŋgo mandor koba a Moses qa minjiŋ oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a siŋgila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej.

28 Moses a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq deqa a na Israel tamo uŋgasari naŋgi minjrnaqa naŋgi kaja du du ñumsib naŋgo damu uyeb. Uysib kaja du du naŋgo leŋ ainaqa di osib Qotei na aqa laŋ aŋgro bei qariŋyim bosim Israel naŋgo aŋgro matu naŋgi ñumaim deqa leŋ di naŋgo siraŋmeq di liyeb.

Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb

29 Israel naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatosib deqa naŋgi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileqnab Isip naŋgi na naŋgi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreŋeb.
30 Bunuqna Israel naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatosib deqa naŋgi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadaŋ kalil ululoŋeb.
31 Sambala uŋa Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa Israel tamo aiyel naŋgi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na naŋgi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyoqneb deqa Qotei na naŋgi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.
32 Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi dego Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. E naŋgi qa olo niŋgi saiŋgwajqa bati keresaiibqo.
33 Naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb deqa naŋgi na mandor kokba naŋgi qoto itnjroqnsib qoto buŋyoqneb. Osib kumbra bole tiŋtiŋ yoqneb. Iŋgi bole bole Qotei na nami naŋgi enjrqa minjrej qaji di naŋgi eleŋoqneb. Laion naŋgi boqnsib naŋgi uyqa laqnab naŋgi na naŋgo medabu getentetnjroqneb.
34 Ŋamyuwo na naŋgi koitnjrqa laqnaq naŋgi olo ŋamyuwo mosotoqneb. Jeu tamo naŋgi boqnsib serie na naŋgi ñumqa laqnab naŋgi jaraiyoqneb. Naŋgi segi siŋgila saiqoji sonab Qotei na olo naŋgi siŋgilatnjroqnej. Naŋgi siŋgilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji naŋgi teteinjroqneb.
35 Uŋgasari qudei naŋgo aŋgro naŋgi moreŋeqnab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo naŋgi na Qotei aqa tamo qudei naŋgi tonto talq di breinjroqnsib jaqatiŋ koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Niŋgi Qotei qoreiyib iga niŋgi uratŋgim niŋgi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa naŋgi na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondoŋ iga olo subq na tigelosim ŋambile tulaŋ boledamu oqom. Deqa uŋgum, bini iga jaqatiŋ oqnsim unum di kere.”
36 Jeu tamo naŋgi na Qotei aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi misiliŋnjroqnsib kumbaiŋnjroqneb. Osib naŋgi tonto talq di breinjroqnsib sil siŋgila kokba na naŋgi tontnjroqneb.
37 Osib Qotei aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi meniŋ na ñumoqnsib moiyotnjroqneb. Osib olo qudei naŋgi serie na giŋgeŋnjreqnab moreŋoqneb. Osib olo qudei naŋgo jejamu qaja na qametnjroqneb. Naŋgi qudei gara bolesai deqa naŋgi kaja naŋgo juŋgum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Naŋgi iŋgi iŋgi tulaŋ saiinjrej deqa naŋgi laŋa soqneb. Jeu tamo naŋgi na naŋgi gulbe enjroqnsib tulaŋ ugeugeinjroqneb.
38 Tamo uŋgasari naŋgi di tulaŋ ugeosib soqneb deqa naŋgi wadau sawaq di, manaq di, meniŋ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb deqa naŋgi kumbra bole yoqneb. Naŋgi tamo uŋgasari kalil mandamq di soqneb qaji naŋgi bul sai. Naŋgo kumbra tulaŋ bolequja.
39 Naŋgi kalil Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb deqa naŋgi aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari tulaŋ bolequja soqneb. Ariya iŋgi bole bole Qotei na naŋgi enjrqa minjrej qaji di naŋgi osaioqneb.
40 Di kiyaqa? Qotei na olo iŋgi tulaŋ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondoŋ a na iga ti naŋgi ti turtgosim iga kalil koba na iŋgi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo siŋgilatqom

1 Tamo uŋgasari nami soqneb qaji naŋgi di Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb deqa bini naŋgi laŋbi bul iga agutgesonab iga naŋgi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga siŋgila na gurgurobuloqnsim bubuŋoqnqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnimqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnimqa iga gulbe di olo gotraŋyoqnqom. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotraŋyoqnqom.

2 Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a ŋamburbasq di moisim bunuqna a olo tulaŋ areboleboleiyqas. Jeu tamo naŋgi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are siŋgilatosiq ŋamburbasq di moiyej. Bini a olo laŋ qureq di Qotei aqa awo jaram baŋ woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

3 Niŋgi geregere are qaliy. Une tamo naŋgi Yesus qa tulaŋ ugeoqnsib a jeuteqnab a siŋgila na tigelesoqnej. Niŋgi dego siŋgila na tigelesoqniy. Niŋgi ulaaib. Osib asgiŋgaiq.

4 Bole, niŋgi une gotraŋyqajqa siŋgilakobaeqnub. Ariya jeu tamo naŋgi na kamba niŋgi moiyotŋgosaieqnub.

5-6 O ijo was, Qotei a nami anjam bei niŋgi merŋgej. Niŋgi anjam deqa are walŋgwo kiyo? A niŋgi dalŋgwa osiqa endegsi merŋgej, “O ijo aŋgro, e nuŋgo Tamo Koba. Deqa e niŋgi tingitŋgwa marsiyqa gulbe eŋgoqnit niŋgi gulbe di qoboiyqa asgiŋgaiq. Osib are gulbeiŋgaiq. Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari e qalaqalainjreqnum qaji naŋgi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo uŋgasari e ijo segi aŋgro qa mareqnum qaji naŋgi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a niŋgi aqa segi aŋgro sqa marsiq deqa anjam degsi merŋgej. Niŋgi anjam deqa olo are walŋgwo kiyo?

7 O ijo was, Qotei na niŋgi tingitŋgoqnsim gulbe eŋgoqnimqa niŋgi siŋgila na tigeloqnsib gulbe di qoboiyoqniy. Abu naŋgi na naŋgo aŋgro naŋgi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na niŋgi tingitŋgeqnu.

8 Qotei na aqa aŋgro kalil naŋgi gaigai tingitnjreqnu. A na niŋgi tingitŋgwasai di niŋgi aqa aŋgro sqa keresai. Niŋgi gam qaji uŋa aqa aŋgro bul sqab.

9 Niŋgi are qaliy. Gago mandam qaji abu naŋgi na iga tingitgoqneb. Deqa iga naŋgo ñam soqtoqnem. Ariya gago laŋ qaji Abu a gago qunuŋ taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa ñam tulaŋ soqtoqnqom. Osim dena iga ŋambile sqom.

10 Gago mandam qaji abu naŋgi sokiñala sosib naŋgo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaqa? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa.

11 Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga siŋgilatgimqa iga kumbra bole tiŋtiŋ dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Niŋgi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

12 Deqa nuŋgo baŋ a laesqas di niŋgi na olo siŋgilatosib wauoqniy. Nuŋgo siŋga tombol dego laesqas di niŋgi olo siŋgila na tigelesoqniy.

13 Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Niŋgi degyqab di nuŋgo siŋga ugeqasai. Nuŋgo siŋga olo boleqas.
14 Niŋgi tamo kalil naŋgi ti koba na geregere lawo na sqajqa siŋgilaoqniy. Osib niŋgi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa siŋgilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai.
15 Niŋgi geregere ŋam atoqnsib soqniy. Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di niŋgi qudei olo uratosib uloŋo uge. Ŋamtaŋ oqsiq gei uge uge ateleŋeqnu dego kere nuŋgo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa niŋgi na saidyiy. Tamo dena niŋgi niñaqŋgimqa niŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di jiga ti so uge.
16 Niŋgi na Kristen tamo uŋgasari naŋgi saidnjribqa naŋgi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa ŋiri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a aŋgro matu soqnej deqa are qalosaiosiq iŋgi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minjej qaji di qariŋyosiq dena iŋgi uyo bei awaiyosiq uyej.
17 Niŋgi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa iŋgi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

Niŋgi Jerusalem bunuj laŋ goge di unu qaji deq beleŋeb

18 Nami Israel naŋgi Sainai mana utru jojomyosib dia ŋamyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Naŋgo baŋ na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, niŋgi iŋgi iŋgi deq bosai.
19 Israel naŋgi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa naŋgi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.”
20 Naŋgi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na naŋgi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa niŋgi a meniŋ na qalib moiyem.” Qotei na naŋgi degsi minjrej.
21 Manaq di naŋgi iŋgi iŋgi di unoqnsib deqa naŋgi tulaŋ ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulaŋ ginda gindaŋeqnum.”
22 Ariya niŋgi iŋgi iŋgi deq bosai. Niŋgi Saion manaq beleŋeb. Osib Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleŋeb. Qure di agi Jerusalem bunuj laŋ goge di unu qaji. Niŋgi laŋ aŋgro tulaŋ gargekoba sisiyqa keresai naŋgoq dego beleŋeb.
23 Tamo uŋgasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji naŋgoq dego niŋgi beleŋeb. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa segi aŋgro matu tiŋtiŋ. Naŋgo ñam Qotei a laŋ qureq di neŋgreŋyej unu. Niŋgi Qotei qa ti tamo uŋgasari kumbra bole dauryeqnub qaji naŋgo qunuŋ qa ti beleŋeb. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondoŋ iga kalil pegigwas.
24 Ariya niŋgi Yesus qa dego beleŋeb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj siŋgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa leŋ bileŋej qaji a qa dego niŋgi beleŋeb. Deqa leŋ dena Qotei aqa anjam niŋgi merŋgobuleqnu. Yesus aqa leŋ di tulaŋ bolequja. Leŋ dena Abel aqa leŋ tulaŋ buŋyejunu. Abel aqa leŋ na dego niŋgi anjam merŋgobuleqnu.

Niŋgi Qotei aqa anjam quqwa urataib

25 O ijo was, niŋgi geregere ŋam atoqniy. Qotei na niŋgi anjam merŋgoqnimqa niŋgi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel naŋgi anjam siŋgila na minjroqnej. Minjreqnaqa naŋgi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na naŋgi awai uge enjrej. Awai

uge di naŋgi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a laŋ goge di sosiqa iga dego anjam siŋgila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulaŋ ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai.

26 Nami Qotei na Israel naŋgi anjam siŋgila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam reŋgiŋyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam reŋgiŋyqai. E mandam segi reŋgiŋyqasai. E mandam ti laŋ ti reŋgiŋnjrqai.”

27 A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na iŋgi iŋgi a nami atej qaji di taqal breinjrim naŋgi torei koboqab. Iŋgi iŋgi di agi Qotei na reŋgiŋnjrqas. Yimqa iŋgi iŋgi a na reŋgiŋnjrqasai qaji di gaigai sqab.

28 Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di reŋgiŋqa keresai. Deqa iga Qotei biŋiyoqnsim kumbra a tulaŋ areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom.

29 Iga degyqom. Di kiyaqa? Gago Qotei a ŋamyuwo bul iŋgi iŋgi kalil koiteleŋeqnu qaji.

13

Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

1 O ijo Kristen was, bati gaigai niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

2 Qure bei qaji tamo naŋgi nuŋgo meq boqnib niŋgi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di niŋgi urataib. Niŋgi qalie, qure bei qaji tamo naŋgi nami nuŋgo moma qudei naŋgo meq beqnab tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya naŋgi tamo sai. Naŋgi laŋ aŋgro.

3 Qotei aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi tonto talq di unub deqa niŋgi naŋgi uratnjraib. Niŋgi naŋgi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib naŋgi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei naŋgi jeu tamo naŋgi na jaqatiŋ enjreqnub deqa niŋgi naŋgi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatiŋ obuloqnsib naŋgi gereinjroqniy. Niŋgi qalie, jeu tamo naŋgi na nuŋgo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

4 Tamo a uŋatqas di kumbra bole. Uŋa a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa niŋgi kumbra di ugetaib. Niŋgi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa ŋamgalaq di jiga saiqoji soqniy. Niŋgi qalie, tamo uŋgasari sambala kumbra yeqnub qaji naŋgi Qotei na awai uge enjrqas.

5 Niŋgi silali qa mamaulŋgaiq. Niŋgi endegsib maroqniy, “Iga silali ti iŋgi ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.”

6 Deqa iga gago are siŋgilatoqnsim endegsi maroqnqom,
“Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.
Deqa e ulaqasai.
Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

7 O ijo was niŋgi quiy. Kristen gate naŋgi Qotei aqa anjam palontoqnsib niŋgi merŋgeqnub. Osib Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib kumbra bole bole yeqnub. Naŋgo kumbra deqa niŋgi are qaloqnsib dauryoqniy.

8 Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas.

9 Deqa tamo qudei naŋgi bosib anjam utru segi segi na nuŋgo are tigeltetŋgibqa niŋgi naŋgo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei

a niŋgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nuŋgo are siŋgilatetŋgoqneme. Ariya tamo qudei naŋgi mareqnub, “Iga iŋgi uyo na gago are siŋgilatoqnqom.” Di gisaŋ. Kumbra di laŋa jejamu qa kumbra. Iŋgi uyo dena tamo naŋgi yala aqaryainjrosaieqnu.

10 Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo naŋgi atra tal namij miligiq di waueqnub. Deqa naŋgi atra bijal bunuj dena iŋgi uyqa keresai.

11 Atra tamo gate nami qaji a tamo uŋgasari naŋgo une kobotetnjrqa maroqnsiq wagme naŋgo leŋ oqnsiq Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo naŋgi olo wagme naŋgo damu osi aiyoqnsib qure qalaq di atoqnsib koiteleŋeqnub.

12 Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatiŋ osiq aqa segi leŋ bilentosiq tamo uŋgasari naŋgi qa moiyej. Aqa leŋ dena a na tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq naŋgi qa moiyej.

13 Deqa iga dego qure qalaq aiyoqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqnqom.

14 Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yauŋ tamo bulosim qure utru saiqoji laŋa unum. Mondoŋ iga laŋ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwajqa tariŋeqnum.

15 Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei biŋiyoqnsim atraiyobuloqnqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqnqom.

16 O ijo was, niŋgi na tamo uŋgasari naŋgi kumbra bole bole enjroqniy. Naŋgi iŋgi qudei qa truquoqnibqa niŋgi na aqaryainjroqniy. Niŋgi kumbra di urataib. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi Qotei atraiyobuloqnqab. Yim Qotei a nuŋgo kumbra deqa tulaŋ areareteqnqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

17 Nuŋgo Kristen gate naŋgi na nuŋgo qunuŋ taqateqnub. Mondoŋ naŋgi naŋgo wau deqa Qotei minjqab. Deqa niŋgi naŋgo medabu geregere dauryoqnsib naŋgo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di naŋgi are gulbe na niŋgi taqatŋgwasai. Naŋgi arebolebole na niŋgi taqatŋgwab. Osib naŋgi are gulbe saiqoji sosib niŋgi geregere aqaryaiŋgoqnqab.

18 Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum.

19 Deqa ijo areqalo agiende. Niŋgi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nuŋgoq urur boqujatqai.

20 Gago Tamo Koba Yesus a kaja naŋgo Mandor siŋgila ti unu qaji. Aqa kaja naŋgi agi iga. Aqa leŋ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di siŋgilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej.

21 Qotei qujai dena niŋgi aqaryaiŋgimqa niŋgi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Anjam getento

22 O ijo was, e na niŋgi siŋgilatŋgwajqa deqa anjam truquyala endi neŋgreŋyonum. Deqa niŋgi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy.

23 E niŋgi endegsi merŋgwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nuŋgoq bosim nuŋgwom.

24 Niŋgi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil naŋgi ti Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji naŋgi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub.

25 Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

1 E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgo wau tamo.
Israel naŋgo moma utru 12 naŋgo leŋ agi niŋgi. O was niŋgi kalil kaiye. E
na anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi nuŋgo segi segi qure
utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboiyeqnum dena iga siŋgila eqnum

2 O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nuŋgoq boqnimqa niŋgi gulbe
deqa tulaŋ areboleboleiŋgim soqniy.
3 Gulbe deqaji nuŋgoq boqnimqa niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa bole
siŋgilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Niŋgi qalie, gulbe dena
niŋgi siŋgilatŋgeqnaqa niŋgi gulbe qoboiyeqnub.
4 Deqa niŋgi bati gaigai siŋgila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Niŋgi
degyqab di niŋgi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnqasai. Niŋgi tulaŋ kere
na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

5 Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei
na a powo yqas. Niŋgi qalie, Qotei a tamo uŋgasari kalil naŋgi iŋgi bole bole
enjreqnu. Naŋgi Qotei pailyeqnab a naŋgi qa olo ŋiriŋosaieqnu.
6 Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi
maraiq, “Qotei na iŋgi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa
aqa areqalo siŋgilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe
aiyeqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo
siŋgilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo siŋgilatosaieqnu.
7 Tamo Koba a na tamo deqaji naŋgi iŋgi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji
naŋgi endegsib are qalaib, “Iga iŋgi bole bole oqnqom.” Di sai.
8 Naŋgi areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnub deqa Qotei na
naŋgi iŋgi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo iŋgi saiqoji naŋgi ti anjam minjrej

9 Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaqa? A
Qotei aqa ŋamgalaq di ñam koba ti unu deqa.
10 Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaqa?
A Qotei aqa ŋamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo naŋgi ñoro koba ko-
roiyqajqa arearetnjreqnu qaji naŋgi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib
moreŋqab.
11 Iga qalie, seŋ oqsim kaŋkaŋamqa balamtamo aqa so laosim moiyim aqa
wala bole di koboqas. Dego kere tamo naŋgi ñoro koba ti unub qaji naŋgi wau
bei bei yoqnsib bati qujai qa urur moreŋosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

12 Tamo uŋgasari gulbe qoboiyoqnsib siŋgila na tigelejunub qaji naŋgi are-
boleboleinjreme. Mondoŋ Qotei a naŋgi qa tulaŋ arearetim awai boledamu
enjrim naŋgi ŋambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e
qalaqalaibeqnub qaji naŋgi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. 13 Deqa
tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are
qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei

aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu.
14 Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisaŋgeqnu.
15 Gago are miligi tigeleqnu di unа a gumaŋeqnu dego kere. Bunuqna unа a aŋgroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulaŋ kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.
16 O ijo was bole, une aqa kumbra dena niŋgi gisaŋgaim deqa niŋgi une kalil uratiy.
17 Iŋgi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di laŋ goge na branteqnaq iga laŋa eleŋeqnum. Abu Qotei suwaŋoq di unu qaji a na iŋgi di qariŋyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A seŋ qunuŋ bul sai. Seŋ qunuŋ a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu.
18 A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga iŋgi meli bunuj bulosim iŋgi iŋgi kalil a nami gereinjrej qaji di tulaŋ buŋnjrejunum.

Iga Qotei aqa anjam laŋa quqwasai

19 O ijo was bole, niŋgi endegsi poiŋgem. Niŋgi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjiŋ oqaiq.
20 Tamo naŋgi urur minjiŋ oqetnjreqnu qaji naŋgi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai.
21 Deqa niŋgi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nuŋgo are miligiq di atej qaji di niŋgi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nuŋgo qunuŋ oqas.
22 Ariya niŋgi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Laŋa qusib olo urataib. Niŋgi laŋa quqwab di niŋgi nuŋgo segi jejamu gisaŋyqab.
23 Tamo bei a Qotei aqa anjam laŋa quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul.
24 A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas.
25 Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tiŋtiŋ. Qotei a gago une aqa siŋgila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo naŋgi dal anjam di geregere peleiyoqnsib dauryoqnqab di Qotei a naŋgo wau kalil boletoqnqas. Ariya tamo naŋgi dal anjam di laŋa qusib olo are walnjrqas di Qotei a naŋgo wau bei boletqasai.
26 Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisaŋyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laŋa loueqnu.
27 Iga Kristen tamo unгasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na aŋgro mandum naŋgi ti unа qobul naŋgi ti geregereinjroqnsim naŋgo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa ŋamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Niŋgi na tamo kalil naŋgi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

1 O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a riaŋ koba ti unu. Niŋgi a qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa e niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi na tamo ñam ti naŋgi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji naŋgi qoreinjroqnaib.

2-3 Nuŋgo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim baŋriŋ gol na gereiyo qaji di jigsim nuŋgo Qotei tal miligiq gilqas di niŋgi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei iŋgi iŋgi saiqoji a gara jigat braŋo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di niŋgi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.”

4 O ijo was, niŋgi kumbra degyeqnub di niŋgi areqalo uge ti sosib tamo naŋgi laŋa peginjreqnub.

5 O ijo was bole, niŋgi quiy. Tamo uŋgasari iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi Qotei na giltnjrej deqa naŋgi torei a qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo uŋgasari e qalaqalaibeqnub qaji naŋgi di e na taqatnjrsiy naŋgo Mandor Koba sqai.”

6 O ijo was, niŋgi kiyaqa tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgo ñam aguq ateqnub? Niŋgi are qaliy. Yai naŋgi na niŋgi ugeugeiŋgoqnsib nuŋgo jejamuq di une eŋgoqnsib niŋgi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltŋgeqnub? Ñoro tamo naŋgi na niŋgi degŋgeqnub.

7 Tamo naŋgi dena Yesus aqa ñam boledamu misiliŋyeqnub. Ñam di agi Qotei a nuŋgoq di atej unu.

8 Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo uŋgasari naŋgi degsim gereinjroqnime.” O ijo was, niŋgi dal anjam di dauryosib keretqab di niŋgi kumbra bolequja yqab.

9 Ariya niŋgi na tamo qudei naŋgi areinjroqnsib olo tamo qudei naŋgi qoreinjreqnub di niŋgi une ateqnub. Deqa niŋgi dal anjam gotraŋyo qaji tamo brantonub.

10 Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas.

11 Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyotaim.” Bole, ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyotqam di ni dal anjam gotraŋyo qaji tamo brantqam.

12 Qotei a gago une aqa siŋgila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was niŋgi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa niŋgi nuŋgo anjam maro ti nuŋgo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy.

13 Niŋgi tamo naŋgi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego niŋgi qa dulqasai. Ariya niŋgi tamo naŋgi qa duloqnqab di une pegiyo bati qa niŋgi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatqas di a kumbra bole babtoqnqas

14 O ijo was niŋgi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Laŋa medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

15-16 Kristen was bei a gara saiqoji kiyo iŋgi saiqoji kiyo soqnimqa nuŋgo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim iŋgi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laŋa minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai.

17 Dego kere iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laŋa gago areqalo Yesus qa siŋgilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laŋa unu dego bul sqom.

18 Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo siŋgilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo siŋgilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole siŋgilateqnum.’

19 Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge naŋgi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnub.

20 Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laŋa medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.”

21 O ijo was niŋgi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa aŋgro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minjej, “Ni degyonum deqa ni ijo ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.”

22 Niŋgi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa siŋgilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa siŋgilatej qaji di taqyosiq tulaŋ keretej.

23 Deqa Qotei aqa anjam bei nami neŋgreŋyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na minjej, ‘Ni ijo ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’ ” Osiqa Abraham minjej, “Ni ijo was bole.”

24 Deqa ijo was niŋgi qalie, tamo naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib ariya naŋgi olo kumbra bole bei babtqasai di naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji naŋgi segi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

25 Niŋgi sambala uŋa Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel naŋgi qariŋnjrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji naŋgi na tamo aiyel naŋgi di ñumqa laqnab Rahap a naŋgi aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjrnaqa naŋgi jeu tamo naŋgi alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di uŋa bole une saiqoji soqnej.

26 Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siŋgilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laŋa unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

1 O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba naŋgi anjam palontoqnaib. Niŋgi qalie, mondoŋ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo naŋgo wau qa geregere peginjrqas.

2 Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago baŋ ti siŋga ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.

3 Iga hos naŋgo medabuq di sil atoqnsim naŋgi titnjreqnam naŋgi iga daurgeqnub. Iga naŋgo medabu segi ojeqnam naŋgo jejamu dego iga daurgeqnu.
4 Niŋgi qobuŋ uniy. Qobuŋ a tulaŋ kobaquja. Aqa kuñi tulaŋ kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobuŋ tutqa laqnaqa qobuŋ aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobuŋ a dauryoqnsiq gileqnu.
5 Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.
Iga qalie, ŋamyuwo yusiq tulaŋ kobaqujaoqnsiq ŋamtaŋ kalil yueleŋeqnu.
6 Gago medabu a ŋamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulaŋ jigateqnum. Mondoŋ tamo naŋgi ŋamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulaŋ ugeugeiyeqnu.
7 Niŋgi wagme naŋgi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum.
8 Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleŋeqnum. Amal uge na tamo naŋgi uñinjroqnsib moiyotnjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu.
9 Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo uŋgasari naŋgi misiliŋnjreqnum. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej.
10 Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleŋeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu.
11 Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai.
12 Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji naŋgi kumbra bole bole yoqnebe

13 Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di naŋgi naŋgo segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo uŋgasari naŋgi naŋgo kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Naŋgi tamo bole.”
14 Ariya niŋgi olo nuŋgo segi jejamu qa are qaloqnsib laŋa are ugeiŋgoqnim diqoqnaib. Niŋgi degyqab di niŋgi gisaŋ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab.
15 Osib niŋgi powo uge ti sqab. Powo deqaji laŋ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu.
16 Niŋgi quiy. Tamo uŋgasari naŋgi naŋgo segi jejamu qa are qaloqnsib laŋa are ugeinjroqnim diqoqnqab di naŋgi so tulaŋ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab.
17 Ariya tamo uŋgasari laŋ goge na powo eqnub qaji naŋgi kumbra tulaŋ bolequja yeqnub. Naŋgi kumbra jigat dauryosaieqnub. Naŋgi lawo na sosib tamo naŋgi jiŋga na gereinjroqnsib naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Naŋgi na tamo kalil naŋgi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Naŋgi laŋa babaŋ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Naŋgi bole dauryeqnub.
18 Tamo deqaji naŋgi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tiŋtiŋ babteqnub. Iŋgi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

1 O ijo was, niŋgi qudei nuŋgo segi jejamu qa areboleboleiŋgeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugŋgeqnu. Utru deqa niŋgi qotoqnsib ŋiriŋkobaeqnub. Kumbra di nuŋgo jejamu miligiq di siŋgila na waueqnu.

2 Niŋgi iŋgi iŋgi koba oqajqa tulaŋ arearetŋgeqnaqa mamaulŋgeqnu. Ariya niŋgi iŋgi iŋgi di osaieqnub deqa niŋgi qoto tigeltoqnsib tamo ñumeqnub. Niŋgi iŋgi iŋgi di osaieqnub di aqa utru agiende. Niŋgi Qotei pailyosaieqnub deqa.

3 Niŋgi qudei iŋgi iŋgi qa Qotei pailyoqnsib ariya niŋgi iŋgi iŋgi di osaieqnub. Di kiyaqa? Niŋgi nuŋgo segi jejamu qa areboleboleiŋgwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa.

4 Uŋa bei na aqa gumbuluŋ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere niŋgi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Niŋgi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Niŋgi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas.

5 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulaŋ arearetеqnu.” O ijo was, niŋgi anjam di laŋa sa anjam edegaib.

6 Qotei a iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo uŋgasari naŋgo segi ñam soqteqnub qaji naŋgi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo uŋgasari naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji naŋgi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

7 Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotraŋyoqniy. Yimqa Satan na niŋgi uratŋgosim ulaŋqas.

8 Niŋgi Qotei jojomyoqnibqa a kamba dego niŋgi jojomŋgoqnqas. O une tamo, niŋgi quiy. Tamo naŋgi naŋgo baŋ yansoqnsib jiga koboteqnub dego kere niŋgi nuŋgo are miligi gereiyoqnsib bulyoqniy. Niŋgi areqalo aiye aiyelteqnub qaji olo nuŋgo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy.

9 Niŋgi nuŋgo une qa are gulbeiŋgoqnim akamugetoqniy. Od, niŋgi nuŋgo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nuŋgo arebolebole kobotosib olo are gulbeiŋgoqneme.

10 Niŋgi Tamo Koba aqa ŋamgalaq di nuŋgo segi ñam aguq atoqniy. Niŋgi degyqab di a na nuŋgo ñam olo soqtetŋgwas.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi uge qa minjraib

11 O ijo was, niŋgi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei naŋgi anjam uge minjrqas kiyo naŋgo une qa naŋgi peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Niŋgi dal anjam pegiyeqnub di niŋgi dal anjam dauryqa urateqnub.

12 Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo uŋgasari naŋgi eleŋqa kere. A na qujai naŋgi padaltnjrqa kere. Niŋgi tamo kiyero deqa niŋgi na tamo uŋgasari naŋgi peginjreqnub? Di kumbra uge.

Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtoqnaib

13 Niŋgi qudei endegsib mareqnub, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.”

14 Niŋgi degsib mareqnub. Ariya nebe kumbra kiye nuŋgoq di brantqas di
niŋgi qalieqa keresai. Niŋgi ŋam qurem bul sokiñalayosib koboqab.
15 Deqa niŋgi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye
yqa are qalsim yqom.”
16 Kiyaqa niŋgi qudei olo nuŋgo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnub?
Nuŋgo kumbra di uge.
17 Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai
di ni une yonum.

5

Tamo naŋgi ñoro koba ti unub qaji naŋgi awai ugedamu oqab

1 O ñoro tamo niŋgi quiy. Bunuqna gulbe kokba nuŋgoq boqnqas. Niŋgi
deqa pailoqnsib akamugetoqniy.
2 Nuŋgo ñoro ti wala ti kalil ugeeleŋqo. Sisimbiŋ na nuŋgo gara kalil dego
ugeugeiyqo.
3 Nuŋgo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondoŋ baisuwi
dena nuŋgo une boleq atsim ŋamyuwo bulosim nuŋgo jejamu koitosim
ugeugeiyqas. Niŋgi ñoro koba koroiyeb deqa diŋo bati qa niŋgi awai
ugedamu oqab.
4 Niŋgi quiy. Nuŋgo wau tamo naŋgi nuŋgo iŋgi meli gentoqnsib nuŋgo
baŋq di ateqnab niŋgi na kamba olo naŋgi gisaŋnjroqnsib awai oto nuŋgo segi
qa getentoqnsib oto segi naŋgi enjreqnub. Deqa naŋgi maoqnsib endegsib
Qotei pailyeqnub, “O Tamo Koba, naŋgi iga kumbra uge degsib egeqnub.”
Yeqnaqa Qotei siŋgila koba ti unu qaji a naŋgo pailyo di queqnu. Deqa
mondoŋ a na niŋgi awai uge eŋgwas.
5 O ñoro tamo, niŋgi gara bole bole jugoqnsib nuŋgo segi jejamu qa are-
boleboleiŋgeqnaqa iŋgi koba uyeqnub. Deqa mondoŋ Qotei na niŋgi luŋgwas.
Kaja naŋgo jejamu diq diqeqnaq naŋgo mandor naŋgi na ñumeqnub dego kere
Qotei na niŋgi luŋgwas.
6 Nuŋgo kumbra uge bei agiende. Niŋgi na kumbra bole yo qaji tamo naŋgo
jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnub. Ariya naŋgi na kamba olo niŋgi
gotraŋgosaieqnub.

Niŋgi gulbe qoboiyoqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariŋoqniy

7 Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo are miligi siŋgilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib
Tamo Koba a olo bqajqa tariŋoqniy. Niŋgi asgiŋgaiq. Niŋgi wau lanja naŋgi bul
soqniy. Niŋgi qalie, wau lanja naŋgi asginjrosaieqnu. Naŋgi iŋgi yagoqnsib
awa qa tariŋeqnub. Awa beqnaqa iŋgi melieqnaqa naŋgi iŋgi meli di oqnsib
uyeqnub.
8 Dego kere niŋgi nuŋgo are miligi siŋgilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib
tariŋoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa niŋgi degyoqniy.
9 O ijo was, niŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari qudei naŋgi qa ŋiriŋoqnsib
yomuoqnaib. Qotei a nuŋgo une di unsim niŋgi pegiŋgo uge. Niŋgi quiy. Une
Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A siraŋmeq di tigelejunu.
10 O ijo was, niŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi qa are qaliy. Naŋgi
nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneb deqa jeu tamo naŋgi na
naŋgi ugeugeinjroqneb. Ariya naŋgi Qotei aqa anjam marqa ulaosaioqneb.
Naŋgi naŋgo are miligi siŋgilatoqnsib jaqatiŋ oqnsib gulbe di qoboiyoqneb.

11 Niŋgi quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo uŋgasari gulbe qoboiyoqnsib
siŋgila na tigelejunub qaji naŋgi Qotei na taqatnjreqnu. Deqa naŋgi are-
boleboleinjreqnu.” Niŋgi Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a siŋgila na
tigelosiqa gulbe kobaquja qoboiyesoqnej. Niŋgi qalie, bunuqna Tamo Koba a
na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa
iga qa are boleiyeqnu.

Niŋgi anjam bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib

12 O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Niŋgi anjam
bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib. Niŋgi laŋ qure aqa ñam na anjam
siŋgilataib. Niŋgi mandam aqa ñam na anjam siŋgilataib. Niŋgi od qa segi
mariy. Niŋgi said qa segi mariy. Niŋgi degyqab di Qotei na niŋgi awai uge
bei eŋgwasai.

Tamo naŋgi kumbra bole bole yeqnub qaji
naŋgo pailyo siŋgila koba

13 Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi jaqatiŋ eqnub kiyo? Degamqa niŋgi
na minjribqa naŋgi naŋgo jaqatiŋ deqa Qotei pailyoqnebe. Nuŋgo ambleq di
tamo qudei naŋgi areboleboleinjreqnu kiyo? Degamqa niŋgi na minjribqa
naŋgi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe.

14 Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi mainjreqnu kiyo? Degamqa niŋgi
na minjribqa naŋgi Kristen gate naŋgi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam
na naŋgo gateq di baŋ atetnjrsib goreŋ bilentosib naŋgi qa pailyebe.

15 Naŋgi Tamo Koba a qa naŋgo areqalo siŋgilatosib pailyqab di a na tamo
mainjro qaji naŋgi olo tigeltnjrqas. Osim naŋgi une yoqneb degamqa a na
naŋgo une kalil dego kobotetnjrqas.

16 Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo segi segi une palontoqnsib Kristen was naŋgi
ubtosib minjroqniy. Osib niŋgi segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na niŋgi
boletŋgwas. Tamo naŋgi kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgo pailyo di siŋgila
koba. Deqa naŋgi pailyeqnab Qotei a quoqnsiqa naŋgo anjam dauryeqnu.

17 Niŋgi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi
pailyoqnej, “O Qotei, ni na laŋ getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa
Qotei na laŋ getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto
koboej.

18 Onaqa Elaija a olo pailyonaqa laŋ waqonaqa awa bej. Bosiq iŋgi iŋgi kalil
melieleŋej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa
areq bqas

19 O ijo was niŋgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa
uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra
bolequja yqo.

20 Niŋgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na
aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuŋ moiyo
sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba
kobotetqas.

1 PITA

1 E Pita. Yesus Kristus na e qariŋbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum.
Niŋgi nuŋgo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib
di unub. Niŋgi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti
Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
2 Tulaŋ nami Abu Qotei a niŋgi qa qalieosiq giltŋgej. A degyej. Di kiyaqa?
Aqa Mondor na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi Yesus Kristus
aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leŋ aiyej qaji dena niŋgi yansŋgwajqa
deqa. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are tulaŋ boleiyimqa niŋgi geregere lawo na
soqniy.

Qotei a ŋambile boledamu laŋ goge dia iga gereiyetgej unu

3 Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom.
Qotei a iga qa tulaŋ dulosiqa ŋambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na
tigeltej gam dena iga ŋambile bunuj egej. Ŋambile bunuj dena iga siŋgilatgeqnu
deqa iga iŋgi bole bole Qotei na mondoŋ egwas qaji deqa tariŋoqnsim unum.
4 Iŋgi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na laŋ goge
dia niŋgi gereiyetŋgej unu.
5 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa Qotei aqa siŋgila
kobaquja na niŋgi taqatŋgejunu. Deqa diŋo batiamqa Qotei na niŋgi torei
eleŋqas. Kumbra di brantim niŋgi unqab.
6 Qotei na niŋgi degsim eleŋqas deqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgeqnu. Gulbe
utru segi segi na niŋgi jaqatiŋ eŋgeqnu di uŋgum. Sokiñala gulbe di olo
koboqas.
7 Gulbe deqaji nuŋgoq boqnimqa niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa bole
siŋgilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yimqa mondoŋ diŋo batiamqa
Yesus Kristus a brantosim a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyim niŋgi biŋiŋgosim
ñam koba eŋgwas. Iga qalie, gol a iŋgi tulaŋ boledamu. Tamo naŋgi ŋamyuwo
na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nuŋgo
areqalo Yesus qa siŋgilateqnub qaji di tulaŋ bolequja. Nuŋgo areqalo dena gol
agi ugeosim koboqas qaji di tulaŋ buŋyejunu.
8 Nami niŋgi Yesus unosaioqneb. Bini dego niŋgi a unosaieqnub. Ariya
niŋgi a tulaŋ qalaqalaiyoqnsib a qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib a qa tulaŋ
areboleboleiŋgeqnu. Nuŋgo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil
tulaŋ buŋyejunu. Nuŋgo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa
keresai.
9 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa Qotei na niŋgi eleŋqas.
10 Qotei na niŋgi eleŋqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami
maroqneb. Naŋgo anjam di aqa utru naŋgi qalieqa osib deqa geregere
ŋamoqnsib wauoqneb.
11 Kristus aqa Mondor a naŋgo are miligiq di sosiqa naŋgo medabuq na
anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatiŋ osim moisim
olo subq na tigelosim laŋ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa
medabu o qaji tamo naŋgi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu
bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?”
12 Onaqa Qotei na kamba naŋgi endegsi minjrej, “Anjam niŋgi mareqnub
qaji di aqa damu nuŋgo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo

was, Qotei na niŋgi eleŋqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qariŋyonaqa laŋ goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo naŋgi siŋgilatnjroqnej. Yeqnaqa naŋgi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib niŋgi merŋgoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

13 Deqa niŋgi nuŋgo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondoŋ Yesus Kristus a olo laŋ qureq na brantosim niŋgi qa are boleiyqajqa deqa tariŋoqnsib soqniy.

14 Sosib niŋgi aŋgro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami niŋgi Qotei qaliesai deqa niŋgi nuŋgo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini niŋgi kumbra di olo dauryaib. Uratiy.

15 Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa niŋgi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na niŋgi metŋgej.

16 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Niŋgi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

17 Niŋgi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgo une qa peginjreqnu. A naŋgo segi segi wau unoqnsiq dena naŋgi peginjreqnu. Deqa niŋgi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy.

18 Niŋgi qalie, nami niŋgi nuŋgo moma naŋgo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nuŋgo uneq na niŋgi awaiŋgej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na niŋgi awaiŋgosai.

19 Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena niŋgi awaiŋgej. Kristus aqa leŋ di tulaŋ bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji naŋgo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji.

20 Tulaŋ nami Qotei a mandam atosaisosiqa a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diŋo bati jojomqo deqa Qotei a niŋgi qa osiqa Kristus qariŋyonaq bej.

21 Bosiq niŋgi aqaryaiŋgej deqa niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a laŋ qureq oqsiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa niŋgi Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib a qa tariŋoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

22 Niŋgi anjam bole dauryosib nuŋgo qunuŋ yansobuleb. Utru deqa niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di niŋgi olo torei siŋgilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy.

23 Niŋgi iŋgi meli bulosib ŋambile bunuj eb. Iŋgi meli ugeqas qaji dena niŋgi ŋambile osai. Iŋgi meli gaigai sqas qaji dena niŋgi ŋambile eb. Iŋgi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ŋambile ti. A gaigai sqas.

24 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Tamo uŋgasari naŋgi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñiŋ a gaigai kaŋgraŋeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloŋeqnu dego kere tamo uŋgasari naŋgi urur koboqab. Naŋgo ñam balamtamo aqa so bulosim uloŋqas.

25 Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas." O ijo was, anjam bole di
agi Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi palontoqnsib niŋgi merŋgoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

1 Niŋgi ŋambile bunuj eb deqa niŋgi kumbra uge kalil uratiy. Gisaŋ anjam
ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di niŋgi torei uratekritiy.
2 Iga qalie, aŋgro mom naŋgi muŋgum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere
niŋgi muŋgum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy.
Muŋgum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Muŋgum qaq dena
nuŋgo qunuŋ aqaryaiyimqa niŋgi tulaŋ boleosib siŋgilaqab. Yim Qotei na
niŋgi eleŋqas.
3 Tamo Koba a na niŋgi kumbra bole eŋgeqnu. Aqa kumbra di niŋgi uyo
oneiyoqnsib mareqnub, "Bole."
4 Tamo Koba a tal ai bul siŋgila na tigelejunu. Tal ai di ŋambile unu. Niŋgi
tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.
Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqa marej, "Tal ai di tulaŋ bolequja."
5 Niŋgi dego tal ai bul ŋambile unub. Qotei aqa Mondor na niŋgi aqa segi
tal sqa marsiqa niŋgi gereiŋgeqnu. Deqa niŋgi Qotei aqa atra tamo bolequja
sosib Yesus Kristus aqa ñam na nuŋgo segi jejamu Qotei atraiyoqnib a niŋgi
qa tulaŋ arearetoqnqas.
6 Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, "Niŋgi quiy. E na tal
ai qujai giltosim tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigeltem unu. Tal ai di tulaŋ
bolequja. A siŋgila koba. E na Saion manaq di tigeltem unu. Deqa tamo naŋgi
tal ai di osib naŋgo areqaloq di siŋgilatqab di naŋgi jemainjrqasai."
7 O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo
siŋgilateqnub deqa niŋgi mareqnub, "Tal ai di tulaŋ bolequja." Ariya tamo
naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi tal ai di uge qa
mareqnub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
"Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.
Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu."
8 Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib neŋgreŋyeb, "Tamo qudei naŋgi tal
ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnub." O ijo was, tamo naŋgi di Qotei aqa anjam
gotraŋyeqnub. Utru deqa naŋgi tal ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnub. Qotei a
nami marej, "Naŋgi tulaŋ padalqab."
9 Ariya Qotei na niŋgi giltŋgej deqa niŋgi aqa atra tamo sosib a ombla
mandor kokba tigelonub. Tigelosib niŋgi aqa segi kumbra boleq di sosib
dauryeqnub. Niŋgi aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ unub. A na niŋgi giltŋgej
deqa niŋgi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnub. Nami niŋgi
ambruq di soqneb deqa Qotei na niŋgi metŋgonaqa niŋgi ambru uratosib
suwaŋoq beleŋeb. Suwaŋo di tulaŋ bolequja.
10 Nami niŋgi tamo uŋgasari laŋaj soqneb. Ariya bini niŋgi Qotei aqa segi
tamo uŋgasari unub. Nami Qotei a niŋgi qa are boleiyosaioqnej. Ariya bini a
niŋgi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

11 O ijo was bole, niŋgi mandamq endi yauŋ tamo bulosib unub deqa
e niŋgi endegsi merŋgwai. Nuŋgo areqalo namij ti nuŋgo qunuŋ ti ombla
qoteqnub. Deqa niŋgi nuŋgo areqalo namij torei qoreiyiy.

12 Bini niŋgi sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di unub. Deqa niŋgi naŋgo
ŋamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqnib naŋgi nuŋgo kumbra
di unoqnqab. Unoqnsib naŋgo yomu anjam niŋgi qa mareqnub qaji di naŋgi
uratosib mondoŋ une pegiyo bati qa naŋgi Qotei aqa ñam soqtoqnqab.
13 O ijo was, niŋgi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo
naŋgi ti mandor kokba ti naŋgo anjam dauryoqniy.
14 Osib tamo gate naŋgo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate naŋgi di
agi mandor kokba naŋgi na qariŋnjreqnab giloqnsib tamo uŋgasari kumbra
uge uge yeqnub qaji naŋgi kamba awai uge enjreqnub. Osib tamo uŋgasari
kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgo ñam soqtetnjreqnub.
15 Qotei aqa areqalo agiende. Niŋgi kumbra bole bole yoqnibqa nanari
tamo agi niŋgi yomuiŋgeqnub qaji naŋgi nuŋgo kumbra di unsibqa naŋgo
anjam uge di olo uratosib mequmesqab.
16 Bole, niŋgi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Niŋgi deqa are qaloqnsib
walweloqniy. Ariya niŋgi endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di
sosai deqa uŋgum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Niŋgi degsib are qalaib.
Niŋgi Qotei aqa kaŋgal tamo bul unub deqa niŋgi aqa sorgomq di soqniy.
17 Niŋgi tamo uŋgasari kalil naŋgi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib
nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy. Niŋgi Qotei ulaiyoqniy. Niŋgi
mandor kokba naŋgo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatiŋ qoboiyoqnqom

18 O kaŋgal tamo, niŋgi nuŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di sosibqa naŋgo
anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole naŋgo anjam segi dauryoqnaib. Wau
qa gate uge naŋgo anjam dego dauryoqniy.
19 Niŋgi Qotei qa are qalsib wau bole yib nuŋgo wau qa gate naŋgi laŋa
jaqatiŋ eŋgwab di uŋgum. Niŋgi jaqatiŋ di qoboiyoqniy. Yimqa Qotei a nuŋgo
kumbra deqa tulaŋ areboleboleiyqas.
20 Ariya niŋgi wau uge yib nuŋgo wau qa gate naŋgi deqa luŋgib niŋgi
jaqatiŋ qoboiyqab di Qotei a niŋgi awai bole eŋgwasai. Niŋgi wau bole yib
nuŋgo wau qa gate naŋgi na luŋgib niŋgi jaqatiŋ qoboiyqab di Qotei a nuŋgo
kumbra deqa tulaŋ areboleboleiyqas.
21 Kristus a dego niŋgi aqaryaiŋgwa osiqa jaqatiŋ qoboiyosiq moiyej. Aqa
kumbra di a na niŋgi osorŋgej deqa niŋgi kamba aqa kumbra di dauryosib
jaqatiŋ oqnsib soqniy. Qotei a niŋgi degyqa osiqa metŋgej.
22 Kristus a une bei yosaioqnej. Aqa medabu na gisaŋ anjam bei dego
marosaioqnej.
23 Jeu tamo naŋgi na a misiliŋyoqnsib anjam uge uge minjeqnab a deqa
kamba anjam uge bei naŋgi minjrosaioqnej. Naŋgi a jaqatiŋ koba yeqnab
a deqa olo naŋgi jaqatiŋ enjrqajqa marosaioqnej. A aqa segi jejamu osiqa
Qotei aqa baŋq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji.
24 Kristus a gago une kalil qoboiyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa
a ŋamburbasq di iga qa gaiŋej. Iga moiyobulosim olo ŋambile sosim une aqa
kumbra uratosim kumbra bole yoqnqajqa deqa osiqa ŋamburbasq di iga qa
gaiŋej. Jeu tamo naŋgi na Yesus qalougetosib jaqatiŋ koba yeb. Aqa jaqatiŋ
dena a na iga olo boletgej.
25 Nami niŋgi kaja bul sosibqa nuŋgo segi areqalo na aleloqnsib laqneb.
Ariya bunuqna niŋgi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nuŋgo qunuŋ
geregere taqatejunu.

3

Tamo uŋa wo naŋgi kumbra bole yoqnebe

1 O uŋgasari, niŋgi nuŋgo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqniy. Nuŋgo
gumbuluŋ qudei naŋgi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di uŋgum, niŋgi
mequmesosib naŋgo ŋamgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa naŋgi
unsib dena naŋgi are bulyqab.
2 Niŋgi degsib kumbra bole na walwelosib naŋgo sorgomq di soqnib naŋgi
unsib marqab, niŋgi uŋgasari bole.
3 Niŋgi nuŋgo jejamu walatqajqa are prugŋgoqnaiq. Niŋgi nuŋgo gate
praŋyoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nuŋgo jejamu
walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Iŋgi iŋgi di laŋa jejamu qa wala.
4 Niŋgi nuŋgo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende.
Niŋgi are bole na sosibqa tamo uŋgasari kalil naŋgi lawo na gereinjroqniy.
Are miligi aqa wala di Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ boledamu. Wala di ugeqa
keresai.
5 Agi Qotei aqa uŋgasari nami soqneb qaji naŋgi naŋgo are miligi degsib
walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tariŋoqnsib naŋgo
gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqneb.
6 Niŋgi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa
minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa uŋgasari, niŋgi Sara aqa kumbra di
dauryosib kumbra bole yoqniy. Niŋgi ulaaib. Niŋgi kumbra bole yoqnqab
di niŋgi Sara aqa aŋgro tiŋtiŋ sqab.
7 O tamo, niŋgi dego areqalo bole dauryosib nuŋgo ŋauŋ naŋgi koba na
geregere soqniy. Nuŋgo ŋauŋ naŋgi tamo sai. Naŋgi uŋa. Naŋgo jejamu siŋgila
sai. Deqa niŋgi lawo na naŋgi kumbra bole bole osornjroqniy. Niŋgi qalie,
nuŋgo ŋauŋ naŋgi niŋgi ti koba na ŋambile gaigai sqab. Deqa niŋgi nuŋgo ŋauŋ
naŋgi geregereinjroqniy. Niŋgi kumbra degyqab di iŋgi bei na nuŋgo pailyo
getentqa keresai. Qotei a nuŋgo pailyo quoqnqas.

Niŋgi gaigai kumbra bole yoqniy

8 Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy niŋgi endegsi merŋgwai. Niŋgi kalil
koba na geregere are qujaitoqnsib tamo uŋgasari kalil naŋgi qa duloqniy.
Osib niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was naŋgi qa are
boleiŋgoqnim nuŋgo segi ñam aguq atoqniy.
9 Tamo qudei na niŋgi kumbra uge eŋgibqa niŋgi kamba olo naŋgi kumbra
uge enjraib. Tamo qudei na niŋgi anjam uge merŋgibqa niŋgi kamba olo
naŋgi anjam uge minjraib. Niŋgi naŋgi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na
naŋgi boletnjrime.” Qotei a niŋgi degyqa osiqa metŋgej. Deqa niŋgi degyibqa
Qotei a kamba niŋgi boletŋgoqnqas.
10 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu,
“Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq.
A gisaŋ anjam dego maroqnaiq.
11 A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.
Osim tamo uŋgasari kalil naŋgi koba na lawo sqajqa siŋgilaoqneme.
12 Tamo uŋgasari naŋgi kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na naŋgi
geregere taqatnjroqnqas.
Osim naŋgo pailyo dego quetnjroqnqas.
Ariya tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi Tamo Koba a na olo
qoreinjroqnqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo naŋgi na iga jaqatiŋ egwab

13 O ijo was, niŋgi kumbra bole bole yqajqa siŋgilaoqnqab di tamo yai na niŋgi olo ugeugeiŋgwas?
14 Bole, niŋgi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na niŋgi jaqatiŋ eŋgwab. Di uŋgum. Niŋgi deqa areboleboleiŋgem. Tamo naŋgi dena niŋgi ula eŋgeqnub. Ariya niŋgi naŋgi ulainjraib. Osib are gulbeiŋgaiq.
15 Niŋgi nuŋgo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnibqa tamo qudei na niŋgi endegsib nenemŋgwab, “Niŋgi iŋgi bole kiye qa tariŋoqnsib deqa areboleboleiŋgeqnu?” Degsib nenemŋgibqa niŋgi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.
16 Ariya niŋgi anjam siŋgila na naŋgi minjraib. Niŋgi Qotei ulaiyoqnsib lawo na naŋgi anjam minjroqniy. Osib niŋgi gaigai Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa ñam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnib jeu tamo agi niŋgi misiliŋgeqnub qaji naŋgi nuŋgo kumbra di unsib jemainjrqas.
17 Deqa iga kumbra bole bole yoqnqom. Yoqnim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatiŋ egoqnqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatiŋ egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

18 Niŋgi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosiqa a une tamo naŋgo padalo sawa osiq naŋgo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na niŋgi joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq niŋgi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiqa mandamq endi sonaqa jeu tamo naŋgi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiqa a mondor ti soqnej.
19 Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge naŋgi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.
20 Noa aqa bati qa mondor naŋgi di Qotei aqa anjam gotraŋyoqneb. Bati deqa tamo uŋgasari naŋgo kumbra uge tulaŋ kobaoqnej. Ariya Qotei a naŋgo une qa urur kambatnjrosaioqnej. A tariŋosiq sokobaiyonaqa Noa a qobuŋ kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo uŋgasari 8 segi qobuŋ gogetosib sonabqa awa koba bosiqa ya tulaŋ koba dej. Tamo uŋgasari 8 naŋgi di Qotei na eleŋej deqa naŋgi bole soqneb.
21 Ya di yawo anjam bul. Qotei na naŋgi yaq dena eleŋej dego kere niŋgi ya na yanso onabqa Qotei a niŋgi eleŋej. Ya dena Qotei a nuŋgo jejamu qaji jiga yansetŋgosai. Niŋgi yanso osib Qotei pailyonab a nuŋgo pailyo di qusiqa nuŋgo are miligi qaji jiga yansetŋgej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na niŋgi eleŋej.
22 Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa baŋ woq di awejunu. Deqa laŋ aŋgro naŋgi ti laŋ qaji mondor kokba ti laŋ qaji siŋgila ti kalil naŋgi Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

1 Kristus na aqa segi jejamu osiqa jaqatiŋ koba qoboiyosiq moiyej. Dego kere niŋgi Kristus aqa kumbra di siŋgila na dauryosib nuŋgo segi jejamu osib jaqatiŋ qoboiyesoqniy. Niŋgi degyiy. Di kiyaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatiŋ qoboiyqas di a une uratqas.
2 Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnqas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai.

3 Niŋgi qalie, sawa bei bei qaji naŋgi kumbra uge uge yqajqa tulaŋ areareтnjreqnu. Nami niŋgi dego nuŋgo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji naŋgo kumbra agiende. Naŋgi sambala kumbra yqajqa are prugnjreqnu. Qolo jigeeqnaqa naŋgi ya uge uyoqnsib alaŋkobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnub. Osib Qotei aqa dal anjam gotraŋyoqnsib gisaŋ qotei naŋgi biŋinjreqnub.
4 Nami niŋgi naŋgi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini niŋgi kumbra di urateqnub deqa naŋgi na niŋgi nuŋgoqnsib tulaŋ prugoqnsib niŋgi misiliŋgeqnub.
5 Mondoŋ sawa bei bei qaji naŋgi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib naŋgo une kalil babtosib minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo ŋambile so qaji naŋgi ti tamo moreŋo qaji naŋgi ti peginjrqas.
6 Utru deqa Kristus a nami tamo moreŋo qaji naŋgi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo naŋgi di jejamu ti sonab Qotei na naŋgi peginjrej. Ariya mondoŋ naŋgi olo ŋambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a niŋgi wau segi segi eŋgej

7 Mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa niŋgi areqalo bole ti sosib nuŋgo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqnqab.
8 E anjam kobaquja bei dego niŋgi endegsi merŋgit quiy. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu.
9 Deqa Kristen was naŋgi nuŋgo talq boqnibqa niŋgi naŋgi oqnsib geregereinjroqniy. Niŋgi naŋgi aqaryainjrqajqa asgiŋgaiq.
10 Qotei a niŋgi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi eŋgej. Deqa niŋgi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo uŋgasari naŋgi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy.
11 Niŋgi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontoqniy. Niŋgi qudei tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjrqa wau osibqa Qotei na siŋgila eŋgimqa siŋgila dena wauoqniy. Amqa wau kalil naŋgi yeqnub qaji di tamo uŋgasari naŋgi na unoqnsib Yesus Kristus aqa ñam na Qotei biŋiyoqnqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti siŋgila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatiŋ qoboiyej dego kere iga jaqatiŋ qoboiyeqnum

12 O ijo was bole, gulbe ugedamu ŋamyuwo bulosiq nuŋgoq beqnu. Niŋgi deqa tulaŋ prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej.” Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi nuŋgo areqalo Kristus qa bole siŋgilateqnub kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qariŋyeqnaqa nuŋgoq beqnu.
13 Kristus a nami jaqatiŋ qoboiyej dego kere niŋgi jaqatiŋ qoboiyeqnub. Niŋgi deqa areboleboleiŋgim soqniy. Yimqa mondoŋ Kristus a rianŋ koba ti brantimqa bati deqa niŋgi olo tulaŋ areboleboleiŋgim sqab.
14 Niŋgi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na niŋgi misiliŋgwab di uŋgum. Niŋgi deqa areboleboleiŋgem. Niŋgi qalie, Qotei aqa Mondor rianŋ ti unu qaji a na niŋgi beterŋgejunu.
15 Ariya niŋgi tamo ñumibqa kiyo, iŋgi bajiŋibqa kiyo, tamo naŋgi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatiŋ eŋgwab di kere eŋgwab. Deqa ijo was, niŋgi kumbra uge di yaib.

16 Niŋgi ñam Kristen ojesoqnib tamo qudei na ñam deqa jaqatiŋ eŋgwab di
kere. Niŋgi deqa jemaiŋgaiq. Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgim Qotei aqa ñam
soqtoqniy.
17 Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo uŋgasari
naŋgi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo uŋgasari Qotei aqa anjam bole
gotraŋyeqnub qaji naŋgi a na peginjrsim awai tulaŋ ugedamu enjrqas.
18 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgreŋyeb unu, “Qotei na tamo
uŋgasari kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgi eleŋqajqa baŋgi koba. Deqa iga
qalieonum, tamo uŋgasari Qotei qoreiyoqnsib une yeqnub qaji naŋgi a na
eleŋqajqa olo tulaŋ baŋgi koba.”
19 Deqa ijo was, Qotei a are soqnim niŋgi qudei jaqatiŋ oqab di kere. Niŋgi
nuŋgo segi jejamu osib Qotei aqa baŋq di uratosib kumbra bole bole yoqniy.
Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate naŋgi na Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi geregere taqatnjroqnebe

1 O Kristen gate kalil, e niŋgi anjam endegsi merŋgwai. E dego gate. Kristus
a jaqatiŋ osiq moinaqa e ijo segi ŋamdamu na unem. Mondoŋ a olo riaŋ koba
ti brantimqa bati deqa Qotei na laŋ goge qaji iŋgi bole bole niŋgi e ti egwas.
Deqa Kristen gate, niŋgi wau endegyiy.
2 Niŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi geregere taqatnjriy. Naŋgi kaja bul
unub deqa Qotei na naŋgi joqsiqa nuŋgo baŋq di atej. Qotei na niŋgi wau
di eŋgej deqa niŋgi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na niŋgi siŋgila na
waiŋgibqa niŋgi deqa wau di ojaib. Niŋgi silali qa osib wau di ojaib.
3 Niŋgi nuŋgo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi ŋiriŋ na
taqatnjraib. Qotei na naŋgi joqsiqa nuŋgo baŋq di atej deqa niŋgi kumbra
bole na ti lawo na ti naŋgi taqatnjriy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra di unsib
niŋgi daurŋgwab.
4 Niŋgi kumbra degyibqa mondoŋ kaja naŋgo Mandor Koba a laŋ qureq
na brantimqa bati deqa niŋgi awai tulaŋ boledamu oqab. Awai di ugeqa
keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

5 O aŋgro wala, niŋgi Kristen gate naŋgo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil,
niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib
neŋgreŋyeb unu, “Tamo uŋgasari naŋgo segi ñam soqteqnub qaji naŋgi Qotei
na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo uŋgasari naŋgo segi ñam aguq ateqnub qaji
naŋgi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”
6 Deqa niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib Qotei siŋgila ti unu qaji aqa
sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nuŋgo ñam olo soqtetŋgwas.
7 Qotei a gaigai niŋgi qa are koba qaleqnu. Deqa niŋgi na nuŋgo gulbe kalil
oqnsib Qotei aqa baŋq di uratoqniy.
8 Niŋgi nuŋgo segi walwel geregere taqatosib ŋam atoqnsib soqniy. Laion
naŋgi tulaŋ leleŋoqnsib tamo ñumoqnsib uyeqnub dego kere nuŋgo jeu tamo
Satan a gaigai tamo uŋgasari naŋgi padaltnjrqajqa ŋamoqnsiq laqnu. 9 Deqa
niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib Satan gotraŋyoqniy. Niŋgi qalie,
niŋgi jaqatiŋ eqnub dego kere Qotei aqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di
unub qaji naŋgi degsib jaqatiŋ eqnub.

10 Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na niŋgi
metŋgej deqa mondoŋ niŋgi Kristus ombla aqa riaŋ ti so bole gaigai sqab.
Deqa niŋgi mandamq endi sokiñala jaqatiŋ oqnsib koboamqa Qotei na niŋgi
olo boletŋgosim siŋgilatŋgimqa niŋgi gaigai siŋgila na tigelesqab.
11 Qotei a bati gaigai siŋgila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

12 Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqa neŋgreŋyosiq nuŋgoq
qariŋyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei
a niŋgi qa are boleiyeqnu. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa aqa kumbra di
niŋgi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi
neŋgreŋyonum.
13 Kristen was naŋgi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji naŋgi na
niŋgi kaiyeiŋgonub. Agi naŋgi niŋgi ti Qotei na giltŋgej. Mak a dego niŋgi
kaiyeiŋgwo. Mak a ijo aŋgro bul.
14 Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnjrsib
qalaqalaiyo kumbra osornjriy.
Niŋgi kalil Kristus beteryejunub deqa niŋgi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

1 E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qariŋbej deqa e aqa
anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu
qaji tamo. A iga padalo sawaq na eleŋej. Niŋgi iga ti Yesus qa gago areqalo
siŋgilateqnum.
2 Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel qa bole
qalieonub. Deqa Qotei a niŋgi qa are tulaŋ boleiyosim nuŋgo are latetŋgeme.

Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ unub

3 Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum
deqa a na iga ŋambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulaŋ keretgej. Osiqa aqa
segi riaŋ na ti so bole na ti iga metgej.
4 A na laŋ qure qa iŋgi bole bole iga egej. A nami iŋgi di iga egwa marej. Iŋgi
di tulaŋ boledamu. Mandam tamo uŋgasari naŋgi kumbra uge uge yqajqa are
prugnjreqnu. Kumbra dena naŋgi ugetnjreqnu. Deqa ijo was, niŋgi kumbra
di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.
5 Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa niŋgi kumbra bole bole
yqajqa waukobaoqniy. Osib dena niŋgi Qotei qa bole qalieosib soqniy.
6 Osib dena niŋgi nuŋgo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena
niŋgi gulbe qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Osib dena niŋgi Qotei aqa
kumbraq di sosib walweloqniy.
7 Osib dena niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi geregereinjroqniy. Osib dena
niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.
8 Kumbra bole deqaji nuŋgoq di tulaŋ kobaoqneme. Amqa niŋgi gago Tamo
Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nuŋgo qalie di loumqa keresai. Qalie
di nuŋgoq di tulaŋ siŋgilaoqnsim gei gargekoba atelenqas.
9 Kumbra bole deqaji tamo qudei naŋgoq di sosai deqa naŋgi ŋam qandimo
bul unub. Naŋgi geregere ŋam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo naŋgi di
naŋgo une kobotetnjrej. Ariya naŋgi deqa olo are walnjreqnu.
10 O ijo was kalil, Qotei a nami niŋgi giltŋgosiq metŋgej deqa niŋgi aqa
segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi uloŋqa
keresai.
11 Qotei na gam waqtetŋgoqnimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga
eleŋej qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgimqa niŋgi so bole gaigai
sqab.
12-13 Bole, niŋgi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil siŋgila
na ojejunub. Ariya niŋgi ijo anjam endeqa olo are walŋgaim deqa e man-
damq endi sosiy bati gaigai niŋgi merŋgoqnsiy nuŋgo areqalo tigeltetŋgoqnqai.
E kere degyeqnum.
14 E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba
Yesus Kristus na e degsi merbej.
15 Deqa e ijo anjam endi niŋgi merŋgoqnqai. Merŋgoqnsiy bunuqna e
moiyitqa niŋgi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

16 Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa siŋgila qa ti a bqajqa bati
qa ti niŋgi anjam merŋgeqnam niŋgi quoqneb. Iga anjam di merŋgoqnem bati

deqa iga mandam tamo naŋgo sa anjam dauryosaioqnem. Iga segi na Yesus aqa riaŋ ti maŋwa ti unsim deqa niŋgi saiŋgoqnem.
17 Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi riaŋ ti maŋwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Aŋgro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”
18 Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a laŋ goge na anjam di marnaq iga quem.
19 Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa niŋgi naŋgo anjam di torei ojiy. Niŋgi ojqab di bolequja. Naŋgo anjam di waŋal bul sawa ambruq di puloŋeqnu. Puloŋosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nuŋgo are miligiq di suwaŋeqnu.
20-21 O ijo was, niŋgi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami anjam maroqneb neŋgreŋq di unu. Naŋgo anjam maroqneb qaji di naŋgi mandam tamo naŋgo areqalo na marosaioqneb. Mondor Bole na naŋgo areqalo tigeltetnjreqnaqa naŋgi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei naŋgi bosib gisaŋ anjam koba maroqnqab

1 Bole, gisaŋ anjam maro tamo naŋgi Israel naŋgo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nuŋgo ambleq na dego tamo deqaji naŋgi lumu tigelosib gisaŋ anjam koba niŋgi merŋgoqnqab. Yimqa niŋgi qudei naŋgo anjam dauryosib padalqab. Tamo naŋgi dena Gate Koba Yesus nami naŋgi awainjrej qaji a qoreiyoqnqab. Deqa mondoŋ naŋgi urur padalqab.
2 Gisaŋ tamo naŋgi di kumbra uge uge yoqnibqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi na naŋgo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misiliŋyqab.
3 Gisaŋ tamo naŋgi di mamaul ani deqa naŋgi bosib nuŋgo silali iŋgi iŋgi gisaŋ na yaiŋgoqnqab. Tulaŋ nami Qotei na gisaŋ tamo naŋgi di peginjrqa bati atsiqa naŋgi qa endegsi marej, “E naŋgi padaltnjrougetqai.” Od, tamo naŋgi di bole padalqab. Qotei a naŋgi padaltnjrqa bati qa tariŋeqnu.
4 Niŋgi qalie, nami laŋ aŋgro qudei naŋgi une atoqneb. Deqa Qotei na naŋgi uratnjrosai. A naŋgi ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ŋamyuwo unu. Dia laŋ aŋgro naŋgi tariŋesoqnibqa mondoŋ Qotei a naŋgo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.
5 Tamo uŋgasari Noa aqa bati qa soqneb qaji naŋgi Qotei qoreiyeb deqa Qotei na naŋgi dego uratnjrosai. A naŋgi padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na naŋgi padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnej, “Niŋgi kumbra bole dauryoqniy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo uŋgasari 7 naŋgi ti geregere taqatnjrnaqa naŋgi bole soqneb.
6 Sodom qure ti Gomora qure ti naŋgi dego Qotei na padaltnjrqa marsiqa ŋamyuwo qariŋyonaqa aisiq naŋgi koitnjrnaq naŋgi torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo uŋgasari naŋgi Sodom Gomora ti naŋgi qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.
7 Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosiqa tamo uge uge naŋgi kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

8 Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai naŋgo kumbra uge unoqnsiq naŋgo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaŋ boledamu deqa naŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyeqnabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaŋ jaqatiŋkobaiyoqnej.
9 O ijo was niŋgi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo uŋgasari bini Qotei dauryeqnub qaji naŋgi gulbe iteqnabqa a na naŋgi eleŋqa kere. Naŋgi eleŋqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge naŋgo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoŋ a na naŋgi peginjrsim awai uge enjrqas.
10 Tamo qudei naŋgi kumbra tulaŋ uge uge yeqnub deqa naŋgi awai ugedamu oqab. Tamo naŋgi di sambala kumbra tulaŋ jigat yoqnqajqa are prugnjreqnu. Osib naŋgi endegsib are qaleqnub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”
Gisaŋ anjam maro tamo naŋgo kumbra tulaŋ uge. Naŋgi kumbra endeqaji yeqnub. Naŋgi diqoqnsib naŋgo segi areqalo dauryeqnub. Naŋgi laŋ aŋgro kokba naŋgi misiliŋnjrqajqa ulaosaieqnub.
11 Laŋ aŋgro qudei naŋgi tulaŋ siŋgila koba ti unub deqa naŋgi na laŋ aŋgro kokba naŋgi di buŋnjreqnub. Ariya laŋ aŋgro siŋgila ti unub qaji naŋgi di diqosaieqnub. Naŋgi gisaŋ anjam maro tamo naŋgi bul sai. Deqa naŋgi Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di laŋ aŋgro kokba naŋgi misiliŋnjrosaieqnub.
12 Gisaŋ tamo naŋgi di wagme juwaŋ bul tulaŋ nanarioqnsib laqnub. Naŋgi naŋgo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam naŋgi poinjrosai qaji di naŋgi olo misiliŋyeqnub. Iga wagme juwaŋ naŋgi ojeleŋoqnsim ñumeqnum dego kere mondoŋ Qotei na gisaŋ tamo naŋgi di ñumougetqas.
13 Naŋgi kumbra uge uge yeqnub deqa bunuqna naŋgi gulbe koba itqab. Naŋgo kumbra agiende. Naŋgi qanam jige alaŋkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqnub. Naŋgi kumbra di yqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu. Naŋgi niŋgi ti iŋgi uyoqnsib dena nuŋgo ñam ugetoqnsib niŋgi jiga eŋgeqnub. Naŋgi gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu.
14 Naŋgi gaigai uŋa qa mamaulnjreqnu deqa naŋgi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Naŋgi une yoqnqajqa tulaŋ arearetnjreqnaqa olo uratosaieqnub. Naŋgi na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqnub qaji naŋgi walawalainjreqnabqa naŋgi daurnjroqnsib une yeqnub. Gisaŋ tamo naŋgi di tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi qa mamaulnjreqnu. Naŋgi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na naŋgi torei padaltnjrqas.
15 Naŋgi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnub. Osib naŋgi Beor aqa aŋgro Balam aqa gam dauryeqnub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulaŋ arearetoqnej.
16 Donki naŋgi anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ŋiriŋtej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaŋoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”
17 Gisaŋ tamo naŋgi di ya sub bul jeŋo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo naŋgi di babaŋ na tamo bole unub ariya naŋgi kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami naŋgi gereiyetnjrej unu.
18 Gisaŋ tamo naŋgi di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleŋeqnub. Naŋgi na tamo uŋgasari qudei naŋgi walawalainjreqnabqa

sambala kumbra yoqnsib naŋgo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Tamo uŋgasari naŋgi di ya ya endi are bulyosib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgo kumbra urateb. Ariya gisaŋ tamo naŋgi na naŋgi titnjreqnab naŋgi olo kumbra uge uge dauryeqnub.

19 Gisaŋ tamo naŋgi dena tamo uŋgasari naŋgi walawalainjroqnsib endegsib minjreqnub, “Niŋgi iga daurgwab di kumbra bei na niŋgi taqatŋgwa keresai. Deqa uŋgum, niŋgi nuŋgo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Naŋgo anjam di gisaŋ. Agi naŋgo segi kumbra uge uge na naŋgi tulaŋ siŋgila na ojoqnsiq naŋgi taqatnjreqnu. Niŋgi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaŋgal tamo bul sqas.

20 Bole, tamo uŋgasari naŋgi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleŋej qaji a qa bole qalieeb. Naŋgi degsib qalieeb deqa naŋgi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini naŋgi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra dena naŋgi siŋgila na ojesonaq naŋgo so tulaŋ ugeeqnu. Naŋgo so uge namij dego sai. Naŋgo so olo tulaŋ ugedamueqnu.

21 Naŋgi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya naŋgi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini naŋgi anjam di qoreiyeqnub. Deqa mondoŋ naŋgi awai tulaŋ ugedamu oqab.

22 Tamo uŋgasari naŋgi di bauŋ ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Bauŋ naŋgi ŋiloqnsib olo puluoqnsib naŋgo ŋilo uyeqnub.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel naŋgi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di briŋeqnub.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

1-2 O ijo was bole, e nami anjam bei neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyem. Bini e olo anjam endi nuŋgoq qariŋyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga eleŋej qaji aqa wau tamo naŋgi dego anjam palontoqneb. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa niŋgi naŋgo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nuŋgoq qariŋyonum.

3 Ariya e na anjam kobaquja bei niŋgi merŋgit poiŋgem. Mondoŋ diŋo bati jojomoqnimqa meqe meqem tamo naŋgi boqnsib naŋgo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misiliŋ anjam endegsib maroqnqab,

4 “Qotei a nami marej, ‘Mondoŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Niŋgi uniy. Gago moma utru naŋgi moreŋoqneb bosi bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”

5 O ijo was, meqe meqem tamo naŋgi di tulaŋ nanariosib deqa naŋgi anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laŋ brantej di naŋgi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego naŋgi poinjrosai.

6 Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa iŋgi iŋgi kalil padaltej.

7 Bini laŋ ti mandam ti tariŋoqnsib unub. Tariŋesoqnibqa mondoŋ Qotei a olo anjam marimqa naŋgi ŋamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo uŋgasari a qoreiyeqnub qaji naŋgo une qa peginjrsim naŋgi torei padaltnjrqas.

8 O ijo was bole, niŋgi ijo anjam endeqa olo are walŋgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti naŋgi ombla kerekere.

9 Ariya tamo qudei naŋgi endegsib mareqnub, “Tamo Koba Qotei a nami
iŋgi bole bole iga egwa marej. Kiyaqa a iŋgi di iga egwajqa tariŋoqnsiq laŋa
sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu.
Deqa a niŋgi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na niŋgi qa tariŋoqnsiq unu.

Mandam ti laŋ ti koboqab

10 Diŋo bati brantimqa Tamo Koba a bajiŋ tamo bul urur boqujatqas.
Bamqa bati deqa laŋ a poŋosim koboqas. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na atej qaji di
dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa iŋgi
iŋgi kalil ti olo bunu sqasai.

11 Niŋgi are qaliy. Iŋgi iŋgi kalil degsi koboqas deqa e niŋgi kumbra kiye
dauryqajqa merŋgwai? Od, niŋgi kumbra endi dauryiy. Niŋgi nuŋgo segi
jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.

12 Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur
brantqajqa deqa niŋgi siŋgila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a ŋamyuwo
na yusim koboqas. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ
kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab.

13 Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti
gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ
bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tiŋtiŋ gaigai sqas.

Niŋgi ŋam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy

14 O ijo was bole, niŋgi maŋwa di brantqajqa tariŋeqnub deqa niŋgi Qotei
aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa siŋgila na wauoqniy. Osib niŋgi
Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqnib mondoŋ Qotei a
nuŋgo kumbra di unqas.

15 Gago Tamo Koba a na iga eleŋqajqa deqa tariŋeqnu. Niŋgi di qalieqajqa
deqa e anjam endi neŋgreŋyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo
yeqnaqa anjam deqaji neŋgreŋyoqnsiq nuŋgoq qariŋyoqnej.

16 Pol a gaigai anjam deqaji neŋgreŋyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei
iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa naŋgo areqalo
siŋgilatosai qaji naŋgi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib
Qotei aqa anjam kalil neŋgreŋq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa
mondoŋ naŋgi tulaŋ padalougetqab.

17 O ijo was bole, niŋgi qalie, maŋwa kalil di brantqas. Deqa niŋgi geregere
ŋam atoqniy. Niŋgi ŋam atqasai di dal anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgi bosib
niŋgi gisaŋgosib titŋgibqa niŋgi siŋgila na tigelesqa uratosib uloŋo uge.

18 Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleŋej qaji a niŋgi qa are boleiye-
qnu. Niŋgi a qa qalieonub. Nuŋgo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo
niŋgi qa are tulaŋ boleiyoqnqas. A riaŋ ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi
iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

1 Anjam a ŋambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem.
Gago ŋamdamu na unoqnem. Gago baŋ na dego ojoqnem.
2 Ŋambile di boleq donaqa iga unem. Ŋambile di gaigai sqas. Ŋambile di aqa
Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa niŋgi saiŋgeqnum.
3 Iga Anjam di gago ŋamdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga
a qa niŋgi saiŋgeqnum. Di kiyaqa? Niŋgi iga ti beterosim are qujaitosim
sqajqa deqa. Agi niŋgi iga ti Abu Qotei aqa Ŋiri Yesus Kristus wo naŋgi aiyel
beternjrsim naŋgi koba na are qujaitosim unum.
4 Iga niŋgi ti tulaŋ areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi neŋgreŋyosim
nuŋgoq qariŋyonum.

Qotei a suwaŋoq di unu dego kere iga suwaŋoq di walweloqnqom

5 Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, “Qotei a puloŋ bul.
Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi niŋgi olo merŋgeqnum.
6 Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi
marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisaŋeqnum. Iga
kumbra bole dauryosaieqnum.
7 Qotei a suwaŋoq di unu dego kere iga suwaŋoq di walwelqom di iga Qotei
aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom
di Qotei aqa Ŋiri Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga
aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.
8 Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu
gisaŋyeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai.
9 Ariya iga gago segi une babtosim marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom
di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tiŋtiŋ dauryosim gago une
yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa ŋamgalaq
di tamo bole une saiqoji sqom.
10 Iga marqom, “E nami une yosaioqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa
ñam ugetoqnsim a gisaŋ tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are
miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

1 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi une yoqnaib deqa e anjam endi neŋgreŋyosim
nuŋgoq qariŋyonum. Ariya niŋgi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus
Kristus a na niŋgi aqaryaiŋgwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai
kumbra bole tiŋtiŋ yeqnu.
2 A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjiŋ taqal waiyqajqa bej. A iga
segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji
naŋgi dego une kobotetnjrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

3 Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy
marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

4 Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei
aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisaŋ tamo. Aqa are miligiq
di anjam bole sosai.
5-6 Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa
qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim
siŋgilaoqnqas.
Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra
kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom,
iga Qotei beteryejunum.
7 O ijo was bole, dal anjam e neŋgreŋyonum qaji endi dal anjam bunuj sai.
Endi dal anjam namij niŋgi nami quoqneb qaji.
8 Ariya dal anjam e neŋgreŋyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam
bole. A Kristus aqaq di sosiqa nuŋgoq di dego unu. Di kiyaqa? Ambru a
koboqa laqnaqa suwaŋ a olo branteqnu deqa.
9 Tamo bei a marqas, “E suwaŋoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo
aqa Kristen was qudei naŋgi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwaŋoq di sosai.
A ambruq di unu.
10 Tamo bei na aqa Kristen was naŋgi qalaqalainjroqnqas di iga unsim
qalieqom, bole, tamo di a suwaŋoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu.
11 Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei naŋgi jeutnjrqas di iga unsim
qalieqom, tamo di a ambruq di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa ŋamdamu
getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.
12 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nuŋgo une kalil
kobotetŋgej. E deqa anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
13 O abu niŋgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niŋgi
qalieonub. E deqa anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
O aŋgro wala, niŋgi Satan gotraŋyeqnub. E deqa anjam endi neŋgreŋyosim
nuŋgoq qariŋyonum.
14 O ijo aŋgro, niŋgi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi neŋgreŋyosim
nuŋgoq qariŋyonum.
O abu niŋgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niŋgi qalieonub.
E deqa anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
O aŋgro wala niŋgi quiy. Qotei aqa anjam nuŋgoq di unu deqa niŋgi
siŋgila ti sosib Satan gotraŋyeqnub. E deqa anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq
qariŋyonum.

Niŋgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

15 O ijo was, niŋgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a
mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai.
16 Mandam qaji tamo uŋgasari naŋgo kumbra agiende. Naŋgi naŋgo segi
jejamu qa are prugnjreqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulaŋ
diqoqnsib laqnub. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa
kumbra.
17 Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa
ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai
sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba naŋgi branteqnub

18 O ijo aŋgro, diŋo bati jojomqo. Niŋgi nami queb, Kristus aqa jeu tamo
kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba naŋgi branteqnub.
Deqa iga qalieonum, diŋo bati jojomqo.

19 Jeu tamo naŋgi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaqa? Naŋgi gago Kristen was bolesai deqa. Naŋgi gago Kristen was bole qamu naŋgi iga koba na unum qamu. Ariya naŋgi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, naŋgi gago Kristen was bolesai.
20 Niŋgi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa niŋgi kalil powo ti unub.
21 E anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Di kiyaqa? Niŋgi anjam bole qalieonub deqa. Niŋgi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi neŋgreŋyosai. Niŋgi qalie, anjam bole ti gisaŋ anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisaŋ anjam bei babtqa keresai.
22 Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi tal qabe? E niŋgi merŋgwai. Tamo naŋgi di endegsib mareqnub, “Yesus a Kristus sai.” Naŋgi degsib maroqnsib deqa naŋgi Abu Qotei aqa Ŋiri wo qoreiyeqnub. Osib Kristus jeuteqnub.
23 Tamo a Qotei aqa Ŋiri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Ŋiri qa aqa areqalo siŋgilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo siŋgilatqas.

Qotei aqa Mondor na niŋgi anjam bole merŋgeqnu

24 Anjam niŋgi nami quoqneb qaji di niŋgi olo siŋgila na ojesoqniy. Ojesqab di niŋgi na Abu Qotei aqa Ŋiri wo beternjrsib naŋgi ti sqab.
25 Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E niŋgi ŋambile eŋgitqa niŋgi ŋambile gaigai sqab.”
26 O ijo was kalil, gisaŋ tamo naŋgi na niŋgi gisaŋgwajqa laqnub. E deqa are qalsim anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum.
27 Niŋgi Kristus aqa Mondor eb agi nuŋgoq di unu deqa niŋgi powo qa truquosaieqnub. Deqa e anjam bei totoryosiy niŋgi merŋgwasai. Mondor a segi na anjam kalil niŋgi merŋgeqnaq quoqnsib poiŋgeqnu. Mondor aqa anjam di gisaŋ sai. Di anjam bole. Deqa niŋgi Mondor aqa anjam di qusib poiŋgim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi aŋgro tiŋtiŋ unum

28 Od, ijo aŋgro kiñilala, niŋgi Kristus beteryosib soqniy. Niŋgi degyqab di mondoŋ a olo brantimqa niŋgi jemaiŋgwasai. Niŋgi are siŋgilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab.
29 Niŋgi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulaŋ bole. Deqa niŋgi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji naŋgi Qotei aqa segi aŋgro tiŋtiŋ unub. Naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa aŋgro branteb.

3

1 Gago Abu Qotei na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi aŋgro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa aŋgro tiŋtiŋ unum. Mandam qaji tamo naŋgi Qotei qa qaliesai. Deqa naŋgi iga qa dego qaliesai.
2 O ijo was bole, iga Qotei aqa segi aŋgro unum. Ariya mondoŋ iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom.
3 Tamo uŋgasari kalil Yesus bam unqajqa tariŋeqnub qaji naŋgi naŋgo une olo urateqnub. Deqa naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.
4 Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotraŋyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo uŋgasari une ateqnub qaji naŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyeqnub.
5 Niŋgi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji.

6 Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une
atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.
7 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo bei na bosim niŋgi
gisaŋgo uge. Niŋgi quiy. Tamo naŋgi kumbra bole tiŋtiŋ dauryeqnub qaji
naŋgi tamo bole tiŋtiŋ unub. Yesus a tamo bole tiŋtiŋ unu dego kere.
8 Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo
uŋgasari une ateqnub qaji naŋgi Satan aqa aŋgro unub. Ariya Qotei aqa Ŋiri
a Satan aqa wau kobotqa bej.
9 Tamo bei a olo ŋambabobulosim Qotei aqa segi aŋgro brantqas di a une
atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi ŋambile unu deqa a une atoqnqa
keresai. Di kiyaqa? A Qotei aqa segi aŋgro unu deqa.
10 Tamo bei a Qotei aqa aŋgro unu kiyo a Satan aqa aŋgro unu kiyo di
iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo uŋgasari kumbra bole tiŋtiŋ
dauryosaieqnub qaji naŋgi Qotei aqa aŋgro sai. Tamo uŋgasari naŋgo Kristen
was naŋgi qalaqalainjrosaieqnub qaji naŋgi dego Qotei aqa aŋgro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

11 O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di
niŋgi nami queb.
12 Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A
na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru
agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tiŋtiŋ yoqnej.
13 O ijo was, mandam qaji tamo naŋgi na niŋgi jeutŋgoqnibqa niŋgi deqa
prugosib ulaaib.
14 Iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi
qalieonum, iga padalqa gam uratosim ŋambile gaigai sqajqa gamq di unum.
Ariya tamo naŋgi naŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjrosaieqnub qaji naŋgi
padalqa gamq di unub.
15 Tamo naŋgi naŋgo Kristen was naŋgi jeutnjreqnub qaji naŋgi leŋ ojo
tamo bul unub. Niŋgi qalie, leŋ ojo tamo naŋgi ŋambile gaigai sqa keresai.
16 Yesus a aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na
iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi ŋambile uratosim
gago Kristen was naŋgi qa moreŋqom.
17 Tamo bei a mandam endeqa iŋgi iŋgi koba koroiyosimqa ariya aqa
Kristen was bei iŋgi saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi
qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai.
18 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi quiy. Iga laŋa anjam maro na Kristen naŋgi
qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di
kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

19-20 Iga tamo uŋgasari naŋgi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga
anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di
uŋgum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja.
Aqa qalie dena gago are tulaŋ buŋyejunu.
21 O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are
siŋgilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.
22 Osim iga iŋgi bei qa Qotei pailyimqa a gago pailyo qusim iŋgi di egwas.
Di kiyaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di
yeqnum deqa.

23 Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Ŋiri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo siŋgilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem.
24 Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Niŋgi na mondor kalil naŋgi peginjroqniy

1 Tamo gargekoba naŋgi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnub, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, naŋgo anjam di gisaŋ. Deqa niŋgi naŋgo anjam di nuŋgo areqaloq di siŋgilataib. Niŋgi na mondor kalil naŋgi geregere peginjroqnsib dena niŋgi qalieqab, naŋgi Qotei aqaq na beqnub kiyo sai kiyo.
2 Tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji naŋgi endegsib mareqnub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej.” Dena niŋgi qalieqab, tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqaq na beb.
3 Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo uŋgasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji naŋgi saideqnub. Dena niŋgi qalieqab, tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqaq na bosai. Naŋgi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Niŋgi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.
4 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nuŋgoq di unu deqa niŋgi na gisaŋ anjam maro tamo naŋgi gotraŋnjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo naŋgoq di unu qaji a tulaŋ buŋyeqnu.
5 Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi di mandamq endena branteb deqa naŋgi mandam qa segi anjam mareqnub. Mareqnab mandam tamo naŋgi naŋgo anjam quoqnsib dauryeqnub.
6 Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo uŋgasari Qotei qa qalieonub qaji naŋgi gago anjam quetgeqnub. Ariya tamo uŋgasari Qotei qa qaliesai qaji naŋgi gago anjam quetgosaieqnub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisaŋ mondor ti naŋgi peginjroqnsim naŋgi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen naŋgi dego qalaqalainjrqom

7 O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi aŋgro tiŋtiŋ unub. Deqa naŋgi Qotei qa qalieonub.
8 Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai.
9 Qotei aqa Ŋiri qujai unu. Qotei na a qariŋyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na ŋambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu.
10 Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Ŋiri qariŋyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjiŋ taqal waiyej.
11 O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom.

12 Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaioqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnqas.
13 Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom.
14 Abu na tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi eleŋqa osiq deqa aqa Ŋiri qariŋyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum.
15 Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Ŋiri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas.
16 Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum.
Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.
17 Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnqas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondoŋ Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are siŋgilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom.
18 Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulaŋ kobaoqnsiq siŋgilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondoŋ Qotei na e ŋolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra siŋgilaosaiunu.
19 Iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjreqnum. Di kiyaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa.
20 Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was naŋgi jeutnjreqnu. A na naŋgi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa tamo di a gisaŋ tamo. A na aqa Kristen was agi naŋgo ulatamu gaigai uneqnu qaji naŋgi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaioqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai.
21 Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was naŋgi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa siŋgila gotraŋyeqnum

1 Yesus a segi Kristus. Tamo naŋgi degsib maroqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa aŋgro tiŋtiŋ sqab. Tamo naŋgi Abu qalaqalaiyqab di naŋgi aqa aŋgro naŋgi dego qalaqalainjrqab.
2 Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa aŋgro naŋgi dego qalaqalainjreqnum.
3 Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto.
4 Tamo naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi aŋgro unub qaji naŋgi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo siŋgilatqom di iga qoto buŋyoqnsim mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnqom.

Qotei na aqa Ŋiri qa anjam babtej

5 Tamo kiyero naŋgi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnqab? E ubtosiy marqai. Tamo naŋgi di mareqnub, “Yesus a Qotei aqa Ŋiri.” Naŋgi degsib

maroqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa naŋgi segi mandam endeqa siŋgila gotraŋyoqnqab.
6 Yesus Kristus a bosiqa ya na yanso ej. Osiqa ŋamburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiyimqa aqa leŋ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu.
7 Tamo qalub naŋgi Yesus aqa anjam babteqnub.
8 Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti leŋ ti naŋgi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnub.
9 Tamo laŋaj naŋgi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Ŋiri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo laŋaj naŋgo anjam tulaŋ buŋyejunu.
10 Tamo naŋgi Qotei aqa Ŋiri qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di naŋgi aqa anjam dego naŋgo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo naŋgi Qotei aqa anjam deqa naŋgo areqalo siŋgilatqasai di naŋgi na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisaŋ tamo qa minjobulqab. Di kiyaqa? Naŋgi Qotei aqa Ŋiri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di naŋgo areqaloq di siŋgilatosai deqa.
11 Qotei aqa anjam agiende. A na iga ŋambile gaigai sqajqa marsiq ŋambile egej. Ŋambile di Qotei aqa Ŋiri aqaq di unu.
12 Tamo bei a Qotei aqa Ŋiri beteryesqas di a ŋambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Ŋiri beteryesqasai di a ŋambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ŋambile gaigai sqom

13 O ijo was, niŋgi Qotei aqa Ŋiri aqa ñam qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub. E na anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qariŋyonum. Di kiyaqa? Niŋgi bole qalieqajqa, niŋgi ŋambile gaigai sqab.
14 Iga iŋgi bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are siŋgilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.
15 Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga iŋgi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.
16 Niŋgi na Kristen was bei a une atim unsibqa niŋgi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa niŋgi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A ŋambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Niŋgi a qa pailyqajqa e na merŋgosai.
17 Kumbra uge kalil tamo naŋgi yeqnub qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo naŋgi moiyotnjrosaieqnu.
18 Iga qalie, tamo uŋgasari Qotei aqa segi aŋgro unub qaji naŋgi une atosaieqnub. Qotei aqa Aŋgro Yesus a na naŋgi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na naŋgi ugeugeinjrqa keresai.
19 Iga qalie, iga Qotei aqa segi aŋgro unum. Mandam qaji tamo uŋgasari kalil naŋgi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na naŋgi siŋgila na taqatnjreqnu.
20 Iga qalieonum, Qotei aqa Ŋiri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Ŋiri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi ŋambile gaigai sqajqa utru.
21 O ijo aŋgro kiñilala, niŋgi gisaŋ qotei kalil naŋgi torei qoreinjrsib sasaloiy.

2 JON

1 E Kristen gate. Ni unа Qotei na giltmej qaji. E anjam endi neŋgreŋyosim
ni qa ti ino aŋgro naŋgi qa ti qariŋyonum. E niŋgi bole qalaqalaiŋgeqnum.
E segi sai. Tamo uŋgasari kalil anjam bole qalieonub qaji naŋgi dego niŋgi
qalaqalaiŋgeqnub.
2 Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa
iga niŋgi qalaqalaiŋgeqnum.
3 Abu Qotei aqa Ŋiri Yesus Kristus wo naŋgi aiyel anjam bole na ti
qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

4 Ino aŋgro qudei naŋgi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulaŋ
areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Niŋgi anjam bole di dauryiy.”
5 Ariya unа, e anjam bei neŋgreŋyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende.
Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di dal anjam bunuj
sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji.
6 Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal
anjam di agi niŋgi nami quoqneb. Deqa niŋgi dauryosib walweloqniy.

Niŋgi Kristus aqa anjam siŋgila na ojesoqniy

7 Niŋgi quiy. Gisaŋ tamo gargekoba naŋgi mandamq endi laqnub. Laqn-
sibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di naŋgi na olo
saideqnub. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisaŋ ani
tamo.
8 Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Niŋgi ŋam atqab di gago wau iga
nami nuŋgo ambleq di yoqnem qaji di niŋgi olo ulontqasai. Niŋgi siŋgila na
tigelesosib mondoŋ awai tulaŋ boledamu oqab.
9 Niŋgi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab
di niŋgi Qotei ombla sqa keresai. Niŋgi Kristus aqa anjam siŋgila na ojesqab
di niŋgi Abu Qotei aqa Ŋiri wo naŋgi aiyel koba na gaigai sqab.
10 Tamo bei a nuŋgoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di niŋgi a
baŋ ojetaib. Niŋgi a osib nuŋgo talq osi gilaib dego.
11 Niŋgi a baŋ ojetqab di niŋgi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen naŋgoq bosim anjam kalil minjrekritqas

12 E anjam gargekoba neŋgreŋyosiy nuŋgoq qariŋyqa kere. Ariya e
neŋgreŋyqasai. E bosiy niŋgi nuŋgsiy anjam kalil merŋgekritqai. Yim niŋgi
qusib areboleboleiŋgwas.
13 Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa aŋgro naŋgi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

1 E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi neŋgreŋyosim inoq qariŋyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.
2 O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a siŋgilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunuŋ a bole unu.
3 Nami Kristen was qudei naŋgi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulaŋ areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.
4 Ijo aŋgro naŋgi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulaŋ areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulaŋ buŋyejunu.

Gaius na aqa Kristen was naŋgi geregereinjreqnu

5 O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was naŋgi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei naŋgo ulatamu ni qaliesai qaji naŋgi qure beiq na beqnabqa naŋgi dego ni na geregereinjreqnum.
6 Was naŋgi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo uŋgasari qure endia unub qaji naŋgi queqnub. Deqa ni que. Was naŋgi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na iŋgi iŋgi qa naŋgi aqaryainjrim naŋgi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulaŋ arearetoqnqas.
7 Was naŋgi di Yesus aqa wau ojqajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnub. Naŋgi sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di waueqnub. Naŋgo wau dena naŋgi silali iŋgi iŋgi osaieqnub.
8 Deqa iga tamo deqaji naŋgi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga naŋgi koba na wau ojoqnsim anjam bole siŋgilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

9 Nami e anjam qudei neŋgreŋyosim Kristen tamo uŋgasari ino qureq di unub qaji naŋgoq qariŋyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulaŋ diqoqnsiqa a na Kristen kalil naŋgi buŋnjrsim aqa segi ñam soqtqajqa siŋgilaeqnu.
10 Deqa e nuŋgoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saiŋgwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleŋeqnu. Di segi sai. Kristen was naŋgi walwelosib nuŋgo qureq beqnab a na naŋgi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was naŋgi di naŋgo meq joqsi gilqa laqnab a na naŋgi dego getentnjreqnu. Osiqa naŋgi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

11 O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo naŋgi kumbra uge uge dauryeqnub qaji naŋgi Qotei unqa keresai.
12 Tamo kalil naŋgi Demitrius a qa mareqnub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

13 E anjam gargekoba neŋgreŋyosiy inoq qariŋyqa kere. Ariya e neŋgreŋyqasai.

14 Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.
15 Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji naŋgi ni qa kaiye
anjam qariŋyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji naŋgi qa
kaiye anjam qariŋyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na naŋgi minjrime. Bole.

JUT

1 E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi neŋgreŋyosim niŋgi tamo uŋgasari Qotei na metŋgej qaji nuŋgoq qariŋyonum. Abu Qotei na niŋgi qalaqalaiŋgeqnu. Yesus Kristus a segi na niŋgi taqatŋgeqnu.
2 Qotei a niŋgi qa tulaŋ dulosim qalaqalaiŋgimqa niŋgi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo naŋgi uliosib Kristen naŋgo ambleq aiyeb

3 O ijo was bole, Qotei na niŋgi e ti padalo sawaq na eleŋej. Qotei aqa wau deqa e na neŋgreŋyosiy nuŋgoq qariŋyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego neŋgreŋyosiy nuŋgoq qariŋyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa siŋgilatem qaji di jeu tamo naŋgi na ugeugeiyqa laqnub. Deqa niŋgi na tamo naŋgi di gotraŋnjroqniy. Niŋgi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqa iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatem. Iga Qotei aqa tamo uŋgasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai.
4 O ijo was, tamo qudei naŋgi uliosib nuŋgo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo naŋgi deqa endegsi marej, “Mondoŋ e naŋgo une qa peginjrsiy padaltnjrqai.” Od, tamo naŋgi di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo naŋgi dena olo bubulyoqnsib mareqnub, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa uŋgum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Naŋgi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.
5 Niŋgi qalie, nami Israel naŋgi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a naŋgi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiqa ariya naŋgi qudei a qa naŋgo areqalo siŋgilatosai deqa a na naŋgi padaltnjrej. E nuŋgo are tigeltetŋgitqa niŋgi Israel naŋgo kumbra deqa are qaliy.
6 Niŋgi laŋ aŋgro uge uge naŋgi qa dego are qaliy. Tulaŋ nami naŋgi laŋ qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo laŋ qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na naŋgi ojeleŋosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Naŋgi sawa dia tariŋsokobaiyib mondoŋ diŋo batiamqa Qotei na naŋgi olo osimqa naŋgo une qa naŋgi peginjrqas.
7 Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji naŋgi ti laŋ aŋgro uge uge naŋgo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulaŋ ugedamu yoqneb. Naŋgo sambala kumbra di tulaŋ bei. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi ŋamyuwoq di breinjrim naŋgi bati gaigai dia sqab.
Qotei na naŋgi degsim padaltnjrqas deqa iga ulaoqnsim naŋgo kumbra uge di dauryqa uratqom.
8 Ariya tamo naŋgi nuŋgo ambleq aiyeb qaji naŋgi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi naŋgi ŋeiobilqeioqnsib dena naŋgo segi jejamu jiga yeqnub. Osib Qotei a naŋgo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa laŋ aŋgro kokba naŋgi misiliŋnjreqnub.
9 Laŋ aŋgro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla ŋiriŋosib naŋgi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misiliŋyosai. A Satan misiliŋyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.”
10 Tamo naŋgi nuŋgo ambleq aiyeb qaji naŋgi di tulaŋ diqoqnsib kumbra naŋgi poinjrosai qaji di olo misiliŋyeqnub. Naŋgi wagme juwaŋ bul tulaŋ

nanarioqnsib naŋgo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Naŋgo kumbra deqa mondoŋ Qotei na naŋgi ñumougetqas.

11 Od, tamo naŋgi di tulaŋ padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo naŋgi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnub. Naŋgi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotraŋyoqnej qaji aqa kumbra uge dego naŋgi dauryeqnub. Deqa naŋgi padalougetqab.

12 Tamo naŋgi di tulaŋ ugedamu. Niŋgi iŋgi uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo naŋgi di uli na boqnsib nuŋgo ambleq di kumbra tulaŋ jigat yeqnub. Naŋgi kumbra di yqajqa jemainjrosaieqnu. Naŋgi naŋgo segi jejamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo naŋgi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo naŋgi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Iga ŋamtaŋ moiyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo naŋgi di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondoŋ naŋgi moiyougetosib torei padalqab.

13 Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq mormaŋ aiyeqnu dego kere tamo naŋgi di kumbra uge uge babteleŋoqnsib naŋgi naŋgo kumbra uge deqa jemainjrosaieqnu. Naŋgi bongar bul dego unub. Agi bongar naŋgi laŋ goge di gam grotoqnsib laŋa laŋa laqnub. Deqa mondoŋ Qotei na tamo naŋgi di breinjrim sawa ambruq aiyeleŋosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami naŋgi gereiyetnjrej unu.

14 Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge naŋgi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena ŋambabej. A anjam bei endegsi marej, “Niŋgi uniy. Mondoŋ Tamo Koba a na aqa segi laŋ aŋgro tulaŋ gargekoba naŋgi joqsim bqas.

15 Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji naŋgo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim naŋgo kumbra uge uge kalil naŋgi osornjrimqa naŋgi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo naŋgi di Qotei qa misiliŋ anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnub. Deqa Qotei na naŋgi gulbe tulaŋ kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej.

16 Tamo naŋgi di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo naŋgo jejamuq di anjam laŋa laŋa qameleŋoqnsib naŋgo segi areqalo uge uge dauryeqnub. Naŋgi naŋgo medabu waqtoqnsib diqoqnsib naŋgo segi ñam soqteqnub. Osib tamo uŋgasari naŋgi walawalainjreqnab naŋgi na naŋgi daurnjreqnub.

Nuŋgo areqalo Qotei qa siŋgilateqnub qaji di niŋgi ojesoqniy

17 Ariya ijo was bole, niŋgi kumbra mondoŋ brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo naŋgi qariŋnjreqnaqa nuŋgoq boqnsib kumbra deqa merŋgoqneb. Naŋgo anjam deqa niŋgi olo are qaloqniy.

18 Agi naŋgi anjam endegsib merŋgoqneb, “Mondoŋ diŋo bati jojomamqa meqe meqem tamo naŋgi boqnsib Qotei qoreiyoqnsib naŋgo segi areqalo uge uge dauryoqnqab.”

19 O ijo was kalil, meqe meqem tamo naŋgi dena Kristen naŋgi potoaiyeltnjreqnub. Osib mandam qa iŋgi iŋgi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a naŋgoq di sosai deqa naŋgi kumbra uge di yeqnub.

20 Ariya ijo was bole, nuŋgo areqalo Qotei qa siŋgilateqnub qaji di niŋgi ojesosibqa dena niŋgi tulaŋ siŋgilaqab. Osib niŋgi Mondor Bole aqa siŋgila na pailyoqniy.

21 Qotei a niŋgi qalaqalaiŋgeqnu deqa niŋgi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai niŋgi qalaqalaiŋgoqnqas. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tariŋoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ŋambile gaigai sqab.
22 Tamo qudei Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgo areqalo olo gulbeinjreqnu. Deqa niŋgi naŋgi qa duloqniy.
23 Tamo qudei naŋgi une ti unub deqa naŋgi ŋamyuwoq aiqa laqnub. Deqa niŋgi naŋgi urur minjribqa naŋgi naŋgo une uratosib are bulyqab. Osib deqa naŋgi ŋamyuwoq aiqasai. Qotei na naŋgi eleŋqas. Tamo qudei naŋgi naŋgo areqalo namij dauryeqnub deqa naŋgi gara sari bulosib tulaŋ jiga ti unub. Deqa niŋgi naŋgi qa olo duloqnsib naŋgo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

24 O ijo was kalil, Qotei na niŋgi taqatŋgimqa niŋgi uloŋqasai. Mondoŋ a na niŋgi joqsim laŋ qureq osi oqimqa niŋgi aqa riaŋ unsib une saiqoji sqab. Bati deqa niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgim sqab.
25 Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga eleŋej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba siŋgila ti unu qaji. A na iŋgi iŋgi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

1-3 Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi neŋgreŋyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia neŋgreŋyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulaŋ areboleboleiyqas. Tamo uŋgasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji naŋgi dego tulaŋ areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia neŋgreŋyonum qaji di brantqajqa bati jojomqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo naŋgi osornjrej. A gam endena naŋgi osornjrej. A na aqa laŋ aŋgro qariŋyonaqa ijoq bosiqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e neŋgreŋyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo uŋgasari qure 7 di unub qaji naŋgoq qariŋyej

4 E Jon. E anjam endi neŋgreŋyosim niŋgi tamo uŋgasari qure 7 di unub qaji nuŋgoq qariŋyonum. Niŋgi Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji. Niŋgi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a niŋgi qa are boleiyimqa niŋgi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji naŋgi dego niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

5 Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil naŋgi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji naŋgo Tamo Koba. A dego niŋgi qa are boleiyimqa niŋgi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa leŋ aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej.

6 Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti siŋgila koba ti sqas. Bole.

7 Niŋgi uniy. Yesus a laŋbi ambleq na boqnimqa tamo kalil naŋgi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji naŋgi dego a unqab. Tamo uŋgasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi a qa are ugeinjrimqa tulaŋ akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

8 Tamo Koba Qotei siŋgila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

9 E nuŋgo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo uŋgasari unum. E niŋgi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatiŋ eleŋeqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga siŋgila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e taqal waibosib nui ñam Patmos endia e ateb unum.

10 E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e siŋgilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei leleŋonaqa e aqa kakro quem. A tulaŋ leleŋkobaej. Gul anjameqnu dego kere.

11 Leleŋosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam neŋgreŋye. Neŋgreŋyosim qariŋyimqa tamo uŋgasari qure 7 dia Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji naŋgoq gilem. Tamo uŋgasari naŋgi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqnub.”

12 Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim ŋam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem.

13 Lam naŋgo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Aŋgro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq siŋga kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kaiŋyej.

14 Aqa gate ti gate baŋga ti laŋbi bul tulaŋ qat soqnej. Aqa ŋamdamu ŋam puloŋ bul puloŋoqnej.

15 Aqa siŋga minjaloqnej. Bras ŋamyuwo na koiteqnab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere.

16 Aqa baŋ wo na bongar 7 ojeleŋesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulaŋ qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu seŋ bul tulaŋ suwaŋoqnej.

17 E tamo di unsimqa tulaŋ ulaugetosim ŋam ambruibonaqa e aqa siŋga jojomq di uloŋosim moiyobulem. Onaqa a na aqa baŋ wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.

18 E ŋambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiyem. Bini ni e nube. E olo ŋambile unum. E bati gaigai ŋambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum.

19 Deqa kumbra ni unonum qaji deqa neŋgreŋye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantaleŋqas qaji deqa ti neŋgreŋye.

20 Bongar 7 ijo baŋ woq di unub qaji naŋgi ti lam 7 gol na gereiyo qaji naŋgi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo uŋgasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro 7 naŋgi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo uŋgasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji naŋgi sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure naŋgoq anjam qariŋyej

1 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo uŋgasari ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, ‘E ijo baŋ wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji naŋgo ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qariŋyonum.

2 Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni siŋgila na tigeloqnsimqa tamo uge naŋgi qa tulaŋ asgimeqnu. Tamo naŋgi di endegsib mermeqnub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qariŋgej qaji tamo.” Di gisaŋ. Qotei na naŋgi qariŋnjrosai. Ni naŋgo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, naŋgi gisaŋ tamo.

3 Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnub. E qalieonum, ni siŋgila na tigeloqnsimqa gulbe di qoboiyeqnum. Ni asgimosaieqnu.

4 “ ‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo siŋgilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulaŋ qalaqalaiboqnem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqnum.

5 Nami ni kumbra bole dauryoqnem. Bini ni kumbra di uratosim ni uloŋonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqnem qaji deqa olo are qalsimqa

are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai.

6 Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo naŋgi kumbra uge uge yeqnub. Naŋgo kumbra di ni tulaŋ urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

7 “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na laŋ qure qa ŋam gei osiy anaiyit a uysim dena ŋambile gaigai sqas. Ŋam di Qotei aqa laŋ qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Efesus naŋgo laŋ aŋgro aqaq qariŋye.”

Jon a Smerna qure naŋgoq anjam qariŋyej

8 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo uŋgasari ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiyem. Bini e olo ŋambile unum. E na anjam endi inoq qariŋyonum.

9 Ni gulbe ti jaqatiŋ ti ejunum di e qalie. Ni iŋgi tulaŋ saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni laŋ qure qa iŋgi iŋgi koba eleŋejunum. E qalie, tamo qudei na ni misiliŋmoqnsib anjam uge uge mermeqnub. Naŋgi segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisaŋ. Naŋgi Satan aqa aŋgro.

10 Bunuqna ni jaqatiŋ koba oqnqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na niŋgi qudei ojeleŋosim tonto talq di breiŋgwas. Niŋgi ijo ñam geregere ojqab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa niŋgi tonto talq di breiŋgwas. Niŋgi bati 10 gulbe ti jaqatiŋ ti sqab. Bati deqa niŋgi e qa nuŋgo areqalo siŋgilatosib soqniy. Soqnib jeu tamo naŋgi na niŋgi luŋgib moreŋqab. Amqa e niŋgi awai boledamu eŋgwai. Awai agiende. Niŋgi ŋambile gaigai sqab.

11 “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Smerna naŋgo laŋ aŋgro aqaq qariŋye.”

Jon a Pergamum qure naŋgoq anjam qariŋyej

12 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo uŋgasari ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, ‘E serie olekoba tulaŋ qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qariŋyonum.

13 E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam siŋgila na ojesosimqa e qa ino areqalo siŋgilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nuŋgo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo naŋgi na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

14 “ ‘Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji naŋgi Balam aqa kumbra uge siŋgila na ojesonab ni na naŋgi saidnjrosaieqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqa Israel naŋgi gisa gisaŋnjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreqnaqa naŋgi gisaŋ qotei atrainjro qaji iŋgi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb.

15 Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji naŋgi Nikolas aqa wau
tamo naŋgo anjam dauryeqnub.
16 Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba
ijo medabuq di unu qaji dena tamo naŋgi di qoto itnjrqai.
17 “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere
quem. Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa
koroeqnub qaji naŋgi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e
na laŋ qure qa iŋgi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniŋ qat dego yqai. Osiy
meniŋ quraq di ñam bunuj neŋgreŋyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo
meniŋ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim
Pergamum naŋgo laŋ aŋgro aqaq qariŋye.”

Jon a Taiataira qure naŋgoq anjam qariŋyej

18 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo uŋgasari
ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, ‘E
Qotei aqa Ŋiri. Ijo ŋamdamu ŋam puloŋ bul puloŋeqnu. Ijo siŋga minjaleqnu.
Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq
qariŋyonum.
19 Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo
kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo siŋgilatoqnsim wau bole bole yeqnum.
Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqnsim siŋgila na
tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni
bini yeqnum qaji di olo tulaŋ boledamu. Di e qalie.
20 “ ‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uŋa Jesebel a ni
ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei
aqa medabu o qaji uŋa.” Di sai. A na ijo wau tamo naŋgi gisa gisaŋnjroqnsiqa
gam osornjreqnaqa naŋgi sambala kumbra yoqnsibqa gisaŋ qotei atrainjro
qaji iŋgi uyeqnub.
21 A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra
uratqajqa saidej.
22 Deqa ni que. E na uŋa di jaqatiŋ koba yitqa a makobaiyqas. Tamo naŋgi a
ombla sambalaoqnsib laqnub qaji naŋgi dego jaqatiŋ ti gulbe koba ti enjrqai.
Naŋgi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e naŋgi degnjrqai.
23 Aqa aŋgro naŋgi dego ñumit moreŋqab. Amqa tamo uŋgasari qure qure
kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgi qalieqab, e tamo kalil naŋgo are
miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa niŋgi quiy. E
nuŋgo kumbra segi segi keretosiy awai eŋgwai.
24 “ ‘Ariya niŋgi qudei Taiataira qureq di unub qaji nuŋgo kumbra bole agi
ubtosiy merŋgwai. Niŋgi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnub. Tamo naŋgi
mareqnub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di niŋgi qaliesai. Deqa e niŋgi
gulbe bei eŋgwasai.
25 Kumbra bole kalil niŋgi ojejunub qaji di siŋgila na ojesoqnib e bqai.
26 “ ‘Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim
gilsim diŋo bati itqas di e siŋgila yitqa a na tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di
unub qaji naŋgi taqatnjroqnqas.
27 A na naŋgi tulaŋ siŋgila na taqatnjroqnqas. Tamo naŋgi web paraparain-
jreqnub dego kere. E na tamo di siŋgila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e
siŋgila ebej dego kere a siŋgila yqai.
28 Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai.

29 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem.
Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub
qaji naŋgi minjreqnu.' O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Taiataira naŋgo
laŋ aŋgro aqaq qariŋye."

3

Jon a Sardis qure naŋgoq anjam qariŋyej

1 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Sardis qureq di tamo uŋgasari ijo
ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, 'E Qotei
aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq
qariŋyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai.
Naŋgi ni qa mareqnub, "Ni ŋambile unum." Di sai. Ni moiyem.
2 Deqa ni ŋam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiyosaiunu qaji
di ni na olo siŋgilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ŋamgalaq di
keresai.
3 Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim
anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ŋam sirosim tigelqasai di e bajiŋ
tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.
4 " 'Ariya tamo uŋgasari qudei Sardis qureq di unub qaji naŋgo kumbra
bolequja. Naŋgo gara jigatosai deqa naŋgi gara qat jigsib e ombla walweloqnqab.
5 " 'Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam
ŋambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo
Abu ti aqa laŋ aŋgro naŋgi ti naŋgo ulatamuq di ubtqai.
6 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem.
Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub
qaji naŋgi minjreqnu.' O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Sardis naŋgo laŋ
aŋgro aqaq qariŋye."

Jon a Filadelfia qure naŋgoq anjam qariŋyej

7 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Filadelfia qureq di tamo uŋgasari
ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, 'E
Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami
mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siraŋ
waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo
waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qariŋyonum.
8 Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime.
Ino ulatamuq di e siraŋ bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa
keresai. E qalie, siŋgila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim
dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaieqnum.
9 Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo naŋgi bosib ino siŋgaq
di siŋga pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Naŋgi segi qa
mareqnub, "Iga Juda tamo." Di gisaŋ. Naŋgi Juda tamo sai.
10 Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboiyejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo uŋgasari kalil naŋgi uneq breinjrqa batiamqa a ni uneq
breimqasai.
11 E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di siŋgila na ojesoqne.
Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.
12 " 'Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai
bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai.
Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem

bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti neŋgreŋyqai. Jerusalem bunuj agi laŋ goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas.
13 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgi minjreqnu.' O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Filadelfia naŋgo laŋ aŋgro aqaq qariŋye."

Jon a Laodisia qure naŋgoq anjam qariŋyej

14 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, "Laodisia qureq di tamo uŋgasari ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgo laŋ aŋgro qa anjam endegsi neŋgreŋye, 'Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qariŋyonum.
15 Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kaŋkaŋ sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kaŋkaŋ sqam di kere.
16 Ni tulaŋ kaŋkaŋ sai. Ni tulaŋ ulili sai. Ni kaŋkaŋ kiñala segi. Deqa e ni iŋgi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai.
17 Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, "E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E iŋgi bei qa truquosaieqnum." Di ni gisaŋonum. Ni iŋgi iŋgi tulaŋ saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ŋam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.
18 Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ŋamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goreŋ dego awaiyosim dena ino ŋamdamu piyim ŋam poimqas.
19 Tamo naŋgi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ŋiriŋtnjroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa siŋgilaosim are bulye.
20 " 'Ni e nube. E siraŋmeq di tigelesosim kindokindoŋeqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siraŋ waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla iŋgi uyqom.
21 Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto siŋgilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.
22 Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo uŋgasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji naŋgi minjreqnu.' O Jon, ni anjam degsi neŋgreŋyosim Laodisia naŋgo laŋ aŋgro aqaq qariŋye." Yesus na e degsi merbej.

4

Laŋ qureq di naŋgi Qotei biŋiyoqnsib loueqnub

1 Onaqa e olo ŋam atsimqa laŋ goge dia siraŋ bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami leleŋonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, "Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna branteleŋqas qaji di e ni osormqai."
2 Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e siŋgilatbonaqa e tarosim laŋ goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej.
3 Aqa jejamu tulaŋ minjalej. Meniŋ jaspa tulaŋ minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniŋ konilian bul tulaŋ lent. Tuembiŋ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiŋ aqa neŋgreŋ di tulaŋ minjalej. Meniŋ emeral tulaŋ minjaleqnu dego kere. Tuembiŋ di ŋam baŋga gesgi bul.

4 Ariya e olo ŋam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba
24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 naŋgi awo
jaramq di awoeleŋesoqneb. Naŋgi gara qat olekokba jigeleŋosib mandor
kokba naŋgo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di ateleŋosib soqneb.
5 Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatroŋ ti kola
anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ŋam puloŋ 7 pum-
bloŋeleŋeb. Ŋam puloŋ dena Qotei aqa Mondor 7 naŋgi sigitnjrejunub.
6 Awo jaram namoq di iŋgi kobaquja bei sonaq unem. Iŋgi di yuwal baŋga
bul. A qunuŋ bul dego. A tulaŋ jeqilo.
Ariya e olo ŋam atsimqa wagme ŋambile so qaji qolqe unjrem. Naŋgi na
awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Naŋgo bile ti qore ti dia ŋamdamu
gargekoba soqneb.
7 Wagme ŋambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ŋambile so qaji namba
2 a makau bul. Wagme ŋambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu
bul. Wagme ŋambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul.
8 Wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi
bariqsi ŋamdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti naŋgi gaigai louoqnsib
endegsib mareqnub, “Qotei a siŋgila koba ti unu. Siŋgila kalil aqaq di unu.
A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Naŋgi degsib louoqnsib
maroqnsib olo wainoqnsib mareqnub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento
koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe naŋgi gaigai degsib louoqnsib
mareqnub. Naŋgi aqaratosaieqnub.
9 Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ŋambile gaigai unu. Deqa
wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgi a qa tulaŋ areboleboleinjreqnaqa aqa ñam
soqtoqnsib biŋiyeqnub.
10 Yeqnaqa tamo gate 24 naŋgi siŋga pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di
awejunu qaji a qa loueqnub. Tamo di agi ŋambile gaigai unu qaji. Tamo
gate naŋgi naŋgo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja
namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnub,
11 “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai laŋ goge di unum.
Deqa tamo kalil naŋgi ni qa tulaŋ areboleboleinjreqnaqa ino ñam soqtoqnsi-
bqa ino siŋgila biŋiyeqnub.
Naŋgi ni kumbra degmeqnub. Di kiyaqa? Ni na qujai marnam iŋgi iŋgi kalil
branteb unub.
Ni ino segi areqalo na iŋgi iŋgi kalil gereiyem.
Gam dena qujai iŋgi iŋgi kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

1 Onaqa e olo ŋam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa baŋ
woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa baŋga olekokba. Baŋga di
lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi neŋgreŋ ti soqnej. Buk di
tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa naŋgi na aqa baŋga lulumyosib
kandel aqa namur na qandrato 7 yeb.
2 Onaqa e olo ŋam atsimqa laŋ aŋgro siŋgila koba bei brantonaq unem. Laŋ
aŋgro di a tulaŋ leleŋosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel
aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”
3 Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei
sosai. Laŋ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai.
4 E degsi unsim deqa e tulaŋ akamugetem.

5 Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a
Juda aqa leŋ na ŋambabej deqa a qoto siŋgilaosiq aqa jeu tamo naŋgi tulaŋ
buŋnjrej. A Mandor Koba Devit aqa leŋ na ŋambabej deqa a na kandel aqa
namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

6 Onaqa e olo ŋam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej
olo ŋambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme ŋambile so qaji qolqe
naŋgi ti tamo gate naŋgo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem.
A qala 7 ti ŋamdamu 7 ti soqnej. Ŋamdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 naŋgi
sigitnjrejunub. Mondor di Qotei na qariŋnjrnaqa sawa sawa kalilq gileleŋeb
qaji.

7 Onaqa Kaja Du a bosiqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa baŋ woq
dena buk di yaiyej.

8 Buk di yaiyonaqa wagme ŋambile so qaji qolqe naŋgi ti tamo gate 24 naŋgi
ti bosib Kaja Du aqa areq di siŋga puluteb. Naŋgi kalil segi segi gombiŋ ti tabir
gol na gereiyo qaji ti ojeleŋesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei
aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru
agiende. Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa
ulatamuq di branteqnu.

9 Wagme qolqe naŋgi ti tamo gate naŋgi ti bosib Kaja Du aqa areq di siŋga
pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,
“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di
waqtqa kere.
Ni lumnab moisim ino leŋ aiyej deqa ni na ino segi tamo uŋgasari naŋgi
awainjrsimqa Qotei aqa baŋq di ateleŋem unub.
Od, ni na tamo uŋgasari leŋ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi,
sawa segi segi naŋgi awainjrsimqa Qotei aqa baŋq di ateleŋem.

10 Ni na naŋgi giltnjrem deqa naŋgi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti
sosib mandamq di tamo uŋgasari naŋgi taqatnjroqnqab.”

Iŋgi iŋgi kalil naŋgi Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

11 Ariya e olo ŋam atsimqa laŋ aŋgro tulaŋ gargekoba tigelesonab unjrem.
Naŋgi di iga na sisiyqa keresai. Naŋgi handet milion dego. Naŋgi tigelosibqa
awo jaram ti wagme ŋambile so qaji naŋgi ti tamo gate 24 naŋgi ti agutnjre-
sosibqa tulaŋ murqumyeqnab e naŋgo kakro quem.

12 Naŋgi endegsib leleŋoqnsib maroqneb,
“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a siŋgila ti ñoro ti powo ti ñam ti riaŋ ti
arebolebole ti oqa kere.
Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulaŋ arebole-
boleinjroqnimqa a biŋiyoqnsib sqab.”

13 Onaqa iŋgi iŋgi kalil Qotei na gereinjrej qaji naŋgi anjam mareqnab
e naŋgo kakro quem. Iŋgi iŋgi kalil laŋ qureq di, mandamq di, mandam
sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji naŋgi anjam mareqnab e naŋgo
kakro quem. Od, iŋgi iŋgi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo kakro
quem. Naŋgi endegsib maroqneb,
“Tamo awo jaramq di awejunu qaji naŋgi Kaja Du wo bati gaigai arebolebole
ti ñam ti riaŋ ti siŋgila ti oqnsib sqab.
Deqa iga bati gaigai naŋgi aiyel biŋinjroqnqom.”

14 Onaqa wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgi maroqneb, “Anjam di bole.”
Degsib mareqnabqa tamo gate naŋgi siŋga pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqteleŋej

1 Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na
qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme
ŋambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato
bulonaq e quem.
2 Degsi marnaqa e ŋam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos
quraq di awesoqnej qaji a aŋ ti. Naŋgi na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq
di atsiqa qoto siŋgilaqa marsiqa gilsiq qoto siŋgilaoqnej.
3 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ŋambile
so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.”
4 Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Naŋgi na tamo hos quraq
di awesoqnej qaji a siŋgila yeb. Yonabqa a na tamo uŋgasari mandamq di
soqneb qaji naŋgo areqalo niñaqyetnjrnaqa naŋgi lawo kumbra uratosib tamo
naŋgi ñumoqnsib moiyotnjroqneb. Naŋgi na a serie kobaquja yonabqa gilsiq
wau di yoqnej.
5 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ŋambile
so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ŋam atsimqa
hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa baŋq di
skel ojesonaq e unem.
6 Unsimqa wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgo ambleq di tamo bei na anjam
marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej,
“Ni na tamo uŋgasari naŋgi mam koba enjre. Yimqa naŋgi silali kobaquja na
bem sum tabir qujai segi awaiyoqnqab. Silali kobaquja na bali dego tabir
qalub segi awaiyoqnqab. Deqa ni na oliv ŋamtaŋ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”
7 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme ŋambile
so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.”
8 Degsi marnaqa e ŋam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos
quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej.
Onaqa naŋgi aiyel siŋgila osib tamo uŋgasari mandam taqal qujaiq di so qaji
naŋgi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwaŋ na ti ñumnab moreŋeb.
Mandam taqal qalubq di so qaji naŋgi uratnjrnab soqneb. Naŋgi ñumosai.
9 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo
uŋgasari nami ñumnab moreŋeb qaji naŋgo qunuŋ atra bijal sorgomq di sonab
e unjrem. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa anjam siŋgila na ojesosib mare
mare laqneb deqa jeu tamo naŋgi na naŋgi ñumnab moreŋeb.
10 Naŋgo qunuŋ tulaŋ leleŋoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo
Koba, ni iŋgi iŋgi kalil naŋgo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum.
Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati
gembub tariŋonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji naŋgi na iga lugnab
gago leŋ aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”
11 Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba eleŋosiqa naŋgi segi segi jigetnjr-
siqa minjrej, “Niŋgi mati kiñala aqaratosib tariŋoqnsib soqniy. Jeu tamo naŋgi
na niŋgi luŋgnab nuŋgo leŋ aiyej dego kere nuŋgo wau qujai naŋgi ti nuŋgo
was naŋgi ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo naŋgi na ñumqab di e segi
maritqa naŋgi kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba naŋgi peginjrsiy
awai uge enjrqai.”
12 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e ŋam atsimqa
miniŋ tulaŋ kobaquja donaq unem. Unem di seŋ ambruosiq gara tulu bulej.
Bai lentosiq leŋ bulej.

13 Onaqa bongar naŋgi laŋ goge na ululoŋosib mandamq aiyeleŋeb.
Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoŋosib mandamq
aiyeleŋeqnub dego kere.
14 Laŋ dego loumej. Qobuŋ rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti
kalil naŋgo so sawa uratosib jaraiyeb.
15 Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo naŋgo gate ti ñoro
tamo ti tamo siŋgila ti kaŋgal tamo ti tamo naŋgo segi wau ojo qaji naŋgi ti kalil
gulbe di unsibqa ulaugetosib meniŋ kokba miligiq di ulieleŋeb. Osib mana
miligiq di dego ulieb.
16 Uliesosib tulaŋ leleŋkobaoqnsib mana ti meniŋ kokba ti kalil endegsib
minjroqneb, “Niŋgi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji
a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjiŋ dego gagoq bqasai.
17 Naŋgi aiyel tamo uŋgasari naŋgi qa minjiŋ oqetnjrqa bati brantqo deqa
tamo yai na naŋgo siŋgila gotraŋyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 naŋgi Qotei aqa toqor eb

1 Onaqa laŋ aŋgro qolqe naŋgi laŋ utru qolqeq di tigelesonab e unjrem.
Jagwa qolqe naŋgi na mandam ti yuwal ti ŋam baŋga ti puynjraib deqa laŋ
aŋgro qolqe naŋgi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb.
2 Laŋ aŋgro naŋgi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqajqa siŋgila
enjrej. Onaqa laŋ aŋgro bei seŋ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na
Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulaŋ leleŋosiqa laŋ aŋgro
qolqe naŋgi di minjrej,
3 “Niŋgi mandam ti yuwal ti ŋam baŋga ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago
Qotei aqa wau tamo naŋgo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di niŋgi na iŋgi
iŋgi kalil di niñaqnjriy.”
4 Onaqa tamo gembub toqor eleŋeb di marnab e quem. Tamo 144,000
naŋgo lanjaq di toqor ateleŋeb. Tamo naŋgi di Israel naŋgo moma utru 12
naŋgo leŋ.
5 Juda aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Ruben aqa leŋ na tamo
12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Gat aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb.
6 Aser aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Naptali aqa leŋ na tamo
12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Manase aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb.
7 Simeon aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Livai aqa leŋ na tamo
12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Isakar aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb.
8 Sebulun aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Josep aqa leŋ na tamo
12,000 naŋgi toqor eleŋeb. Benjamin aqa leŋ na tamo 12,000 naŋgi toqor
eleŋeb.

Tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi koroesosibqa Qotei biŋiyoqneb

9 Onaqa bunuqna e olo ŋam atsimqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba koroes-
onab unjrem. Tamo uŋgasari naŋgi di tamo bei na sisiyqa keresai. Naŋgi
leŋ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Naŋgi
awo jaram ti Kaja Du ti naŋgo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba
jigeleŋosib naŋgo baŋ na tuwom baŋga ojeleŋesoqneb.
10 Osib naŋgi siŋgila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago
Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji naŋgi Kaja Du wo na iga eleŋosib
boletgeb.”

11 Onaqa laŋ aŋgro kalil naŋgi na awo jaram ti tamo gate naŋgi ti wagme
qolqe ŋambile so qaji naŋgi ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo
jaram namoq di siŋga pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb,
12 "Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti riaŋ ti powo ti ñam ti siŋgila
ti sqas. Deqa iga a biŋiyoqnsim sqom. Bole."

Qotei na aqa tamo uŋgasari naŋgo gulbe kalil kobotetnjrqas

13 Onaqa tamo gate bei na nenembej, "Tamo uŋgasari gara qat olekokba
jigejunub qaji di yai naŋgi? Naŋgi tal qabe?"
14 Onaqa e na kamba minjem, "O ijo tamo koba, ni segi qalie." Onaqa
merbej, "Tamo uŋgasari naŋgi di jeu tamo naŋgi na tulaŋ ugeugeinjrsib
gulbe ti jaqatiŋ ti enjreb. Naŋgi Kaja Du aqa leŋ aiyej qaji dena naŋgo gara
yanseleŋonab qatej.
15 Deqa naŋgi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeloqnsibqa bati gaigai
qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei
awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi naŋgi koba na sosimqa taqatnjroqn-
qas.
16 Deqa naŋgi olo bunu mamnjrqasai. Naŋgi bunu ya qarnjrqasai. Seŋ na
olo naŋgi kaŋkaŋnjrqasai. Iŋgi bei na dego naŋgi kaŋkaŋnjrqasai.
17 Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a naŋgo Mandor Koba gaigai sqas.
A naŋgi joqoqnsim ŋambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnqas. Qotei na
naŋgo ŋam ya kalil nuntetnjrimqa naŋgi olo bunu akamqasai."

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

1 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa laŋ qureq di
naŋgi kirikiriosib sonab sawa dabkoŋosiq sokiñalayej.
2 Sokiñalayonaq e na laŋ aŋgro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji
naŋgi unjrem. Unjrem di naŋgi gul 7 ojsib tigelesoqneb.
3 Onaqa laŋ aŋgro bei bosiqa atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol
na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaqa? A ŋam sum osim tabir miligiq di
bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwajqa deqa. Onaqa naŋgi ŋam sum
koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgo pailyo ti ŋam
sum de ti turtosiqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal
di awo jaram namoq di unu.
4 Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgo pailyo ti qurem quleqt
de ti laŋ aŋgro aqa baŋq dena oqsiqa Qotei aqa ulatamuq di brantej.
5 Onaqa laŋ aŋgro a tabir di osiqa atra bijalq dena ŋamyuwo osiqa tabirq di
jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatroŋ
ti minjal ti miminŋ koba ti brantej.

Laŋ aŋgro qolqe naŋgi gul anjameb

6 Onaqa laŋ aŋgro 7 gul 7 ojesoqneb qaji naŋgi gul anjamqajqa tigelosib
rarieb.
7 Laŋ aŋgro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul
ŋamyuwo ti leŋ ti turtosib mandamq aiyeb. Ainabqa ŋamtaŋ ti ñiŋ ti mandam
taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyel uratonab
soqnej.
8 Onaqa laŋ aŋgro namba 2 na aqa gul anjamonaqa iŋgi bei mana kobaquja
bul yusiq puloŋeqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai
leŋ bulyej. Yuwal taqal aiyel leŋ bulyosai.

9 Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ŋambile so qaji naŋgi moreŋeb. Qobuŋ kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji naŋgi padalekriteb.
10 Onaqa laŋ aŋgro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloŋosiq laŋ qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai.
11 Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba naŋgi ya di uysib isakobainjrnaqa moreŋeb.
12 Onaqa laŋ aŋgro namba 4 na aqa gul anjamonaqa seŋ taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ugeeleŋeb. Laŋ taqal aiyelq di sai. Deqa qanam seŋ taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi dego ambrueleŋeb.
13 Onaqa e olo ŋam atsimqa baira kobaquja laŋ sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulaŋ leleŋosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyo! Laŋ aŋgro qalub naŋgi gul anjamosaiunub. Naŋgi gul anjamabqa tamo uŋgasari mandamq di unub qaji naŋgi gulbe tulaŋ kokba osib padalougetqab.”

9

Laŋ aŋgro namba 5 na aqa gul anjamej

1 Onaqa laŋ aŋgro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei laŋ uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di naŋgi na bongar di siŋgila yonabqa a gilsiqa sub guma koba waqtej.
2 Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsiqa seŋ ti laŋ ti ambrutej.
3 Onaqa quremq dena sis tulaŋ gargekoba naŋgi brantosib mandamq aiyeleŋeb. Mandamq ainabqa Qotei na naŋgi siŋgila koba enjrej. Siŋgila di belqalaqala naŋgo siŋgila ti kere.
4 Siŋgila enjrsiqa minjrej, “Niŋgi na ñiŋ ti ŋam baŋga gesgi ti ŋamtaŋ ti ugeugeinjraib. Naŋgi uratnjrib soqneb. Tamo uŋgasari naŋgo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi segi ugeugeinjriy.
5 Ugeugeinjrsib jaqatiŋ koba enjroqnibqa bai 5 naŋgi jaqatiŋ oqnsib sqab. Ariya niŋgi na naŋgi moiyotnjraib. Jaqatiŋ segi enjroqniy.” Onaqa sis naŋgi dena tamo uŋgasari Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi jaqatiŋ tulaŋ uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo uŋgasari naŋgi uñinjreqnub dego kere.
6 Bati deqa tamo uŋgasari naŋgi moreŋqa gam ŋamab ŋamab ugeinjrqas. Naŋgi moreŋqa are soqnim naŋgi moreŋqa keresai.
7 E sis naŋgi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis naŋgo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji ateleŋesoqneb. Naŋgo ulatamu tamo ulatamu bul.
8 Naŋgo gate baŋga olekoba. Uŋa naŋgo gate baŋga bul. Naŋgo qalagei laion naŋgo qalagei bul.
9 Naŋgo are targaq di gara jugo dumu bul siŋgila koba atesoqneb. Naŋgo bari aqa anjam ato hos gargekoba roŋgom ti qoto qa gurgur ti gileqnab siŋga anjam ateqnub dego kere.
10 Sis naŋgo weru belqalaqala naŋgo weru bul, qaja ti. Naŋgo siŋgila weruqsi unu. Weru dena tamo uŋgasari naŋgi jaqatiŋ enjrqa kere. Yim naŋgi bai 5 jaqatiŋ oqnsib sqab.

11 Sis naŋgo mandor agi sub guma koba taqato qaji laŋ aŋgro. Aqa ñam
Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.
12 Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Niŋgi quiy. Gulbe kokba aiyel
brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Laŋ aŋgro namba 6 na aqa gul anjamej

13 Onaqa laŋ aŋgro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na
gereiyo qaji aqa qala qolqe naŋgo ambleq dena tamo bei aqa kakro bran-
tonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.
14 Onaqa tamo dena laŋ aŋgro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej,
“Laŋ aŋgro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji naŋgi di
palontnjre.”
15 Onaqa laŋ aŋgro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq laŋ aŋgro qolqe naŋgi
di palontnjrej. Naŋgi na tamo uŋgasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji
naŋgi ñumib moreŋqajqa deqa osiq naŋgi palontnjrej. Tamo uŋgasari mandam
taqal aiyelq di so qaji naŋgi ñumqasai. Naŋgi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej
qaji di brantimqa laŋ aŋgro qolqe naŋgi dena tamo uŋgasari naŋgi ñumqab.
Naŋgi deqa tariŋosib sonab bati di tiŋtiŋ brantonaqa laŋ aŋgro namba 6 a
gilsiqa naŋgi palontnjrej.
16 Onaqa qaja tamo tulaŋ gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji naŋgi
branteb. Naŋgi 200 milion e degsi quem.
17 E ŋeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji naŋgi unjrem di
naŋgo are targaq di gara jugo dumu bul siŋgila koba jigeleŋesoqneb. Gara jugo
qudei di naŋgo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos naŋgo gate
laion naŋgo gate bul. Naŋgo medabuq na ŋamyuwo ti qurem ti meniŋ yuo ti
branteleŋeb.
18 Gulbe qalub dena tamo uŋgasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji
naŋgi ñumeleŋeb. Mandam taqal aiyel urateb. Ŋamyuwo ti qurem ti meniŋ
yuo ti hos naŋgo medabuq na brantelenŋeb qaji dena tamo uŋgasari naŋgi
ñumeleŋeb.
19 Hos naŋgo siŋgila naŋgo medabuqsi weruqsi unu. Naŋgo weru amal bul,
gate ti. Naŋgo weru dena tamo uŋgasari naŋgi ugeugeinjreqnub.
20 Ariya tamo uŋgasari gulbe qalub dena ñumosai qaji naŋgi are bulyosai.
Naŋgi mondor uge uge ti gisaŋ qotei naŋgo sulum ti biŋinjroqneb. Naŋgo kum-
bra uge di naŋgi uratosaioqneb. Naŋgo segi baŋ na sulum di gereiyoqneb.
Gol na silva na bras na meniŋ na ŋamtaŋ na ti gereiyoqneb. Sulum di qunuŋ
saiqoji. Deqa naŋgi ŋam atqa keresai. Naŋgi anjam quqwa keresai. Naŋgi
walwelqa keresai.
21 Tamo uŋgasari naŋgi di leŋ ojoqneb. Naŋgi gumaniŋoqneb. Naŋgi quñam
qaloqneb. Naŋgi sambalaoqneb. Naŋgi bajiŋoqneb. Naŋgo kumbra uge uge
kalil di naŋgi uratosaioqneb. Osib are bulyosaioqneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

1 Onaqa laŋ aŋgro bei a laŋ goge na aiyeqnaq e unem. A laŋ aŋgro siŋgila
koba. A laŋbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembiŋ atesoqnej. Aqa ulatamu
seŋ bul suwaŋoqnej. Aqa siŋga tal ai yusiq ñaŋgao bul.
2 Aqa baŋq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa siŋga wo yuwalq di
atej. Siŋga qonaŋ mandamq di atej.

3 A tulaŋ leleŋej. Laion anjameqnu dego kere. Leleŋonaqa kola 7 naŋgi anjam ateb.
4 Kola 7 naŋgi anjam atnabqa e naŋgo anjam qusim neŋgreŋyqa laqnamqa laŋ goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 naŋgo anjam di qusim tent. Neŋgreŋyaim.”
5 Onaqa laŋ aŋgro yuwalqsi mandamqsi siŋga atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa baŋ wo soqtonaqa laŋq oqej.
6 Osiqa Qotei laŋ ti mandam ti yuwal ti iŋgi iŋgi kalil ti gereiyeleŋej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diŋo bati jojomqo. Deqa Qotei a tariŋsokobaiyqasai.
7 Laŋ aŋgro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo naŋgi minjroqnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo naŋgi di aqa wau tamo.”
8 Onaqa tamo laŋ goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim laŋ aŋgro aqa siŋga yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa baŋq di buk waqejunu di yaiyosim am.”
9 Onaqa e laŋ aŋgro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino baŋ na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulaŋ qaqatiŋmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.”
10 A degsi merbonaqa e aqa baŋq dena buk kiñala di yaiyosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulaŋ qaqatiŋbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.
11 Onaqa naŋgi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo uŋgasari leŋ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi naŋgo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba naŋgo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel naŋgi Qotei aqa anjam palontoqneb

1 Onaqa naŋgi na e walwelqajqa toqoŋ ebsibqa merbeb, “Ni toqoŋ endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo uŋgasari atra tal miligiq di loueqnub qaji naŋgi dego sisiy.
2 Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai naŋgi enjrimqa naŋgi aqa qure koba niñaqyoqnibqa bai 42 gilqas.
3 Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qariŋnjritqa naŋgi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnibqa bati 1,260 gilqas.”
4 Tamo aiyel di kaŋar qeli bul. Naŋgi aiyel lam bul dego. Naŋgi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub.
5 Tamo qudei na naŋgi aiyel ugeugeinjrqa maribqa naŋgo aiyel medabuq na ŋamyuwo brantosim naŋgo jeu tamo naŋgi di koitnjrim yuekritosib moreŋqab. Tamo bei na naŋgi aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiqas.
6 Qotei na naŋgi aiyel siŋgila enjrimqa naŋgo anjam maro bati qa naŋgi laŋ getentibqa awa bqasai. A na naŋgi aiyel siŋgila enjrimqa naŋgi maribqa ya kalil leŋ bulyqas. Naŋgi aiyel na tamo uŋgasari naŋgi gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena naŋgi tulaŋ niñaqoqnqab. Naŋgi aiyel maŋwa di babtqajqa are soqnim babtoqnqab.

7 Naŋgo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwaŋ sub guma kobaq
di unu qaji a subq dena brantosim naŋgi aiyel qoto itnjrsim a qoto siŋgilaosim
naŋgi ñumim moreŋqab.
8 Moreŋabqa naŋgo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib
sqab. Qure di aqa ñam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia
nami naŋgo Tamo Koba ŋamburbasq di qamnab moiyej.
9 Naŋgo aiyel jejamu gam ambleq di soqnibqa tamo uŋgasari jejamu segi
segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, leŋ segi segi kalil naŋgi beleŋosib
naŋgo aiyel jejamu koqnjroqnibqa bati qalub bei oto gilqas. Naŋgo aiyel
jejamu subq atqa saidoqnqab.
10 Naŋgi aiyel moreŋonub deqa tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji
naŋgi tulaŋ areboleboleinjroqnimqa iŋgi uyoqnsib lou tuoqnsib naŋgo was
naŋgi lueinjroqnqab. Naŋgi kumbra degyoqnqab. Di kiyaqa? Qotei aqa
medabu o tamo aiyel naŋgi dena tamo uŋgasari kalil mandamq di so qaji
naŋgi jaqatiŋ koba enjroqneb deqa.
11 Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qariŋyonaqa naŋgo aiyel
miligiq aiyej. Ainaqa naŋgi aiyel olo mondor osib ŋambile sosib tigeleb.
Tigelonabqa tamo uŋgasari naŋgi na naŋgi aiyel unjrsib tulaŋ ulaugeteb.
12 Onaqa laŋ goge dia laŋ aŋgro bei a tulaŋ leleŋosiqa naŋgi aiyel metnjrej,
“Niŋgi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa naŋgi aiyel aqa kakro qusibqa laŋbi
miligiq na laŋ qureq oqeqnabqa naŋgo jeu tamo naŋgi na naŋgi koqnjreso-
qneb.
13 Onaqa bati qujai deqa miniŋ tulaŋ kobaquja dosiq qure koba di
reŋgiŋyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Miniŋ
dena tamo uŋgasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo uŋgasari miniŋ dena
padaltnjrosai qaji naŋgi tulaŋ ulaugetosib Qotei laŋ qureq di unu qaji aqa
ñam soqteb.
14 Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Niŋgi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe
kobaquja namba 3 brantqas.

Laŋ aŋgro namba 7 na aqa gul anjamej

15 Onaqa laŋ aŋgro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo uŋgasari kalil laŋ
qureq di so qaji naŋgi tulaŋ leleŋosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo
Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa naŋgi aiyel
bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”
16 Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di naŋgo awo jaramqsi awesoqneb qaji naŋgi siŋga pulutosib ŋam quosib Qotei louetoqneb.
17 Osib endegsib pailyoqneb,
“O Tamo Koba Qotei, siŋgila kalil inoq di unu.
Ni bini unum. Ni nami soqnem.
Ni na ino siŋgila osim ni Mandor Kobaonum.
Deqa iga ni biŋimeqnum.
18 Sawa bei bei qaji naŋgi tulaŋ minjiŋ oqetnjreqnu.
Ino minjiŋ oqwajqa bati dego brantqo.
Ni na tamo uŋgasari moreŋo qaji naŋgi peginjrqajqa bati brantqo.
Ni na ino wau tamo kalil naŋgi awai bole enjrqajqa bati dego brantqo.
Ino wau tamo naŋgi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo uŋgasari
bole naŋgi ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji naŋgi ti.
Ino wau tamo naŋgi di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na naŋgi
awai bole enjrqajqa bati brantqo.

Ariya tamo uŋgasari mandam ugeugeiyeqnub qaji naŋgi ni na kamba ugeugeinjrqa bati dego brantqo."

19 Tamo gate 24 naŋgi degsib Qotei qa loueqnabqa laŋ aŋgro naŋgi na Qotei aqa atra tal laŋ qureq di unu qaji aqa siraŋ waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ŋam moŋgum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatroŋ ti kola anjam ti mimiŋ ti ais oŋgol kokba awa bul ti aiyeleŋeb.

12

Jon a uŋa bei amal uge wo unjrej

1 Laŋ goge dia Qotei aqa maŋwa bei brantonaq e unem. E unem di uŋa bei tigelesoqnej. Uŋa di a seŋ na kabuosiqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej.

2 Uŋa di a gumaŋ ti. A aŋgro oqajqa jejamu jaqatiŋyeqnaqa tulaŋ pailoqnej.

3 Onaqa laŋ goge dia maŋwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba naŋgi na ateqnub deqaji bul.

4 Aqa weru na bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi butuynjrnaqa ululoŋosib mandamq aiyeleŋeb. Laŋ taqal aiyelq di sai.

Uŋa di aŋgrotimqa amal dena aŋgro a qalsim uyqajqa deqa osiq uŋa aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tariŋoqnej.

5 Onaqa uŋa di aqaratonaqa aqa aŋgro mel ŋambabej. Aŋgro di mondoŋ Qotei na siŋgila yimqa a bu toqoŋ ojsim tamo uŋgasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi siŋgila na taqatnjroqnqas. Aŋgro mel ŋambabej qaji di Qotei na oqujatosiq laŋ qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej.

6 Onaqa uŋa di a ulaŋosiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim iŋgi anaiyoqnqas.

7 Ariya laŋ goge dia qoto koba brantej. Laŋ aŋgro gate Maikel aqa laŋ aŋgro naŋgi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa laŋ aŋgro naŋgi ti kamba tigelosib Maikel aqa laŋ aŋgro naŋgi ti qoto itnjreb.

8 Onaqa amal aqa laŋ aŋgro naŋgi ti qoto siŋgilaqajqa keresaiinjrej deqa naŋgi laŋ qureq di sqa keresai.

9 Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi na amal kobaquja aqa laŋ aŋgro naŋgi ti breinjrnab mandamq aiyeleŋeb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, "Tamo Uŋgasari Kalil Naŋgo Ñam Ugetetnjro Qaji." A na tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji naŋgi gisa gisaŋnjreqnu.

10 Onaqa olo laŋ goge dia laŋ aŋgro bei tulaŋ leleŋonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, "Tamo uŋgasari naŋgi padalqa laqnabqa gago Qotei na naŋgi eleŋqo. A kumbra di yqo deqa aqa siŋgila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was naŋgo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti siŋgila koba ti unu.

11 Gago was naŋgi naŋgo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa leŋ aiyej deqa naŋgi qoto buŋyoqnsib endegsib are qaloqneb, 'Uŋgum, jeu tamo naŋgi na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.' Naŋgi degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb.

12 Deqa laŋ qure ti tamo uŋgasari laŋ qureq di unub qaji niŋgi ti arebole-
boleiŋgeme. Mandam ti yuwal ti niŋgi geregere ŋam atiy. Gulbe kobaquja
nuŋgoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjiŋ
ani oqetqoqa niŋgi ugeugeiŋgwa aiqo." Laŋ aŋgro a anjam degsi marej.
13 Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na uŋa aŋgro mel
ŋambabtej qaji di qalim moiqajqa deqa dadauryoqnej.
14 Onaqa naŋgi na baira kobaquja aqa bari aiyel uŋa di yonabqa jigsiqa
amal di uratosiqa pururuosiqa aqa segi so sawaq gilsiqa wadau sawaq di
brantej. Dia Qotei na uŋa di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 iŋgi
anaiyoqnqas.
15 Onaqa e olo ŋam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli
do bulosiqa uŋa di dauryonaq unem. Ya dena uŋa di qalsim moiyotqajqa
deqa amal na ya di beqyej.
16 Onaqa mandam na uŋa aqaryaiyosiqa meaŋosiqa ya amal na beqyej qaji
di kalil uyekritej.
17 Deqa amal a uŋa qa minjiŋ ani oqetonaqa uŋa aqa aŋgro qudei naŋgi qoto
itnjrqajqa gilej. Uŋa aqa aŋgro naŋgi di agi tamo uŋgasari Qotei aqa dal anjam
dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnub qaji.
18 Ariya amal a gilsiqa alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwaŋ aiyel naŋgi branteb

1 Onaqa e olo ŋam atsimqa wagme juwaŋ unem. A yuwalq dena brantonaq
unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb.
Gate tatal di mandor kokba naŋgi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam
qudei neŋgreŋyonab soqneb. Ñam di Qotei misiliŋyo qaji ñam.
2 Wagme juwaŋ e unem qaji di pusi juwaŋ bul kobaquja. Pusi di aqa ñam
lepat. Aqa siŋga bea aqa siŋga bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal
na aqa segi siŋgila wagme juwaŋ di yosiqa minjej, "Ni e ombla mandor kokba
sqom." Osiqa a ñam kobaquja yej.
3 Wagme juwaŋ di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e
unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo uŋgasari kalil
wagme juwaŋ di uneb qaji naŋgi tulaŋ prugugetosib a dauryoqneb.
4 Amal na aqa segi ñam wagme juwaŋ di yej deqa tamo uŋgasari naŋgi amal
a qa louoqneb. Osib wagme juwaŋ a qa dego louoqnsibqa maroqneb, "Tamo
yai aqa siŋgila wagme juwaŋ aqa siŋgila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere?
Tamo dego bei sosai."
5 Onaqa Qotei na wagme juwaŋ di odyonaqa tigelosiqa diqoqnsiqa Qotei
misiliŋyoqnej. Qotei na a siŋgila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.
6 Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misiliŋyoqnej. Osiqa
Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo uŋgasari laŋ qureq di unub qaji naŋgi ti
misiliŋnjroqnej.
7 Onaqa Qotei na wagme juwaŋ di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa
segi tamo uŋgasari naŋgi qoto itnjroqnsiqa naŋgi ñumoqnsiqa a segi qoto
siŋgilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo siŋgila yonaqa a na tamo uŋgasari kalil
leŋ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi naŋgi
taqatnjroqnej.
8 Deqa tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji naŋgi na wagme juwaŋ di
biŋiyoqnsib aqa ñam tulaŋ soqtoqnqab. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei a nami
mandam atosaisosiqa naŋgi ŋambile gaigai sqajqa saidosiq ŋambile qa buk

miligiq di naŋgo ñam neŋgreŋyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

9 Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiyem.

10 Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqnebe. Osib gulbe qoboiyoqnsib soqnebe.

11 Onaqa wagme juwaŋ bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du naŋgo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul.

12 Wagme juwaŋ dena wagme juwaŋ e nami unem qaji aqa siŋgila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo uŋgasari mandamq di so qaji naŋgi ti naŋgo areqalo tigeltetnjreqnaqa naŋgi wagme juwaŋ e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwaŋ e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem.

13 Wagme juwaŋ bunu brantej qaji di a maŋwa tulaŋ kokba babteqnaq e unem. A maŋwa bei endegsi babteqnu. A na tamo uŋgasari naŋgo ulatamuq di ŋamyuwo meteqnaqa laŋ goge na ŋamyuwo brantoqnsiqa mandamq aiyeqnu.

14 Qotei na odyej deqa a maŋwa di wagme juwaŋ nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo uŋgasari mandamq di so qaji naŋgi gisa gisaŋnjroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Niŋgi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwaŋ aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwaŋ di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ŋambile soqnej.

15 Qotei na wagme juwaŋ bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a ŋambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaqa? Tamo uŋgasari naŋgi sulum di biŋiyoqnsib a qa louoqnqajqa deqa. Tamo uŋgasari sulum di biŋiyqa urateqnub qaji naŋgi di a na ñumim moreŋqab.

16 Ariya wagme juwaŋ bunu brantej qaji a na aqa wau tamo naŋgi endegsi minjreqnu, “Niŋgi na tamo uŋgasari kalil naŋgo baŋ woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa naŋgi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji naŋgi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi ti kaŋgal tamo ti tamo naŋgo segi wau ojo qaji naŋgi ti kalil naŋgo baŋ woqsi lanjaqsi toqor ateleŋeqnub.

17 Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna iŋgi awaiyqajqa getentqab. A iŋgi bei qariŋyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwaŋ aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas.

18 Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwaŋ aqa ñam di geregere sisiyosim poiyem. Ñam di tamo naŋgo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo uŋgasari naŋgi lou bunuj na louoqneb

1 Onaqa e olo ŋam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 naŋgi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di naŋgo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti neŋgreŋyonab soqnej.

2 Onaqa laŋ goge dia tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e naŋgo kakro quem. E naŋgo kakro quem

di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo naŋgi gombiŋ anjamo bul.

3 Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgi ti tamo gate naŋgi ti naŋgo ŋamdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyeleŋej qaji naŋgi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei naŋgi lou di qalieqa keresai.

4 Tamo 144,000 naŋgi di nami uŋa ti sambalaosaioqneb. Deqa naŋgo jejamu yala jigatosai. Naŋgi une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa naŋgi a dauryosib laqnub. Tamo kalil mandamq di unub qaji naŋgo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 naŋgi di awaiyeleŋej. Deqa naŋgi iŋgi meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo naŋgo segi tamo unub.

5 Naŋgi nami gisaŋ anjam bei marosaioqneb. Naŋgo jejamuq di une bei saiqoji.

Laŋ aŋgro qalub naŋgi Qotei aqa anjam maroqneb

6 Onaqa laŋ aŋgro bei laŋ sorgomq di pururueqnaqa e unem. Laŋ aŋgro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji naŋgi minjroqnsiq laqnej. A na tamo uŋgasari leŋ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi naŋgi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej.

7 A tulaŋ leleŋoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqajqa bati brantqo. Deqa niŋgi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a laŋ ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa niŋgi a qa louoqniy.”

8 Onaqa laŋ aŋgro bei na laŋ aŋgro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulaŋ padalougetqo! Od, a tulaŋ padalougetqo! Babilon a na tamo uŋgasari kalil mandamq di so qaji naŋgo are tigeltetnjreqnaqa naŋgi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain siŋgila koba bul naŋgi anainjreqnaq nanarioqneb.”

9 Onaqa laŋ aŋgro bei a laŋ aŋgro aiyel naŋgi di daurnjrsiq bej. Bosiqa tulaŋ leleŋosiqa marej, “Tamo bei a wagme juwaŋ aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi baŋqsi toqor oqas di a wain siŋgila koba uyobulqas.

10 Wain dena Qotei aqa minjiŋ siŋgila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjiŋ gambaŋq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi Kaja Du ombla naŋgo ulatamuq di ŋamyuwo na ti meniŋ yuo na ti jaqatiŋ koba oqnsim sqas.

11 Ŋamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnqas. Tamo naŋgi wagme juwaŋ aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo biŋinjreqnub qaji naŋgi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatiŋ koba oqnsib sqab. Naŋgi aqaratqa keresai.”

12 Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi gulbe qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqnebe. Naŋgi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub.

13 Onaqa laŋ goge dia tamo bei a leleŋonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi neŋgreŋye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo uŋgasari Tamo Koba a qa naŋgo areqalo siŋgilatosib moreŋqab qaji naŋgi tulaŋ areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, naŋgi mandam qa wau kalil uratosib laŋ qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil naŋgi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole naŋgi laŋ qureq oqsib itqab.”

Mandam qa iŋgi meli gentqa batiqo

14 Onaqa e olo ŋam atsimqa laŋbi qat unem. Tamo bei a laŋbiq di awesoqnej.
Tamo di a Tamo Aŋgro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq
soqnej. Aqa baŋq di sarep olekoba tulaŋ qala uge ojesoqnej.
15 Onaqa laŋ aŋgro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiq tulaŋ leleŋosiqa
tamo laŋbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Iŋgi meli gentqa batiqo. Mandam
qa iŋgi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa iŋgi meli giŋgeŋye.”
16 Onaqa tamo laŋbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganiŋyosiqa man-
damq di iŋgi melieleŋej di kalil giŋgeŋyej.
17 Onaqa olo laŋ aŋgro bei a Qotei aqa atra tal laŋ qureq di unu qaji dena
brantej. A dego sarep tulaŋ qala uge ojesoqnej.
18 A brantonaqa olo laŋ aŋgro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Laŋ
aŋgro di Qotei na siŋgila yonaqa a ŋamyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulaŋ
leleŋosiqa laŋ aŋgro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa
wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain
sil aqa gei giŋgeŋyosim sawa qujaiq di koroinjre.”
19 Degsi minjnaqa laŋ aŋgro dena tigelosiqa aqa sarep osiqa ganiŋyej.
Ganiŋyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melieleŋej qaji di kalil
giŋgeŋyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji
kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjiŋ sigitejunu.
20 Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di naŋgi na
wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena leŋ koba aisiqa mandamq
di tulaŋ maqosiq oqsiq hos naŋgo medabu tiŋq di diŋej. Osiqa sawa tulaŋ
kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Laŋ aŋgro 7 naŋgi gulbe uge uge 7 ojesoqneb

1 Onaqa maŋwa kobaquja bei laŋ goge di brantonaq e unem. Unsimqa
tulaŋ prugugetem. Laŋ aŋgro 7 naŋgi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge
uge di koboamqa Qotei aqa minjiŋ torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo
bunu brantqasai.
2 Onaqa e iŋgi bei yuwal baŋga bul unem. A tulaŋ jeqilosiq qunuŋ
bulej. Yuwal babaŋ gogeq di ŋamyuwo puloŋoqnej. Tamo uŋgasari nami qoto
siŋgilaosib wagme juwaŋ ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotraŋnjreb qaji
naŋgi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombiŋ ojeleŋesoqneb.
3 Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib
louoqneb,
“O Tamo Koba Qotei, siŋgila kalil inoq di unu.
Wau kalil ni yeqnum qaji di siŋgila koba.
Iga ino wau di unoqnsim deqa tulaŋ prugeqnum.
Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo Mandor Koba agi ni segi.
Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulaŋ boledamu.
4 O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulaŋ bolequja yeqnum.
Ino jejamuq di une bei saiqoji.
Deqa tamo uŋgasari kalil naŋgi bati gaigai ni biŋimoqnsibqa ino ñam soqtoqn-
sib sqab.
Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi ino areq boqnsib ni qa
louoqnqab.
Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”
5 Onaqa e olo ŋam atsimqa Qotei aqa atra tal laŋ qureq di unu qaji aqa siraŋ
waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu.

6 Onaqa laŋ aŋgro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji naŋgi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Naŋgi gara jugo qat tulaŋ boledamu jigeleŋosib alalag gol na gereiyo qaji dena naŋgo are targaq di kaiŋyosib soqneb.
7 Onaqa wagme ŋambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di eleŋosiqa laŋ aŋgro 7 naŋgi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjiŋ na maqesoqneb.
8 Onaqa Qotei aqa rianŋ ti aqa siŋgila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Laŋ aŋgro 7 naŋgi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo naŋgi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Laŋ aŋgro 7 naŋgi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

1 Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulaŋ leleŋosiqa laŋ aŋgro 7 naŋgi di endegsi minjrej, “Niŋgi tabir 7 Qotei aqa minjiŋ na maqeleŋejunu qaji di bimbleŋyib mandamq aiyem.”
2 Onaqa laŋ aŋgro matu a gilsiqa aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo uŋgasari wagme juwaŋ aqa toqor osib aqa sulum biŋiyoqneb qaji naŋgo jejamuq di yu siŋgila kokba tulaŋ uge bumbraŋyeleŋeb.
3 Onaqa laŋ aŋgro namba 2 a olo gilsiqa aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji naŋgo leŋ bulej. Onaqa iŋgi iŋgi kalil yuwal miligiq di ŋambile so qaji naŋgi moreŋekriteb.
4 Onaqa laŋ aŋgro namba 3 a kamba gilsiqa aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil leŋ na ugeej.
5 Onaqa laŋ aŋgro bei a olo brantej. Laŋ aŋgro di ya kalil taqato qaji laŋ aŋgro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulaŋ bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo naŋgi peginjrsimqa gulbe endi naŋgoq qariŋyonum. O Qotei, ino kumbra di tulaŋ bole tiŋtiŋ.
6 Jeu tamo naŋgi dena ino medabu o qaji tamo naŋgi ti ino segi tamo uŋgasari naŋgi ti moiyotnjreqnab naŋgo leŋ aiyoqnej. Deqa ni na kamba leŋ anainjronum naŋgi uynub. Keretosim anainjronum.”
7 Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, siŋgila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo naŋgi di peginjreqnum di ni kumbra bole tiŋtiŋ yeqnum.”
8 Onaqa laŋ aŋgro namba 4 a gilsiqa aqa tabir seŋq di bilentonaqa Qotei na odonaqa seŋ tulaŋ kaŋkaŋosiqa tamo naŋgo jejamu koitetnjrej.
9 Seŋ aqa ŋamyuwo di tulaŋ kaŋkaŋosiq tamo naŋgo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qariŋyej deqa naŋgi aqa ñam misiliŋyoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib naŋgi are bulyosai.
10 Onaqa laŋ aŋgro namba 5 a gilsiqa aqa tabir osiqa wagme juwaŋ aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo uŋgasari wagme juwaŋ na taqatnjresoqnej qaji naŋgi ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatiŋ tulaŋ koba osib qala bisiriqtoqneb.
11 Naŋgo jaqatiŋ qa ti yu uge uge naŋgo jejamuq di bumbraŋyeleŋeb qaji deqa ti naŋgi tulaŋ minjiŋ oqetnjrnaqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a

misiliŋyoqneb. Naŋgo kumbra uge uge yoqneb qaji di naŋgi uratosai. Naŋgi are bulyosai dego.

12 Onaqa laŋ aŋgro namba 6 a gilsiqa aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jeŋosiq mandor kokba naŋgi seŋ oqo sawaq dena bqajqa gam waqej.

13 Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Naŋgi amal aqa medabuq na ti wagme juwaŋ aqa medabuq na ti gisaŋ anjam maro qaji wagme juwaŋ aqa medabuq na ti branteleŋeb.

14 Mondor uge qalub dena maŋwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji naŋgoq giloqnsib minjreqnub, “Niŋgi na nuŋgo qaja tamo kalil koroinjrsib minjribqa Qotei a tamo uŋgasari naŋgi peginjrqa batiamqa naŋgi qoteleŋqab.” Qotqajqa bati di Qotei siŋgila ti unu qaji aqa bati koba.

15 Onaqa Yesus a marej, “Niŋgi quiy. E bajiŋ tamo bul nuŋgoq boqujatqai. Deqa tamo bei a ŋam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo uŋgasari naŋgi aqa jemai unqasai.”

16 Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji naŋgi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ñam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

17 Onaqa laŋ aŋgro namba 7 a gilsiqa aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulaŋ leleŋosiqa marej, “Gulbe kalil koboonub.”

18 Onaqa minjal ti qatroŋ ti kola anjam ti branteb. Mimiŋ dego brantej. Mimiŋ di tulaŋ kobaquja. Mimiŋ deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimiŋ deqaji brantosai dena bosi bosiq agi bini unum.

19 Mimiŋ dena Babilon qure koba tulaŋ niñaqyosiqa potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleŋeb. Babilon aqa kumbra tulaŋ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiqa wain siŋgila koba gambaŋq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjiŋ koba sigitejunu.

20 Onaqa nui kalil naŋgo so sawa uratosib jaraiyeleŋeb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb.

21 Bati deqa ais oŋgol kokba awa bul aiyeleŋej. Ais oŋgol di tulaŋ kokba. Ais oŋgol segi segi naŋgo gulbe 50 kilogram. Ais di laŋ goge na tamo naŋgo jejamuq aisiqa naŋgi tulaŋ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qariŋyej deqa tamo naŋgi Qotei misiliŋyoqneb.

17

Qotei na sambala uŋa kobaquja awai ugedamu yqas

1 Onaqa laŋ aŋgro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiqa merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala uŋa kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uŋa di ya kokbaq di awejunu.

2 Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji naŋgi a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji naŋgi dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa naŋgi wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

3 Onaqa Qotei aqa Mondor na e siŋgilatbonaqa laŋ aŋgro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e ŋam atsim uŋa bei sonaq unem. Uŋa di a wagme juwaŋ bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwaŋ aqa jejamuq di ñam

gargekoba neŋgreŋyonab soqneb. Ñam di Qotei misiliŋyo qaji ñam. Wagme juwaŋ di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb.

4 Uŋa di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniŋ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa baŋq di gambaŋ gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gambaŋ miligiq di maqeleŋesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ ugedamu.

5 Uŋa aqa lanjaq di aqa ñam neŋgreŋyonab soqnej. Ñam di sasir anjam. Aqa ñam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala uŋa kalil naŋgo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil naŋgo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide.

6 Uŋa dena Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi ugeugeinjroqnsiqa ñumeleŋeqnaq moreŋoqneb. Tamo uŋgasari naŋgi di Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Uŋa dena naŋgi ñumeqnaq naŋgo leŋ aiyeqnaqa a leŋ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulaŋ prugugetosim are koba qaloqnem.

7 Onaqa laŋ aŋgro dena e merbej, “Ni kiyaqa are koba qaleqnum? Uŋa de wo wagme juwaŋ lent wo naŋgo kumbra di sasir anjam. Wagme juwaŋ di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uŋa di qolaiyejunu. Naŋgo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babtitqa ni que.

8 Wagme juwaŋ ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji naŋgi na wagme juwaŋ di unsibqa tulaŋ prugugetqab. Wagme juwaŋ di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa naŋgi ŋambile gaigai sqajqa saidosiq ŋambile qa buk miligiq di naŋgo ñam neŋgreŋyqa uratej.

9 “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwaŋ aqa gate 7 naŋgi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uŋa di a mana 7 goge quraq di awejunu.

10 Gate 7 naŋgi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 naŋgi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariŋeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas.

11 Wagme juwaŋ a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 naŋgo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

12 “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di naŋgo utru e na ubtit ni quqwam. Naŋgi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Naŋgi dego mandor brantosaiunub. Naŋgi bunuqna wagme juwaŋ aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab.

13 Naŋgi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib naŋgo segi siŋgila ti ñam ti kalil wagme juwaŋ di yqab.

14 Osib Kaja Du qa ŋiriŋosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto siŋgilaosimqa naŋgi buŋnjrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil naŋgo Tamo Koba. A mandor kokba kalil naŋgo Mandor Koba. Tamo uŋgasari a ombla unub qaji naŋgi a ti qoto siŋgilaqab. Naŋgi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo uŋgasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa naŋgi aqa anjam bole dauryeqnub.”

15 Onaqa laŋ aŋgro dena olo merbej, “Ya kokba sambala uŋa a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi sigitnjrejunub. Naŋgi di leŋ segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi naŋgi.

16 Qala 10 ni unjronum qaji naŋgi ti wagme juwaŋ a ti naŋgi na sambala uŋa di jeutosib a tulaŋ ugeugeiyosib gara bumbraŋyetosib aqa damu uyekritosib tanu ŋamyuwo na koitqab.
17 Qotei a segi na mandor kokba 10 naŋgo are tigeltetnjrej deqa naŋgi aqa areqalo dauryosib uŋa di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa naŋgi areqalo qujaitosib naŋgo segi siŋgila ti ñam ti kalil wagme juwaŋ di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas.
18 Uŋa ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Uŋa di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji naŋgo mandor koba sosiqa naŋgi taqatnjreqnu."

18

Babilon qure kobaquja a tulaŋ padalougetej

1 Onaqa laŋ aŋgro bei a laŋ qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Laŋ aŋgro di tulaŋ siŋgila koba. Aqa qasaŋ na walaej dena mandam kalil suwaŋekritej.
2 A tulaŋ leleŋosiqa endegsi marej, "Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil naŋgo so sawa. Mondor uge naŋgi ti qebari jigat naŋgi ti qebari uge kalil dego qure dia unub.
3 Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa naŋgi wain siŋgila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji naŋgi dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo naŋgi Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulaŋ ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaioqnej."
4 Onaqa laŋ goge dia tamo bei a leleŋonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, "O ijo tamo uŋgasari, niŋgi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di niŋgi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulaŋ ugedamu oqas. Niŋgi a beteryosib gulbe di o uge.
5 Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsiq laŋ qure ojqoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu.
6 Niŋgi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di buŋyoqnsiqa kumbra tulaŋ ugedamu yeqnu. Niŋgi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain siŋgila koba gambaŋq di qamsiq bulyeqnu. Deqa niŋgi olo wain tulaŋ siŋgila koba bulyosib a kamba anaiyiy.
7 A na aqa segi ñam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Niŋgi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatiŋ koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, 'E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E uŋa qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.'
8 A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulaŋ uge uge aqaq aiyeleŋosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ŋamyuwo na yugwas. Qotei Koba siŋgila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulaŋ padaltougetqas.
9 "Mandor kokba mandamq di unub qaji naŋgi Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulaŋ ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ŋamyuwo na yuim qurem oqoqnimqa mandor kokba naŋgi qurem di unsibqa akamaniyosib tulaŋ are gulbeinjrqas.
10 Naŋgi Babilon aqa jaqatiŋ koba di unsibqa tulaŋ ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, 'O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure

siŋgila koba soqnem! Ariya bini ni tulaŋ padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!'

11 "Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi Babilon aqa jaqatiŋ di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulaŋ gulbeinjroqnqas. Di kiyaqa? Tamo qudei naŋgi olo naŋgo iŋgi iŋgi awaiyoqnqasai.

12 Naŋgo iŋgi iŋgi agi gol, silva, meniŋ boledamu, kolilei tulaŋ boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yauŋo pirqaqo. Naŋgo ñoro qudei agi ŋamtaŋ quleqt bole bole, iŋgi iŋgi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, iŋgi iŋgi ŋamtaŋ boledamu na gereiyo qaji, iŋgi iŋgi bras na gereiyo qaji, iŋgi iŋgi ain na gereiyo qaji, iŋgi iŋgi meniŋ naimyo na gereiyo qaji.

13 Naŋgo iŋgi iŋgi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goreŋ quleqt, wain, goreŋ goiyo qaji, bem sum. Naŋgo ñoro qudei agi makau, kaja, hos roŋgom ti, kaŋgal tamo naŋgo jejamu ti naŋgo qunuŋ ti. Iŋgi iŋgi kalil deqaji tamo qudei naŋgi olo bunu awaiyoqnqasai.

14 Deqa silali qa wauo tamo naŋgi na Babilon endegsib minjoqnqab, 'Iŋgi iŋgi kalil ni tulaŋ arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboonub. Deqa iŋgi iŋgi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'

15 "Silali qa wauo tamo naŋgi na iŋgi iŋgi deqaji gargekoba qariŋyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulaŋ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatiŋkobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo naŋgi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulaŋ gulbeinjroqnqas.

16 Osib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni tulaŋ padalougetonum! Nami ni gara qat tulaŋ naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniŋ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem.

17 Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo naŋgi degsib Babilon minjoqnqab.

"Qobuŋ ojo tamo naŋgi ti tamo qobuŋ na laqnub qaji naŋgi ti tamo qobuŋq di waueqnub qaji naŋgi ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji naŋgi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab.

18 Tigelesosib ŋamyuwo na a yuim qurem oqoqnimqa di unsibqa tulaŋ leleŋoqnsib maroqnqab, 'Qure endi tulaŋ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.'

19 Naŋgi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib naŋgo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulaŋ gulbeinjroqnqas. Osib tulaŋ leleŋoqnsib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobuŋ taqato tamo yuwalq di laqnub qaji naŋgi inoq dena silali tulaŋ koba oqneb. Deqa naŋgi ino jaqatiŋ di unsibqa are tulaŋ gulbeinjroqnqas. O aiyo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!'

20 "O laŋ qure ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari niŋgi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qariŋgej qaji niŋgi ti Qotei aqa medabu o tamo niŋgi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleiŋgeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na niŋgi ugeugeiŋgoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo."

21 Ariya anjam di koboonaqa laŋ aŋgro siŋgila koba bei a bosiqa bem sum kuroyo qaji meniŋ kobaquja osiq soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiqa marej, "Qotei na degsim Babilon qure koba siŋgila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai.

22 O Babilon qure, bunuqna tamo naŋgi inoq di gombiŋ ti yumba ti gul ti
naŋgo anjam ato olo quoqnqasai. Iŋgi iŋgi gereiyo tamo naŋgi dego olo bunu
inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai.
23 Waŋal inoq di olo puloŋqasai. Inoq di tamo uŋa wo olo baŋ ojqasai. Deqa
naŋgo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo
naŋgi tamo kokba soqneb. Ariya bini naŋgi koboonub. O Babilon, ni ino
gumaniŋ kumbra na tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi gisa
gisaŋnjroqnem.
24 “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi ti Qotei aqa
segi tamo uŋgasari naŋgi ti ñumeqnaq moreŋoqneb. Aqa une di aqa jejamuq
di sonaqa Qotei a unqo. Tamo uŋgasari kalil jeu tamo naŋgi na ñumoqneb qaji
naŋgo leŋ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa ñam soqtoqneb

1 Onaqa laŋ goge dia tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi murqumyeqn-
abqa e naŋgo kakro quem. Naŋgi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga
gago Qotei aqa ñam soqtoqnqom! A ñam koba ti siŋgila koba ti unu. Iga
padalqa laqnamqa a na iga eleŋej.
2 A kumbra bole tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjreqnu. Agi a na
sambala uŋa kobaquja pegiyqo. Uŋa dena aqa sambala kumbra na tamo
uŋgasari kalil mandamq di so qaji naŋgi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa
wau tamo naŋgi dego ñumeqnaq moreŋoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai
uge yqo.”
3 Ariya naŋgi olo leleŋoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soq-
toqnqom! Ŋamyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnqas!”
Naŋgi degsib maroqneb.
4 Onaqa tamo gate 24 naŋgi ti wagme qolqe ŋambile so qaji naŋgi ti siŋga
pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb,
“Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom!”
5 Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiqa anjam bei marnaqa e
aqa kakro quem. A leleŋosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo niŋgi ti
tamo uŋgasari Qotei qa ulaeqnub qaji niŋgi ti tamo laŋaj ti tamo ñam ti kalil
niŋgi Qotei aqa ñam soqtoqniy!”

Kaja Du aqa uŋa baŋ ojqa batiqo

6 Onaqa laŋ goge dia tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba naŋgi murqumyoqn-
sib anjam mareqnabqa e naŋgo kakro quem. Naŋgo kakro di ya kobaquja
meli dosiq anjam atobulej. Naŋgo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Naŋgi
tulaŋ leleŋoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam
soqtoqnqom! Siŋgila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq iŋgi
iŋgi kalil taqateqnu!
7 Bini iga Qotei qa tulaŋ areboleboleigoqnimqa aqa ñam soqtoqnqom. Di
kiyaqa? Kaja Du na aqa uŋa baŋ ojqa bati brantqoqa aqa uŋa a walaosiqa
aqa jejamu gereiyqo.
8 Qotei na a gara qat tulaŋ naimyo jigetqo. Gara di tulaŋ milalosiq
suwaŋejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tiŋtiŋ kalil sigitejunu.
Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi dauryeqnub.
9 Onaqa laŋ aŋgro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim neŋgreŋye, ‘Kaja
Du aqa uŋa baŋ ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na iŋgi koba goiqo. Goisiq

aqa segi tamo uŋgasari naŋgi metnjrqoqa iŋgi uyqa bonub. Bonub qaji naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.' " Osiqa merbej, "Anjam endi Qotei aqa anjam bole."

10 Laŋ aŋgro na e degsi merbonaqa e aqa areq di siŋga pulutosim a biŋiyqa laqnamqa a na olo merbej, "Ni e biŋibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi biŋiyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo are tigeltetnjreqnaqa naŋgi aqa anjam palonteqnub."

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

11 Onaqa e olo ŋam atsimqa laŋ waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, "Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo." Aqa ñam bei, "Kumbra bole yeqnu qaji tamo." A kumbra bole tiŋtiŋ na tamo uŋgasari naŋgi peginjroqnsiqa naŋgi qoto itnjreqnu.

12 Aqa ŋamdamu ŋam puloŋ bul puloŋeqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba naŋgi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei neŋgreŋyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai.

13 A gara olekoba osiqa leŋq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa ñam endegsib mareqnub, "Qotei aqa Anjam."

14 Qaja tamo tulaŋ gargekoba laŋ qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoeleŋosib tamo di dauryosib gileqnab e unjrem. Hos naŋgi di qat kalil. Qaja tamo naŋgi di gara qat tulaŋ naimyo milalo jigejunub.

15 Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulaŋ qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi ñumeleŋqas. A bu toqoŋ ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi siŋgila na taqatnjroqnqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa siŋga waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa minjiŋ sigitejunu.

16 Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib neŋgreŋyeb unu, "Mandor kokba kalil naŋgo Mandor Koba. Tamo kokba kalil naŋgo Tamo Koba."

17 Onaqa laŋ aŋgro bei seŋq di tigelesonaq e unem. A tulaŋ leleŋosiqa qebari kalil laŋ sorgomq di pururueqnub qaji naŋgi endegsi minjrej, "Niŋgi bosib koroabqa Qotei na iŋgi koba atsim metŋgim niŋgi uyiy.

18 Mandor kokba ti qaja tamo naŋgo gate kokba ti tamo siŋgila ti hos naŋgi ti tamo hos quraq di awejunub qaji naŋgi ti naŋgo qusa niŋgi bosib uyiy. Kaŋgal tamo ti tamo naŋgo segi wau ojo qaji naŋgi ti tamo laŋaj ti tamo ñam ti kalil naŋgo qusa niŋgi bosib uyiy."

19 Onaqa e olo ŋam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil naŋgi ti naŋgo qaja tamo naŋgi ti wagme juwaŋ a ti bosib koroesonab unjrem. Naŋgi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo naŋgi ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneb.

20 Ariya tamo dena wagme juwaŋ wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwaŋ wo naŋgi aiyel ojej. A na naŋgi aiyel ŋambile sonab ojsiqa wainjrnaq ŋamyuwoq aiyeb. Ŋamyuwoq di meniŋ kalil yusiq ñaŋgaeqnu. Wagme juwaŋ aqa ulatamuq di gisaŋ anjam maro qaji wagme na maŋwa tulaŋ kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo uŋgasari naŋgi gisa gisaŋnjroqnej. Tamo uŋgasari naŋgi di wagme juwaŋ aqa toqor osib aqa sulum biŋiyoqneb.

21 Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwaŋ aqa qaja tamo kalil naŋgi ñumeqnaq moreŋoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na

brantej qaji dena naŋgi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil naŋgi bosib qaja tamo naŋgo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

1 Onaqa laŋ aŋgro bei laŋ goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a siŋgila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil rauŋga osiq mandamq aiyej.
2 Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Uŋgasari Kalil Naŋgo Ñam Ugetetnjro Qaji.”
3 Laŋ aŋgro dena Satan ojsiq tontosiqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqa sub me kabutosiqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji naŋgi olo gisa gisaŋnjrqasai. A subq di tariŋosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.
4 Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei naŋgi awoeleŋesoqneb. Tamo naŋgi di Qotei na wau enjrnaqa naŋgi awo jaram kokbaq di awoosib tamo uŋgasari naŋgi peginjroqneb. Onaqa e tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nami moreŋeb qaji naŋgo qunuŋ unjrem. Tamo uŋgasari naŋgi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam siŋgila na ojesoqneb deqa jeu tamo naŋgi na naŋgo kakro giŋgeŋnjrnab naŋgi moreŋeb. Tamo uŋgasari naŋgi di wagme juwaŋ aqa sulum wo biŋinjrosaioqneb. Naŋgo lanjaqsi baŋqsi wagme juwaŋ aqa toqor osai. Deqa naŋgi olo ŋambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.
5 Di subq na tigelo namo qaji. Tamo uŋgasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosai qaji naŋgi bati deqa ŋambile oqasai. Naŋgi mati tariŋosib soqnibqa wausau 1,000 di koboamqa naŋgi subq na tigelqab.
6 Tamo uŋgasari namoosib subq na tigelqab qaji naŋgi di Qotei aqa segi tamo uŋgasari bole. Deqa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas. Naŋgi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena naŋgi taqatnjrqa keresai dego. Naŋgi Qotei aqa Kristus wo naŋgo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ŋamyuwo kobaq di jaqatiŋ oqnsim sqas

7 Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas.
8 Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo uŋgasari naŋgi gisa gisaŋnjroqnqas. Tamo uŋgasari naŋgi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena beleŋqab. Satan na naŋgi koroinjrimqa qoto qa gilqab. Naŋgo qaja tamo naŋgi tulaŋ gargekoba. Naŋgi ulul bul sisiyqa keresai.
9 Naŋgi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa laŋ goge na ŋamyuwo aisim qaja tamo naŋgi di koitnjrqas.
10 Satan a naŋgi gisa gisaŋnjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ŋamyuwoq aiqas. Ŋamyuwoq di meniŋ kalil yusiq ñaŋgaeqnu. Wagme juwaŋ wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwaŋ wo naŋgi aiyel nami ŋamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ŋamyuwoq aisim naŋgi aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ŋamyuwoq di jaqatiŋ oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

11 Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulaŋ qat unem. Tamo awo jaramq di
awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti laŋ ti jaraiyosib loumeb.
12 E ŋam atsimqa tamo uŋgasari nami moreŋeb qaji naŋgi awo jaram namoq
di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo laŋaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam
laŋ aŋgro qudei naŋgi na buk qudei osi bosib waqteleŋeb. Buk miligiq di
kumbra kalil tamo uŋgasari naŋgi nami yoqneb qaji di Qotei na neŋgreŋyonaq
soqnej. Buk bei dego laŋ aŋgro naŋgi osi bosib waqteb. Buk di ŋambile gaigai
sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam
sisiyosiq anjam dena tamo uŋgasari moreŋo qaji naŋgi peginjrej.
13 Tamo uŋgasari kalil nami yuwalq di moreŋeb qaji naŋgi yuwal na
uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo uŋgasari nami moreŋeb qaji
naŋgi uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo
uŋgasari naŋgo segi segi kumbra kalil dena naŋgi peginjrej.
14 Osiqa Moiyo Qure osiq ŋamyuwo kobaq di waiyej. Ŋamyuwo koba di
moiyo bunu qaji.
15 Tamo uŋgasari kalil naŋgo ñam ŋambile qa buk miligiq di sosai qaji naŋgi
di Qotei na breinjrnaq ŋamyuwo kobaq aiyeleŋeb.

21

Laŋ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

1 Onaqa e laŋ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Laŋ namij ti mandam
namij ti koboeb. Yuwal dego koboej.
2 Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di
Qotei aqaq di sosiqa laŋ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa
wala tulaŋ boledamu. Uŋa a tamo baŋ ojqa osim walaqas dego kere.
3 Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa
kakro quem. A tulaŋ leleŋosiqa marej, “Niŋgi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq
tamo uŋgasari naŋgoq di unu. Deqa Qotei a naŋgo ambleq di sqas. Naŋgi aqa
segi tamo uŋgasari sqab. Od, Qotei a naŋgi koba na sqab. A naŋgo Qotei sqas.
4 A naŋgo ŋam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa naŋgi olo akamqasai. Naŋgi olo
moreŋqasai. Naŋgi olo are gulbeinjrqasai. Naŋgi olo jaqatiŋ oqasai. Kumbra
namij kalil di koboqas.”
5 Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Niŋgi quiy. E iŋgi
iŋgi kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi neŋgreŋye.
Anjam endi bole. Tamo naŋgi qusib marqab, ‘Bole.’ ”
6 Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai
bunuq di sqai. E iŋgi iŋgi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo
koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ŋambile qa ya jumbumq dena tigsiy
anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laŋa anaiyqai.
7 Tamo a Satan ombla qotsim siŋgilaqas di e na iŋgi iŋgi kalil di laŋa yqai. E
aqa Qotei soqnit a ijo aŋgro sqas.
8 “Ariya tamo ulakobaeqnub qaji naŋgi ti tamo Yesus qa naŋgo areqalo
siŋgilatosaieqnub qaji naŋgi ti ŋamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge
yo qaji, leŋ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumaniŋo qaji, quñam qalo
qaji, gisaŋ qotei biŋinjro qaji, gisaŋ anjam maro qaji naŋgi di ŋamyuwo kobaq
aiyeleŋqab. Ŋamyuwoq di meniŋ yusiq ñaŋgaeqnu. Ŋamyuwo di moiyo bunu
qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

9 Onaqa laŋ aŋgro 7 tabir 7 ojesoqneb naŋgi deqaji bei bosiqa ijo areq di
tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq
aisiq tamo uŋgasari naŋgi tulaŋ ugeugeinjrsiq Qotei aqa minjiŋ kobotej. Laŋ
aŋgro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa uŋa bunuj walaqo qaji
di osormit unqam.”
10 Onaqa Qotei aqa Mondor na e siŋgilatbonaqa laŋ aŋgro dena e osiqa mana
tulaŋ goge kobaq oqej. Oqsiq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj
osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa laŋ goge dena mandamq aiyeqnaq e
unem.
11 Qure di Qotei aqa riaŋ na tulaŋ suwantej. Qotei aqa riaŋ di tulaŋ
bolequja. A meniŋ boledamu bul. A tulaŋ suwaŋosiq meniŋ jaspa bulej.
Osiqa tulaŋ jeqilosiq qunuŋ bulej.
12 Qure di naŋgi na dadaŋyeb. Dadaŋ di tulaŋ goge koba. Dadaŋ di
aqa siraŋme 12 soqneb. Siraŋme jojomq di laŋ aŋgro 12 naŋgi tigeleso-
qneb. Siraŋmeq di Israel tamo uŋgasari naŋgo moma utru 12 naŋgo ñam
neŋgreŋyonab soqneb.
13 Dadaŋ guta qa di siraŋme qalub soqneb. Dadaŋ tauŋ qa di siraŋme
qalub soqneb. Dadaŋ bebeŋ qa di siraŋme qalub soqneb. Dadaŋ guma qa
di siraŋme qalub soqneb.
14 Meniŋ kokba 12 na dadaŋ aqa utru siŋgilateb. Meniŋ quraq di tamo 12
Kaja Du na qariŋnjrnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji naŋgo ñam atnab
soqneb.

15 Laŋ aŋgro e anjam merbej qaji a toqoŋ bei gol na gereiyo qaji di
ojesoqnej. Ojsiqa qure ti qure aqa dadaŋ ti dadaŋ aqa siraŋme ti naŋgo ole
keretej.
16 Qure aqa par ti ole ti kerekere. Laŋ aŋgro dena toqoŋ di osiqa qure
keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti
kerekere.
17 Laŋ aŋgro na qure aqa dadaŋ keretej di aqa goge 144 meta. Toqoŋ laŋ
aŋgro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqoŋ. Kereto dena a na dadaŋ
keretej.

18 Qure aqa dadaŋ di Qotei na meniŋ jaspa na gereiyej. Qure di gol na
gereiyej. Qure di tulaŋ riaŋosiq qunuŋ bulej.
19 Meniŋ boledamu segi segi na dadaŋ aqa utru walatej. Meniŋ boledamu
namba 1 aqa ñam jaspa. Meniŋ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniŋ
namba 3 aqa ñam aget. Meniŋ namba 4 aqa ñam emeral. A ŋam baŋga gesgi
bul.
20 Meniŋ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniŋ namba
6 aqa ñam konilian. A lent. Meniŋ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient.
Meniŋ namba 8 aqa ñam beril. A ŋam baŋga gesgi bul. Meniŋ namba 9 aqa
ñam topas. A merient. Meniŋ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniŋ namba 11
aqa ñam haiasin. Meniŋ namba 12 aqa ñam ametis. A lent.
21 Dadaŋ aqa siraŋ 12 di meniŋ qat kokba 12. Meniŋ kokba di kolilei tanu
bul. Siraŋ segi segi di meniŋ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb.
Gam di tulaŋ jeqilosiq qunuŋ bulej.

22 Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei siŋgila ti unu qaji aqa
Kaja Du wo naŋgi segi aiyel qure di aqa atra tal.
23 Qure di seŋ ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi riaŋ na qure di
suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa puloŋ.

24 Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi qure di aqa rianŋ na
walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji naŋgi na
naŋgo ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab.
25 Dadaŋ aqa siraŋme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai
waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwaŋo sqas.
26 Tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi na naŋgo wala ti
naŋgo ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab.
27 Ariya tamo kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi ti tamo gisaŋ anjam
mareqnub qaji naŋgi ti iŋgi iŋgi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai.
Tamo uŋgasari naŋgo ñam ŋambile qa buk miligiq di Qotei na neŋgreŋyej qaji
naŋgi segi qure di miligiq gilqa kere. Ŋambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi
buk.

22

Jon a ŋambile qa ya ti ŋam ti unej

1 Onaqa laŋ aŋgro dena e ya bei osorbej. Ya di ŋambile qa ya. Ya di tulaŋ
rianŋosiq qunuŋ bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo naŋgo awo jaramq dena
bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej.
2 Ya qalaq di ŋambile qa ŋam bei tigelesoqnej. Ŋam di bai segi segi gei utru
yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim
gei utru 12 yqas. Aqa baŋga na tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji
naŋgo ma kobotetnjroqnqas. 3 Iŋgi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji naŋgi
qure dia sqasai.
Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo naŋgo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo
naŋgi a qa louoqnqab.
4 Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam naŋgo lanjaq di
neŋgreŋyim sqas.
5 Qure dia ambruqasai. Deqa waŋal qatrentqasai. Seŋ suwaŋqasai. Tamo
Koba Qotei a segi na tamo uŋgasari naŋgi suwantnjroqnim naŋgi bati gaigai
mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

6 Onaqa laŋ aŋgro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo naŋgi
qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa laŋ aŋgro qariŋyqoqa bosiq
aqa wau tamo naŋgi kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na
aqa medabu o qaji tamo naŋgo are tigeltetnjreqnaqa naŋgi aqa anjam
palonteqnub.
7 Niŋgi quiy. Yesus a marqo, ‘E nuŋgoq boqujatqai.’ ”
Tamo uŋgasari naŋgi Qotei aqa anjam e buk endia neŋgreŋyonum qaji di
dauryqab di naŋgi tulaŋ areboleboleinjrqas.
8 E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia
neŋgreŋyonum qaji di e unem. Unsimqa laŋ aŋgro kumbra di osorbej qaji aqa
areq di siŋga pulutosim a biŋiyqa laqnamqa a na merbej,
9 “Ni e biŋibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo
naŋgi ti koba na wau qujai. Tamo uŋgasari buk endia anjam dauryeqnub qaji
naŋgi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi biŋiyoqnime.”
10 Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia neŋgreŋyonum qaji di
tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia neŋgreŋyonum qaji di brantqa
bati jojomqo.

11 Deqa uŋgum. Tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi olo
kumbra uge uge yoqnebe. Tamo uŋgasari kumbra jigat yeqnub qaji naŋgi olo
kumbra jigat yoqnebe. Tamo uŋgasari kumbra bole bole yeqnub qaji naŋgi
olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo uŋgasari Qotei aqa kumbra boleq di
sosib dauryeqnub qaji naŋgi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe."
12 Yesus a mareqnu, "Niŋgi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo naŋgo
kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai.
13 E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji.
E segi bunu qaji dego. E iŋgi iŋgi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e
olo koboteqnum.
14 "Tamo uŋgasari naŋgo gara yansonab qatej qaji naŋgi tulaŋ arebole-
boleinjrim sqab. Naŋgi ŋambile qa ŋam gei osib uyqa kere. Naŋgi Qotei aqa
qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa naŋgi areboleboleinjrim sqab.
15 Ariya tamo uŋgasari kumbra uge uge yeqnub qaji naŋgi Qotei aqa qure
koba di miligiq gilqasai. Naŋgi oqeq di sqab. Tamo uŋgasari gumaniŋo qaji,
quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, leŋ ojo qaji, gisaŋ qotei biŋinjro
qaji, gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ arearetnjro qaji naŋgi Qotei aqa qure
koba di miligiq gilqasai. Naŋgi oqeq di sqab.
16 E Yesus. E na ijo laŋ aŋgro qariŋyonumqa niŋgi qure qureq di ijo ñam
qa koroeqnub qaji nuŋgoq aisiq anjam endi palontosiq merŋgwo. E Mandor
Koba Devit aqa leŋ na ŋambabem qaji. E Devit aqa Aŋgro. Nebeqa burbas
bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum."
17 Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa uŋa bunuj wo naŋgi aiyel na mare-
qnub, "Yesus, ni aue." Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji naŋgi marebe,
"Yesus, ni aue." Tamo bei a ya qaryimqa bosim ŋambile qa ya osim uyem. Ya
di awai saiqoji. Qotei na laŋa anaiyqas.

Jon a anjam bei siŋgila na marej

18 E Qotei aqa anjam buk endia neŋgreŋyonum. Tamo kalil anjam endi
queqnub qaji naŋgi e siŋgila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim
Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia
neŋgreŋyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas.
19 Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia neŋgreŋyonum qaji mutu bei
osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a ŋambile qa
ŋam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.
20 Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, "Bole, e
boqujatqai."
Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.
21 Tamo Koba Yesus a tamo uŋgasari kalil naŋgi qa are boleiyeme. Bole.

Yesus Aqa Anjam Bole
Yesus Aqa Anjam Bole
Anjam New Testament

Map of the World	MANDAM KALIL
North America	NOT AMERIKA
South America	SAUT AMERIKA
Africa	AFRIKA
Europe	YUROP
Pacific Ocean	Pasifik Yuwal
Atlantic Ocean	Atlentik Yuwal
Indian Ocean	India Yuwal
England	Inglan
Spain	Spen
Italy	Itali
Greece	Grik sawa
Asia	ESIA
Australia	AUSTRELIA
New Zealand	Niu Silan
Israel	Israel
Egypt	Isip
China	Saina
Papua New Guinea	Papua Niu Gini
Fiji	Fiji
Indonesia	Indonisia
Philippines	Filipins
Taiwan	Taiwan
India	India
Korea	Koria
Japan	Japan
Russia	Rasia
Canada	Kanada
Greenland	Grinlan

Paul's First Journey	Pol a namoqna walwelej	
Acts 13:1–14:28	Aposel 13:1–14:28	
Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal	
Act 27:5	LYCIA	LISIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 14:6	LYCAONIA	LIKONIA
Act 2:10	PAMPHYLIA	PAMFILIA
Act 21:39	CICILIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 13:1	Antioch	Antiok
Act 13:4	Seleucia	Selusia
Act 13:5	Salamis	Salamis
Act 13:6	Paphos	Pafos
Act 14:25	Attalia	Atalia
Act 13:13	Perga	Perga
Act 13:14	Antioch (Pisidian)	Antiok
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 9:11	Tarsus	Tarsus

Paul's Second Journey	Pol a olo walwelej	
Act 15:36–18:22	Acts 15:36–18:22	Aposel 15:36–18:22
Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal	
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 16:7	MYSIA	MISIA
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 16:7	BITHINIA	BITINIA
Act 16:6	GALATIA	GALATIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 15:25	Antioch (Syrian)	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 13:14	Antioch (Pisidian)	Antiok
Act 16:8	Troas	Troas
Act 17:1	Apollonia	Apolonia
Act 16:11	Neapolis	Neapolis
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 17:10	Berea	Beria
Act 17:15	Athens	Atens
Act 18:1	Corinth	Korin
Act 18:18	Cenchrea	Senkria
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 8:40	Caesarea	Sisaria

Paul's Third Journey	Pol a olo walweloqalubtej	
Act 18:23–21:17	Acts 18:23–21:17	Aposel 18:23–21:17
Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal	
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 16:7	MYSIA	MISIA
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 13:14	PISIDIA	PISIDIA
Act 16:6	PHRYGIA	FRIGIA
Act 16:6	GALATIA	GALATIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 18:23	Antioch	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 20:13	Assos	Asos
Act 16:8	Troas	Troas
Act 16:11	Neapolis	Neapolis
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 17:1	Apollonia	Apolonia
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 17:10	Berea	Beria
Act 18:1	Corinth	Korin
Act 17:15	Athens	Atens
Act 20:14	Mitylene	Mitilini
Act 20:15	Chios	Kios
Act 20:15	Samos	Samos
Act 20:15	Miletus	Miletus
Act 21:1	Cos	Kos
Act 21:1	Rhodes	Rodes
Act 21:1	Patara	Patara
Mat 15:21	Tyre	Tair
Act 21:7	Ptolemais	Tolemes
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem

Paul's Journey to Rome	Pol a Rom qureq aiyej	
Acts 27:1–28:14	Acts 27:1–28:14	Aposel 27:1–28:14
Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal	
Act 18:2	ITALY	ITALI
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 21:39	CILICIA	SILISIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS
Act 15:23	SYRIA	SIRIA
Act 1:8	JUDEA	JUDIA
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Mat 15:21	Sidon	Saidon
Act 27:5	Myra	Maira
Act 21:1	Rhodes	Rodes
Act 27:7	Cnidus	Nidus
Act 27:7	Salmone	Salmone
Act 27:8	Lasea	Lasea
Act 27:16	Cauda	Kauda
Act 27:12	Phoenix	Finiks
Act 28:1	Malta	Malta
Act 28:12	Syracuse	Sirakyus
Act 28:13	Rhegium	Regium
Act 28:13	Puteoli	Puteoli
Act 18:2	Rome	Rom

Seven Churches of Asia	Qure 7 dia Yesus qa loueqnub qaji	
Rev 1:9	Patmos	Patmos
Rev 1:4	ASIA	ESIA
Rev 2:12	Pergamum	Pergamum
Rev 2:18	Thyatira	Taiataira
Rev 2:8	Smyrna	Smerna
Rev 3:1	Sardis	Sardis
Rev 3:7	Philadelphia	Filadelfia
Rev 2:1	Ephesus	Efesus
Rev 3:14	Laodicea	Laodisia

The Holy Land in the Time of Jesus Christ	Yesus aqa bati qa Juda naŋgo mandan
Kilometers	Kilomita
Luk 6:17	Sidon
Act 9:2	Damascus
Luk 6:17	Tyre
Mat 16:13	Caesarea Philippi
Mat 11:21	Chorazin
Mat 4:13	Capernaum
Mat 11:21	Bethsaida
Jhn 2:1	Cana
Mat 14:34	Gennesaret
Mat 15:39	Magadan
Mat 2:23	Nazareth
Luk 7:11	Nain
Luk 8:26	Gerasa
Act 25:4	Caesarea
Jhn 4:5	Sychar
Act 9:38	Joppa
Mat 27:57	Arimathea
Act 9:32	Lydda
Luk 24:13	Emmaus
Luk 10:30	Jericho
Act 8:26	Jerusalem
Mat 21:17	Bethany
Mat 2:1	Bethlehem
Gen 13:18	Hebron
Act 8:26	Gaza
Act 15:41	SYRIA
Act 21:2	PHOENICIA
Mat 15:29	GALILEE
Mat 4:25	DECAPOLIS
Act 8:1	SAMARIA
Mat 2:1	JUDEA
Mrk 3:8	IDUMEA
Mrk 1:5	Jordan River
Mat 15:29	Sea of Galilee
Mediterranean Sea	Mediterenian Yuwal
Dead Sea	Moio Yuwal Agu

The Roman Empire	SAWA KALIL ROM NA TAQATEJ QAJI	
Act 18:2	Rome	Rom
Act 28:13	Puteoli	Puteoli
Act 28:13	Rhegium	Regium
Act 28:12	Syracuse	Sirakyus
Act 17:10	Berea	Beria
Act 17:1	Thessalonica	Tesalonaika
Act 16:12	Philippi	Filipai
Act 16:8	Troas	Troas
Rev 1:11	Smyrna	Smerna
Act 27:2	Adramyttium	Adramitium
Rev 1:11	Thyatira	Taiataira
Rev 1:11	Sardis	Sardis
Act 18:19	Ephesus	Efesus
Act 27:12	Phoenix	Finiks
Act 27:8	Lasea	Lasea
Act 27:7	Salmone	Salmone
Act 2:10	Cyrene	Sairini
Act 6:9	Alexandria	Aleksandria
Act 8:26	Jerusalem	Jerusalem
Act 9:36	Joppa	Jopa
Act 9:31	Samaria	Samaria
Act 8:40	Caesarea	Sisaria
Mat 15:21	Tyre	Tair
Mat 15:21	Sidon	Saidon
Act 9:3	Damascus	Damaskus
Act 13:6	Paphos	Pafos
Act 13:5	Salamis	Salamis
Act 13:4	Seleucia	Selusia
Act 13:1	Antioch, Syrian	Antiok
Act 9:11	Tarsus	Tarsus
Act 14:6	Derbe	Derbe
Act 14:6	Lystra	Listra
Act 13:51, 14:19	Iconium	Aikoniam
Act 13:14	Antioch, Pisidian	Antiok
Col 1:2	Colosse	Kolosi
Col 2:1	Laodicea	Laodisia
Act 14:25	Attalia	Atalia
Act 21:1	Patara	Patara
Act 28:1	MALTA	MALTA
SICILY	SISILI	
Act 18:2	ITALY	ITALI
2 Ti 4:10	DALMATIA	DALMESIA
Act 16:9	MACEDONIA	MASEDONIA
Act 19:21	ACHAIA	AKAIA
Act 27:21	CRETE	KRIT
Act 19:27	ASIA	ESIA
Act 16:6	PHRYGIA	FRIGIA
Act 16:7	BITHYNIA	BITINIA
Act 16:6	GALATIA	GALESIA
Act 2:9	PONTUS	PONTUS
Act 2:9	CAPPADOCIA	KAPADOSIA
Act 2:10	PAMPHYLIA	PAMFILIA
Act 13:4	CYPRUS	SAIPRUS

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiy.

Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Aposel 14:14-17; Aposel 17:22-31; Rom 1:18-23; Rom 11:33-36; 1 Korin 8:4-6; Mak 12:29-30; Jon 4:23-24; 1 Timoti 1:17; 1 Timoti 6:15-16; Hibru 4:13; Hibru 10:30-31; Jems 1:17; 1 Pita 1:14-17; 1 Jon 1:5; 1 Jon 4:7-12, 16; 2 Korin 1:3; Jut 24-25; Uli Anjam 4:8-11; Uli Anjam 15:3-4

Ni Qotei aqa Ŋiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 1:1-18; Filipai 2:5-11; Kolosi 1:15-20; Kolosi 2:9-10; Hibru 1:1-14; Rom 1:3-4; 2 Korin 4:4-6; Luk 1:26-38; Galesia 4:4-5; Matyu 16:13-17; Jon 5:19-29; Jon 6:35-40; Jon 11:25-27; Jon 14:5-11; Jon 17:1-5; Jon 20:26-31; Aposel 3:13-16; Aposel 4:10-12; 1 Jon 2:1-2; 1 Jon 5:20; Uli Anjam 19:11-16

Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
1 Jon 4:9-10; Rom 5:8; Jon 3:16; 1 Timoti 2:3-6; 2 Pita 3:9

Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Rom 3:10-12, 23-24; Rom 5:12; Galesia 3:22; 1 Jon 1:8-10; Jon 3:18-20, 36; Aposel 17:30-31; Kolosi 3:5-10; Rom 6:23; Galesia 6:7-8; 2 Tesalonaika 1:7-9; 1 Pita 4:3-5; Uli Anjam 20:11-15

Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Aposel 5:31; Aposel 10:43; Aposel 26:18; Efesus 1:7; Kolosi 1:13-14; Kolosi 2:13-14; 1 Timoti 1:15-16; Hibru 10:17-18; 1 Jon 1:8-10

Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 1:12; Jon 3:15-18, 36; Jon 14:6; Jon 20:31; Aposel 4:12; Aposel 16:30-31; Rom 3:20-22; Rom 10:9-10; Galesia 2:16; Efesus 2:8-9

Ni qaliesai, ni ŋambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 3:1-16; Jon 5:19-29; Jon 11:25-26; Jon 14:6; Jon 17:2-3; Jon 20:31; Rom 8:10-17; 2 Korin 5:17; Efesus 2:1-6; Kolosi 2:13; Taitus 3:4-7; 1 Jon 5:11-13

Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 6:5-13; Matyu 7:7-11; Matyu 14:23; Matyu 18:19-20; Mak 1:35; Mak 11:24-25; Luk 5:16; Luk 6:12; Luk 18:1-8; Luk 21:36; Jon 14:13-14; Jon 15:7; Jon 16:23-24; Rom 8:26-27; Rom 12:12; Efesus 6:18; Filipai 4:6-7; Kolosi 4:2; 1 Tesalonaika 5:17; 1 Timoti 2:1-4, 8; 1 Timoti 4:4-5; Hibru 4:16; Hibru 10:19-22; Jems 1:5-8; Jems 4:2-3; Jems 5:13-18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21-22; 1 Jon 5:14-15

Ni maronum kiyo, “E iŋgi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Luk 11:1-4; Luk 22:32, 39-46; Jon 17:1-26; Aposel 4:24-31; Aposel 16:25; Rom 1:9-10; Rom 10:1-2; Rom 15:30-33; 2 Korin 12:7-10; Efesus 1:15-20; Efesus 3:14-21; Efesus 6:19-20; Filipai 1:3-5, 9-11; Kolosi 1:9-12; Kolosi 4:3-4; 1 Tesalonaika 3:9-13; 2 Tesalonaika 1:11-12; 2 Tesalonaika 3:1-2; Hibru 5:7; Hibru 7:25

Ni gulbe ti jaqatiŋ ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Rom 8:18-25, 28, 35-37; Rom 12:12; 2 Korin 1:3-5; 2 Korin 4:16-18; Jems 1:2-4; 1 Pita 1:3-9; 1 Pita 2:19-23; 1 Pita 5:8-10

Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 4:23-25; Matyu 9:35; Matyu 11:2-5; Aposel 3:1-6; Aposel 8:4-8; Aposel 19:11-16; Aposel 28:8-9; 1 Korin 12:9, 29-30; 2 Korin 12:7-10; 1 Timoti 5:23; 2 Timoti 4:20; Jems 5:14-15
Ni moiqajqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 6:39-40; Jon 11:17-27; Jon 14:1-4; Rom 8:38-39; Rom 14:7-9; 1 Korin 15:12-58; 2 Korin 5:1-10; Filipai 1:20-24; 1 Tesalonaika 4:13-18; Hibru 2:14-15; Uli Anjam 14:13; Uli Anjam 21:1-4; Uli Anjam 22:1-5
Ni qalieqajqa, Kristen naŋgi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 13:34-35; Rom 12:9-13; Galesia 5:22-26; Efesus 4:25-32; Kolosi 3:12-17; 1 Tesalonaika 5:12-22; Taitus 2:11-14; Jems 3:13-18; 2 Pita 1:3-9
Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:
Rom 1:18-32; 1 Korin 6:9-11; Galesia 5:19-21; Efesus 5:3-5; Kolosi 3:5-10; Jems 4:17; 1 Pita 4:3; 1 Jon 2:15-17; 1 Jon 3:4-5
Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Jon 14:16-23; 1 Korin 10:13; Efesus 3:20-21; Filipai 1:6; Filipai 4:13; Kolosi 1:11-12; 1 Tesalonaika 5:23-24; Hibru 13:5-6; 1 Jon 5:3-5
Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnub. Deqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 5:10-12; Mak 13:9-13; Luk 12:4-9; Jon 15:18-21; Jon 16:1-4; Aposel 5:41; Rom 8:35-37; Rom 12:14, 17-21; 1 Korin 4:11-13; 2 Korin 4:8-12; 2 Korin 12:10; Filipai 1:28-29; 2 Tesalonaika 1:4-8; 2 Timoti 3:10-13; Hibru 10:32-39; Hibru 12:3-4; 1 Pita 3:13-17; 1 Pita 4:12-19; Uli Anjam 2:10
Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei naŋgi ti korooqnqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 18:19-20; Aposel 2:41-47; Rom 12:4-8; Efesus 1:22-23; Efesus 4:11-16; Kolosi 3:15-17; 1 Timoti 4:13; Hibru 10:24-25
Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 6:12-15; Matyu 18:21-35; Mak 11:25; Luk 17:3-4; Rom 12:17-21; Efesus 4:31-32; Kolosi 3:13
Ni tamo ti uŋa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:
1 Korin 7:1-16; Efesus 5:21-33; Kolosi 3:18-19; Taitus 2:3-5; Hibru 13:4; 1 Pita 3:1-7; Matyu 5:31-32; Matyu 19:3-9; Luk 16:18; Rom 7:2-3
Ni uŋa bei kiyo tamo bei kiyo ombla ŋeiqajqa are soqnimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 5:27-28; Jon 8:2-11; Rom 13:8-10; 1 Korin 6:9-20; Galesia 5:19; Efesus 5:3; Kolosi 3:5-6; 1 Tesalonaika 4:1-8; Hibru 13:4; Jut 7
Ni aŋgro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Efesus 6:1-4; Kolosi 3:20-21; 1 Timoti 3:4-5
Ino ai abu naŋgi soqnibqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 15:3-6; Efesus 6:1-3; Kolosi 3:20; 1 Timoti 5:4-8
Ino was bei a gulbe ti soqnimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 7:12; Matyu 25:31-46; Luk 3:10-11; Luk 6:38; Aposel 11:27-30; 1 Korin 10:24; 2 Korin 8:1-15; 2 Korin 9:1-15; Galesia 6:9-10; Filipai 4:14-19; Hibru 10:24; Hibru 13:1-3, 16; Jems 1:27; Jems 2:15-16; 1 Jon 3:16-18
Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiy:
Matyu 6:13; Matyu 26:41; 1 Korin 10:13; Hibru 2:18; Hibru 4:14-16; Jems 1:12-15
Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Luk 15:11-24; Rom 6:1-23; 1 Jon 1:9–2:2; Jems 4:7-10; Uli Anjam 3:19-20; Hibru 12:1-2

Ni Satan aqa mondor uge naŋgi qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 4:1-11; Matyu 6:13; Luk 22:31-32; Jon 17:14-19; Rom 16:19-20; 1 Korin 16:13; 2 Korin 12:7-10; Efesus 3:20-21; Efesus 6:10-18; 1 Tesalonaika 3:5-8; 2 Tesalonaika 3:3; Jems 4:7-8; 1 Pita 5:8-11; 1 Jon 4:4; Uli Anjam 12:7-12

Ni tamo bei qa minjiŋ oqimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Galesia 5:22-23; Efesus 4:26; Kolosi 3:8, 13; Jems 1:19-20

Ni diqoqnsim ino segi ñam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 5:3-12; Matyu 18:1-5; Luk 14:7-11; Luk 18:9-14; Rom 12:16; 1 Korin 4:7; 2 Korin 10:17-18; Efesus 4:2; Kolosi 3:12-13; Jems 4:6, 13-16; 1 Pita 5:5-7

Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Efesus 4:29; Efesus 5:4; Filipai 4:8; Kolosi 3:8; 1 Timoti 4:12; Jems 1:26; Jems 3:9-10

Ni gisaŋ anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Efesus 4:25; Kolosi 3:9; 1 Pita 3:10; Jon 8:44; Uli Anjam 21:8; Uli Anjam 22:15

Tamo qudei na ni osib naŋgi koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiy:

Rom 13:13; 1 Korin 5:9-11; 1 Korin 6:9-10; Galesia 5:19-21; Efesus 5:18; 1 Timoti 3:1-3; Taitus 1:7; 1 Pita 4:3-5

Ni iŋgi iŋgi koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 6:19-21, 24-34; Luk 12:13-21, 32-34; Aposel 20:35; 1 Timoti 6:6-10, 17-19; Hibru 13:5-6

Tamo qudei na ni gisaŋ qotei naŋgi qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 4:10; Aposel 17:22-31; 1 Korin 5:11; 1 Korin 6:9-11; 1 Korin 8:1-13; 1 Korin 10:1-22; 2 Korin 6:14-18; Galesia 5:19-21; 1 Tesalonaika 1:9-10; 1 Jon 5:21; Uli Anjam 21:8; Uli Anjam 22:15

Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba naŋgi enjrqai?” Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 22:15-22; Rom 13:1-7; 1 Timoti 2:1-4; Taitus 3:1; Hibru 13:17; 1 Pita 2:13-17